

GEORGE
BARIT și
contemporanii
săi

GEORGE BARIȚ ȘI CONTEMPORANII SĂI

Vol. X

Correspondență trimisă

Ediție de SIMION RETEGAN
Coordonator al colecției: Acad. CAMIL MUREȘANU

***ACEASTĂ CARTE APARE CU SPRIJINUL MINISTERULUI
CULTURII ȘI CULTELOR***

GEORGE BARIT ȘI CONTEMPORANII SĂI

Vol. X

Corespondență trimisă

EDITURA ENCICLOPEDICĂ
București 2003

ISBN 973 – 45—0458—4

**Tiparul executat la S.C. IMP S.A.
BRAȘOV – 500407 – str. Zizinului 110
tel.: 0268 332469 • fax: 0268 332499**

BARÎȚ ÎN SCRISORILE LUI

Motto:

„...am spart căi largi cu piepturile noastre...”

Barîț către Vasici, 18/6 I 1869

Apariția unui nou volum de scrisori trimise ale lui George Bariț constituie, fără îndoială, un remarcabil câștig istoriografic. El apare ca al X-lea volum al prestigioasei colecții *George Bariț și contemporanii săi* și este, după volumul al VII-lea dedicat scrisorilor cu caracter politic, cultural, literar ale marelui cărturar transilvănean, după cel de al VIII-lea consacrat misivelor de familie — al treilea tom al corespondenței sale trimise, celelalte șapte cuprinzând părți dispartate, deosebit de semnificative fiecare, sub un raport sau altul, ale uriașei mase epistolare pe care el a primit-o în decurs de 60 de ani din partea unor intelectuali români răspândiți pe întreg teritoriul intra și extracarpatic.

Sunt adunate în acest volum 258 scrisori ale lui Bariț, dintre care 206 văd lumina publicității pentru prima dată, iar 52 sunt preluate din diferite ziare, reviste, cărți, apărute unele încă în timpul vieții autorului lor, altele posterioare lui, cele mai multe cu totul uitate sau pierdute, rămase astfel practic în afara circuitului științific.

Cele dintâi, adunate una câte una, de-a lungul unui foarte lung șir de ani din cele mai diverse fonduri arhivistice interne și străine, vin să dezlege, cel puțin parțial, întrebările pe care le suscita disparitatea frapantă între cantitatea, într-adevăr debordantă, a scrisorilor primite de Bariț și numărul, comparativ, aproape disparent al celor pe care le-a trimis el însuși. Întrebări pe care precedentele volume ale colecției le-au relevat în mod pregnant. Nu ne putem aștepta, desigur, ca Bariț să fi putut răspunde de fiecare dată sutelor de oameni care i se adresează, foarte adesea persoane necunoscute: preoți, învățători, notari sătești, care, trimițându-și corespondențele lor la ziarele redactate mai întâi la Brașov, apoi la Sibiu de către acesta, nici nu puteau spera așa ceva. Cum nu ne putem aștepta, de asemenea, ca toate scrisorile numeroșilor săi mari coepistolari — personalități foarte cunoscute ale vieții politice, culturale, științifice din Transilvania și din România, dintre care unii scriu de-a lungul mai multor decenii — să fi fost urmate obligatoriu de răspunsuri. Nu putem pierde din vedere faptul că părintele presei românești transilvănene,

apăsător de responsabilitatea unei familii grele, a trăit toată viața sa din scrisul lui, purtând aproape singur o foarte lungă perioadă de timp povara *Gazetei Transilvaniei* și a *Foii pentru minte, inimă și literatură*, a *Observatorului* și *Transilvaniei*, că, pentru a-și asigura existența, a fost silit să se consacre mulți ani unor ocupații rupte de preocupările sale intelectuale, precum acelea de secretar al Gremiului comercial românesc din Brașov, de director comercial al fabricii de hârtie din Zărnești, că a deținut succesiv funcțiile de secretar, de vicepreședinte, de președinte al *Astrei*, că, începând cu revoluția de la 1848, s-a implicat masiv în toate marile acțiuni politice ale națiunii sale, unele inițiate chiar de el, că, spre sfârșitul vieții, s-a dedicat aproape cu totul unor preocupări științifice, care s-au finalizat cu cele trei volume mari ale lucrării sale istorice capitale *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*.

Cu toate acestea era greu de crezut că un apropiat precum Cipariu, care între 1836 și 1877 trimitea la Brașov 125¹ scrisori cuprinzând aproape două sute cincizeci de pagini, să nu se fi învrednicit decât de cele 8 scurte răspunsuri pe care le putem citi în tomul al VII-lea al acestei colecții. Într-adevăr, prezentul volum vine să întrezească tabloul legăturilor dintre cei doi mari oameni de cultură români, aducând la lumina tiparului alte 34 de mesaje epistolare adresate eruditului filolog de la Blaj, fără ca nici acum să avem certitudinea că întreg șirul lor este epuizat. Aceeași constatare este valabilă și pentru alți asidui corespondenți ai lui Bariț, înalți demnitari, laici și bisericești, precum Dimitrie Moldovan și Ioan Antonelli, cu 40², respectiv 48³ scrisori trimise lui Bariț, oameni de care acesta era puternic legat sufletește și cărora nu putea să nu le fi scris, cum o dovedesc cele 28, respectiv, 25 scrisori inedite ale prezentului volum. Putea apoi Bariț, oricât de hărțuit era, să lase fără răspuns toate lungile misive ale mitropolitului Șulățiu, unele de-a dreptul cutremurătoare pentru ardența unui crez național greu încercat, sau pe cele ale vicedecretarului aulic Franz Reichstein, care i s-a adresat în 1862–1863 ca celui mai autorizat purtător de cuvânt al națiunii române, și unele și altele publicate de el însuși în vol. al III-lea al *Părților alese*⁴ Categorie că nu, iar scrisorile barițiene pe care le reproducem aici, 9 către Șulățiu, 5 către Reichenstein, acestea din urmă în germană, sunt cu atât mai importante cu cât ele ilustrează modul cum vedea autorul lor rezolvarea unor

¹ *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 79–395.

² *Ibidem*, V, București, 1981, p. 114–166.

³ *Ibidem*, III, București, 1976, p. 224–287.

⁴ George Barițiu. *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, I–III, Sibiu, 1889–1891; ediția II-a, îngrijită, note, comentarii, indice, studiu introductiv de Ștefan Pascu și Florin Salvan: I–III, Brașov, 1993–1995.

probleme fundamentale, politice sau confesionale, ale unui moment sau altul. În afara acestora apare, de asemenea, un grupaj masiv de scrisori adresate canonicului blăjean Ioan Micu Moldovan, un altul destinat Comitetului *Astrei*, 5 noi scrisori trimise episcopului Șaguna, o lungă serie de misive trimise unor corespondenți din România.

Incontestabil, că nici acest volum nu poate avea pretenția unei cuprinderi exhaustive. Fără să se poată repara niciodată ceea ce, uneori timpul, alteori vicisitudinile împrejurărilor, au făcut să se piardă din epistolarul lui Bariț, cercetările și descoperirile ulterioare vor putea scoate la lumină alte piese ale acestuia, răspunzând unor întrebări care continuă să rămână fără un răspuns definitiv.

Cât privește scrisorile editate, acestea sunt, — cu excepția unui mic grupaj adresat lui Paul Vasici și publicat de Bariț însuși în *Transilvania* din anii 1868–69, a altuia destinat lui Iacob Mureșan și apărut în revista brașoveană *Țara Bârsei* din 1931, a unui al treilea trimis vicarului Sălajului, Olimpiu Barbulovici, apărut mai recent în *Revista Arhivelor* — piese izolate care completează gama problematicii abordate cu mării coepistolari, iluminează fațete mai puțin cunoscute ale sferei extrem de largi a preocupărilor acestuia. Reeditarea lor într-un volum unitar se justifică cu atât mai mult cu cât ceea ce se retipărește sub forma acestor scrisori este infim față de imensa operă publicistică care a ieșit de sub condeielul inconfundabil al cărturarului brașovean în ziarele pe care le-a scos el însuși sau la cele la care, sistematic sau întâmplător, a colaborat.

Am înserat, în fine, ca ultimă piesă a volumului actul testamentar al lui Bariț, datat 31 decembrie 1891, cu un codicil din 26 iulie 1892, la două zile după sărbătorirea festivă a 80 de ani de viață și la mai puțin de un an înaintea decesului său, survenit la 2 mai 1893. Este un text de un interes cu totul aparte, deoarece prezintă o imagine de ansamblu a evoluției laturii materiale a unui intelectual care, mai mult decât oricare dintre contemporanii săi, a trăit, cum însuși o spune aici, din pana sa. Sunt redată, minuțios și în același timp volubil, etapele mari ale traiectului său social, cea de la Blaj, cea de la Brașov, cea de la Sibiu, momentele principale ale vieții sale de familie, substratul material al celor mai importante acțiuni și demersuri, o serie de aspecte ale relațiilor cu membrii familiei așa cum le-a văzut el însuși la crepusculul vieții.

Ceea ce aduce nou volumul pe care îl prezentăm în aceste rânduri este, înainte de toate, o foarte bogată informație istorică privind mișcarea națională a românilor din Transilvania în perioada cuprinsă între revoluția de la 1848 și Memorand. Ea este cu atât mai valoroasă cu cât, provenind din interiorul său, de la unul dintre principalii săi promotori, pune în lumină, deopotrivă, obiectivele ca și articulațiile interioare ale efortului politic românesc, punctele sale de sprijin și obstacolele care îi barau drumul într-un moment sau altul,

continuitățile și discontinuitățile care au existat, modalitățile și manifestările sale, de la cele de anvergură mare la unele de interes local pe care le-a cunoscut personal. Din perspectiva, inevitabil fragmentată și inegală, pe care o oferă scrisorile lui Bariț, mișcarea națională apare ca un proces complex în care interacționează realități diverse, politice, sociale, culturale ale societății românești și ale cadrului statal în care ea evoluează, realități care interferează elita și masa sa de sprijin, realități cărora le dau glas personalități deosebite unele de altele, ca formație intelectuală, ocupație, statut social, experiență politică, confesiune, etc. Un proces care nu are o dezvoltare echilibrată și monolitică, care în evoluția sa cunoaște, alături de momentele unor împliniri, precum cele din 1863–64, de acelea ale unor mari mobilizări, și puternice frământări interioare, convulsii dintre cele mai dureroase și chiar unele derapaje, cum a fost, după aprecierea categorică și repetată a lui Bariț, intrarea deputaților și regaliștilor români în dieta feudală de la Cluj din 1865 a cărei majoritate maghiară s-a pronunțat pentru valabilitatea legii pașoptiste a uniunii cu Ungaria. Mai lent sau mai alert, se derulează într-adevăr în fața noastră toate etapele și evenimentele mari ale mișcării naționale din a II-a jumătate a secolului al XIX-lea. Vedem astfel cum, rând pe rând, se trece de la imobilitatea politică a absolutismului la mișcarea debordantă a regimului liberalist dintre 1860–1865 iar de la acesta la opresiunea statului dualist, cum se schimbă în acest interval obiectivele demersurilor politice, de la cele privind reformarea instituțională a statului transilvănean de până la 1867, la cele pentru recâștigarea statutului său autonom după această dată, cum conducerea clericală instituită în 1861 cedează locul în 1869 unei cârmuiri laice, trecându-se de la Comisia permanentă la constituirea Partidului Național, cum se materializează în viață diferitele inițiative ale acestora, cum se amplifică legăturile dintre românii transilvăneni și cei din celelalte provincii ale Imperiului, dintre aceștia și statul român vecin. Ne convingem, de asemenea, cât de mari erau obstacolele care stăteau în calea instituirii unui statut politic echitabil pentru românii din Transilvania, cât de modeste erau mijloacele materiale pe care ei le pot consacra acestui scop — aproape întotdeauna numai ceea ce rezultă din anevoioase colecte publice —, cât de mari erau frământările sufletești pe care, chiar într-un context general mai favorabil, le comportă o opțiune sau alta pentru cei ce își asumă responsabilitățile deciziilor. Cu atât mai mari cu cât, într-o lume în care mentalitățile nobiliare dispar greu, românii nu aveau, nici o aristocrație bogată, instruită, experimentată politic, precum maghiarii, nici o orășenime compactă, organizată, independentă economic, precum sașii, pentru care afrontarea puterii centrale habsburgice nu comporta riscurile pe care aceasta le implică pentru funcționarii români, dependenți material de stat. Deosebit de complexă este chiar și poziția prelaților români, președinții Comisiei perma-

rente create odată cu debutul epocii liberaliste, pe care îi vedem în 1861, de exemplu, opunându-se, împinși de presiunea conaționalilor lor, politiciii Cancelariei aulice vieneze și Guberniului maghiar din Cluj, dar adresându-se în același timp acestora în calitatea lor de capi bisericești, fie pentru salarizarea preoților, fie pentru aprobarea întrunirii sinoadelor, fie pentru subvenționarea unor instituții școlare. Ca să nu mai vorbim despre precaritatea poziției lor în mijlocul marelui cutremur politic pe care îl aduc cu sine negocierile dualiste, când nu numai că se prăbușește întreaga construcție politică înălțată cu atâtea eforturi în anii anteriori dar se pune sub semnul întrebării însăși existența mitropoliilor greco-catolice și ortodoxă, instituite în 1853 și, respectiv, în 1864, pe calea unor rezoluții imperiale contestabile în fața noului regim.

Pe acest fundal general narațiile epistolare ale lui Bariț conturează, rând pe rând, toate etapele importante ale evoluției politice a românilor transilvăneni de-a lungul primelor patru decenii de după 1848. Ele sunt puține pentru perioada de dinaintea acestui an, lipsesc cu totul în lunile revoluției, dar reapar după înăbușirea ei, se îndesesc începând cu anul 1855, oferind foarte multe informații noi asupra perioadei absolutiste, una dintre cele mai puțin cercetate în istoriografia românească.

Cu deosebire stăruie Barițiu asupra supravegherii polițienești foarte severe la care au fost supuși românii după retragerea trupelor austriece din Principatele Române, în anii eforturilor pentru unirea acestora, supraveghere care a făcut să amuțească cu totul glasul presei. Până acolo, citim în una din scrisorile adresate lui Cipariu⁵, încât s-a impus redactorului *Gazetei* să prezinte Comisariatului de poliție din Brașov traducerea germană a tuturor articolelor originale care urmau să fie publicate, i s-a interzis orice preluare din ziarele de dincolo de Carpați, s-a interzis folosirea unor expresii precum națiune română, comunitate națională, mitropolie română etc.

Foarte adesea se oprește, de asemenea, Bariț, revoltat și în același timp îndurerat asupra marilor disensiuni confesionale care au caracterizat deceniul absolutismului, disensiuni care, întreținute din umbră de oficialități, au culminat cu pastorală din 5 decembrie 1855 a episcopului Șaguna prin care acesta a interzis clerului și poporului său să cumpere și să citească *Gazeta Transilvaniei* și *Călimdariul pentru poporul românesc*, ambele de orientare greco-catolică. Pertinente ca întotdeauna, dezvăluind dedesubturile și implicațiile evenimentelor, relatările sale — cele mai multe adresate lui Cipariu, singurul mare coepistolar din anii absolutismului — asociază acest episod dramatic cu festivitatea plină de pompă a instalării la Blaj a mitropolitului Șulățiu, desfășurată cu o lună mai devreme, cu publicitatea care se face evenimentului în

⁵ Vezi infra: Bariț către Cipariu, 27 XII 1855.

Gazetă, cu discuțiile aprinse care apar privind utilizarea fondului bănesc, *aconfesional*, al *Reuniunii femeilor române din Brașov*, cu șicanele la care i se fac lui însuși de către unii din concetățenii lui ortodocși, cu reverberațiile care se produc în Principatele Române, unde pornirea generală împotriva trupelor austriece de ocupație se întoarce uneori împotriva uniților veniți din Transilvania, priviți în unele cercuri ca instrumente ale permanentizării ocupației.

Dar, de departe, cea mai puternic iluminată perioadă a efortului național românesc este în acest volum cea a guvernării liberaliste, dintre 1860 și 1865, pe de o parte în corespondențele trimise din Brașov la Viena, secretarului, apoi consilierului aulic Dimitrie Moldovan, pe de alta în cele expediate la Blaj și Sibiu. Mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu și, respectiv, episcopului Andrei Șaguna. Străbatem anii în care, cum vedem din narațiile epistolare ale lui Bariț, relațiile dintre cei doi prelați sunt, în general, bune când fie unul, fie celălalt, fie direct, fie în scris, ei îl consultă pe acesta în problemele mari ale națiunii, când poziția cărturarului brașovean, exprimată în răspunsurile sale și în articolele de fond ale *Gazetei*, au influențat puternic conduita politică generală. Edificatoare în această privință este seria scrisorilor destinate mitropolitului greco-catolic blăjean în timpul demersurilor delegației naționale de la Viena, din decembrie 1860 pe care acesta a condus-o, într-un moment în care se discuta intens asupra modalităților concrete ale asigurării politice a națiunii: diplomă imperială specială, asemănătoare aceleia acordată de Leopold I la 1691 maghiarilor, secuilor și sașilor, lege dietală, congres național. Motivația imediată a întrunirii unui congres al reprezentanților tuturor românilor din Imperiu se dezbate foarte intens în presă dar noile scrisori ale lui Bariț dezvăluie temeiurile sale mai adânci: ostilitatea la fel de mare a Vienei ca și a Pestei față de aspirația autonomistă românească, tactica acestora de a se folosi de naționalități pentru a face presiuni una asupra celeilalte, pericolul ca ele să se reconcilieze peste capul și pe contul lor, imperativul evitării situației tragice din 1849, când batalioane de români din Banat, Bihor, Maramureș au tras asupra fraților lor din Transilvania. Aceluiași prelat i se adresează Bariț din nou în toamna anului 1861 când, după ruptura politică dintre Viena și Pesta, acesta conducea o nouă deputație românească în capitala Imperiului, încercând, fără succes, să obțină numirea unui cancelar aulic român. Bariț este iarăși în prim-plan în primăvara anului 1863, înainte și după conferința națională de la Sibiu, încurajând mai întâi pe prelatul unit în tentativa sa, nereușită în cele din urmă, de a supune alegerii populare pe reprezentanții greco-catolici care urmau să ia parte la lucrările ei, impulsționând apoi desemnarea candidaților români pentru alegerile deputaților dietali.

Dacă relațiile lui Bariț cu arhiereul greco-catolic au stat întotdeauna sub semnul prețuirii și chiar al afecțiunii reciproce, cele cu episcopul Șaguna s-au

aflat, dimpotrivă, în cea mai mare parte a lor, sub acela al tensiunii și chiar al conflictului deschis, ceea ce, în unele momente s-a repercutat negativ asupra aprecierii tolerante cu care a fost tratat gazetarul unit, în mediul ortodox al Brașovului. După episodul intempestiv al afuriseniei de la Crăciunul anului 1855, căreia Bariț i-a dat o usturătoare replică, rămasă însă nepublicată⁶, în contextul dezghețului politic general al noului regim constituțional, al demersurilor aconfesionale pentru înființarea *Astrei*, al conferinței naționale din zilele Anului Nou 1861, între cele două puternice personalități s-a produs o neașteptată apropiere. Ea a mers până acolo încât prelatul ortodox îi încredințează lui Bariț în 1861, cum vedem din scrisorile sale,⁷ girarea unor importante fonduri bănești ale episcopiei sale investite în zona Brașovului, îi cere concursul pentru recăștigarea la București a moșiei Merișani, dăruită de Brâncoveanu la 1700 mitropolitului Albei Iulii, pentru a-l abate de la unirea cu Roma, îl împuternicește cu reorganizarea administrației financiare a Gimnaziului ortodox brașovean. Sub raport politic îl vedem pe Șaguna cerând opinia lui Bariț în problemele pe care le ridică în fața românilor preluarea administrației centrale și locale de către nobilimea maghiară și patriciatul săsesc, făcându-i cunoscută convingerea sa că puterea de stat habsburgică, confruntată cu mari dificultăți financiare și eclipsată de Prusia în Confederația germană, va ceda în fața maghiarilor, pregătind împreună trimiterea la Viena a delegaților naționali I. Rațiu, I. Măcelariu și I. Bologa, îngrijindu-se laolaltă, în 1862, pentru reușita adunării generale a *Astrei*, de la Brașov. Ruptura, de data aceasta definitivă survine în timpul conferinței naționale din 1863 care a premers deschiderea dietei, când Barițiu, considerând că momentul de strâmtorare politică a Vienei trebuie exploatat la maximum în vederea obținerii unei autonomii efective a românilor, aidoma celei săsești, când Șaguna, aflat acum la apogeul traseului său politic, sigur de influența de care se bucura la Viena, deprins să dispună celor din jurul său, și-a impus fără menajamente punctul de vedere, respingând tentativele de stabilire a unor condiții prealabile ferme pentru intrarea deputaților români în parlamentul central vienez.

Correspondența lui Bariț ilustrează sec, doar sub raport administrativ, lunile dezbaterilor dietale din anii 1863–1864, dar se revarsă exploziv chiar de la începutul negocierilor secrete dualiste, semnalate repede în scrisorile trimise din Viena lui Iacob Mureșan, redactorul *Gazetei* și apoi de-a lungul

⁶ Primele două pagini ale acestui text, a cărei continuare nu o cunoaștem, se găsesc, în copie, la: Arh. Naț., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 150–151; date asupra lui oferă Bariț însuși în scurtele sale însemnări memorialistice, vezi: Olimpiu Boitoș, *Memoriile lui Bariț*, în: *Studii literare*, I (1942), p. 19.

⁷ George Barițiu, *Părți alese ...*, III, Sibiu, 1891; p. 564–588.

întregii perioade de frământări și convulsii care au însoțit întrunirea dietei nobiliare de la Cluj din 1865, alegerile pentru dieta maghiară în anul următor, finalizarea pactului dualist. În mijlocul acestei răsturnări politice, catastrofale pentru români, a consternării, confuziei, mâhnirii, indignării pe care ea le provoacă, a autoamăgirii, abil întreținute, în protecția împăratului, a disensiunilor privind tactica de urmat dintre activiști și pasiviști, dintre Sibiu și Blaj, dintre Șaguna și Șuluțiu, glasul influent al lui Barițiu răsună puternic, atât în *Gazeta Transilvaniei*, cât și în scrisorile sale. Refuzând, cum vedem din două dintre acestea, atât invitația de regalist, cât și calitatea de deputat oferită lui de românii din Sebeș-Alba⁸, fără să se lase înșelat de duplicitatea derutantă a formulelor oficiale, Bariț este cel care încearcă, fără succes, să organizeze boicotarea de către români a forului feudal întrunit la Cluj, încearcă, împreună cu Ioan Rațiu, să exploateze politic raza de speranță pe care o aduce în vara anului 1866 războiul cu Prusia, oferind constituirea a patru batalioane de voluntari⁹, organizează, tot împreună cu prietenul din Turda, compania de pregătire și susținere a memoriului național, purtând 1493 de semnături, prezentat împăratului la 31 decembrie 1866. Toate aceste implicări politice directe, orientate spre articularea și apoi consolidarea unei linii de rezidență față de noul regim, implicări foarte bine ilustrate în corespondența adresată canonicului blăjean Ioan Micu Moldovan și în cea trimisă vicarului Făgărașului, Ioan Antonelli, lasă să se vadă în scrisorile lui Bariț un fond sufletesc robust și dinamic, cu atât mai puternic cu cât împrejurările erau mai grele, cu atât mai mobilizator cu cât mesajele sale epistolare se îndreptau spre cele mai diferite părți ale teritoriului locuit de români, erau așteptate pretutindeni cu nerăbdare, treceau uneori din mână în mână. Românii, scrie el unuia sau altuia dintre nenumărații săi coepistolari, să nu se lase copleșiți de descurajare, să se reculeagă, să nu se dea bătuți în inimile lor, să-și unească forțele fie că este vorba despre obiectivele politice, fie de cele culturale și economice, să tragă învățămintele dezastrului, să nu se încreadă decât în ei înșiși, în Dumnezeu, în timp. Rememorând traumele trecutului, scrutând adânc împrejurările, cel mai adesea neprielnice ale prezentului, mentorul politic care era Bariț pune mereu în evidență punctele de sprijin ale viitorului neamului său: vitalitatea neînfrântă, puterea de rezistență, capacitatea de regenerare. Regăsim în mesajele sale epistolare, într-o formă sau alta, ceea ce scrie, concentrat, în *Gazeta Transilvaniei* în 1869, într-un moment când amărăciunea cutremurului dualist îndepărta pe mulți de treburile comunitare, descuraja pe alții. „Una numai să ne întipărim în mințile

⁸ Vezi infra: Bariț către Guberbiul Transilvaniei, 15 XI 1865.

⁹ Vezi infra: Bariț către guvernatorul Crenneville, 18 VII 1866.

și în inimile noastre și ale urmașilor noștri, citim aici, iar aceea este imortalitatea națiunii române; 1700 de ani nu ne-am putut șterge de pe harta Europei; este curat peste puțină să mai vină peste noi furtuni și pericole mai feroase și mai sfârmătoare de viața popoarelor decât au fost”¹⁰.

Un prim moment al perioadei dualiste asupra căruia scrisorile lui Bariț oferă multe informații este acela al negocierilor secrete care au avut loc la Blaj, sub patronatul mitropolitului Ioan Vancea, în 1872, în plină desfășurare a alegerilor parlamentare, între ministrul-președinte Lónnyay și un mic grup de fruntași pasiviști, în vederea unei concilieri a românilor din Transilvania cu puterea de stat maghiară. Este prilejul cu care Bariț, așa cum vedem din corespondențele sale, nu numai că a redactat memoriul care sintetiza cererile politice românești, memoriu care a stârnit polemici foarte aprinse în presa ambelor tabere, dar a fost consultat în prealabil de către prelatul unit asupra participanților la negocieri și a schimbat apoi cu acesta mai multe scrisori asupra unora dintre efectele evenimentului, asupra publicării actelor pe care el le-a suscit.

Începând cu acest episod, scrisorile lui Bariț înfățișează dintr-o perspectivă mai apropiată sau mai îndepărtată, mai detașată sau, dimpotrivă, direct implicată, întreaga perioadă de până la Memorand, pe de o parte pe planul impactului politicii discreționare a guvernelor maghiare care s-au succedat la putere, pe de alta pe acela al eforturilor de rezistență românești. Se detașează pe acest fundal, momentul conferinței naționale din 1881 pentru constituirea partidului unic, cel al *Memorialului* din 1882, redactat de el însuși și adresat opiniei publice liberale din țară și de peste hotare, etapa preparativelor pentru întocmirea *Memorandului*, accelerate o dată cu alegerea sa în iunie 1884 în funcția de președinte al Partidului Național Român, funcție pe care a deținut-o până în decembrie 1888, după care se consacră cu totul investigației istorice.

Spirit de o deschidere extrem de largă, autorul epistolarului pe care îl prezentăm aici ne poartă cu aceeași inegalabilă pertinentă și dezinvoltură nu numai în sfera pasională a politicii ci și în acelea ale culturii, învățământului, bisericii, științei, economiei, domenii văzute în dimensiunea lor națională, domenii în care își asumă el însuși importante responsabilități. Apare astfel în fața noastră, rând pe rând, în postura de secretar, vicepreședinte, apoi președinte al Astrei, organizatorul primei expoziții ale acesteia, redactorul revistei ei, în aceea de membru al Academiei Române, participant la sesiunile ei anuale, începând din 1867 și până în ultimii ani ai vieții, în aceea de ziarist, redactor al *Observatorului* și *Transilvaniei*, în aceea de director comercial al fabricii românești de hârtie de la Zărnești, de membru al consiliului de

¹⁰ *Gazeta Transilvaniei*, XXII (1869), nr. 9 din 16/4 II.

administrație al băncii Albina, de membru al conducerii unor importante fundații naționale.

Ceea ce, în fine, ridică valoarea aportului istoriografic a mărturiilor epistolare ale acestui nou volum Bariț, într-o măsură incomparabil mai mare decât pot să o sugereze succintele noastre notații, ceea ce face farmecul irezistibil al parcurgerii lui, este întâlnirea într-adevăr emoționantă cu cel mai prodigios om de cultură român transilvănean din veacul al XIX-lea, cu un animator politic înzestrat cu un puternic spirit de luptător, cu personalitatea aceluia care, prin măiestria scrisului dar și prin curajul faptei, a contribuit cel mai mult în vremea sa la dezvoltarea conștiinței de sine a conaționalilor săi.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

În concordanță cu vol. VII și VIII ale colecției *George Bariț și contemporanii săi* cuprinzând corespondență trimisă (vol. VIII e destinat scrisorilor de familie), organizarea materialului acestui tom este făcută pe destinatari, în ordinea primei scrisori pe care Bariț le-o adresează și apoi strict cronologic în cadrul grupajelor, mai mari sau mai mici, care se succed, grupaje între care se intercalează, firește, și multe scrisori izolate. Adoptarea acestui criteriu, în locul celui alfabetic sau a celui integral cronologic, a fost impusă, așa cum arată îngrijitorii vol. VII al colecției: Ștefan Pascu, Ioan Chindriș și Gheorghe Asanache, de dorința prezentării unei imagini unitare a fiecăruia dintre numeroasele și lungile relații epistolare susținute de Bariț în decurs de mai mult decât șase decenii. Se detașează, într-adevăr, în felul acesta într-un mod mai pregnant marile personalități ale vieții politice, culturale, bisericești ale românilor din interiorul și din exteriorul Carpaților cărora, între 1837 și 1891 — datele primului și ultimului text înserat aici — Bariț le-a scris, fără ca totuși conturul problematicii abordate de acesta într-o perioadă sau alta să fie greu de reconstituit, dat fiind numărul, din nefericire, mic al scrisorilor fiecărui grupaj. Excepție fac doar cele, în număr de 34 adresate lui Cipariu, cele 28 trimise lui Dimitrie Moldovan, cele 25 expediate lui Ioan Antonelli, cele 24 destinate lui Ioan Micu Moldovan, care toate văd pentru prima dată lumina tiparului în paginile acestui volum. Ceea ce este regretabil e faptul că îngrijitorii volumelor de corespondență trimisă a lui Bariț n-au putut aduna la un loc, din motive de ordin cu totul obiectiv, toate scrisorile trimise unuia și aceluiași destinatar, astfel încât cei care vor dori să refacă șirul lor vor trebui să aibă în față și vol. al VII-lea al colecției, apărut în urmă cu 17 ani și să țină cont de faptul că cercetările și descoperirile ulterioare vor aduce la suprafață noi piese ale epistolarului barițian.

Ca și în cazul precedentelor nouă volume ale colecției, textele scrisorilor au fost reproduse păstrându-se formele lor autentice de datare, prescurtările autorului — pentru care dăm o listă de abrevieri — și, cu excepțiile pe care le menționăm mai jos, grafia lor originală, lucru cu atât mai ușor în cazul lui Bariț, cu cât acesta a fost cel mai apropiat de ortografia fonetică dintre toți

contemporanii săi transilvăneni, și în același timp cel mai consecvent în felul lui de a scrie. Potrivit principiului interpretativ după care s-au călăuzit îngrijitorii celorlalte volume, la transcrierea textelor am respectat nu numai diferitele forme arhaice care apar dar și grafia originală acolo unde suntem convinși că ea exprimă pronunția curentă în cuvinte precum: arhieru, argumente, causă, casul, cătră, cestuine, coprins, curagiul, dechiară, destincțiune, dimisune, despret, esecuta, esemplu, escelență, impuitor(oare), inemic, odichnit, oligarchie, pedecă, preste, rezultat, resistință etc. Am suprimat în schimb pe u final postconsonantic, atunci când el nu are rol de articol și, de asemenea, am înlocuit în unele cuvinte pe e cu ă, transcriind răspuns în loc de respuns, mă în loc de me, sărman în loc de serman, țaran în loc de ȣeran etc.; pe sc cu șt: sciu = știu; pe ci cu ț: facia = față; pe di cu z: dile = zile. În ceea ce privește numele de persoane ele au rămas cu grafia originală, chiar atunci când cuprind greșeli, dar la numele de localități și de râuri am procedat la unele modernizări prin eliminarea terminației iu: Clusiu = Cluș, Blasiu = Blaș, Muresiu = Mureș. Nu am intervenit în textele preluate din alte publicații acolo unde nu a existat posibilitatea consultării originalului, ceea ce, inevitabil, a dus la apariția unor inadvertențe, sperăm, nu foarte supărătoare.

În ceea ce privește aparatul științific, precizăm că fiecare scrisoare este urmată de indicarea locului de unde a fost reprodusă: arhivă sau bibliotecă, în cazul celor inedite — cu precizarea formei de păstrare: original, copie, concept — ziar, revistă, carte, în cazul celorlalte, cu indicarea numelui celui care a publicat-o, a titlului lucrării respective și publicației în cauză. Abrevierile folosite, și pentru unele, și pentru altele sunt menționate într-o listă de prescurtări; la fel în cazul acelor care survin în textul scrisorilor. Notele de subsol sunt sumare și cuprind, în general, fie câteva date esențiale, atunci când privesc diferite persoane, fie locul în care se găsește un text la care Bariț face referire, atunci când am putut să-l identificăm. Am făcut o singură excepție în această privință publicând, după scrisoarea adresată lui Cipariu în 5 octombrie 1865, documentul, foarte important pentru acest moment, intitulat *Teineuri pentru abținerea generală de la alegeri în 1865*, pe care Bariț însuși l-a anexat textului ei. Nu am considerat necesar, dată fiind specializarea celor cărora li se adresează volumul, să indicăm în note, nici bibliografia istorică, nici pe cea literară a tematicii scrisorilor.

În încheierea acestor rânduri, țin să mulțumesc tuturor acelor arhiviști și bibliotecari care, în decurs de mai mult de un deceniu, mi-au oferit câte una sau mai multe din scrisorile acestui volum. În mod deosebit aduc mulțumiri colectivului de la Direcția Cluj a Arhivelor Naționale și înaintea tuturor d-nei Livia Ardelean, care s-a îngrijit în anii 1994–95 de ordonarea fondului arhivistic Biblioteca Centrală Blaj fond inaccesibil până în 1989, fond din care provin cele mai multe scrisori inedite ale volumului, fond pus în circulație cu o generozitate care face cinste deopotrivă direcțiunii instituției ca și tuturor acelor care deservesc, prompt și binevoitor, pe cei ce îi trec pragul.

INDICE CRONOLOGIC AL SCRISORILOR

1837, septembrie 23, Braşov, către Timotei Cipariu (1)	27
1839, februarie 16, Braşov, către Eforia şcolară braşoveană (35)	94
1841, martie 2, Braşov, către Ioan Lemeni (36)	96
1847, mai 22, Braşov, către Timotei Cipariu (2)	29
1849, septembrie 6, Braşov, către Eudoxiu Hurmuzaki (37)	98
1849, noiembrie 6, Braşov, către Ludwig Wohlgemuth (39)	101
1850, martie, Braşov, către Eudoxiu Hurmuzaki (38)	99
1853, martie 16, Braşov, către Petru Pop (40)	102
1853, septembrie 13/1, Braşov, către Iacob Mureşan (41)	105
1855, august 23/11, Braşov, către Timotei Cipariu (3)	33
1855, noiembrie 12, Zărneşti, către Timotei Cipariu (5)	33
1855, noiembrie 22, Braşov, către Timotei Cipariu (6)	37
1855, noiembrie 25, Braşov, către Timotei Cipariu (4)	
1855, noiembrie 27, Braşov, către Timotei Cipariu (7)	41
1855, decembrie 5, Braşov, către Timotei Cipariu (8)	46
1855, decembrie 27, Braşov, către Timotei Cipariu (9)	48
1855, Braşov, către Timotei Cipariu (10)	51
1856, ianuarie 1, Braşov, către Timotei Cipariu (11)	52
1856, martie 16, Braşov, către Ioan Maiorescu (48)	122
1856, martie 18, Braşov, către Ioan Maiorescu (49)	124
1856, martie 23, Braşov, către Ioan Maiorescu (50)	126
1857, ianuarie 22/10, Braşov, către Gremiul comercial român (51)	128
1857, noiembrie 4, Braşov, către Timotei Cipariu (12)	54
1858, aprilie 14, Braşov, către Gremiul comercial român (52)	129
1858, iunie 1, Braşov, către Timotei Cipariu (13)	54
1858, iunie 23, Braşov, către Timotei Cipariu (14)	56
1858, august 26, Braşov, către Timotei Cipariu (15)	58
1858, septembrie 6, Braşov, către Timotei Cipariu (16)	59
1858, septembrie 8, Braşov, către Timotei Cipariu (17)	62
1859, ianuarie 24, Zărneşti, către Timotei Cipariu (18)	63
1859, februarie 25, Zărneşti, către Timotei Cipariu (19)	65
1859, iunie 19/7, Zărneşti, către Timotei Cipariu (20)	66
1860, iunie 17, Braşov, către Andrei Şaguna (54)	130

1860, iunie 18, Braşov, către Iosif Hodoş (64)	147
1860, iunie 19, Braşov, către Timotei Cipariu (21)	68
1860, iulie 26, Zărneşti, către Iacob Mureşan (42)	109
1860, august 2, Braşov, către Elena Ghica (66)	151
1860, octombrie 27, Braşov, către Nicolae Popea (67)	153
1860, noiembrie 27/15, Braşov, către Alex. Sterca Şuluţiu (68)	155
1860, decembrie 7, Braşov, către Axente Sever (76)	174
1860, decembrie 27/15, Braşov, către Timotei Cipariu (22)	70
1861, februarie 2, Braşov, către Dimitrie Moldovan (77)	177
1861, februarie 20, Braşov, către Dimitrie Moldovan (78)	179
1861, martie 4, Braşov, către Dimitrie Moldovan (79)	180
1861, martie 30, Braşov, către Dimitrie Moldovan (80)	182
1861, martie 30, Braşov, către Timotei Cipariu (23)	73
1861, aprilie 15/3, Zărneşti, către satele hunedorene şi năşăudene (105)	232
1861, aprilie 16, Braşov, către Gremiul comercial român (53)	129
1861, aprilie 18, Braşov, către comitetul districtual Chioar (106)	234
1861, mai 1, Braşov, către Dimitrie Moldovan (81)	183
1861, mai 13/1, Braşov, către Emanuil Gojdu (107)	236
1861, mai 16, Braşov, către Dimitrie Moldovan (82)	185
1861, mai 21, Braşov, către Ilie Măcelariu (108)	239
1861, iunie 8, Braşov, către Dimitrie Moldovan (83)	188
1861, iunie 19, Braşov, către Ioan Pamfilie (65)	149
1861, august 27, Zărneşti, către Timotei Cipariu (24)	74
1861, septembrie 25, Bucureşti, către Iacob Mureşan (43)	111
1861, septembrie 27/15, Braşov, către Dimitrie Moldovan (84)	190
1861, octombrie 8, Braşov, către Andrei Şaguna (55)	131
1861, octombrie 29, Braşov, către Alex. Sterca Şuluţiu (69)	158
1861, noiembrie 9, Sebeş, către Dimitrie Moldovan (85)	193
1861, noiembrie 13/1, Braşov, către Alex. Sterca Şuluţiu (70)	161
1861, noiembrie 18, Braşov, către Alex. Sterca Şuluţiu (71)	162
1861, noiembrie 19–21, Braşov, către Andrei Şaguna (56)	134
1861, decembrie 3, Braşov, către Ştefan Moldovan (109)	243
1861, decembrie 28, Braşov, către Andrei Şaguna (57)	135
1862, februarie 1, Zărneşti, către Timotei Cipariu (25)	75
1862, februarie 12, Braşov, către Andrei Şaguna (58)	137
1862, februarie 26, Braşov, către Andrei Şaguna (59)	138
1862, februarie 26, Braşov, către Dimitrie Moldovan (86)	196
1862, februarie, Braşov, către Alex. Sterca Şuluţiu (72)	165
1862, aprilie 6, Braşov, către Antoniu Veştemeanu (110)	245
1862, mai 12, Braşov, către Andrei Şaguna (60)	139
1862, iulie 3, Sibiu, către Dimitrie Moldovan (87)	198
1862, iulie 16, Braşov, către Andrei Şaguna (61)	141
1862, iulie 26, Braşov, către membrii <i>Astreii</i> (111)	248
1862, august 18, Zărneşti, către Dimitrie Moldovan (88)	200
1862, septembrie 21, Zărneşti, către Dimitrie Moldovan (89)	203

1862, noiembrie, Braşov, către Ioan Fekete-Negruiţiu (112)	250
1863, februarie, Braşov, către Franz Reichenstein (113)	252
1863, februarie 1, Braşov, către Andrei Şaguna (62)	141
1863, februarie 28/16, Braşov, către Andrei Şaguna (63)	144
1863, martie 8, Braşov, către Franz Reichenstein (114)	254
1863, martie 16, Braşov, către Alex. Sterca Şuluţiu (73)	167
1863, aprilie 4, Braşov, către Franz Reichenstein (115)	256
1863, aprilie 22, Sibiu, către Nádasdy Ferenc (118)	262
1863, aprilie 26, Braşov, către Dimitrie Moldovan (90)	206
1863, mai 3, Braşov, către Franz Reichenstein (116)	259
1863, mai 8, Braşov, către femeile române din Pesta (119)	264
1863, mai 26, Braşov, către Franz Reichenstein (117)	260
1863, mai 26, Braşov, către Dimitrie Moldovan (91)	206
1863, mai, Braşov, către Alex. Sterca Şuluţiu (74)	169
1863, iunie 11, Viena, către Iacob Mureşan (44)	114
1863, iulie 13/1, Braşov, către Dimitrie Moldovan (92)	208
1863, iulie, Sibiu, către Dimitrie Moldovan (93)	210
1863, decembrie 15, Viena, către Iacob Mureşan (45)	115
1864, aprilie 16, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (120)	266
1864, mai 22, Braşov, către Prezidiul dietei Transilvaniei (142)	300
1864, mai 31, Zărneşti, către Prezidiul dietei Transilvaniei (143)	300
1864, iulie 10, Braşov, către Dimitrie Moldovan (94)	211
1864, august 19, Braşov, către Prezidiul dietei Transilvaniei (144)	301
1865, ianuarie 30, Viena, către Iacob Mureşan (46)	118
1865, aprilie 24-mai 4, Braşov, către Dimitrie Moldovan (95)	212
1865, mai 14, Braşov, către Dimitrie Moldovan (96)	214
1865, iulie 8, Braşov, către Dimitrie Moldovan (97)	216
1865, septembrie 18, Braşov, către Dimitrie Moldovan (98)	218
1865, octombrie 2, Braşov, către Dimitrie Moldovan (99)	221
1865, octombrie 5, Braşov, către Timotei Cipariu (26)	77
1865, octombrie 14, Braşov, către Ioan Florian (145)	302
1865, octombrie 13, Braşov, către Timotei Cipariu (27)	79
1865, noiembrie 15, Braşov, către Guberniul Transilvaniei (146)	304
1865, noiembrie 17, Braşov, către magistratul Sebeşului (147)	307
1865, noiembrie 28/16, Braşov, către Ioan Emanuel Florescu (148)	308
1865, decembrie 2/14, Braşov, către redacţia <i>Telegrafului român</i> (149)	314
1866, martie 6, Braşov, către Dimitrie Moldovan (100)	221
1866, aprilie 11, Braşov, către Paul Vasici (150)	316
1866, iulie 17, Turda, către Timotei Cipariu (28)	81
1866, iulie 18, Turda, către Folliot de Crenneville (154)	329
1866, septembrie 15, Braşov, către Ioan Antonelli (156)	332
1866, septembrie 18, Braşov, către Ioan Antonelli (157)	334
1866, octombrie 3, Sibiu, către Folliot de Crenneville (155)	331
1866, octombrie 16, Braşov, către Ioan Antonelli (158)	337
1866, octombrie 21, Braşov, către Alex. Sterca Şuluţiu (75)	171

1867, ianuarie 11, Braşov, către Ioan Antonelli (159)	339
1867, ianuarie 31, Braşov, către Dimitrie Moldovan (101)	222
1867, februarie 23, Braşov, către Dimitrie Moldovan (102)	225
1867, aprilie 12, Braşov, către studenţii din Viena şi Graz (181)	373
1867, mai 24, Braşov, către Ioan Antonelli (160)	339
1867, august 7, Braşov, către Societatea literară Bucovina (183)	375
1867, august 9, Braşov, către Ioan Antonelli (161)	342
1867, august 16, Braşov, către intelectualii din Câmpia Transilvaniei (182)	374
1867, octombrie 4, Braşov, către Ladislau Basiliu Popp (184)	376
1867, octombrie 4, Braşov, către Ladislau Basiliu Popp (185)	377
1867, octombrie 25/13, Braşov, către Timotei Cipariu (29)	82
1868, aprilie 28, Braşov, către Ladislau Basiliu Popp (186)	380
1868, mai 1, Braşov, către revistele <i>Amvonul</i> şi <i>Familia</i> (187)	383
1868, mai 25/iunie 2, Braşov, către tinerimea din Blaj (188)	385
1868, iulie 28, Braşov, către Ioan Antonelli (162)	343
1868, august 26, Bucureşti, către Timotei Cipariu (30)	84
1868, decembrie 1, Braşov, către Paul Vasici (151)	318
1868, decembrie 26, Braşov, către Ioan Antonelli (163)	345
1869, ianuarie 5, Braşov, către Paul Vasici (152)	322
1869, ianuarie 14/2, Braşov, către Ioan Antonelli (164)	347
1869, ianuarie 18/6, Braşov, către Paul Vasici (153)	325
1869, martie 30/18, Braşov, către Ioan Antonelli (165)	348
1869, aprilie 17/5, Braşov, către Ioan Antonelli (166)	351
1869, aprilie 19, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (189)	387
1869, mai 25, Braşov, către Ioan Antonelli (167)	352
1869, iunie 30, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (190)	389
1869, iulie 21, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (191)	390
1869, octombrie 10, Braşov, către Timotei Cipariu (31)	85
1869, octombrie 16/4, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (192)	392
1870, martie 12, Braşov, către Ioan Antonelli (168)	353
1870, mai 3, Braşov, către Ioan Antonelli (169)	355
1870, mai 12, Braşov, către Consistoriul din Gherla (213)	428
1870, noiembrie 12, Braşov, către Ioan Antonelli (170)	356
1870, decembrie 17/5, Braşov, către Ioan Antonelli (171)	357
1871, ianuarie 1, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (121)	367
1871, februarie 5/17, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (122)	268
1871, februarie 18, Braşov, către Ioan Antonelli (172)	360
1871, februarie 22, Braşov, către Ioan Antonelli (173)	361
1871, martie 5, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (123)	268
1871, martie 27/15, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (193)	394
1871, martie 30, Braşov, către Ioan Antonelli (174)	362
1871, aprilie 27, Braşov, către Ioan Antonelli (175)	363
1871, aprilie 29, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (194)	396
1871, aprilie 29, Braşov, către Ioan Antonelli (176)	364
1871, mai 4, Braşov, către Ioan Antonelli (177)	366

1871, mai 15/3, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (195)	398
1871, mai 30, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (196)	400
1871, iunie 9, Braşov, către Ioan Antonelli (178)	368
1871, august 19/7, Braşov, către Ioan Antonelli (179)	371
1871, noiembrie 11, Braşov, către Timotei Cipariu (32)	87
1872, mai 17/5, Braşov, către Dimitrie Moldovan (103)	227
1872, mai 22, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (124)	270
1872, mai 31, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (125)	271
1872, iunie 21, Braşov, către Ioan Vancea (214)	429
1872, iunie 14/2, Braşov, către Ioan Antonelli (180)	371
1872, august 10, Braşov, către Ioan Vancea (215)	431
1872, octombrie 1, Braşov, către Ioan V. Rusu (222)	440
1872, noiembrie 30, Braşov, către Ioan Vancea (216)	433
1872, decembrie 14/2, Braşov, către Ioan Vancea (217)	434
1873, ianuarie 12, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (126)	275
1873, aprilie 8, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (127)	274
1873, octombrie 6, Braşov, către Ioan V. Rusu (223)	441
1873, octombrie 9, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (197)	401
1873, octombrie 9, Braşov, către Ioan V. Rusu (224)	442
1874, ianuarie 5, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (198)	402
1874, martie 30, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (199)	405
1874, aprilie 28, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (128)	275
1874, iulie 22, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (129)	278
1874, octombrie 5, Braşov, către Ioan V. Rusu (225)	443
1874, noiembrie, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (130)	280
1874, decembrie 4, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (200)	408
1875, februarie 7, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (131)	281
1875, mai 1, Braşov, către Comitetul <i>Astrei</i> (132)	283
1876, iunie 23, Zărneşti, către Ioan Micu Moldovan (201)	411
1876, iulie 9, Zărneşti, către redacţia <i>Gazetei Transilvaniei</i> (226)	445
1876, octombrie 24, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (202)	411
1876, noiembrie 10, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (203)	414
1876, decembrie 21, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (204)	414
1876, decembrie 26/14, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (205)	416
1877, ianuarie 11, Braşov, către Ioan Vancea (218)	436
1877, aprilie 19, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (206)	418
1877, mai 1, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (207)	420
1877, mai 22/10, Braşov, către Ioan Micu Moldovan (208)	421
1877, iulie 1, Braşov, către Iacob Mureşan (47)	120
1877, iulie 3/15, Braşov, către Dimitrie Moldovan (104)	230
1877, noiembrie 7, Braşov, către Timotei Cipariu (33)	90
1877, noiembrie 13/1, Braşov, către redacţia <i>Gazetei Transilvaniei</i> (227)	446
1878, martie 30, Sibiu, către Comitetul <i>Astrei</i> (133)	284
1879, ianuarie 2, Sibiu, către Ioan Micu Moldovan (209)	422
1879, martie 6, Sibiu, către Comitetul <i>Astrei</i> (134)	285

1879, mai 25, Sibiu, către Olimpiu Barbulovici (228)	447
1879, iulie 29/17, Braşov, către Timotei Cipariu (34)	92
1879, noiembrie 14, Sibiu, către Ioan Micu Moldovan (210)	423
1880, martie 23, Bucureşti, către Costache Negruzzi (234)	456
1880, martie 28, Braşov, către Ioan Raţiu (235)	457
1880, iunie 1/13, Sibiu, către Olimpiu Barbulovici (229)	448
1880, iunie 28/16, Sibiu, către Comitetul <i>Astrei</i> (135)	286
1880, iunie 28/16, Sibiu, către Comitetul <i>Astrei</i> (136)	287
1880, noiembrie 1, Sibiu, către Francisc Hossu-Longin (245)	471
1881, februarie 10, Sibiu, către Olimpiu Barbulovici (230)	450
1881, martie 1, Sibiu, către Cluburile şi Comitetele electorale (246)	473
1881, iulie 10, Sibiu, către Ioan Vancea (219)	443
1882, august 20, Sibiu, către Petre Mureşianu-Şireganu (247)	475
1882, octombrie 26, Sibiu, către Ioan Raţiu (236)	458
1882, noiembrie 4, Sibiu, către Vasile Alexandrescu Urechia (248)	477
1884, ianuarie 25, Sibiu, către Ioan Micu Moldovan (211)	424
1885, martie 1, Braşov, către Olimpiu Barbulovici (231)	452
1885, noiembrie 15, Sibiu, către Ioan Raţiu (237)	459
1885, noiembrie 22/10, Sibiu, către Olimpiu Barbulovici (232)	453
1886, februarie 4, Braşov, către Olimpiu Barbulovici (233)	554
1886, mai 9, Braşov, către Alexiu Berinde (249)	480
1886, iunie 11, Braşov, către Vicenţiu Babeş (251)	484
1886, iunie 14/26, Sibiu, către Aurel Mureşianu (253)	488
1886, iunie 17, Sibiu, către Ioan Raţiu (238)	462
1886, octombrie 7, Viena, către Iacob Bologa (256)	492
1887, mai 14/2, Sibiu, către Comitetul <i>Astrei</i> (137)	288
1887, mai 20, Sibiu, către Ioan Raţiu (239)	463
1887, octombrie 7, Orăştie, către Iacob Bologa (257)	494
1888, martie 4, Sibiu, către Aurel Mureşianu (254)	489
1888, iulie 8, Sibiu, către Aurel Mureşianu (255)	490
1888, iulie 21, Sibiu, către Comitetul <i>Astrei</i> (138)	289
1889, ianuarie 13/1, Sibiu, către Ioan Raţiu şi Iuliu Coroianu (240)	464
1889, februarie 13, Sibiu, către Ioan Vancea (220)	438
1889, martie 3, Sibiu, către Ioan Raţiu (241)	465
1889, iunie 13/1, Sibiu, către Vicenţiu Babeş (252)	486
1889, iunie 17, Sibiu, către Ioan Raţiu (242)	467
1890, mai 10, Sibiu, către Ioan Raţiu (243)	468
1890, mai 21, Sibiu, către Comitetul <i>Astrei</i> (139)	291
1890, iulie 6, Sibiu, către Comitetul <i>Astrei</i> (140)	291
1891, ianuarie 10, Sibiu, către Ioan Micu Moldovan (212)	426
1891, ianuarie 19, Sibiu, către Alexiu Berinde (250)	482
1891, decembrie 3, Sibiu, către Ioan Vancea (221)	438
1891, decembrie 20, Sibiu, către Comitetul <i>Astrei</i> (141)	298
1891, decembrie 31, Sibiu, testamentul (258)	498
1892, martie 26, Sibiu, către Ioan Raţiu (244)	469

LISTA PRESCURTĂRIILOR DIN TEXTE

a	= an(ul)
a.c.	= anul curent
a.tr.	= anul trecut
a.v.	= anul viitor
adm.	= administrativ
arh.	= arhivă
art.	= articol
aug.	= august
c.	= curent
cap.	= capitol
c.n.	= curs nou
c.r., ces. reg.	= cesaro regesc
cr.	= creițar(i)
c.v.	= curs vechi
d., dn., d.d.	= domn(ul), domni(i)
d.am.	= după amiază
d-v., d-voastră, d. sa	= dumneavoastră, domnia sa
dec.	= decembrie
deto, dto	= de dato
distr.	= district(ual)
doc.	= document
es., ex.	= exemplu, exemplu
esempl.	= esemplar
esc., escel, esc. sa	= eselență, eselența sa
e.l. s.s.	= excelențele sale

f., fl., f.c., fl.c.	= florin(i), florin(i) convenționali
f.	= filă
fasc.	= fascicul
febr.	= februarie
ian.	= ianuarie
iun.	= iunie
în.	= înalt
l.c.	= luna curentă
l.n.	= lei noi
m.c.	= monedă convențională
mart.	= martie
n.	= nou
nov.	= noiembrie
nr.	= număr
o., on., onor.	= onorat(ul)
oct.	= octombrie
p.	= parte
priv.	= privat(ă)
prot., v. prot.	= protopop, viceprotopop
s. sf.	= sfânt
s.n., st.n.	= stil nou
sem.	= semestru
sept.	= septembrie
ș.a.	= și altele
ș.c.l.	= și celelalte
societ.	= societate
v.	= vice
v.a., val.a.	= valută austriacă
ven.	= venerat(ul)

LISTA ABREVIERILOR SURSELOR

a. Arhive și biblioteci

- A.N. = Arhivele Naționale, Direcțiile:
— Alba: F. Gen Mitrop. Blaj, Mitrop. Cabinet
— Brașov: F. Gremiul comercial român
— Cluj: F. Bibl. Centr. Blaj, F. Bariț, F. Șuluțiu,
F. Ep. Gherla, F. Distr. Chioar
— Sibiu: F. Astra
- Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu = Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Sibiu: F. Șaguna
BAR., București = Biblioteca Academiei Române, București: Mss.
rom. 971–975.
- Bibl. Centr. Univ. Cluj = Biblioteca Lucian Blaga, Cluj: F. Fr.
Hossu-Longin, F. G. Bariț
- Haus —, Hoff und Staatsarchiv, Wien: F. Franz Reichenstein
Országos Levéltár, Budapest: F. Guberniul Transilvaniei, F. Dieta 1863–64.

b. Reviste și cărți

- Căpâlnean Vasile, *Scrisori...* — Vasile Căpâlnean, *Scrisori inedite ale lui George Barițiu în arhivele maramureșene*, în *Revista Arhivelor*, LVII (1980), nr. 1, p. 71–76.
- Ciucă Marcel—Dumitru Teodora-Elena, *Dr. Ioan Rațiu...* — Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, *Dr. Ioan Rațiu și Emilia Rațiu, Corespondență, I (scrisori primite, 1866–1895)*, București, 1994.
- Ciura Alexandru, *Din corespondența...* — Alexandru Ciura, *Din corespondența lui Gheorghe Barițiu*, în: *Anuarul Liceului de stat Gheorghe Barițiu din Cluj pe anul școlar 1920–1921*, p. 3–6.
- Colan I., *Scrisori...* — Colan I., *Scrisori vechi. G. Barițiu către Iacob Murășanu (1861)*, în *Țara Bârsei* III (1931), nr. 6, p. 656–660.

- Mureșianu A. Aurel, *Documente...* — Aurel A. Mureșianu, *Documente pentru istoria Memorandului, în Transilvania*, LX (1929), nr. 1.
- Popa L., Gherman M., *Gazeta Transilvaniei* — Luana Popa, Mircea Gherman, *Gazeta Transilvaniei și activitatea lui Moise Groza, în: Cumidava*, X (1977), p. 156–157, 161–162.

CĂTRE TIMOTEI CIPARIU

1

[Brașov] 23 sept./4 oct. 1837

Dulcele mieu clarissime!

Pare că-i o pedeapsă pe mine ca tot când mi se dau prilejuri mai bune de aici, atunci am vreme mai scurtă de a-ți scrie. Eri am fost dus *auf ein Luftfahrt*¹, la un orașel aproape de două ceasuri, într-o societate drăgălașă, astăzi îmi spun că p[ărintele] Voina² de aici merge la Blaș. Așa, mai nainte de toate mă rog de domnia ta dar și de ceilalți domni profesori cari vor fi pe acasă, să binevoiască a-l tracta pe preotul acesta, dealtmintrelea sine eruditione, dar om bun la inimă, cu jovialitate și să vezi la cine-l vei duce. Mă rog, de vei avea voe și vreme, să ostenești domnia ta la m[ăria] s[a] episcopul³ și, de va veni vorba de mine, întrebând episcopul, în specie de procesul mieu cu sașii⁴, să-i știi spune atâta cum că, afară de documentu care i-au venit mării sale pentru mine, au mai venit aici la Magistrat altu mai strașnic asupra sașilor, însă mie favoritor, care eu cu prilejul venirii studenților îl voi trimite în copie.

Știu că-ți este cunoscut cât de posierlich⁵ se poartă canonicul Ratz⁶ asupra[-mi]. M-a dat la s. Consistoriu că sunt devitans tergiversator, morosus

¹ auf ein Luftfahrt: într-o plimbare.

² Voina Pitiș, preot din Brașov.

³ Ioan Lemeni (1780–1861), episcop greco-catolic al Blajului între 1832–1849.

⁴ Referire la diferendul lui Bariț cu unii funcționari ai magistratului Brașovului, împotriva căroră a cerut Guvernului prin intermediul episcopului Lemeni, instituirea unei comisii de anchetă.

⁵ caraghios.

⁶ Vasile Rațiu de Nagylak (1784–1870) canonic, profesor la Blaj, din 1835 prepozit capitular; autorul lucrării: *Istoria bisericească pentru folosul tinerimei române teologico-scolastice pre scurt întocmită*, Blașiu, 1854.

et ingratus debitor⁷ și Consistoriu i-au trimis și scrisoarea dânsului încoace, în original, cu îndatorire ca să trimit actele îndărăpt. Trăsnească-i Dumnezeu bani! Eu i-am fost adus în aprilie la Sibiu — 60 R.f. — ca să-i dau la oarecare să-i ducă și p[ărintele] Moldvai⁸ nu m-au lăsat, zicând că nu se știe la cine este cassa clerului, de la care am luat banii și să aștept până-mi vor scrie. Dar nu-mi pare rău totuși că și dintr-asta am mai cunoscut ceva. Nu-i nimic! Acum odată mi se pare că și elementurile s-au sculat asupra mea, dar, doară va veni și după nor vreun serin, doar vor mai înceta orcanii. Lasă, lasă!

Înțelepciunea și dragostea Consistoriului care o au arătat cătră mine, trimițându-mi în original scrisoarea mării sale, domnului canonic Vasile Ratz nu o voi uita lesne.

Dar eu nici nu știu, căpătat-ai o scrisoare a mea din august, răspuns la dorita d-tale scrisoare, prin Secărean⁹ trimisă, care ți-am fost trimis prin poștă, că eu răspuns la aceia-anume în treaba gazetelor — n-am căpătat.

Dar cu gazeta românească¹⁰ știi cum stă traba? Când s-au început aici gazeta românească, atunci era sub titlu ca să se facă numai traducție de pre *Wochenblatt* de aici, iar după aceia s-au socotit Göt¹¹ să ceară slobozenie de la Gubernie anume pentru o redacție românească, neatârnată de cea nemțească. Gubernia au trimis cererea la Cluș la Commissio Librorum Revisoria. Oare de ai scrie d-ta lui Babb¹², n-ar putea el mijloci o hotărâre mai grabnică, bună, rea, cum va fi. Atâta am înțeles noi aici că caută să afle spre acel sfârșit o cenzură strașnică.

Dar de privilegiul acel frumos pentru *Handels-gesellschaft*¹³ în Brașov știi? Episcopu știe.

Te sărut dulce și mă rog de răspuns.

23/4 sept. 1837

Baritz m.p.

[Adresa:] Clarissimo Domino Timotheo Cipariu

L.L.OO. Hermeneuticae et Eregeticae Professori

Domino plurimum Colendo a Blasii

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 1–2. Original.

⁷ debitor rău platnic și ingrat.

⁸ Grigore Moldvai (1806-?), profesor la Blaj.

⁹ C-tin Secăreanu, elev originar din Brașov al gimnaziului din Blaj, apoi absolvent al Facultății de drept de la Cluj, funcționar judecătoresc.

¹⁰ *Foaia Duminecii*, apărută din 2 I 1837 până în 25 XII același an, sub redacția lui Ioan Barac.

¹¹ Johann Gött (1810–1888), tipograf din Brașov, întemeietorul, în 1837, a ziarului *Siebenbürger Wochenblatt*.

¹² Ioan Bob (Babb), traducător pentru limba română al Guberniului Transilvaniei.

¹³ Societate comercială.

Braşov, 22 mai v. 1847.

Reverendissime domine!

În ceasul în care îţi primii scrisoarea din 21/9 mai¹, pornisem la altă călătorie mai scurtă dar întârziată la Ciucu Mare². Mergerea-mi fu mai mult în calitate de deputat cu d. Rud. Orghidan³ şi ginere-său, spre a ne apropia de d. comes⁴ şi a-i cere o rezoluţie la instanţa românilor dată în 10 dec. a. tr. cu subscripsii multe spre a primi în comunitatea centumvirală etc. etc⁵. Resultatul fu o poruncă a comesului către magistratul şi comunitatea Braşovului ca: „după ce acea instanţie au fost dat-o spre informaţie braşovenilor, aceia ad summum până la 30 iun. a.c. să facă un răspuns şi o opinie *dreaptă*. „Vederemo. Dealtmintrelea numitul cap al naţiei ne primi cu multă bunăvoinţă, poci zice şi cu sinceritate, penru că eu de la un timp încoace am apucat o manieră de a cam troncâni cu vorba, adică mă silesc ca îndată la început să închid uşile care ar fi de scăpat pe dindărăpt şi a stoarce răspunsuri limpezi sau şi categorice. Adeseori îmi folosi această manevră dar văzui că e periculos a o întrebui la mărunţi, însă cu atât mai bine la cei mari: gerade-heraus. Lăsăm aceasta! Trecem la un alt bărbat mai nainte de a trece la scrisoarea d-tale, căci adică mi se pare a avea legătuintă una cu alta.

Gr[aful] Ios. Kemeni⁶ încă era în Cinc, vesel, primitoriu. Întâia convenire o avui cu m[ăria] sa la prof. Şuler⁷, joi dimineaţa, de unde eşirăm prin piaţă în primblare şi, lăsându-ne de companie, rămaserăm la o parte numai amândoi. După ce îi mulţumii de generositate că ne-au lăsat a decopia etc. etc⁸., d-sa

¹ Textul în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, IV, Bucureşti, 1978, p. 290–291.

² Cincu, sat, comună, jud. Braşov, aici a avut loc în mai 1847 adunarea generală a societăţii săseşti *Verein für siebenbürgische Landeskunde*.

³ Rudolf Orghidan, mare negustor român din Braşov.

⁴ Franz Salmen (1801–1875), comite al saşilor între 1847–1852, 1860–61, apoi consilier al Cancelariei aulice a Transilvaniei de la Viena.

⁵ Referire la memoriul românilor braşoveni din 10 XII 1846 înaintat dietei „în numele a patru comunităţi de relegea gr[eco] n[un]ită” înălăntu şi dinafară de ziduri, în număr de suflete 10.000“ al cărui text latin este publicat în *Foaie... XXVI* (1863) nr. 21, p. 149–152; textul românesc în: *Transilvania*, XI (1878) nr. 24, p. 278–9.

⁶ Kemény József (1795–1855), istoric şi om politic maghiar de orientare liberală, autorul unui mare număr de volume de documente privind istoria medievală a Transilvaniei.

⁷ Johann Carl Schuller (1794–1865), profesor al Gimnaziului evanghelic din Sibiu, secretar ministerial, consilier şcolar, autorul, între altele, al lucrării: *Beleuchtung der Klagschrift gegen der sächsische Naton in welche die wal. Bischöfe 1841/3 überreicht haben, Hermannstadt, 1844*.

⁸ Referire la accesul lui Ştefan Moldovan la colecţia de documente medievale ale lui Kemény József aflate în castelul de la Luncani, unde acesta a copiat o serie de acte

trecu îndată *ad valachica strato s[en]so*, începând așa: „pe calea dreptului istoric n-aveți a spera nimic; cele scrise de Gal⁹ sânt realități; censorul lui au primit înfruntare grea de la Curte; voi românii nu vă știți purta; iată ce păți și bietu Țipar¹⁰, d-ta încă ai greșit tare cu istorioara de la București, căci i-ai arătat Gubernului cum ca însoțirea de acolo te-au denumit etc.” După amiazi se cerură și soții mei să-i duc la graful. Am mers toți trei; era și Kurz¹¹ acolo. Orghidan începu a vorbi român[este] dar graful nu primi zicând că abia pricepe pâne și apă, așa discursul mearsă nemțește. Soții mei, sfătoși, începură a se plânge că li se deneagă drepturile și că ar fi sosit odată timpul etc. „Este adevăr dd-lor că vi se deneagă, dar să vedeți: cauza românilor stă astăzi mai rău ca oricând altădată, sânteți compromiși în multe chipuri. Gubernul, puteți socoti, s-au supărat căci episcopul d-v. au alergat cu instanții la dietă și nu mai vârtos la el¹²; pentru aceea cau[sa] d-v. va mai întârzia, cu atât mai vârtos că sus încă aveți mari neprieteni; merg și denunțiații că ați fi rusolatri ș.a. (Apoi se întoarce cătră mine). Peste aceasta, faceți greșeli, cum e și aceea de care vorbeam azi dimineață și cum este a blăjanului¹³. Toate actele privitoare la aceste două cause sânt la mâna mea. D-tale ți se bagă vină de ce n-ai arătat numaidecât. (Am arătat prin episcopul meu, căci eu nu pot sta cu Gubernul în relație de-a dreptul). Ba Gubernul au aflat de airea iar episcopul încă fu muștrat. (Gubernul au aflat prin Gen. Komando de la Dr. Vasici¹⁴, iar acela au raportat cu știrea și la rugarea mea). Decât că ești compromis. Apoi *Organul*¹⁵

referitoare la români publicate în revista *Transilvania*, membru al Academiei de științe maghiară și austriacă.

⁹ Referire la lucrarea lui Gáal László, publicată cu sprijinul episcopului Ioan Lemeni, *Vizsgálódás az erdélyi kenézségekrök igazolásául felelet Trausch és főkep Schuller czáfolataira*. (Studiu asupra cnezatelor transilvănene și totodată răspuns justificativ a celor doi episcopi români transilvăneni față de acuzele lui Trausch și mai ales ale lui Schuller), Nagy Enyed, 1846.

¹⁰ Timotei Cipariu.

¹¹ Anton Kurz (1800–1849), literat german, republican, stabilit la Brașov, redactor al publicației: *Magazin für Geschichte. Literatur und alle Denk-und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens*, 1844–1848; secretar al generalului revoluționar Bem; a căzut în bătălia de la Sighișoara din 31 iulie 1849.

¹² Referire la memoriul din 10 XII 1846 al românilor brașoveni pe care episcopul Șaguna l-a înaintat dietei în 1847, în vederea recunoașterii unor drepturi politice pe seama acestora.

¹³ Referire la faptul că T. Cipariu, publicând în *Organul luminărei* I (1847), nr. 1, știrea privind numirea lui Józsika Sámuel în funcția de cancelar al Transilvaniei a făcut referire la originea română a familiei sale.

¹⁴ Paul Vasici.

¹⁵ *Organul luminărei*, apoi *Organul național*, ziarul editat de T. Cipariu la Blaj în 1847–1848.

stă în prepus mare că cuvintele lui Betlen Ianoș¹⁶, rostite după catechismul lui Stancici¹⁷, le-au luat nu din *Erd[élyi] H[íradó]* ci de-a dreptul din Stancici, prin urmare că are scopuri urâte. Știu că era să se oprească, ci apoi se socoti și se mută mai bine censorul; mă înbiară pe mine cu censura dar nu o poci primi, însă actele acestei cauze încă sânt la mâna mea. Eu îmi voi da opinia să fie însărcinat tot feispanul Albei de Jos¹⁸ cu privegherea etc. etc. Ar fi foarte bine, dd-lor să vă trimiteți oamenii carii să vă câștige patroni în toate părțile, să convingă pe bărbații Guvernului de contrario, să rătunziască opiniile atât de rele etc. Ne-am despărțit mulțămind întru inimile noastre pentru nemărginita sinceritate a acelui bărbat, care tocma pentru că ne descoperi atâtea lucruri cu totul neplăcute, ne îndatoră înmiit mai mult decât toate făcăriile dulci ale altora. Ne îndatorasăm unii către alții a nu abusa întru nimic de sinceritatea lui, din care pricină d-ta ești singur către care scriu acestea, atât pentru că, iată, te ating, cât și pentru că îmi place; ba vreu, par force, a crede că de la d-ta atârnă foarte mult îndreptarea unor lucruri în Blaj, apoi iarăși ca să vezi cum că se caută cu lumânarea aprinsă cel mai mic prilej de a ne sugruma gazetele¹⁹, la care nu[1] i-au fost dat concesiie (crede-mi mie) cu nădejde ca să aibă viață, ci cu nădejde că vor servi de cuțit în mâna românilor în care, rănindu-se sau rănind pe alții, numaidecât să li se smâncească din mână; să le fie și de un tare argument asupra noastră, ca și cum nu ne-am ști folosi de nimica, n-am fi harnici de nimic. De mult am pătruns această politică și acuma îmi poți crede grijelor ce am tras de 10 ani.

Seara. Am mers la cină. Graful, vâzându-mă, pofti să iau scaun lângă m[ăria] s[a], dar, cu sfiala mea întârziind, se aruncă între noi bătrânul Benigni²⁰; discursul fu prea rece până ce acesta se depărtă. Atunci graful reapucă firul.

„Așa, așa, d.-Bariț, cauza d-v. nu stă prea bine, dar faceți ce v-am spus, că aveți mulți neprietini (știu prea bine m[ăria] ta, cunosc spioniturele și denunțările care merg în sus, dar sânt tot cleвете și nimicuri). Nu prea toate. Au nu știm noi că mai când era, nainte cu vreo doi ani, veni și la Lemeni²¹ un

¹⁶ Bethlen János (1811–1879), cunoscut om politic maghiar, unul din conducătorii principali ai nobilimii liberale din Transilvania, cu rol important în înființarea societății *Erdélyi Múzeum* și a ziarelor *Kolozsvári Közlöny*, *Korunk* și *Kelet*.

¹⁷ Táncsics Mihály (1799–1884), ziarist cu vederi democratice, autorul lucrării *Szótárszabadságról nézetek egy rabnak* (Vederile unui deținut despre libertatea presei), Pest, 1844, la care face referire Bariț.

¹⁸ Bánffy Miklós, comite suprem al comitatului Alba de Jos în 1847–1848.

¹⁹ *Gazeta Transilvaniei* la Brașov și *Organul luminărei* la Blaj.

²⁰ Joseph Benigni von Mildenberg (1782–1849), redactor al ziarului *Siebenbürger Bote*, profesor al Academiei de drept din Sibiu, secretar al societății *Verein für siebenbürgische Landeskunde*.

²¹ Episcopul Ioan Lemeni.

călugăr muscălesc și șezu vreo 4 zile; apoi s-au prins și scrisori care se află la mâna grofului Sedlnițki²². Scrisorile d-tale încă s-au desfăcut multă vreme, însă n-au fost nimic. (M[ăria] Ta, eu la gr[oful] Sedl[nitzki] am fost de 2 ori; dacă avea ceva în contra-ne, mă putea dojeni). Oh, oh, dar vezi d-ta, nu toți sânt de acea sinceritate cătră d-v. cu care îți vorbesc eu; fii prea sigur de aceasta. Oamenii Gubernului tac și pândesc etc., etc. (De aci trecurăm la urbariale; se mai repetă cele de peste zi, apoi, uitai cum veni în legăminte, că românii de nu vor câștiga, vor fi gata a revolta; la care eu: nu ne doare mai mult că sântem lipsiți de drepturi, căci aci vina e a veacurilor mai mult decât a oamenilor, dar simțim o adâncă întristare când ne vedem aruncați fără nici o pricină în atâtea prepusuri. Mă rog să ne cunoașteți mai bine; românii de astăzi nu sânt așa nătărăi ca să nu știe 1) că ei n-ar avea a face numai cu T[ransilv]ania, ci cu 1/2 milion baionete austriece 2) că nici unul din ei n-are chef a-și lua pata de la [1]784 pe numele său²³ etc., etc. Iar încât pentru simpatii: au nu vedeți că simpatiile rusești nici chiar în Moldo-Rom[ânia] nu sânt. Atât iarăși ne doare că pentru noi, cum zice rom[ânul], nu e bine, nici cu capul de peatră, nici cu peatra de cap. Dacă mergem la Gubern, d-v., dieta și sașii, strigați că trădăm constituția, că voim a nemți țara, dacă alergăm la dietă, singur m[ăria] ta ne-ai spus, că Gubernul se supără etc., etc. La toate acestea graful zice: în adevăr eu cunosc că poziția vă este foarte neplăcută. Veniseră alții și ne precurmară, 11 ceasuri din noapte încă bătea. Mai mult nu l-am mai întâlnit.

Ai cunoștință bună cu graful? Atârnă de la înțelepciunea d-tale cum să te folosești de împregiurări ca, fără să-i indigetezi cât mai puțin că ai ști de cele vorbite la Cinc, să-i ceri ca un sfat asupra *Gazetei*, sau așa ceva... Însă destul, nu mi se cuvine a da sfat.

Să luăm scrisoarea d-tale.

La cele mai multe am răspuns pieziș în cele de sus. Să nu mă crezi așa slab ca să iau de bani buni tot ce aud în Viena. Îți spun că, ori e adevăr, ori e minciună, ceea ce aud acolo, o judec mai întâi din partea rea, apoi din bună. Acei oameni pot strica, când vor vrea. La acel Ram. mai scoateți ochii pe vreun an; firește că practica lui nu va ținea numai un an. Apoi este un român acolo care mi-au prorocit că *Organul* d-tale, mai curând sau mai târziu, trebe să cadă!! Mie încă-mi amerință de 2 ori în față, zicându-mi să mă păzesc. Pe mine cu asemenea lucruri mă întărește și mă îndrăcește mai tare, totuș arunc cânelui turbat coji din câte am, dar tot mă păzesc de el că e nesăturat. 200 f.!!!, au cerut; nu i-am dat. De ce nu-i scoateți ochii cu vreo 50?! Așa oameni, așa se împacă²⁴

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 3–4. Original. Copie.

²² Șeful poliției centrale vieneze în anii dinainte revoluției.

²³ Referire la răscoala lui Horea.

²⁴ Sfârșitul scrisorii lipsește. Răspunsul lui Cipariu în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 287–289.

Braşov, 1855 aug. 23/11.

Domnul meu!

La anul 1851 vă făcuserăm o rugare pentru un june bun de aici, anume Ioan Pop, ca să i se dea un stipendiu ramonţian la Viena. De atunci acest june, fiind de părinţi optogenari, cumnat cu doi preoţi uniţi, între carii Raicu de la Şinca¹, împlini patru ani în Viena la politehnic şi aduse testimonii prea frumoase cu sineşi.

Tânărul nu ştie dacă se află actu vreun stipendiu vacant, el mă întrebă pe mine: eu ştiu cât dânsul; pentru publicaţiune de vreun concurs nu mi s-a întâmplat a vedea. Deci mă rog prea mult, domnule canonic, ca să nu-ţi fie spre greutate — poate mai scriind câte ceva şi fratelui Iacob² sau altcum — a ne arăta în trei rândurile de scrisoare dacă numitul june poate spera vreun stipendiu ramonţian ca studinte de inginerie sau nu. Eu nu am îndrăsnit a vă ruga chiar pentru frate-meu Octaviu³, carele depuse examenul de maturitate la Cluş, eară pentru I. Pop mă rog ca de se poate să capete un stipendiu.

Rămân cu cea mai distinsă stimă şi cu ferbinte dorinţă de a ne mai vedea cândva⁴.

Al domnii tale serv stimător

G. Baritiu⁵

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 5. Original.

Zărneşti, 1855 noemvr. 12.

Reverendissime domine!

Sunt aproape trei ani, de când mai bine de 1/2 a zilelor mele mi-o petrec, deşi între grije mari, pentru întreprinderea cu a cărei esecutare mă însărcinai¹,

¹ Sat, comună, jud. Braşov.² Iacob Mureşan (1812–1887), redactor al *Gazetei Transilvaniei* între 1850–1878.³ Octav Bariţiu (1833–1901), unul dintre cei 3 fraţi ai lui G. Bariţ, între 1864–1888 profesor la gimnasiul din Năsăud.⁴ Pe verso adnotarea: „23 aug. 1855, Baritiu, Braşov”.⁵ Stipendiu cerut a fost acordat, după cum scrie T. Cipariu în scrisoarea sa din 6/18 XI 1855: *George Bariţ şi contemporanii săi*, IV, Bucureşti, 1978, p. 315.¹ Fabrica de hârtie de la Zărneşti al cărei director comercial era G. Bariţ.

totuși mult mai îndestulat decât am putu fi vreodată în Brașov, unde mi s-a urât prea mult de viața cea sgomotoasă și plină de neodihnă internă de care am fugit totdeauna, pe cât am putut.

În timpul acesta mai de multe ori am stat să apuc condeiul pentru ca să reîncep vechile și mie prea mult folositoare corespondențe cu domnia ta. Oare însă întru acele timpuri fatale care trecură peste noi ce era să-ți scriu vreodată pentru ca să te intereseze și totuși să nu fie compromițător, într-o epocă când chiar răsuflarea aerului încă părea că ar compromite pe om! Întru adevăr îți spun că, deși mi-a costat prea mult, precurmasem însă și cu părinții mei și mă restrânsesem la a scrie numai atunci când nu mai aveam încătrău, când scrisoarea proprie nu se putea suplini cu nimic.

Acum cred că doar au mai trecut acei timpi dezăstroși. Deci, mai întâi de toate, grăbesc a-ți mulțami ferbinte pentru bunătatea ce ai avut, domnul meu, de a ordina fratelui meu Octav² un stipendiu ramonțian carele ne-a venit [cu] atât mai bine, cu cât scumpetea lucrurilor este mai mare și cu cât pe mine încă mă impută, cum zice românul, căci am 6 în viață, iară apoi cu 1200 a 1400 f.m.c. știi bine cum poate să o scoată un familist la o cetate cum este Brașovul. Măcar tot nu mi-ar păsa și aș ajuta pe acel frate al meu, dacă din cauza răsboailor nu am fi întârziat așa tare cu punerea în lucrare a fabricii noastre, căci în ceasul acesta venitul meu ar fi mai bun și mai stă[t]tor.

Mai departe mă simt prea îndatorat a mulțami eselenției sale, domnului arhiepiscop și mitropolit [pentru] pârinteasa bunătate ce avu de a mă invita încă și pe mine, fiul său cel rătăcit, la solemnitatea instalațiunei³, deși multiplele ocupațiuni și singularele împregiurări nu-mi ertară a face aceea călătorie plăcută până la Scaunul mitropoliei.

Ceva lucru nou din părțile noastre vei fi auzit, numai de nu v-ar fi sosit aceleași deformat până acolo: adică „lupta parlamentară“ ce a decurs de patru săptămâni încoace în sânul „Reuniunii femeilor“ noastre, care însă își [are] și laturele sale foarte supărătoare, pentru că noi deterem și astădată tristul *testimoniu cum că românul, încă nefiind matur, încă preste puțin îl poți pune*, după zisa Evangheliei. Apoi, fiindcă am observat cum că Blașiul se află în oareșcare corespondență cu *Reuniunea* în privința unei școale fetești, de aceea mă socotii că nu voi greși dacă îți voi descoperi adevărata stare a lucrurilor, sub sigillo strictissimo, pentru ca să te știi conforma, cu atât mai vârtos că tocma școala fetească proieptată la Blaș a dat cea mai de aproape ocasiune la nește scene cu totul neplăcute. Într-aceea, pentru ca domnia ta să te știi

² Octav Barițiu (1833–1901), viitor profesor al Gimnasiului din Năsăud, autorul unei gramatici a limbii maghiare pentru români.

³ Instalarea ca mitropolit al lui Alex. Sterca Șuluțiu la 18/30 oct. 1855.

conforma în ceea ce, ca director, vei fi având a urma, îți permit unele antecedente mai vechi.

De 6 ani de când există *Reuniunea*, există totodată o necurmată rivalitate vană și urginită între familia Orghidăneștilor și a Cepeștilor, dintre care fratele Iacob⁴ are soția sa. Ura acestor familii este și mai veche însă din cauza președinției aceași ajunse la culme. Fratele Iacob încă făcu neertata greșală că nu numai îmi brodi ca în tot anul să fie realeasă tot numai soacră-sa și iarăși soacră-sa, ci paralisa pe Orghidăneasa⁵ și cu aceea că, fiind aceasta casierită, îi luă cheia de facto din mână și o nulifică din calitatea sau postul — vezi Doamne — în care era. Și cu toate acestea blăstămăția care se întâmplă în lunile din urmă, tot nu se întâmpla, dacă nu venea pe tapet proieptul înființării școalelor fetești, aici și la Blaș. Nu poci să știi dacă vei fi aflat, domnul meu, că de când frecările religioase s-au îngroșat atât de mult între Sibiu și Blaș, de atunci nici românii cei mai luminați și scutiți de orice bigotenie nu mai vor să audă de Blaș. Ei nu iubesc pe Șaguna, urâsc însă și Blașiul din tot sufletul și nu pot să sufere atâtea încercări de supremație și nouă apăsări religioase ale Blașului, precum zic ei. Eu le știam acestea, pentru că numai un surdo-mut, viețuind aici, nu le-ar putea afla. Amicul Iacob trăiește mult mai izolat, are și caprițiul că pe ce se pornește odată, bine-rău, împinge mai departe, fără ca să-i pese și de opiniunile altora. Apoi — dreptul lui D-zeu — și pantofii cam au păcatul de a-l conduce câteodată. Deci:

După ce d-v. vă puserăți în corespondență cu *Reuniunea* sau mai drept vorbind, numai cu președintele, fratele Iacob făcu, ce e drept, un proiept, pe care-l știu, îl cuminecă și brașovenilor. Aceștia însă, carii se șoptiseră între sine, că *oriunde* airea să se facă școala de *Reuniune*, numai în Bl[aș] nu, trăgănară hotărârea lor, știi pe ciocoiește, peste 4 luni de zile. Lui Iacob i se urî de atâta așteptare și, pe semne, că vă promise 200 f.c.m. anuali. Mitropolitul îi răspunse precum știi⁶. Acu ce era să facă Iacob decât să adune Comitetul, dacă nu chiar pe toate găsculițele noastre, care dacă te știi purta cu ele, tot o scoți la cale. El însă compune un înscris către d-v., îl dă soacră-sei să-l subscrie, se vede însă silit astădată a-l trimite și Orghidănesei spre subscriere. Aceasta însă zice: stați, eu nu pricep lucrul, să arăt bărbatu-meu. Femeia avea dreptate, pentru că ce știe o femeie cum să scrie la un mitropolit. Orghidan arată înscrisurile fraților Iuga⁷. În aceeași zi și pentru aceeași cauză fr[ății] Iuga se întărâta atât de mult încât o dechiară pe Orghidăneasă de

⁴ Iacob Mureșan, redactorul *Gazetei Transilvaniei*.

⁵ Soția marelui negustor Rudolf Orghidan.

⁶ Ajutorul de 200 fl. anual, promis din Brașov pentru școala de fete din Blaj a fost refuzat de către mitropolitul Șuluțiu.

⁷ Ioan și Dimitrie Iuga, negustori români din Brașov.

*proditoare*⁸ a *Reuniunii*, pentru că a cutezat a arăta acele chartii bărbatului său și aceasta i-o fac în scris, cu numele soacră-sa. Până la atât crescuse comicul și miserabilul despotism al acesteia. N.B. Vanitatea Orghidăneștilor nu e nicidecum mai puțină. Aici ruptura deveni completă. Familiile cele mai multe își puseră piciorul în prag pentru ca să scoată de la *Reuniune* pe Maria Nicolau⁹, cu ginere cu tot¹⁰ și cu aceasta să nimicească cu totul proiectul înființării școalelor, atât la Blaș, cât și aici. Seamănă că O[rghidan] a înștiințat și pe Sibiul, căci în ședința generală O[rghidan] avu îndrăsneala de a intra însoțit de v. prot[opopul] I. Petric¹¹ și ceru ca să se citească public două adrese de neîncredere venite de la mai multe cocoane asupra comitetului. După dispute foarte ferbinți urmate între membrii ambelor familii rivale, se începu abia alegerea, din care Orghidăneasa căpătă 17 voturi și M. Nicolau numai 12. Fie zis, spre lauda celorlalte brașovene, că s-au purtat cu adevărat cumpătat și chiar în punctul religios, care se înțelege că a venit pe tapet, s-au arătat mai luminate decât aș fi crezut și eu însumi. După amiază însă vechia președintină și cu Iacob ridicară adunarea *fără* rezultat. În următoarea zi făcu blăstămăția neertată, și o familie, și alta că merșeră de se pârâră pe la directorul poliției și pe la d. Grünner, com[isarul] de district. În ad[unarea] a doua ambii aceștia steteră față. Iacob mai făcuse și secătura că, p[entru] ca să paralisesse pe Orghidăneasa, ceru în *Gazeta* ca președintina să știe nemțește. Aceasta îndrăci pe toate și pe toți. „Vasăzică el vrea să ne facă nu numai uniți¹² ci și nemți. Acesta este naționalismul unit ș.a., ș.a“. Trebuie să știi că eu de toate aceste secături și mișelii, am rămas în adins depărtat, p[entru] că am văzut că tocma cu care ar fi trebuit să mă înțeleg ar fi fost preste puțină. Atâta numai s-a putu mijloci ca astădată să cadă și M[aria] Nicolau din preșied[inție] și nici Anica O[rghidan] să nu o ajungă, ci să fie cu totul alta, o femeie dintre cele mai puțin pretențioase¹³. Destul atâta că fr[atele] Iacob a suferit neauzit de mult și suferă și astăzi, nu p[entru] altceva [ci] p[entru] *totala lipsă de tact*.

Acu să vedem ce se va alege cu școalele. Eu aș fi de părere ca d-v. de acolo *deocamdată* să puneți lucrul ad-acta, cu atât mai vârtos căci I[acob] are neplăceri încă și din cauza profesorii pe care catolicii nu o lasă nicidecum în București.

Iară, dacă cumva I[acob] îți va scrie, rogu-te ignoră tot ce ai de la mine dar sfătuește-l să *sufere* o revisiune completă a statutelor *Reuniunii*, care

⁸ trădătoare.

⁹ Președinta *Reuniunii femeilor române din Brașov*.

¹⁰ Iacob Mureșan.

¹¹ Ioan Petric (1816-?) protopop al Brașovului.

¹² Iacob Mureșan era greco-catolic.

¹³ Maria Secăreanu, văduva avocatului C-tin Secăreanu.

s[un]t vina la toate neplăcerile, căci aceleași s[un]t foarte sărace, defectuoase, ceea ce dânsul nu vrea să cunoască, din c[au]să ca nici la început, [1]850, nu a vrut a primi opiniunea nimăru.

Al d-tale preaplecat

G. Baritiu¹⁴

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 9–12. Original.

5

Brașov, 1855 no. 22.

Reverendissime domine!

Pare-mi-se la 13/1 no. ți-am scris de la noi despre niște lucruri neplăcute. Acum iarăși mă îmboldește vechea noastră necesitudine ca să te înștiințez despre o altă blăstămăție, despre care însă cred că doară îți va scrie și fratele Iacob¹ că cel puțin eu l-am îndemnat la aceasta.

Presidiul gubernial cere, prin Direcțiunea poliției de aici, atât numele corespondentului carele a descris ceremonia instalațiunei², cât și al publicatorului cercular[ului] din nr. 34 al *Gazetei*³ și traducerea lor în nemț[este], iară red[acția] este oprită și amenințată aspru ca să nu mai cuteze a întrebui termenul mitropolia românească. I s-a dat, totodată, să priceapă că, sub masca proselitismului religios, pe carele se crede că l-ar face „uniții” din Ardeal, ar joca o rolă foarte periculoasă proselitismul politic daco-român. Bietul, în curs de 10 zile, fu până acum de 5 ori chemat la poliție în cauza aceasta. Iară ieri îi mai veni și alta: Consist[oriul] n[e]u[nit] din Sibiu îl provoacă ca, în 8 zile, să arate pe auctorul „Eremitul din Carpați”, care în nr. 42 al *Foaiei* a.c., le-ar fi bajocorit clerul lor⁴.

¹⁴ Răspunsul lui T. Cipariu, din 6/18 XI 1855, în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 314–317.

¹ Iacob Mureșan, redactorul *Gazetei Transilvaniei*.

² Corespondentul care descrie ceremonia instalării mitropolitului Șuluțiu este T. Cipariu; vezi: *Instalațiunea mitropolitului de Alba Iulia ținută în Blaș la a. 1855 la 18/30 octobre*, în: *Gazeta Transilvaniei*, XVIII (1855), nr. 87–90.

³ Referire la publicarea circularului lui Șuluțiu privind instalarea sa ca mitropolit.

⁴ Referire la poezia *Cuvântul unui pelerin*, semnată „Eremitul din Carpați”, pseudonimul lui Andrei Mureșanu: *Foaie* nr. 42 din 12 X 1855, p. 235–236.

Știți ce este un câne pe care vor să-l peardă? Întocma este tratată și gonită redacțiunea noastră de aici. Eu nu o apăr, nu zic că are tact de ajuns, apăr însă tare că tractarea ei totuși este prea *cânească*, atât din [partea] uniților, cât și a neuniților. Încheind, din cele ce văd eu că se răsuflă încoace, mi se pare că ura și frecăturile între uniți și neuniți [au] ajuns la culmea sa. Până acum aceeași nu prea străbătu în popor — înțeleg de la 1848/9 încoace — acum însă merge ca un torinte. Apoi nemții și sașii râd de politica noastră cea rumânească, încât se țin de burtă. Mai în scurt că modul în care s-a făcut și s-a descris instalațiunea⁵, *desplăcu foarte*. Acum însă vă întrebăm noi doi pe d-v. douăzeci: *cum se poate aceasta?*

Acestea p[entru] a vă conforma.

Decumva vei binevoi a-mi scrie, mă rog a-mi pune scrisoarea sub adresa: Md-me Caroline v. Stenner geb. Honterus. Rossmarkt, *eiligst*.

Fratelui S. Mihali⁶ îi merg duminica viit[oare] 77 es[emplare] călindare. Oare nu s-ar putea cercula Dicționarul nostru⁷ în dieceză?

Al domniei tale preapl[ecat]⁸

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 13–14. Original.

6

Brașov, 1855 no. 25.

Reverendissime domine!

În joia tr[ecută], 22 no., îmi luasem îndrăzneala de a te înștiința despre o a doa secătură, privitoare astădată la *Gazeta*, din cauză că vedeam cum că fr[atele] Iacob¹, ocupat și hățit pe la poliție, nu avea timp de a-ți scrie mai curând. Astăseara însă, viind la mine, îmi spuse că ți-a scris și dânsul. Într-acestea eu ieri primii preadorita scrisoare a domnii tale din 6/18 no². și o citii cu mare sete ieri, și astăzi a doa oară.

⁵ Ceremonia instalării mitropolitului Alex. St. Șuluțiu, desfășurată la Blaj în 18/30 octombrie 1855.

⁶ Profesorul gimnasiului din Blaj, apoi din Craiova, Simion Mihali.

⁷ Dicționarul german-român și român-german a lui G. Bariț și G. Munteanu, apărut la Brașov în 1853.

⁸ Pe verso, însemnarea lui Cipariu: „22 nov. 1855, Brașov, G. Baritiu”.

¹ Iacob Mureșan (1812–1887) redactorul *Gazetei Transilvaniei*.

² Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 314–317.

Domnul meu! Subscriu tot până la o literă ce scrii despre referințele, simpatiile și antipatiile uniților și ale neuniților. Cunoscut foarte multe încă și din frecările care domnesc și se înmulțesc între ambele scaune arhipăstorești; apoi mi se pare cum că în diferitele raporturi ale vieții mele am și avut mii de ocazii de a studia și din oareșcare distanță, caracterul ambilor arhiepiscopi³, cum și spiritul care domnește, atât la noi în Blăș, cât și în Sibiu și cu atât mai mult în Brașov, pentru ca să nu mă înșel așa ușor în opiniunile mele și să mă înțeleg încă și cu aceia din români, uniți și neuniți, carii voind a trece de *neutrali*, vis-à-vis cu ambele Scaune, îi auzi zicând: D-zeu să mai aleagă! Când mergi la S[ibiu] și asculți la văierăturile celor de acolo și auzi enunțându-ți atâtea acte acuzatoare venite de la Bl[ăș] asupra S[i]b[i]ului la Gubern, îți vine să tragi bl[ășe]nilor pălmi. Iară, din contră, când vorbești cu aceștia, te revolți, vrând-nevrând, asupra celor din Sibiu ș.c.l.

Deci asupra acestei materii să conținem a mai vorbi, căci suntem de acord, iară apoi ca să facem comentare mai departe, nesmintit, că ne-ar trebui zile întregi ca să petrecem la un loc sau, de nu, să implem file întregi. Numai atâta-ți adaog că ura br[ășoveni]lor este produsă cu multă osteneală și măiestrie și cu o perseverență de spăriat și încă cum! Înainte cu 3 ani s-a scormit din S[ibiu], ca și spre rușinarea br[ășoveni]lor, numitura de „Partita Barițiană și Partita Șaguniană”. Pe atunci aceasta din urmă consta numai ca din 1/5 a clasei mai *alese*, căci de plebe nu vorbim...

Curios! Eu în toată viața mea nu am căutat să-mi fac vreo partită, căci nici am avut trebuință de una ca aceea. Nu, pentru că niciodată eu nu m-am determinat definitiv ca să mi se înmormânte osemintele în Brașov; iară că am dus-o, relative, bine cu brașovenii cauza fu că m-am purtat pururea ca o vergură și cu aceasta am impus. Al doilea, că la cei mai bigoți încă le-am fost cel puțin un malum necessarium⁴. Al treilea, că în trebile lor religioase nu mă amestecai nici odinioară și, al patrulea, că orișicum se află și oameni buni și de înțeleș între ei. Ați văzut însă, că *Telegraful*⁵, al cărui red[actor] îmi fusese nun⁶, mi-a plesnit-o în față în a.tr. că de ce m-am căsătorit între ei ș.a., ș.a! și chiar acum vin de la S[ibiu] instrucțiuni peste instr[ucțiuni]; până și în cauze com[erciale] și de ale fabricii⁷ se amestecă. Cu toate acestea îți spun că mie p[entru] persoana mea nici acum nu-mi pasă nimic de toate acele cabale. Nu, căci sunt curat!

³ Alex. Sterca Șuluțiu și A. Șaguna.

⁴ rău necesar.

⁵ *Telegraful român*.

⁶ Paul Vasici.

⁷ Fabrica de hârtie din Zărnești.

Să trecem acum în special la *Reuniune*⁸ și la proiectul ei de școală. Minunată idea că se deschiară Scaunul a[rchi]ep[isco]pese că pentru școala de fete din Blaș, *astădată*, nu poate primi de la *Reuniune* nimic. Pentru că, deși mai din vară primise *îmbierea* Reuniunii cu 200 f.m.c., în nume de bine și ca un compliment *național*, după ce însă a văzut din socotelele publicate pe la începutul lui oct., că fondul *R[euniunii]* abia este o *bagatelă* de 14 a 15 m[ii] f.m.c., nici că poate pricepe mitr[opolitul]⁹ cum din veniturile acelu fond, așezat cu 5 %, s-ar putea rupe 200 + 200 f.c.m. pe an, p[entru] 2 școale și să mai rămână spre a se împărți și la orfanele, care încă s[un]t *numeroase* prin țară, să rămână 1/2 la fond, în s[en]sul § 10 al *Statutelor*, ceea ce ar fi preste puțință. Deci a[rchi]ep[isco]pul sfătuște pe *R[euniune]* ca, până să mai crească fondul ei, din interese, mai bine să *îmbrace* pe atâtea golane și să le cumpere cărți școlare și să le trimită pe la școlile care se află în ființă. (N.B. Aici e școală fetească, cu 2 profesori, dar atâtea sărace, goale, desculțe, flămânde, firește că nu o pot frecventa) iară Bl[așul] din partea sa are fonduri frumoase, dintru care e în stare de [alfunda și o școală bună de fete, ceea ce a și întreprins la a. 1852; prin urmare *astădată* nu are trebuință de ajutor etc. etc.

Cu modul acesta, domnul meu, ați desarma cu totul și ați rușina pe S[ibiu] și Br[așov], încât să nu mai poată bate din gură, că mitr[opolitul] a voit, cu d-ta și cu Iacob, a trage la Bl[aș] toată *R[euniunea]*, pentru care ați fi și pregătit acolo un comitet... și alte secături ca aceste.

Preste acestea, s-ar mai putea zice comitetului *Reuniunii* că „luând lucrul strâns, după § 11 al *Statutelor* ei, comitetul de 12 nici că era competente de a dispune astfel asupra veniturilor *Reun[iunii]*, ci aceasta trebuia să se facă în *adunarea generală anuală*“, care și pretindeți din partea d-v., ca pe viitor să se observe și comitetul să nu treacă preste cădintele sale.

Eu cred așa, că de ați refusa d-v. în modul acesta, ați scăpa și pe Iacob de atâtea necasuri scurtătoare de viață, ați tăia și ocaziunea auctorităților de a-și băga prea afund nasul în treaba *R[euniunii]*. Însă cât mai curând!

Eu nu mă sfiiesc ca să arătați emineței sale măcar tot ce-ți scriu, ci las tot la înțelepciunea d-tale; numai eu s[unt] care-mi zic singur mie de multe ori: sufficit dici malitia sua¹⁰ și nu voi să dau fratelui Iacob ocaziunea de presupus, căci este *foarte prepuior*; pe cât este el de bun, pe atâta ține de rea pe toată cealaltă lume; apoi nevastă-sa își cam face de cap. Deci em[inenței] s[ale] poți, ba caută, să-i arăți tot.

⁸ Reuniunea femeilor române din Brașov.

⁹ Alex. Sterca Șuluțiu.

¹⁰ Spune destul răutatea sa.

Domnul meu! Ai avut bunătate a-mi propune un lucru care privește de-a dreptul la viitorul meu¹¹. De aceasta mulțiamesc foarte emin[enței] sale și domniei tale iară, fiindcă acum poșta nu mai așteaptă, mă oblig a-ți da la aceasta răspuns cu altă ocaziune.

Dacă crezi că între noi a intrat vreo răceală, din parte-mi, zic că te înșeli. Altă dată mă voi explica.

Al d-tale preaplecat,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 6–8. Original.

7

Brașov, 1855 noemvr. 27.

Reverendissime domine!

După ce mă reîntoarsei de la o călătorie din ținutul Făgărașului, unde am fost ca să văd mai de aproape un strat de cărbuni de peatră, cărui asemenea nu mai cred să fie altul în țările acestea și de a cărui exploatare noi avem trebuință imperativă la fabrica noastră¹, p[entru] viitor, când lemnele vor ajunge și mai scumpe, mă grăbesc a-ți răspunde, domnul meu, încă și la acele puncturi ale mult doritei domniei tale scrisori din 6/18 no. a.c.,² cu care în scrisoarea mea de alaltăieri, din 25³, îți rămăsesem dator, care însă privesc de-a dreptul la persoana mea.

Avuși bunătate, domnul meu, de a-mi propune ca, după ce se vor regula toate trebile și anume cancelaria mitropoliei noastre, să mă trag și eu la Blaș, să împlinesc și eu acolo în vreun [post] datorințele unui membru al acelei a[rchi]diecese. Nu poți însă judeca stările noastre de aici. Fratele Iacob îmi spune că și dânsului i-ai scris întru acest înțeles⁴.

¹¹ Referire la propunerea făcută lui G. Bariț și I. Mureșan de către mitropolitul Șuluțiu de a deveni canonici al Capitlului mitropolitan.

¹ Fabrica de hârtie de la Zărnești a negustorilor români brașoveni, unde G. Bariț era director comercial.

² Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 314–317.

³ nu ni s-a păstrat textul ei.

⁴ Referire la propunerea făcută de T. Cipariu, în numele mitropolitului Șuluțiu, de a deveni canonici ai noului capitlu mitropolitan.

Mai întâi, îți mulțimesc pentru generoasa grijă ce ai și astădată, ca și încă nainte cu câțiva ani, de viitorul meu și al familiei mele. Mulțimesc asemenea emin[enței] sale⁵ că nu-și uită de noi, depărtații și espușii în *străinătate*. Iară apoi ca să poți judeca starea mea de aici, nu lipsesc a ți-o cumineca, cu toată sinceritatea, în următoarele:

Starea mea este și astăzi tot cum o știi din vechime, adică *precariă*, căci altfel nu mi-o poci numi. O stare aceasta pe care oricine, privind la purtările și cariera ce avusesem deschisă în diecesă naine cu 19 ani și de atunci încoace, o ar putea traduce cu *nebunie*, pentru că dece să nu-mi asigur și eu viitorul cu un ce *fix* și chiar cu oareșcare rang în soțietate. Dacă însă îmi întreb *cugetul* și dacă-mi privesc tot trecutul de 19 ani, din punct de vedere național, apoi tot nu mă pot numi *nebun*. Această sarcină preste măsură grea pe care o luasem eu în Brașov și ca dascăl și ca publicist⁶, trebuise ca să o ia un român careva și destinul mă alese pe mine, precum bine știi; apoi după mine mai urmară și alți doi⁷. Nu poci nega că subsistența personală mi-a fost mai bună aici decât mi-ar fi fost în diecesă. Mai zic o dată că aceeași totdeauna fu *precariă* și totdeauna plătită cu sudori de sânge până la a. 1848 și chiar până la 1852, iară persoana mea ajunsese mai la urmă între perzările ungar[estii], Siberia rus[ească] și fearăle nemțești. Așa, pentru că astfel cerea interesul națiunii ca cineva și anume eu să cad jerftă. Și astăzi, vezi bine, că mi-e starea *precariă*, pentru că nu am diplomă de suveran pe ceea ce, biet, trag ca folos; cu toate acestea eu tot îl trag și anume:

1 De la inspecțiunea fabricii până când aceeași se va înființa, pe an, cu paușal cu tot (80 f.c.m.)..... c.f. 800

2 Cancel[aria] comer[ci]al[ă] și școala comunală..... c.f. 500⁸

3 Redacțiunea.....c.f. 450

c.f. 1780

Alte pricușuri, cum de la Căldinar⁹ etc., care încă ar face preste tot la 200 a 300 f.c.m. pe an, nu le mai socotesc. Ei dar cum e cu venitul acesta? Mai întâi familia cu 6 prunci, apoi scumpete de cetăți mari, încât ce capeti la pod pui la vamă; în urmă necurmata grijă de a rupe din venit și a pune la o parte, pentru ca nu astăzi — mâne, gonit și trântit de soarte, să rămân tocma de bajocura vrășmașilor mei. Acestea toate, socotite la un loc, trebuie să

⁵ Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu.

⁶ Referire la apariția în 1838 a *Gazetei Transilvaniei* și *Foii pentru minte, inimă și literatură*.

⁷ Timotei Cipariu care a scos în 1847–1848, *Organul luminărei* și Aron Florian, primul redactor al *Telegrafului român* (1853).

⁸ G. Bariț a fost între 1850 și 1857 secretar al *Gremiului negustorilor români din Brașov*.

⁹ Între 1852 și 1865 G. Bariț a redactat și editat *Căldinariul pentru poporul românesc*.

înduplece pe orice om cu mintea sănătoasă ca să lase *mai multul nesigur*, precariu și să-l schimbe cu mai puținul, de es. 1200–1400 sigur, pe viață și poate luat pentru un serviciu mai simplificat, iară nu așa variu.

Cu toate acestea însă o împregiurare, o singură împregiurare mă mai ținea legat, lăntuit cătră Brașiov. Aceasta e fabrica de chartie¹⁰. Nu numai că, încurajat de alți capitaliști mari, îmi băgai și eu puținul meu, adică 2000 f.c. în acea întreprindere, ci mai luai și asupra mea înființarea ei, care acum firește că mi s-a făcut un mare *point d'honneur* căci joacă la mișloc un capital de 150.000 f.c.m! Apoi cu fabrica ne întârziarăm preste toate speranțele noastre și aceasta nu din vina noastră ci din cauza răsboaielor¹¹. Un an întreg ne steteră machinele aduse de la Belgii la Constantinopole. Abia în 15 no. a.c. se porniră de acolo, fără ca în minutul în care scriu acestea, să putem ști dacă rușii le vor lăsa a trece prin Sulina sau că le vor reîntoarce iară. De vor sosi machinele estimp numai până la Galați, apoi fabrica în vara viitoare se și pune în lucrare. Directorul de fabricațiune, anume Fremont, un parisian (al cărui frate e director al fabricii de la Fiume cu 3 machine), stă aici din sept. a.c. și așteaptă pe spesele noastre. Când voi vedea fabrica înființată, atunci voi putea zice brașovenilor: v-am deslegat și această problemă, mi s-a urât de atâtea lupte cu popii voștri, adieu.

Iată de la ce atârnă definitivă mea determinare. Deci rugarea mea preaplecată este ca până la vară să binevoiți a mă avea în petto. Socotesc ca până atunci nu va fi prea târziu.

La Iași? Mă mai chemaseră și în iarna trecută; am avut și alte ocațiuni. Ce-mi vei face însă dacă iubesc pe românul, fie ori unde, nu poci da însă nici o încredere boierului.

Pe la capătul scrisoarei atingeai ceva de o răceală la aparință. Adevărat că numai la aparință! Din parte-mi însă tot mă simț îndatorat a-ți da socoteală în privința aceasta.

De când Wohlgemuth¹² și Bach¹³ mă depărtară de la redacțiune, eară mai vârtos de când s-a deschis această cancelarie comerc[ială] (sept. 1850)¹⁴, lupta între sași și între mine a fost permanentă și foarte înverșunată, până la depărtarea lui Chavanne¹⁵, patronului lor și mai vârtos până la căderea celor

¹⁰ Fabrica de hârtie din Zărnești.

¹¹ Războiul oriental din 1853–1856, încheiat cu pacea de la Paris.

¹² Ludwig Wohlgemuth (1788–1851), guvernator militar și civil al Transilvaniei între 11 VII 1849 și 18 IV 1851, căruia îi aparține îndepărtarea, în 1850, a lui Bariț de la redacția *Gazetei și Foi*.

¹³ Eduard Bach, fratele ministrului de interne Alexander Bach, comisar imperial al Transilvaniei în 1850–1851.

¹⁴ Cancelaria Camerei de comerț și industrie din Brașov deschisă în 1850.

¹⁵ Franz Chavanne, feldmareșal, comandantul militar și civil al districtului Brașov în anii 1850–1851.

mai multă din senatorii vechi. În acei ani vrășmașii mei, ajutați foarte și de părintele Andrei¹⁶, se încercară în feliurimi de chipuri ca să mă nimicească cu totul; m-au tras la judecată polițienească (știi în stare de asedie), m-au închis la poliție pe 8 zile¹⁷, au mințit la Guberniu că eu s[un]t un străin de la Câmpulung, revoluționar de acolo. Când cu venirea împăratului¹⁸, s-au încercat a mă delătura din Brașov. Am mers la pr[incipale] Schwarzenberg¹⁹, i-am demascat, n-am lăsat omenie de o para la ei. Sch[warzenberg] m-a luat sub a sa patronie, a comis și directorului de poliție ca să mă apere, care apoi, după câteva luni, folosindu-se de oareșce ocasiune, a mers așa departe încât m-a recomdat până și pentru decorațiune. În acel răstimp de 3–4 ani a fost lucru prea firesc ca eu să tai orice corespondență tocma cu cei mai iubiți și mai stimați oameni ai mei, se înțelege, din cruțare p[entru] ca să nu-i compromit întru nimic. De atunci încă m-am ferit; a mai venit însă și treaba fabricii care m-a ocupat foarte mult înafară din Brașov și nu mi-a lăsat timp a conversa prin scris.

Iată deci că temeiul tăcerii mele îndelungi nu a fost vreo răceală ci tocma căldura de charitate.

Să-ți mai răpesc din timp încă și cu cauza *Reuniunei*²⁰, acum a treia oară?

După ce socotiam că patimele s-au mai astâmpărat încâtva, eu, carele până aci păzisem neutraliate, mă folosii de oareșcare ocasiuni și în niște soțietăți mici spărsei, știi ca o bombă plină, spălai de sus până jos pe o partită ca și pe alta, trăgând la o parte masca vanității, iară bigotismul numindu-l numai fățarie. Oamenii nu se mâniară pe mine, își cunoscură greșelile, parte mare. Ca să împac însă pe R[udolf] Orghidan cu fratele Iacob²¹ îmi fu preste putință. O[rghidan] este un om bun, e însă preste măsură supus femeie-i și Sibiului; el însuși nu are nici o tărie de judecată. Eu mă am prea bine cu el, ci cu o minte lipsită de orice elasticitate nu poci face nimic. Lui îi băgară în cap, lui și lui I. Iuga, că Iacob a vrut să traspună *Reuniunea* la Blaș. Acum trebuie ani ca să le iasă aceasta din cap.

Eu nici văz alt mișloc decât, precum îți scrisesem: a refusa tot ce v-a propus *Reuniunea*²². Preste aceasta bine ar fi când domnia ta ai binevoi a

¹⁶ Episcopul Andrei Șaguna.

¹⁷ Arestarea lui G. Bariț, în 17 XII 1851, pentru opt zile din ordinul lui Franz Chavanne pentru implicarea sa în scutirea ilegală de armată a unui recrut din Brașov: vezi G. Bariț către I. Maiorescu, Brașov 5 III 1852, în *George Bariț și contemporanii săi*, VII, București, 1985, p. 71–72.

¹⁸ Călătoria lui Francisc Iosif în Transilvania între 20 iulie — 3 august 1852.

¹⁹ Karl Schwarzenberg (1802–1858), principe, guvernator militar și civil al Transilvaniei între 30 IV 1851 și 25 VI 1858.

²⁰ *Reuniunea femeilor române din Brașov*.

²¹ Iacob Mureșan.

²² *Reuniunea femeilor române* din Brașov oferise inițial o subvenție anuală de 200 fl. pentru o școală de fete la Blaj, subvenție refuzată de către mitropolitul Șuluțiu.

îndupleca și pe Iacob să nu stea morțiș pe lângă statutele sale; să cunoscă cum că acelea sunt prea general luate. De la mine nu primește; de la d-ta ar primi, fără doar și poate. I-a zis și Grunner²³.

Domnul meu, nu cumva aveți acum la Bl[ăș] vreun librar care să primească Dictionarii²⁴ în comisiune? Mai avem multe de vânzare.

Cu toată stima al d-tale

G. Baritiu

Eu nu mă sfiesc ca din câte îți scriu să cumineci emi[nenței] s[ale] oricâte vei afla cu cale.

P.S. Pe fratele Iacob îl opri presidiul gubernial, prin poliția de aici ca să nu mai cuteze a scrie de cleruri, nici bine, nici rău. Îi dete să priceapă că el ar face un proselitism sistematic înadins în favoarea uniților și spre a trage pe neuniți la greco-catolicism, prin care spiritele se irită foarte (?). De aceea din articolul lui Ștefan Moldovan din fruntea *Gazetei* poliția șterse o grămadă după ce articolul (nr. 91) fusese cules și gata de a se tipări²⁵. Pentru aceea trebuie să știi că p[entru] *Gazetă nu există legea presei*. Aceasta încă i se spuse verde în față. Vezi așa, dacă *Gazeta* se făcu oficială²⁶.

Se aude că s-ar face pași ca de la 1 ian. înainte nici un neunit să nu mai prenumere la *Gazeta*!²⁷ În adevăr fratele Iacob n-are în Brașov și în ținut mai mult ca 10 abonați, 1/2 parte din ceea ce aveam în[text rupt].

Idem.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 15–19. Original

²³ Comisarul districtului Brașov în anul 1855.

²⁴ Dictionarul german-român și român-german a lui G. Bariț și G. Munteanu, tipărite la Brașov în 1853.

²⁵ Nr. 91 al *Gazetei* din 12 XI 1855 nu cuprinde nici un articol care ar putea aparține lui Ștefan Moldovan.

²⁶ *Gazeta Transilvaniei*, nefiind în măsură să depună cautiunea de 2500 fl. prevăzută de legea presei din 1852, a devenit organ oficial, purtând pe frontispiciu până în 1861 pajura împărătească.

²⁷ Prin pastorală din 5 XII 1855, episcopul Șaguna va interzice clerului și poporului său abonarea și citirea *Gazetei Transilvaniei* și a *Călindariului pentru poporul românesc* a lui G. Bariț, ambele de orientare greco-catolică. Deși poliția, pentru a frâna adâncirea fricțiunilor confesionale între români, a interzis citirea acestor pastorale în biserici, efectele ei s-au resimțit foarte puternic.

Reverendissime domine!

Preapreţuita domniei tale scrisoare din 18/30 noembr.¹ mă îndeamnă tare ca să-ţi fac o confesiune formală, întocma ca unui spiritual al meu, şi aceasta tot în cauza *Reun[iunii]*, însă apoi o dată p[entru] totdeauna, aşa ca de aici încolo, deşi îţi voi mai scrie câte ceva despre dânsa, aceea va fi numai ca de notiţii indiferente. Deci să-ţi descoper ceva ce nu cred ca să fi avut de unde afla până acum, căci aceste privesc la caracterul şi onoarea câtorva persoane.

Să începem cu fratele şi amicul nostru Iacob². El în opiniunea Braşovului trece până în oara în care-ţi scriu, de bărbat onest, cu mâini curate şi nepătate în ceea ce se ţine de manipulaţiune bănească, încât astăzi încă tot Braşovul românesc i-ar concrede lui administraţiunea nu de 15 ci de 150 m[ii]. Nu e aşa cu socrii lui. Nicolau³, socru-său, e aici cunoscut numai de un bon-vivant, cum îi zise chiar ginere-său, de un om care în toată viaţa sa trăi *numai* din averea socru-său Io. Cepescu, până ce îi zălogi şi casa. Un om carele a încurcat chiar capitălaşul de vreo 6 m[ii] c.m., al ginere-său într-o afurisită de moşie, din care Iacob — chiar după ale sale dese văerări cătră mine — nu trage nici măcar cereale de ajuns pe sama casei sale ci tot venitul moşiei îl mănâncă socrii săi, tandem. Un om care urgiseşte pe români întru atâtă, încât până în zioa de astăzi frecventă biserica greacă iară nu pe cea românească. Preste aceasta un rusolatr pe faţă, cu care ginere-său se luptă pe moarte, fără a-l putea întoarce la partita sa. Acesta e Dim. Nicolau, iară nevastă-sa⁴ fu preşedinta Comitetului⁵, aleasă nu pentru simţimintele ei ci pentru meritele lui Iacob. Una la mână.

2 Cu toată această neîncredere publică, preşidintina şi Iacob cad în ispita şi de vreo 3 ani încoace nu numai delătură cu totul pe casierită, nu numai țin lada de fer a *R[euniunii]* la ei, ci apucă totodată şi *toate trei* chieile ladei, *dintre care numai una se cuvinea să fie la preşedintă*]. iară a doua la casier[ită] şi a treia iară la una din membre: Anastasia M. Fluştureanu, ci, sub pretestu că trei inse nu se pot aduna toties quates, le iau la sine pe toate trei.

¹ Textul scrisorii lui Cipariu privind plănuitul ajutor al *Reuniunii femeilor române din Braşov* pentru şcoala de fete din Blaj în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, IV, Bucureşti, 1978, p. 319–321.

² Iacob Mureşan, redactorul *Gazetei Transilvaniei*.

³ Dimitrie Nicolau, negustor român din Braşov, socrul lui Iacob Mureşan.

⁴ Maria Nicolau, preşedinta *Reuniunii femeilor române din Braşov* între 1850 şi 1855.

⁵ Comitetul *Reuniunii femeilor române din Braşov*.

3 Fratele Iacob, carele are o trăsură de caracter de a suspica pe toată lumea, îmi descoperise mie sub sigillo, nainte cu 1 an și mai bine că el, temându-se ca nu cumva alții să mănânce banii *R[euniunii]*, e determinat ca, pe cât va fi el în viață, să nu dea din mână sa *R[euniu]nea*, odată cu capul, ci să întrebue toate mișloacele p[entru] ca să o țină lângă sine. Eu atunci nu i-am zis alta decât l-am întrebat: „Dar după moartea d-tale?”. Răspuns: „Voi vedea eu încă și pentru acest cas”. Tandem, tocma în prima ședință din est timp Iacob se scăpă și amerință în fața adunării că el nu va da *R[euniunea]* din mână.

Acum, domnul meu, te rog, judecă singur. Să ne imaginăm că ar veni un arhangel din cer și ar tracta asemenea cu oamenii, au nu ar intra oamenii în prepus și fără voia lor? Ce ați zice d-v. când rectorul Sem[inarului] sau casierul Capit[lului], cu toată acurata depunere a socotelei, s-ar capriția și ar dechiara că ei cassa nu vor a o da din mână în toată viața lor! și aceasta *fără* să vrea a depune vreo cauciune!

Trebuie să știi că Iacob, pe cât e de bun, pe atâta e de copilăros și fără tact în viața practică. El știe că este om de omenie, pretinde ca să-l țină toată lumea asemenea. Ei bine, dară el de ce să țină de hoții pe toată lumea? El zice: „Nu vă uitați la caracterul socrilor mei, uitați-vă la mine” Așa e, dară soacră-sa fu *președ[inta]*.

Oricine v-a scris că marțafoii ar vrea să înghită banii *R[euniunii]* v-au amăgit⁶. Ferească D-zieu ca să le țin parte; eu însă îi cunosc, și de buni, și de răi. Oameni carii au dat din pungile lor preste 60 m[ii] f.m.c. p[entru] întemeierea școalelor, oameni carii plătesc pe 10 ani 5 profesori p[entru] 400 a 600 f.c.m., tandem, om ca Ioan Iuga care-și are *legatul gata*, compus de mine, în secret, pe 24 m[ii] f.m.c. p[entru] școale, fond de profesori, *Reun[niune]* etc., nu poate zice nici fr[atele] Iacob cu cuget curat că ar vrea a răpi. Domnule, te asigur, că dacă se făcea școala fetească aici, nici o negustorească nu era să-și dea copila acolo. Ele își cresc fetițele lor cam așa cum le poți vedea zugrăvite în artic. din n-rii 12–3–4, la o francesă pe care o trimisese aici Maiorescu⁷, în a. 1852, cum și la școalele săsești, care au 5 clase și le *este rușine* a le lăsa cu golane la un loc!

Ci iată că ei se *lăpădară* de tot planul de a lua ajutor de la *R[euniune]* chiar și p[entru] golane. Acu poate că păr[intele] Andrei⁸ să-i mai amețească, care tocma sosi aici ieri. Vom vedea. Bine, nu resignați la ajutoriul *R[uniun]jei*; nici eu n-am zis resignare tatală ci mai vârtos *amânare*. Apoi iată-mi temeiul.

⁶ Referire la o afirmație făcută de Cipariu în scrisoarea sa din 18/30 XI 1855.

⁷ Henriette Vautier.

⁸ Andrei Șaguna.

Amicul de la Sibiu⁹ îmi scrie că recvișițiunea mitrop[olitului]¹⁰ privitoare la fund[area] unei școale fetești în Blaș *zace pe masa păr[intelui] Andrei*, dată de Gub[erniu] spre inform[are] și opinie. Ei, ce este aceasta? Cum să mi-o explic? Iară rezultatul? Nu mai rămâne îndoială de el. Apoi eu totdeauna caut bucuros la rezultat.

Încât p[entru] articolii scriși despre instalațiune¹¹ ți-am scris pro inform. pura puteque, ca să vă știți conforma și să ne învățați și pe noi, căci poruncile *veniră de la Guberniu*. Noi adică nu putem combina p[entru] ce Guberniul Ardealului să *oprească* a se vorbi și a se scrie despre mitropolie.

Al d-tale,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 20–23. Original.

9

Brașov, 1855 decembr. 27.

Reverendissime domine!

Îndată după depărtatul părintelui Andrei¹ de aici eram să-ți scriu, precum îți promisesem, ci lucrurile pe la noi apucaseră a lua un curs, pe cât de interesant, pe atât de amerințător și totuși până la o zi oarecare nedeterminat, până când apoi sparse, ca un trăsnet după o cumplită impregnare și înferbițeala a atmosferei și acest trăsnet căzu în capul meu și al lui Iacob². Ci se iau lucrurile hronologice.

Mărți, în 4 dec/22 noembr., pe când se aștepta aici p[ărintele] Andrei, părea că era alt farmec de oamenii aceștia, că, unde se pretinsese ca să-i easă mulțime de trăsuri până la Codlea înainte, anume din cetate îi eși unica, dintre greci vreo 4. din Schei tot atâtea. După sosire-i, earăși târziu, preste 2 oare, abia se înduplecară câțiva din reprezentanți a-i face vizită. Mai târziu comunele voiră a-i da un prânz diplomatic mare și nu primi, zicând că se află

⁹ Paul Vasici.

¹⁰ Alexandru Sterca Șuluțiu.

¹¹ Referire la articolul lui T. Cipariu: *Instalațiunea metropolitului de Alba Iulia, ținută în Blaj la a. 1855, la 18/30 octobrie*, publicată în *Gazeta Transilvaniei*, XVII (1855) nr. 87–90.

¹ Andrei Șaguna.

² Iacob Mureșan, redactorul *Gazetei Transilvaniei*.

în doliu; pretinse însă ca să mănânce chiebat pe la casele frunțașilor. Vreo 4–5 inși îl tractară bine. Într-aceea pr[ea]s[fin]ia sa se apucă cu deadinsul de trebile școalei, dară mai întâi dojeni pe câțiva ca să se ferească de oamnei „amăgitori și periculoși, precum s[unt] Bariț și Murășanu, și să nu asculte de momelile lor [că] este a vă abate de la credință și a vă papistăși. Oamenii — preste așteptare — răspinseră aceste învinuiri și anume I. Iuga³ zice despre mine: Ecs[celență]! Noi nu cunoaștem vină întru acel om; noi îi cunoaștem caracterul și noi de el nu ne putem despărți... Apoi se începură adunările de 24 reprezentanți ai celor două biserice fundatoare a *Gimnaziului*. După multe verzi și uscate, tandem ep[isco]pul pretinse ca, cu călcarea legământului comunelor, acestea să se despoaie pe sine de dreptul de a dispune *liber* asupra școalelor și pe prota care va fi după timpuri să-l recunoască de președinte *natural* al Eforiei, încetând alegerea lui, eară pe ep[isco]pul de supremul despuitor, căci, adaoase el: „Vă asigur pe ep[isco]pia mea că naționalitatea românească nu mai este, ci e numai confesiune; prin urmare școalele încă pot fi numai confesionale etc. etc.” Atunci să fi văzut minune! Rud[olf] Orghidan, carele tractase înainte cu 2 zile, carele sta în prepus mare cu *Reuniunea*, se scoală și îi zice: Ecs[celență]! Noi legătură avem; de la aceea nu ne abatem; noi suntem tari în lege până la sânge, dar cu toate acestea școalele pentru care am cheltuit atât de mult, noi și numai noi, în stăpânirea preoției nu le vom da și de dreptul nostru nu ne vom lăpăda. Ep[isco]pul se făcu foc, se încinseră vorbe. I. Iuga ș.a. mijlociră ca să se amâne hotărârea pe cealaltă zi, adică pe luni, 10 decembr. Ce fac însă reprezentanții disputați. Se vorbesc cei mai mulți în secret ca să nu mai meargă la adunare și să nu meargă! Ep[isco]pul făcu fiasco gros. Marți desdiminează mânecă plin de răsbunare, eară fructul aceleași eată-l %, decumva nu l-ați primit de airea, tipărit în tipariul lui⁴. El adică crede că fiasco i se trage de la mine; și, viu e D-zeu, că cu aceasta-mi face prea mare compliment, căci oamenii, ai naibei, știu de la sine, fără dascăl, proverbul: cum e sfântul și tămâia, cum e capul și tichia. Ei zic așa: Noi toți murim și de legea neunită nu ne lăsăm în veci, zău însă robi lui Ș[aguna] nu ne facem.

Alta. Pe cât a fost Ș[aguna] aici și după aceea, până sâmbăta tr[ecută] pe Iacob⁵ îl mai traseră de 7 ori la poliție pentru articoli „de tendință proselitică”. În urmă *Presidiul gubernial* decretă că *Gazeta* de la 1 ian. înainte numai sub

³ Ioan Iuga de Băcii (1788–1860) mare negustor român din Brașov, a donat importante sume de bani *Gimnaziului* ortodox din localitate.

⁴ Referire la afurisenia episcopului Andrei Șaguna din pastorală de Crăciun a anului 1855 asupra *Gazetei Transilvaniei* și *Călimariul pentru poporul românesc* a lui G. Bariț, ambele de orientare greco-catolică.

⁵ Iacob Mureșan, redactorul *Gazetei Transilvaniei*.

acea condiție să mai poată eși *dacă nu va mai publica nici un articol original și nici va reproduce nimic din gasetele moldavo-române*. Omul a trebuit să subscrie această cond[iti]e].

A treia. La București *Gazeta* fu dechiarată de „papistășască și iezuitică” și nimini nu se va mai prenumera la dânsa.

A patra. De la Iași văzură-ți ce se întâmplă lui Laurian⁶. Apropo! Apologia mea din nr. 99, făcută lui L[aurian] o confiscă poliția; nimici 650 ecs[emplare]⁷; ne dete în judecată, apoi totuși se înduplecă a o libera, însă castrată tare și prin urmare tipărită din nou. Focul asupra ardelenilor e foarte mare la Iași; ei stau în propus de propagandiști ai papei.

Conclusiune. *Gazeta* a rămas atunci a fi jurnalul uniților iar dacă aceștia nu vor avea ca cel mai puțin 600 abonați siguri, apoi dânsa, preste 1/2 an, moare, fără *nici o mântuință*. Asupra prefaței domniei tale de la *Fragmente*⁸ încă s-au cătrănit o parte a cărturari[lor] n[e]u[niți], zicându-ți, ca și nouă, iesuit și propagandist și că plesniți adevărul în față, când din câteva vocabule închei că ritul românilor, căci de docme nu vor să facă nici o vorbă pe veacurile până la Fotie, ar fi fost cel latino-etnic iară nu cel greco-evreesc, alias răsăritean, când totul, cu numiri cu tot, ritual, veșminte, altar etc. este răsăritean de când avem istorie și că, prin urmare, ce confunzi d-ta limba cu ritul și le legi una de alta.

Mai în scurt, domnul meu, am ajuns cu goanele noastre religioase la atâta încât mai lipsește numai curgerea de sânge, ca în zilele Mariei Tereziei. Toată lumea râde cu hohote de noi și își bate joc de politica cea miserabilă a românului. Noi zicem neuniților rusolatrici ei ne zic nouă „nemți papistași”, cari prin lege vrem să ne vindem națiunea la nemți ca să o desființeze. Cei din Țările Românești sunt mai vârtos cătrăniți pentru aceasta pe noi, căci se tem foarte tare că neamțul tocma prin uniți lucrează pentru ca să ocupe Țările Românești pe vecie și să le nemțească.

Ci să ne întoarcem la *Gazetă*. Eu vă zis: faceți ori și cum și vă câștigați concesiune pe vreun jurnal, ceva, ori politic, ori numai literar, ori și numai eclesistic pentru că *Gazetei* i s-au numărat zilele. Apoi veți vedea cum va triumfa *Telegraful*.

⁶ Referire la șicanele la care era supus A.T. Laurian în calitatea sa de inspector general al școlilor din Moldova, șicane care vor răbufni violent în 1857 și vor duce la demisia sa din acest post.

⁷ Scrisoarea lui Bariț, dată Zărnești 13 decembrie c.n.: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 98 din 7 XII și nr. 99 din 11 XII 1855.

⁸ Cipariu Tim[otei], *Acte și fragmente latine românești, pentru istoria besericeii române mai ales unite. Edite și anotate*, Blasiu, 1855.

Nu mai poti scrie căci aş mai avea şi altceva despre altele. Să vă trimitem ceva *Dicţionar*?⁹

Eu am de gând să trag la judecată pe Şaguna. Ce zici?

Binevoieşte a face întrebuinţare de toate numai după înţelepciunea d-tale.

Fratelui Sim[ion] Mihali¹⁰ voi scrie altădată.

Al domniei tale preaplecăt

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 23–25. Original.

10

[Braşov, 1855]

Reverendissime domine!

Nu cumva d. Pop¹, cu care avem noi socoteală pentru cărţi, *Dicţionar*² etc. nu mai este în Blaş, căci omul observă o tăcere profundă; nici bani, nici cărţi, nici măcar o socoteală. Lui, spun tipografiilor noştri Römer et Kamner³, că i-ar fi scris de vreo două ori şi că nu le răspunde nimic. De ar fi numai interesul meu nu mi-ar păsa atâta dar la acele produse tipografice se interesează tipografiile, Gavr. Munteanu⁴, Io[an] G. Ioan⁵, care, mai vârtos acesta din urmă, nu-mi dă odichnă⁶.

Bariţiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 162.

⁹ Dicţionarul german-român şi român-german a lui G. Bariţ şi G. Munteanu.

¹⁰ Simion Mihali-Mihalescu (1826–1891) profesor la gimnaziul din Blaj, după 1860 profesor gimnazial la Craiova.

¹ Petru Pop (1821–1910), profesor apoi director la Gimnaziul din Blaj între 1852–1856, paroh şi protopop la Săcărâmb iar din 1859 secretar al episcopiei Lugojului.

² Dicţionarul german-român şi român-german a lui G. Bariţ şi G. Munteanu.

³ Firmă tipografică din Braşov.

⁴ Gavril Munteanu (1812–1869), filolog, director şi profesor al gimnaziului ortodox din Braşov, membru fondator al Societăţii Academice Române.

⁵ Mare negustor din Braşov.

⁶ Datarea, aproximativă, s-a făcut în funcţie de anii activităţii profesoriale a lui Nicolae Pop.

Braşov, 1856 ian. 1.n.

Reverendissime domine!

Este 1-a; toate boltele încuiete, linişte pe dinafară, neodihnă şi tulburare în lăuntrul inimelor.

Mă apuc să-ţi mai scriu câte ceva, fără ca să am hârtie cuviincioasă. Nu râde: mă pomenii fără veste că n-am hârtie, eu candidatul de „fabricator“ al hârtiei, apoi boltele ţântuite, cintuite.

Ai primit spurcatul pamflet al lui Şaguna¹ pe care ţi-l trimisei joi, pe lângă o scrisoare lungă. Acelaşi se citi în toate bisericile cu un patos şi cu o bucurie drăcească din partea câtorva popi. Poporul se desfăcu în partite. O mică parte, cea mai sănătoasă, se ruşină de fapta episcopului lor; alta, tot mică, strigă: bine le este acestor uniţi, căci nu se mai odihnia. Iară gloatele răstălmăciră pamfletul pe care nu-l înţeleseseră şi se formă opiniunea că „Şaguna vrea să ne dea afară din Braşov, pentru că ne prinsă cu ocaua cea mică, ca pe unii carii am voit să le stricăm legea lor“. Poliţia împără[tească] oprişe strâns pe toţi ca să nu publice pamfletul în biserici; Popasu² însă aruncă la o parte nota poliţiei şi amerinţă pe toţi cu răspopire deacă nu vor asculta de el şi de vlădicul lor.

Acu să vedem ce este de făcut. Eu, din parte-mi, mi-am şi subaştarnut pâra prin preşed[intele] districtului drept la persoana guvernatorului³. Eu cer numai ca să-mi iau eu însumi satisfacţiune, tot prin presa, prin care sânt vătămat. Cum mi-am motivat cererea, bine ori rău, se va alege. Deocamdată preşedintele Grunner⁴ zice despre aceeaşi cătră directorul poliţiei: „Baritz hat den Schaguna tüchtig eingeschlagen“⁵ şi mi-a recomandat-o prea bine. Direct[orul] polit[iei] a scris din nou la Viena cătră Kempen⁶ că Ş[aguna] a emis un pamflet fanatisator de popor prin care se periclitează viaţa de la doi oameni de treabă⁷. Eu în zilele acestea dau cauza şi la procurorul de stat; cer

¹ Referire la pastorală de Crăciunul anului 1855 a episcopului Şaguna prin care se arunca anatema asupra *Gazetei Transilvaniei* de orientare greco-catolică şi asupra *Căldindariului pentru poporul românesc* al lui G. Bariţ.

² Ioan Popasu (1808–1889) protopop al Braşovului, din 1865 episcop al Caransebeşului.

³ Carl Schwarzenberg (1802–1856), principe, guvernator al Transilvaniei între 30 IV 1851 şi 25 VI 1858.

⁴ Preşedintele districtului administrativ Braşov.

⁵ Bariţ a combătut serios pe Şaguna.

⁶ Ministrul vienez al poliţiei.

⁷ Iacob Mureşan, redactorul *Gazetei Transilvaniei* şi G. Bariţ, redactorul *Căldindariului pentru poporul românesc*.

despăgubire pe câte esemp[are] nu apucară a se vinde până pe eşirea pamfletului, garanție pe 2000 ecs[emplare] pe fiecare an de la Ș[aguna] și repararea onoarei mele.

Fratele Iacob ar fi să facă tot asemenea și pare-mi-se că dânsul vrea să vă roage ca d-v. să luați revanșu, oprind adică *Telegraful* și *Călimdariul* lui Ș[aguna]. Cel puțin așa simțiu așeară. Aceasta ar fi cea mai mare secătură din lume. Deci eu din parte-mi vă rog tocma din contră: deacă vreți să-mi recomandați *Călimdariul* și *Dicționarul*⁸ meu la diecesanii noștri, bine, vă voi fi prea mulțămitor⁹, dar ca să-mi tăieți drumul de a-mi lua eu însumi satisfacțiune și despăgubire, aceasta mă rog foarte, foarte ca să nu o faceți. Ca să tac că în privința lui, de călimdar n-ai ce opri, decât poate îmblarea timpului. Decât să ne facem și noi părtași la omoruri de produse literarii — fie aceleași măcar și numai stârpituri —, decât să ne facem de răsul și bajocura nemților, sașilor, ungurilor, cari și până acum bat în palmi de bucurie „că a dat dracul de lucru românilor ca să se certe pe moarte pe scoarța relegii lor și să uite de sâmbure și de tot viitorul“, mai bine și mai sfânt este a ne concentra toate puterile într-acolo ca numai învrășbitorul de pace și charitate să se umilească și să se înfrângă. Ei, apoi știi de la cine să așteaptă aceasta mai vârtos? De la mitropolia *românească*“ Deci tot publicul așteaptă zicând: „Să vedem ce vor folosi noăle diplome, bule și episcopate, *românului* din Monarhia austriacă; urma-va oare între noi pace și bunăvoină sau vrășmășie, ură, sânge, întunec și moarte“. Iată, domnilor, noi aici am ajuns, după 20 ani de viață petrecută în pace, ca să ne sfiim a mai umbla noaptea, ca nu cumva cuțitul vreunui măcelar ori măciuca unui sărcinar fanatizat să ne ajungă și nu e târziu ca să vedem încă și dragonadele venind preste noi ca în zilele Mariei Tereziei. Apoi intentatul celor 30 blăjeni, despre care ne-ai scris, ne[-a] pus la uimire. Ei bine, să vă vedem ce veți face în contra unei asemenea rușini nemaiauzite.

Despre trebile *Reuniunei*¹⁰ nu-ți mai reflectez nimic, decât adaog numai atâta că eu sânt de aceea părere tare cum că va sosi un timp întru care ne vom înțelege încă și în cele dinafară și că după câtă ură, vrajbă, vrășmășie, scurtare de viață a cășunat trebile *Reuniunei* aici, apoi nu merită toată suma câtă s-a adunat la dânsa.

Cu cea mai sinceră stimă și reverință al domniei tale preaplecat.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 26–27. Original.

⁸ *Dicționarul german-român și român-german* a lui G. Bariț și G. Munteanu.

⁹ În 9 X 1856 mitropolitul Șuluțiu cere episcopilor săi sufragani de la Oradea, Gherla și Lugoj să emită circulare în sprijinul *Gazetei Transilvaniei*: Arh. Naț., Blaj; F. Gen. Mitrop. Blaj 1856–630.

¹⁰ *Reuniunea femeilor române din Brașov*.

Braşov, 1857, noemv. 4

Reverendissime domine!

După o pedecă fatală de doi ani întregi, ocazionată prin războiul oriental¹, ca să nu ne putem aduce machinele (2670 ctr.) din țările străine, după o luptă infernală cu stupiditatea oamenilor, cu hoția a doi franțiozi blăstămați, de spânzurat, apoi și cu procleția sârbească ce și la întreprinderea noastră industrială își vârâse coada, în fine, am ajuns ca cu ajutorul cerului, fabrica noastră de chartie² să o aduc în starea dorită, încât de 3 luni încoace producem toate sorturile de chartie, până la cea mai frumoasă Cancelzei și preste un an să putem face și chartie fină de poștă etc.

Nu mai știu dacă direcțiunea tipografiei noastre de acolo o ai tot domnia ta³. Pe toată întâmplaree îmi iau îndrăsneala de a mă ruga ca să binevoiești a reflecta și asupra fabricii noastre⁴ la trebuințele de chartie pe care le va fi având acea tipografie și a face să mi se trimită mustre de orice chartie poftiți, de tipar sau de scris, atât după număr cât și după calitate, mai subțire, mai grea, albă, vânătă, semicleită de tipar p[entru] cărți școlare și bisericești, iară arătându-ne și prețurile după cum veți fi cumpărând de la alții. Vă asigur că noi, *loco Sibiu*, vă vom putea da mai efin decât oricare fabricant din Ardeal și vă vom servi cu toată acuratețea.

Pe lângă mărturisirea celei mai sincere stime, sunt cu tot respectul al domniei tale serv plecat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 29. Original.

Braşov, 1 iunie 1858

Reverendissime domine!

Este acum un an sau și mai bine de când d-voastră ați avut bunătate a mă reflecta, cum că de aici înainte s-ar afla și pentru mine vreo stațiune în diecesa

¹ Războiul crimeic, 1853–1856, încheiat cu pacea de la Paris din 30 III 1856.

² Fabrica de hârtie din Zărnești a unui consorțiu de negustori români care a funcționat până în 1877 și care avea ca director comercial pe G. Bariț.

³ T. Cipariu a fost prefectul sau directorul administrativ al tipografiei din Blaj între 1835 și 1866.

⁴ Fabrica de hârtie din Zărnești.

noastră¹, a cărei membru eu niciodată nu am încetat a fi, într-o care la aprilie 1837, am primit, precum cred că vă este și cunoscut, ordines minores.

Pe atunci, adică înainte cu un an, îmi luasem voia de a vă răspunde în privința întoarcerii mele la diecesă, că deacă mă mai ține încă ceva la Brașov aceasta este numai fabrica de chartie², a cărei punere în mișcare se făcuse un mare punct de onoare pentru mine. Iară acum, după ce fabrica de 9 luni încoace se află în deplină activitate, misiunea mea este și în acest punct împlinită și eu mă aflu în stare de a-mi petrece restul vieții mele afară din Brașov-Zărnești, aiurea. Și de altminteru eu în decursul acelor 22 ani mă ținui aici numai ca într-o expositură.

Sunt acum bărbat carele tocma împlinii ani 46. Din această etate mi se petrecu aici mai 1/2 într-o luptă neprecurmată, grea, de atâtea ori și fatală, pentru conaționalii mei; prin urmare și pentru cler, carele face parte dintr-însa. Am avut să înfrunt mii de prejudețe, opiniuni scâlciete și sufăr greu de la răința omenească. Nimini nu cunoaște luptele mele mai bine decât chiar d-voastră. Simt acum că a sosit pentru mine acel timp în care și etatea naintată și chiar împregiurările constătoare din 6 prunci îmi dictează a mă mai retrage ceva din valuri și a căuta o viață mai uniformă. Doresc a reintra în diecesă. Mai întâi însă vă cer consiliul d-voastră, de carele mai adeseori mă folosisem în viață. Mă rog deci ca să binevoiți a mă informa dacă se poate ca, în curs de 7-8 luni, să intru în vreun oficiu eclesiastic al diecesei și dacă acel oficiu ar fi mirenesc sau preotiesc. În cazul din urmă, hirotonindu-mă, aş avea o singură rugare către Ordinariat. Ca să fiu ordinar, de se poate, la vreun oraș sau orașel, iară aceasta numai din cauza creșterii pruncilor.

Îndată ce voi fi norocit de un binevoitor răspuns al d-voastră, nu voi lipsi a-mi supune a mea rugămintă de-a dreptul către excellența sa dn. mitropolit³.

Cerând ertare pentru îndrăsneala ce am luat, am onoare a fi cu cea mai distinsă stimă al domniei voastre serv plecat⁴

Brașov, 1858, iunie 1

G. Baritiu⁵

A.N., Cluj. F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 30. Original.

¹ Referire la scrisoarea lui T. Cipariu din 6/18 XI 1855 adresată lui G. Bariț în care se contura perspectiva ca acesta să ocupe un post de canonic al noii mitropolii greco-catolice, vezi: *G. Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 314-317.

² Fabrica de hârtie din Zărnești, care a funcționat între 1857 și 1877.

³ Alexandru Sterca Șuluțiu.

⁴ Răspunzând scrisorii în 10 VI 1858, T. Cipariu are în vedere pentru G. Bariț în primul rând o funcție de canonic la unul din capitulele greco-catolice românești, sau de profesor la gimnaziul din Blaj vezi: *G. Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 321-322.

⁵ Scrisoarea a fost publicată, după ciornă, și în: *G. Bariț și contemporanii săi*, VII, București, 1985, p. 32-33; deoarece există unele mici inadvertențe față de original, ne permitem republicarea ei.

Brașov, 1858, iunie 23.

Reverendissime domine!

Pe lângă cea mai sinceră mulțămită pentru binevoitorul răspuns al domniei tale, din 10 iun¹, cu care m-ai mângâiat și obligat totodată, îmi iau voia a mă explica în ceea ce ține de viitorul meu încă și mai departe, precum urmează:

Mai întâi permit două puncturi sau mai bine maxime ale mele de care, cum vedeți, m-am ținut în toată viața mea privată și publică și adică nu am vânat niciodată după titule și ranguri, căci dacă le căutam cu deadinsul poate că le câștigam și eu, ci, precum mi se pare, aceasta era să fie cu totala mea abdicare de lucruri literarii și publicistice, în niște timpuri când (1838–1848) credeam că aceleași, bune rele cum au fost, nu trebuia părăsite nicidecum. Al doilea, că nici avuții mari nu am căutat, căci, dacă le căutam, iarăși mă abăteam de la ceea ce-mi făcusem de problemă a etății mele de june și de bărbat. Nici acum nu caut nimic din acestea. Deci, dacă mă cer la diecesă, este numai cu dorința de a intra într-o carieră nu scutită de muncă, *liberă* însă de valuri mari și de cabale. Dacă mă cer îndărăpt, nu voi să am acel venit pe care-l am aici, atât pentru că știu bine că nu-l poci avea în diecesă, cât și că acest venit este foarte relativ. Aici, deși avem venituri relative mari, ci spesele sunt tocma pe atâta de mari. Deci eu numai în acel cas m-aș simți păcălit, dacă m-aș întoarce la diecesă, pentru că, precum îmi observați, să devin la vreun post peritor de foame.

Mi-am descoperit dorința de a fi, dacă s-ar putea, la vreun oraș sau orășel ca paroh², pentru ca să-mi poci crește copiii, ci, în cele din urmă nici de această dorință nu mă alipesc cu tot adinsul. Am numai un fecioraș³ carele de la septemv. a.c. trece în 1-a gimnasială; o fetiță mai mare⁴ este în a V-a clasă de fetițe; atât îi și este cursul școlastic; celelalte fetițe⁵ se educă mai ușor, una după alta. Așa pe mine nu mă vatămă nimic, dacă voi fi și numai simplu paroh, însă fie măcar aproape de vreun oraș și să am o porțiune canonică, unde cu două-trei părălute ce mi-am păstrat, să poci întreprinde o economie rurală bunicică, pentru că să nu crezi că nu mă trage inima; aș voi să mai fiu câțiva ani și procul negatiis. Prin urmare, iată, că nu cer nimic ce ar fi preste puțință: o parohie bunicică, sau pe lângă Blaș, sau între Sibiu și Bălgrad undeva, dacă

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 322–323.

² Vezi supra Nr. 12.

³ Ieronim (1848–1899), unicul fiu al lui G. Bariț.

⁴ Victoria, căsătorită cu C-tin Iuga, unul dintre principalii acționari ai fabricii de hârtie din Zărnești iar apoi casier al Academiei Române.

⁵ Aurelia, Octavia și Maria

ar fi vacantă până spre primăvară. Dacă am atins de post mirenesc în diecesă, am cugetat numai la ceea ce auzisem, ci bine nu știam, adică un post la cancelaria mitropolitană. Acum însă văd că un asemenea post nu există.

Încât pentru directorat⁶ vă mulțămesc foarte, pentru nobila oferire ce-mi faceți. Pare-mi-se însă că, dacă acel post mi s-ar da, cu aceasta s-ar vătăma alți bărbați plini de merite pentru cler și școală. Preste aceasta îți mai mărturisesc și un fel de fiori ce mă apucă oricând cuget că aș veni în contact cu un fel de oameni de la Gubern pe carii îi cunosc din alte întâmplări. Apoi m-ar interesa totuși să știu ce salariu este împreunat cu directoratul, dacă directorul trebuie să fie și profesor și de la cine atârână denumirea. De aici puteți cunoaște că dorința mea definitivă, în ultima analiză ar fi ca, dacă este să poci reintra în diecesă, să capăt o parohie dotată cu o porțiune canonică pasabilă. În cazul când voi putea afla atât, îmi voi lua măsuri spre a mă reîntoarce și a mă desface de aici.

Ai avut bunătatea a ne alătura în scrisoare o mustră chartie de tipar, fără ca să aflăm ce avem să facem cu aceeași. Noi vă alăturăm aici 3 mustre chartie tot de tipar cu prețul lor franco Sibiu, din care, dacă veți porunci, foarte curând vă vom putea servi. Chartia de nr. 6 1/2 este grea de 20 [fonti] risma, comandată înadins de către Camera comercială de aici spre a-și tipări o carte, un raport al său pe 1–2 ani, și cu adaosu că prin arătarea acestei chartii să ne recomande la Gubern și la Minister.

Fabrica noastră ar merge acum prea bine dar afurisitele de conjuncturi actuale neguțătoarești ne-au paralisat și nouă curagiul de a lucra și a lîfera pe credit, fie și numai de 3–4 luni, la oameni neguțători.

Veți fi auzit și d-v. de scandalul cel nou eșit de la Sibiu. Aici se citi dumineca trecută afurisenia asupra d-lui Eliade din toate amvoanele⁷. Atâta mai tebuia ca părintele Andrei⁸ să-și facă de lucru cu Eliade. Veți fi citit și serioasa diatribă escată între „Predicatorul“, jurnalul bisericesc din București și între „Românul“, jurnalul d-lui Const. A. Roseti, asupra divorțului și asupra „Pravilei“ bisericești, pe care C.A. Roseti o dechiară a fi plină de „greșeli“ și cere sobar spre a ei îndreptare. Disputa curge în mai mulți n-ri și încă nu i se poate vedea eșitul.

Te-am obosit, domnul meu, cu o epistolă așa lungă. Te rog să mă erti și să iubești pe cel ce este al domniei tale preaplecăt

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 31–32. Original.

⁶ Funcția de director al Gimnasiului din Blaj.

⁷ Circulara episcopului A. Șaguna prin care se arunca anatema asupra traducerii făcute de Ion Heliade-Rădulescu a unor părți a Vechiului și Noului Testament publicate la Paris în 1858.

⁸ Andrei Șaguna.

Brașov, 1858, august 26.

Reverendissime domine!

Pe lângă ce vin a-ți mulțiamii pentru binevoitorul răspuns cu care m-ai onorat, din 1 aug¹., mă folosesc totodată de ocaziune a mă ruga încă și pentru următoarele:

Eu nici în această oară nu am putut afla, dacă s-au tipărit toate acele cărți care au eșit din condeiul domniei tale și despre care se publicase, mi se pare înaintea cu 3 ani, că se dau sub tipar. În tot casul mă rog ca din tot ce s-a tipărit de ale d-tale, de la 1852 încoace, să binevoiești a-mi trimite într-un pachet par adrese, la fratele Andrei Murășanu² în Sibiu, căci de-a dreptul aici anevoie se va afla de acolo vreo ocaziune. Iară prețul, îndată ce mi se va arăta, îl voi remite cu mulțiamită sau, ceea ce va fi încă și mai înlesnitor, se poate asemena și ridica din prețul cărților ce avem noi depuse la dn. profesor Pop.

Vei ști că fratele Ioan Maiorescu³ se află aici ca de 6 săptămâni. Se tot gată ca să-ți scrie nu știu în câte trebi. Omul a trecut prin suferințe mari și fatale. *Deocamdată* dânsul va trece în Moldova.

Mi se pare că de aici vor veni iarăși vreo câțiva tineri la gimnasiul din Blaș. Între alții este unul Dima Comșa, carele născut din Zărnești (nepot al v. prot. I. Mețianu⁴) vine cu testimoniu din 1857, lipsindu-i din 1858 și se va ruga ca să fie primit în Gimnasiul mare. Ați primit apologia d-lui Eliade?⁵ Ep[iscop]ul Șaguna își dete tandem aliquando. De când sunt astfel de diatribe cum s-a pornit între acei doi oameni nu am citit în românește.

Al domniei tale preaplecăt

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 33–34. Original.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 322–323.

² Poetul Andrei Mureșian (1816–1863) care îndeplinea în această perioadă funcția de translator gubernial.

³ Ioan Maiorescu (1811–1864) pensionat în 1858, din motive politice, din postul pe care îl ocupa la Viena la Ministerul Justiției.

⁴ Ioan Mețianu, protopopul ortodox al Branului, viitorul mitropolit al Sibiului între 1898 și 1916.

⁵ Răspunsul de apărare a lui Ion Heliade-Rădulescu la circularul episcopului A. Șaguna prin care acesta arunca anatema asupra traducerii făcute de Heliade a unor părți a Vechiului și Noului Testament; el a fost publicat în *Naționalul*, nr. 68–71, 76–77, 79 din 1858 și în broșură separată.

Braşov, 1858 sept. 6.

Reverendissime domine!

Primind venerabila domniei tale scrisoare din 3 sept.¹, în momentele când mă gătesc de o călătorie mai depărtată, până la Praga şi poate până la Saxonia, în interesul fabricii noastre², mi-aş ţinea oarecum de păcat a nu mă folosi de unele puncturi coprinse în aceeaşi, comunicându-vă asupra lor celea ce ştiu mai de aproape şi din fântână autentică.

Cum că anume cărţile care se tipăresc la Blaş în limba noastră naţională se caută puţin, cauza este mai vârtos că aceleaşi într-o adevăr sunt foarte puţin sau mai nicidecum cunoscute înaintea publicului cititor. De unde să le şi cunoască? Modestia noastră a românilor uniţi e preste tot proverbială. Noi nu spunem la lume că tipărim cărţi (esceştiune fac numai eu, că, dacă tipăresc, apoi şi public de 4–5 ori). În Țările Româneşti, până în această oară se miră mulţi: „cum de eruditul ardelean T[imotei] C[ipariu] nu mai ese la lumină cu nimic?“ Am păţit-o în zilele tr[ecute] cu unul din redactorii de acolo. Mai în scurt, pe cât zici d-ta că vă aflaţi în ignoranţă despre cele dinafară, pe atâta se află în Țările vecine despre noi. Odată (1840–1848), *Gazeta* avea în ambele Principate preste 500 *abonaţi* şi înzeciţi cititori; astăzi abonaţii ei în acele Țări[sun]t *cincisprezece*! Până la atâta divergenţa în principii politice, în limba *Gazetei*, iară mai vârtos cumplitul prepus ca *Gazeta* ar sta cu totul în soldul ultramontanismului au înstrăinat de la dânsa pe români!

Astăzi orice carte publici în *Gazeta* şi în *Foia*, ajunge mai numai la cunoştinţa unei mici părţi din clerul unit, iară ceilalţi cititori români nu află nimic. De aceea ar fi bine ca orice cărţi tipăriţi, să se publice şi în jurnalele de dincolo sau măcar să intre în cataloagele librarilor.

Mult mă mir că d-v. nu aţi primit, nici afurisenia, nici eclatanta ei *refutaţiune*³. Iată o copie din afurisenie, pe care nu o mai poci copia încă o dată şi mie încă nu-mi rămîne alta. Tot cu poştă de astăzi vă tramit şi refutaţiunea lui E[liade], aşa cum a eşit aceeaşi în Paris, iară nu precum s-a reproduş în „*Naţionalul*“ din Bucureşti, mutilată de cenzură. După ce le veţi

¹ Textul în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, IV. Bucureşti, 1978, p. 322–323.

² Fabrica de hârtie din Zărneşti al cărei director comercial era G. Bariţ.

³ Circularul episcopului A. Şaguna prin care se arunca anatema asupra traducerii făcute de Ion Heliade-Rădulescu a primei părţi a Vechiului Testament, publicate la Paris în 1858. Răspunsul lui Heliade a fost publicat în mai multe numere din *Naţionalul* şi în broşură separată la Paris în acelaşi an.

folosi, mă rog a se remite la dn. Andrei Murășianu în Sibiu⁴, cu însărinarea ca, citindu-le, să mi le păstreze foarte bine până la reîntoarcerea mea.

Dacă voiți a prenumera la *Biblia* lui E[liade], apoi deocamdată să trimiteți numai adresele către: „D. Mărgărit Moșoiu, administratorul *Naționalului*“ București, iară banii îi veți număra îndată la primirea Bibliei, pentru care stați buni. Eu așa fac cu întreprinderi cam problematice.

Traducțiunea d-lui Eliade este interesantă și a propos de trebi religioase. Cred că vă este cunoscut cum că în Principatele Românești actu domnește o ură colcăitoare și o cumplită poftă de răsbunare asupra catolicismului apusean și totodată asupra uniților, de carii își bat joc că „nu sunt nici câni, nici ogari“. Veți fi văzut cerculariul à la Șaguna la mitropolitului Nifon⁵. Același nu a eșit nicidecum din creerii lui numai, ci el este fătul unei coînțelegeri solidare a mai multor persoane eclesiastice și mirene. Moldavo-românii adică au descoperit, între altele multe, un plan secret de a lucra prin institute, sau așa numite pensionate femești, spre spargerea prin corpul bisericei catolice... Asemenea — însă mai mică — încercare se făcuse sub domnia lui A. Ghica (1838–40)⁶, ci atunci s-a nimicit. Auzii în zilele tr[ecute] că se așteaptă numai ratificarea actului conferinței europene relative la P[rinci]pate⁷, după care îndată se va da o lovitură de moarte tuturor institutelor din P[rinci]pat, care miroasă sau a catolice sau a protestante (măcar protestanții s[un]t mai bine văzuți decât catolicii). Să te miri că Agenția austr[iacă] raportează orice alte secături, iară lucruri de acestea nu vād. Oameni luminați, carii au petrecut ani întregi în Europa, strigă în gura mare că decât să dea cel mai mic pas „despotismului papii roman“, mai bine s[un]t gata a se face protestanți, unde încai relegea își are drepturile sale constituționale. Mai de aproape am vorbit și cu redactorul Dr. Juris, B. Boierescu⁸ despre aceste mișcări religioase și el încă mă asigură că aceea ce arde sub spusă este foarte critic.

Apoi mi se pare că nu aveți să aflați de pe aici de la noi cum că în diecesele noastre unite încă s-au deșteptat neplăceri foarte serioase, care pot

⁴ Poetul Andrei Mureșianu (1816–1863) a îndeplinit între 1850 și 1860 funcția de translator gubernial.

⁵ Mitropolitul primat al Țării Românești, președintele Adunării ad-hoc al acesteia din 30 IX–10 XII 1857.

⁶ Alexandru Ghica, primul domn al Țării Românești numit de Poartă pe baza Regulamentului Organic; a domnit între 1834 și 1842, anii de domnie menționați de G. Bariț, din memorie, fiind greșiți.

⁷ Conferința de la Paris a celor 7 mari puteri privind unirea Principatelor Române, deschisă la 10/12 V 1858.

⁸ Vasile Boierescu (1830–1883), doctor în drept, redactor al ziarului *Naționalul*, fervent susținător al unirii Principatelor, vicepreședinte al Consiliului de stat în timpul lui Cuza, ministru de Externe, sprijinitor al aducerii lui Carol I.

să aibă urmări fatale, adică retreceri în masă. Clerul în partea lui cea mai mare este foarte profund scârbit că, precum se crede, fu înșelat și despoiat de anticele sale drepturi și că acum i se fac atentate și asupra ritului său oriental. (La Bucur[ești] s-a scris cum că în diecesa d-lui episcop Alexi la vreo două biserici fruntariul s-a tras jos?) Corespondențele protop. Negruți, care în aprilie a.c. făcuseră atâta sgomot⁹, nicidecum nu au fost numai o espectorare singuratică, ci tocma din contră au fost o manifestare a unei nemulțumiri mai generale, mai vârtos între protopopi, preoți mai departe cugetări și între mirenii frunțași. Noi, aici la redacțiune primim preste tot anul din toate părțile feluri de știri și descoperiri nesfiite, neîmbrăcate în complimente. „Concordatul”¹⁰ în consecințele lui a desamăgit pe foarte mulți și foarte amar. Protopopii nu pot suferi ca să li se ia forul¹¹, iară de legea nouă matrimonială¹² nu vrea să știe mai nimini. Inteligența, tocma cea unită, fu până acum prea urât persecutată și, cât se poate, împinsă la o parte (Dunca¹³, Manu¹⁴ etc., etc.), când din contra ungaro-secuii, foștii rebeli, totodată și frații neuniți (pro forma desprețuiți) s[un]t văzuți, figurează în posturi mari. Neuniții au consiliar de învățământ în Ardeal și Banat, Ungaria, școalele lor se înmulțesc neîncetat și bine; din contră, la uniți nimic din toate acestea, ci ei au devenit statisticii r[omano] catolicilor. Mai domnește preste tot un prepus și frică mare că, sub masca unismului, scopul e de a germanisa gros. Este o mare norocire că ep[isco]pul Ș[aguna] este un tiran și om spulberat, căci de era altul carele să știe lucra în spiritul blândețelor, până acum 1/2 retrecea la neuniți. Toate acestea eu ți le comunic așa precum le știu de la locuri sigure din toată țară, iară nu de la n[imic]. În deșert: că românul în 1500 ani a învățat a privi în ritul răsărit[ean] un rit al său național, s[en]su stricto și ceremoniile cele misterioase ale aceluiași și toate datinele eclesiastice s[un]t concreșcute cu natura lui.

E adevărat că dn. Festl¹⁵ v-a prins pe niște studenți cu gendarmi, pe carii apoi mitropolitul i-a eliberat?

⁹ Referire la articolul protopopului Clujului, Ioan Fekete-Negruțiu din *Gazeta Transilvaniei*, 1858, nr. 23–24 în care arată necesitatea întrunirii sinodului diecesan la Blaj.

¹⁰ Concordatul semnat la 18 VIII 1855 între guvernul vienez și Scaunul pontifical.

¹¹ Potrivit reglementărilor din anii absolutismului protopopii greco-catolici nu mai puteau judeca procesele de divorț care rămân de competență exclusivă a episcopilor.

¹² *Legea despre căsătoriile catolicilor în Imperiul austriac*, promulgată prin patenta din 8 X 1856.

¹³ Paul Dunca, funcționar român, din 1861 consilier gubernial.

¹⁴ Gavril Manu, funcționar român, după 1861 jude-prim al comitatului Solnocul Interior, deputat în dieta din 1863–1864, deputat al Transilvaniei în parlamentul central de la Viena în sesiunea 1864–1865.

¹⁵ Karl Festl, consilier al Guberniului Transilvaniei în perioada 1850–1860 pentru școlile romano-catolice în competența căruia intra și supravegherea școlilor românești greco-catolice.

[P.S.] Îți mulțumesc, reverendissime, de complimentul pe-mi faci ca să caut „erori” în operele d-tale; zău, însă până acum nu mă gândisem la așa ceva... Preste 4 săptămâni I[oa]n M[aiore]scu este tot aici și va mai ședeă cevași, că nu-l lăsăm noi să plece.

Afurisenia mâine¹⁶.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 35–36. Original.

17

[Brașov, 8 septembrie 1858]

Reverendissime domine!

De alaltăieri până astăzi caut afurisenia episcopului Șaguna în contra d-lui I. Eliade¹ și nu găsesc exemplarul pe care credeam că-l mai am. Îmi pare foarte rău p[entru] că același este un model de obrășnicie, precum i-a zis *Naționalul* din București într-o recensiune ce i-a făcut. Preste aceasta în vreo 3 nri ai „Telegrafului” din mai-iun. au eșit o grămadă de înjurături din condeiul lui Ș[aguna] asupra lui I. E[liade]. Se poate ca d-v. pe acelea să nu le fiți citit? So etwas ist ja für uns ein Zeichen der Zeit² a zis cineva. De la Sibiu le poteți câștiga oricând. Eu deci vă pot trimite numai refutațiunea lui I. E[liade], care cred că va interesa chiar și pe es. sa³. De la I. E[liade] se mai așteaptă încă altă apologie asupra lui Ș[aguna] îndată ce se va întoarce în București. Preste tot în Românime s-au făcut de modă mișcările religioase privite din cel mai strâns punct de vedere național. Aceleași se manifestează mai de aproape prin „Telegraf”, prin „Predicatorul”, jurnal curat biser[icesc] care ese în Bucur[ești] sub auspiciile mitropolitului⁴, prin circulare arhieriești fanatizatoare de mase și, ca tulburător de ape, prin „Românul”, jurnal de culoare democratică.

¹⁶ Referire la circularul episcopului A. Șaguna prin care acesta arunca anatema asupra traducerii unor părți a Vechiului și Noului Testament făcute de Ion Heliade-Rădulescu și publicate la Paris în 1858.

¹ Vezi supra nr. 16.

² Așa ceva este pentru noi un semn al timpului.

³ Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu.

⁴ Mitropolitul primat al Țării Românești, Nifon, între 1850–1875.

Aseară eram într-o societate de inteligenți în care se afla și Nițiu⁵ și Boicrescu⁶, redactorele „Naționalului”. Unul aruncă la mișloc cestiunea religioasă sine ira et studio; aceeași se consideră mai de aproape și se află că ar fi foarte serioasă. Aci în Țara Rom[ânească] cugetă a chema un patriarh din răsărit, bunăoară ca pe la 1700 etc. „ad confirmandos fideles”!

Să ne apere D-zeu numai de tulburări fanatice, prin care ne-am compromite cumplit ca nematuri, ca semibarbari și am da străinilor ocasiune ca să ne satireze din toate părțile, precum s-a întâmplat sub Maria Terezia și mai târziu.

Am onoare a subscrie cu cea mai distinsă stimă al domniei tale preaplec
*G. Baritiu*⁷

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 37–38. Original.

18

[Zărnești, 24 ianuarie 1859]

Reverendissime domine!

Despre primirea mult stimatei domniei tale scrisori din urmă¹ cu carea m-ai onorat, vei fi luat deplină încredințare din „Foaia”, căci adică articolul alăturat la epistolă² s-a și publicat.

Mustrea p[entru] complimentele care vi s-au făcut în foi, cred că va folosi pe viitor. În adevăr eu încă țin așa că o laudă făcută fără *timpe* și fără tact este mai rea decât o sudalmă în public. Atâta numai că amicul nostru³ face unele ca acestea din inimă curată și sinceră căreia să-i cauți perechea. Îi lipsește partea practică a vieții, de aceea omul nostru se și înșală în oameni nu o dată și amar. Sărmanul Iacob al nostru este apăsător cu totul de mulțimea

⁵ Ioan Maiorescu.

⁶ Vasile Boerescu.

⁷ Pe verso adnotarea lui T. Cipariu: „8 sept. 1858. G. Baritiu, Brașov”, după care s-a făcut datarea.

¹ Scrisoarea lui T. Cipariu din 31 XII 1858 în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 326–327.

² Referire la articolul lui T. Cipariu: *Unele excerpte din istoria literaturii române de d. canonic metropolitan Timotei Cipariu: Foaia*...nr. 1 din 7 I 1859, p. 6–7.

³ Iacob Mureșan, redactorul *Gazetei Transilvaniei*.

trebilor, iară sănătatea i s-a ruinat cu totul, chiar și actu zace; după ce a dus-o pe picoare câțva timp până l-a trântit ingratissimus labor⁴.

Eu încă nu am primit cărțile pe care binevoiești a mi le promite. Dacă cumva acelea stau la fratele Andrei⁵, apoi el tocma în aceste zile se află în mare grijă și supărare, fiindcă fie-sa de 13 ani stă să-i moară. În tot cazul, deși mai târziu, le voi primi; ci nu-mi scrii ce am să plătesc p[entru] aceleași.

A propos, tipografii noștri Römer et Kamner au trimis, doară în noembr., pare-mi-se 100 exempl. calindare de ale mele⁶ la „Cancelaria gimnasială“, fără ca să știe cătră ce persoană să se adreseze de-a dreptul, p[entru] că noi pe aici nu mai cunoaștem ce fel sunteți organizați cu cancelariile și ce persoane aveți aplicate de es. la a gimnasiului. Deci nu știu nici eu cătră cine să mă mai adresez în privința vânzării acelor calindare, precum și a socotelei p[entru] câte cărți, anume dicționare, se află depuse mai dinainte acolo, p[entru] că despre dn. Pop se sună că s-ar fi depărtat⁷. În cazul că mi s-ar încheia o socoteală a călindarelor de cătră acel domn și amic ce le va fi având la mână, apoi tot d-lui ți-ar plăti domniei tale prețul cărților îndată din aceeași bani. Așa, mă rog foarte ca să binevoiești a dispune și a ridica prețul cărților de acolo, iara la cazul contrar să știu cât am să trimit.

Cărți istorice din țăările vecine? Îndată ce asprimea ernei se va mai domoli ceva, eu voi călători la București și la Iași spre a lua socotelile de la depozitoarele fabricii noastre⁸ staverite în acele două capitale și în Ploiești. Atunci mă voi folosi de ocaziune de a vă servi pe cât voi putea mai bine. Prin Nemeth nu faci nimic, e bătrân, foarte confus și ticălos.

Dn. I. Eliade⁹ este în Bucur[ești]. Ep[iscop]ul Ș[aguna] are să mai înghită de la dânsul. Ceterum, în P[rinci]pate s-a format o partidă tare care dispută clerului dreptul de a se ocupa numai singur și *esclusive*, atât cu literatura bisericească, cât și chiar cu disciplina! Ce va eși de aici vor vedea aceia carii vor trăi după noi.

În toamna tr[ecută] avurați conferințe mari și serioase iară despre rezultatul lor se poate ști ceva?¹⁰ Să spun drept că a început să ne intereseze și pe noi acele conferințe întru consecințele lor.

⁴ Munca cea mai ingrată.

⁵ Poetul Andrei Mureșian (1816–1863) care îndeplinea atunci la Sibiu funcția de translator gubernial.

⁶ *Călindariul pentru poporul românesc*, a lui G. Bariț care a apărut între 1852–1865.

⁷ Petru Pop (1821–1910), profesor și director al Gimnaziului Sf. Vasile din Blaj între 1854–1856, apoi paroh la Săcărâmb.

⁸ Fabrica de hârtie din Zărnești.

⁹ Ion Heliade-Rădulescu.

¹⁰ Referire la legația papală venită la Blaj în septembrie 1858 sub conducerea nunțiului apostolic de la Viena, Viale Pracla.

19

Braşov, 1859, febr.25

Reverendissime domine!

Mult stimata domniei tale scrisoare din urmă¹ avui norocire a o citi numai acum, după ce mă reîntorsei din Țiara Românească, unde plecasem din 5 febr. n. Îți mulțimesc, reverendissime, pentru tot coprinsul ei; îmi iau însă voia a observa întâi că pachetul cu cărțile de la domnia ta nici până în acest moment nu mi-a sosit și nu știu cătră cine să mă adresez la Sibiu p[entru] același. Mai departe, încât pentru necitarea fontanei la botanică sau flora T[ransilva]niei, mă rog să-mi credeți că eu în curs de 6 săptămâni, pe cât s-a tipărit Călimdariiul meu², absentasem la Viena și Dresda, iară fratele Iacob³, care avuse deosebită bunătate a îngriji de eșirea și corectarea Călimdariiului, a uitat să citeze fontana, adică *Organul lumi[nării]* iară pe autor noi nu-l știm⁴; presupunem numai că ar fi fost repos[atul] Ios. Maniu, căci el știm că se ocupa cu botanica pe când locuia pe aici. Ci eu voi îndrepta eroarea în *Foaie*. Dealtmintrelea, să fii prea încredințat că eu nu mă tem de nici un om în lume, afară numai de lotrii armați în codru când ni-ar întâlni. Au nu eu am trântit cei mai ageri articoli (1852–3) asupra lui Ș[aguna]? Au nu eu, în oct. a[nul] tr[ecut], am scris despre clerul unit din Oradia pe cât același s-a mirat singur de ce a dat⁵; ci toate la timpul lor. Preste acestea, eu în republica literarie nu cunosc nici o diferențe de persoană, *nici de relege*.

¹¹ Pe verso adnotarea lui T. Cipariu: „24 ian. 1859, G. Baritiu, Zărnești” după care s-a făcut datarea.

¹ Scrisoarea lui T. Cipariu din 1 II 1859 în: *G. Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 327–329.

² *Călimdariiul pentru poporul românesc*, publicat de G. Bariț între 1852–1865.

³ Iacob Mureșan.

⁴ Referire la publicarea în *Călimdarele* lui G. Bariț pe 1858 și 1859 a unui *Vocabulariu de numele planetelor transilvane, românesc, latinesc, nemțesc și unguresc*, preluat din *Organul luminărei*, I (1847) nr. 30–35.

⁵ Referire la articolul: *De la Oradia la Braşov, în octombrie 1858* în *Gazeta Transilvaniei* nr. 68 din 7 XI 1858.

Despre călătoria mea din Țările Rom[âne] îți voi face un raport pe larg, după ce mă voi reîntoarce și de la Iași, unde am să plec peste 15 zile, decumva nu voi veni îndărăpt prin T[ransilva]nia și chiar pe la *d-voastră*. Deocamdată, însemnez că cărți istorice [sunt] prea puține și care sunt să fie, se tipăresc acum. În scurt, îmi va trimite Ge. Ioanide⁶ un Catalog *nou* de cărțile rom[ânești], în care el singur are peste 24 mii galbini băgați.

Tocma plec afară; sunt constrâns a încheia.

Cu cea mai distinsă stimă, al domniei tale preaplecăt⁷.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 41. Original.

20

Zărnești, 1859 iunie 19/7.

Reverendissime domine!

Eu îți sunt dator cu un raport pe carele trebuieam să ți-l fac de mult, adică îndată după re[î]ntoarcerea mea de la Moldova. Ci estrema disordine și tulburare întru care aflai la sosirea mea pe „tovarășii” mei de la fabrică din cauza unui membru ticălos care în absenția mea a bancrotat și acesta păgubind și pe fabrică, de c.m.f. 3000. Blăstămățiile câte le-au comis „nemții” mei de aici din Zărnești (ouvrierii), dintre carii pe câțiva am și fost constrâns a-i alunga, cum și o sută alte trebi, nu-mi lăsară nici un repaos, nici o zi de răsuflare.

Îmi scriseseși, reverendissime, pentru *Uricariu*¹. Același se află de vreo 4 ani depus spre vânzare la fratele Iacob² în câteva exemplare. I-am zis de câteva ori ca să-ți trimită un exemplar; am uitat să-l întreb deacă ți-a trimis până acum ori nu. Mâne merg la Brașov, cu care ocaziune îl voi și întreba. Are încă și Nemeth 6 exempl., de vreo 8 luni, la în.c.r. Guberniu spre censură; le așteaptă și el; D-zieu știe până când. Voi să zic: cu ce greutate se pot câștiga

⁶ Librar din București.

⁷ Pe verso adnotarea lui Cipariu: „25 febr. 1859, G. Baritiu, Brașov. Resp 4 mart/ 20 febr.”

¹ [Teodor Codrescu] *Uricariu cuprinzătoriu de hrisoave, anaforale și alte acte din suta a XIV-XIX-a*, I-II, Iași, 1852–1857.

² Iacob Mureșan (1812–1887), angajat al redacției *Gazetei Transilvaniei*, din 1850 redactor al acesteia.

cărți de dincolo. Eu luasem cu mine mai multe; toate mi se opriră la „vamă”. Nu știu când le voi mai vedea.

Cărți vechi. Iată ce am descoperit eu în această privință. „Boierul” Nicolae Istrate³, faimosul combătător al uniunii P[rinci]patelor, dealtmintea vechi cunoscut al meu, mă asigură cum că dânsul ar avea cea mai numeroasă și cea mai valoroasă colecțiune de cărți vechi și de chrisoave românești în toată românimea. Îmi adaoase, totodată, cum că este gata de a o deschide pentru orice filolog și istoriograf român, precum și a-l primi cu toată putincioasa sa ospitalitate la moșia sa, Rotopânești⁴, aflătoare în ținutul dintre Folticeni și Ardeal-Bucovina, ca să petreacă acolo și să exploatese tot, oricât de îndelungat ar voi să petreacă și să lucre. Istrate crede că el ar avea multe pe care nimini altul nu le-ar mai posedea. Acel Istrate, ca nepot al mitropolitului Benjamin⁵ și frate al repo[atului] episcop de Huși, totodată pe un timp director al Depart[amentului] biser[icesc], s-a folosit de acele conjuncturi favoritoare p[entru] dânsul și a cules, a și mai cumpărat uneori cu bani grei, tot ce i s-a părut dânsului de la familii boierești, de la monastiri și a[lții]. Dn. Istrate îmi spune că are de es. din Psaltire 5 edițiuni vechi; asemenea și din altele. Eu i-am promis că dacă voi mai avea să călătoresc la Moldova spre încheierea socotelilor și facerea de inventar cu depozitoarele fabricii⁶, nu voi lipsi a merge și la moșia d-lui pe vreo 8 zile. Măcar că eram p-aci, p-aci să rămân cu totul în Moldova. Ministeriul „lui Hurmuzache”, care era în martiu-aprile în capul treburilor, nu-mi stete de pe cap până nu-i promisei că, măcar ca de probă, de esperiință, voi primi postul de inspector general la școale. Ba, îmi mijlociseră și decret de la Domnul, în timpul pe cât am trecut prin Moldova la București și de acolo acasă, încât la 10 zile mă pomenii cu depeche telegr.provocatoare ca să mă duc. Într-aceea acel ministeriu încă se retrase și așa eu mă folosii de ocaziune ca să scap, alegând că sub alt ministeriu nu voi să merg⁷. Îmi făcuseră un salariu de 700 # și pauschal de 500 #. Acum stau de fratele Munteanu⁸ ca să meargă d-lui. Maiorescu⁹ nu voise a primi. Laurian se făcuse imposibil: pe vreo doi „pământeni” nu-i voia chiar ai lor. Laurian se află demult la București însă cu sănătatea ruinată de tot. Păcat

³ Boier moldovean, inițial unionist apoi, atras de consulul austriac, fervent oponent al unirii Principatelor.

⁴ Sat. com. Horodnineni, jud. Suceava.

⁵ Veniamin Costache (1768–1846), mitropolit, autor a numeroase lucrări teologice.

⁶ Fabrica de hârtie din Zărnești.

⁷ Răspunsul lui Bariț, datat Iași 21 III 1859 în: *G. Bariț și contemporanii săi*, VII, București, 1985, p. 133–134.

⁸ Gavril Munteanu.

⁹ Ioan Maiorescu.

de acel român energios. Escesul lucrului și cumplitele lupte ale spiritului l-au ruinat.

Reverendissime! V[ice] protopopul Ioan Mețianu¹⁰, odată școlar al meu și copil de casă, bărbat de bună înțelegere, are în gimnasiul de la Blaș doi nepoți de sorori, Durlea și Comșa, carii amândoi se află în vresta de înrolare. D-lui ar dori să știe de pe acum, adică înainte de esamene, dacă acei tineri au învățat și s-au purtat așa bine ca cu clasificățiunile lor să se poată scuti de înrolare, în înțelesul legilor, căci la casul contrar ar trebui să se pregătească altmintea. Mi se pare că mama unuia din acei studenți călătorește la Blaș. D-voastră vă veți îndura a-i da o rezoluțiune după care părinții să știe de ce să se țină.

Am fost prea lung în scrisoarea mea. Am onoare a mă însemna cu toată reverința al domniei tale preaplecăt¹¹

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 42–43. Original.

21

Brașov, 1860, iunie 19.

Reverendissime domine!

Îmi sinț de o datorință a-ți împărtăși domniei tale % actul¹; nu că doară eu sau altul dintre noi am aștepta ca în pusețiunea, în rangul, în etatea în care te afli domnia ta, să iai vreo parte la aceste mișcări nouă, ci numai ca să aflați și d-voastră, cum că românii *încă* au început a „petiționa“. Ideea de petițiune a reînviat în momentul în care se află de sigur cum că, atât ungurii, cât și sașii își recerură constituțiunile lor. Românii însă ce constituțiune veche era să-și ceară?

Într-aceea, pe când aici se subscrisa o petițiune către senatul imperial, ne sosiră trei scrisori de la Viena din care aflarăm cum că alte națiuni grămădiră

¹⁰ Ioan Mețianu, protopop la Zărnești, vicar al Consistoriului ortodox din Oradea, episcop de Arad (1875–1898), mitropolit la Sibiu (1899–1916).

¹¹ Pe verso adnotarea lui Cipariu: „19 iun. 1859, G. Baritiu, Zărnești“.

¹ Referire la memoriul românilor brașoveni din 17 VI 1860, adresat, prin intermediul episcopului Șaguna, Senatului imperial lărgit din Viena: *Foaie XXIV* (1861) nr. 12 din 22; *Naționalul*, III (1860), nr. 48 din 19 VI.

pe senatorii scoși din sânul lor cu felurimi de informațiuni și petițiuni; totodată se provoacă și românii ca nici ei să nu stea cu mâinile în sân.

Petițiunea brașovenilor cuprinzătoare de toate 18 puncte, s-a trimis însă numai către ep[iscopu]l Șaguna, că așa le fu voia. Se aude că din alte părți se vor face de-a dreptul către senat, iară de airea cără maiestate, apoi easă unde va eși.

După știrile ce am tras, bănătenii încă petiționează. Ei însă au mers mult mai departe cu petițiunile lor, căci, după cum se spune, s-a încuviințat de către senatorul A. Mociani² ca să ceară de-a dreptul: a) pentru toți românii din staturile austriace un *cap* politic național, sub un nume oarecare, stătător sub Împăratul imediate; b) un alt cap bisericesc; c) arondarea ținuturilor române și mai române; d) administrațiunea și legislațiunea curat românească. Adică anii 1848–50! Noi nu aflăm cu cale ca să mergem așa departe.

Credeți d-v. că s-ar afla și în părțile Blașului etc. o samă de oameni independenți, români verzi, cari să aibă curagiul de a subscrie o petițiune către Senat. Mă rog foarte, în numele mai multora, ca să binevoiți a vă da opiniunea d-voastră și a mi-o împărtăși în termeni foarte scurți, cu *asa* ori cu nu, pentru ca să ne știm întocmi, cu atâta mai vârtos că, după informațiuni autentice, aristocrația germană și cea maghiară sunt pe aproape să-și dea mâna spre scop ca toată Monarchia — afară de Veneția — să o împartă după *limbi*, numai în două grupe mari, grupa germană și grupa maghiară (Ungaria și Tr[ansilvan]ia). N. Popia³ scrie că această combinațiune este pe aproape să triumfe. Vom vedea.

Nu am vrea să rămânem izolați iar; dacă am ști ca ceilalți români află cu cale a sta încă tot ca privitori pasivi, ne-am retrage și noi.

Multă plecăciune de la I. Maiorescu și Laurian, din București. L[aurian] mi-a dat să-ți aduc 3 fascioare din foaia sa periodică, *Instrucțiunea publică*, ci nu le-am putut trece. Am lăsat ca, împreună cu alte cărți, să ni se trimită drept la Censură...

Pusețiunea lui Maiorescu⁴, în mijlocul atâtor prefaceri încă este mult precară; cu toate acestea dânsul s-a mai astâmpărat, lucră cu mai mult cumpăt. D-zeu să-i ajute ca să o scoată la cale.

² Andrei Mociani (1812–1880), om politic din Banat care a relansat în 1860 planul din 1849–50 al unirii tuturor românilor din Imperiu într-o provincie proprie de sine stătătoare, membru al Senatului imperial lărgit din mai-septembrie 1860, membru al Societății Academice Române.

³ Nicolae Popea (1826–1908), arhimandrit. Apoi episcop de Caransebeș (1889–1908); l-a însoțit la Viena pe episcopul Șaguna, invitat în 1860 să ia parte la lucrările Senatului imperial lărgit (31 V–29 IX 1860).

⁴ Ioan Maiorescu.

Dorim prea mult ca să aflăm despre starea sănătății esc[ellenței] sale, domnului mitropolit⁵ căci tot auzim că suferă mult.

Am onoare a fi și a mă subscrie al domniei tale serv devotat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 44–45. Original.

22

Brașov, 1860 dec. 27/15.

Reverendissime domine!

Din cuprinsul mult stimatei domniei tale scrisori¹, prin care ai binevoit a mă provoca, în numele escellenței sale, domnului mitropolit, ca să mă alătur și eu la frumoasa deputațiune națională, condusă de es[celeța] sa², puteam să închei că, deacă erai să-ți câștigi deplina sănătate, aveai să călătorești și domnia ta la Viena. Acum, că aflu mai de aproape despre rămânerea d-tale la Blaș, îmi iau voia, nu a răspunde la cea scrisoare, la care am apucat a răspunde îndată atunci părintelui mitropolit, ci a-ți raporta despre unele lucruri a căror cunoaștere mai de aproape în ajunul catastrofelor care se apropie cred că sunt dator a vi-o mijloci. Poate fi că unele vă sunt cunoscute, eu însă presupun că nu.

Episcopul Șaguna s-a făcut flăcări pe articolul domniei tale³, sau mai bine dânsul a căutat pretestu de a se arăta mândru de perit. O mică coterie câtă i-a mai rămas, i-a secundat: „Iată uniții, ziseră ei, tot cu vechea lor stratagemă și perfidie, cum vor să ne amăgească ca să trecem sub jugul Concordatului lor“ Așa s-a născut articolul pe care-l veți fi citit în *Telegrafu*⁴. Dacă acela nu a eșit mult mai aspru, meritul, pare-mi-se, este a d-lui Vasici⁵. La început se

⁵ Alexandru Sterca Șuluțiu.

¹ Scrisoarea, datată Blaj 4/16 XI 1860, în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 332–333.

² Prima deputație națională de după Diploma liberală condusă de mitropolitul Șuluțiu, a înaintat împăratului marele memoriu din 10 XII 1860.

³ Referire la corespondența lui T. Cipariu, Blaș, 4/16 noiembrie 1860 publicată în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 52, 54, 55 din decembrie 1860.

⁴ Este vorba de articolul: *Îndemnul timpului*, în: *Telegraful român*, VIII (1860), nr. 50 din 15 XII.

⁵ Paul Vasici.

credea că sub firma Blașului, am scris tot eu de la Zărnești. Am primit îndată două scrisori, în care sunt rugat eu și fratele Iacob⁶, ca, p[entru] D-zeu, să încetăm nu cumva să mai publicăm așa ceva, căci ruptura și calamitatea națională ar fi gata. Le-am răspuns cât se poate de aspru. Le-am adaos totodată că desprețuiesc și înăscuta suspicine a coteriei sibiene și ticăloasa ei tactică de a căuta nod în papură. În zadar: oamenii își tem mitropolia mai amar decât un bărbat bătrân pe o nevestă frumoasă. Iată, deci, că cele luni numai cât au înșcoțosat puțin ranele vechi, nu le-a vindecat însă nicidecum și credința mea este că, pe cât va fi episcopul Ș[aguna] în viață, de o apropiere sinceră, cordială, perpetuă nu mai poate fi vorba la nici o împregiurare. Așa, rămâne numai ca noi uniții, mai vârtos în acestea timpuri epocale, să ne silim a vindeca răul prin devotament, cruțare, ignorare mută și hiar oarecare sacrificiu din partea noastră, atât ca să depărtăm orice ocasiune de ruptură, cât și ca să nu-i dăm pretestu de a se arunca iarăși în oareșicare castre *străine*.

Escel. sa dn. mitropolit vă va descoperi poate despre un contact în care a venit cu episcopul Ș[aguna] din cauza lui G[heorgh]e Angiel⁷ și a lui Io[an] Br[an]⁸, ca — nu știu competitori sau candidați — de consiliari la Viena. Abia cred însă că es. sa să fie aflat de furia în care a venit ep[iscopul] Ș[aguna] și I[oa]n Br[an] pentru răspunsul ce a dat es. sa, despre care lucru pe mine mă și informară îndată de la Sibiu, cu acel adaos că acel satelit a și împrăștiat vorba, cum că „mitropolitul ar cugeta să vâre preste tot numai uniți de ai săi“, vorbă ce s-a întins până aici, fără însă ca să prindă loc, pentru că prot[opopul] I[oa]n P[opasu]⁹ și ceilalți doi depoutați, laudă pe mitropolitul nostru în gura mare și fără nici o sfială în toată privința. Adaogem că chiar românii din Sibiu — afară numai de vreo trei inși — condamnă din tot sufletul acele intrige ticăloase, cu atât mai vârtos că oficialii noștri de acolo apucaseră a-și da parola de onoare că nu vor alerga după ranguri, ci vor asculta de vocea și voia națiunii.

⁶ Iacob Mureșan.

⁷ George Anghel (Angyal) (1807–1887), secretar, greco-catolic, la Cancelaria aulică din Viena între 1861–1868; în 1860, în timpul prezentei la Viena a primei delegații naționale românești conduse de Alex. St. Șuluțiu se vorbea despre numirea lui în funcția de consilier aulic, dat fiind faptul că tatăl lui a fost profesorul mitropolitului.

⁸ Ioan Bran de Lemeni (1811–1899), om politic român, participant la revoluție, funcționar superior, căpitan suprem al districtului Făgăraș între 1861 și 1866, apropiat al episcopului Șaguna care dorea în 1860 numirea lui în funcția de consilier al Cancelariei aulice a Transilvaniei.

⁹ Ioan Popasu (1808–1889), protopop al Brașovului, episcop de Caransebeș între 1865 și 1889; în 1860 a făcut parte din delegația națională care a înaintat împăratului marele memoriu din 10 XII.

Iată un nou argument pentru cele ce-mi luai voia a reflecta mai sus. Am uitat să însemn că Ș[aguna] s-a și adresat cătră b[aronul] Kemény cu o epistolă ungurească plină de complimente p[entru] el și națiunea lui!¹⁰

Așa stăm. Sângele ne colcăie la toți, ci ne mușcăm limba și ne tramitem condeiul răsbunării la o parte, pentru că prudența și *salus publica* ne demândă tăcere și răbdare. Sed lentu grado ad vindictum sui etc!¹¹. Noi cei de aici suntem determinați a ne face că nu știm nimic, ca surdo-muții. Îi mai lăsăm ca să-și mai alerge caii pe un timp oarecare. Când voi afla că es. sa se va fi reîntors acasă, voi grăbi a-i scrie și de-a dreptul. Din toți deputații fratele Accente¹² mai rămâne câteva săptămâni în Viena. Noi încă i-am trimis ceva bani de spese. Îmi iau îndrăzneala a reflecta că ați arăta cătră dânsul și mai vârtos cătră cauză o mare generositate dacă ați binevoi a-l ajuta și de acolo cu o mică colectă, măcar numai de 50 f.v.a., ea să-i aibă de drum, că el e om lipsit, precum știm cu toții. Accente șiede: Nationalgasthof nr. 136, Leopold Str. 7. Noi i-am mai scris că ce ar avea să facă dânsul acolo. Mă tem însă că mai departe ca până la 10 ianuarie n. nu o va putea duce în Viena. Ci atâta încă e destul, deocamdată.

Ce vi se pare veți avea sinod diecesan?! Prot[opopul] Pop Aug[ustin]¹³ a fost pe aici. Sibienii însă, crezând că vine în calitate de propagandist maghiar și papistaș, au telegrafiat și scris încoace, ca să se ferească de el ca de cel mai rău spion! Sărmanul, s-a dus foarte desgustat de la Brașov.

Am onoare a fi și a rămâne cu cea mai distinsă stimă al domniei tale serv plecat

G. Baritiu

P.S. Ați văzut în *Közlöny*, nr. 19 dec. etc. cum se rățoește bietul Dim. Moga¹⁴ (Egy mezöségi román) în cestiunea uniunii, cum întrebue miseraverul argument cu Dragoș și cu dieta de la Debreczin!

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 48–49. Original.

¹⁰ Scrisoarea adresată la 19 XII 1860 de Șaguna cancelarului Kemény în care recomandă numirea lui I. Bran de Lemeni la Cancelarie: Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna nr. 1452/1860.

¹¹ Mânia divină înaintează încet ...

¹² Axente Sever.

¹³ Augustin Pop (1817–1884), protopop al Albei Iulii, cleric cu vederi unioniste în conflict, atât cu fruntașii români locali, cât și cu forurile superioare din Blaj în perioada 1861–1865.

¹⁴ Dimitrie Moga (1812–1873), consilier al Guberniului Transilvaniei în perioada 1861–1867; om politic român cu vederi unioniste, colaborator în 1860–1861. al ziarelor maghiare din Cluj.

Braşov, 1861 martiu 30 n.

Reverendissime domine!

Nu ştiu cum să-ţi cer ertare pentru îndrăsneala mea.

Escel. sa dn. mitropolit¹ presupusese că, dacă se va tipări protocolul Conferinţei naţion[ale]² cu toate aclusele sale, voi trimite şi la Blaş câteva exemplare. Aşa eu, neştiind că ce număr de esempl[are] să trimit, am pus într-un pachet 100 esempl[are] şi am rugat pe dn. consil[ier] Ilie Măcelariu ca din Sibiu să le nainteze în primirea domniei tale cu ocaziune sigură. Rugarea mea mai departe este ca să binevoiţi a concedea acele 100 esempl[are] sau unui compactor de oamenie care va fi având şi alte cărţi în comisiune, sau la altcineva, om de treabă, carele să se însărcine cu distragerea lor pe timpul ce mai e până pe la deschiderea sinodului³, pe lângă o promisiune de 15 %, cu care doară s-ar îndestula, numai să nu dea nimic pe credit. Escelenţei sale i-am trimis, tot prin d. Măcelariu⁴, 7 esempl[are] legate, ca să binevoiască a dispune cu ele. N-am îndrăsnit a scrie escel. sale nimic pentru atâta bagatelă, că are alte şi alte de a citi până la scrisori de ale mele.

Tipografia Römer et Kamner mă tot întreabă p[entru] o samă de Crestomaţii de ale răposat[ului] Nichifor⁵, ci mi se pare au apucat tot la Pop⁶, alături cu Dicţionarele noastre⁷, fără ca să desfacă neciodată socoteala lor, sau că acelea vor fi stând pe acoloa undeva nevândute! Aş vrea să scap de gurile lor.

Ardia tempora!⁸ Toate ar merge cum ar merge, dar când se află între români caractere perfide, fii de-ai lui Iuda Iscarioteanul, ca un Moga de la Deş⁹ care pentru plapoma sa e în stare de a livra pe archiepiscopul său (şi pe

¹ Alexandru Sterca Şuluţiu.

² Protocolul şedinţelor conferinţei naţionale româneşti ţinute din 1/13 până în 4/16 Ianuarie 1861 la Sibiu sub preşedinţa a doi arhiepiscopi româneşti din Transilvania, cu aclusele sale şi cu un comentariu, Braşov, 1861.

³ Sinodul provincial greco-catolic cerut de mitropolitul Şuluţiu la Viena în decembrie 1860 dar neaprobat de autorităţi.

⁴ Ilie Măcelariu.

⁵ Gheorghe Em. Nichifor (1823–1857), profesor la Craiova, apoi la Braşov, autor al lucrării: *Crestomaţie germană pentru clasele elementare*.

⁶ Petru Pop (1821–1910) profesor al Gimnasiului din Blaj, între 1852–1856.

⁷ Dicţionarul german-român şi român-german a lui G. Bariţ şi G. Munteanu.

⁸ Timpuri fierbinţi.

⁹ Dimitrie Moga (1812–1873) consilier al Guberniului Transilvaniei între 1861–1867, autorul unor articole denigratoare la adresa unor fruntaşi români publicate în 1861 în presa maghiară din Cluj.

mine) pumnului și baltagului unguresc și apoi prin astfel de minciuni colosale! Sed lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira¹⁰.

Am onoare a fi cu cea mai sinceră reverință al domniei tale serv plecat
G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 1.

24

Zărnești, 1861, aug. 27.

Reverendissime domine!

Satul Tohanul Vechi¹ numără preste 400 familii, toate unite. Același avea odată școală bună; de câțiva ani însă a decăzut tare. Escel. sa dn. mitropolit² binevoi a dăruî școlaei pentru cărți școlastice v.a.f. 20., inspectorul Const. Ioan 6 f., fabrica noastră 10 f., eu 4 = v.a.f. 40

Mă rog, reverendissime, ca în această sumă a trimite *prin Sibiu*, durch die Vermittelung des Herrn Eisenhändlers Paul Nendrich an die Niederlage der Zernerster Papierfabrik in Kronstadt³, 1 pachet cu cărți școlastice p[entru] clasele elementare și anume: 100 Abc-dare, 50 catechisme, eară pentru restul banilor: din *Gramatica* cea mică a domniei tale⁴, din o *geografioară* mică; dacă este, din *Istoria biblică*⁵ și din cărticica d-tale despre portarea cuviincioasă⁶. Din acestea nu pot determina numărul, din cauză că nu am aici la Zărnești prețurile. Mi-ar părea însă bine decă s-ar ajunge din fiecare cel puțin 25 esempl[are].

Decumva unele ar lipsi cu totul, să se împlinescă din altele.

Îndată ce voi afla că se pot trimite cărțile, nu voi lipsi a trimite banii, sau de-a dreptul, sau tot prin P. Nendrich. Într-aceea, poate fi că vom primi și noi, adică Römer et Kamner, stire despre vânzarea protocoalelor Conferinței

¹⁰ Mânia divină înaintează cu pas încet spre răzbunarea lui.

¹ Localitate contopită cu orașul Zărnești, jud. Brașov.

² Alexandru Sterca Șuluțiu.

³ Prin mijlocirea d-lui negustor de fierării Paul Nendrich la depozitul din Brașov a Fabricii de hârtie din Zărnești.

⁴ *Compendiu de gramateca limbii române*, Blasiu, 1855.

⁵ *Istoria sântă sau biblică a Testamentului Vechi și Nou, pentru începători*, Edițiunea II, Blasiu, 1859, a lui Cipariu.

⁶ *Portarea de bună cuvenența între oameni. Tradusă de Tim. Cipariu*, Blasiu, 1855.

naționale, din care se trimiseră la Blaș, pare-mi-se, 100 es[emplare], prin mijlocirea d. consil. I. Măcelariu.

Tânărul aducător al acestei scrisori se cam grăbește, pentru că altmintea prea bucuros mi-aș lua voia de a conversa cu domnia ta încă și în alte afaceri de însemnătate mai mare, ci, bun e D-zeu, poate fi că ne vom revedea.

Am onoare a fi cu distinsă stimă și reverință al domniei tale serv plecat⁷

[Adresa:] Reverendissimo Domino, Timotheo Cipariu, vener. Capituli Archidiocensis Canonico, Gymnasii Director etc., etc. Blasii

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 2–3. Original.

25

Zărnești, 1862, faur 1 n.

Reverendissime domine!

Neputându-mi împlini dorița de a-ți răspunde la mult stimata domniei tale scrisoare, din...¹, în persoană la Sibiu, precum aș fi putut în cazul când ne-m fi întâlnit acolo, îmi iau voia a mă pune în conversațiune prin ajutoriul condeifului.

Socoteala lui Römer et Kamner² o am răfuit. A rămas ca să-ți trimit restul prețului cărților destinate p[entru] școala de la Tohan pe care-l și alătur % într-o notă de v.f. 10. Încât pentru esemplarele rămase din *Protocolul Conferinței*³, eu m-aș roga, reverendissime, ca să binevoiți a le concredre acolo pe loc la un compactor sau la alt om de omenie, unde să se afle de vânzare, mai aproape de centrul țării, din cauză că din timp în timp tot se mai cere câte un exemplar; apoi oamenii le este mai greu a plăti porto al poștei de la Brașov până cine știe unde. Ci așa eu aș publica la *Gazeta* că *Protocoale* de ale Conferinței se mai află și în Blaș la cutare loc a 40 cr. I esempl[ar]. Eară, în casu când nu ar voi a le primi nimini acolo în Blaș, apoi mă rog ca

⁷ Răspunsul lui Cipariu, din 12/24 XI 1861, și contul cărților pentru școala din Tohanul Vechi în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 339–342.

¹ Loc gol; este vorba despre scrisoarea lui T. Cipariu din 24 I 1862; textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p.342–343.

² Firmă tipografică din Brașov.

³ *Protocolul șiedintelor Conferinței naționale românești ținute din 1/13 până 4/16 ianuarie 1861*, Brașov, iSC1.

esemplare[le] rămase nevândute, să se trimită la Filtsch în Sibiu, de unde să se dea un revers de primire.

Să trecem la afacerile *Asociațiunii*⁴.

Eu mă învoiesc din tot sufletul ca jurnalul *Asociațiunii* să easă la Blaș, numai dacă voiți d-voastră să luați această sarcină asupra-vă, și mă învoiesc nu atât din temeiul că aici ar mai eși jurnale românești, cât mai vârtos p[entru] că: a) numai D-zeu știe câtă treabă îmi face *Gazeta*; pentru că, deși eu lucru mai mult numai articuli de fond, însă tocma aceștia sunt cai mai ostenicioși. Apoi, pe lângă ce mulți din trănșii îmi cer un studiu mai serios, mi se și cer punct la oara destinată, pe când uneori abia mai este alt m[anu]s[cri]pt de cules. b) Pentru că redactorul și cu editorul se află într-o împărechiare necurmată, care ține întins mai vârtos de vreo 5 ani încoace, ceea ce, pe lângă toată retragerea mea de la afacerile redacțiunii, totuși îmi cășună și mie multă neodihnă. c) Pentru că eu nu pricep cum se va putea pe viitor ca secretariul *Asociațiunii* să șadă în Brașov, când președinția și comitetul îi este în Sibiu. Eu am cunoscut acest inconvenient din capul locului; prin urmare nici că trebuia să primesc alegerea⁵. Mă aflai însă într-o dilemă foarte urâcioasă pe timpul alegerilor încât mă văzui constrâns a primi. Cred însă că adunarea din iuliu, văzând răul ce vine de aici, mă va absolvi de postul secretariatului, prin urmare și de îndatorirea impusă mie de a redige foaia *Asociațiunii*. În acest înțeles am scris și es. sale d-nului președinte⁶, pe la 7 ian.

Eu nu mai poci ști ce va decide Comitetul p[entru] timpul îneperii jurnalului, ceea ce știu este că același nu se va putea începe până nu se vor publica *actele* urzirei și inaugurării *Asociațiunii*⁷, care însă, pare-mi-se, că nici până astăzi nu sunt gata tipărite, cu atât mai puțin împărțite și vândute. O împregiurare aceasta ce a mâchnit și pe dn. președinte foarte mult.

Eu nu am putut merge nici acum la Sibiu, atât din cauzele arătate presidiului în ianuarie, cât și că de atunci încoace comuna Brașovului (cea politică) mă alese deputat, spre a merge la București în cauza drumului de fer, însă cu condițiune ca să aștept pe loc până la reîntoarcerea lui Maager⁸ din misiunea sa omonimă de la Viena. însă el întârzie mult și cu aceasta mă țiene

⁴ *Astra*.

⁵ La prima adunare generală de constituire a *Astreii*, din 4–5 noiembrie 1861, de la Sibiu funcția de redactor al publicației periodice a *Asociațiunii* a fost încredințată lui G. Bariț. Revista *Astreii: Transilvania* va apare abia în 1 I 1868.

⁶ Andrei Șaguna.

⁷ *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu. 1862.

⁸ Karl Maager, președintele *Camerei industriale și comerciale din Brașov*. Cu ocazia acestei călătorii la București, Bariț a prezentat camerei legislative: *Memorialul pentru cel dinlău drum de fer în România unită*, Brașov, 1862.

și pe mine între două drumuri. Și cu toate acestea e o mare necesitate ca să ne înțelegem asupra planului și programului jurnalului Asociați[unii].

M-am bucurat prea mult că ți-a plăcut idea expoziției⁹; mulțimesc înaintea pentru obiectele ce vei trimite. Mărturisesc că mi-am implantat securea într-un capac gros, ci acum easă cum va eși; o începătură trebuia să se facă odată. Totuși aş dori ca să se adune 5 a 10 mii bucăți de obiecte.

Cu stimă și reverință distinsă

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 4–5. Original.

26

[Brașov, 5 octombrie, 1865]

Reverendissime domine!

Esclenția sa, domnul mitropolit¹, mai înainte de a merge la Viena, binevoi a mă însărcina ca ceea ce voi mai afla din opiniunile și învoielile oamenilor noștri să-i împărtășesc. Pe atunci esc. sa nu știa că va merge în sus. Într-aceea eu am aflat de aceasta și ce-a fost să-i mai scriu i-am trimis în sus. Simt însă trebuința de a vă face cunoscute și domniilor voastre punctațiunile din dosul acestei scrisori², culese din câteva corespondențe și consultațiuni. Cum se pare majoritatea departe cumpănitoare a românilor tr[ansilva]ni nu vrea să știe nimic de uniune, însă *nici de alegeri* la dieta aristocratică din 1865. Această opiniune este cu totul opusă celei din Blaș, manifestate prin conferințele domniilor voastre, însă tocma pentru aceasta cred că trebuie să vi-o împărtășesc de timpuriu. Se spune și pe aici că mai[estatea] sa ar fi zis cătră mitrop. Șiaguna: „Die Romanen sollen den Landtag beschicken etc”³; ci mulți români, scârbiți, rușinați și amărâți află că tocma nealegând nici măcar un român ci lăsând să aleagă numai neromânii pe orișicine, pe român,

⁹ Expoziția organizată cu ocazia celei de a doua adunare a Astrei ținute la Brașov, în 16/28 iulie 1862.

¹ Alexandru Sterca Șuluțiu, chemat la Viena *ad audiendum verbum regius* pentru a i se pune în vedere să nu se implice în probleme politice.

² Scrisoarea este urmată de textul intitulat „Temeiuri pentru obținerea generală de la alegeri în a. 1865” care expune în 10 puncte argumentele neparticipării românilor la alegerile pentru dieta de la Cluj, convocată pentru 19 noiembrie 1865.

³ „Românii trebuie să intre în dietă”.

neromân, au demonstrat în masă aceea ce *nu vreau* românii transilvani. Opiniunea noastră pe aici încă este tot aceasta. Domniile voastre veți urma precum vă va lumina cerul iar noi rămânem pre lângă acestea.

Cu totul altceva este apoi a trânti nește memorande și proteste, încât să ție urechile celor care au adus treaba aici. Pentru așa ceva noi ne și pregătim, eară după aceea ne vom mai apuca de lucrările păcii, literatură ș.cl., numai Italia să ne lase în pace.

Nu cugeți a publica disertațiunea despre ortografie?

Uitam: ce e cu congresul? Escel. sa îmi scrise curat că nu va mai fi. Mi-ar plăcea să știu dacă unii oameni de ai noștri trag clopotele mult mai nainte de zioa sărbătorească. Este oare de neapărată trebuință ca numai noi românii să trâmbițăm prin gazete toată conduita noastră politică, toate măsurile pe care cugetăm a le lua? Nu sunt de ajuns agenții altora carii se vârlă și printre familiile noastre, pentru ca să ne afle toate cugetele noastre. Eartă-mi aceasta espectoratiune doreroasă, că sună către *alte* adrese.

Am onoare și cu cea mai distinsă stimă și respect [rămân] al domniei tale serv preaplecăt⁴

G. Baritiu⁵

A.N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 67. Original.

⁴ Pe verso însemnarea autografă a lui Cipariu: „(5 oct.) 1865. G. Baritiu, Brașov”, după care s-a făcut datarea.

⁵ Dată fiind importanța opiniilor lui Bariț în privința dietei din 1865 publicăm integral motivația pe care el o face boicotării ei de către români, cu toate că ea constituie un text separat de scrisoarea adresată lui Cipariu pe care o însoțește.

Temeiuri pentru abținerea generală de la alegeri în a. 1865.

1. *Aristocrația candidă înadins pentru comitate și câte un deputat român, între care sunt nu numai unioniști ci și antiunioniști, pe aceștia voiesc ei a-i alege cu voturi comune, apoi trsa a le da instrucțiuni. Minunată și fiind manevra aceasta!*
2. *Alegerile vor fi conduse numai de amployați unioniști, care le vor și influența după pofa inimii lor, încât se poate întâmpla, ca, sau să nu se aleagă nici un candidat de al românilor autonomiști, sau ca instrucțiunile să iasă în sens unionistic.*
3. *Alegătorii noștri, câți vor fi, sunt peste măsură împrăștiati, încât va fi peste puțină de a compune din ei măcar o minoritate însuflătoare de respect, prin urmare la multe locuri ne-am face numai de râsul Europei.*
4. *Din contra, dacă am decide că nu voim nici măcar să luăm parte la alegeri și am rămâne toți pe acasă, nimeni nu ar putea ști câți era să fim dacă ne adunam la locurile de alegere; prin urmare absența ca demonstrațiune ar fi atâta mai impunătoare, încât s-ar adeveri că poporul știe distinge între 8 și 8 fl., între 1791 și 1863/4 și că el încă este disciplinat!*

Braşov, 1865, no. 13 n.

Reverendissime domine!

La mult stimata domniei tale scrisoare din 18 oct.¹, primită în momentele când stau să plec la Bucureşti, mi-a fost preste potinţă de a răspunde ceva.

5. *De vom lua parte la alegeri, am dat hoc ipso concluziunii loc, că aşadar alegătorii români se supun din capul locului decretelor dietei din 1865, tocmai şi în caz când acele ar fi identice cu 1848, că, prin urmare, cunosc legalitatea ei şi nelegalitatea celei din 1863/4 şi, în ultimă consecinţă, că românii în a. 1848/9 au fost rebeli şi au meritat a fi trataţi ca rebeli.*
6. *Dacă dieta din 1865 este legală, atunci 10–20 deputaţi aleşi din români nu intră acolo ca români, ci ca maghiari sau ca saşi, că legile din 1791 nu recunosc pe naţiunea română, iar dieta din 1865 nu recunoaşte înarticularea noastră din 1863.*
7. *Să punem că de s-ar alege câţiva deputaţi români unionişti, câţiva antiunionişti, atunci apoi să vadă lumea dezbinarea, ruptura şi ruşinea noastră! În acest caz noi nu putem presupune nici atâtă că vom merge numai până la uşa dietei, apoi ne vom depărta cu toţii. Şi apoi ce le-ar păsa lor că ne-am reîntoarce noi, că ei chiar şi fără saşi tot mai rămân vreo 250.*
8. *Deputaţii români tocmai de ar fi toţi autonomişti şi antiunionişti, nu ar putea da vreun vot separat, pentru că legea din 1791 nu suferă aşa ceva din cauză că ei nu reprezintă pe naţiune; preste aceasta ei ar putea lucra tot numai după instrucţiunea dată de către majoritatea alegătorilor.*
9. *În cazul când suveranul nu va reeşi cu schimbarea totală a articolului III unguresc şi cu toată complanarea diferenţelor dintre el şi Ungaria, atunci rezistenţa noastră pasivă tocmai şi lui îi va fi foarte bine venită şi doară va avea ocaziunea de a ne cunoaşte şi mai bine.*
10. *Că funcţionarii îndatoraţi a merge la dietă nu vor avea sprijină în deputaţii aleşi, atât mai bine pentru astădată; tocmai de aici au să înveţe pe venitor şi ei şi contrarii naţiunii, ce înseamnă a voi să rupi pe funcţionari de către corpul naţional, precum şi că naţiunea ştie să umble şi fără angloaţi pe picioarele sale.*

Să fim bine înţeleşi: naţiunea, nici provoacă pe arhierii şi pe funcţionari ca să meargă la dieta din 1865/1791, nici îi desmăntă ca să nu meargă, ci ea are a face numai cu dreptul său electoral şi cu reprezentanţa sa cea firească. Dacă arhierii şi funcţionarii vor merge la orice dietă sau adunare politică ca chemaţi sau denumiţi, şi totuşi vor apăra interesele naţiunii, aceasta le va şi mulţumi, iar în cazul opus ea îi va desavua categoric şi le va ţine munte purtarea lor.

* La alegerile din 1863 în censul de 8 fl. a fost inclusă şi darea capului (capitaţia) în timp ce în 1865 aceasta nu a mai fost închisă, ceea ce a redus numărul alegătorilor censişti la jumătate.

¹ Este vorba despre scrisoarea din 3/15 X 1865, menţionată greşit dintr-o eroare de memorie: textul ei în *George Bariţ şi contemporanii săi*, IV, Bucureşti, 1978, p. 345–346.

Într-aceea situațiunea la d-voastră s-a schimbat, încât pentru alegeri sau abțienere, poate preste toată așteptarea d-voastră a tuturor², eară zilele de la Voila și Șercaia³ din săptămâna trecută, cred că au fost și pentru d-voastră pline de învățătură cu privire la boierii românești din Țara Oltului.

La on. d-tale scrisoare din 11⁴, grăbesc a răspunde că eu încă sunt de aceea opiniune ca toți aceia carii sunt odată aleși ca deputați să nu lipsească a și călători la Cluș, nu pentru ca să intre *ipso facto* în dietă ci pentru ca mai întâi de toate să formase o conferință națională, suplinitoare de orice congres, în care [să] se consulte asupra măsurilor ce sunt a se lua în acestea zile de o cercare nouă. În acea conferință adică poate fi că se vor desbata unele cestiuni de importanță foarte mare, precum despre însuși legalitatea constituțională a dietei de acum, pentru că se poate demonstra contrariul, despre calitatea în care ar fi să intre sau ar putea intra membrii români, pentru că doară ei nu vor intra acolo, nici ca ungari-secui, nici ca sași. Eară în legătură cu aceasta, de unione trium nationum et de juramento unionis (art V, 1691), despre limba dietei (art. I, 1847 numai cea maghiară); eară numai deslegându-se aceste întrebări, ar putea veni vorba despre intrare și neintrare și despre atitudinea ce ar trebui a se lua în dietă sau și față cu tronul. Să știți și atâta că la ai noștri li se găsesc câteva curse *parlamentare*, făurite cu multă istețime. Eu însă pregătesc contrariilor un laț pe carele astăzi îl trimit la locul destinat⁵.

Cred că pe 17 no. vor ajunge mai mulți de ai noștri la Cluș.

D. protopop I. Mețianu tocma îmi înșiruea blăstămățiile întâmplare la Șercaia⁶.

Am onoare a fi cu cea mai distinsă stimă al rever[endissimei] d-tale serv și frate stimător.

G. Baritiu

A.N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 69. Original.

² Referire la interdicția impusă la Viena lui Șuluțiu de a se opune noului curs politic.

³ Sate, comune, jud. Brașov.

⁴ Nu ni s-a păstrat textul ei.

⁵ Refuzul lui Bariț de a accepta numirea ca regalist la dieta convocată la Cluj pentru 19 XI 1865.

⁶ La alegerile dietale din 1865, mulți boieri făgărășeni, amăgiți de unii funcționari, și-au dat votul candidatului maghiar.

Turda, 1866 iuliu 17 n.

Reverendissime domine!

Fiind eu nainte cu 2 săptămâni la Cluș, junele concipient Bardosi¹ îmi spuse cum d-lui ți-ar fi scris domniei tale, cum că nu s-ar recere ca să ne câștigăm învoința de a putea lua parte la lucrările societății filologice din București². Eu însă am vorbit și cu alți bărbați de ai noștri tot atunci; am avut și două precedente, când cu denumirea d-lui Vasici la Iași³; am întrebat și pre cei din Buda-Pesta și m-am convins din toate că trebuie să se ceară învoință mai naltă. Eu am cerut-o pe cale presidială de la Gubernul provincial; o am și câștigat fără multă trăgănătură de timp. Red[actorul] Roman⁴ de la Pesta îmi scrie că el a mers mai întâi la tavemicul Szenyei și l-a întrebat prin grai iar acela îi răspunse că nici unul să nu cuteze a lua parte la zisa adunare fără a-și câștiga concesiunea prea naltă în scris. Așa ungurenii încă au petiționat în această treabă.

Roman îmi scrie totodată că ei au luat înștiințare de la București, cum că, dacă cumva membrii ungaro-t[ransilva]ni ar fi împedecați ca să nu poată merge pe 1/13 aug. a.c. la București, să facă ministrului instruct. publice⁵ cunoscut, p[entru] ca acela, fie să mai amâne terminul, ceea ce va și face în favoarea noastră cu toată plăcerea. D-n Roman însă adaoge că cei din Ungaria, el, Hodoș etc. nu ar putea amâna mergerea la București preste 1/13 sept., p[entru] că nu i-ar lăsa oficiul lor.

De altă parte Al. Papiu⁶ scrie că membrii ardeleni și ungureni să facă ori cum vor ști și să nu rămână de la acea adunare, p[entru] că de la ei se așteaptă și speră foarte mult.

Eu din parte-mi încă doresc ca întâlnirea noastră în București să se mai amâne, însă earăși nu preste 1/13 sept. Înțeleg aceasta pentru cazul când aceeași, în mânia tuturor fatalităților belice⁷, totuși s-ar ținea sau că aceleași, încai la Dunărea de Jos, ar dispărea.

¹ Iuliu Bardosi absolvent al Academiei de drept din Sibiu, funcționar inferior al Guberniului Transilvaniei între 1862 și 1868.

² *Societatea literară română* care în 1 august 1867 devine *Societatea Academică Română*. Între primii săi membrii din Transilvania și Ungaria figurau, alături de G. Bariț, T. Cipariu, G. Munteanu, Alex. Roman, I. Hodoș, A. Mocioni și V. Babeș.

³ Referire la numirea în 1847 a lui Paul Vasici ca membru al *Asociației literare* de la Iași, cu acordul Guberniului Transilvaniei, numire anunțată în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 4 din 13 I 1847.

⁴ Alexandru Roman (1826–1897) redactor al ziarelor *Concordia* (1861–1866) și *Federațiunea* (1868–1876), primul profesor al catedrei de limba română a Universității din Pesta, deputat în parlamentul maghiar, om de cultură, membru fondator al *Societății Academice Române*.

⁵ Dimitrie Brătianu.

⁶ Alexandru Papiu-Ilarian.

Simțindu-mă îndatorat a împărtăși acestea, fac totodată cunoscut că eu pe 21 iul. n., adică săptăm[âna] viit[oare] voi fi la Brașiov. Deci, dacă cumva domnia ta vei afla cu cale a-ți descoperi și mie voința cu privire la sus atinsa adunare⁸, mă rog ca să binevoiești a mă onora cu un răspuns la Brașiov⁹, p[entru] ca să mă știu întocmi și eu și, dacă te învoiești la amânarea terminului, să scriem și la resp[ectivul] ministru.

Am onoare a fi cu profundă stimă sierb plecat

G. Baritiu

A.N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 72. Original.

29

Brașiov, 1867 october 25/13.

Reverendissime domine!

De când ne reîntoarserăm noi de la București¹, Delegațiunea² *Societății* noastre academice nu mai dete nici un semn de viață. De câștigarea dicționarilor destinate a fi de manducătoare la culegerea materialului³ nici vorbă. (Eu din parte-mi le am; d-ta cu atât mai vartos). Ceea ce doream să știu este că cum să ne împărțim noi lucrarea după ținuturi, înconcinat cu concludul *Societății*. La aceasta eu mă rog ca să binevoiești a decide domnia ta, pentru ca să știm care unde să ne căutăm corespondenții pentru vocabule. Trei inși suntem din Transilvania⁴, eară eu renunț la votul meu. Cu dn. Munteanu⁵ încă n-am vorbit, pentru că noi abia ne

¹ Referire la războiul austro-prusac din vara anului 1866, cu implicații și asupra României.

² Din cauza epidemiei de holeră care a bântuit în vara anului 1866, inaugurarea *Societății Academice Române* se va face la 1 august 1867.

³ Răspunsul lui T. Cipariu, datat Blaj 19 VII 1866, în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p.346–347.

⁴ Participarea la solemnitățile de deschidere la București a *Societății Academice Române*, la 1 august 1867.

⁵ Prezidiul *Societății Academice Române*.

⁶ Referire la hotărârea din 24 IX 1867 a *Societății Academice* privind adunarea materialului pentru întocmirea unui mare dicționar al limbii române.

⁷ George Barițiu, Timotei Cipariu și Gavril Munteanu.

⁸ Gavril Munteanu (1812–1869), filolog, director al Gimnaziului ortodox din Brașov, autor a mai multor volume, membru fondator al *Societății Academice*.

întâlnim câte odată în an, din cauză [că] d-lui nu ese „în lume”. Mi se pare însă că d-lui nevoie se va depărta cu scrutările sale din ținutul acesta.

Pre cât îmi spune mie presimțitul meu, dicționarul d-tale⁶ va rămâne dicționarul *Societății Academice* și se va tipări cu spesele fondului ei și vei câștiga premiul, eară noi, până una alta, vom îmbla vreo 2–3 ani, culegând pe miriște spice și grăunțe, câte se vor mai găsi. Atât mai bine că, nici noi, nici întreaga națiune n-avem timp de pierdut.

Eu încă mă înhățai de „Unio” în cestiunea mitropoliei⁷; aş ruga însă pe canoniștii și istoricii din Blaș ca să se împulpe, să grăbească și să apere cea cauză mare, cu totul altmintea, eară nu numai per apices, cum se face în ziua de azi. Fondurile de acolo să nu cruțe spesele pentru o broșură care să aibă merit durător. Un memorial, țiapăn, în care trecând departe înapoi preste istoria uniunii, să meargă pe seculi până unde numai se poate cu evidenția!

Zilele acestea îmi veni un student, anume Petru Opreșiu, fiul de la al doilea bărbat al preotesei fostului odinioară paroch Ioan Săbădiș. Mă rugă ca să vă rog să binevoiți a reflecta la starea lui de orfan și de mare sărăcie, pentru că al doilea bărbat, Opreșiu, încă a murit de 10 ani. Mumă-sa nu mai are de unde să-l țină și tânărul este unul din cei mai buni; trupește, încă sănătos și voinic. De se poate, să capete un stipendiu *ramonțian*.

Reverendissime, faceți oricum veți ști ca să se fundeze din partea Blașului încăi câte o școală *normală bună*, cu 3–4 docenți, atât în Făgăraș, cât și în Abrud, că de nu generațiunea cea mai de aproape va vedea urmări *funeste*, despre care eu sunt convins. Tot asemenea în *Cluș* și în *Turda* este necesitate imperativă pentru câte o normă; *încăi normă!*

Sunt cu toată reverința și caritatea al domniei tale preaplecător

G. Baritiu⁸

A.N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 8–9. Original.

⁶ Timotei Cipariu plănuia și poate lucra la întocmirea unui dicționar al limbii române dar nu a realizat o asemenea operă, care va aparține lui A.T. Laurian și I.C. Massim.

⁷ Referire la campania unor ziare maghiare, între care *Unio* din Cluj, dezlănțuită după moartea mitropolitului Șulău, în 7 septembrie 1867, pentru desființarea mitropoliei unite pe motiv că în 1853 Francisc Iosif, nefiind încoronat ca rege al Ungariei, nu avea dreptul să hotărască înființarea ei.

⁸ Pe verso ciornei răspunsului lui T. Cipariu: textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV. București, 1978, p. 347–348.

București, 1868 aug. 26 n.

Reverendissime domine!

Trebue să-mi bat peptul pentru eroarea ce am comis de nu ți-am scris domniei tale îndată în 17, când am sosit aici cu Hodoș¹ și cu Roman². Am sperat că după alegeri³ vei pleca și domnia ta încoace, pentru că am crezut că dn. Munteanu⁴ ți-a împărtășit telegramul ministrului. Același minist[ru] mai telegrafă domniei tale de 2 ori, însă, fără a ne întreba pe noi, a telegrafat la loc fals. Eu din parte-mi mă simț îndatorat a-ți face cunoscut, de o parte cum că noi toți suntem foarte îngrijorați că nu vei veni, eară de alta că domnul⁵ întreabă mereu de venirea membrilor *Societății* și în specie de d-ta. Deci ne rugăm eu, dn. Laurian, Hodoș, Roman și toți ca să faci măcar estimp sacrificiul și să ostenești încoace⁶. Adaog, totodată, că nu se [va] face nici o demonstrațiune, ci că ne vom vedea de lucrările noastre în liniște; prin urmare din această parte să nu fii îngrijat.

Reverendissime! Eu nu aș putea avea odichnă în viața mea dacă n-aș ajunge ca să-ți văd dicționarul d-tale tipărit. Deci mă rog totodată ca să-ți aduci și m[anu]sc[ri]ptul pentru orice cas. Eară de va fi trebuință de apărarea opului d-tale, să fii sigur că eu, Roman și Hodoș ne-am determinat a-l apăra cu viața, a-i cere acceptarea și publicarea lui, apoi easă unde va eși.

Dorind din suflet ca să ne revedem cât mai curând, sunt cu cea mai distinsă reverință al domniei tale serv devotat

G. Baritiu⁷

A.N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 10. Original.

¹ Iosif Hodoș (1829–1880), doctor în drept, om politic și de cultură, membru fondator al *Societății Academice Române*.

² Alexandru Roman (1826–1897), titularul catedrei de limba română de la universitatea din Pesta, om politic, ziarist (*Concordia*, *Federațiunea*), om de cultură, membru fondator al *Societății Academice*.

³ Sinodul electoral de la Blaj din 10–11 august 1868, în urma căruia între cei trei candidați aleși, cele mai multe voturi vor reveni lui Ioan Vancea, numit mitropolit la 21 noiembrie 1868 și instalat la 11 aprilie 1869.

⁴ Gavril Munteanu.

⁵ Principele Carol I.

⁶ Cipariu nu va lua parte la sesiunea din septembrie 1868 a *Societății Academice*, foarte probabil datorită cercetărilor pe care autoritățile le făceau la Blaj în cauza *Pronunțamentului* din 3/15 mai 1868, cercetări în care erau implicați mai mulți canonici și profesori.

⁷ Răspunsul lui Cipariu, datat Blaj, 1 IX 1868, în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p.348–349.

Braşov, 1869 octobrie 10, n.

Reverendissime domine!

N-ai venit la Bucureşti!¹ Într-aceea, cred a venit fratele Al. Roman pe la d-voastră. De va fi avut dânsul timp de a-ţi enara şi domnia ta de a-l asculta măcar numai 1/10 din câte *pătimirăm* noi estemp în Bucureşti, apoi mai mă tem că nicidecum nu-ţi va părea rău că ai rămas acasă. Eară eu din parte-mi îmi adusei mai adeseori amente de puţinele cuvenite cu care-mi aieptaseşi în una din zile, pe când eram amândoi la Fieschi, zicând că d-ta anevoie vei mai veni vreodată la Bucureşti. Ai avut prevedere minunată, eară pe mine mă întăriseşi în instinctul meu pe care-l aveam pe atunci, ca unul „ce-mi cunosc pe bucureştenii mei“. Eu încă am mers târziu; adevărat din cauza morbului, dară neci în cas de a fi fost pe deplin sănătos nu mi-ar fi părut rău.

Încă din a. tr. ne spusese fostul ministru de culte, ba şi Brăteanu², că ei numai provocaţi de domnitoriul au cutezat a ne mai conchiema. Vei fi observat însă că în a. 1868 a fost preste putinţă a lucra în pleno, decât numai în cele 4-5 zile din urmă, eară presedentele³ se porta cu atâta silă şi oareşicum nepăsare, încât oricine putea pricepe unde ţinteşte: a ne desgusta cu totul. De aceea eu încă am tras masca în vreo două şiedinţe. Tot pe atunci coconul Titu⁴, venind de la Berlin p[rin] Braşov la Bucureşti, îşi luă iute banii de drum, apoi o şterse la sănătoasa, îndată a treia zi, eară de la Iaşi scrise că el la acea sesiune nu mai poate veni. Atunci Delegaţiunea îi ceru banii de călătorie ex concluso. Cela, înfuriat, remise banii apoi îşi bătu joc de toată *Societatea*. Într-aceea noi toţi ceilalţi conspiraserăm ca să ne portăm cu presedentele precum se poartă mama bună pe lângă prunculeţul frăgeziel. Aceasta trebueau să o facem încă şi din cauză ca el, citind *Gramatica* d-tale⁵ cu mare atenţiune, se făcea că admiră vasta erudiţiune a autoriului, că însă nu-i poate suferi cumplita pedanterie. Apoi m[anu]s[cri]ptul d-tale îl cunoştea mai toţi. Când la vot eacă-l că ese cu opiniune separată, că el încă voieşte a se da premiu, nu însă ca pe gramatica cea mai bună, căci aceea nu e gramatică, ci numai ca pentru un op filologic erudit. Două şiedinţe am perdut cu acel vot

¹ Causale absentei sale de la sesiunea *Societăţii Academice Române* din septembrie 1869, supraaglomerarea cu munca şi boala. Cipariu le expune în răspunsul său adresat lui G. Bariţ, la 1 XI 1869: *George Bariţ şi contemporanii săi*, IV. Bucureşti. 1978, p.349-351.

² Ioan C. Brătianu, ministrul Afacerilor Interne al guvernului liberal format la 1/13 III 1867.

³ Ion Heliade-Rădulescu.

⁴ Titu Maiorescu.

⁵ Timotei Cipariu, *Gramatica limbei române Partea I Analitică*, Bucureşti, 1869.

separat. În fine, s-a înduplecat din „stimă către membri“. Abia am eșit noi din București, când eacă el se înădăște eară cu Boliac (fiul jidovului Pollak, fugit odinioară din Varșovia la București, de acolo la C[onstantino]pole, unde peri în furci) și cu alți transilvanofagi și publică ceea ce ai văzut: conferințe limbistice cu profesori și actori⁶, cu carii însă în earna tr[ecută] făcu fiasco cumplit.

În a.c. eacă ce se întâmplă. Președintele cere de la *Societate* 2500 # din fonduri, pe ipotecă. Majoritatea nu voiește să-i dea pentru mari cuvente. El pune de pretest că are să-și tipărească cu acei bani Biblia⁷ și alte trei cărți; amerință totodată în una șiedință că de nu i se vor da banii ceruți, *Societatea* se va sparge!! Atunci majoritatea, îndemnată de fratele Laurian, carele era foarte îngrijat, se înduplecă a-i da banii, însă nu pe ipotecă, ci să-i tipărească cărțile, din care apoi *Societ[atea]* să-și scoată succesive banii. El accepta, ca astăzi, refușă însă, ca preste zece zile. În șiedința din 9/12 sept. plânge; în șie[dința] din 12/24 se prefăce necăjit din cauză, mi se pare a accentelor, își ia pălăria, își dă dimisiunea și *fuge* p-aci încolo. Doi înși aleargă după el și-l reîntorc. Atunci el cheamă pe Laurian la una parte, îi spune câte verzi și uscate, zicând că publicul e foarte iritat asupra *Societății*, că una frunte de oameni se miră cum mai poate el șiedea la una masă cu noi, că consuli Rusiei și mai ales al Greciei reclamă că nu se cuvine să se amestece ortodocșii cu uniții, că, mai în scurt, el își dă dimisiunea. Aceasta era vineri. Duminecă să se țină șied[ință] publică. Scopul acelor blăstămății era ca șied[ința] publ[ică] să fie împedecată cu orice preț. Ministru Crețescu⁸, care urăște din suflet pe Laur[ian] și mai ales pe Papiu⁹, era înțeleș la toate. Unii aleargă la Cogălniceanu¹⁰. Acesta vene în altă șiedință și cu sinceritate neașteptată de la el, se pune cu peptul ca șiedința publ[ică] să se facă, îi spune și lui Eliad curat că toate argumentele lui sunt secături. Șiedința publ[ică] se țiene și ese, în adevăr, așa de ilustră, precum o descrisese „Rom[ânul“ et „Columna lui Traian“, ba chiar și foile boierești „Pressa“ și „Opin[ia] Const[itucională]“ o lăudară preste toată așteptarea. Eliad văzând entusiasmul adunării, întoarce foaia și strigă: „Să trăiască România!“ Însă abia eșirăm în alt local. pl[entru]l ca după solemnitate să mai ținem o scurtă șiedință privată, când eacă earăși

⁶ Heliade R[ădulescu] I[loan], *Equilibru între antithesi sau Spiritul și materia*, București, 1869.

⁷ O nouă ediție a *Bibliei sacra ce coprinde Vechiul și Noul Testament. Trad. Din heleneste după a celor septezece de I. Heliade R.*, Paris, 1858.

⁸ Foarte probabil C.A. Crețulescu, președintele guvernului liberal format la 1/13 III 1867.

⁹ Alexandru Papiu Ilarian.

¹⁰ Mihail Kogălniceanu, ministrul de Interne în guvernul lui Dinu Ghica, format la 16/28 XI 1868.

vorbește de dimisiune. Cogălniceanu, Nic. Ionescu¹¹ ți-l iau cum știu ei și-l fac să-și retragă cuvintele. Atunci eară începe cu lingușiri. După încheierea totală a sesiunii, adecă marți, merg și eu la el, ca să-mi iau rămas bun. Ce să auzi! Că pe el nu-l mai lasă ai săi ca să șiadă cu noi la masă, că clerul încă e în contra, p[entru] că acela nu țiene de uniți pre *toți* ardelenii și ungurenii, că, în fine, el își va da dimisiunea îndată ce va veni Domnul acasă.

Eu zic ca bietul Eliad e smintit, dară bucureștenii mă râd și-mi zic că eu nu-l cunosc și că el este om de nimic, intrigant blăstămat, fără caracter. D-zeu să aleagă!

Din toate acestea d-ta vei putea culege, pentru că noi ceștilalți ne învoirăm ca epistola din urmă a domniei tale să nu se ia estemp la pertractare.

Mai află că în Minist[erul] cultelor este și o scrisoare secretă a celui mitropolit pe care d-ta [î]l lăudaseși foarte, foarte. Acela cere ca uniții să fie depărtați cu orice preț din România.

Astăzi, constrâns a încheia, îmi voi lua voia a continua altădată.

Cu toată reverenția

G. Baritiu

A.N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 11–12. Original.

32

Brașov, 1871, nov. 11 st.n.

Reverendissime domine!

Nu mai știu de când am precurmat orice corespondenție cu domnia ta, știu însă foarte bene că, cam de trei ani încoace, am redus corespondențele mele private cu amicii și cu vechii mei cunoscuți și benevoitori cam la 1/2 parte din ceea ce fuseseră de la 1861 până la 1868. Între cauzele retragerii mele renumăr nu numai afaceri familiare vitale de care am să îngrijesc, după D-zeu, numai eu, ca orice părente de familie ci și altele esterne, între care la locul întâi pun împregiurarea că domnii situațiunei¹ au avut imprudenția de a mă pune sub veghiere polițienească strict secretă, despre care însă eu tot am aflat. Desgustat de nerușinarea acelor tirani impotenți, am creziut să mă retrag la una parte din calea lor, să meargă înainte, cum au mers și alții, până ce și-au

¹¹ Nicolae Ionescu (1820–1905), profesor de istorie la Universitatea din Iași, membru fondator al *Societății Academice Române*.

¹ Referire la instaurarea regimului dualist în 1867.

frânt beregata. Legion este numărul obiectelor despre care aş voi să-ţi scriu; însă despre ce mai întâi? Despre aceea că doresc din adâncul sufletului ca să ne mai vedem încă una dată în viaţă, când apoi, în loc de a scrie m-aş especta prin graiul viu. Dă doamne ca calea ferată să fie gata încăi în doi ani² şi noi încă să avem viaţă până atunci.

Delegaţiunea academică³ mă însărcină a-ţi înainta, reverendissime, 1 pachet de esempl. Din *Dicţionar*⁴ şi *Glosar*⁵, conform adresei deschise pe care o aflai în pachetul comun, împreună cu cea sunătoare pentru mine.

La acelaşi pachet îmi luai voia a mai adaoge şi 10 es. din G. Lazăr⁶, pentru care rog pe dn. profesor I. Moldovan ca⁷, dacă numai [î]i este cu putinţă, să benevoiască a le desface pe acelea cu câte 10 cr. val. austr., şi la 10, gratis 1. Această cărticică e proprietatea a bietului coleg G. Sion, carele, fie ştiut numai de noi, în urma unei mari fatalităţi, ajunse aproape la sapă de lemn, adecă ca cei mai mulţi literaţi, anume *poeti*. Cei de dincolo, de preste munţi ne-au tramis nouă multe cărţi de ale lor; să facem şi noi ceva pentru unul dintre dânsii. Densul îmi tramise mie 350 es., pentru ca să le desfacem dincoace; de acolo rupsei numai pe acestea 10 pentru Blaş. Tot e bene ca să se prepetue şi pe la noi memoria lui Lazăr, că de aici a fost şi el.

Ai fost mult morbos, dară acuma eşti mai bene? În august mă chiar năcăjisesem în mene însumi, că dacă n-am făcut nimic că doară te-aş fi înduplatat ca să mai vini una dată la Bucureşti, dară, după cele întâmplare în septembrie în sânul *Societăţii Academice*⁸, după ce adecă noi, A. Papiu şi Hodoş, le-au căşionat nu a combate cum se combate, ci a tortura, mai vârtos pe d. Laurian⁹ şi pe Maxim¹⁰, punându-i cum am zice pe grătar ars, m-am

² Calea ferată Oradea-Cluj-Braşov se va termina în 1872.

³ Prezidiul *Societăţii Academice Române*.

⁴ Laurian A[ugust] T[reboniu], Massim [Ioan] C. — *Dicţionarul limbei române, după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, Bucureşti, I, 1871; II, Bucureşti, 1877.

⁵ Laurian A[ugust] T[reboniu], Massim [Ioan] C. — *Glosariu care cuprinde în sine vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum şi cele de origine înduioasă, după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, Bucureşti, 1871.

⁶ G[eorge] Sion, *Georgiu Lazăr şi şcoala română. Discurs de recepţiune în Societatea Academică Română [a lui Petrache Poenaru]*, urmat de discursul ţinut la această ocaziune de G. Sion în şedinţa solemnă de la 8 septembrie 1871. Cu portretul lui G. Lazăr şi anexe. Bucureşti, 1871.

⁷ Ioan Micu Moldovan.

⁸ Referire la şedinţele dintre 1–13 IX 1871 în care s-au desfăşurat dezbateri foarte aprinse asupra *Dicţionarului* lui Laurian şi Massim.

⁹ August Treboniu Laurian.

¹⁰ Ioan C. Massim (1825–1877), filolog, membru fondator al *Societăţii Academice*, secretar general al acesteia, între 1871–1877, autorul, împreună cu A.T. Laurian, a mult disputatului *Dicţionar al limbii române*, cunoscut pentru exagerările lui latiniste.

muștră eu pe mine și mi-am zis că eram să-ți fac un mare rău. Totunadată, ți-am admirat finul tact și presimț, căci ai prevăzuit multe încă din 1867. În 1868 am văzut și eu unde merg lucrurile, dară am tot sperat că doară-mi va succeda rola de mișlocitor. A mers până la un loc, până mai aveam a face cu nefericitul Eliad. Acuma însă, când chiar ardelenii se scoală în capul unui ardelean de mari merite, voi fi necesitat să apuc și eu alt metod; apoi easă unde va eși.

Ce ziceți d-v. despre „alianța“ Sibiului și Lugoșului românesc¹¹ și cu Pesta ungurească sub sicma [sic] de 50 bărbați mai escelenți. Mult doresc ca să aflu opiniunea de *astăzi* a Blașiului, cu respect la alegerile venitoare. Eu însă tot mai eram decis a rămânea în scart încă și pe a. 1872, dară trecând prin Sibiu la ducere și reîntoarcere, cătră și de la Orăștie, unde îmi așezai pe fica mea Aurelia¹², provocat de câțiva din cei mai de frunte bărbați, și anume gr. răs. neuniți, ca să reintru și încă în sensul în care-mi public epistolele anonime¹³, am ces patriotice și naționalei lor provocări. Însă după 7–8 articuli voi înceta iară, pentru ca să las altora loc de a-și manifesta voințele lor din mai multe părți.

Eu nu poci și cum sunteți d-v. informați. Eu însă din toate informațiunile câte am tras, mai ales de 5–6 luni încoace, preste toate câte legem în efemeridele publice, am ajuns la convicțiunea ca românii transilvani cu ocasiunea alegerilor venitoare să se abțină cu vigoare mult mai mare decât s-a întâmplat aceasta în 1866 et 1868, apoi întâmple-se cu noi orișice. În politică, despreț opunem la despreț, urgie la urgie, amerințare la amerințare. Scopul nestrămutat, dară în mișloacele vechi cu: mă rog. ne rugăm, faceți bene etc. trebuie să mai deviem ceva, că așa nu merge. Brutalitatea nu știe de căciulituri.

Causa noastră eclesiastică încă este ametită. Pachetul merge p[rin] Sibiu. Porto se va plăti din vânzarea cărților.

Închei, rogând ceriul ca să-ți păstreze sănătatea și viața și sunt al domniei tale devotat

G. Baritiu

A.N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 126–127. Original.

¹¹ Referire la orientarea activistă, atât a mitropolitului Șaguna, cât și episcopului greco-catolic de Lugoj, Ioan Olteanu, orientare convenabilă unor forțe politice maghiare și exploatată de acestea.

¹² Soția avocatului Alexandru Vlad din Orăștie.

¹³ Seria de articole ale lui G. Bariț, semnate *Anonimul*, apărute în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 81–88 din octombrie-noiembrie 1871.

Braşov, 7 nov. st.n. 1877

Reverendissime domine!

Această scrisoare trebuia să vi-o înaintez îndată după ce am primit ordinul respectiv de la Delegaţiunea *Societăţii Acad[emice]*, prin secretar¹, adică din 13/25 octombrie. Mă rog însă ca să fiu escusat de întârziere, prin ocupaţiunile, acumulate după 7 săptămâni de absenţă, cum şi prin unele calamităţi prin care am dat şi eu cu capul în acestea timpuri foarte grele². *Societatea Academică* luă estimp, cu respect la *Dicţionarul* său, carele este să se nască, una decisiune care vă va părea poate foarte curioasă; adică: nou aleasa comisiune lexicografică să-şi înceapă activitatea sa numai cu adunare de material, eară între colile pe care va fi să le adune ea şi alţi mai mulţi literaţi, să fie la locul întâi latura cărţilor vechi, anume a celor din sec. 16 et 17. Apoi, fiind acelea foarte rare, câteva din ele, de cele mai mici, să se transcrie cu litere latine, dară să se tipărească în paralelă şi cu cirilice şi încă tocma cu de cele vechi, care să se toarne din nou! S-a zis ca să se aleagă din fiecare provincie câte una carte veche spre scopul sus arătat. D-lor aleseră acolo pe Coresi³, *Pravila mică* de la Govora⁴, *Divanul lumii* de Cantemir⁵, *Psaltirea* lui Dosithei⁶. Mie mi comiseră să te rog pe domnia ta, să binevoieşti a recomanda din sec. 17 una carte mai mică, tipărită în Transilvania, de es. una psaltire sau altceva, de care vei fi având d-ta, că noi nu prea avem. Eu frunzării prin *Disertaţia* fericitului Dr. Vas. Pop⁷ şi mă oprii la cele din Bălgrad, pe pag. 24. Dară eu din acelea am numai Scurtul katekismumului cu răspuns etc., tipărit în 1656, adică, cred, ediţiunea a doua, din cel calvinesc, cu „predoslovie“ lungă şi o ceartă cu moldovenii, după care urmează katekismumul. Această carte, considerată din punctul de vedere al

¹ Gheorghe Sion.

² Aluzie la falimentul Fabricii de hârtie din Zărneşti, unde G. Barit era director comercial şi acţionar.

³ Diaconul Coresi, cunoscutul tipograf care a activat la Târgovişte şi Braşov, unde a scos între 1557–1581 o lungă serie de cărţi bisericeşti în slavonă şi română între care: *Octoiul*, *Evangeliarul*, *Psaltirea*, etc.

⁴ *Pravila*, tipărită în 1640 la Govora, este o traducere din slavonă, făcută de Mihail Moxalie, a unor legiuri bizantine de drept bisericesc.

⁵ *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea* a lui Dimitrie Cantemir, lucrare apărută în 1698.

⁶ *Psaltirea* în versuri a mitropolitului Moldovei, Dosoftei.

⁷ Vasile Popp (1780–1842), medic, folclorist, istoric literar, autorul cunoscutei *Disertaţii asupra tipografiilor româneşti*, apărută în 1838.

lexicografilor noștri, are acel merit [că] cele deîntâi două părți nu sunt traducțiuni, ci, certe, *originale*. Dară mie mi-ar veni preste mână ca să văz tipărindu-se, cu spesele *Societ[atei] Acad[emice] Române* macramenturi calvinești. Eu însă în cestiunea de față subordinez opiniunea mea necondiționat opiniunei domniei tale și mă rog ca să binevoiești a-mi anumi din sec. 17 vreo carte românească spre a se retipări în modul arătat. A fost vorba destul și despre vocabulariul cuventelor, pe care *Societatea Acad[emice]* în prima sa sesiune din 1867 ți-l ceruse⁸. Dn. Ales. Odobescu⁹ era decis ca să meargă la Blaș să vă înțelegeți ambii în această materie. De se întâmpla un armistițiu numai pe 15 zile, venia nesmintit; cred însă că și așa va veni. Într-aceea ar fi bine ca să-i poci eu da răspunsul ce așteaptă. Domnia ta încă tot nu ai primit premiul, adecă pentru *Sintaxă*¹⁰. Din această cauză Delegațiunea fu muștrată în două ședințe destul de greu. În urmă însă tot a rămas să te roage ca, în cosiderațiunea prea grelelor împregiurări în care se află țara, unde aurul a dispărut din circulațiune și se mai vede numai la „haita“ și „potaia“ usurarilor, să binevoiești a primi premiul în franci de argint, eară dacă nu-ți convine argintul aici la noi să te înduri, în interesul fondului *Soc[ietății] acad[emice]*, a suferi pierderea diferenței deagio ce va fi, ca să cumpere aur cu argint. Voind a face acest sacrificiu din partea domniei tale, vei putea primi îndată suma ce va resulta din schimb. Noi încă am pățit-o așa cu diurnele noastre, căci toată averea *Soc[ietății] acad[emice]* este numai în obligațiuni și bonuri și cupoane. Rar ni se dă de la thesaur argint, când mergea însuși presedintele I. Ghica¹¹. Dacă se va introduce chartia-monedă, va fi și mai rău, precum îmi scrie și secretariul G. Sion.

Tot secretariul, resp. Delegațiunea, mă însărcină să întreb pe dn. profesor Moldovan¹², dacă s-au vândut ceva esemplare din partea II-a *Gramaticii*¹³. Îl voi întreba când vom fi în secțiuni¹⁴.

⁸ În răspunsul său, adresat lui Bariț la 9 XI 1877, Cipariu declară referitor la glosarul lui de cuvinte vechi care i s-a cerut de *Societatea Academică* în 1867 că el nu este terminat, pe de o parte din cauza lucrului la *Gramatică* și redactarea *Archivului pentru filologie și istorie*, pe de alta din cauza bolii; vezi *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p.354–355.

⁹ Alexandru Odobescu (1834–1895), om de cultură, literat, membru al Societății Academice.

¹⁰ Premiul de 8 000 lei acordat de *Societatea Academică* lui T. Cipariu pentru *Gramatica limbii române. Partea II. Sintetica*; București, 1877.

¹¹ Ion Ghica, președintele *Societății Academice*.

¹² Ioan Micu Moldovan.

¹³ *Sintetica* lui T. Cipariu.

¹⁴ Secțiunile științifice ale *Astrei*: istorică, filologică și fizico-naturală organizate la adunarea generală din 1877, de la Blaj.

Dară, adică, ne vom aduna noi în secțiuni? Sunt 2 săptămâni de când aștept de la Sibiu răspunsul în această chestiune pentru mine foarte interesantă. Aș voi să văz înainte de a trece din viață ce se va alege *aici* în Transilvania din această întreprindere a noastră, proiectată înainte cu 15 ani și relevată de repetite ori în câteva adunări generale. Profesorii în prima linie ar fi să participe la secțiuni. Dâșii sunt literați și literatori, cum am zice de profesiune, alții mai mult numai diletanți. Mi se pare însă că profesorii, pe ici, pe colea se tem să nu se compromită prin participare. Așa mi se pare mie; dare-ar D-zeu să rămân eu de minciună. Dară cel puțin *aici* observai una indiferență ghețoasă către secțiuni, ba un profesor de gramatică îmi răspunse preste umeri, parcă l-aș fi vătămat cu întrebarea. Facă ce vor ști, eu nu voi căciuli nici pe unul, ci îmi voi vedea de studiile mele și de alte necasuri. Trăim în epoca materialismului celui mai grosolan.

Cerând scusele mele pentru această incomodare ce-ți fac, sunt și rămân al domniei tale cel vechi devotat

G. Baritiu

P.S. Am uitat să-ți spun că fratele Laurian¹⁵, după mai multe certe foarte violente ce provoacă de 3 ani, eară mai ales anu și estimp, în fine, de mânie căci se alese Hașdeu¹⁶, eși din *Societate*. La etatea sa de 67 ani trecuți, are tocma apucăturile din urmă ale lui Eliad¹⁷. Dară suferă înfricoșat de reumă în tot corpul și de vechea sa migrenă. În momente de acelea ne numi până și hoți¹⁸.

A.N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 144–145. Original.

34

Brașov, 29/17 iuliu 1879

Precumurate domnule presiedinte!

Ca membru al *Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român*, mă rog, domnule presiedinte, ca să binevoiți a-mi acorda

¹⁵ August Treboniu Laurian.

¹⁶ Hașdeu, respins în sesiunea din 1869, este ales membru al *Societății Academice* în 1877.

¹⁷ Ion Heliade-Rădulescu.

¹⁸ Răspunsul lui Cipariu, datat 9 XI 1877 în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 354–355.

din cele două zile în care se vor ținea ședințele adunării generale în Seghișoara¹, câte 1/2 oră, spre a da lectură la două disertațiuni ale mele și anume:

1) Recesiune asupra publicațiunei franceze: *La Race latine. Le Chant des latins par le baron de Meyronnet Saint-Marc*², 1879.

2) Prima tipografie și primele cărți românești tipărite pe la începutul reformațiunei religioase între sașii din Transilvania, disertațiune istorică.

Pentru casu de a mi se aocrda rugămintea nu voi lipsi a presenta manuscrisitele mele la on. Presidiu, conform regulamentului, cu una zi înainte.

Pe lângă care, am onoare a fi și a subscrie cu profundă stimă și respect

G. Baritiu³

A.N., Sibiu, F. Astra, 1879–178. Original.

¹ Adunarea generală a Astrei de la Sighișoara a avut loc la 7–9 VIII 1879.

² Meyronnet baron de Saint Marc, *La Rose latine. Le Chant des latins*, Marseille, 1879.

³ Titlurile definitive ale disertațiunilor prezentate de Bariț la adunarea generală de la Sighișoara au fost următoarele: *Recensiunea asupra cărții La race latine. Oratorium par le baron Meyronnet Saint-Marc à Montpellier 1878; Cele mai vechi tipografii, mori de hârtie și cărți românești în Transilvania și Ungaria între anii 1550–1582.*

CĂTRE EFORIA ȘCOLII ROMÂNEȘTI DIN CETATEA BRAȘOVULUI

35

Brașov, 1839 febr. 16 c.v.

Cinstiți reprezentanți, mie de tot binevoitori!

Înțelepțește vă sânt domniilor voastre cunoscute acele cuvinte din punctul al 5-lea al contractului încheiat, despre o parte de cătră d-voastră în numele cinstitei obști bisericești românești din cetate¹ și, de altă parte de cătră mine ca profesor, la anul 1836 septembrie 17/29, care așa sună: „cătră împlinirea hotărâtului soroc de trei ani, partea nemulțumitoare de a mai rămânea pe legătura acestui contract, cu șase luni de zile mai naintea sorocului, să dea de știre celorlalte părți după orânduială a se regularisi.“

Din parte-mi, nu că doară aș vrea să aștern vreo nemulțămire venită de la obștea d-lor voastre, în mijlocul căria până în zioa de astăzi n-am cunoscut decât o dragoste și o binevoință de care, cu cea mai dulce mângăere a inimii, îmi voi aduce aminte în toate zilele vieții mele, ci împrejurările care se văd a-mi fi pregătite de cerescul părinte al tuturor și, poate, și de mine însumi, mă silesc în vremile acestea a-mi retrage slujba profesorească de cătră școala și tinerimea d-lor voastre, pe care eu dealtminterea atâta o am iubit și o iubesc. De la împlinirea anului al treilea în contractul nostru legat, eu nu voi mai putea deschide ușile acestei școli.

Oare d-voastră mai avea veți voc și trebuință a ținea școala aceasta și pe viitor măcar în starea în care se află astăzi, nu este treaba mea a cerceta. Însă totuși, ca un român ce sânt, îmi iau slobozenia a vă pofti ca bărbatul care va urma la catedra mea, acela să iubească pe prunci și toată tinerimea d-lor voastre pe cât o am iubit eu (căci mai mult nu o poate iubi) iar procopsință să le dea cât să poate mai multă și mai puțină nicidecum. Școalei să insuflă

¹ Capela cu hramul Sfintei Adormiri din interiorul zidurilor orașului Brașov.

preste tot un duh, pe cât moral, pe atâta și păzitor de legile ce singure o pot recomanda la toți.

Cum că eu sânt silit a-mi face, din deregătorie, *arătarea* mea de depărtare cu o lună mai nainte de sorocul hotărât, pricina e că 17 martie cade aproape de sfintele sărbători, când, de o parte fiecare părăsind bucuros alte griji are mai multă îngrijire de cele sufletești și mântuitoare, iar de altă parte eu tocma în aceea vreme poci avea zile slobode de școală spre a face o călătorie mai îndelungată² pentru trebile pregătitoare de viața mi viitoare³, Socotesc dară cum că urmarea mea de a câștiga vreme și a nu pricinui vreo sminteală nu va fi luată în nume de rău.

Am nădejde cum că d-voastră, ci[nstiți] reprezentanți, încă veți afla cu cuviință a-mi da un răspuns hotărât, cu care poate voi avea a mă legitima la vremea cuvenită înaintea maimarelui meu, pentru care mă și rog.

Totdeodată, până la împlinirea vremii hotărâte, ca și până acum, rămâi recomandat cunsocutei și prisositoarei iubiri care ați dovedit totdeauna spre mine, atât d-voastră, cât și toată cinstita obște a acestii sfinte capele românești din cetate și sânt al domniilor voastre gata spre slujbă și mult cinstitor

*Georgie Bariț m.p.
Profesor primar la școala
românească din cetate⁴*

[Adresa:] *De la profesorul primare al școalei rom[ânești].* Domniilor sale cinstiților reprezentanți ai sfintei capele românești din cetate cu cinste cuvenită, din deregătorie. Brașov.

Bibl. Astra, Sibiu, M XV/3/1. Original.

² Călătoria plănuită la Viena viza ameliorarea statutului care era rezervat ziarelor românești brașovene.

³ Munca de redactor al *Gazetei* și *Foaiei* apărute la 12 III 1838.

⁴ Pe foaia de adresă însemnarea ulterioară a lui Bariț: „Brașiov, 16 febr. 1839. Conceptul dimisunei date de G. Baritiu, care însă nu i s-a primit; i s-au mai adaos 40 fl. la plată iar călătoria sa la Viena (cea dintâi, în ca[uz]a *Gazetei*) fu amânată pe august”.

CĂTRE IOAN LEMENI

36

Coronae, 1841 die 2 Martii

Illustrissime ac reverendissime domine praesul domine patronae singulariter colendissime!

Postquam ex paterna illustratis vestrae episcopalis gratia licuisset mihi, qua almae dioceseos graeco-catholicae clerico longius tempus pro uno ex utroque statu coelibali nimirum et conjugali eligendo ad me probandum summere: tandem invocato saepius divini spiritus lumine, exaudita etiam sensus mei intimi voce, proposui sacrum matrimonii sacramentum cum virgine Maria Velisar, filia coronensis quondam mercatoris graeci Stephani Velisar, dominica secunda post resurrectionem, imire. Id circo.

In omni filiali humilitate oro illustritatem vestram episcopalem, quantenus data mihi, qua simul a. diocesos (reservato iure ducendi) subdiacono presulea hoc respectu benedictione, a consvetis quoque, secus praescriptis trinis proclamationibus me dispensare non dedignetur.

Cum vero parochus noster g. catholicus Illyefalvensis senio alioquin confectus et morbus etiam obnoxius facile ex parte sua moram teporis (cum summo occupatorum mearum scholasticarum et litterariarum detrimento) injiceret: audeo simul orare, ut fine capulationis delegationem quoque se ad vicinos graeco-catholicos parochos extendentem illustritas vestra elargiri dignetur, quo sic in casu moram minante aut parochus O. Tohanensis, aut vero alius a reverendissimo domino vicoario foranes indigitandus nostri ritus parochus ordinarium filicelis Coronensis supplere queat.

Expertis illustritatis vestrae favoribus filialicum submissione recommendatus emorior illustritatis vestrae episcopalis servus ac cliens humillimus

[Adresa:] Ad Illustrissimum ac reverendissimum dominum Ioannem Lemeny de eadem, dei gratia per M. Transilvaniae Principatum episcopum graeco-catholicorum Fogarasiensem dominum patronum singulariter colendissimum Introscripti supplex libellus.

Bibl. Astra, Sibiu, M. XV/1/3. Original.

¹ Scrisoarea poartă următoarea rezoluție a episcopului Ioan Lemeni: „*Rezoluție*. Iubitul nostru fiu George Baritz, absolutul theolog a acestui dioces, acum profesor la școala română în Brașeu, că fără trei vestiri se poate cununa cu Maria Velisar fecioară și fia răposatului Ștefan Velisar, prin parochul din Tohan sau prin preaonoratul frate vicariul Fogorașului sau prin altul care frăția sa cu scrisoare va rândui se binecuvântă, numai să nu fie altă împedecare canonicească și spre aceasta, după cuviință, să se pregătească. Blaș, 22 martie 1841. Vlădica Ioan.”

CĂTRE EUDOXIU HURMUZAKI¹

37

[Brașov], 6 septembrie 1849

Domniei sale m[are] agă Eudoxie Hurmuzachi, la ziua din 6 septembrie 1849

Integer vitae...

Horat.

Când sufletul omului întru o prisosință de bucurie sau mângâiere se crede mai strâns îndatorat a-și da simțămintelor cuvinte, când o inimă revendică prin balsam binefăcător stă să se reverse în toate părțile ca și un vas supraplin, atunci mai vârtos graiul său se împedecă, tremură și amuțește. Ferice de dânsul dacă condeiuil îl mai poate ajuta.

Domnul meu! Domnia ta, încunjurat de preascumpa-ți familie, îți serbezi astăzi ziua patronului tale ceresc. În mijlocul acestei bucurii sacre și întru candoarea inimei d-tale nu ai cugetat vreodată cum că nu numai familia ci și patria și nația noastră are dreptul de a lua parte la această serbare, la aceste manifestări de cea mai căutată caritate.

Domnia ta nu ne poți dinega această împărtășire.

D-ta care, însoțit de o consoartă atât de nobilă și duioasă, în binecuvântata-ti viață ai cunoscut și ai umblat numai pe calea Domnului, dăruieși religiei noastre apărători tari, bisericii rentregitori de vaza ei.

Bucovinei ai dat regenerătorii și restauratorii independenței ei².

Pentru națiune ai scos luminatori geniali, răzbunători drepiți, curajoși și determinați.

¹ Eudoxiu Hurmuzaki (1812–1874), jursit, om politic, deputat în dieta Bucovinei și în parlamentul vienez, căpitan al ducatului Bucovinei, redactor al ziarului bilingv cu același nume în anii 1849–1850.

² Referire la separarea Bucovinei de Galiția și constituirea ei într-o provincie de sine stătătoare a Imperiului habsburgic, prin constituția din 4 III 1850.

Pe secul frumos l-ai decorat cu modele de virtute, candelă evanghelică, împrejur de sine blând și lin luminătoare, precum lucesc razele răsfrânte din roua diamantină a dimineții senine.

Săracului împilat și văduvei înfrânte sub sarcina vieții, ai făcut a se usca șiroaiele de lacrimi.

Generației prezente și viitoare ai dat un exemplu pătrunzător, cum că un părinte numai să aibă credință și voință e în stare a-și conduce întreaga familie, fie aceea încă pe atât de numeroasă pe calea virtuții și a înțelegerii.

Domnitorii pământului n-au nici un preț, nici un odor, care să se asemene cu bucuria domniei tale de părinte și patriarh al unei familii, întru care tot este acord și armonie.

Așa, nația își ține dreptul de a lua parte la bucuriile zilei d-tale onomastice. Însă tot dânsa se simte îndemnată a cere de la Dumnezeu tuturor puterilor toate condițiile unei depline fericiri pentru un bărbat nouă atât de scump care, viețuind familiei sale, viețuiește patriei, nației și libertății.

Din parte-ne simțim profund că tot ce am dori să adăugăm la solenitatea acestei zile ar fi o mărturisire a neajunsurilor noastre. Însă, înăscuta domniei tale bunătate va ști cumpăni voința noastră cea mai curată și va primi în nume de bine ceea ce noi n-am știut a descoperi după dorință.

Cu acestea, rugându-te ca să binevoiți a ne primi în numărul celor mai sinceri apreențitori ai meritelor d-tale, rămâne cu cea mai distinsă venerație a domniei tale preaplecată și înalt stimatoarea

*Redacția Gazetei transilvane, în numele
tuturor prietenilor săi
(G. Baritiu)*

BAR, București, Mss. rom. 971, f. 155.

38

Brașov, [martie 1850]

Domnule redactor!

Correspondența mult stimatei d[umnea]voastră foi¹, trimisă din Sibiu, cu dată din 6 martiu a.c., cuprinzătoare de istoria depărțării mele de la

¹ Ziarul bilingv *Bucovina*, apărut la Cernăuți sub redacția lui E. Hurmuzaki între 1849–1850.

redacțiunea „Gazetei” și a „Foaiei”, cuprinde adevărul curat²; cu toate acestea, mai nu știu dacă nu ar fi fost mai bine, ca aceeași să se delătore cu totul pentru ca et si talia liceant, non tamen semper expediunt³. Acum însă s-au făcut, treacă, ducă-se! Tot ce aş avea de reflectat la aceeași, ar fi că domnul căpitan al cetății în convorbirea sa n-au întrebuițat espresiunea de „vostru”, ci preste tot, vorvind cu toată blândețea, se esprima pururi cu „d[umnea]voastră”. Mai adaog că din textul german, cătră capăt, s-ar părea ca și cum programa mea, a doua, s-ar fi refusat de către onor[atul] căpitan al cetății, când din contra acesta n-au făcut mai mult decât numai au naintat-o către guberniu, în conformitate cu însărcinarea ce avea, precum se vede și din alăturatul text român al corespondenței.

De această ocaziune mă folosesc, totodată, ca să binevoiți a înștiința pe publicul cititor și anumit pe d. prenumeranții „Gazetei” și ai „Foaiei”, că, deși republicarea lor se mai amână, d[umnea]lor însă nu vor rămânea păgubiți nici cu un ban, în tot timpul cât se trece din prenumerăciunea sem[estrului] I, se va comuta, cu toată cumpătarea din lunile sem[estrului] II; întru asemenea cei care au prenumerat mai târziu și le zac banii la poștă, să fie încredințați că editorul și viitorul redactor îi va îndestula întocmai după suma ce vor fi trimis⁴.

Am onoarea a mă însemna ș[i] c[elelalte],

G. Bariț

Bucovina, III, 1850, nr. 25 din 8 aprilie, p. 106.

² Referire la suspendarea *Gazetei* și *Foii* prin ordinul guvernatorului Transilvaniei Wohlgemuth din 25 II 1850, datorită publicării de către Bariț a raportului lui Avram Iancu privind luptele din 1848–1849.

³ Și dacă asemenea lucruri sunt permise, ele nu sunt întotdeauna potrivite.

⁴ Cele două ziare românești brașovene își reîncep într-adevăr apariția la 9 IX 1850, când redacția lor trece din mâinile lui Bariț în acelea ale lui Iacob Mureșan.

CĂTRE GUVERNATORUL WOHLGEMUTH¹

39

Kronstadt, 6. November 1849

Euer Excellenz!

Von allen Seiten des romanischen Volkes sind dem ehrfurchtsvoll Unterzeichneten Aufforderungen zugekommen, die seit elf Jahren unter seiner Redaktion erschienene Zeitung unter dem Titel: „Gazetta de Transilvania“ wieder fortzusetzen. Der für alle gutgesinnten Unterthanen Seiner Majestät, unseres erhabenen österreichischen Kaisers, verhängnisvolle 20. März l.J. hat dem Erscheinen dieser Zeitung ein Ziel gesetzt. Und da man dieses loyale Organ des romanischen Volkes in Siebenbürgen sehnsuchtsvoll wieder erwartet, so bitte ich ehrfurchtsvoll, Euer Excellenz wolle geruhen, mir die Fortredigierung und Herausgabe der romanischen Zeitung „Gazetta de Transilvania“ zur Aufklärung und Bildung des romanischen Volkes nach dem beiliegenden Programme gnädigst zu gestatten.

In der Hoffnung der gnädigen Gewährung meiner ehrfurchtsvollen Bitte ersterbe ich als Euer Excellenz gehorsamster Diener².

George Baritiu

BAR, București, Mss. rom. Nr. 971, f. 183.

¹ Ludwig Wohlgemuth (1788–1851), guvernator militar și civil al Transilvaniei între 11 VII 1849–11 IV 1851.

² *Gazeta Transilvaniei* a reapărut la 1 XII 1849, a fost apoi suspendată de către guvernatorul Wohlgemuth la 25 II 1850 și i-și reîncepe apariția la 9 IX același an, când redacția ei a fost preluată de către Iacob Mureșan.

CĂTRE PETRU POP (?)¹

40

Brașov, 16 martie, 1853.

Domnul meu!

Grăbesc a răspunde la prețioasa domniei tale scrisoare, pentru ca să nu treacă nici un minut cu vina mea.

Domnul meu! Eu mai înainte de a da manuscriptul d-voastră la redactor spre tipărire², îl cuminecai cu el; dânsul, cu protopop[ul] Popasu³ și cu un bătrân amic al nostru, după care mă simt îndatorat, sunt și însărcinat de cătră numiții, a-ți face reflecțiunile următoare:

1. Ad vocem conducător; niciodată alegere mai nenorocită nu s-a putut face decât s-a făcut tocma cu persoana mea. Să vede că d-voastră pe acolo

¹ Nu suntem siguri asupra identității destinatarului acestei scrisori trimise la Blaj. Credem că este vorba despre Petru Pop (1821–1910), directorul Gimnaziului din localitate între 1852–1854, cu care Bariț era în legătură, trimițându-i pentru desfacere *Dicționarul germano-român* apărut în același an. Cu certitudine nu este vorba, nici despre Cipariu — principalul corespondent blăjean al lui Bariț — dat fiind faptul că scrisoarea e adresată unui laic și nici despre Ioan Micu Moldovan care în 1853 era încă în ultima clasă a liceului. Pare puțin probabil ca destinatarul să fie Ioan Antonelli care, în anii 1852–54 era și el în Blaj ca învățător la norme, întrucât amicitia din anii de școală care exista între ei presupune un alt gen de abordare.

² Din răspunsul lui Bariț deducem că este vorba despre proiectul trimerii la Viena din partea românilor, uniți și neuniți laolaltă, a unei formații de călușeri în semn de bucurie pentru scăparea cu viață a împăratului din atentatul comis asupra lui în 18 II 1853. Bariț urma să mijlocească pe lângă episcopul Șaguna acceptarea și materializarea acestui plan. În final, cei doi capi bisericești, Șuluțiu și Șaguna, se vor prezenta separat la Viena, prezentând fiecare adrese omagiale din partea clerului și poporului lor (cea a lui Șuluțiu publicată în *Foaie*: XVI (1853) nr. 13, p. 89–90), cel din urmă înființând cu acest prilej fundațiunea de burse Fălcisc Iosif.

³ Ioan Popasu.

încă nu ați aflat că în Sibiu domnește asupra-mi ura cea mai înflăcărată, că eu la episcopie nu numai nu am nici o trecere, ci că tocma din contră, orice voi propune sau voi face eu trebuie să se afle de rău, de prost și eu acolo nu sânt numit altmintre decât „cap sec“ „om fără tact“ „om smintit“ etc. (Redactorul⁴ stă, de se poate, încă și mai rău). Apoi cum socotiți și credeți d-voastră că provocarea ce aș face eu episcopului ar avea vreun rezultat?! Au nu știți ce am pățit când cu venirea împăratului⁵, că se făcea planul ca să se mijlocească arestarea mea, ca a unuia care încă am stătut cu totadinsul ca să se ceară coleptă națională!⁶

2. Călușării noștri n-au plăcut nici în iuliu a.tr., pentru că dacă ar fi plăcut, dn. Wies⁷, care era în suita împăratului, n-ar fi scris despre ei acestea (vezi în adaos).

3. Cestor de aici li se pare suma prea mare și numai prădată pentru un danț jucat în Viena, când trebuințele noastre ale românilor sânt legion și când nouă nu ne va da nimini nici un crucer frânt. Deci oamenii noștri sânt de părere că se poate face o solemnitate prea frumoasă aici în patrie, undeva, după deplina vindecare a maiestății sale, că și până acum ar fi trebuit să meargă mai multe adrese gratulatoare și atestătoare de loialitate etc. din sânul românilor, ceea ce nu s-a prea făcut.

4. Că dacă e vorba de un plan de coleptă națională, brașovenilor li s-a și aplacidat cererea lor⁸ și tocma acum sânt provocați a arăta cu ce modalitate voiesc să se facă aceeași și supt ce controlă să o pună. Prin urmare nu ar fi de lipsă a mai îmbla...

Acestea sânt părerile sus numiților.

Încât pentru mine, nu adaog alta decât numai ferbintea rugare ca la orice cas și între ori ce împregiurări să binevoiți a mă dispensa, o dată pentru totdeauna, de rola unui conducător, căci ați face un pas foarte greșit cu aceasta. Mai adaogeți că sufletul meu este atât de brăzdat prin multiplicele suferințe pe care nu le meritasem⁹, prin aprigele persecuțiuni la care sânt

⁴ Iacob Mureșan, redactorul *Gazetei Transilvaniei* și *Foii...*

⁵ Călătoria împăratului Francisc Iosif în Transilvania din 19 VII–3 VIII 1852.

⁶ Referire la planul, vehement dezaprobat de episcopul Șaguna, de a se cere împăratului aprobarea pentru organizarea unei colecte naționale în vederea înființării unei academii românești de drept.

⁷ Theodor Wiess von Starkenfels, director al Poliției vieneze, însoțitor al împăratului în călătoria sa din 1852 prin Ungaria și Transilvania.

⁸ Colecta pentru ridicarea edificiului gimnaziului ortodox din Brașov.

⁹ Aluzie la arestarea timp de opt zile a lui Barițiu, în martie 1852, din cauza implicării sale într-un proces intentat pentru eliberarea unui tânăr din armată; vezi pe larg descrierea acestui episod făcută de Barițiu însuși în *George Bariț și contemporanii săi*, VII, București, 1985, p. 71–72.

supus, *fără* vina mea, încât mi s-a tăiat tot gustul de a mă pune în vreo relațiune cu — tocma eu — episcopul.

De va tipări Iacob planul încă nu-ți pot spune; îți va scrie dânsul.

Rămân cu cea mai distinsă stimă al domniei tale amic sincer.

Toate sub roșă.

G. Bariț

„Da habe ich meine Landmanschaft aufgegeben und bin zu den Wallachen gegangen. Aber auch nicht um zutanzen, sondern um den Männertanz anzuschauen. Da sind eigene Wallachische Solotänzer gekommen, hauswurstenartig angewogen, mit Schellen in den Füßen, jeder mit einem langen Stock in der Hand, an dem sie unter dem Tanz Luftsprünge machen. Nun ist der Tanz nichts, als ein immer... Springen und Fuss... bei dem die Füße in alle nur immer denkbaren Lagen kommen. Sie haben einem Vortänzer etc., etc.“¹⁰ Ce să o mai decopiez toată; poate că aveți și d-v. scrisorile d-lui T.B. Wies, publicate din călătoria împăratului în T[ransilva]nia.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 152–153.

¹⁰ „Aici am părăsit societatea compatrioților mei și am mers la valachi. Nu însă pentru a dansa ci a privi dansul bărbătesc. Veniseră dansatorii lor îmbrăcați în haine, lucrate în casă, cu opinci în picioare, purtând fiecare câte o măciucă lungă în mâini, cu care în decursul dansului făceau sărituri. Tot dansul nu era altceva decât o neîncetată săritură și o mișcare previzibilă a picioarelor. Ei aveau un dansator principal etc. etc.“

CĂTRE IACOB MUREȘAN

41

Zărnești, 13/1 sept. 1853

*Amice!**

Dn. graf Iosif Kemeni¹, cunoscutul erudit al Transilvaniei și membru al Academiei austriace, avuse în iarna anului 1847 rara bunătate de a ne da voie ca din bogata sa colecțiune de documinte istorice privitoare la istoria patriei noastre Transilvaniei să ne decopiem toate documintele culese sub rubrica „Valachi“, pentru ca așa, studiind istoria patriei, să ne completăm pe cât se poate istoria națiunii noastre, carea este învrâstată cu atâtea lacune și, cum am zice, oaze, pe care vieța de 60–70 ani a unor bărbați ca Samuil Micu (Klein), Petru Maior și Georgie Șincai n-a fost de ajuns ca să le împle, tocma de ar fi și apucat a-și tipări toate fructele ostenelelor câte au cules, începând de la Biblioteca vaticană din Roma, până la bibliotecile din Viena, Buda, Alba-Carolina ș.a., ș.a. Neputându-mă mișca eu din Brașov ca să merg la laudatu dn. gr[af] Kemeni, amicul meu și al d-tale, Ștefan Moldovan, protopopul și vicariul de acum al Hațegului², aflându-se pe atunci la stațiunea sa, la Ghireș³, în vecinătatea celui

* Această epistolă privată ne luăm voie a o publica. R[edacția].

¹ Kemény József (1795–1855), istoric și om politic, autorul mai multor lucrări privind istoria medievală a Transilvaniei, posesorul unei mari colecții de documente din care a publicat mai multe volume. În 1846–1847, el a permis protopopului Ștefan Moldovan de la Câmpia Turzii să copieze documentele referitoare la români păstrate în castelul său din Luncani, documente publicate în *Transilvania* din 1871–1873.

² Ștefan Moldovan (1813–1900), absolvent al Liceului Piarist din Cluj și a Seminarului teologic din Blaj, preot, apoi protopop la Câmpia Turzii și Mediaș, vicar al Hațegului între 1852–1857, canonic al Capitulului episcopiei Lugojului, prepozit capitulular; corespondența sa cu Bariț în: *George Bariț și contemporanii săi*, VI. București, 1983, p. 215–359.

³ Câmpia Turzii, oraș, jud. Cluj.

bărbat de o escelintă erudițiune, nu-și pregetă a lua asupra-și osteneala de a decopia, a pune și pe un cleric blăjan ca să decopieze acolo pe loc în casele d-lui graf preste o sută coale de documinte istorice. Dintru aceleași dn. Șt. Moldovan apucase a-mi trimite 55 coale, eară restul, pe cât aflai în urmă, îl admânase d-lui canonic și profesor Timotei Cipariu la Blaj, pentru ca, mai descriindu-se o dată, să se păstreze și la d-sa o copie. Ci despre acestea am înțeles că și-ar fi aflat mormântul lor în Târnava Mare, unde fuseseră aruncate, cu toată biblioteca cea frumoasă și scumpă a d-lui canonic, în ian. a. 1849 de cătră insurgenți. Într-aceea în casele d-lui graf încă se pătrase un vandalism urât de cătră unii săteni nepricepuți și înfuriați, căror le intrase în cap că în tomurile cele mari din bibliotecile grofilor Iosif și Ștefan Kemeni ar fi zăcând ascunsă iobăgia, întrupată și leită în forma și cu fissonomia [sic] ce avuse în viață. Deacă manuscrisele cele număroase și anume tomurile cu documinte ale d-lui gr[of] Ios. Kemeni au scăpat sau nu de furia revoluțiunii n-am mai putut afla de sigur. Ceea ce știu este numai atâta că comitetul românesc din Sibiu, îndată după primirea știrea despre deprădarea bibliotecelor acelor doi bărbați erudiți, a și trimis pe același protopop Șt. Moldovan cu acea strânsă însărcinare ca, oprind sub cea mai grea pedeapsă orice deprădare, să grăbească a reîntregi pe cât s-ar putea toată prădăciunea, adică a readuna toate părțile bibliotecelor și a le reazeza întru ale lor încăperi, ceea ce se și îndeplini cu toată putincioasa punctualitate, ear despre rezultat se reportă la comitet.

Între acele desastruri și agonii înfricoșate ale țării noastre, și de mai nainte greu cercate, n-am putut scăpa nici eu de o totală prădăciune a casei și a familiei mele⁴. Cu toate acestea provedința trimise niște oameni carii din mica-mi avere (ce însă pentru familia mea era tot, era ceea ce sunt milioanele pentru regii burselor) îmi scăpară biblioteca, nu însă și scrisorile și manuscrisele, care, parte fuseră apucate de insurgenți, parte se dederă focului de o femeie ce nu știa ceti românește și lăținește. Ci iată totuși acele 55 coale de documinte istorice despre care mă întreb, îmi scăpară mai toate neatinse. Adică la mine au rămas păstrate copiile documintelor istorice adunate de gr[oful] Ios. Kemeni sub rubrica „Valachi” de la a. 1181 până la 1576.

Celor carii s-au ocupat cu studiul istoriei transilvane nu le-a scăpat nicidecum din vedere cum că, fiind aceea scrisă până acum mai tot de cătră bărbați conduși de spiritul partitei și mai vârtos de spiritul urei naționale și religioase, oricând firul narațiunii istorice au cerut a se vorbi și despre națiunea românească, aceasta s-au întâmplat, sau nicidecum, sau numai prin treacăt și ca de silă, sau cu o ură și înverșunare înflăcărată. Pe toată

⁴ Referire la prădarea bunurilor lui Bariț în 2 martie 1849 la Predeal, împreună cu cele aparținând altor familii săsești și românești din Brașov de către soldații secui.

întâmplarea însă un foarte mare număr de documinte istorice din câte privia la români s-au delăturat, s-au făcut uitate, ba s-au nimicir cu totul. A trebuit ca providența să dea acestei patrii în trecutul său atât de amar biciuite un bărbat cum este gr[af] Ios. Kemeni, care, convins fiind că istoria Transilvaniei nu se poate scrie drept și nepărtinitor fără români, fără a-i considera și pe aceștia, a le asemna și lor în istorie locul ce li se cuvine ca conlocuitori, conlucrători și consuferitori într-un tot decursul neîntrerupt al unui period de una mie ani (de la venirea maghiarilor), credincios atribuțiunilor sale de adevărat istoric (sine ira et studio, după Tacit, mit Wahrheit und Liebe, după Hammer-Purgstau), în curs mai de 40 ani al studiilor sale istorice căror își dedică viața, pe lângă tomuri întregi de alte daturi și documinte adunate și culese pentru înavușirea istoriei transilvane, a cules la un loc încă și toate documintele istorice privitoare la românii transilvani pe câte a putut pune mâna, le-a așezat în ordine hronologică, încât un scriitor al istoriei patritoce (când se va mai scula și acela vreodată nostris ex ossibus) să le poată lua cu îndemână și aplica la locul lor.

Era o epohă pe care nu o voi uita în toată vieța mea, când și bărbații noștri cei erudiți își putea lua timp de a se ocupa cu istoria patriei și a națiunii noastre. Acea epohă a fost foarte scurtă: de la 1842–1848. Ea însă a produs fructe preafrumoase. Ce păcat că maturitatea lor fu întrecurmată, putem zice și cu totul. Pentru că cine știe dacă a mai rămas un singur bărbat, al cărui suflet să fie ușorat de doliul anilor 1849–1850, până la atât ca să-i mai vie a-și dedica restul oarelor sale celor amărate la un studiu oarecare serios. Ci, oare, tot așa să meargă aceasta? Până la asemenea măsură să fim noi îmbrânciți și înfrânați de durerile trecutului? Nu, domnilor, nu! Un descuragiu ca acesta nu ne-ar face nici o onoare, după cum însuși zici. Haec studia literarum adolescentiam alunt senectutem oblecant⁵ etc. Preste aceasta noi fără istorie tot am fi perduți, așa ori așa. Deci să ne scuturăm, da, de amorțeala aceasta! Să lăsăm cauzele oneste sau afurisite ca să-și caute de drumul lor, noi să ne mai vedem de studiu! Să nu mai întindem feriile! Au nu vedem noi cum că guvernul nostru acum disgustat de atâta obscurantism, nu numai introduce peste tot o sistemă mai solidă și mai mănoasă prin școalele nalte, ci totodată încurăgiază în tot modul pe academia științelor din Viena a cărei membrii sunt din cei mai văzuți bărbați a monarhiei.

Știi prea bine amice că eu, deocamdată, mă aflu depărtat din câmpul literelor și alerg pe un alt câmp, earăși puțin cercat de român⁶, totuși m-ar durea sufletul deacă câmpul nostru literar și științific ar mai rămânea și în

⁵ Aici studiile literare hrănesc tineretul și obligă pe vârstnici.

⁶ Bariț a fost între 1850–1857 secretar și notar al Gremiului negustorilor români din Brașov

viitor părăsit de cătră literați și înțelenit ca de la 1848 încoace, cu escepțiuni rare ca fenomenele. Oare cum am face noi ca măcar studiul istoriei să reînvie încâtva? Să ne continuăm măcar începuturile făcute înainte de revoluțiune. Am ajuns de râsul străinilor din cauza indiferentismului ce domnește între ai noștri carii se țin de școala mai veche. Deacă aksioma școlasticilor tantum scimum quantum memoria teneamus⁷ este adevărată, apoi trebue să rămână adevăr și acela că patria numai pe atât este a noastră, pe cât ne știm folosi de lumeștile ei bunătăți în presinte.

Eu văzând că din alte părți deocamdată nu se face vreun reînceput, mă socotii că ar fi bine, cum zici, să se deschidă vreo doază coloane ale *Foaiei* pentru publicarea documintelor, hrisoavelor și ale unor disertăciuni curat istorice din vechime, precum se întâmpla aceasta și mai nainte. Știu că *Magazinul istoric al Daciei*⁸ fu exploatat și în *Foaie*, însă de atunci s-a mai trimis de cătră vreun erudit de ai noștri documinte istorice?

Deci, deacă afli cu cale ca să rearăm pe agrul istoriei, îți stă în dispuseciune tot manuscriptul documintelor kemeniane. Aici însă vine earăși întrebăciunea în ce limbă să se publice aceleași, căci toate sunt lătinești. Ca să le traduc eu, nu-ți poci promite nicidecum căci prea sunt ocupat și distras cu altele. D-ta, asemenea. Fratele G. Munteanu⁹, asemenea. Eu am socotit că documinte de natura acestora numai atunci își au a lor valoare deplină când se citesc în limba lor originală. Preste aceasta, aceleași nici prea interesează pe partea publicului alergătoare după noătăți, ca după fluturi, eară despre cei carii se interesează de istoria patriei, carea din străvechime și până cătră anul 1840 mai toată este lătinească, nu se poate presupune că n-ar cunoaște limba latină. Deci, eu sunt de părere ca documintele să se publice unul câte unul în limba latină, însă fiecare să poarte în frunte câte o sinopsă scurtă românească, eară notele ce s-ar cere încă să fie numai românești. De cumva te învoiești cu acest plan și metod, înștiințează-mă ca să-ți trimit manuscrisul.

Al d-tale ș.c.l.

Georgie

Foaie pentru minte, inimă și literatură XVI, (1853), nr. 37 din 16 IX.

⁷ Știm atâta câtă amintire conservăm.

⁸ *Magazin istoric pentru Dacia*, revista lui August Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu apărută în 1845 la București.

⁹ Gavril Munteanu.

Zărnești, 26 iuliu 1860

Domnule redactor și mult stimată amice!

Tăcerea sau adică vorbirea cu mod, cu tact și cumpăt este o virtute din cele mai frumoase, care totodată atestă și o rară tărie de suflet în viața socială. Tăcerea în viața publică este și o necesitate, adesea imperativă. Oamenii însă ajung uneori și în puseciunea în care o tăcere mai îndelungată și cerbicoasă se preface în vițiu.

Eu simții — de cumva nu mă înșală instinctul meu — că în aceste timpuri îngomotate mă află eu însumi în puseciunea din urmă, în carea mă văd constrâns a rupe tăcerea. Pentru aceea mă rog ca, dacă te eartă puseciunea proprie, cum și împregiurările acestui organ de publicitate, să binevoiești a da loc unor descoperiri cu care mă simț îndatorat către patria și națiunea mea, chiar către înaltul Gubern al țării noastre, cum și către națiunile conlocuitoare și consorori ale noastre, dacă dânsule îmi eartă și această espresiune.

Dn. conte Dominic Teleki¹, bătrânul publică în nr. 56 din „Kolozsvari Közlöny“ o „împărtășire prietenoasă“², ci anonimă, al cărui sâmbure este cum că anume români din Brașov și din ținutul aceluiași, aflându-se pătrunși de oareșcare prepus și temere că, atât națiunea ungurească locuitoare în Transilvania, cât și cea săsească ar fi determinate a-și recere și mijloci prin orice căi restaurarea tuturor drepturilor și privilegiilor eschisive de care se bucuraseră până înainte cu 12 ani, de unde apoi ar putea urma prea ușor, respingerea românilor dintre barierele constituționale și reapăsarea lor în starea de mai nainte, ei românii ar fi determinați nu numai nu se vor retrage de la orice demunstraciuni atîntitoare la restaurarea vechei *unio trium nationum*, îndreptată totdeauna asupra românilor, ci totodată voiesc a și petiționa și protesta în contra unui plan de calitate acestuia, ceea ce dânsii (cu ocasiunea desbaterii proiectului de legea comunală) au și făcut pe la capătul lunei mai a.c.³

¹ Teleki Domocos (1810–1876), om politic cu vederi liberale, deputat al dietelor Transilvaniei din 1834, 1841–43, 1846–47, 1848, 1865, autor al unor lucrări de istorie, membru al Academiei maghiare de știință, colaborator asiduu al principalelor ziare maghiare, întemeietorul, împreună cu Bethlen Janos, a ziarului *Kolozsvari Közlöny*.

² Referire la articolul de fond din nr. 56 din 12 VII 1861 al ziarului *Kolozsvari Közlöny*.

³ Cu prilejul dezbaterii la 10 V 1860 a proiectului noii legi comunale în cadrul Comunității Brașovului cei șapte membri români ai acesteia au cerut ca baza electorală a constituirii organismelor orășenești să fie cât mai largă, în timp ce majoritatea săsească a

Ei bine, acea împărtășire prietenoasă a eșit cu ocasiunea parastasului secenian, serbat în 16 iuliu la Brașiov, din condeiuul meu⁴; nicidecum însă cu scop de a se da publicității, pentru că aceeași scrisorică a mea, în asemenea cas, era să fie motivată într-un mod demn de fruntea publicului cititor din toate trei națiunile patriei, ci numai cu scop de[a]! justifica cu toată sinceritatea — totuși însă, cum am zice, numai între patru ochi — retragerea românilor pentru acea dată și așteptarea de la timp a unor explicațiuni earăși prietinoase, sincere, apărute de orice rezervă. Eară acea bucățică de hârtie o am conchezut-o până atunci la mâinile alor doi sau trei nobili frunțași din „Treiscaune“, căror le eram dator cu un asemenea răspuns în urmarea provocării cu care mă onoraseră tot d-lor.

Cine ar fi crezut vreodată că acele câteva linii ale mele, aruncate ca din hazard pe hârtie, să însgomote pe o mulțime de compatrioți ai noștri, până la o măsură încât să le vie a copcia din aceeași la nu știu ce planuri de ale românilor, pe care le poate plăsmui numai vioiciunea unei fantasii orientale, mai totdeauna înfierbintate și gata de a-și personifica cele mai estravagante năluciri ale sale. Până și compatriotul nostru „Kolozsvári Közlöny“, scos din cumpătul său, dealtmintrea în alte asemenea casuri foarte norocit, în unul din nr. săi de mai nainte, luând fantasma de adevăr, se apucă să combată earăși nu știu ce planuri cutezătoare ale românilor transilvani și a deduce din aceleași atâtea urmări care, dacă nu ar fi curat fice ale fantasiei, ar putea deveni periculoase.

În cele din urmă dn. conte Dominic Teleki, unul din cei mai geniali bărbați ai patriei noastre și un neobosit apărător al drepturilor ei, îmi făcu neașteptata onoare de a răspunde la des atinsa mea împărtășire. Răspunsul domnului conte este prea răspicat, lămurit și, pentru oricare-l înțelege pe domnia sa, deplin odichnitor. Cel puțin eu am observat cum că în românii carii au citit acel articol al contelui temeiurile aieptate pe scurt de d-lui au lăsat în urma lor o întipărire atât mai plăcută, cu cât românii privesc în d. conte Dominic Teleki o auctoritate a națiunii sale cui fides danda. Eară dacă d-sa nu poate crede subscrisului tocma necondiționat, cum că în luna mai aici pe la

Comunității s-a pronunțat pentru repunerea în vigoare a vechilor normative municipale cuprinse în așa-numitele *Puncte regulative* din 1805.

⁴ Textul, foarte scurt, a lui Bariț, redactat în limba maghiară și publicat în ziarul *Kolozsvári Közlöny* nr. 56 din 12 VII 1860, exprimă îngrijorarea firească care cuprindea pe români în fața demersurilor săsești pentru reactivarea reglementărilor juridice ale Pământului Crăiesc din 1805 și a celor maghiare pentru repunerea în vigoare a legislației proprii, ceea ce pentru conaționalii săi însemna recăderea în starea de servitute politică de dinainte de revoluție. Fructele acestora, scrie el, sunt suspiciunile și pornirile seculare reciproce.

noi a fost vorba tare de scopuri separatiste, apoi eu mă văz constrâns a mă provoca la câteva acte oficiale din aceeași lună, care s-au născut de jos în sus.

Cu toate acestea, dacă toate sunt așa precum ne asigură d. c[onte] Teleki, atunci românii încă pot privi cu fruntea mai senină în cel mai de aproape viitor.

Cu toate acestea sufletul meu e pătruns de acea convicțiune cum că, după atâtea neînțelegeri seculare, o deplină coînțelegere, o împăciuire sinceră, constantă, solidară a națiunilor transilvane se poate mijloci și închiega, sau numai într-o dietă generală, reprezentativă, sau nicăiri în lumea largă. Deci, domnule conte, să ne vedem sănătoși la o dietă transilvană.

G. Bariț

Gazeta Transilvaniei, XXIII (1860), nr. 30 din 19 VII.

43

București, 1861 sept. 25.

Domnul meu și amice!

Îmi pare foarte rău că astădată nu te poti ajuta cu manuscript. Materialul de scris mi se adună de sine, încât pare că mi-l aduce Dîmbovița din toate părțile, însă necurmăteale alergături cum și prea desele visite până pe la miezul nopții, nu-mi lasă nicidecum timp liber. Deci, deocamdată, mă mărginesc numai la două obiecte despre care voiesc a-ți observa câte ceva, *pro privata informatione*.

Antagonismul asupra transilvanilor și chiar asupra uniților *quatales*, dispare văzând cu ochii. Celor mai mulți le este rușine de ceea ce a făcut Eforia, iară Eliade¹ e cu totul decăzut în opiniunea publică. Eu compătinesc [pe] acest om, că văz cum a căzut într-un fel de misticism religios a la madame Krudener și Alexandru I al Rusiei către sfârșitul vieții sale. Mulți vor a ști cu securitate că d. Eliade stă gata de a peregrina la Ierusalim spre a-și căuta acolo repaos sufletului său. Între acestea împrejurări, eu sunt de opiniunea că de acum înainte putem fi odichniți cum că antagonismul a fost efemer, că veninul ascuns și puroios se curăță mereu, prin urmare că criza va trece nesmintit imediat [și] noi nu vom mai avea trebuința de a ne apăra pe compatrioții noștri veniți în P[rinci]pate. Se va cere însă ca, cel puțin deocamdată, nici un ardelean român, care nu va fi chemat înadins după forme,

¹ Ion Heliade-Rădulescu.

să nu mai treacă nicidecum în P[rinci]pate. Trebuie să știți că urzirea intrigei asupra transilvanilor se trage de unde nu ai crede, adică tocmai din Atina și, ca dată, aproape de trei ani.

Vă mai observ, însă spre știința d-v., că numărul tuturor românilor ardeleni și bănățeni, între care și vreo 4–5 femei, ca profesorițe, aleși și denumiți prin concurs, de la notarea cea din urmă a bugetului școlastic, este numai de 35, din cari numai vreo patru inși s-au întâmplat să fie oameni de nimic, anume doi bețivi iar doi nesubordonați și grobiani. Cei mai mulți sunt denumiți pe la orașe de acelea pe unde pământeni de aici nu vor să meargă. Atâta tot.

În privința politică, cestiunea Uniunii, împreună alternativă de domn pământean sau domn strein seamănă a fi ajuns aproape de a se deslegare. Dn. Const. Negri², agentul P[rinci]patelor la Poarta otomană, fu aici; se reîntoarce în P[rinci]pate cu mari speranțe că în cele din urmă va reuși ca să ducă învoiața puterilor europene la o uniune completă, cu un minister și o Cameră etc³.

Dn. Io[n] Maiorescu, care s-a întors de la Berlin și din Istria, se miră de ce nu-i mai vine *Gazeta*, pe sem. II, când Const. Popasu i-a petrecut în socoteală prețul *pe anul întreg*. Mă rog binevoiește a întreba la ambii C. Popasu.

Pandelie Popasu produce recipisa de prenum[erare] la poșta de aici pe *Gazeta* și *Foaia p[entru]* sem. II, totuși nu a primit nici un nr.

Dn. Alecsandru Golescu⁴ zice asemenea că a prenumerat pe anul întreg p[entru] *Gazeta* la redact[iunea] *Naționalului*, pe când eșia acesta și întreabă că de ce pe sem. II nu a primit nici un nr.

Unii iarăși sunt foarte desgustați p[entru] neuzita neregularitate în expedițiune.

Maiorescu, Maniu⁵ ș.a. zic să-ți scriu că ei nu mai cutează a recomanda celor de aici *Gazeta*, din cauza stilului prost al corespondenților și mai multor necălituri...

² Costache Negri (1812–1876), participant la revoluția de la 1848, ambasador al lui Alex. I. Cuza la Constantinopol.

³ Acordul celor șapte mari puteri europene, protectoare ale Principatelor Unite, pentru unificarea lor administrativă va fi obținut în noiembrie 1861 și tradus în viață la 24 I 1862 prin întrunirea primei Adunări legislative a României și instituirea guvernului lui Barbu Catargiu.

⁴ Alexandru G. Golescu (Negru) (1819–1881), unul din conducătorii revoluției de la 1848, luptător pentru Unirea Principatelor, deputat, ministru.

⁵ Vasile Maniu (1824–1901), bănățean originar din Lugoj stabilit la București în 1847, avocat, membru al Camerei deputaților, autorul unor lucrări de istorie, drept, critică literară, membru al Academiei Române.

Între altele, cei mai mulți sunt foarte îndestulați cu portarea cea solidă și solidară a transilvanilor⁶, iară cei mai moderați mai doresc ca nu cumva să ne pierdem rostul și să ne răpim de vreun fanatism.

Astăzi citirăm la Maiorescu știrea de la Cluj, publicată de protopopul Negruți⁷ despre zioa inaugurării *Societății* noastre literare, tot acolo în Cluș⁸, fără ca să se spună că cine a ordonat acea inaugurare și zioa ei; așa ne rămâne ca să presupunem cum că poate Guvernul a denumit pe d. Negruți de președinte al *Societății*, prin urmare că poate Guvernul și-a rezervat acest drept de a denumi totdeauna pe președintele p[entru] că, almintrea, nu se poate explica cum a eșit aceea publicațiune, mai vârtos că ar fi fost prea de dorit ca inaugurarea să se întâlnească cam cu timpul deschiderii dietei⁹, când apoi ar fi putut asista mai mulți la aceeași.

Este lucru neauzit până acum, ca președinția unei *Societății*-Academii literare, să fie împlinită prin numire. Eu nu am statutele *Societății*; se află însă publicate în *Foaie*: d-ta binevoiește a căuta într-însele, apoi, ca într-un răspuns la călcâiul *Gazetei*, citează respectivul articol sunător despre presidenție. Voi să zic: oamenii noștri de aici erau prea determinați să ajute Societatea noastră cu mijloace materiale; ei însă dechiară, că dacă cumva președintele se va numi de guvern, fără nici o alegere, atunci din cauze pe care le știu ei, nu vor da nimic.

Mă socotiu că cele publicate mai sus de la + până la +, se pot publica prea bine în *Gazeta*, sub titlul: *Estract din o scrisoare privată*.

Nu-mi ajunge chartia.

Al d-tale serv și frate*.

G. Baritiu

Țara Bîrsei, III (1931), nr. 6, p. 556-558.

⁶ Referire la acțiunile protestatere românești din primăvara și vara anului 1861. în timpul preluării administrației locale de către nobilimea maghiară în comitate și patriciatul săsesc pe Pământul Crăiesc.

⁷ Ioan Fekete-Negruțiu (1817-1888), preot și protopop greco-catolic la Cluj, din 1862 canonic al Capitlului din Blaj; autorul mai multor manuale; la Cluj a predat limba română la Liceul Piarist și a pus bazele societății culturale *Iulia*; corespondența sa cu Bariț în *Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 129-211.

⁸ Societatea literară *Iulia* din Cluj va fi inaugurată la 1 octombrie 1861.

⁹ Potrivit rescriptului imperial din 19 IX 1861 dieta Transilvaniei urma să se deschidă la 4 XI 1861 dar nu la Cluj, cum lasă să se înțeleagă Bariț, ci la Alba Iulia.

* Să-ți fie prin știre că Herfurt se angajă la tipografia minister[ului], ca diriginte, cu 300 galbeni pe an; prin urmare scapi de el, că vine numai să-și ridice familia și să se mute aici.

[Viena] 11 iun. [18]63

Domnule și frate!

Mă rog ca să binevoiești a trimite % scrisoare la familia mea, care, știu bine, că totdeauna rămâne foarte neodichnită când eu mă despart din mișlocul ei.

Eri am stat pe la Cancelaria Curții¹. Cei mari sunt foarte îngrijați de rezultatul alegerilor. Ei se tem că tot entuziasmul și toate „să trăiască” dela congresul rom[ânesc]² au fost numai foc de paie, carele pe popor nu l-au, nici înfierbântat, nici luminat întru nimic. Despre unguri le-au venit știri că ei, ori unde vor putea, îi vor și ne vor păcăli.

Mai află că în[alta] Cancelarie a început a corespunde cu episcopii, românește³; iară aceia o știi, poate, că împeratul a poftit ca la regulamentele cele două⁴, testul românesc să se scrie românește; i s-a arătat cum și a subscris...! Ergo, cea *dinteiu* subscripțiune a împeratului Austriei în limba românească. Văzând aceasta ceilalți compatrioți de aici, au înmărmurit.

Este vorba ca să se așieze și aici, nesmintit, o translatură românească.

Acestea toate nu sunt de publicat, ci deocamdată numai pro privata notitia.

G. Baritiu

Sachsenlandul a început a se clatina tare; însă tăcere. Numai la dietă, la dietă!

Tara Birsei, III (1931), nr. 6, p. 559–560.

¹ Cancelaria aulică a Transilvaniei de la Viena, având ca președinte pe Nádasdy Ferenc iar ca vicepreședinte pe Franz Reichenstein la sugestiile căruia Barițiu a făcut o călătorie la Viena în ajunul deschiderii dietei de la Sibiu din 1863–64.

² Conferința națională de la Sibiu din 8/20–12/24 IV 1863.

³ Alex. St. Șuluțiu și A. Șaguna.

⁴ Regulamentul privind organizarea alegerilor dietale și regulamentul de ordine interioară a dietei.

Viena, 1863 dec. 15 n.

Domnule și frate!

Citind stimata d-tale scrisoare din 12 ale c.¹ mă simt îndatorat a-ți reflecta câte ceva cu scop de a te informa ceva mai bine în cestiuni de o natură mai delicată. La acestea însă îmi iau de motto: Principiis obsta, sero medicina paratur².

Să încep cu darea capului³. Adu-ți aminte în an. 1861, pre când magyarii denegau dările. Ce au zis atunci archiereii, ce au zis inteligenții, ce am zis noi, eu și d-ta, către popor? „Plătiți dările și așteptați ușiorări pe calea legii, că de nu, vai de noi toți“. Și a fost bine așa.

Că poporul se opune? Bine, veți vedea urmările. Dară dacă eu ți-am vorbit de darea capului, am promis eu desființarea ei în mod apodictic? Eram eu oare nebun să fac una ca aceasta?

D-ta îmi spui de „tragerea atențiunii” la Curte prin *Gazetă*? Doamne rău te înșeli! Dară nu și le aude Curtea în termenii cei mai grobiani de la deputați ca Skene⁴, carele are întru numic a dechiara pe toți cei mari, până sus, prădători? Ca un Giskra⁵, carele aduse de cinci ori pe ministrul de rășbel⁶ în pericolul de a-l lovi guta și odată de a-i răspunde:

„Ich habe es so gefunden; ich kann sie (pe prădători) nicht todt schlagen!“⁷

Doamne, de a-ți vedea cu ochii situațiunea cea deplorabilă!

*Articolul meu*⁸. Pentru D-zeu, pentru ce l-ai tipărit dacă nu ți-a plăcut. Eu ți l-am recerut numai pentru ca să mă poci legitima la dd. Pop⁹,

¹ Textul la BAR, București, Mss. Rom. 999, f. 443–446.

² La început împotrivește-te singur bolii, apoi se va pregăti leacul.

³ Darea capului sau capitația era un impozit medieval care echivala și chiar depășea uneori ca mărime darea pentru pământ; acest impozit nu exista în celelalte provincii ale Imperiului unde, în schimb, impozitul funciar era de 16 % pe când în Transilvania era de doar 10 %.

⁴ Alfred Skene (1815-?), om politic german din Brno, deputat al Moraviei în parlamentul central din Viena în cadrul căruia era unul din principalii conducători ai grupării centraliste germane.

⁵ Dr. Karl Giskra, om politic austriac din Moravia, cu vederi liberale, deputat în parlamentul central de la Viena în perioada 1861–1867, președinte al camerei deputaților, ministru de Interne între 1867–1870.

⁶ Ministrul de Război în guvernul Rainer-Schmerling era în 1863, Cristoph Degenfeld-Schonburg.

⁷ Eu am găsit lucrurile în această stare; nu-i pot condamna la moarte.

⁸ Referire la o corespondență a lui Bariț din Viena de la lucrările parlamentului central al cărui membru era, corespondență publicată în *Gazeta Transilvaniei*, XXVI (1863), nr. 102 din 24 XII.

⁹ Ladislau Baziliu Popp.

Bologa¹⁰, Munteanu¹¹, carii nu-mi credeau că ți-am scris. Apoi dacă ceva nu-ți convine, pentru ce nu ștergi? Ori nu știi eu că d-ta, ca redactor, ești în prima linie răspunzător? Și dacă nu-ți plac pasaje întregi, *șterge-le!* Eu, dacă m-am opus vreodată la ceva, a fost numai să nu mi se întretreacă în stil sentinție, construcțiuni, prin care adesea se încurcă șirul ideilor. Se poate că articolul meu e scris fără cumpăt. Se poate că el va face și sânge rău, eu însă mă simțeam îndatorat de a curăți sângele rău dintre românii austriaci. Trebuie să afli că artic. eșit în contra mea și a lui Șiağuna în convențiune este scris aici, că el a fost trimis mai întâi la *Concordia*, ceea ce mi-a spus însuși *redactorul ei*¹², carele, după ce nu l-a primit, apoi totuși a promis auctorului că de va eși în România, el îl va reproduce. Tot de aici s-a scris astă vară românilor din Ardeal că mie mi-a numărat regimul 30, 40, 50 sau naiba știe câte zeci de mii. Și tot aici s-a compus o societate de juri români, în care în seri anumite se declamă și se cântă lucruri rupătoare de cap în contra Rusiei și Austriei. Și iată acum junele Petrino, fecioraș genial, însă sedus de acel spirit, se află, spre rușinea sa și a părinților săi, în Cernăuți, fără ca să fi putut pune încă examen de maturitate. Te întreb: afli d-ta cu cale ca să suferim pe tinerime a merge pe o asemenea prăpastie înainte? Poți să suferi ca studenți cum e Miescu și Arsene să dea cu noroi în cei mai bătrâni decât ei?¹³

Iată eu vorbii astă seară cu dd. Bologa, Alduleanu¹⁴, Pușcariu¹⁵, după ce eșirăm din Conferința noastră ardeleană, le spusei unele și altele din câte mi-ai zis și d-ta; însă nu mai e de vorbit. Acești oameni se simt răniți și batjocoriți de moarte; anume A[lduleanu] îmi zice: „De acum încolo mă voi ținea norocit când mă voi vedea criticat și înjurat în ori ce jurnal românesc, pentru că atunci

¹⁰ Iacob Bologa.

¹¹ Gavril Munteanu.

¹² Ziar politic și literar românesc apărut la Pesta între 1861–1870 sub redacția lui Sigismund Pop și Alexandru Roman.

¹³ Referire la adresa unor studenți români ai Universității din Viena prin care era foarte vehement reprobată conduita grupului înalților funcționari români: L.B. Popp, D. Moldovan, I. Alduleanu, I. Bologa, I. Bran-Lemeni, A. Ladai și P. Vasici care, cu prilejul dezbaterii în dieta Transilvaniei a unor articole din legea privind folosirea limbii române în viața publică, au respins unele amendamente venite din partea celorlalți deputați români, ceea ce a dus la căderea lor; textul în *Concordia*, III (1863), nr. 91 din 31 X/12 XI. Adresa studenților vienezi este un răspuns la lunga justificare intitulată *Un apel la națiune* a lui Ladislau Baziliu Popp, publicat în *Concordia*, III (1863), nr. 86 din 13/25 XI.

¹⁴ Ioan Alduleanu (1821–1871), avocat, om politic, înalt funcționar, deputat dietal; a deținut funcția de consilier gubernial între 1861–1865, vicepreședinte al dietei din 1863–64 împreună cu Friederich Kirchner.

¹⁵ Ioan cavalier de Pușcariu (1824–1911), jurist, istoric, om politic, înalt funcționar de stat, membru al Academiei Române; a deținut funcțiile de pretor, comite suprem al comitatului Târnava (1861–1866), căpitan suprem al districtului Făgăraș (1865–1869), asesor al Curții supreme de justiție a Ungariei.

e semn că ceea ce am făcut sau zis a fost bine“. De aici poți judeca că „spiritele“ nu se pot compune în modul și cu metoda d-v. Oamenii trecuți prin școala cea aspră nemțiască de 16 ani (1848–1862/63) nu mai suferă dăscălituri. A propoz de acestea, tocma veni lui Negruți¹⁶ o scrisoare de la Vitéz¹⁷ carele, pe lângă ce, pe de o parte se roagă ca unii, alții să-i ajute a scăpa din nevoia în care a dat, apoi tot, el fanaticul, ne amărește că de nu vom scoate cutare și cutare drepturi va fi rău de noi. Vei ști adică că acel Vitéz fusese suspins din diregătorii pentru sila făcută unei fete (Nothzuckt) și p[entru] mîncătorii, încât abia-l scăpară ai noștri de Gherla! Apoi încă și unul ca el de cătră pădure.

D-n. V. Pop s-a dus la Sibiu, însă desgustat, amărât și bolnav. Pentru ce? Poți judeca.

Episcopul Ș[aguna] petrece ca un cuc singur, mai nimeni din ai noștri nu-i calcă pragul.

La mitropolitul¹⁸ încă mai merg unii și alții, însă rar, așa cât e determinat a merge și el acasă. D. Cipariu încă trăește foarte retras, mai ales că Negruți cu cerșetoria lui¹⁹ lovitoare în autonomia țării, a bisericeii, la care se gătise vreo trei săptămâni, l-a desgustat foarte.

Iată deci cum stă cu compunerea spiritelor d-tale, și acestea toate se trag din conferințele de la dietă...

Doamne ferește ca să nu se împlinească profeticele cuvinte ale răpos[atului] I. Rusu²⁰. Quod verbum non sanat, sanat ferrum quod ferrum, non sanat, sanat ignis²¹.

Îți mulțumesc de știrea împărtășită despre părăsita mea familie, cu atât mai vârtos că eu știam tocma contrariul.

Preste puțin îți voi mai trimite continuare la art. despre contribu[țiuni]²². Numai cât ne mână ca pe caii de poștă. Eu anume sunt acum ales

¹⁶ Ioan Fekete-Negruțiu.

¹⁷ Grigore Vitéz, funcționar comitatens român, foarte activ în mișcarea politică și culturală românească din comitatul Alba de Jos; a fost acuzat de grave abateri morale.

¹⁸ Alexandru Sterca Șuluțiu.

¹⁹ Referire la cererea formulată de canonicul Ioan Fekete-Negruțiu în parlamentul central vienez, în decembrie 1863, pentru înscrierea în bugetul Transilvaniei a unei sume de 3000 fl. în vederea înființării unei școli pedagogice la Blaj.

²⁰ Ioan Rusu (1811–1843), absolvent al teologiei la Viena, profesor la Blaj, autorul lucrării de geografie *Icoana pământului*, apărută în 1842 în 3 volume.

²¹ Pe cine nu îl vindecă vorba în vindecă fierul, pe cine nu îl vindecă fierul îl vindecă focul.

²² Articolul lui Bariț, *Contribuțiunile Transilvaniei*, apărut în *Gazeta Transilvaniei* XXIV (1863), nr. 116–120.

în trei comitete, prin urmare am în toate zilele câte 2, uneori și 3 ședinție, adesea până la ora 8 și 9 seara.

Nici vorbă ca să ne lase acasă de Crăciun. În 20 vom căpăta doară ferii; cam în 10 ian. senatul imp[erial] se va readuna. Cel puțin așa se vorbea până astă dimineață. În privința calei f[erate] ardeline, s-au pornit cele mai spurcate intrigi.

Broșura lui Grimm²³ e trimisă la Sibiu, unde am prenumărat-o, iară el e la Praga. Protocolul? Voi vedea. Ci ai noștri îmi *spuseră* că nu voesc, n-au plăcerea a-și vedea cuvântările lor transcrise...

Al d-tale frate stimător.

G. Baritiu

Țara Bîrsei, III (1931), nr. 6, p. 559–560.

46

Viena, 30 ian. 1865

Domnule și frate!

Presupunând că I-ul articol (de natura cestui alăturat) l-ai primit, mai trimit și pe al II-lea¹. Sper că cârpeala ce i-am făcut prin o foaie lipită nu va cauza nici o confușiune sau eroare din partea tipografilor, pentru că contul dă destul îndreptar. Pusețiunile cifrelor sunt acurate, mă tem însă că voi fi erat în sumarea lor, fără să am timp de mă a mai controla eu însumi pe mine, pentru [că] zioa trebue să lucru în Cancelari[e] [în]tr-una, făcând extracte din actele căilor ferate², care acte s-au adunat până la o greutate de 140 funzi.

Deci, foarte mă rog, ca cu ocasiunea corecturii să însărcinezi pe espeditorul d-tale a fi mai acurat sau, de nu-l mai ții, să chemi pe un individ din cancelaria fabricii³. *E mare lucru chestiunea contribuțiunii; sper însă că*

²³ Dr. Josef Grimm, consilier gubernial, istoric, autorul lucrării *Das Urbarmachen in Siebenbürgen*, Wien, 1863.

¹ Articolul necruțător al lui Bariț despre problemele financiare al Transilvaniei, scris în zilele când parlamentul vienez dezbătea bugetul acestei provincii în care s-au operat masive reduceri și în cunoștință despre tratativele secrete inițiate de împărat cu conducătorii maghiari în vederea reconcilierii politice, a apărut în *Gazeta Transilvaniei*, XXVIII (1865), nr. 8–11, 14, 17–20 și 22.

² Comisia pentru căile ferate a Parlamentului vienez al cărei membru era și Bariț.

³ Fabrica de hârtie din Zărnești.

prin asemenea articuli se vor deschide ochii multor ardeleni și vor cunoaște colosala greutate de a mijloci ușorarea poporului.

Preste acestea, împejurările ca și viitorul nostru pretinde, ca cu această ocasiune, locuitorii țării să ia și câte o lecțiune de morală, să înghită câte o pilulă amară cu scopu de a-i vindeca de mai multe boale morale sau chiar fizice.

Te rog zi lui Gött ca să tragă și el luarea aminte a publicului său asupra obiecțiunilor câte ni se fac de către colegii deputați din alte țieri în sensul celor descrise în acești doi articuli. Mai spune-I, între *patru ochi*, că deputații sași, afară de doi, mult trei, sunt obstinați contrari ai căii ferate Oradea-Brașov și că stau ca murul phalanga compactă numai p[entru] așa: Sibiu-Turnu-Roșu. În comisiunea de 12 luptăm numai eu și Groisz⁴ ca desperații, Binder⁵ este în contra, iară din ceilalți 9 inși, țiene numai Schindler⁶ și graf Potoczky⁷ cu noi. Așa, suntem numai 4 în contra la 8. În afară, gr. Andrásy⁸, președintele de la Theissbahn și gr. Barkoczy⁹, cumplitul membru al Sfatului (Verwattungsrath) de la Institutul de credit, au format o partidă din magnați unguri, carii fac front tare grafilor Zicky¹⁰.

Sed forte fata viam invenient¹¹.

Găsit-u-s-a, rogu-te, trimițetorul nenorocit al brânzei, făinei și tutunului episcopesc?¹² Să știe că s-au făcut toate contrabandă. Dară tutunul puția al dracului de brânză, încât nu vrea să-l cumpere nimeni. Frece-și capul, dacă nu știu ce fac.

⁴ Groisz Gusztáv, jurist, om politic maghiar, de origine germană, primar al Clujului, deputat dietal, președinte al dietei din 1863–64, membru al parlamentului central de la Viena în cele două sesiuni ale sale din 1863–1865.

⁵ Michael Binder, jurist sas, consilier la Tribunalul de apel din Sibiu, deputat în dieta din 1863–64, deputat în parlamentul central de la Viena în sesiunea 1864–1865.

⁶ Alexander J. Schindler (1818–?), om politic austriac, poet, deputat în parlamentul central de la Viena în cadrul căruia a fost unul dintre cei mai cunoscuți vorbitori ai opoziției împotriva guvernului Rainer-Schmerling; membru al Clubului stângii, a militat pentru adoptarea unei legi privind reponsabilitatea ministerială.

⁷ Alfred Potocki, conte polonez de orientare conservatoare, foarte activ în viața politică a Galiei și a Imperiului, deputat în parlamentul vienez în perioada 1861–1867, ministru al Agriculturii în așa-numitul „guvern burghez” a lui Auersperg din 1867–1868.

⁸ Andrásy Gyula (1823–1890), om politic maghiar, prim ministru între 17 II 1867–14 XI 1871, ministru de Externe al Austro-Ungariei între 1871–79.

⁹ Barkoczy János (1807–1892), politician conservator maghiar, membru al Senatului imperial lărgit în 1860.

¹⁰ Edmond și Herman Zichy, conți, oameni politici maghiari de orientare conservatoare.

¹¹ Dar soarta crudă va decide.

¹² Referirea privește pe Andrei Șaguna.

Aici se lucră tare pentru împăciuirea Ungariei, firește în condițiuni de a se recunoaște și uniunea Ardealului cu Ungaria. Noi, aseară, ținurăm 6 înși o conferință în această cestiune. Vederemo. De voi mai avea timp și de voi afla a fi discret, prudent, voi scrie și despre aceasta ceva.

Sărbători fericite,

G. Baritiu

[Adresa:] Seiner Wohlgeboren Iacob Murășianu, Gymnsial Professor und Director etc. Kronstadt in Siebenbürgen.

Țara Bîrsei, III (1931), nr. 6, p. 558–559.

47

Brașov, 1 iulie n. 1877

Domnule și frate!

Iată alăturata adeverință specificată despre sumele primite de mine ca colaborator. Când veți încheia computul, veți vedea de mi se cuvenea atâta sau nu. Mie mi se pare că nu, dar dacă din grația cerului voi fi sănătos, voi plăti cu laborarea mea de acum înainte, ceea ce voi fi luat mai mult, mai ales că eu lucru acum cu plăcere atât mai mare, cu cât văd că lamura națiunii se adună iarăși în jurul nostru.

Până aici, lucrul ar fi în regulă. Eu însă am o rogare către d-ta, cea care nu am făcut pentru persoana și familia mea către nimeni mai mult de trei ori în viața mea. Știi că m-am încurcat cu micul edificiu în aceste timpuri grele; dar nu știi poate că din hârtie încă tot nu putem vinde nimic¹, în această criză belică. Meșterii sunt pe aproape gata cu căscioarele. Mai am să le număr suma de 160 fl. pe sâmbătă, 2/14 iulie, dar nu am acești bani, și ei sunt ambii oameni săraci, nu pot aștepta. Rogarea mea este, nu ca să-mi dai acout de colaborare, ci să ai bunătate, a-mi împrumuta din banii de prenumerațiune cu acea sumă de v.a. fl. 160, pe lângă obligațiunea în scris, ca să-i renumăr în septembrie anului curent, adică cel mai mult în 2 luni, din cele 400 fl. honorariu, ce am să primesc de la *Asociația transilvană*² pe anul acesta. În cazul când nu te-ai înlesni dintr-odată de această sumă, i-aș mulțumi, deocamdată, cu 100 fl. pe sâmbătă și le-aș promite restul peste alte câteva zile.

¹ Fabrica de hârtie din Zărnești își va înceta activitatea în acest an.

² *Astra*.

În cazul când nu ai putea să mă ajuți, mă rog să-mi faci cunoscut în câteva cuvinte până la vreo poimâine, spre a mă ști regulariza. Am să iau și de la *Societatea academică*³, dar tot numai în septembrie⁴.

Al dumitale frate stimător

G. Baritiu

Luana Popa și Mircea Gherman, *Gazeta Transilvaniei și activitatea lui Moise Groza*, în: *Brașovul și independența de stat a României, Cumidava*, X (1977), p. 161–162.

³ Societatea Academică din București, din 1879 Academia Română.

⁴ Iacob Mureșan îi va acorda lui Bariț împrumutul cerut, restituit de acesta la 13 XI 1877, cum reiese din alte scrisori.

CĂTRE IOAN MAIORESCU

48

Brașov, 1856 mart. 16

Frate Maiorescu!

Scrisoarea ta din 4 martiu¹ am primit-o și am citit-o cu multă plăcere și cu mulțămită cătră tine, firește, deocamdată, numai mulțămită seacă. Am văzut ce bine ai pus la cale cauza noastră cu vama fabricii a cărei mașină preste puțin să transportează încoace². Dar știi că nouă ne-a cășunat să le cerem ca să ne erte *toată* vama! Nu cred să câștigăm, vom cerca însă marea cu degetul.

Acum să trec drept la cauza mea³. Tu ai așteptat ca să mi se astâmpere mânia? Ei bine, ce-ți păsa ție de mânia mea, când iată eu și acum nu numai [î]ți dau voie ție, ci te rog foarte ca:

a. Orice ai afla prea aspru să-mi *ștergi*, adică orice ar lăsa cea mai strâmtă ușioara de a se putea provoca inamicul meu la legile presei, să îmmoi, să deregi, ca de *nimic* să nu se poată apuca, căci adică eu voi să scriu *numai apărare*.

b. Orice expresiune ți s-ar părea necălită, să mi-o schimbi cu alta, căci voi ca scrierea mea să easă în public cu demnitate de bărbat matur și pătruns de inocența sa.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, I, București, 1973, f. 398–399.

² Este vorba despre cele trei mașini olandeze destinate fabricii de hârtie de la Zărnești, care au stat la Constantinopol între 15 XI 1854–20 XI 1855, apoi la Galați, în iarna 1855–56, ajungând la destinație abia la 1 VII 1856.

³ Răspunsul lui Bariț la circularul din 5 XII 1855 al lui Șaguna prin care se anatemiza *Gazeta Transilvaniei* și *Călimdarii pentru poporul românesc*, ambele de orientare greco-catolică, răspuns pe care în cele din urmă nu l-a mai publicat; începutul acestui text, rămas inedit se păstrează la: A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 150–151; nu cunoaștem continuarea sa.

Încât pentru tipărire m-aș bucura foarte ca să se tipărească la Mehitaristi din mai multe cause pe care tu le pricepi mai bine și decât mine; deci te rog fă la ei 500 ecs., coala 8⁰, nr. 2, dar pe cât se poate mai curând. Intru una coală nr. 2 va intra tot m[anu]s[cri]ptul cu îndelete. Apoi să se facă broșiurică ușoară, fără cămașă, pentru care voi plăti cât va fi.

După ce se va broșura, vei pune pe vreo doi tineri iuți și îndemânatici ca să le pacheteze:

— Dn. Tim. Țipar, Blaj ⁴	50 ecs.
— Aga Dox. Hormuzake	30 ecs.
— Episcopia Oradei	30 ecs.
— Dr. Sandor Arad	30 ecs.
— Episc. Vârșeț	20 ecs.
— Parohu N. V[elea] Tincu Vârșeț (estra)	10 ecs.
— Temișoara, G. Iuga	30 ecs.
— A.T. Laurian, Iași	20 ecs.
— Mitropolitului la București	10 ecs.
— Zlatna, Grg. Mihali	50 ecs.
— Hațeg: vicariu St. Moldovan	20 ecs.
— Lugoj: Dim. Popovici	20 ecs.
— Lipova: Gr. Raț	10 ecs.
— Cluj: protop. I. Fekete	20 ecs.
— Bistrița: Macedon Pop, vicar	10 ecs.
— Să rămână la tine spre a le împărți	30 ecs.

Toate acestea să se trimită tot nefrancate, pentru că așa merg în dar.

Iară mie să-mi trimiți 110 ecs., de-a dreptul, tot nefrancate dar le pui un preț: es. 2 fl. m.c.

La Sibiu să pui numai 1 ecs. lui Andrei⁵, franco, însă tocma la urmă după ce s-au espedat toate celelalte.

Cred că cu tipăritul nu vei întâmpina greutate, nici cu quasicensurarea polițiană cea de 3 zile. M-ar mâhni până la suflet așa ceva.

Iată și ceva parale înainte: adică o loză⁶ ca să o faci vânzătoare și 10 f.c.m. în bani.

Să-ți fie aminte că eu nu mai am nici o copie după m[anu]s[cri]pt. Eu cred că în vreo 10 zile ar și putea eși de sub tipar. Aș vrea foarte ca să se împartă acum în post.

⁴ Timotei Cipariu.

⁵ Poetul Andrei Mureșan care a îndeplinit între 1850–1861 funcția de translator al Guberniului Transilvaniei.

⁶ Loz.

Măi frate! L. C. Zamorski (Sollinger) m-a provocat ca să-i dau și eu o schiță biografică a mea. Spun drept că aceasta îmi deșteptă vanitatea și de ce nu? Însă ce drac eram să-i fac, că-mi cerea „mit umgekehrter Post“. Eu, nepregătit la așa ceva, i-am trimis abia a treia zi; însă ce? Lucru foarte necomplet! Cred că tu dai pe la acea redacție de „Biographische Lexicon“, vezi *nu cumva* să rămâi tu și încă vreo trei patru ardeleni de ai noștri din același: Tipar, Laurian. Dar te rog ca, venindu-ți bine, să mai amplifici tu cum vei ști pe unde vorbesc de *Gazetă* și *Foaie*; încolo — treacă, meargă⁷. Însă pare-mi-se că el a și intrat în B cu tipăritul.

Bibl. Astra, Sibiu, M XIX. 8/1. Original.

49

Brașov, 18 martiu 1856

Frate!

La scrisoarea ta din 4 martiu¹ nu numai ți-am răspuns duminică în 16 martiu², ci totodată ți-am alăturat în același plic m[anu]s[cri]ptul³ de apologia mea, cu 10 f.c.m. bani și o loză⁴ spre a se vinde tot pentru coperirea speselor tiparului, iar de la plic am luat recepisă; cu toate acestea te avizez și acum despre acea expedițiune pentru că nu aş vrea să se întâmple nici o nenorocire cu plicul.

Preste aceasta, mai socotindu-mă asupra unor împregiurări, aflai cu cale că ar fi bine ca scrierei mele să se pună un preț oarecare, de ecs. 6 cr.c.m., pentru ca nici din acest punct de vedere să nu seamăne a pamflat; apoi însă ea tot se poate împărți și gratuit.

Mai departe la Blaj să nu se trimită lui Ocupatu⁵ și lui Simeon Mihali,

⁷ Schița biografică despre care vorbește Bariț s-a publicat în *Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seines Kronländern gelbt haben*. Erster Theil von L.C. Wurzbach (vormals I.P. Sollinger). Wien. 1856. p. 158–159; vezi, Iosif Pervain, *Două autobiografii necunoscute ale lui George Bariț*, în: AII Cluj, VI (1963). p. 91–96.

¹ Textul în *George Bariț și contemporanii săi*, I. București, 1973. f. 398–399.

² Vezi supra 16 III 1856.

³ Răspunsul lui Bariț la circularul din 5 XII 1855 al episcopului Șaguna privind afurisenia aruncată asupra *Gazetei Transilvaniei* și *Călimariului pentru poporul românesc*.

⁴ loz.

⁵ Nu știm pe cine dintre blăjeni desemna această poreclă.

profesorul de literatură⁶. În Arad, Blaj și Zlatna să se trimită câte 10 mai puțin ecs., decât scrisesem eu, bară prisosul să mi se trimită tot mie, adică mie cu totul 140. Însă din aceste 100 să mi se espeduiască numai 40 cu poșta, iar 140 cu drumu de fer și deligeanul privat zur Seghedin-Brașov⁷, din cauză că mă tem ca nu cumva să mi să prinză cele de la poștă chiar în Sibiu sau să simță dușmanul⁸ și să mijlocească opreala lor. A pățit-o asemenea Nemet⁹ cu *Istoria* lui Papiu aici în Brașov¹⁰.

Să bagi de samă că, pare-mi-se, cum că unde vorbesc de oprirea mea în drumul Clujului prin Ș[aguna] am pus cu eroare 1847, când trebuie să fie 1848 mai.

La Sibiu să nu trimiți nici lui Andrei¹¹ ecs., până când nu vor fi sosit toate plicurile pe la alte ținuturi; nici în Viena să nu dai nici un ecs. până nu vor fi sigure toate cele trimise oamenilor căci îndată clica vrășmășească se va pune în știință și răport cu Ș[aguna].

Încă o dată: toate plicurile să se trimită cu *Mallepost* ălor scriși însă *nefrancate*; numai 1 pachet al meu de 100 ecs. să-mi vie cu dilegeanul privat, iara 40 cu Mallepost.

Orce speze vor mai trebui, voi trimite, numai să mă înștiințezi.

Nețoiu (?) nu a uitat pe dn. R...[sic] însă ceva încă mai trebuie.

Să erți că îți fac atâta învâluială însă ca[us]a ne este cam comună; de nu vom înfrunta pe rău, apoi astăzi mie, mâine ție!

Laur[ian]¹² scrie că moldovenii sânt foarte consternați pe instr[ucțiunea] lui Ali Pașa¹³. Zău, eu mă temeam.

Ceea ce ai socoti tu că ar *trebui* să se adaoage, însă fără nici un pericol ori compromisiune, adaoage și tu

Al tău

G. Bariț

Bibl. Astra, Sibiu, M XIX, 8/2. Original.

⁶ Simion Mihali-Mihalescu (1826–1891), profesor la liceul din Blaj unde a pus bazele muzeului de științe naturale, din 1860 profesor al Colegiului din Craiova, autorul mai multor manuale de științele naturii.

⁷ Seghedinul era în acești ani ultima stație a căii ferate maghiare spre Răsărit; de aici drumul putea fi făcut cu diligența.

⁸ Andrei Șaguna.

⁹ Librar din Brașov.

¹⁰ Confiscarea de către autoritățile absolutiste brașovene a lucrării lui Alex. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, I-II, Viena, 1852.

¹¹ Poetul Andrei Mureșan, translator la Guberniul Transilvaniei.

¹² August Treboniu Laurian.

¹³ Andrei Șaguna.

Braşov, 23 mart., 1856

Frate!

Eu tot mă mai socotesc la câte ceva.

Un prietin de la Sibiu îmi sfătuie că nu ar fi bine ca să pomenesc despre „actul ministerial în ca[us]a mea cu *Gazeta*“, 1850¹, căci adică istoria fu așa că după ce Wohlgemuth² îmi oprise *Gazeta* la câteva sapt[ămâni] i-a venit înfruntăciune serioasă de la minist[erul] de interne, *pentru ce* a oprit *Gazeta* și anume pentru ce *el*, când aceasta nu era în căderea lui. Aceasta se întâmplă la 1850. Acum ce zici tu, oare, cu cât am zis în m[anu]s[cri]pt mă compromitez pe mine sau pe altcineva? Te rog vezi cum ți se pare acel pasagiu. De cumva nu-ți place, schimbă-l cum vei afla cu cale. Eu însă cred că de am zice act oficial, în loc de ministerial, ar trece. Mai departe:

În pasagiul unde zisei că am stat cu peptul pentru înființarea școalelor gimnaziale din Braşov, mi-ar place prea mult ca să motivez acest pasagiu cam în sensul următor: „am stat cu atât mai vârtos căci tocma pe atunci altcineva își pusese piciorul în prag pentru ca cu orice mişloace să *împedecă* ridicarea școalelor gimn[aziale] din Braşov, zicându-se din această parte că „românii pot învăța și la școale străine“; în adevăr însă pricina obstinatei opuseciuni până la 27 septembrie 1851³ a fost cu *totul alta* și ajunsese lucrul până acolo ca să încerce desmântarea celor mai de frunte benefactori. D-zeu însă nu a suferit ca să triumfe alte interese cu totul străine de interesul culturii naționale“.

Aș vrea să intre așa ceva în apologia mea⁴, cu atât mai vârtos, căci tocma astăzi fu cea zi când, publicându-se prin biserici decretul ministerial de publicitate⁵ și unii profesori ținând aici în Braşov oareșcare „logosuri“, un lingău atribui cel mai mare merit p[entru] înființarea acestor școale lui Ș[aguna].

Ș[aguna] iar a început a prigoni *Gazeta* cu ardoare nouă. Într-aceea aflai acum din izvor sigur că i-a venit de la Kempen⁶ fulminator cumplit, cărui

¹ Referire la dispoziția de suspendare a *Gazetei* și *Foii* emisă la 25 II 1850.

² Ludwig Wohlgemuth (1788–1851), guvernatorul militar și civil al Transilvaniei între 11 VII 1849–18 IV 1851.

³ Data corectă a *Legământului* prin care reprezentanții bisericii Sf. Nicolae din Șchei și cei ai bisericii Sf. Adormiri din cetatea Braşovului puneau temelia Gimnaziului ortodox din localitate este 1 IX 1851, actul fiind întărit de episcopul Șaguna la 17 IX 1851; textul în: *Transilvania*, XIV (1883), nr. 7–8 din 1/13 IV, p. 52–54.

⁴ Vezi supra 16 III 1856, n. 3.

⁵ Actul prin care Gimnaziul ortodox a primit dreptul de publicitate.

⁶ Ministrul austriac de poliție între 1850–1859.

asemenea nu i-a mai dat de cap. Ce lucru minunat ar fi când ar păși la mișloc și ministerul justiției din punct de vedere că, după ce procurorul statului e *îndatorat* a controla *strâns* orice lucru tipărit și după ce același până acum nu aflase nici o vină *Gazetei* și *Călimdariiului* meu⁷, cu ce temeii le pot opri Ș[aguna]. Sau, dacă era ceva de *oprit*, procurorul nu-și făcuse datoria la timpul său etc., etc., etc.

Frate! Eu cuget a-mi tipări *Călimdariiul* meu peste 1857 ilustrat; aici însă ne lipsesc ilustrațiunile; anume aș vrea să pun din mitol[ogie] pe cei 12 zei, apoi o descriere a unui locomotiv, cum și vreo două costume românești, adică măcar un român și o română ardeleană. Nu cumva s-ar afla un tipograf sau chiar Mehitaristii carii să tipărească cu *spesele lor* și cu câștigul curat, împărțit *în două*, cum făceam cu cești de aici. Eu le stau bun pentru vânzarea de 1000 ecs., dar mi s-au vândut și 1500. Aș vrea înadins să-mi tipăresc *Călimdariiul* *astădată* în Viena, iar nu aici și ilustrat. Mă pricepi!

Te rog dacă cumva mi se poate tipări broșura, fii bun dă-mi de știre
Al tău

G. Bariț

Bibl. Astra, Sibiu, M XIX 8/3. Original.

⁷ Călimdarii pentru poporul românesc al lui Bariț, apărut între 1852–1865.

CĂTRE GREMIUL COMERCIAL ROMÂN

51

Braşov, 22/10 ianuarie 1857

*Onorabil Gremiu neguţătoresc!*¹

Sânt aproape 7 ani de când în calitate de secretar şi notar al Gremiului port condeiu în interesul aceluiasi, cu acea râvnă pe care mi-a dictat-o de-a pururea curăţenia cugetului şi interesul public şi în care timp nu am cruţat nici un fel de osteneală şi am înfruntat tot felul de pericole şi neplăceri, câte au întâmpinat onoratul Gremiu în acest period de 7 ani plin de cercări, precum aceasta se poate cunoaşte din o sumă de acte care să păstrează în archiva Gremiului. O singură mângăiere însă am avut în mişlocul atâtor împregiurări nepărtinitoare, pe care am aflat-o în iubirea, încrederea membrilor Gremiului.

Într-aceea, feliurimi de raporturi şi împregiurări ale mele personale² mă silesc astădată a mă retrage — deşi cu părere de rău — din acest oficiu pe care l-am ocupat în sânul Gremiului dumneavoastră, şi, fiindcă anul meu să împlineşte la 31 martiu a.c., de aceea simţ o datorie oareşcum morală şi corăspunzătoare caracterului, ca să înştiinţez pe o[norabilul] Gremiu mai de timpuriu despre această dimisune a mea, pentru ca să-şi ştie lua măsurile pe care le va fi aflând de cuviinţă în privinţa aceasta.

Al onorabilului Gremiu, preastimător³

G. Baritiu

A.N., Braşov, F. Gremiul comercial român, 1/1857.

¹ În 1858 funcţionau, înregistrate la Braşov, 68 de firme româneşti de negustorie, care au alcătuit împreună Gremiul comercial levantin al cărui secretar a fost, între 1850–1858, Bariţ.

² Este vorba, înainte de toate, despre deschiderea Fabricii de hârtie la Zărneşti la care Bariţ era acţionar şi director comercial, ceea ce însemna nu numai dese călătorii în Principatele Române, principalul debuşeu al fabricii, ci şi absenţa din Braşov mai multe zile ale fiecărei săptămâni.

³ Bariţ va accepta să mai servească încă un an Gremiul levantin, vezi infra: Braşov, 14 aprilie 1858.

Brașov, 14 aprilie 1858

Către onorabilul Gremiu levantin, Aici!

Împregiurările mele particulare nemai iertându-mă ca să pot purta deregătoria de notariu al Gremiului, împlinindu-se și anul pe care m-am îndatorat, încă la 31 martie a.c. am onoare a înștiința pe Onorabilul Gremiu, cum că eu de astăzi nu voi mai putea servi în sus arătata calitate. Deci, mulțămind pentru încrederea arătată mie până acum, sunt și rămân al d[omniilor] voastre, cu toată stima¹.

G. Bariț

A.N., Brașov, Fond Gremiul comercial român, 44/1858.

Brașov, 1861, apile 16.

Către onorabilul Gremiu neguțătoresc levantin

Aici

După ce statutele Gremiului nostru așteptate de atâția ani au sosit de la înaltul Gubern c.r. întărite după cuviință, așa dd-nii membri acestui Gremiu sunt poftiți cu toată onoare ca să binevoiască a veni la o înțelegere pregătitoare pentru o adunare generală, care la timpul său se va face prin știrea deregătoriei competente, cum și spre a lua știință despre starea de astăzi a lucrurilor. Nefiind localul cancelariei gremiale larg destul, întâlnirea va fi la școale, în localul Eforiei, astăzi, marți, punct la 5 oare după amiazi.

[Georgie Baritiu]¹

BAR, București, Mss. rom. 973, f. 143.

¹ Vezi supra Brașov, 22/10 I 1857.

¹ Scrisoarea este urmată de protocolul adunării de constituire, din 4/16 IV 1861, sub președenția lui Bariț a Gremiului levantin din Brașov la care iau parte 57 negustori și în cadrul căreia se aleg conducătorii acestei asociații.

CĂTRE ANDREI ȘAGUNA

54

Brașiov, 1860, iunie [17]¹

Escellenția voastră prealuminate și preasfințite părinte episcoape și senator imperial!

Națiune română din Transilvania, constătoare din 1.400.000 suflete, a crezut mai mult timp, cum că sacrificiile sale și necondiționatul său devotament cu care în anii de mari calamități și-a ținut de a sa datorință a sprijoni cauza dreaptă a preanaltei Case domnitoare austriace, va fi cel puțin recunoscută întru atâta, încât atitudinea și purtarea ei să insufle pe viitor o încredere corespunzătoare sincerității și devotamentului aceleiași. Deși această încredere, în urmarea unor calomnii cumplite care s-au lătit ca înadins în contra și spre stricăciunea românilor transilvani, în anii din urmă a suferit o oareșcare lovituri grele, deși românii în zilele acestea sunt priviți de către o parte mare a organelor guvernamentale cu ochi foarte prepuitori, totuși ei, credincioși nativului lor caracter pe care l-au format secolii, de a-și avea totdeauna inima la loc, de a se răspica pururi cu sinceritatea fiilor către *părinte, pe lângă ce doresc a-și manifesta și astă dată a lor mulțămită către preaînaltul tron c.r. pentru drepturile și favoarele câte li se acordară de zece ani încoace, își iau totodată voia de a subșterne, prin întervenirea binevoitoare a escelenței voastre în calitate de senator imperial, încă și în aceste zile de ispită, necasurile lor de care se simt greu asupriți. Acelea pășuri și năcasuri se cuprind, după a subscrișilor părere, în următoarele (hier folgen die einige Punkte)².*

¹ Ziua de 17 iunie este data memoriului românilor brașoveni adresat arhiducelui Rainer, președintele Senatului imperial lărgit, memoriu pe care această scrisoare îl însoțea.

² Aici urmează câteva puncte.

Tari în credința cum că esceleția voastră nă vă veți pregeta a vă întrepune, a nainta și a sprijoni preaumilită rugămintea³ la picioarele preaînaltului tron cesareo-regiu, cum și la timpul său, înălăuntrul înaltului senat imperial, avem onoarea a fi și a rămânea întru toată devoțiunea ai esceleții voastre preaplecați.

În numele locuitorilor români din cetatea Brașiovului.

BAR, București, Mss. rom. 973, f. 8–9. Concept autograf.

55

Brașiov, 8 octombrie 1861

Escelența voastră, preasfințite domnule episcop!

Mai înainte de toate viu a mă ruga esceleției voastre de iertare cum că la părinteasca-vă scrisoare din 3 iulie a.c.v.¹ nu am răspuns îndată. M-aș putea scusa cu deseale mele absențe din Brașov, ci nu vreau. Totuși mă rog ca esceleția voastră să binevoiți a lua de scusă acea împregiurare, că eu provocarea esceleției voastre de a primi plenipotenția generală în trebile fondurilor de la Domokoș și Füle, o am privit atunci îndată ca un fait accompli, ca un lucru ce s-ar înțelege de la sine, fiindcă eu îmi țineam și-mi țin de o datorință de a lua asupra-mi orice sarcină ce ar fi ca s-o port în folosul vreunui scop de folos public. Așa nu-mi lipsește alta decât a vă mulțumi esceleței voastre pentru bunăvoința cu care mă tratați și pentru încrederea ce-mi dați și care-mi face și astădată înmânarea scrisorii esc. voastre din 15 sept. cea mai plăcută surprisă. Îmi mai iau însumi voia de a adăuga, că întrebând eu pe unul din directorii băilor din Domokoș, acesta-mi răspunde curat așa, că dacă nu mi s-ar da o plenipotenție perpetuă apoi ar trebui să produc, în sensul statutelor, pentru fiecare adunare câte o plenipotenție

³ Textul memoriului cuprinzând 18 puncte către arhiducele Rainer în *Naționalul*, III (1860), nr. 48 din 19 VI [st.v]; *Foaie...* XXIV (1861) nr. 12 din 22 III.

¹ Prin scrisoarea sa din 3 VII 1861 Șaguna împuternicea pe Bariț să reprezinte interesele fondurilor bănești ale bisericii ortodoxe din Transilvania în cadrul Societății metalurgice de la Sândominic și Filia (jud. Covasna), „Kronstädter Bergau-und Hütten-Aktien Verein”, cu capital precumpănitor vienez, unde acestea erau acționare; textul în George Barițiu, *Părți alese* ... III. Sibiu, 1891, p. 573–574.

specială, prin urmare că o plenipotenție perpetuă ar mai fi de sfătuit, apoi că aceeași nu trebuie să fie timbrată.

În timpul cât petreceam la București, de unde ne-am reîntors numai alaltăieri noapte, avui onoarea de a ne întâlni în vreo trei rânduri și cu dn. Scarlat conte Rosetti². Domnia-sa mă însărcină cu următoarele comisiuni către esc. voastră:

a) Să vă aduc o cruciuliță scobită în lemn de la Sf. Munte;

b) O cârtică;

c) Să vă rog pe esc. voastră în numele d-sale, ca să binevoiți a-i comunica, până la ce sumă a crescut premiul său istoric³, în dobânzile câte s-au adaos până acum, pentru că este determinat a mai număra la cei 2000 fl. încă 500 fl., sau, pe cât am priceput eu, pe de o parte vrea să împlinească suma rotundă de 3000 fl.

d) Să vă arăt că dn. conte a dat de documente interesante privitoare la *moșia Merișieni*⁴, și că se va sili ca să pună mâna pe dânsule, după aceia vă va da de știre când va simți că e timpul ca esc. voastră să pășiți la mijloc de-a dreptul și nu prin ministerul austriac!

e) Dn. conte va veni în primăvara viitoare iarăși în Ardeal, pe când iarăși cugetă a mai face un ce, pentru românii de dincoace.

f) Dn. Rosetti roagă pe românii de dincoace, și resp. pe esc. voastră și Comisiunea românească⁵, ca să-i dea voie a ridica lui G. Lazăr⁶ un monument frumos în cimitirul de la Avrig, pe spesele sale, ca unul care fusese odinioară școlar al lui Lazăr.

Crucea și cartea nu voi lipsi a o trimite prin oareșicari ocaziune sigură în primirea esceleței voastre.

² Scarlat Rosetti (1802–1872), boier erudit și filantrop din Țara Românească, conte austriac, care a instituit în 1855 un important premiu pentru o istorie a românilor, premiu care ulterior a fost atribuit pentru traducerea lui Suetoniu, Tacitus și Iordanes; și-a lăsat o mare a averii Ateneului Român căruia i-a dăruit și marea sa bibliotecă; a făcut donații pentru diverse scopuri școlare și bisericești ale românilor din Transilvania.

³ Referire la premiul din 1855 pentru o istorie a românilor pentru care nu s-au găsit competitori.

⁴ Moșia Merișani din jud. Argeș, donată de către domnul Constantin Brâncoveanu, la 14 VI 1700 mitropolitului transilvănean Atanasie Anghel, reluată apoi din cauza persistenței acestuia la unirea cu Roma, a fost solicitată din nou de către sinodul ortodox de la Sibiu din 24–26 X 1860 domnitorului Alex. I. Cuza; textul cererii în: Nicolau Popea, *Vechea mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei*, Sabinu. 1870, p. 207–204.

⁵ Comitetul Național Român, instituit la conferința națională de la Sibiu din 1–4 I 1861.

⁶ Gheorghe Lazăr.

Între altele, mă simt îndatorat a vă mai comunica esc. voastre, cum că, atât eu, cât și fratele Ioan G. Ioan⁷, cu carele am călătorit la București, aflărăm la conaționalii noștri de acolo, cu prea puțină esceptiune, o primire peste așteptare călduroasă și am întâmpinat o mulțime de proteste în contra oricărui prepus că doară românii de acolo, ar persecuta pe ardeleni, ba corpul profesoresc a ținut o adunare de înfrățire la care ne-au chemat înadins pentru ca să fim martori ai simțimentelor care era să se descopere cu acea ocasiune.

După experiența ce făcurăm am ajuns a ne forma acea părere, că a folosit mult și jurnalistica, încât adică a spart prin oareșicari intrigi și a demascat pe unii oameni care voind a-și câștiga merite din persecuțiunile transilvanilor, ar fi avut întru nimic a-i sacrifica pe aceia. Cu toate acestea, eu din parte-mi tot a-și dori ca dintre tinerii ardeleni deocamdată să nu mai treacă nici unul dincolo.

În momentele când era să închei această scrisoare fusei norocit a primi și părinteasca esc. voastre din 23 sept.⁸, împreună cu protocolul de la Blaj la care eu cu grabă nu pot zice alta, decât mie mi-e peste puțină de a mă rupe în momentele de față dintre grămada trebilor care mă împresoară după o absență de 3 săptămâni, ci nu voi lipsi a provoca îndată astă seară pe alți bărbați de aici pentru ca să grăbească a merge la Sibiu pe joia viitoare⁹, iar mie rămâne a-mi cere pentru astădată iertare pentru lipsirea mea.

Pe lângă care sunt și rămân al esc. voastre serv, prea plecat,

*George Baritiu m.p.*¹⁰

Brașov, 8 octombrie, 1861.

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 2825. Original.

⁷ Mare negustor român din Brașov, achizitorul, în 1850, a primei tipografii românești din localitate, unul din principalii patru acționari ai fabricii de hârtie de la Zărnești, un foarte generos donator al școlilor românești brașovene.

⁸ Textul în George Bariț, *Părți alese* ... III, Sibiu, 1891, p. 574.

⁹ Invitația se referă la ședința de constituire a Astei și în același timp prima sa adunare generală ținută la Sibiu în 23 X/4 XI 1861.

¹⁰ Răspunsul lui Șaguna, din 18/30 X 1861, în care episcopul insista ca Bariț să ia parte la adunarea inaugurală a Astei, precum și împuternicirea pentru *Societatea minieră și metalurgică Brașov*, din 21 X 1861, în G. Bariț, *Părți alese* ... III, Sibiu, 1891, p. 575–576.

Escelența voastră!

În momentul primirii preavenerabilei epistole a escelenței voastre¹, mă grăbesc a supune la cunoștința escelenței voastre următorul răspuns:

Este prea adevărat că eu, sosind luni noaptea de la Sibiu, am aflat un telegram al escel. sale domnului mitropolit², provocator ca să mă scol să purced la Viena, să întâlnesc mai întâi pe dn. Bologa în Sibiu³, să aflu de la d-sa multe de toate. În următoarea zi am răspuns esc. sale, tot prin telegraf⁴, cum că mie-mi este preste puțină de a merge în sus. A treia zi mi-am luat voia a comunica esc. sale⁵, pricinile mai pe larg pentru care nu poci merge nicidecum la Viena până în primăvara viitoare, pe când, pare-mi-se, va fi trebuință poate și mai mare de a se afla cineva dintre românii mai independenți acolo în centrul Monarchiei.

Să lăsăm că referințele mele de aici din loc sânt de o natură că pentru astădată nicidecum să nu poci face o călătorie mai îndelungată, dar apoi mărturisesc, escelență, că toată această pretinsă misiune a mea îmi vine cam misterioasă. Se pare că oamenii noștri au și uitat cum că eu trec, atât în ochii guvernului austriac, cât și în ai unguirilor de un demagog, prin urmare de persona ingrata, despre care, și s-ar putea zice astăzi, mâne românilor: „altă persoană mai plăcută nu ne-ați potut trimite în sus?”. Preste aceasta, nu aflu de nicăiri acele temeieri importante pentru moment care să ceară prezența atâtoră dintre noi acolo în sus. Adaog că mie tot așa îmi spune instinctul că, pe cât timp mai e vorba de constituțiune și dietă⁶ eu aș fi de folos aici acasă în țiară. Iar de va reintra și aici starea de asedie, în acel cas, zău, nu mai știm că ce sferă de activitate mi-ar mai rămânea unuia ca mine. Ce vrea oare în minister să afle de la români? Eu nu pricep cine să fie acela dintre noi care să vrea a lua asupra-mi răspunderea de a lucra în numele națiunii mai departe decât a mers conferința din ianuarie a.c. Poate fi că dn. Bologa va împărtăși

¹ Textul scrisorii lui Șaguna din 3 XI 1861, la care se face referire în: *Părți alese* ...III, 1891, p. 576–577.

² Telegrama lui Șuluțiu din 11 XI 1861: *Ibidem*, p. 518.

³ I. Bologa fusese trimis la Sibiu de către delegații naționali de la Viena pentru a convinge pe episcopul Șaguna să li se alăture.

⁴ Telegrama lui Bariț din 13 XI 1861: *Părți alese* ...III, 1891, p. 518.

⁵ Vezi infra, Bariț către Șuluțiu, 18 XI 1861.

⁶ Referire la rescriptul imperial din 19 IX 1861 privind convocarea dietei Transilvaniei.

mai multe despre situațiunea de față. Îmi vine să cred că escel. voastră încă vă veți informa mult mai bine despre starea lucrurilor numai dacă cumva împregiurările vă vor erta a călători în sus.

După acestea, am onoare a fi și a rămânea, cu profundă reverință al esceleței voastre serv preaplecat⁷.

George Baritiu

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 2826.

57

Brașiov, 1861, dec. 28

*Escelenția voastră, doamne episcoape și președinte!¹
Onorabil Comitet permanent!*

Provocarea din 21 dec. a.c., cu care onor Comitet național binevoi a mă onora², îmi impune îndatorirea de a-mi substerne și eu opiniunea individuală într-un obiect ca cel comunicat și care în tot casul e de o importanță supremă. Așa modesta mea opiniune este următoarea:

De aș fi deputat la Universitatea sașilor transilvăni³ și ar deveni acolo cestiunea împărțelei din nou a Transilvaniei, fie din punct de vedere administrativ, fie din cel etnographic, eu aș declara din partea mea că: a) împărțiala veche a Tr[ansilva]niei restaurată în aprilie a.c. este rea, foarte rea, și stricăcioasă din orice punct o aș privi; b) împărțiala austriacă dintre an. 1853–61 nu este bună, sub nici un punct de vedere și aș demunstra aceasta pe larg, dacă mi s-ar cere; prin urmare c) aș ținea și apăra că este o trebuință imperativă de a se aronda toată suprafața țării noastre din nou, însă d) aș denega Universității săsești încă și umbra de drept de a se ocupa dânsa

⁷ Datarea este făcută în funcție de scrisoarea trimisă de Bariț lui Șuluțiu, datată 18 XI 1861, și de răspunsul pe care acesta îl primește din partea lui Șaguna, datat 22 XI 1861.

¹ Referire la calitatea lui Șaguna și Șuluțiu de președinți ai Comisiunii naționale permanente instituite la conferința națională de la Sibiu din 1/13–4/16 I 1861.

² Textul invitației adresate lui Bariț de a se pronunța asupra chestiunii delimitării unor teritorii naționale în Transilvania, în: *Părți alese* ... III, Sibiu, 1891, p. 578–579.

³ Unul dintre obiectivele dezbaterilor Universității săsești în sesiunea sa din 25 XI 1861–29 III 1862 la care participau și 4 deputați români a fost acela al constituirii unui teritoriu național românesc în Transilvania, asemănător celui maghiar, secuiesc și săsesc, ca modalitate concretă a recunoașterii egalității politice a populației majoritare.

cândva, necum cu vreun proiect al arondării întregii patrii, dară nici măcar cu proiectul unei noi împărțeli a așa numitului Sachsenland; prin urmare, când Universitatea ar sta totuși să intre în merit, eu aş pune la protocolul şedinţei opiniune cu totul opusă şi, poate, după împregiurări, însoţită de protest. Cineva e în dreptul său de a-şi împărţi după plac numai moşia sa ce o va fi având de proprietate, eară nu şi proprietatea altora. Dreptul de a împărţi o ţiară în ţienuturi este numai al potestăţii legislative, adică la noi al suveranului, în coîntelegerea cu *dieta*. Se pare însă că amicii şi auctorul noului proiect de împărţială ţien cum că ei încă nu vor mai mult decât numai a înlesni suveranului acel lucru greu. Ci suveranul de acum a prochiamat o dată şi de două ori principiul constituţionalismului. Nu se cuvine Universităţii săseşti să cerce a amăgi pe suveranul ca să octroieze de capul său ceea ce poate face în coîntelegere cu corpul legislativ. Dacă totuşi majoritatea Universităţii săseşti, adică saşii, vor sta morţiş ca să aştearnă un asemenea proiect, fac-o ei, eară românii să se mulţimească a-şi descoperi dorinţa de a sa împărţi ţiara prin *conlucrarea* şi a lor în *dietă*, îndată ce li se va prochiama naţiunea de receptă.

Eu până aici nu intrai de loc în meritul lucrului; mă şi rog să mi se erte astădată o asemenea deducţiune care poate ar fi cu totul de prisos şi numai ar osteni îndeşiert luarea aminte a on. Comiteta, cu atât mai vârtos că, pe de o parte opiniunile bărbaţilor noştri de capacitate sânt prea bine cunoscute în această privinţă, eară, pe de altă parte că eu privind cestiunea împărţelii Tr[ansilva]niei din punct de vedere naţional, topographic şi administrativ totodată, oricâte aş mai avea să zic în această privinţă, în cele din urmă tot acolo rees că, până nu ne vom împărţi, reorganisa şi învoi asupra limbii oficiale, după esemplul Elveţiei, până atunci odichnă la noi [nu]! o va fi, ci ne vom tot legăna, clătina şi ameţi între pofa de a predomini, când a uneia, când a alteia dintre cele trei naţionalităţi tr[ansilva]ne.

Eu am împărtaşit proiectul d-lui C. Schm[idt]⁴ şi cu vreo trei inşi din cei mai moderaţi români de aici; apoi pare că le-am dat mere pădureţe, aşa le-a căzut de greu, mai vârtos când a[u] văzut împărţiala Sachsenlandului şi vreo 3 comitate aşa numite ungureşti; aşa am văzut că nu sunt numai eu singur *carele nu m-aş putea învici cu acel proiect*

Am onoare a fi cu profundă stimă şi devoţiune serv preaplecat

Georgie Baritiu

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Şaguna, nr. 2827. Original; BAR, Bucureşti. Mss. rom. 973, f. 293–296: copie mecanică pe foiţă.

⁴ Konrad Schmidt (1810–1875), om politic sas, deputat dietal în 1846–47, funcţionar superior, în 1861 consilier al guvernului Transilvaniei, apoi comite al saşilor; este autorul unui proiect, datat la 24 VI 1861, privind împărţirea Transilvaniei în patru teritorii naţionale diferite; textul în BAR, Bucureşti, Mss. rom. 973, f. 178–180.

Braşiov, 1862, faur. 12 n.

Escelenția voastră, prealuminate și preasâmpțite doamne episcoape și președinte al Asociațiunii transilvane române! Onorabil Comitet!

Conform datorinței mele, am onoare a raporta¹ escelenței voastre și onor. Comitet următoarele:

În 4 faur n. am trimis în primirea d-lui casier A. Bechnițiu # 33 et sf[anți] 8, încasați prin dn. Aron Crainic în București, de la 24 binefăcători, toți ardeleni de naștere, afară numai de d. conte Rosetti². Numele conferitorilor s-au publicat în *Gazeta* nr. 5 a.c., din acea cauză pentru că în privirea acestei colecte se escase pe la decembre a.tr[ecut] oareșcarc neînțelegere acolo pe loc, carea trebuia delăturată prin ajutoriul publicității din momentul în care sosiră acei bani la mâinile noastre.

Dumineca, în 9 faur, am mai primit 2 # și 2 douăzeci de la același d. A. Crainic, pe lângă alăturata scrisoare, de dtto 25 ian. v., care sumușioară earăși o voi nainta preste câteva zile și poate fi ca însoțită de alta mai mare, *deacă* cumva decretele membrilor onorari vor fi ajuns la respectivele persoane, sau adică decumva în Gubern va fi încuviințat alegerea lor.

Din alăturatul protocol de ședință se vede cum că membrii din Braşiov ai *Asociațiunii*, folosindu-se de încuviințarea onorabilului Comitet central, își aleseră un comitet ad-hoc, destinat numai pentru espusețiune³ și însărcinat numai cu întocmirea aceleia, precum și aceia cum că braşiovenii pun mare temei pe încuviințarea, patronarea și proptirea esposițiunii prin toți acei preasânțiți archerei sub a căror păstorire sufletească se află românimea austriacă⁴.

În urmă, îmi iau voie a încunoștința pe onor. Comitet cum că din tipografia lui Johann Gött eşiră la lumină poesiile lui Andrei Mureșianu⁵, care,

¹ Bariț a îndeplinit între 1861–1868 funcția de secretar I al *Astrei*.

² Scarlat Rosetti (1802–1872), om politic, membru al Ateneului Român, sprijinitor activ al culturii românilor din Transilvania.

³ Expoziția organizată cu prilejul celei de a II-a adunări generale a *Astrei* de la Braşov din 28/16 VIII 1862, cu o foarte largă participare — cca. 800 de oameni — atât din Transilvania cât și din România, vezi: *A II-a adunare generală a „Asociațiunii” transilvane*, Sibiu, 1862.

⁴ Circulara mitropolitului Şuluțiu din 20 II/4 III 1862, pentru recomandarea expoziției *Astrei*, în: *Gazeta Transilvaniei*, XXV, (1862) nr. 24; circulara episcopului Şaguna din 3 V 1862: *Ibid.* nr. 39.

⁵ [Andrei Mureșianu], *Din poesiile lui Andrei Mureșianu*, Braşov, 1862.

prive din punctu de vedere al artei, merită luarea aminte a criticei. De aceea rog pe on. Comitet ca să binevoiască a supune acel op poetic la recesiunea sa, întru înțelesul statutelor și, dacă va afla că merită, a-l recomanda viitoareii adunări spre a fi premiat, pentru ca prin aceasta să se și mai încorageze cu bărbat carele astăzi se pare a fi prea concăzut cu inima și cu spiritul.

Am onoare a fi cu profundă reverință serv preaplecat

G. Baritiu

A. N., Sibiu, F. Astra, 1862–42. Original.

59

Brașiov, 1862, faur. 26 n.

Escelenția voastră, prealuminate și preasâmtite doamne episcoape și președinte al Asociațiunii transilvane române! Onorabil Comitet!

Prin plecatul meu raport din 12 februarie¹ am avut onoare a încunoștința trimiterea în primirea dn. casier A. Bechnițiu de 33 # și 8 douăzeci, veniți de la București pe sama juriștilor². După ce însă din scrisoarea, de data 19 febr. a nou alesului Comitet pentru ajutorarea juriștilor aflu cum că această speție de colectă are să treacă în administrațiunea aceluiași, așa rog pe venerabilul Comitet al *Asociațiunii* ca să binevoiască a dispune trecerea acelor bani la cassa Comitetului juriștilor, carele [î] cer, după cum se vede din coprinsul scrisorii alăturată în copie.

Mai departe, fiind subscrisul silit a călători nesmintit preste șease zile la București, îmi iau voia a mă roga ca, dacă află și v. Comitet cu cale, să binevoiască a-mi trimite încoace vreo 50 esemplare din statutele *Asociațiunii* și 10 sau 20 esemplare din actele tipărite ale aceluiași³, pentru ca să le împart mai vârtos între acei români ardeleni și sudiți austriaci, carii, ca negustori, arendatori, meseriași etc., petrec pe un timp în capitala București, de la care s-ar putea aștepta ca să se înscrie între membrii *Asociațiunii*, anumit ca

¹ Vezi supra 12 II 1862.

² Comitetul pentru ajutorarea juriștilor români s-a constituit la Sibiu, în toamna anului 1860, în vederea colectării de fonduri pe seama studenților români de la Academia săsească de drept din localitate.

³ Actele privitoare la urzirea și înființarea *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, 1862.

brașoveni, săceleni, sibieni, etc., pe unde și sunt născuți și crescuți. Acestea ecsemplare ar fi ca să-mi sosească încoace cel mai mult până luni în 3 martie, 19 febr., pentru ca să le poci lua cu mine, ear la cas de întârziere mai îndelună se vor putea trimite în primirea cancelariei c.r. priv. [a] Fabriciei de chartie mecanică de Zărnești, de unde mi se vor înainta pe urmă la București.

Pentru că, cu ocasiunea călătoriei mele de afaceri particulare să poci încerca câte ceva și în folosul *Asociațiunii*, doresc prea mult să aflu dacă alegerea membrilor onorari este încuviințată sau nu de către înaltul Gubern transilvan și mă rog cu tot respectul ca să fiu înștiințat despre aceasta.

Al ven. Comitet serv preaplecăt

Georgie Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1862–40. Original.

60

Brașov, 1862, mai 12 n.

Escelenția voastră prealuminate și preasâmțite episcoap!

După ce d. protopop I. Popasu¹ mi-a împărtășit provocarea de a lua parte la desbaterile adunării societății montanistice de la Sz. Domokoș², nu am lipsit a sta de față, pe cât numai am putut. Acelea desbateri au ținut adică mai într-alte patru zile, înainte și după amieazi, uneori până pe la 8 oare seara. O mulțime de dispute și certe sterpe, ca între toți oamenii lipsiți de bani. Învinuiri reciproce, că adică societatea nu e îndestulată cu nici o direcțiune din câte avu până acuma. Eu însă am cules din toate atâta că, după ce societatea însăși cumpărase și băile de aramă preste măsură scumpe, adică cu 300 mii, ceea ce fostul proprietar Zacharias luase numai cu 30 mii, după ce au băgat și în fundus instructus colosal, după ce au mai grămădit și atâte datorii, apoi urmarea firească e că un capital așa mare se poate renta foarte anevoie. Protocolul adunării se tipărește aici la I. Gött³. Așa eu nu voi osteni pe escel. voastră cu descrierea mai pe larg, ci mă voi mărgini a raporta numai rezultatul esențial, carele stă din două: schimbarea unor directori și hotărârea de a plăti

¹ Ioan Popasu.

² Vezi supra, Brașov, 8 X 1861, nr. 1.

³ Johann Gött (1810–1888), tipograf din Brașov, originar din Frankfurt, redactorul ziarului *Siebenbürger Wochenblatt*.

fiecare părtaș încă câte 4 % spre a coperi unele datorii care ard la degete. Eu nu m-am învoit la aceasta, ci majoritatea fu precumpănitoare.

Am întârziat cu acest raport, atât din cauza că doriaam să aflu de sigur cum că v-au adus Dumnezeu pe escelenția voastră sănătos acasă⁴, cât și pentru că într-aceea se mai făcu și o altă adunare *confidențială* a părtașilor de la Fülle⁵, întru care citindu-se o scrisoare a direcțiunii centrale de la Viena, pe care nu mă îndoiesc că escel[enția] voastră o veți fi primit într-un exemplar litograf, se propuseră două alternative: sau lichidare prin concurs sau, deocamdată, o împrumutare ipotecară la carea să aibă a număra fiecare părtaș câte 3 %, de unde s-ar mai aduna vreo 100 mii, pentru ca întreprinderea să-și mai lungească viața până oarecând. Planul apoi este ca, mai târziu, să se plătească pe rând încă 12 %. Acest împrumut însă e legat de alte trei condițiuni pe care să le împlinescă creditorii cei mari și Inst. de credit de la Viena. Neîmplinindu-se acelea, să nu fie datori nici acționarii particulari a da nimic împrumut ci să lase ca treaba să vie la concurs.

Eu nu m-am învoit, nici în dreapta, nici în stânga, ci am dechiarat că am să vă fac cunoscut escel[enței] voastre, ca comitentul meu, și numai primind un răspuns categoric îl voi împărtăși direcțiunii.

Tipărindu-se protocolul adunării Sz. Domokoș, voi îngriji a vi se trimite escel[enței] voastre un exemplar din care vă veți informa despre toate mai cu amăruntul.

Noi pe aici mergem pregătindu-ne cu încetișorul pentru adunarea de la S. Ilie⁶ și pentru esposițiune⁷. Numai în privința acestei din urmă, preoții se sfîiesc a lua parte din cauză că nu sunt autorizați de escel[enția] voastră. Aflând aceasta comitetul local⁸ mă provocă ca să vă rog pe escelenția voastră să binevoiți a încunoștiința clerului împărtășirea la esposițiune, ceea ce îmi și iau voia a face aceasta, pentru că simț și eu că chiar și protopopii se sfîiesc.

Sunt cu cea mai profundă reverință al escelenței voastre serv preaplecăt.

*Georgie Baritiu*⁹

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 1709 Original

⁴ Este vorba despre reîntoarcerea episcopului Șaguna de la Viena unde a condus la împărat, în 15 III 1862, o mare delegație ortodoxă care a înaintat un nou memoriu în vederea restaurării mitropoliei.

⁵ Filia, sat, com. Brăduț, jud. Covasna.

⁶ Cea de a doua adunare a *Astrei* ținută în 16/28 VII 1862 la Brașov: programul acesteia în: *Gazeta Transilvaniei*, XXV (1862), nr. 49, p. 194.

⁷ Prima expoziție organizată de *Astra* cu prilejul adunării sale generale de la Brașov.

⁸ Comitetul pentru organizarea expoziției *Astrei*, prezidat de Bariț.

⁹ Răspunsul lui Șaguna, din 20 V 1862 în G. Bariț, *Părți alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 579–580.

Braşov, 16 iuliu 1862

Escelenția voastră! Prealuminate și preasânțite doamne episcopie și părinte de binevoitor!

Prea plecat subscrisele comune și reprezentării bisericești, dorind de mai mult timp a vă putea venera și corteni în mijlocul lor, s-au bucurat din suflet, înțelegând că înalta chiamare cu care sunteți înzestrați de la D-zeu vă lasă timpul spre a osteni până la Braşov pe câteva zile din luna august¹.

Deci subscrisele comune, înferbentate de dorința de a vă primi binecuvântarea arhipăstorească, își iau voia a vă ruga pe escelenția voastră ca să binevoiți a primi locuința în casele aşezate în piață, locuite de unul dintre coratorii bisericii de la S. Adormire², anume Ioan Florian³.

Întru mângâietoarea nădeşde că escel. voastră veți primi în nume de bine această rugămintă a subscrişilor și îi veți fericii cu un răspuns odichnitor, sunt și rămân al escelenției voastre sierbi preaplecați și fii în Christos⁴.

BAR. Bucureşti, Mss. Rom. 974, f. 44. Concept autograf.

Zărneşti, 1 februarie 1863

Escelența ta preasânțite doamne episcoape!

Dintr-o răceală cumplită contrasă din o călătorie pe un ger de 16 graduri am rămas cu o reumă în mâna dreaptă de sus până în degete, încât de 6 săptămâni abia am mai putut prinde condeiul în mână, ci orice era de scris mai cu seamă am tot dictat altuia în condei, iară fiindcă eu scrisorile private mai niciodată nu le scriu prin altul, de aceea am fost silit a întrecurma deocamdată orice corespondență de natură, sau privată, sau și oficioasă, dară calificată de

¹ Este vorba despre participarea mitropolitului Şuluțiu, împreună cu episcopul Şaguna, la cea de a doua adunare generală a *Astrei* ținute la Braşov în 16/28 VII–18/30 VII, când s-a organizat și prima sa expoziție.

² Biserica ortodoxă din interiorul zidurilor oraşului.

³ Negustor din Braşov.

⁴ Pe verso adnotarea: „Rugămintea către escelenția sa, pentru venirea sa la Braşov, în cauza esoposițiunii”.

a rămâne secretă, până ce nu mi s-a mai alinat ceva și durerea. De aceea mă rog ca și esceleța ta să binevoiești a mă escusa că nici în trebile *Asociațiunii* n-am mai făcut un fel de raport la venerabilele scrisori ale esceleței tale din 9 et 13 ianuarie¹ și nu am putut răspunde îndată.

Să încep de la afacerea cea mai grabnică, de la adunarea din 3 februarie a societății montanistice².

Mă voi sili a lua parte la toate dezbaterile și conclusele aceleia și voi raporta la timpul său. Într-aceea eu am citit cu luare aminte invectivele lui Wiszkotzil³ în contra majorității directoriului. Știam de mai nainte că membrii aceluia sunt mai la cuțite unii în contra; nu puteam însă crede că W[iszkotzil] va veni la atâta furie încât să-și dea pre colegii săi în judecată publică. Acum aud că W[iszkotzil] a voit să-i tăvălească prin *Kr[onstädter] Z[ei]t[un]g* dară nu i s-a primit articolul. De altmintea, eu pe W[iszkotzil] îl cunosc de om onest și cu conștiința scrupuloasă, asemenea și pe Vobs. Caracterul lui Hoffman nu-l cunosc că n-am avut a face cu el niciodată. Al patrulea, Schneider, este un sas de aici, ginerele lui Gött, tânăr de 30 ani și, în urmarea nenumăratelor pierderi din starea și averea părintească, mai desperat. Al cincilea, Frank⁴, un fabricant nenorocit.

Eu mă tem tare că și Füle și Sz. Domokoș⁵ vor fi silite a deschide concurs și a lichida. Cei mai mulți acționari (după număr nu după sume) sunt sași din Brașov, apoi aceștia nu mai au de unde să dea, tocma de ar și voi. Două cifre paralele ne pot informa în spatele lor. Sașii neguțători și speculanți de aici poartă în spatele lor numai de la banca națională filială preste 7 sute mii fl., când din contra românii cu grecii, deși aceștia au comerțul cel mai mare, sunt datori la aceeași bancă numai cu 2 sute de mii. Deși comerțul activ merge foarte rău, totuși ai noștri se grăbesc a plăti din datorii. 1858–9 i-au învățat minte.

Despre congres⁶ mărturisesc că eu de la noembre încoace mai nicidecum nu mă ocupai de această cestiune națională. Crezând adică cum că aceeași se află în mâini bune, mi-am văzut într-aceea de alte trebi. Dacă eu în no[iembrie] îmi detei părerea asupra unor moduri de a alege⁷, o făcui aceasta

¹ Textele în G. Bariț, *Părți alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 584–585.

² *Kronstädter Bergbau-und Hütten-Aktien Verein* ale cărei active se găseau la Sândominic și Filia, jud. Covasna.

³ Membru al consiliului de conducere al *Societății miniere și metalurgice din Brașov*.

⁴ Vobs, Hoffmann, Schneider, Frank, membrii consiliului de conducere a societății pe acțiuni în cauză.

⁵ Vezi supra 8 X 1861, n. 2.

⁶ Referire la Conferința națională din 8/20–12/24 IV 1863 de la Sibiu.

⁷ Scrisoarea lui Bariț din 11/23 XI 1862, către episcopul Șaguna privind modalitatea alegerii deputaților la Conferința națională de la Sibiu în *George Bariț și contemporanii săi*, VII, București, 1985, p. 168–170.

din două cauze: întâi pentru că fosta conferință din ian. 1861 se învoise asupra unor principii pe care le și depuse în protocolul de atunci; a doua pentru că mă temeam că se vor afla și de aceia cari vor cere neasemănat mai mult, precum de es. cei din *Concordia*, carii, precum bag de samă, visează sărmanii că ne aflăm tot în a[nul] 1848, iară nu în 1863⁸. Dealtmintea eu nu cred că *Concordia* să fie în stare de a conduce sau seduce opiniunea publică din Ardeal.

„Nu cutezăm să punem mâna la un ce pozitiv“. Acestea cuvinte ale escelenței tale cuprind în sine un mare adevăr. Sunt convins și eu despre acest adevăr; văd că este așa; ci mă mângâi deocamdată singur cu acea împregiurare cum că, pre când anume ungunii calcă mereu pe calea *negațiunii*, noi încă stăm numai pe loc: ne aflăm într-un fel de *pasivitate*. Eu însă cred că suntem escuzați deajuns prin starea de față, excepțională, la care noi nu purtăm vina. În gubern ne aflăm în minoritate, dieta nu ni se dă, congres nu, în comitate și scaune știm cum stăm⁹; presa ne geme din nou sub măsuri polițienești; preste aceasta nici un particular nu are voie a se declara pentru toți. Adăogăm la toate acestea cumplita lovitură ce dete Senatul imperial simpatiiilor poporului nostru prin înmulțirea din nou a câtorva dări directe și indirecte, în fața căroră, ca emolumente redumdatoare preste națiune, stau niște bagatele de sumușoare, precum este de es. ceea ce s-a asemnat clerului escel. tale¹⁰, ceea ce i s-a restituit ca „leafă“ Bătrânului¹¹, cele 4 mișoare promise gimnaziului din Brașov, legate însă și ferecate cu feluri de condițiuni caprițioase.

Escelentissime domine! Eu cred așa că gubernului în ultima analiză, îi pasă foarte puțin de națiunea românească, de toate declarațiunile ei, sau pozitive sau negative, pentru că el ne cunoaște foarte bine, el ne știe toate slăbiciunile noastre, prin urmare în cazul cel mai bun ne are numai de o rezervă, ca pe a cincea roată la car. Gubernului îi pasă de aristocrația cea mare ungurească, având-o pe aceea, nu ne mai întreabă, nici pe noi și nici pe toată democrația maghiară, iară mai departe este treaba și problema baionetelor. Acestea nu le însemn pentru că doară aș fi un pesimist, că eu cred tare în providință, care nu ne va mai lăsa să recădem acolo unde am fost; voi numai

⁸ Referire la articolul *Făgăraș, 18 ian. 1863*, publicat în *Concordia*, III (1863) nr. 3 din 10/22 I, în care se dezaprobă vehement o conferință națională ai cărei membrii ar fi numiți direct de către cei doi prelați, Șuluțiu și Șaguna, iar nu aleși de către populația românească.

⁹ Potrivit instrucțiunilor din 7 XII 1861 ale Cancelariei aulice, consiliile de conducere ale unităților administrative, constituite după principiul reprezentării categoriilor sociale, aveau, cu excepția Năsăudului și Făgărașului, majorități nobiliare maghiare.

¹⁰ Referire la suma de 25.000 fl., așa-numita „milă împărătească“ acordată în 1861 clerului ortodox din Transilvania.

¹¹ Mitropolitul Alex. St. Șuluțiu.

să zic că până astăzi trăim încă tot numai din grație, iară nu pentru că ni s-ar fi recunoscut oareunde dreptul de a trăi și a fi și noi ca națiune.

Nu știu dacă am găcit politica din articolul de la Anul Nou¹²; mi se pare totuși că o am găcit.

Primește escelentissime respectuosul meu devotament și sărutarea sacrei drepte de la al esceleței tale serv preaplecac.

George Baritiu

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 2856. Original.

63

Brașov, 1863 febr. 28/16

Escelența ta preasînțite doamne episcoape!

Primind eri venerabila epistolă a esceleței tale¹ și luând în bună băgare de samă cele comise cu privire la trebile minelor de la Sz[ent] Domokos et Füle², mai întâi de toate mă rog, esscelentissime, ca să nu crezi cum că reprezentarea respectivelor fonduri, pentru mine ar fi împreună cu nu știu ce greutăți extraordinare. Eu sunt dedat cu lucruri de acestea, că am a face mult cu lumea comercială. Mie tot una îmi este a fi în vreo ședință a Camerei comerciale, a Gremiului, a Comitetului p[entru] căile ferate ș.a. Preste aceasta însă fondurile acestea sunt fonduri religioase românești, pentru a căror asigurare suntem datori a conlucra cu toții. De aceea, esceleța ta, ocupat cum ești preste măsură, nici să porți în sus atinsa privință altă grijă, decât numai, uneori în casuri cu totul neprevăzute, inviațiuni când mă voi roga.

Părintele protosinghel³ îmi scrisese pentru adaosul de 25 %, dară trecând ședința din 23 până la sosirea scrisorii, eu mi-am rezervat votul pentru 1 martiu, când iarăși va fi adunare. Atunci îmi voi da votul în scris întru înțelesul nouălor inviațiuni. Întru adevăr, că domn[ul] consil[iar] I.ázár⁴ ar fi

¹² Referire la articolul de fond al episcopului Șaguna din primul număr al *Telegrafului român* pe 1863, al cărui mesaj era adeziunea față de împărat.

¹ Referire la scrisoarea episcopului Șaguna din 23/11 II 1863; textul în G. Bariț, *Părți alese* ..., III, Sibiu, 1891, p. 585–586.

² Sândominic, Filia, sate, jud. Covasna unde se găseau activele *Societății minere și metalurgice din Brașov*, ai cărei acționari erau și fondurile bănești ale episcopiei ortodoxe din Transilvania.

³ Nicolae Popea.

⁴ Alexandru Lazăr, consilier al Guberniului Transilvaniei în perioada 1861–1869.

cel mai competente în afaceri montanistice; preste aceasta este și un bărbat de o judecată matoră și pătrunzătoare. Ci în acest lucru cred că ar fi ca să așteptăm și rezultatul adunării din 9 martie. Părtașii din Brașov au votat, afară numai de 3 inși cu vreo 300 părți, toți p[entru] 25 % și acești toți au la 2400 voturi. Cei de la Viena, deodată n-au voit a vota mai mult ca 62 mii fl., care ar fi ca nimica, iară alții îs de opiniunea ca Sz[ent] Domokos să se dea în grija Erariului. Li s-a scris de aici că propunerile lor nu se pot primi și li s-a motivat noua măsură cu temeiuri nouă.

Mulțameasc, escelentissime, pentru cele ce ai binevoit a-mi împărtăși și despre congres⁵. Eu cred că 20/8 aprilie ar fi o zi prea acomodată pentru deschiderea congresului, că după sărbătorile Învierii oamenii sunt cu totul altmintrelea dispuși decât în post și decât în cap de iarnă. Deci pentru zi nu ar fi nici o dificultate. Într-aceea, sunt alte împregiurări care mie-mi însuflă oareșicare grijă cu privire la ținerea congresului și pe care mă simt îndatorat a le împărtăși și esceleței tale, pre cât se poate mai în scurt.

Oamenii adică mai de capacitate au început a întreba cu tot adinsul, dacă congresul se va ținea numai spre a notifica răspunsul maiestății sale sau că acela [î]și va mai avea a se ocupa și cu alte chestiuni de o importanță vitală, spre es[emplu], senatul imperial, dieta, uniunea, referințele românilor către sași și terra regia ș[i] a[lte]. Unii n-ar voi să obvie de loc asemenea chestiuni în congres. Alții, din contra, carii mi se pare că sunt mai mulți, tocma pretind ca congresul să înceapă de unde a încetat conferința din ian. 1861, să purceadă sistematice și, după o tăcere obstinată a noastră de 1 1/2 ani, să ne dechiarăm odată în vreo parte, să nu mai umblăm cu doi bani în trei pungi.

De aceea se dorește mult ca, cel puțin pentru deputații membrii ai congresului, să se elaboreze o programă, cu atât mai vârtos că prin aceea să se taie drumul de încurcături și neplăceri, dacă totuși s-ar întâmpla, din nenorocire, a se forma vreo clică fanatică, lipsită de candela luminătoare a minții ce calculează rece, precum trebue a se calcula pe terenul politic. Am înțeles că pe mersul Mureșului s-ar face și sfătui că, dacă nu va fi alegere, orice fel de alegere, numai să fie, să nu meargă la congres⁶.

Deci manifestațiuni ca cele sus atinse le las la înțeleapta apreciere și de judecare a escel[enței] tale.

Însărcinarea cu care binevoiești a mă mai onora esceleța ta în privința reorganizării administrațiunii financiare a gimnaziului⁷, pre lângă ce îmi vine

⁵ Conferința națională de la Sibiu din 8/20–12/24 IV 1863.

⁶ Referire la Axente Sever care locuia la Alba Iulia și care s-a pronunțat, de la început, categoric pentru alegerea membrilor conferinței naționale. Deoarece aceștia, la porunca drastică a Cancelariei aulice, vor fi numiți de către capii celor două confesiuni românești, Axente Sever și, de asemenea, dr. I. Rațiu, nu vor lua parte la Conferința națională din 1863.

⁷ Este vorba despre Gimnaziul ortodox din Brașov.

ca un nou semn de încredere generoasă, îmi și impune datoria de a atinge și pe această chestiune, în puține cuvinte. Până în momentul de față nu cunosc măsurile luate de escel[ența] ta în acest obiect. Astăzi dimineața întrebai pe unul din membrii eforiei care îmi răspunse că s-ar afla pe masa ei o invitațiune a escel[enței] tale; lui [i] se pare, cum spunea, cam de trei coale. Același însă nu știu să-mi spună nici măcar esențialele sau mai bine principalele puncte, pentru ca să mă știu orienta și eu. Cred însă că dacă va veni dn. consil[ier] dr. Vasici⁸ voi avea ocaziunea de a cunoaște lucrul mai de aproape. Spun drept că cam de 3–4 luni încoace m-am și ferit de cercurile în care se debătea cauza școalelor. Au jucat multe neînțelegeri, uneori ambițiuni deșiate și, mai mult ca toate, neîncrederea și presupusul reciproc. Au eșit din gurile unor oameni cuvinte vătămătoare pe care nu le-ar putea justifica nimeni. Actu mi se pare că patimele s-au mai stâmpărat, prin urmare, cred că venind dn. consi[lier] Vasici și, aruncând la mijloc moderațiune și auctoritate, va scoate tot lucrul acolo unde țintește tot binesimțitorul: apărarea și păstrarea autonomiei, bine și drept înțelese, pre cât numai se poate.

Rugându-mă de ertare pentru că răpii prea mult timp escelenței tale cu o scrisoare așa lungă, am onoare a fi cu profundă venerațiune al escelenței tale serv devotat

Georgie Baritiu

Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Șaguna, nr. 2870. Original.

⁸ Paul Vasici (1806–1881), consilier al Guberniului Transilvaniei pentru școlile confessionale ortodoxe în perioada 1862–1867.

CĂTRE IOSIF HODOȘ

64

Brașov, 1860, [18] iunie 1860

Domnule și dorite amice!

Mag[h]iarii au petiționat de mult și repetetiv pentru „restaurarea drepturilor vechi“, sașii le-au urmat nainte cu 6 săptămâni, galițianii întocma, precum veți fi văzut din unele jurnale. A sosit timpul ca să spargem și noi prin trista tăcere de ani zece.

Românii din Țara Bârsei năntară tocma cu poșta de astăzi o petițiune¹ către senatorii imperiali², ale cărei puncturi, pregătite de mai înainte, sunt însărcinat a vi le comunica și d-voastră, pentru ca, dacă cumva aflați și d-v. de o *absolută* trebuință, a subșterne o asemenea rugămințe către înaltul senat imperial la Viena, să cunoașteți ce am cerut noi, pentru ca în mijlocul acestei întunecimi să nu ne contrazicem. Încolo noi la compunerea rugăminții observărm următo[are]le reguli:

Din gravamine, am ales numai pe cele fundamentale. Am pus la călcâi numai vreo 60 subscripțiuni însă toate alese bine... Am cruțat pe sărmanii angloiații noștri c.r., pentru ca niciunul din ei să nu se compromită fără

¹ Petiția românilor din Brașov, redactată de G. Bariț la 17 VI 1860, semnată de 60 negustori și intelectuali, și înaintată arhiducelui Rainer, președintele Senatului imperial lărgit, cuprindea 18 puncte, între care: libertatea presei, introducerea limbii române în administrație, sistarea supravegherii polițienești la care erau supuși intelectualii, întrunirea sinoadelor, instituirea unui organism colectiv de conducere a națiunii, adoptarea unei constituții a Transilvaniei; textul în *Naționalul*, III (1860), nr. 48 din 19 VI; *Foaie...* XXIV (1861) nr. 12 din 22 III.

² Cei trei membri români ai Senatului imperial lărgit care și-a desfășurat lucrările între 31 V–29 IX 1860, au fost: Andrei Șaguna pentru Transilvania, Andrei Mocioni pentru Banat și Nicolae Petrino pentru Bucovina.

trebuință și fără timp că și așa noi avem puțini suntem noi destui pe dinafară. D-v. ați mai avea să observați:

1) O grabă mare, pentru ca nu cumva senatul să se închidă fără veste. 2) Să tăiați *toate* acele puncturi care nu vă ating și pe d-v. imediat și să puneți altele în locul lor, însă tot mai generale, de es. cauza munților d-v., *dacă* aceea încă nu e terminată, ceea ce noi nu știm. (Să lăsați afară de es. p[unctele] însemnate cu *non* la margine) 3) Să nu vă prea întindeți la comune multe; 2–3 mai mari vecine, sunt de ajuns care apoi să fie reprezentate cel mult de 50 subscripțiuni *fruntașe*. 4) Rugămintea să se compună *astădată* în limba germană: An den Hohen Reichsrath der oesterreichischen Monarchie³. 5) Să se trimită la un amic carele să o dea de-a dreptul la mâna arhiducelui președinte. 6) Aici nu s-a făcut osebite între uniți și neuniți; dacă însă pe la d-v. — ceea ce noi iarăși nu știm — din o cumplită nenorocire ați fi constrânși a vă separa, fie, să dea unii și alții separați, numai uniții apoi să avizeze pe dl. Andrei Mocioni, senatorul imp., iară neuniții pe episcopul A. Șaguna ca pe senator; 7) Să se păzească cea mai severă discrețiune față cu toți născuții noștri oponenți, până când veți fi siguri că actul d-v. va fi ajuns și că a fost primit; va veni apoi timpul când se va putea publica și prin jurnale. 8) Puntele suplicii la nici un caz să nu se pună în ordinea în care le-am pus noi, ci d-v. ați putea începe de es. tocmai cu p[unctual] 17-lea ca punctul I. 9) Punctul din urmă să se elabore și mai pe larg. Să punem tot pondul pe constituțiunea reprezentativă, cu un cens ca de 10 f. de contribuțiune directă și să o cerem ca să ni se dea cât mai curând. Noi românii numai în o dietă în care să fim reprezentați și noi după ținuturi și, firește, după majoritatea poporimii, ne vom putea înțelege și cu guvernul și cu compatrioții noștri unguri și sași; numai în dieta reprezentativă sau nicidecum.

La Alba Carolină încă s-a trimis o copie ca cea %⁴, iară pe airea în părțile d-v. nu. Pe bunul nostru domn Grigoriu Mihali, protopopul din Zlatna⁵, nu am îndrăznit a-l supăra în doliul în care se află; ci d-ta vei avea bunătatea de a-i comunica după împrejurări și a vă consulta.

Cu stima cordială cu care am fost totdeauna rămân.

Al domniei tale frate și amic

George, m.p.

Arh. Bibl. Mitrop. Sibiu, F. Varia, doc. 144. Original; publ. de E. Hodoș, *Scrisori*, Sibiu, 1940, p. 35–37.

³ Înaltului senat al Monarhiei austriece.

⁴ Bariț alătură scrisorii textul petiției românilor brașoveni.

⁵ Grigore Mihali (1803–1872), protopop greco-catolic al Zlatnei, din 1863 membru al Capitulului din Blaj și rector al Seminarului teologic.

CĂTRE IOAN PAMFILIE¹

65

Brașov, 1861, iunie 19.

Preaonorate domnule secretar!

Subscrișii, însărcinați de cele două comune principale bisericești de aici², își iau voie a vă ruga pe d-v. ca între împrejurările de față, când credem cum că onorabila deputațiune națională va fi sosit sau va fi aproape să ajungă la Viena³, să binevoiți a primi alăturata sumă de ö.w.f. 400 — adică patru sute fiorini val. austriacă și a-i transpune domnilor deputați, consiliari, Iacob Bologa, Ilie Măcelariu și, pare-mi-se, viceșpan Dr. Ratz⁴, spre a se ajuta la trebuințele călătoriei d-sale, dispunând frățește asupra acestei sumușoare, eară spre scopul legitimării subscrișilor a ne asigura de primire.

Comunele noastre roagă totodată pe d.d. deputați ca cu această ocaziune să binevoiască a cerceta și despre soarta acelei suplice a lor pe care dânsule o așternuseră în earna trecută pe calea fostului gouvern provincial către î[naltul] ministeriu în cauza gimnsiului de aici, în urmarea preagrațioasei promisiuni împăratești de o dotațiune pentru un gimnsiu complet.

Mai departe vă rugăm ca onorabila deputațiune să nu pregete a ne înștiința și pre noi aproximative despre timpul petrecerii sale în Viena, cum și

¹ Ioan Pamfilie (1827–1877), absolvent al Seminarului din Blaj, doctor în teologie la Viena, secretar al episcopului și apoi mitropolitului Șuluțiu, protopop unit al Clujului între 1862–1869, canonic mitropolitan între 1869–1877.

² Comunitatea bisericească a Șcheilor Brașovului și cea din interiorul orașului.

³ Cea de a doua deputăție națională de după emiterea Diplomei liberale, alcătuită din Iacob Bologa, Ilie Măcelariu și Ioan Rațiu.

⁴ Ioan Rațiu a îndeplinit timp de două luni în 1861 funcția de vicecomite al Comitatului Turda.

dacă în urmarea reîntoarcerii sale acasă, va rămânea acolo pe loc un deputat în permanență și dacă acela va fi d. Dr. I. Maior⁵ sau altul, în urmă dacă planul Universității săsești de a regula și respective a despărți teritoriul în românesc și săsesc este cu știrea Cabinetului, precum noi suntem foarte aplecați a crede sau, din contră? În urmă dacă congresu național nu s-ar putea câștiga tocma prin întervenirea guvernului provincial și a celor 2 cancelarii de curte la maiestatea sa.

Avem onoare a fi cu cea mai distinsă stimă ai domniilor voastre serv
plecați

G. Baritiu
I.G. Ioan

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 60. Original.

⁵ Dr. Ioan Maior (1827–1904), funcționar român la Ministerul Justiției, din 1863 consilier al Guberniului Transilvaniei pentru școlile greco-catolice, după 1868 avocat la Lugoj.

CĂTRE ELENA GHICA¹

66

Zărnești, 2 august 1860

Doamna mea!

Mai înainte de a vă da informațiunea la care ați avut bunătatea a mă provoca prin prețioasa d-v. scrisoare din 12 iuliu c.v., vin a vă mulțumi cu toată sinceritatea inimei pentru onoarea ce îmi faceți prin aceasta. Sunt părinte de familie, doamna mea; atâta încă ar fi de ajuns pentru ca să cunoașteți până la ce grad știu să stimez nobila și generoasa d-voastră întreprisă, a cărei statute le-am citit cu toată luarea aminte; am fost însuși un lung șir de ani în capul instituțiunii noastre publice; avem și noi aici reuniune de dame române întocmită de zece ani; am văzut ștergându-se multe lacrimi prin activitatea acestui fel de instituție, iară a șterge lacrimi sau mai bine a deseca fântâna lor este dat în această lume par excellence numai aleselor secului frumos, d-voastră.

Doresc a vă servi, doamna mea, la ceea ce m-ați provocat de a vă găsi profesorițe pentru orfelinatul fundat de damele Moldovei sub protecțiunea m[ăriei] sale Doamnei² și sub energioasa conducere a d-v. Am și făcut întrebațiune cătră două persoane, ci încă nu am luat răspunsul dorit pentru ca să vă poci comunica ceva definitiv.

¹ Elena Ghica (1828–1888), fiica banului Mihail Ghica, cunoscută colaboratoare la diferite reviste străine în care a abordat, în franceză și greacă, cele mai variate subiecte, de la poezia populară până la economie, făcând cunoscute Apusului problemele societății românești; lasă o mare parte a averii sale primăriei Bucureștiului.

² Elena Cuza care a vizitat orfelinatul din Galați, împreună cu Alex. Ioan Cuza, în zilele de Paști ale anului 1863.

Într-aceea îmi iau voia, doamna mea, a vă ruga ca deocamdată să binevoiți a-mi da instrucțiune pentru următoarele puncturi:

1. Dacă doriți ca să se deschidă un concurs de profesorițe în jurnalele românești din Transilvania, întru înțelesul Regulamentului și al scrisorii d-v., ca așa prin concurs să vă puteți alege din mai multe persoane una.

2. Pe lângă emolumentele provăzute în Regulament, ce fel de ajutorământ (leafă) va avea profesorița d-v.

3. Dacă aceiași, pe lângă purtările neprichănite, poate fi sigură pe postul său pe mai mulți ani.

4. Dacă pentru călătoria de aici la Galați va putea lua ceva despăgubire și câtă?

G. Baritiu³

BAR, București, Mss. Rom. 973, f. 16–17. Copie autografă.

³ Pe verso însemnarea ulterioară a lui G. Bariț: „1860. Doamnei Ghica, la Galați, răspuns“.

CĂTRE NICOLAE POPEA

67

Brașov, 27 octombrie 1860

Reverendissime domnule!

Domnul protopop Mețianu¹, venind de la Sibiu, îmi descoperi cum că acolo s-ar fi proiectat ca după ținerea sinodului² să se deschidă și un fel de conferință națională, cu scop de a se consulta în privința măsurilor ce are să ia națiunea română transilvană față de noul eveniment important³ și că pentru aceasta s-ar fi mai chemat și alți bărbați de capacitate din cealaltă confesiune; apoi mai adăose cum că eu încă aș fi poftit a merge la Sibiu pe acele zile. Ci domnul Mețianu nu a știut să-mi spună dacă proiectata conferință națională va fi auctorisată de mai sus sau nu, ceea ce oricum în ochii mei nu este de puțină însemnătate. Îmi place a crede cum că între cercustările de față o asemenea conferință, fiind și neauctorisată va fi totuși suferită pe tăcute. Sunt însă de acea opiniune, cum că o auctorișare, dacă nu în scris, cel puțin verbal, ar fi pentru unele cazuri de mare folos. Temeiul cel mai tare ce ar putea îndupleca pe înaltul Gubern ca să dea românilor voia la o conferință preliminară formală, constatătoare din vreo 70 până la 100 bărbați, ar fi ca românii transilvani să aibă ocaziune de a proiecta și a subscrie cătră maiestatea sa, împăratul și marele principe o adresă de mulțămire pentru

¹ Ioan Mețianu.

² Sinodul bisericii ortodoxe din Transilvania ținut la Sibiu în 24–26 octombrie 1860 în cadrul căruia s-a cerut din nou împăratului restaurarea mitropoliei. Memoriul sinodului a fost prezentat la Viena împăratului de către protopopul Brașovului, Ioan Popasu.

³ Este vorba de diploma imperială din 20 X 1860 care a inaugurat epoca guvernării liberale.

cuprinsul Diplomei și al autografului său îndreptat către ministru Rechberg⁴, cum și pentru alegerea și trimiterea unor deputați cu aceeași la preaînaltul tron, precum, între alții, află de bun inteligența din Brașiov.

Încheind din espectoratiunile câte se auziră în aceste 15 zile din urmă de la compatrioții unguri și sași, apoi ambele națiuni seamănă a fi prea determinate ca cu ocasiunea restaurării vechei constituțiuni a țării pe noi să ne trateze ca pe a 5-a roată la car, să ne scoată ochii cu câțiva amployați români, întocma ca pe la anii 1791–92, iară limba română să o sufere ca până la anul 1848 în piețele de târguri și pe la sate. Ambele națiuni așteaptă foarte mult de la întocmirea legii electorale, căria vor să-i pună un cens foarte mare de temelie, bunăoară ca celei din Convențiunea de Paris, dată Principatelor⁵.

Îmi iau voia a te reflecta la *Kronstädter Zeitung* nr. 168, unde domnii S.L. esplica constituțiunea veche, reproducând Diploma Leopoldină din 1691 și articuli dietali din 1791.

.....
G. Baritiu⁶

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 46. Copie fără sfârșit.

⁴ Johann Bernhard Rechberg (1806–1899), ministru-președinte al guvernului austriac între 21 VIII 1859 – 4 II 1861; ministru de Externe între 1861 – 1864; a contrasemnat diploma liberală din 20 X 1860. Unul din actele care o însoțeau la care se referă Baritiu preconiza organizarea în Transilvania a unei conferințe consultative interetnice în vederea adoptării unor norme electorale pentru convocarea dietei.

⁵ Convenția de la Paris a celor șapte mari puteri europene, semnată la 7/19 VIII 1858, prevedea ca în Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești dreptul de alegere să revină cetățenilor cu o avere al cărei venit era de minimum 100 ducati sau galbeni anual, care formau colegiul alegătorilor primari sau indirecti. Colegiul alegătorilor directi preconiza un cens de peste 1 000 galbeni venit anual.

⁶ Pe verso însemnarea autografă a lui G. Baritiu „Brașiov, 27 octombre 1860. G. Baritiu lui Nic. Popea despre o conferință. Protopopului Nic. Popea la Sibiu.” Scrisoarea semnată de G. Baritiu, nu este scrisă de mâna lui.

CĂTRE ALEXANDRU STERCA ȘULUȚIU

68

Brașov 27/15 novembr. 1860

Excelentissime domine!

Preaonoratul domn canonic Timotei Cipariu mă încunoștință¹ cum că esceleția voastră ați binevoit a mă denumi și pe mine între membrii acelei deputațiuni naționale, carea sub conducerea esceleției voastre e destinată a mulțiami maiestății sale c[esar] r[egești] ap[ostolice] pentru libertățile ce ni le-a garantat din nou și nouă românilor, alături cu celelalte popoare ale monarhiei².

Nu știu cum să mulțiamesc esceleției voastre pentru onoarea ce mi-ați făcut prin această denumire. Cu atât însă simț mai profundă durere cum că tocma în acestea zile importante mă văd atât de ținuit pe loc încât îmi e preste puțință a mă mișca deocamdată.

În vara și toamna anului eu am făcut până acum patru călătorii, una în țara vecină³, a doua la părinți, cu familia întreagă, eară două la Sibiu. Aceste călătorii mă costară nu numai perdere mare de timp de la ocupațiunile după care trăesc, ci totodată îmi desecară și mijloacele finanțiale într-o atâta cât acum, fără o învederată lipsire a familiei de cele trebuincioase, mi-ar fi curat preste puțință a mai scoate 3–400 fl[orini] v[alută] a[ustriacă] spre a petrece la Viena pe un timp nedeterminat.

¹ Scrisoarea lui Cipariu, din 4/16 XI 1861, către Bariț în *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978, p. 332–333.

² Referire la diploma imperială din 20 X 1860 prin care s-a inaugurat era guvernării liberale.

³ Una din multe călătorii de afaceri ale lui Bariț la București în interesul Fabricii de hârtie din Zărnești al cărui acționar și director comercial era.

Doi bărbați asupra cărora aş mai putea încredința grija ce o port eu absentează tocma de opt săptămâni la București; nici până astăzi nu dau semne ca să se reîntoarcă. Preste aceasta, dacă aş absenta eu pe timp mai mult, fratelui Iacob Murășianu, în aceste zile volburoase, i-ar fi curat preste putință a duce trebile redacțiunii⁴ numai singur, ceea ce mi se pare ar fi spre foarte mare daună a totului. Într-aceea tocma de nu mi-ar sta în drum.... [text deteriorat] pedeci obstinate, mărturisesc, esceleție, în comoara conștiinței, că mai am și un alt scrupul care mă privește numai pe mine. Până acum încă se auziră ici coalea șoapte că dacă eu stau cu atâta zel pentru reeșirea cauzei noastre naționale, scopul meu poate să fie vânarea vreunui post mai mare în stat, precum au făcut bunăoară unii pe la anii 1849/50. Unii ca aceia nu vor să știe că dacă eu aş voi să caut posturi, am să le caut numai în clerul nostru de carele mă țin încă și de care nu m-am lăsat cu voia mea niciodată, căci de aş fi voit alte ranguri gulerate am avut timp de ajuns a mă căciuli și a câștiga ceea ce școlarilor mei li s-au dat în acești 10 ani trecuți. De am dorit totuși în viața mea și în secretul inimei mele vreun post mirenesc, acela a fost numai și numai unul: de referințe scolastic⁵, ceea ce însă nouă uniților nu ni s-a dat, ci „*ex nexu unionis*“ s-a dat unuia din clerul catolic⁶, pentru ca prin acesta să ni se reîntoarcă zilele de când cu „pater iesuită“. Destul că eu nu aş voi să dau lumii de vorbă în această direpțiune.

Întru altele văzând eu din câte vin și se adună la redacțiunea noastră din toate părțile românimii austriece, cum toți românii sunt la un cuget, încât pentru scop, sunt tare în credința cum că misiunea de acum a esceleției voastre și a celorlalți deputați se înlesnește foarte prin aceea că toți românii vă vor sprijini, fără diferență și escepțiune.

Încât pentru opiniunile și convicțiunile locuitorilor români mai cultivați din acest ținut, aceleași se manifestară în 26 puncturi pe care ei le primiră cu o rară unanimitate⁷. Mărturisesc că acel elaborat este al meu; eară principiul de unde am pornit mi l-am explicat în *Gazeta* nr. 50. Astăzi, după eșirea

⁴ Redacția *Gazetei Transilvaniei* și *Foi*...

⁵ Postul de consilier gubernial pentru școlile greco-catolice îi va fi oferit din Blaj de către mitropolitul Șuluțiu lui Bariț în 1862, fără ca el să se poată totuși decide pentru ocuparea lui; invitația făcută prin canonicul Ioan Fekete Negruțiu în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976. p. 179.

⁶ În anii regimului absolutist consilierul gubernial școlar catolic Karl Festl avea în subordinea sa și școlile greco-catolice.

⁷ Este vorba despre *Proiectul de program național al conferinței românilor din Brașov și împrejurimi, ținută la 6/18 noiembrie 1860*, publicat în *Gazeta Transilvaniei*, XXIII (1860), nr. 50 din 8 XI [st.v.]; *Naționalul*, III (1860), nr. 93 din 24 XI; T. V. Păcățianu, *Cartea de aur*, II, Sibiu, 1902. p. 133–136.

*Diplomei*⁸ și a biletului de mână către ministrul Rechberg⁹, noi românii avem câteva concesiuni și drepturi fundamentale de o parte, suntem însă de alta, prin bilet, aruncați în pușcăria de a fi siliți să tractăm și să negociăm cu națiunile privilegiate (tiefeingehende Veränderungen)¹⁰, întocma ca și cum ne-am afla pe pragul anului 1848; prin urmare avem să cerem și să pretindem tot, ca și cum nu am avea nimic.

Încât pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria, eu nu memorai nimic în cele 26 de puncte. Nu am făcut aceasta înadins. Decretul sau legea unilaterală a dietei transilvane din 1848, mai 30, sancționată de regele Ferdinand a dus pe Transilvania la Pesta. Dieta de acolo s-a mutat mai târziu la Debrețin, unde în 19 aprilie 1849 dieta acum unită a proclamat și decretat nici mai mult nici mai puțin decât: proscripțiunea și destronarea casei habsburgico-lotaringică. Se poate deci ca împăratul Austriei să recunoască decretul dietei din anii 1848/9?! Celelalte se înțeleg de sine.

Ci eu îmi voi lua voia a deduce acest cuget mai pe larg în *Gazetă*, până când mai e timp, pentru că teamă îmi este cum că vor sosi zile când vocea jurnalelor nu se va mai auzi de zgomotul armelor.

Îmi iau voie, esceleție, a alătura spre oareșicare us, atât programa brașovenilor, provăzută cu subscripțiuni de ale locuitorilor de aici, din care esceleția voastră veți binevoi a alege acelea care, după împregiurări, vor avea loc a le subșterne mai departe.

A doua, un concept de rugămintă care se elaborase la Sibiu, numai pentru scopul special de a mijloci la maiestatea sa o poruncă către denumindul cancelar ca acela în alegerea membrilor conferinței transilvane preliminare să respecte în toată privința voturile domnilor arhipăstori românești¹¹.

A treia, un exemplar din petițiunea dietală de la 1842, cu referință la p[unctul] 26 al cererii brașovenilor¹².

⁸ Diploma imperială din 20 X 1860.

⁹ Prin unul din actele însoțitoare ale diplomei din 20 X 1860, se punca în vedere ministrului-președinte Rechberg să ia măsuri pentru întrunirea în Transilvania a unei conferințe consultative interetnice în vederea înaintării unor propuneri privind baza electorală a viitoarei diete, menite să facă „schimbări afund tăietoare” în vechea constituție a principatului.

¹⁰ Schimbări profunde.

¹¹ Este vorba despre memoriul din 7 XI 1860 elaborat de Dimitrie Moldovan privind structura viitoarei conferințe interetnice, memoriu publicat în *Telegraful român*, VIII (1860) nr. 45 din 10 XI; T.V. Păcățian, *Cartea de aur*, II, Sibiu, 1902, p. 142–143.

¹² Punctul 26 al programului românilor brașoveni privea reglementarea raporturilor cu sașii pe Pământul Crăiesc, raporturi care au constituit obiectul memoriului celor doi episcopi români înaintat dietei Transilvaniei în 1842.

A patra, un mic extract dintr-un memorial întocmit de Ioan Maiorescu în febr. a[nul] 1858, la suprema direcțiune polițiană din Viena.

Știm că mulți sunt de opiniunea ca să se ceară, precum s-a făcut în a[nul] 1849, un cap național. Noi aici am aflat că cu acest proiect este de a se mai aștepta până vom mai vedea cum se desfășură lucrurile preste tot în monarhia întreagă. Apoi nici nu am vrea să pretindem ceea ce ar prea spăria, ci am socotit să așteptăm că ce vor câștiga în această privință croații, sârbii și sașii pe temeiul dreptului lor istoric. Noi am avea mai mare trebuință de un congres național care însă nu ar fi să se compună din mii ci, acuma, din sute de bărbați. Greu lucru și acesta de a se câștiga, cunoaștem, ci o cercare nu ar strica.

Pe lângă care, sunt și rămân cu fiască reverință și supunere al esceleției voastre serv plecat în Christos.

Georgie Baritiu
Director al fabricii
mehanice din Zărnești

A. N., Alba Iulia, Fond Mitropolia Blaj, 1861–123. f. 37–39. Original. O copie pe foiță: BAR, București, Mss. rom. 973, f. 35–38.

69

Brașov, 29 octobrie 1861

Escelenția voastră, prealuminate și preasfinție doamne arhiepiscoape și mitropolit!

Coprinsul preavenerândei epistole a esceleției voastre din 21 octobrie¹, m-a îndatorat spre mulțiamită ferbinte, pentru că o am privit și socotit ca un nou testimoniu al unei charități părintești estraordinare și a unei încrederi ce oscol. voastră ați avut din timpurilo trecute și până în acestea mai dincoace cătră mica mea persoană. Mai departe același coprins, încât privește la cunoscutul vot separat ...² mă învăță până în cât inima escel. voastre simte mâchnire adâncă pentru aceea ce s-a întâmplat din aceea parte. Mă rog însă ca să-mi dați voie escel. voastră a-mi face și eu oareșcare observațiuni modeste,

¹ Textul în: George Barițiu, *Părți alese...* III, 1891, p. 516–518.

² Votul separat din 3 X 1861 al consilierilor guberniali români: I. Alduleanu, P. Dunca și Alex Lazăr prin care aceștia, recunoscând principal uniunea Transilvaniei cu Ungaria, se declară pentru publicarea rescriptului imperial din 19 IX 1865, privind convocarea dietei Transilvaniei pentru 4 XI 1865 la Alba Iulia; textul în T. Păcățianu, *op. cit.*, II, p. 665–667.

nu spre alt scop decât numai cu dorința de a ne mângăia reciproc, că răul ce ar fi să cadă asupra românilor din votul separat ale celor trei consilieri se poate considera prea bine ca venit de-a dreptul de la guvernul central, prin urmare că acela nu are niciun drept de a-l împuta românilor. Acei trei români au fost de la începutul carierei lor, ca funcționari ai statului, aplicați de-a dreptul de către guvernul central, prin urmare același avuse ocazii de ajuns de a-i cunoaște în toată privința.

Același guvern central a denumit pe doi dintr-înșii încă și în comisiunea regnicolă din februarie a.c., la simpla recomandare a b[aronului] Kemény³.

Tot acei trei români niciodată nu au făcut vreun secret din simpatiile lor — nu zic către unguri — ci către legile din a. 1848. Din contra, guvernul central avuse o sută de ocazii și canale de a se informa cum că majoritatea preponderentă a românilor transilvani, condusă de instinctul și de esperința sa, nicidecum nu a săltat de vreo bucurie când au văziut că tocma acei trei înși fuseră numiți de consilieri guberniali și al patrulea, Dim. Moga de secretar⁴; eară deacă românii s-au mângâiet cu ceva în acest cas a fost numai speranță că totul e provosoriu, că deacă se va deschide dieta, tocma și neavând românii majoritate în aceea, ei cu minoritatea lor concentrată vor vota, pentru alte persoane demne de încrederea lor și de funcțiunile respective. Au nu cerură românii din capul locului ca, cu ocaziunea denumirilor, guvernul să asculte încai pe archiereii noștri! El nu a voit aceasta, prin urmare acum nici să nu se mire, deacă tocma prin acei români de partita a. 1848 se va plăsmui o ruptură, o partiță între români, carea să se arunce necondiționat în partea magiarilor. Eu nu sunt pesimist, totuși rog pe D-zeu în tot timpul ca să nu mă amăgesc, să mă uit drept în față și la bine și la rău. Reprezentațiunea guvernului din Cluș⁵ a încurajat mult pe unguri și, pare-mi-se, că a fost totodată în stare să ametească capetele mai multor români din comitate și să descurageze, eară pe alții să-i câștige în partea sa. Preste aceasta, este de prevăziut cum că cei patru români din guvernul țării, ori vor mai sta la posturile lor, ori nu, ei se vor sili din toate puterile lor a confăptui ca în dieta viitoare majoritatea în tot cazul să fie pe lângă ungaro-secui, pentru ca apoi și dânșii să se poată scuti și apăra,

³ La Conferința interetnică din 11–12 II 1861, dintre cei trei consilieri guberniali români au fost invitați I. Alduleanu și P. Dunca.

⁴ Dimitrie Moga, funcționar român cu vederi unioniste, secretar gubernial între 1861–1868, secretar al Conferinței naționale de la Sibiu din 1/13–4/16 I 1861.

⁵ Actul din 3 X 1861 prin care majoritatea maghiară a Guberniului din Cluj, postându-se pe poziția valabilității uniunii cu Ungaria din 1848, a refuzat să dea publicității și să traducă în viață rescriptul imperial din 19 IX 1861, privind întrunirea dietei; textul integral în limba română în: T. Păcășanu, *op. cit.*, II, p. 654–665.

respectiv, a se asigura de vreo funcțiune pe viitor. Mai știu și atâta că pe cât diploma din 20 oct. [1]860 a plăcut românilor, pe atâta unele scăderi mari ale Patentei din 26 febr. i-au descuragiat, încât, când vreodată se vor vedea și ei ca națiune înlăuntrul vechei constituțiuni transilvane, mulți dintr-înșii se vor îndoi foarte a schimba drepturile cardinale (jus publicum) al Tr[ansilva]niei cu patenta din 26 febr. Oamenii și până acum zic: să mergem la Reichsrath⁶, dară mai întâi trebuie să aflăm curat ce și cât rămâne din autonomia țării noastre. Pare-mi-se că românii vor rămânea desbinați de unguri în multe alte puncte, dară când vor veni la jus publicum Tr[ansylva]niae, din acesta vor vrea să păstreze, alături cu ei, tot ce este mai bun decât Patenta. Împregiurări de aceste sunt de o natură ca să ne aducă și pe noi în contact foarte neplăcut cu guvernul central. Mai mulți dintre ai noștri se tem că cei mai mari și mai puternici vor avea întru nimic a scoate castanele cu mâinile noastre din foc, fără ca până acum să ni se fie asigurat viitorul în ceva. Aseară ne adunarăm și noi la d. prot. I. P[opasu]⁷; citirăm și scrisorile dd-lor Bologa⁸ et Rațiu⁹, ne învoirăm apoi ca votul separat al celor trei să se desaproabe și în *Gazetă*. Atâta că spațiul aceleia nu a lăsat să se publice mai întâi și acel vot, pentru ca cititorii apoi să vază ce și pentru ce se desaproabă.

Secuii din Treiscaune au început să amerințe conlocuitorilor români cu sile rele, pentru că românii ar fi de vină cum că ei nu-și pot ajunge scopul cu restaurarea monarhiei lor ungurești. Pe sub mână, se mai șioptește cum că ungurii sunt prea determinați ca să împingă lucrurile usque ad extrema, încât, mai curând sau mai târziu, să spargă un nou război civil. De ar fi ca să mai bem încă și un asemenea pachar, de ne-ar amesteca și pe noi în rebeliunea lor într-un mod sau altul, dacă noi în asemenea momente încă tot n-am avea nimic sigur la mână, apoi atunci s-ar putea zice, în adevăr, că alții scot castanele cu degetele noastre.

Pe lângă care, am onoare a fi cu profundă reverință fiiască al esceleței voastre sierb și fiu în Christos.

Georgie Baritiu

A.N., Alba, F. Cabinet Mitrop., nr. 709/1861, f. 127–130.

⁶ Potrivit Patentei constituționale din 26 II 1861, Transilvania era reprezentată în parlamentul central de la Viena prin 26 deputați care urmau să fie aleși în cadrul dietei sale.

⁷ Ioan Popasu (1808–1889) protopop al Brașovului, între 1865–1889 episcop al Caransebeșului.

⁸ Iacob Bologa.

⁹ Ioan Rațiu.

Braşiov, 13/1 nov. 1861

EsceleŃtia voastră, prealuminate şi preasfinţite doamne arhiepiscoape şi mitropolit!

Nemărginita veneraţiune ce port în inima mea către esceleŃtia voastră mă îndatoră şi astădată ca, cu privire la telegramu din 11 ale c.¹, să-mi desfăşur mai pe larg acelea temeuri care mă opresc, ca cu mână de fer, pentru ca să nu poci împlini provocarea esceleŃtiei voastre de a merge la Viena. Temeurile acelea se află în referinţiele şi împregiurările mele personale şi familiare.

EsceleŃtie! Inainte de aceasta cu vreo lună mi s-a zis şi de la Sibiu², ca să merg la Viena, să stau acolo cu anul, eară naţiunea să mă ajute la portarea speselor cu o sumă anuală de 3000 f.c. Frumoasă chemare şi foarte măgulitoare pentru mica-mi persoană, frumos câmp acela ce mi s-ar deschide spre a conlucra şi în modul arătat pentru naţiunea mea! Cu toate acestea însă puseţiunea mea soţială nu mă eartă a primi acea sarcină. Lăsăm că nu văd nicăiri acel fond de unde să mi se poată număra 3000 f.c., dară apoi pentru mine şi familia mea vine o altă întrebare? Astăzi cum stau, îmi nutresc familia din o plată anuală de 1600 f.c., plus 400 f.c. alte venituri ce-mi câştig prin condei, administru această fabrică la care sunt şi eu părtaş³ cu o bagatelă de 5000 f.c. la care însă familia mea priveşte ca şi la o angiră de scăpare în zile rele, în zile de bătrâneţe sau de neputinţă, pentru că altă avere de care să mai dispun abia trece preste 1000 f.c., din cauză mai vârtos că stăricica ce-mi strânsei până pe a. 1849 mi-o răpiră secuii toată în acelaşi an⁴, încât am trebuit să încep eu a munci earăşi ca din pajişte. Acum dacă eu mi-aş părăsi acest serviţiu pe timp mai îndelungat soţietatea fabricei noastre, care şi dealtmintrea m-a încărcat cu toată îngrijirea ei, mi-ar putea denega cu tot dreptul orice plată

¹ Referirea priveşte invitarea adresată lui Bariţ de către mitropolitul Şuluşiu, conducătorul delegaţiei naţionale care a activat la Viena în noiembrie-decembrie 1861 în vederea numirii unui cancelar aulic român.

² Invitarea la care se referă Bariţ a venit, desigur din partea episcopului Şaguna cu care el se găsea în acest an în cei mai buni termeni, cu prilejul întrunirii la începutul lunii noiembrie a Comisiei naţionale permanente.

³ Fabrica de hârtie de la Zărneşti.

⁴ Referirea priveşte jefuirea familiilor săseşti şi româneşti braşovene care se refugiau în Ţara Românească, în 21 III 1849, în pădurea Predealului de către soldaţii secui după ocuparea Braşovului de către generalul Bem. Între familiile româneşti jefuite erau şi acelea ale lui Paul Vasici, Andrei Mureşan şi G. Bariţ, acesta din urmă suferind o pagubă de 5 600 fl.

mai departe și ar fi silită eo ipso a-și căuta un alt administrator. Acum las la pătrunzătoarea înțelepciune a esceleției voastre ca să binevoiți a-mi judeca pusețiunea mea. De aș fi om cu stare materială mai însemnătoare, de aș dispune preste capitaluri și moșii, vă jur că nu aș aștepta îmbieturi oricând e vorba de cauza națională. În curs de 1 an făcui 6 călătorii la Sibiu; fiecare mă costă câte 40 f.c., din acelea mi s-au plătit două, eară la patru le-am portat eu speșele. Mulțimea de corespondențe pe care mă fac împregiurările a le întreținea cu mai mulți conaționali ai mei încă mă costă bani. Cheltuesc bucuros pe cât numai poci, dară mai departe nu mă află în stare. Și totuși poci să adaog și atâta că pe primăvara viitoare îmi voi pregăti o pusețiune ca acea încât să poci călători la Viena în cauza națională, fără ca să fiu silit a cere de la națiune decât, poate, banii de drum, încolo și înapoi, dacă cumva se vor afla undeva de unde să mi se dea.

Într-aceea mi se pare, excellentissime, că în circumstările de față mie îmi mai rămâne un câmp destul de larg spre a conlucra pentru scopurile naționale, poate tocma atât cât aș face și acolo în Viena, de nu și mai mult.

Acestea toate mă simții îndatorat a le depune la peptul esceleției voastre ca în confseune și cu toată încrederea unui fiu sufletesc.

Pe lângă care, cercând de nou ertațiune pentru neputința de a îndeplini părinteasca provocare sunt și rămân al esceleției voastre sierb și fiu în Christos preaplecăt

Georgie Baritiu

A.N., Alba, F. Cabinet Mitrop. 709/1861, f. 177-179.

71

Brașov, 1861 no. 18.

Escelenția voastră prealuminate și preasânșite doamne arhiepiscoape și mitropolit!

Preavenerândeles esceleției voastre epistole din 13 ale acesteia¹, fiind norocit a le primi astăzi, grăbesc a vă mulțiami penru coprinsul și pentru marea osteneală ce vă lua[ți] încredințându-mă de asemenea știri și informațiuni interesante, ba tocma importante. Doamne, cum aș sbura de aș

¹ Textele celor două lungi scrisori ale lui Șuluțiu către Bariț din 13 XI 1861 în George Barițiu, *Părți alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 518-522.

potea, pentru ca să iau și eu parte la luptele întru care vă aflați eselenția voastră și ceilalți bărbați rezoluți ai națiunii noastre, ci astădată nu-mi rămâne mai mult, decât a vă încredința din nou că așa ceva pentru astădată îmi e curat peste puțină. Nu am, între altele, nici un om de Doamne ajută pe care să-l las în locul meu și care să ia asupra-și răspunderea cea grea a trebei pe care o port² și după care mai vârtos trăiesc. Într-aceea, mă mângâi și cu atâta că cine mai știe de ce este bună și această pedecă și cum poate să folosească chiar națiunii, mai curând sau mai târziu, că vai ce lipsă mare este și aici în țiară de a ținea pe oamenii noștri în răsuflet, cum am zice, adică a nu-i lăsa să concadă cu inima, eară la aceasta are a se lupta cineva foarte greu cu confusiunea de idei, cu înmiita varietate de principii la mai mulți dintre ai noștri.

Eu încă cred așa cum că, în urma urmelor, de la guvernul central vom câștiga mai mult ca de la magiari, ba știu și aceea că tocma și realizarea acelor ce doară oarecând ni le-ar recunoaște ungurii, în ultima analiză și așa cum încă mai stau lucrurile, depind tot numai de la guvernul central, că dacă nu va voi acesta, tot nu s-ar alege nimic din promisiunile acestora. Numai mă tem tare, și din parte-mi m-aș feri pe cât aș putea, ca nu cumva ceea ce vom câștiga pe o cale unilaterală, adică numai de la una dintre cele două potestăți legislative, să ni se dea cu un preț prea peste măsură mare și poate nesuportaver. Vream să zic: nu cumva din cauza promisiunii noastre sau chiar a îndatoririi de a trimite la Reichsrath³ să se nască; 1) chiar între noi românii desbinare, pe cât timp noi toți nu avurăm ocasiune de a ne cunoaște voința majorității sau fie și a totalității inteligenței noastre într-un congres cu privire la cestiunea Reichsrathului; 2) ca să nu cădem în cumplitul pericol de război civil; 3) ca nu după ani și zeciuni de ani T[ransilva]nia noastră pe calea Vienei și pe calea confederațiunii germane de la Frankfurt să devină fără veste provincie germană-in provinciam austriaco-germanam aut pure germanam redacta⁴, — o frică aceasta, pe care, ca să tăcem de magiari, o duc și croații în mare măsură. T[ransilva]nia, în al cărei jure publico au fost orișicum unele și bune, dacă s-ar fi observat, încă nu știe, nici din Diplomă⁵, nici din Patentă⁶, cam ce-i va rămânea dânsei din vechile sale drepturi de autonomie; ca de es. încă nu știe cum îi va fi organizată dieta sa provincială, nu aceea ce se va deschide peste câteva săptămâni sau luni, de se va deschide, ci aceea

² Referire la funcția de director comercial al Fabricii de hârtie din Zărnești pe care Bariț a purtat-o tot timpul existenței acesteia, între 1857–1877.

³ Este vorba despre reprezentarea Transilvaniei potrivit *Patentei constituționale* din 26 II 1861 în parlamentul central de la Viena.

⁴ Prefacerea în provincie germano-austriacă sau pură germană.

⁵ Diploma imperială liberală din 20 X 1860.

⁶ *Patenta imperială* din 26 II 1861.

prevăzută în Diplomă în niște termeni generali, că ce lege, nu provizorie ci definitivă, electorală va avea, până încât i se va păstra dreptul de a-și alege pe funcționarii săi publici, sau că pe acesta [i]l va pierde cu totul și în locu-i va intra denumirea prin respectivii miniștrii. Mai în scurt, mie mi se pare că noi mai înainte de a trimite la Reichsrath trebuie neapărat să ne organizăm în sânul nostru. Însuși monarhul puse în frunte *inarticularea* națiunii noastre⁷. Dară în ce va sta această inarticulare? Cum se vor regula referințele noastre către celelalte națiuni conlocuitoare? Cu teritoriu sau fără teritoriu?⁸ și apoi în ce proporțiune să trimită aceste trei națiuni deputați la dieta prov[incială] și chiar pe cei 27 la Reichsrath?! Sau că toate acestea cestiuni să se concreadă oarbe în întâmplări și Tr[ansilva]nia primo primum să trimită orbește la senatul imperial pe oricine și de oriunde?

Încât pentru cei trei consiliari gub[erniali]⁹ mie-mi vine să cred acum că d-nii miniștri mai mult s-au făcut mândri decât au fost în adevăr și numai pentru ca să ne pună la probă pe noi ceilalți.

În privința enga[ja]mentu[lui] cu *Oest[ische] Z[ei]t[un]g*¹⁰, spun drept că pretensiunile respectivei redacțiuni mă puseră la mirare. Nu este așa de mult, 3–4 ani, de când *Wanderer, Ost d[entsche] Post* ș.a., mă înbia pe mine, pe Maiorescu¹¹ ș.a. cu câte 60 fl. onorariu pe lună numai ca să le scriem câte ceva, câte de 2, mult 3 ori pe săptămână și s-ar fi ținut norocite ca să câștige corespondențe regulate din părțile acestea, eară nu ca să le plătească cineva lor, că redacțiunile știu foarte bine cum că din ce vor avea coresp[ondente] din mai multe țări li se înmulțește publicul. Apoi eu mă îndoiesc foarte că vom scoate noi 200–300 abonați la un jurnal ca acela. *Ost u[nd] West* a primit lucruri românești toată vara și plată, cel puțin cu știrea noastră, pe aici n-au luat de la noi.

⁷ Referire la rescriptul imperial din 19 IX 1861 privind întrunirea dietei Transilvaniei, rescript în care recunoașterea egalității națiunii române figura pe primul loc.

⁸ Potrivit dezbaterilor Universității sâsești din 1861 și apoi hotărârii din 29 III 1862 recunoașterea politică a românilor trebuia să se facă prin delimitarea unui teritoriu național *pe soama sa, asemănător celui maghiar, secuiesc și sâsesc. Majoritatea fruntașilor români s-au pronunțat împotriva acestei modalități cu totul nefavorabilă națiunii.*

⁹ În ședința Guberniului Transilvaniei din 3 X 1861 acesta, postat pe principiul valabilității uniunii din 1848 cu Ungaria, a refuzat să dea curs rescriptului imperial din 19 IX privind convocarea dietei. Cu această ocazie cei trei consilieri guberniali români numiți de Mikó: Ioan Alduleanu, Alexandru Lazăr și Paul Dunca în votul lor separat s-au pronunțat pentru publicarea rescriptului dar au recunoscut valabilitatea uniunii cu Ungaria.

¹⁰ Delegația națională românească de la Viena, condusă de Șuluțiu în noiembrie-decembrie 1861 a tratat cu redacția ziarului vienez *Oestereichische Zeitung* ca acesta să dea publicității în mod sistematic articole în favoarea românilor scrise de Vincențiu Babeș; redacția cerea în schimb angajarea unui număr de 300 abonamente anual.

¹¹ Ioan Maiorescu.

Dr. Bologa¹² încă nu ne-a scris nimic; numai escel[ența] sa d. episcop Șaguna ne înștiință despre sosirea lui la Sibiu.

Cu acestea sunt și rămân cu fiască reverință al escelenței voastre serv și fiu în Christos.

G. Baritiu¹³

A.N., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861–709, f. 171–174. Original; o copie autografă, incompletă la: A.N., Cluj, F-G. Barițiu, nr. 568.

72

Brașiov, februarie 1862

Escelenței voastre prealuminate și preasînțite domn arhiepiscop și mitropolit

După ce adunarea generală ținută de *Asociațiunea transilvană pentru înaintarea literaturii și culturii românilor* la Sibiu în novembre a.tr.¹, a destinat Brașiovului de loc al viitoarei adunări, pe 28 iuliu a.c. comunele românești de aici, îndemnate de bucuria și recunoștința pentru onoarea ce li s-a făcut prin aceasta, se învoiră între sine ca, între alte preparative cerute pentru primirea membrilor *Asociațiunii*, să întocmească pe același timp încă și o esposițiune de produse, manufapte și arte, care au să iasă toate numai din mâni și din economie românească.

Brașovenii, când s-au determinat a lua asupra-și această sarcină de a îngriji pentru înființarea unei esposițiuni constătoare din obiecte pe cât s-ar putea mai multe, au crezut cum că purced întocma întru înțelesul statutelor *Asociațiunii* al căror scop este înaintarea culturii românilor, fără nici o mărginire numai la unele ramuri ale vieții sociale, precum și totodată

¹² Iacob Bologa care era și el membru al delegației a fost trimis la Sibiu cu scopul de a-l convinge pe episcopul Șaguna să se alăture și el deputăției naționale aflate în capitala Imperiului.

¹³ Pe copia autografă din fondul Bariț de la Cluj adnotarea: „Estract din răspunsul [al] doilea, trimis es[celenței] sale d. mitropolit Alecsandru Sterca Șuluțiu în timpul petrecerii aceluiasi la Viena ca deputat în lunile octobrie și novembre 1861“.

¹ Adunarea de constituire a *Astrei* care a avut loc la Sibiu în 23 X/4 XI 1861; aflat la Viena în fruntea celei de a III- a delegații naționale românești din Transilvania de după 20 X 1860, mitropolitul Șuluțiu nu a luat parte la ea.

progresul în moralitatea publică și privată, după cunoscuta sentență: ora et labora, qua otium pulvinar diaboli².

Locuitorii români din Brașov nu-și ascund dinaintea ochilor acele dificultăți pe care vor avea a le întâmpina la această încercare crudă și fragedă, ca una ce va fi cea dintâi în felul său³.

Dacă totuși dânsii se simt nutriți de o mare speranță cum că proiectul lor va reeși, deși nu după așteptarea altor națiuni înaintate în arte și meserii, totuși după dorința românilor cari nu vor fi nedrepti în pretensiunile lor către chiar confriații lor, apoi această mângâiere a românilor de aici porcede și de acolo că le place a crede cum că eselența voastră nu veți lipsi a vă da binecuvântarea preste sus atinsa întreprindere și totodată a mijloci, prin clerul supus archiepiscopiei voastre conducere, îndemnarea celor, sau mai activi, sau mai avuți din popor pentru ca să ia parte la expozițiunea aceasta întru înțelesul alăturatei informațiuni.

Deci prea plecatul subscrisul comitet al expozițiunei își ia voia a vă ruga pe eselenția voastră ca să binevoiți a emite un cercular către d[omnii] protopopi și către tot clerul subordonat, îndemnător a lucra prin puterea cuvântului și prin exemplul propriu, însă fără silă morală, ca din poporul nostru să ia parte cât se vor putea mai mulți la expozițiunea carea se va face în Brașov la 28 iuliu a.c.

Știm bine că oamenii vor vedea cea mai mare greutate în modul de a trimite încoace obiectele din distanțe mai depărtate, ci comitetul nu va lipsi a îngriji pentru delăturarea acestei dificultăți într-un mod simplu denumind adică pe la toate cetățile și orașele mai de aproape câte o casă neguțătorească de renume solid, care va fi însărcinată a primi obiectele ce vor veni din respectivele ținuturi, a le pacheta și a le espeda la Brașov, pe lângă un portar cu cât se poate de efin.

Întru așteptarea unei rezoluțiuni binevoitoare, suntem și rămânem, cu fiască reverință ai eselenției voastre servi preaplecați.

*Comitetul expozițiunei
prin Georgiu Baritiu
secretar*

A.N., Alba Iulia, F. Mitrop. Blaj, 1862–152. Original.

² Roagă-te și muncește, fiindcă lenea e perna diavolului.

³ Expoziția Astei din 1862 de la Brașov care, pe lângă alte scopuri, l-a avut și pe acela de a procura fonduri bănești, a fost organizată de un comitet special și s-a bucurat de un mare succes. Adunarea însăși, ținută cu participarea celor doi arhierei români și a multor oaspeți din România, între care și Alex. Odobescu, a fost printre cele mai reușite din istoria ei.

[Braşov, 16 martie 1863¹]

.....

1. O programă precisă, cuprinzătoare de toate acelea obiecte câte ar fi a se pertracta în congres.

2. Un regulament al casei, precum se numeşte, adică defigerea acelor reguli de la care să nu fie liber a se abate nici un membru în tot decursul desbaterilor. Eu acestea două pregătiri le țin de lucruri esențiale pentru ajungerea unui scop sacru, național, în momente atât de importante, atât de grele, atât de critice, precum sunt acestea de acum pentru națiunea noastră, carea de la impunerea tăcerii încoace (nov. 1861) se simte oarecum părăsită, fără nici un compas, între mii de temeri și îndoieli, aruncată între două drumuri.

Ambele aceste acte pregătitoare sunt de cădînta presidiilor, cu Comitetul², și anume programa ca act definitiv, eară regulamentul ca un proiect carele ar trebui să se propună adunării îndată după deschiderea ei spre a-l discuta și a-l primi ca al său, ca obligatoriu.

De nu se vor face acestea, vom perde timpul cel mai prețios cu discuțiuni sterpe, sarbăde, lipsite de sâmbure, spre cea mai mare daună și poate chiar compromisiune.

Preste acestea a sosit timpul ca tandem aliquando să ne desciplinăm și noi pentru viața parlamentară.

Deci, mă rog prea umilit ca dacă escelențiile voastre, domnii priesedinți³, aflați cu cale de a se compune asemenea acte, să binevoieți a lua măsuri, însărcinând pe unii sau alții din eminenții bărbați pe carii îi aveți în apropiere a pregăti oareșcare concepte și a vi le propune spre încuviințare.

Eu nu poci ști cam pe câte zile cugetați escel. voastre a ținea pe membrii congresului. Îmi vine însă a crede că, în cazul cel mai favoritor, cinci zile ar putea fi cel mai scurt termin, cu atîta mai vîrtos că acum, ca niciodată, precipitarea ar putea deveni fatală în consecințele sale. Preste aceasta, înbuzirea obiectelor este foarte obositoare și descărcătoare de spirite, întru

¹ Această scrisoare adresată mitropolitului Șuluțiu, păstrată fără părțile introductivă și finală, s-a încrucișat cu cererea acestuia ca Bariț să întocmească un proiect de program, un regulament de ordine interioară și o schiță a adresei către împărat ale conferinței naționale din 8/20 III–12/24 IV 1863. Bariț a și întocmit proiectele primelor acte, comunicate de Șuluțiu omologului său ortodox care le-a respins cu cuvintele „programul sunt eu”. Textul adresei către împărat va fi formulat de Ioan Alduleanu, un apropiat al lui Șaguna.

² Comitetul național permanent instituit în 4 I 1861.

³ Șuluțiu și Șaguna, președinții Comitetului național instituit la 1/13–4/16 I 1861.

atâta cât n-ar strica să rămână o zi, a treia, liberă, în care să nu se țină ședință, ci să fie de răsuflare și totodată pregătitoare pentru altă ședință.

Deci, întocmirea programei depinde mai mult de la timpul ce se va ceda congresului spre a putea lucra. Însă, de ar intra în programă numai: a) regula ceremoniei deschiderii, b) cuvântul presidial, c) organizarea din lăuntru, de secretari și regulamentul pentru debateri, d) citirea răspunsului împărațesc, e) debateri asupra adresei de mulțămită, f) debateri asupra dorințelor naționale ce vor fi, sau a se repeți din cele vechi, sau unele nouă a se aduce pe tapet, apoi între toate acestea verificarea protocolului fiecărei ședințe și totuși eu nu pricep cum am putea eși la capăt în timp mai scurt ca de 5 zile. Într-aceea, Gubernul cere numai ca să nu-i ținem prea mult pe amplexii lui. Ei bine, 9–10 zile cu totul nu este eternitatea.

Încât pentru un regulament, în cazul când escel. voastră l-ați afla necesar și dacă nu s-ar afla altul carele să ia asupra-și această sarcină de a compune un proiect, eu stau spre serviciu în calitate de fost secretar⁴.

Ar mai fi, escelentissime domine, de a se pregăti încă și un alt proiect, ca proiect, la care când cuget mă apucă o grijă foarte mare. Același ar fi proiectul adresei de mulțămită, împreună cu toate câte se țin de aceeași în legămintele firească. Mă tem că nu va fi bine a lăsa un lucru atât de momentos numai pe zilele congresului. În acel act va trebui să ne cumpănim tot cuvântul, ca în cumpăna de aur. Noi nu putem subșterne, nici adresă scurtică ca sașii, nici lungă cât o zi de vară, cum sunt ale ungurilor. Pe lângă mulțămită, ce să mai între în această adresă pentru ca să cuprindă și simțămintele corespunzătoare cu intențiunile cesaro-regești? Iară apoi din dorințele și nevoile noastre să nu se auză nimic la tron cu această ocaziune?⁵

.....

G.B.

BAR, București, Mss. Rom. 974, f. 72–73.

⁴ Bariș a fost unul dintre secretarii Conferinței naționale din 1861.

⁵ Pe verso adnotarea lui Bariș: „1863. Estrasul scrisorii mele din 16 mart. către mitropolitul Șiluluju.”

[Braşov, mai 1863]

Excelența ta prealuminate și preasfințite doamne arhiepiscoape și mitropolit, părinte mie de binevoitor

Plecatul meu răspuns la venerabila epistolă a excelenței tale din 26/14 apr. a.c.¹ l-am amânat până acum, atât pentru că doream să primesc mai întâi informațiune de la Viena despre înmânarea știutei adrese la adresantul², cât și pentru că așteptam din zi în zi ieșirea legii electorale, spre a ne ști conforma cu candidarea și alegerea deputaților români pe acolo pe unde vom putea străbate cu majoritatea. Ci, de o parte mie d. secret[ar] Anghel nu-mi mai răspunde nimic³, prin urmare, pare-mi-se că eu aștept în deșert, iar de alta timpul trece și tace, alegerile se apropie iar noi cu ocaziunea conferinței⁴ nu ajunserăm a ne înțelege deloc în privința candidaților noștri; iară de nu se va întâmpla aceasta, putem să rămânem de toată batjocura, să pierdem mai mulți deputați, să ne arătăm nematori de o viață politică mai activă.

Eu am primit de la Sibiu o scrisoare cu totul confidențială, cum am zice, întru care mi se spune că fiind vorba la e[s]celența sa⁵, celălalt președinte, despre actul alegerilor și rugat fiind a conchema un fel de comitet spre a se consulta cu el, răspunsul fu că comitetul este o chimeră, că e[s]celența sa nu știe ce voesc românii cu e[s]celența sa, că și până acum tot e[s]celența sa a făcut toate, că secătura de adresă dată la împăratul o a deres și îndreptat e[s]celența sa, prin cuventarea sa cea strălucită rostită în audiență⁶, că românii cu dr. V[asile] Popu⁷ au desemnat candidații la dietă încă cu ocaziunea

¹ Textul în: George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, III, Sibiu, 1891, p. 528–529.

² Referire la adresa de mulțumire a mitropolitului Șuluțiu și a lui Bariț trimisă cancelarului Nádasdy cu prilejul conferinței de la Sibiu din 1863; vezi scrisoarea, Sibiu 22 IV 1863.

³ George Anghel (Angyal) (1807–1887), secretar al Cancelariei aulice de la Viena între 1862–1865; pentru informațiile în cauză vezi G. Anghel către Șuluțiu, Viena 22 V 1863: A.N., Alba, F. Cabinet Mitrop. nr. 760, f. 9–12.

⁴ Conferința națională de la Sibiu din 19–23 IV 1863.

⁵ Andrei Șaguna.

⁶ Audiența festivă din 4 V 1863 acordată delegației românești condusă de A. Șaguna.

⁷ Vasile Ladislau Pop (1819–1875), vicepreședinte al Guberniului Transilvaniei între 1861–1865, președinte al Tribunalului Suprem al Transilvaniei între 1865–1867, președinte al Astrei între 1867–1875.

conferinței, fără știrea e[s]celenței sale (ceea ce nu-i adevărat); prin urmare să se ducă și acum la Pop, să se sfătuiască.

Cei care aflară despre asemenea muștrări și învinuiri se supărară, iar alții se cătrăniră și ziseră că dacă este așa treaba ei se vor duce încotro vor vedea cu ochii, apoi iasă oriunde cu alegerile noastre.

În unele ținuturi românii au și început a-și candida deputații și a-i recomanda prin respectivele cercuri.

De altă parte se aude, ca de sigur, cum că regimul ar dori ca poporul să aleargă tot numai dintre amployați, iar privații mai îndreptățiți să rămână pe dinafară, pentru ca regimul să aleagă din ei regaliști. Aceasta, cei mai mulți, se pare că nu o voiesc; ei zic că regimul să aleagă mai bine dintre amployații cei mai de frunte vreo 15–20 regaliști, pe câți s-ar veni în partea românilor, iară poporului să nu fie mărginit a-și alege numai dintre amployați, ca să nu ni se zică, mâne poimăine, cum că românii au ales numai de frica solgăbirăilor și a viceșpanilor⁸ pe cine au voit aceștia, că destul strigară până acum jurnalele și asupra modului cum s-au compus conferința din aprilie.

Acestea toate m-am simțit îndatorat a le face cunoscut esceleței tale, iară mai departe eu îndrănesc a mă ruga, ca după ce în comitatul Albei de Jos este destulă inteligență românească, pentru ca să se poată compune din ea un comitet ad-hoc, pregătitor de alegeri, esceleța ta să te înduri a lua măsuri spre înființarea acestuia chiar acolo în loc, prin ajutorul căruia să se poată desemna candidații, cel puțin pentru toate cercurile din comitate și districte, preste tot pe unde avem, sau certitudine, sau o mare probabilitate că se vor putea alege români, iar prin săsime să mai vezi și Sibiul ce va face și drege, mai vârtos că pe acolo îi sunt și cei mai mulți fii sufletești ai săi...

Sărutând sacra dreaptă, am onoare a fi și a rămâne al esceleței tale serv și fiu devotat în Christos⁹.

George Baritiu

A.N., D. Cluj, F. Șuluțiu, nr. 197. Copie.

⁸ juzilor cercuali și vicecomiților.

⁹ Datarea s-a făcut în funcție de conținutul scrisorii.

[Braşov, 21 octombrie 1866]¹

Escelenția voastră, prealuminate și preasânțite doamne arhiepiscoape și mitropolit!

După întâlnirea mea cu dn. Dr. Rațiu în Sibiu, același pe la 13 oct. a.c. mă înștiințăm despre rezultatul călătoriei sale și anume despre buna primire ce avu la escelenția voastră. Acum era ordinea la mine ca să vă înștiințez despre răspunsul ce vom fi primit de la Viena, în urmarea audienței din Sibiu și a parolei de cavaler dată nouă acolo². Nici până astăzi n-am primit nici un răspuns de la *Același* din Viena³. Se vede că el încă nu a dat față cu majestatea sa care veni de la Ischl numai în 11, eară în 18 trecu în visitațiuni la Moravia și Boemia, unde, după știrile venite nouă astăzi, va petrece până la începutul lui noembrie. Eacă pentru ce eu nu v-am putut reporta nimic pozitiv după zioa și împregiurările călătoriei noastre.

Într-aceea, mie mi se pare că aş vedea mâna providenței planând preste noi. D-zeu ne are grija, numai noi să nu stricăm ceea ce face providența pentru noi. Eri am primit din Cluș, de la o mână sigură și competentă știri prea plăcute⁴.

Petițiunea noastră subșternută esc. d-lui președinte al Gubernului spre a ne mijloci audiența formală⁵, s-a și înaintat în 13 oct. la Viena, recomdată frumos, ceea ce nainte numai cu 5–6 săptămâni nu s-ar fi întâmplat, precum mi se observă tot din Cluș. Eu nu mă îndoiesc că domnul cel mare din Sibiu⁶ încă ne va sta într-ajutor. Așa lipsește numai ca până la re-ntoarcerea mai[estății] sale să ni se adune toate plenipotențele la un loc, precum și ceva parale de drum, pentru ca să nu fim siliți a da din gurile copiilor noștri, cătră care încă avem datorință de părinți și protectori⁷. Aceasta cred că se poate face

¹ Datarea este făcută după adnotarea secretarului mitropolitului Șuluțiu: „Braşov, 21 octbr. 866“.

² Referire la demersurile făcute de G. Bariț și I. Rațiu pentru obținerea unei audiențe la împărat în vederea prezentării noului memoriu național din 30 X 1866.

³ Generalul Folliot de Crenneville, guvernatorul Transilvaniei între 1861–1867.

⁴ Este vorba despre scrisoarea primită de Bariț de la consilierul gubernial Paul Vasici prin care i se comunicau vești despre încurajările pe care le făcea românilor vice-președintele Guberniului, Gusztáv Groiss privind succesul demersurilor lor politice; textul în *George Bariț și contemporanii săi*, II, București, 1975, p. 134–135.

⁵ Vezi scris. Sibiu, 3 octombrie 1866.

⁶ Conte de Montemovo, comandantul general al trupelor din Transilvania.

⁷ Mitropolitul Șuluțiu, spre deosebire de omologul lui ortodox din Sibiu, a susținut activ înaintarea memoriului din 30 X 1866, a semnat plenipotența Blajului pentru Bariț și Rațiu și a organizat, prin intermediul protopopilor, colectarea de bani pentru acoperirea cheltuielilor necesare delegațiilor și publicării memoriului.

până pe la 30 oct. a.c., așa cât noi în 1-a, mult în [a] 2-a noe. să putem mâneca în pace și bine pregătiți, cam pe vreo 30 zile. Până atunci eu sunt silit să alerg în ruptul capului la revisiunea socotelilor depositului nostru din București⁸ și regularea lui pentru eamnă, după datina noastră, cum și spre a-mi descurca o socoteală lungă cu tipografia statului românesc. De n-ar fi aceasta aș fi trecut în sus pe la Blaș. Vm ținea însă de o strânsă datorință de a vă înștiința pe escel. v[oastră] despre toate lucrările noastre. *Asemenea vm urma și cătră Sibiu, dacă ni se va primi*⁹. Noi adică ne considerăm numai de nainte mergători, avangardă, cercători de drum, așa încât de și vm păți ceva în cărările noastre, neplăcut națiunii, aceea să redunde numai asupra noastră.

Dn. dr. Rațiu îmi scrie că toate plenipotențele sunt să se adune la escel. voastră¹⁰. Mă rog preaplecător ca, atât pe acelea, cât și ce bănișori s-ar aduna până în 28 oct. să vă îndurerăți a dispune naintarea lor la Turda, în primirea lui dr. Rațiu. Tot ce va mai veni după aceea, să se nainteze drept la Viena pe adresa d-lui dr. Silași, red. *Sionului*, spre păstrarea până la sosirea noastră în Viena. *Tot acolo ne rugăm ca să fim înștiințați dacă escel. sa dn. mitrop. g. răs[ăritean] A. br. de Șaguna v-a răspuns și v-a promis sau nu că, dacă s-ar cere, dacă i s-ar demunstra că este bine să meargă în sus, însă împreună cu escel. voastră, va merge*¹¹. Se poate adică întâmpla ca noi acolo în Viena să fim întrebați despre aceasta cu: ja oder nein¹² și să știm ce să răspundem.

Aș dori foarte ca până acum să nu fie transpirat în publicul cel mare nimic despre întreprinderea noastră. Tocma pentru aceasta nu mă poci învoi nicidecum nici cu planul fratelui Iacob Murășianu de a provoca demonstrații pe 26 octobrie¹³. Lăsăm că monarhului demonstrațiunile în genere, îi sunt foarte neplăcute, dară apoi ar fi cea mai mare imprudență a deștepta tocma acum rivalitatea contrarilor politici și naționali.

Mai însemn că unele invective publicate din Blaș în *Gazetă* s-au tradus la Gubern și s-au naintat în sus ca atâtătoare de ură și răsbunare națională. Nu

⁸ *Depozitul fabricii de hârtie din Zănești.*

⁹ Andrei Șaguna s-a desolidarizat, atât de memoriul din 31 X 1866, cât și de campania desfășurată în jurul lui.

¹⁰ În total au fost adunate 37 de plenipotențe care purtau 1 493 de semnături.

¹¹ Referire la scrisoarea mitropolitului Șulău din 22 X 1866 prin care acesta invita pe omologul său ortodox Șaguna ca amândoi să preia prezentarea la Viena a marelui memoriu național prin care se cerea menținerea autonomiei Transilvaniei; textul în *Concordia*, VI (1866) nr. 101 din 30 XII. Răspunsul negativ al mitropolitului ortodox din 1 XI 1866 în: Andrei Șaguna, *Scrisori apologetice*, Sibiu, 1867.

¹² da sau nu.

¹³ În ziua de 26 X 1863 fusese sancționată de împărat legea dietei de la Sibiu privind egalitatea națiunii române și a confesiunilor sale.

este bine ca tocma din Blaș să se tragă răsbunarea altora asupra Blașiului. Apoi eu nu știu ce vreu corespondenții de acolo în federalismele lor. Știu ei secretul regimului? *Nu* cred! Rola Blașiului nu este și nu va fi a ataca; rola lui este numai a apăra *la timp*. Cel care vrea să atace, trebuie să se mute din Blaș airea!

Sărutând sacra dreaptă, sunt cu cea mai profundă reverință al escelenței voastre fiu preaplecat în Christos.

Georgie Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 303, f. 17-18. Original.

CĂTRE AXENTE SEVER (FRAGMENT)

76

Braşov, 7 decembrie 1860

.....

Românii de aici au trimis în primirea esc[elenței] sale¹ acele 26 puncturi ale lor de petițiune², însă sub adresa d. V[ictor] B[abeş]. Credem că aceleaşi până acum vi s-au comunicat la întreaga deputațiune³.

Eu cu acea ocaziune îmi luasem voia a pune pe chartie şi oareşcare opinii ale mele particulare. Astădată mă simţ îndatorat, în urmarea unor discuţiuni amicabile ce avurăm aici unii dintre noi asupra denumirii cancelariului, a conversa puţinţel cu domnia-voastră.

Este prea adevărat că îndată după 20 oct. una din cele mai de frunte dorinţe manifestate de către inteleginţii românilor a fost ca să se mijlocească preaînalta denumire a unui cancelar român. Nouă însă ne vine ca să reflectăm la aceea dorinţă următoarele: Ias că e foarte la loc întrebarea, dacă se va afla român carele să se determine a primi postul de cancelar, cu pericol de a fi, ca mâne delăturat şi reîmpins în o stare privată, în care poate nu i-ar prea da mâna să se reîntoarcă. Pentru că pe care din românii noştri de rang şi capacitate îl aşteaptă în viaţa privată venituri de câteva mii, din nu ştiu ce moşii alodiale. Dar apoi, un cancelar care se va denumi astăzi, mâne provizoriu, este a se privi numai ca o unealtă de care să te foloseşti numai de joi până mai apoi, după ce l-ai adus în puseţiune de a se depopularisa în

¹ Mitropolitul Alexandru Sterca Şuluţiu.

² Este vorba despre *Proiectul de program naţional al conferinţei românilor din Braşov şi împrejurimi, ținută la 6/18 noiembrie 1860*, publicat în: *Gazeta Transilvaniei*, XXIII (1860), nr. 50 din 8 XI [st.v]; *Naţionalul*, III (1860), nr. 93 din 24 XI; T.V. Păcăţian, *Cartea de aur*, II, p. 133–136.

³ Prima delegaţie naţională românească la Viena de după emiterea Diplomei liberale a fost condusă de mitropolitul Şuluţiu şi avea în componenţa sa 20 persoane dar în audienţa la Francisc Iosif din 10 XII 1860 au fost primiţi doar Şuluţiu, din partea românilor greco-catolici şi protopopul braşovean Ioan Popaiu, din partea românilor ortodocşi.

dreapta și în stânga. Pentru că pe cine să mulțumească mai întâi acel cancelar? Pe guvern sau mai bine pe dinastie? Pe români? Da, când interesele acestora ar concorda întru toate cu maximele guvernamentale și cu interesele guvernului, ceea ce numai D-zeu știe până acum. Cu maghiarii? Niciodată! Dacă un b[a]r[on] Vay⁴ nu le poate face pe voie, apoi cum le va face un alt cancelar în Transilvania, fie acela chiar ungur și cu atât mai puțin un român?

Apoi un cancelar român: au nu l-am pune în pericol de a-și pierde chiar viața!

Noi românii transilvani trebuie să presupunem și fără voia noastră că încă până acum totul depinde numai de la guvern. Sau guvernul vrea sau nu vrea ca să garanteze drepturile și viitorul națiunii române. În ambele cazuri el va da cancelarului instrucțiunea cum va vrea, iară acesta o va primi, va jura pe ea și o va executa; sau de nu, el nu e cancelar, ci devine un mincinos, ori cel puțin un ticălos.

Sau, guvernul poate sau nu poate asigura naționalitatea, libertatea și viitorul românilor. În cazul dintâi are numai să se dechiare, însă foarte răspicat, precis și cu toată solemnitatea, iară apoi românii încă vor ști să-i fie recunoscători. În cazul din urmă mai bine să ne-o spună curat: mergeți în treabă-vă, ungurii sunt mai tari decât mine și decât voi toți, îmi e frică și mie de ei; iată vă supun și vă abandon în grația lor; vedeți-vă voi de capul vostru că eu nu vă pot ajuta.

Așa suveranul nostru a proclamat în 20 oct. atâtea drepturi omenesti (și câte nu le-a proclamat, cum libertatea de tipar, de adunări și reuniuni și libertatea personală, le mai poate da); suveranul se angaja cu aceasta a le și susține; prin urmare mai repetăm o dată că, cu aplecare la Transilvania, fie cancelarul ungur ori român, turc ori tătar, el va trebui să urmeze așa precum îi va suna instrucțiunea. Mai departe apoi depinde totul de la viitoarea dietă, prin urmare și de la noi, dacă vom fi bărbați întregi întru toată puterea cuvântului.

Din acestea deducem noi că românilor nu are să le pese cine va fi cancelar, ci ce fel de instrucțiuni va fi primit acela de la suveran.

Încât pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria, noi mai suntem încă tot de aceea opinione că aceasta încă depinde tot numai de la Casa domnitoare. Să punem că împăratul de acum încă o ar sancționa ca și împăratul Ferdinand I⁵. O am putea noi împedea? Guvernul nu poate fi orb nici surdo-mut, el trebuie să cunoască care este adevăratul scop al uniunii. Frece-și capul cum va ști. Ci eu am dedus acest cuget mai pe larg în nr. 53 al *Gazetei*⁶.

⁴ Vay Miklós (1802–1894), om politic conservator maghiar, cancelar aulic al Ungariei între 20 X 1860 și 18 VII 1861.

⁵ Ferdinand I, împărat al Austriei și rege al Ungariei sub numele de Ferdinand al V-lea între 1835–2 XII 1848; a sancționat legea I a dietei de la Cluj din 1848 privind uniunea Transilvaniei cu Ungaria la 10 VI același an.

⁶ Referire la articolul de fond, nesemnat, cu titlul *Uniune sau ba?* din *Gazeta Transilvaniei* XXIII (1860) nr. 53 din.

Noi nu credem că guvernul Austriei să lase pe Transilvania fără pic de autonomie. Sau de nu apoi tot mai cugetă a o governa și pe viitor tot numai nemțește. Cu alte cuvinte nu cumva mâne, poimâne să ni se zică sau să ni se dea a pricepe: dacă nu v-a plăcut a fi maghiari trebuie să fiți nemți; heic ergo videant consules⁷.

Ungurii transilvani nu vor să știe nici de conferință și nici de o altă dietă transilvană. Ei așa înțeleg uniunea. Preste puțin le vom demunstra că Transilvania, chiar și până la 1526, avuse o bună dosă de autonomie și mulțime de diete. Ar fi o blăstămăție mare dacă Transilvania ar rămânea până și fără o dietă, cel puțin consultativă.

Veți fi cetit despre revoltele din Țara Românească și Moldova⁸. Se crede tare că e mână rusească, pentru ca să pregătească cu orice preț calea la o armată rusească, întocma ca în a[nii] 1848/9.

Este prea adevărat că în Țările Române trec foarte mulți unguri.

.....
În K[ezdi] Vásárhely⁹ un oficiar împușcă pe fiul celui mai bogat ungur, aume Tóth János. În Laborfalva¹⁰ s-au întâmplat escesuri foarte urâte; în Sz[erda] Udvarhely, asemenea. Aceștia imită pe cei din Ungaria.

Noi ne-am numărat oficialii români, carii se află în activitate numai în Transilvania. Aceștia sunt puțini: cam 184¹¹, din carii afară de vreo 40, tot în pusețiune cu totul subalternă, ci alți 40 ar merita în tot minutul de a fi înaintați. Preste aceștia, mai avem cel puțin 100 alții, demni de a porta deregătorii publice. Ceilalți, preste 100 inși, între cari și câțiva doctori de drepturi, persecutați cum știm în cei 10 ani din urmă au părăsit țara.

.....
*B[ariț]*¹²

Gazeta Transilvaniei, XXVI (1863), nr. 37 din 15 V și nr. 38, din 18 V.

⁷ Consulii să vegheze.

⁸ Este vorba despre frământările de stradă de la Craiova și Ploiești din noiembrie 1860 soldate cu 8 morți, frământări cauzate de sporirea obligațiilor fiscale ale meseriașilor și negustorilor.

⁹ Târgu Secuiesc, oraș, jud. Covasna.

¹⁰ Sântionluncă, sat, com. Ozun, jud. Covasna.

¹¹ Lista nominală a 184 funcționari români din 1860 la: BAR, București, Mss. rom. 973, f. 33–55.

¹² Dând publicității în *Gazeta* această scrisoare a sa, Bariț nu precizează persoana căruia îi era adresată. Cum mitropolitul Șuluțiu și Vincentiu Babeș sunt excluși în mod expres, cel mai probabil rămâne Axente Sever, cel mai activ membru al delegației, autorul broșurii *Ein brüderlich ernstes Wort an den „Pesti Naplo“ und die Gleichgesinnten in Ungarnlande*, Wien, 1860, cel care a scris lui Bariț, în decembrie 1860 din Viena nu mai puțin decât 5 scrisori: BAR, București, Mss. rom. 992, f. 283–294.

CĂTRE DIMITRIE MOLDOVAN

77

Brașov, 1861, Febr. 2.

Preaonorate domnule. Mult stimată amice și frate!

Astăzi dimineață am primit cordiala d-tale scrisoare, întreagă, neatinsă¹. Deci nu lipsesc a-ți răspunde la punctele mai de frunte ale aceleia, pe cât mă iartă scurtimea timpului, tot astăzi.

Doreai să afli despre discursul ce am avut cu dn. Horváth². Nimic frapant pentru d-ta, carele vei fi auzit mai multe asemenea de la d-lor..., frapant însă pentru mine. D. H[orváth] mă apucă pe stradă; mă opri, mă trase la un fel de răspuns „pentru ce falsific datele istorice în *Gazetă* și caut să-mi ajung scopuri private cu asemenea mijloace“. M-am iuțit; l-am provocat să-mi spună când vreodată am cerut posturi de la vreun guvern. I-am adaos că, adevărat, eu încă am un scop privat, după care trag 1800 a 2000 f.c. venit, iară acela e Fabrica de hârtie, la care sunt coproprietar și director³. Auzind D. H[orváth] aceasta [î]mi zice: unii din ai d-v. [î]mi spusese că d-ta ai fi un nebun, altul din contră-mi zice că ai fi om cuminte. Fii bun, fă-mi onoarea, vino până la mine ca să ne înțelegem. M-am dus. Discursul, amestecat cu disputa, a ținut ca 1 1/2 oară. Ne-am spus adevăruri curate în față. Cele mai importante cestiuni, cum e uniunea ș.a., le-am discutat. În urma urmelor am uitat să-l întreb, dacă după toate câte le auzi de la mine, mă mai ține de cuminte ori tot de nebun. Atâta știu numai că și-a descoperit dorința ca să ne mai întâlnim amândoi.

¹ Textul scrisorii lui D. Moldovan din 28 I 1861 în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 116–117

² Horváth István, consilier aulic, participant activ la Conferința interetnică de la Alba Iulia din 11–12 februarie 1861.

³ Fabrica de hârtie din Zărnești.

Eu de la Sibiu nu am venit desgustat, pentru că s-a oprit, deocamdată, tipărirea protocolului⁴, pentru că cunoșteam cauza rezervată, ci mi-a venit neașteptată încercarea de a se face schimbări în protocol.

Bălăstățiile eșite în Kőzl[őny]⁵, să nu vă supere întru nimic, că nu merită decât numai dispreț. Scandalul mai mare stă în aceea că cineva a furat protocolul conf[erinței] și l-a vândut lui Kőzl[őny]⁶. Bine; publice-se protoc[olul] în toate limbile, însă nu furat și nu falsificat, precum a eșit la câteva locuri.

Îți dau parola mea că cauza d-tale va eși publicată într-un mod eclatant, alături de protocolul, în brăsiura pe care o public eu aici⁷. Deci mă rog ca să fii odichnit încă și în această privință. Atâta numai că eu din cuvântul cel foarte lung al es[celentei] s[ale] episcopului, rostit cu acea ocaziune am ținut foarte puțin aminte; d-ta binevoiește a-mi comunica cu cât știi mai mult. Declarațiunea d-tale se află la mine... dar declarațiunea finală, zisă ex abrupto, nu ți-o mai țin aminte; mă rog ca să mi-o comunici.

Eu nu am trebuință de a mă teme de nimic în corespondențele mele. Orice-ți scriu d-tale sau altuia, tot e pe răspunderea mea. Lasă să ne prindă scrisorile, nu mă tem, sunt curat.

Ce încurcătură cu plecarea lui Acsente⁸. Eu eri i-am scris la Bălgrad. Noroc că am pus scrisoarea sub adresa neguțătorului Emil Mány. N.B: acea scrisoare e destinată ca să o citești și d-v. cu dn. consilier Domșia⁹, cărui mă rog să binevoiți a-i spune cele mai cordiale complemente din partea mea.

Eu la Bălgrad nu voi putea veni că mă gătesc pentru o altă călătorie, de care vă spuneam, dar nici că aflu de trebuință. Cei opt¹⁰, *în vrâstă sunt*, cum zice S. Scriptură; facă cum vor ști. Comisiunea noastră, așa cum e compusă aceea, din diferite părți ale țării¹¹, tot nu poate fi pururea la un loc. Scopul ei

⁴ *Protocolul adunării naționale române din Transilvania care s-a ținut în Sibiu în 1/13 până la 4/16 ianuarie 1861*, Brașov, 1861; publicarea lui a întâmpinat unele rezistențe din partea episcopului Șaguna.

⁵ În nr. 14 din 24 I 1861 *Kolozsvári Kőzlöny*, publicând procesul verbal al Conferinței naționale de la Sibiu, face comentarii nefavorabile la adresa ei.

⁶ Alexandru Lazăr, om politic cu vederi proguvernamentale, viitor consilier gubernial.

⁷ Dimitrie Moldovan, numit în funcția de secretar la Cancelaria Aulică din Viena a cerut Conferinței să se pronunțe pentru acceptarea sau respingerea acestei numiri.

⁸ Inițial Axente Sever (1821–1906) urma să prezinte la Viena memoriile Conferinței naționale de la Sibiu adresate împăratului, însă episcopul Șaguna nu a fost de acord cu această formulă.

⁹ George Domșa, consilier, apoi în 1861 jude regesc al scaunului Orăștie.

¹⁰ Cei 8 reprezentanți ai românilor la Conferința interetnică de la Alba Iulia din 11–12 II 1861, numiți de cancelarul Kemény, alături de 24 maghiari și 8 sași, au fost: Alex. Șt. Suluțiu, A. Șaguna, I. Bran de Lemeni, D. Moldovan, A. Ladai, P. Dunca, I. Alduleanu și A. Pop.

¹¹ Comitetul național permanent ales la Conferința națională de la Sibiu format din 18 membri.

este mai mult a da un ajutor moral episcopilor și a controla cursul evenimentelor. Încheie Conferința regnicolară orișice, nouă ne rămâne cale largă de a recurge la suveranul și la evenimentele care, iată, cum se desvoltă pe dinaintea noastră mereu și în modul cel mai fatal. Ați văzut ce a făcut un singur Raiacici!¹²

De cumva ve[ți] binevoi a mă mai onora cu vreo scrisoare, apoi eu mai stau 20 zile acasă. Adresa sa să fie așa: Direction der Zernester Mechan. Papierfabrik in Cronstadt¹³.

Oare ce adresă (local) va fi având Axente în Viena? Cred că d-v. v-a spus. Am onoare a te saluta cu toată stima și cordialitatea, serv și amic sincer

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 50–51. Original.

78

Brașov, 1861, Febr. 20 n.

Domnule și amice!

Grăbesc a te asigura că *toate* câte mi le-ai trimis, le-am primit neatînse, până la pachetul din 17 Febr. Am văzut tot. Îndată ce se vor mai rări puțin manuscriptele de pe masa redacțiunii, voi traduce și voi tipări din ele, pe care le voi socoti mai înțețitoare. De ți-aș trece opiniunea și ungurește, m-aș bucura¹.

Eram desperat când auzii că te-ai bolnăvit în A[lba] Iulia. Bine că te-ai restaurat! Nu te lăsa răului. D-zieule, cum se mai grămădesc trebile, cum se întunecă și nouri!

Ei bine, publicul românesc e în estas de purtarea și ținerea d-v. la Alba Iulia; frică însă că Cabinetul — aus viele höheren politischen Rücksichten² — totuși ne va sacrifica, nu ese din inima românului. Peste câteva zile veți citi un articol flagrant și fulminant al d-lui A. Mociani în contra ungurilor și în

¹² Iosif Raiacici (1785–1861), mitropolit și patriarh al sârbilor.

¹³ Direcțiunii Fabricii mecanice de hârtie Zărnești, în Brașov.

¹ Referire la opinia scrisă înaintată de către D. Moldovan conferinței interetnice de la Alba Iulia din cauză că acesta, bolnav fiind, nu a putut participa la ultima ședință a acesteia, cea din 12 II 1861; textul românesc în: *Foaie...* XXIV (1861), nr. 9 din I III; *Naționalul*, IV (1861), nr. 16 din 23 II; T.V. Păcățianu, *Cartea de aur*, II, Sibiu, 1902, p. 256–260; Conceptul maghiar în: A. N., I. Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861–123, f. 178–181.

² din multe și importante considerente politice.

contra Cabinetului dintr-odată³. Omul e foarte năcăjit; seamănă a fi determinat la orișice. D-lui cere congres din *întreaga* națiune.

Unii sunt de acea opinie ca neapărat să se trimită cineva iarăși la Viena, în aceste momente critice, ca să sprijonească opiniunea celor opt⁴. De aici s-a și aflat dn. Gr. Botta⁵, venit de curând la Satulung, ca pretor, carele ar fi aplecat a merge la Viena, oricând s-ar învoi arhieriei la așa ceva. V-ați înțeles d-v. în această privință cu cineva? Cu arhieriei?

Eu voi mai fi 10–12 zile pe acasă, că m-au copleșit trebile, preste toată închipuirea.

Mult m-ar îndatora dn. consil[ier] Domșa, dacă argumentele cu care a combătut d-sa legea de la 1848 încă mi le-ar comunica în scris⁶.

Al d-voastră serv și amic stimător

G. Baritiu

P.S. Vei merge la Viena? Când?⁷

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 52. Original.

79

Brașov, 1861 martie 4.

Domnul meu și preastimate amice!

Prețioasele d-tale scrisori, la primii dintr-odată tot astăzi pe amândouă¹. Pentru ca să te ajungă acest răspuns al meu la Dobra, grăbesc a-ți face cunoscut numai în scurt că de la dn. Domșia încă nu am primit nimic² și, adaog cu via părere de rău, că de va veni numai mâne, va fi prea târziu. Eată

³ Articolul-program al lui Andrei Mociani: „Timișoara, în februarie 1861” a fost publicat în *Gazeta Transilvaniei*, XXIV (1861) nr. 12 din 11 februarie; T.V. Păcățian, *op. cit.*, II, p. 261–268.

⁴ Cei opt reprezentanți ai românilor la conferința interetnică de la Viena, din 11–12 II 1861.

⁵ Funcționar român încadrat din 1861 în administrația districtului Năsăud.

⁶ Referire la opinia scrisă a lui G. Domșa prescurtată în Conferința națională de la Sibiu în care a argumentat injustețea legilor politice ale dietei din Cluj, din 1848, pentru români.

⁷ D. Moldovan fusese denumit în funcția de secretar al Cancelariei Aulice din Viena.

¹ Scrisorile lui D. Moldovan, din 27 II și 1 III 1861, în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 12

² George Domșa, funcționar român în Orăștie, a prezentat la Confederația națională de la Sibiu o critică a legislației maghiare de la 1848 pe care Barițiu intenționa să o publice alături de Protocolul Conferinței naționale.

două luni de când am trăgănat cu tipărirea protocolului³ așteptând după unele acte și comentarii. Într-aceea, publicul nu ne mai lasă în pace; pretinde din toate părțile trimiterea protocolului, pentru că oamenii voiesc să aibă încai atâtă compas între valurile mării politice pe care suntem aruncați. Actele protocolului vor da 6 coale tipărite, ceea ce eu însumi nu am putut precalcu! Într-aceea am scris eu un comentariu, în care m-am silit a suplini mai multe.

Adresa d-tale⁴ așteaptă pe masa red[acției]; a fost preste puțină a-i afla loc așa ca să intre dintr-odată ungurește și românește. Firește că eu am stat ca să se publice în *Foaia*, eară nu în *Gazeta*. Într-aceea eată că veni dicțiunea cea lungă a p[ărintelui] mitropolit, cu cel adaos ca să se publice îndată și în *Foaia* și în broșură⁵. Eară o pedecă! Am voit să ți-o tipăresc separat, ci tipografia e ocupată cum nu a mai fost de 13 ani. Pe săptămâna viitoare va eși nesmintit.

Eată însă cum evenimentele ne sar preste capete! Constituțiune (!?) sau statute sau cum să le mai zicem⁶. Situațiunea deveni neasemănat mai critică decât a fost până înainte cu 4–5 zile. Vor vrea maghiarii să meargă la Viena??⁷ Eară noi?! Comentariul ce face *Wien[ere] Z[ei]t[un]g* la „constituțiune“ ne dă să pricepem curat că, dacă *vreo dietă* nu ar vrea să trimită deputații la Camera imperiului, se va face apellatio a diretto ad populum⁸. Odată și bine! Împăratul deschiară că e prea determinat a-și efectua voința cu orice mijloace. Apoi eată că rola *activă* ce cred d-nii A[xente] S[ever] și N[icola]⁹ că ar trebui să o ia națiunea română, o va lua guvernul central, prin urmare ne va scuti pe noi de osteneală.

Mergi la Viena? Prea bine! Domnul să te poarte în pace! Ne vei îndatora nemărginit dacă vei *putea* comunica vreodată ceva din sgomotul capitalei ce va fi de interesul nostru național.

Al d-tale serv și amic

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 53. Original.

³ *Protocolul adunării naționale române din Transilvania care s-a ținut în Sibiu în 1/13 până la 4/16 ianuarie 1861*. Brașov, 1861.

⁴ Vezi supra nr. 75, n. 1.

⁵ Cuvântarea mitropolitului Alex. St. Șuluțiu rostită, în limba română, la conferința interetnică de la Alba Iulia din 11–12 II 1861; va apare în *Foaie...* XXIV (1861), nr. 7–9 și în broșură: *Cuvântarea escelenței sale domnului Alecsandru Sterca Șuluțiu, arhiepiscop și mitropolit de Alba Iulia, ținută în conferințele regnicolare din Alba Iulia în 11 februarie 1861*, Brașov, 1861.

⁶ Referire la Patenta Constituțională din 26 II 1861, căreia, pentru a nu agresa sentimentele autocrate ale împăratului, nu i s-a dat numele de constituție.

⁷ Referire la participarea maghiarilor la parlamentul central al Imperiului preconizat prin Patenta din 26 II 1861.

⁸ apel direct la populație.

⁹ Matei Nicola, avocat în Abrud, cunoscut militant al mișcării naționale din comitatul Alba de Jos.

Braşov, 1861, martie 30

Preaonorate domnule şi amice!

Aflându-mă în posesiunea preastimatelor d-voastră scrisori din 23 şi 25 mart.¹, vin a-ţi mulţiamii pentru bunătatea ce ai şi sacrificiul de timp ce faci pentru mine. Doresc totodată a te mai asigura şi acum că cele concezute mie, rămân pentru *mine*, eară puţinilor amici carii merită încrederea mea, le conced din-trânsele pe atâta pe cât aflu cu cale, ca de la mine, pentru înaintarea cauzei naţionale; alt nimic.

Am văzut tot. Promisiunile ungurilor! Mă rog prea mult ca cu ocasiunea ce vei avea de a conferi cu fruntaşii lor să le spuni, ca şi cum ai avea la mână cele mai întinse informaţiuni de la cei mai buni români, că ei nicidecum nu sunt inemici ai ungurilor, ci că, din contră, doresc cu sinceritate reconcilierea pe seculi înainte. Ci românii până acuma nu pot da *nici un pic* de crezământ la nici un ungar şi că îi ţin de fraţi vitregi (Stiefbrüder) cu nemţii, carii, deşi se ceartă între sine, dar amândoi sunt inemici născuţi şi încarnaţi ai românilor şi orbiţi de cele mai periculoase prejudeţe contra lor. Aici zace răul, eară acest rău îl pot şi sunt datori a-l vindeca d-lor, eară în această privinţă auzim până acuma numai declaraţiuni frumoase, eară fapte foarte puţine, atâta cât nimic. Pentru ce nu vor ungurii a ne cunoaşte ca naţiune? Pentru ce nu vor să lase şi limbei române oareşicare câmp de activitate? Pentru ce vor a ne catoli[ci]za şi unguri? Pentru ce nu vor să se împace într-o dietă transilvană cu noi? Uite aşa le voim noi.

La adunarea din urmă am fost puţini²; am lucrat însă cu destul spor. Acum lipseşte numai ca în[alta] Cămară să aibă generozitatea de a mijloci la suveranul concesiune pentru asociaţiunea noastră literară³, apoi credem că va eşi un lucru precum l-am dorit cu toţii.

Fu tipării abia protocolul confer. cu aclusele lui⁴. Am trimis şi la Viena d-lui secretar V. Babeş⁵ 10 exempl., cu rugare ca să binevoiască a le împărţi

¹ Textul lor în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, V, Bucureşti, 1981, p. 127–128.

² Referire la conferinţa de pregătire a Astrei ținută la Sibiu în 9/21–11/23 III 1861, sub preşedinţia lui A. Şaguna, în cadrul căreia a fost adoptat proiectul de statut al societăţii care va fi aprobat de împărat în 6 IX 1861.

³ *Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român*.

⁴ *Protocolul adunării naţionale române din Transilvania care s-a ținut în Sibiu în 1/13 până la 4/16 ianuarie 1861*, Braşov, 1861.

⁵ Vincenţiu Babeş (1821–1907), cunoscut om politic bănăţean, în 1860 şi începutul anului 1861 secretar ministerial la Viena.

între d. v[oastră]. Publicul m-a silit ca să prescurt din planul ce avusesem cu acea tipărire. Cred însă că ce a fost mai esențial a intrat.

În momentele de față discutăm trei cestiuni grele: alegerile deputaților, alegerile funcționarilor de la ținuturi, cestiunea trimeriei de mandatar la Camera legislativă centrală din Viena. Cestiunea din urmă ne este cea mai grea și fatală; avem argumente și pro și contra. Despre rezultatul coînțelegerii noastre vă vom înștiința, sau prin *Gazetă*, dacă ne va veni așa, sau pe cale privată.

Veți fi auzit că conragățiunea din Zarand a fost preste măsură turburoasă⁶. Ați văzut că în Satu Mare era pe aci să omoare pe vreo doi preoți românești.

Ați citit în *Közlöny* perfida insinuațiune a lui Dimitrie Moga, în contra secretarilor etc!

Nu voi a te mai fatiga cu mai multe. Mă rog binevoește a spune d-lui consiliar B. Pop⁷ salutarea mea respectuoasă și ține în suvenire-ți pe cel care este al d-tale serv și amic sincer

G. Baritiu

P.S. dn. b[aron] Kemény⁸ tot ar găsi, când ar căuta, 10–20 regaliști români adevărați.

D. Pușcariu a plecat.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 54. Original.

81

Brașov, 1861 mai 1.

Domnul meu și preachare amice!

Coprinsul preastimatei domniei tale scrisori din 23 aprilie¹ fiind de o importanță foarte mare, a trebuit să-mi iau acestea patru zile spre a medita și

⁶ Restaurarea comitatului Zarand la 16 III 1861 a prilejuit puternice proteste ale românilor față de încorporarea lor la Ungaria.

⁷ Ladislau Baziliu Popp (1819–1875), în 1861 consilier al Cancelariei Aulice a Transilvaniei, apoi vicepreședinte al Guberniului (1861–1865), președinte al Astrei (1867–1875).

⁸ Kemény Ferencz, cancelar cu titlu provizoriu al Transilvaniei din 9 XII 1860 până în 20 IX 1861, președintele dietei feudale din Cluj din 1865.

¹ Vezi supra nr. 76. n. 1.

mai de-a-proape asupra cestiunii principale, de carea eu cu toate acestea mă ocup la toată ocaziunea ce mi se dă, adecă Parlamentul imperial = Reichsrat. Să trimită românii deputați la acel parlament sau să nu trimită? Aceasta e întrebăciune din cele mai flagrante.

Domnia ta așteptai, și încă tocma de la mine, ca să mă deschiar prin *Gazetă* asupra acestei întrebăciuni. Ascultă domnul meu: de 4 săptămâni am început un articol în această materie fără a-l încheia și publica. Eată pentru ce nu; îți voi răspunde cu alte întrebăciuni pe care apoi mă rog ca să binevoiți a le lua în considerațiune, împreună cu dn. consiliar B. Pop².

În ce calitate, cu ce numire să trimitem noi, românii ardeleni, bănățeni ș.a. deputați la Parlamentul din Viena? Ca națiune autonomă, așa precum ne-am prochiamat noi pe noi? Nu ne-a recunoscut, nici monarhul, încai ca suveran absolut prin vreun act public, și cu atât mai puțin vreun corp constituțional legislativ.

Ca reprezentanți locuitori ai M[arelui] Principat Transilvania? Ear, că nu suntem recunoscuți nici în calitatea aceasta, ci, vai! sunt recunoscute numai *Sachsenland*, comitate ungurești, scaune secuiești ut figura docet.

Ca reprezentanți ai unor jurisdicțiuni autonome? Poate, din Făgăraș și Năsăud; încolo suntem liferați în mâinile majorităților scoase prin măiestrie din minorități de locuitori de alte națiuni; prin urmare comitetele jurisdicționale nu vor trimite deputați români.

Din vreun congres național? Cine a voit să ni-l conceadă vreodată? *Nimini!*

Din congregațiuni generale? După lege, numai prefectii (supremi comites) au dreptul de a conchiema congregațiune; apoi care prefect va voi să conchieme congregațiune pentru ca românii să aleagă deputați la parlamentul imperial.

Din adunări forțiate? Niciodată! Tocma de am și putea să facem aceasta, tractarea însă ce am avut în timpii trecuți pentru devotamentul nostru și lealitatea esemplară, nu merită ca să ne arunsăm pe noi înșine și patria noastră în astfel de cursă formidabilă.

Apoi dară tocma dacă pe românii transilvani i-ar și trage inima ca să trimită deputați la parlamentul imperial, mă rog pe ce cale, în ce calitate și chiar spre ce scop să trimită ei deputați acolo?

Românii însă nu simt nici un fel de îndemn a merge la parlamentul din Viena, pe cât ei văd bine că în starea și condițiunea lor națională și politică de astăzi, ar figura acolo numai ca a cincea roată la un car, ca niște lipituri, ca un balast pe care-l păstrează corăbierul numai pe cât îi lipsesc alte obiecte lui mai scumpe.

² Basiliu Ladislau Popp.

Acestea, domnii mei, nu sunt nicidecum numai opiniunile mele obiective; am pus urechea și am pipăit pulsurile: mai toți românii cugetă în modul sus arătat.

Apoi dar românii transilvani se vor fi determinat a prochiama și ei uniunea și a merge la Pesta? Nicidecum! Românii transilvani nu fac nici o distincțiune între Pesta și Viena. Adevărat că legile ungurești de la 1848 bat tare la ochi prin lustrul lor; examinate însă din punct de vedere românesc, ele românului nu aduc nici o fărâmatură de garanție și chiar să le dea: o dietă legislativă le-a plăsmuit, alta le poate desființa. Mai în scurt, existența națională a românilor nu este garantată de la nici o parte, nici chiar în biserică și școală. Astăzi cum stăm totul este precariu, nesigur și ilusoriu pentru noi. Toți ar voi a se folosi de noi ca de unelte pe un timp, toți ar vrea să ia de la noi, ci nimini nu are poftă a ne oferi vreaun echivalent, nici chiar cât au cerut părinții noștri la a. 1791. Suntem restrânși, împinși, forțați a ne isola din interesul nostru de viață, așa precum mai înainte ne-au isolat ei prin Aprobate, Compilate.

Ei bine, apoi să nu luăm noi parte la nici un fel de activitate parlamentară? Aceasta încă se poate prea lesne. Ci despre aceasta vom continua altădată.

Eu am trimis d-lui Babeș de mult, 10 es. din protocol³ ca să le împartă între d-v[oastră]; poate fi că d-lui le-a luat cu sine la Banat. Preste puțin veți primi alte și încă o broșură ungurească, cu rugare ca să se împartă la unguri⁴.

Gazeta ți-a mers tot la Orăștie; am zis să ți-o trimită la Viena.

Am onoare a fi, ca totdeauna, serv și amic

George Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 54. Original.

82

Brașov, 1861, mai 16 n.

Domnule și preastimate amice!

Răspunsul la mult stimata d-tale scrisoare din 6 mai¹, îl prorogai înadins; nu numai că așteptam și a doua scrisoare a d-tale, pe care mi-o promiteai după

³ Protocolul adunării naționale române din Transilvania care s-a ținut în Sibiu în 1/13 până la 4/16 ianuarie 1861, Brașov, 1861.

⁴ [George Bariț]: *Az erdélyi oláh nemzetről szóló országos törvényczikék a Unióval szemben és ezekről értékezet egy magyar és egy oláh közt.* Brassó, 1861.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V. București, 1981, p. 129–130.

ce vei conversa cu d. c[onsilier] P[op]², ci mai vârtos pentru că voiam să-mi iau câteva zile spre a sonda opiniunile oamenilor noștri de capacitate mai pătrunzătoare, precum prot. I. Popasu³, directorul G. Munteanu⁴, consil. Servian Popovici⁵, I. Murășianu⁶ și încă alți vreo trei, patru inși de aci din loc, eară aceasta nu pentru că eu doară nu aș fi meditat mult asupra lucrului de carele nu este vorba, ci pentru că nu voi să-mi împing opiniunea mea înaintea altora. Eată deci cum s-a născut articol[ul] din *Gazetă*, nr. 34, despre senatul imperial⁷.

Cu toate acestea să știți cum că mitropolitul⁸ vine pe luni 19/7 mai la Sibiu, unde Comisiunea permanentă⁹ va ținea câteva șiedinție, va formula câteva postulate în conformitate cu situațiunea de față, le va substerne la suveran și la parlamente ca conditiones sine quibus non, va lua la desbatere încă 17 puncte sau postulate comunicate arhierilor de dn. Goșdu¹⁰, destinate a se propune și apăra în dieta Ungariei de cătră cei 20 membri români carii se află în sânul ei; puncte dintre care cel puțin jumătate sunt de însemnătate împuitoare. În legăminte cu acestea va pertracta chiar și cestiunea uniunii înadins și probabiliter va decide că despre aceasta nu poate fi la români vorba, până când nu se vor comunica condițiunile genuine ale uniunii, eară nu orbește ca în 1848. În cele din urmă cred ca Comisiunea va încheia cu repetirea cererii de congres național, însă general din toate țările austriace locuite de români. Eară aceasta din cauza cum că, după ce monarchul *voiește* ca toate țările și națiunile să ia parte la Parlamentul central, după ce ungurii ne trag de guler la Pesta, apoi eată că trebuința deveni imperativă ca românilor încă să li se conceadă constituirea unui organ general, prin carele dânsii să-și poată formula postulatele lor cu privire la *legea fundamentală*, la situațiunea de față și la viitorul lor. În lipsă de congres, Comisiunea noastră va putea

² Vasile Ladislau Pop, vezi nr. 76, n. 7.

³ Ioan Popasu (1808–1889); în 1861 protopop al Brașovului, din 1865 episcop al Caransebeșului.

⁴ Gavril Munteanu (1812–1869), director al gimnaziului ortodox din Brașov, membru fondator al Societății Academice Române.

⁵ Funcționar român brașovean, viitor secretar al Guberniului Transilvaniei.

⁶ Iacob Mureșan (1812–1887), redactor, după 1850, al *Gazetei Transilvaniei* și *Foaiei pentru minte, inimă și literatură*.

⁷ [G. Bariț], *Să trimită românii deputați la parlamentul imperial?* (Estract dintr-un articol mai mare): *Gazeta Transilvaniei*, XXIV (1861), nr. 34 din 26 IV.

⁸ Alexandru Sterca Șuluțiu (1796–1867), episcop al Blajului (1850–1853) apoi mitropolit (1853–1867).

⁹ Comitetul Național ales la Conferința de la Sibiu din 1/13–4/16 I 1861.

¹⁰ Emanuel Gojdu (1802–1870), avocat, cunoscut om politic român din Ungaria numit în 1861 comite suprem al comitatului Caraș, membru al Camerei Magnaților din parlamentul maghiar.

vorbi în numele românilor ardeleni, nu însă și în numele celorlalți români. Din această lipsă de înțelegere poate să easă, mai curând ori mai târziu, un rău foarte mare, pe care a-l judeca îl las la înțelepciunea d-v[oastră]. În a. 1848/9 am văzut batalionu de români din Bihor pușcând în frații lor din Ardeal...

Preste vreo 10 zile veți afla rezultatul șiedințelor Comisiunii permanente. Într-aceea la Blaș s-a improvisat un fel de adunare de Maiales pe 15–16 mai n.; cu ce efect vom afla preste câteva zile, asemenea.

Resistența Ungariei și a Croației a insuflat poporului nostru grijă foarte mare...

Favorarea *sârbilor*, că li s-a conces congresu¹¹, și desprețuirea românilor, că nu li s-a rezolvat nimic, au umplut de doliu inimile acestora.

Restaurarea *Sachsenlandului*¹² qua toties și neauzita desprețuire cu carea oligarchia săsească s-a portat mai preste tot, eară anume par excellence aici în Brașiov, au iritat pe români încât nu vă poteți face idea. Adevărat că d. Salmen¹³ s-a portat cu mare umanitate; cu atât însă a fost urgia mai mare cu care s-au portat ceilalți. Recursul brașovenilor trimis cătră Cancelaria aulică este numai o adumbrire debilă de ceea ce a decurs pe aici. Inter nos: ne-a costat o luptă spirituală desperată pentru ca să contenim pe românii de aici ca să nu facă d. S[almen] musică de pisici etc. Sașii vor, românii cer: *despărțire* pe vecii vecilor. Dar cum să se facă aceasta în comunele mestecate?! Aici este greutate ce nu se poate delătura. Credința și onestitatea săsească a făcut bancrot total în ochii și în opiniunea românilor. Ei nu mai vor *să audă de Sachsenland*. Nu că s-au ales puțini amployați români, de carii românii tot nu au preste tot de ajuns, ci acel aer de preanaltă grație săsească cu carele se mai poartă dumnealor scoate pe români din tot cumpătul. În tot cazul ar fi doară mai bine ca tot ce este curat românesc sau preponderent să se scoată din Sachsenland. Cu alte cuvinte: o împărțală cu totul nouă, din care, în loc de Sachsenland, să resulte un singur comitat săsesc, compus din câteva insule săsești, care apoi să-și vadă de capul său.

Afli cu cale o *deputațiune permanentă* la Viena. De patru, cinci luni de când eu propag această idea, însă fără nici un rezultat. Pedeca cea mai fatală este lipsa de *nervus rerum*¹⁴. Cei mai mulți carii ar fi capaci de a reprezenta pe națiune în Viena sunt totodată familiști; prin urmare, de la aceia nu se poate aștepta ca să-și părăsească familia și ocupațiunile din care trăiesc numai pentru o mică despăgubire a drumului și a locuinței în Viena, lăsând pe ai săi acasă în grijă și lipsă.

¹¹ Congresul național sârbesc ținut sub președinția patriarhului Raiacici la 28 III 1861 la Carloviț.

¹² Cele 9 scaune și 2 districte ale Pământului Crăesc.

¹³ Franz Salmen (1801–1875), comite al sașilor între 1846–1851, 1861–1862 apoi până în 1863 consilier la Cancelaria Aulică de la Viena.

¹⁴ Bani.

Archiereii! Episcopul Ș[aguna] n-are bani; despre mitropolitul¹⁵ eu unul nu știu să zic, nici una, nici alta. De la alții încă n-am auzit de nici o predilecțiune de a se despărți de 1–2 mii fiorini în favoarea națiunii. Apoi eu unul, deși sărac, am vanitatea ca să nu cer de la nimini nici o para p[entru] scopuri publice. Și, totuși, cunosc că aci numai pungile private ar putea ajuta.

Ce ziceți d[espre] congres? Oare ni s-ar concede?

Ați primit protocoalele și broșura ungurească?¹⁶

Al d-tale frate sincer

G. Baritiu

P.S. În Făgăraș se ținură de luni până miercuri, în 15, ședințe sgomotoase sub președ. d-lui I. Alduleanu¹⁷. Limba fu obiectul principal. Românii nu voră să ceda o iotă, mai bine moarte. În acest moment, 1 oară d. am., încă nu știm rezultatul definitiv. În Alba de Jos și Turda, asemenea, frecări mari din cauza limbei.

Bunul nostru *Andrei Murășianu*, amărât în sufletul său că a fost denumit de translator guvern[ial] numai cu 472 f. și numai cu rang de cancelist, când până aci avuse rang de concipist actual, își dete dimisiunea și acum aud că de necas și de *rușine vrea să easă din țară*.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 57–58. Original.

83

Brașov, 1861 iunie 8.n

Domnul meu și preachare amice!

Preastimatele d-tale scrisori din 20 și 26 mai¹ îmi stau dinainte. Din tot cuprinsul lor apuc astădată numai epilogul scrisorii d-tale din 26, unde mă întrebi că ce face Comisiunea permanentă². Deși știu bine cum că răspunsul mai lămurit îl veți primi din rostul deputaților Ia[cob] Bologa și Il[ie]

¹⁵ Alexandru Sterca Șuluțiu.

¹⁶ Vezi nr. 75, n. 3.

¹⁷ Ioan Alduleanu, consilier gubernial, delegat de Guberniu, în mai 1861, în calitate de comisar să refacă lucrările de organizare a districtului Făgăraș desfășurate în 16–17 IV 1861, în timpul cărora limba română a fost declarată singura limbă oficială a jurisdicției.

¹ Textele în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 132–133, 136–138.

² Comitetul Național ales la Sibiu în 1/13–4/16 1861.

Măcelaru³, carii preste 4–5 zile mănecă prin Cluj la Viena, totuși, spre cuvenita informare a d-voastră vă însemn următoarele:

Am ținut două ședințe lungi în Sibiu; apoi am mers eu, Bologa, I. Pinciu ca deputați la Blaș; am continuat consultațiunile, între altele:

1 Despre formula jurământului care s-a ivit în diverse comitate, *diversă*.

2 Denegarea contribuțiunii — pericolul amenințator de aici asupra poporului nostru.

3 Acusa ridicată la guvern de către supr[emii] comiți Nopcia⁴ și Pogány⁵ asupra preoției și pretensiunea ca aceasta să nu se amestece, „mint amelynek a jog és tulajdanról felfogása nincsen”⁶, cum scrie d. Nopcia!!

4 Acusa urâtă asupra mitropolitului⁷ p[entru] adunarea din 15 mai, cu adaosul că la aceea ar fi fost Bărnuțiu, Laurean etc. etc. Tot minciuni nerușinate.

5 Scrisorile lui Goșdu⁸ și Mocioni⁹.

6 Congresul național, cererea căruia se votă în unanimitate, privindu-se congresul ca o condițiune sine qua non a coînțelegerii cu celelalte națiuni și cu guvernul *central*.

7 Dieta. Să se lucre prin deputațiune ca să ni se dea.

8 Cestiunea senatului imperial, din punctu de vedere al națiunii românești. În această privință, atât sibienii, cât și mai vartos blăsianii au dechiarat în termeni categorici că nu recunosc dreptul archiereilor, nici altor

³ I. Bologa, I. Măcelaru și I. Rațiu au constituit cea de a II-a delegație națională a românilor din Transilvania, care a acționat la Viena în vara anului 1861.

⁴ Nopcsa Ferencz (1815–1904), fiul lui László (Vasile) Nopcsa care a luat parte la adunarea de la Blaj din 3/15 V 1848; între 1861–1867 este comite suprem al comitatului Hunedoara; disociindu-se net de mișcarea politică a românilor din rândul cărora se trăgea familia sa, s-a făcut cunoscut prin rapoartele defavorabile pe care le-a înaintat Guvernului în privința românilor, rapoarte păstrate în Arhivele Naționale Maghiare: D–225, 1861–246, 282, 305–306.

⁵ Pogány György, vicecomite al comitatului Alba de Jos în 1848, comite suprem al aceluiași comitat după 1861, adversar cunoscut al mișcării naționale a românilor despre acțiunile cărora a înaintat în 1861 numeroase rapoarte Guvernului: D–228, 1861–251, 256; F–263, 1861–1786, 2008.

⁶ Ca uneia căreia îi lipsește concepția despre drept și proprietate.

⁷ Alex. Șt. Șuluțiu la Blaj sub conducerea căruia s-a desfășurat cu prilejul comemorării zilei de 3/15 mai 1848 o consfătuire a unor intelectuali români, foarte mult incriminată de autoritățile maghiare locale și centrale.

⁸ Scrisoarea lui Emanuel Gojdu, din 2 V 1861, adresată lui Alex. Șuluțiu privind strategia luptei naționale românești: A. N., Dir. Cluj, F. Șuluțiu nr. 213.

⁹ Scrisoarea lui Andrei Mocioni din 30 IV 1861 adresată Comisiei centrale a comitatului Caraș în care se pronunța pentru un congres național al tuturor românilor din Imperiu: T. V. Păcățian, *Cartea de aur*, II, Sibiu, 1902, p. 267–268.

români particulari de a se învoi sau nu în numele națiunii, ci că această cestiune să se delătore cu totul până la congres sau la dietă.

Archiereii erau cam îngrijați și năcăjiți. Această conferință solidară i-a îmbărbătat și le-a insuflat încredere către bărbații națiunii, despre care s-au putut convinge că le vor sta în ajutor până la moarte.

Tocma sosește la noi d. guvernator Miko¹⁰ și e primit de către toate națiunile cu cordialitate.

Eată: românii îl primiră românește, sincer, serios și îi plăcu. Eu sunt chemat pe seară la esc. sa. Fii sigur că mă voi ținea. Sunt silit a încheia.

D. Maior e rugat de brașoveni să rămână mai pe 1 lună în Brașov pe diurnele noastre. Îi vom scrie ad personam¹¹.

Amic pro semper

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 59. Original.

84

București, 1861 sept. 27/15

Preaonorate domnule și amice!

Mult stimata d-tale scrisoare din 19/9¹ mă găsi aici în București, unde mi s-a trimis de către cancelaria fabricii noastre și unde mă aflu de 10 zile la încheierea computului cu depozitorii noștri de aici. Eară coprinsul scrisorii pe carele mi l-am însemnat prea bine m-a îndatorat prin toate detaierile sale, totodată însă a și produs oareșicare îngrijare în spiritul meu asupra celui mai de aproape viitor.

Mă provocă, preastimate amice, cu tot adinsul ca ori cu ce preț să las toate și să merg la Viena — acum sau niciodată². Ți mulțumesc de această călduroasă încredere ce-mi dai cu privire la pregnantele cestiuni patriotice cu

¹⁰ Mikó Imre (1805–1876), guvernator al Transilvaniei între 10 XII 1860 și 26 XI 1861.

¹¹ În anexă actul cu care românii din Brașov trimit celei de a II-a delegații naționale de la Viena suma de 400 fl.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 140–141.

² Scrisoarea lui D. Moldovan se încheia cu cuvintele: „Vino, vino, vino și de o mie de ori vino”.

care avem sacra datorință de a ne ocupa cu toții. Mă văd însă totodată constrâns a-ți descoperi cu profundă durere a sufletului că acum, ca niciodată, îmi e peste putință de a primi această chemare onorifică. Las că mai mulți de aici din patrie [î]mi cerură preste tot anul ca să *rămân* mai bine în mijlocul lor, las că eu din venitul meu anual de 1800 fl. nu poci rupe 3–4 sute fl., călătoria și petrecerea în Viena, lăsându-mi familia, cu 5 *prunci*, în lipsă, eară de la brașoveni, carii în dec. 860 dedeseră 650 fl., eară în iunie-august 850 fl. v.a.³ pe sama deputațiunilor nu mai aveam *curagiul* de a cere nimic, dar apoi, de când un bănățian din cei mai de frunte avu întru nimic a mă calomnia ca eu încă umblu numai după interese personale (posturi, ranguri) și după *bani* de la *maghiari*! de atunci, da, de atunci, pe cât mă feriam a mânca cereșe dintr-un blid cu domnii cei mari, îndoit și întreit mai mult m-am determinat a fugi de Viena și a evita orice contact cu oamenii mari, ca unul carele nu m-am născut în porfiră și mătase ca dumnealui.

Noi brașovenii cred că ne-am făcut datorința și până acum, deși nu am fost în stare de a ne câștiga influență și respect *pe la dinastii* și cabinete. Am trimis și oameni când ni s-au cerut, am dat și din pungă, pe cât am putut, ținem și de ani 23 viața unor jurnale până eri-alaltăieri amar persecutate. Mai mult nu putem face. Noi milioane nu avem, precum au de ecs. familiile Mociani, Sina și o mulțime altele, că de am avea vă jurăm că am depune regulat *zieciueala* pe altarul națiunii, eară ca să *cerșim* pe sama națiunii de la aceia carii nu simt și nu se pătrund ei înșii de importanța timpurilor, aceasta nu o vom face în veci; eară anume eu unul mai gata sunt a mânca numai pâne uscată odată pe zi decât a cerși de la cineva despăgubire pentru spesele de călătorie ce fac în cauza națională. Prin urmare, călătoresc atunci când am bani, când nu-i am, stau acasă.

De vor merge sau nu *archipăstorii* noștri la Viena, nu poci să prevăd. Ceea ce cam simții din acea parte este că archiereii, văzând cum *clerurile* lor strigă mereu pentru sinod și se arată foarte neodihnite în privința treburilor bisericesti, știind însă totodată pozitiv cum că Curtea nicidecum nu vede în ochi buni conchemarea de sinoade, apoi de sine se înțelege cum că dâșii se simt foarte desgustați, precum nici se poate altmintea, pentru că, în cele din urmă, un Șiuluțiu, Șaguna ș.c.l. sunt mai înainte de toate capi bisericesti eară nu mirenești, prin urmare istoria, omenirea și D-zeu încă le va cere sama mai întâi ca de la capi bisericesti. Apoi eată că ei, astăzi ca și înainte cu doi și cu 10 ani, sunt legați de mâini și picioare pentru ca să nu poată face nimic în direcțiunea aceasta.

³ Contribuțiile bănești ale românilor brașoveni pentru prima și a doua delegație națională românească de la Viena.

28 sept. Într-aceea este prea de trebuință a cumpăni lucrul bine și a cerceta dacă în acestea momente, cu privire la *executarea pregătirilor pentru dietă*, alegerea deputaților ș.c., se poate lucra mai cu bun rezultat în Viena decât aici în patrie. Mie mi se pare așa că în stadiul în carele au ajuns cestiunea T[ransilva]niei la Viena mai rămase deocamdată numai proiectul *denumirii regaliștilor*, între carii guvernul provincial din Cluș nu va prea afla din români ca să pună pe lista ce va proiecta dânsul, eară pe noi încă ne-ar costa destulă fatigă ca să alegem și să *compunem două liste*, una de regaliști și alta de deputați, ca să nu se facă confusiune, nici să fie denumiți regaliști de aceia carii ar fi mult mai competenți de a fi aleși ca deputați. Încolo, vezi că punctele mai esențiale sunt decise⁴. Eară încât p[entru] *cancelar*, au nu cade și acesta sub alegere! Apoi ce să ne mai pese de o numire de joi, până mai apoi — pünkösdi királlyság⁵ — că doară dietei îi va rămânea incăi dreptul neștirbit și neintrigat de a-și alege oamenii săi la posturile cardinale. Preste aceasta, îndată ce se va înartacula națiunea noastră va urma să schimbăm și *vechea sistemă*. Așa, de es., noi vom pretinde ca guvernatorul și cancelariul Curții, tesaurariul și președintele Tablei regești să fie, alternativ, români și unguri, eară sași niciodată și ne vom sili să străbatem cu un asemenea proiect. Atunci apoi vom face tot pentru ca pe dn. Vas. Pop⁶ să-l pună la locul unde i se cuvine, asemenea și pe d-v[oastră], pe ceilalți carii ați servit statului între cele mai cumplite greutăți.

Prin urmare, după a mea opiniune, se cere ca în momentele de față se ne punem cu toate brațele a ne număra, regula, disciplina aici acasă în țară, spre care scop s-a și proiectat o nouă readunare a Comisiunii permanente⁷ în Sibiu sau în *Blaș*, îndată ce va eși rescriptul conchemător. Vom vedea apoi că ce va determina încă și acea Comisiune despre trimiterea cuiva la Viena.

Eu preste 5 zile mă reîntorc în patria mea, eară după aceea voi purcede la Sibiu. Deocamdată mă rog ca orice scrisoare să mi se adeseze tot numai la Brașov, după usul de până acum.

Am onoare a fi al d-tale

Georgie

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 61–62. Original.

⁴ Referire la rescriptul imperial din 19 IX 1861 prin care dieta era convocată la Alba Iulia pentru 4 XI, se anunța ordinea sa de zi și normele electorale care să-i stea la bază.

⁵ Regat de operetă.

⁶ Ladislau Vasile Pop, consilier aulic apoi viceguvernator al Transilvaniei între 1861–1865.

⁷ Comitetul Național ales la Sibiu în 1/13–4/16 I 1861.

Sebeș, 9 noiembrie 1861.

Preaonorate domnule și amice!

Îți va veni poate curios cum că la prețuita d-tale scrisoare din 2 no.¹ îți răspund din S[as]Sebeș. Unele afaceri particulare mă aduseră aici îndată după desfacerea adunării noastre literare². De la Sibiu nu ți-am putut răspunde că, doamne, ocupat am mai fost.

D-ta este îngrijat pentru scrisoarea d-tale din 10 oct³. Să fii însă odichnit, că se află la adresa ei. Să erți însă dacă astădată nu am fost în stare de a-ți răspunde cu precisiunea cerută; ocupațiuni numeroase, particulare și publice, care nu suferă nici un fel de amânare nu m-au ertat a mă ocupa pe un timp cu amicii mei absenți.

Alaltăseara, după depărtarea celor mai mulți de la adunare, s-a ținut sub președinția episcopului⁴ o ședință de trei ore la care luă parte 16 inși. În aceeași se citiră vreo patru chartii venite de la Viena către Comisiunea permanentă⁵. Din mai multe obiecte discutate cu acea ocaziune îți însemn pentru scurtimea timpului numai următoarele:

Opiniunea d-v[oastră] ca Comisiunea permanentă să reprobe, în numele său și de la sine, votul separat al celor trei consilieri guberniali nu s-a putut încuviința din mai multe cauze și anume că: acea Comisiune și-a făcut datoria de ajuns cu atâta că a provocat pe Deputațiune ca în protestul acesteia să intre și *desaveau*⁶ al Comisiunii asupra numitei opinii separate, ceea ce s-a și întâmplat. Mai încolo, că guvernul mai[estății] sale nu a recunoscut niciodată în termeni răspicați existența Comisiunii permanente ca organ al românilor, că tocma reprobând Comisiunea perm[anentă] pe cei trei cons[ilieri] ar reprobă pe însuși guvernul mai[estății] sale, care i-au cunoscut foarte bine că-i avuse și mai înainte în serviciul său, i-a pus proprio motu, iară nu la recomand[area] Comisiunii permanente, nici a națiunii.

Încât pentru *stilisarea unui proiect de diploma*⁷ care ar fi a se emite de către mai[estatea] sa în favoarea românilor, nici unul din noi nu se simte

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 143–144.

² Prima adunare generală inaugurată a Astorei, ținută la Sibiu la 4–5 XI 1861 în care s-a ales comitetul de conducere și președintele societății în persoana episcopului A. Șaguna.

³ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 142–143.

⁴ Andrei Șaguna.

⁵ Comitetul național ales la Sibiu în 1/13–4/16 I 1861.

⁶ Dezavuarea.

⁷ Referire la planul obținerii de către români a unei diplome imperiale speciale, *Diploma assecutorium*, în genul Diplomei leopoldine din 4 XII 1691, prin care să se garanteze drepturile națiunii.

capace de a formula așa ceva aici, jos, ci fieștecare crede cum că așa ceva se poate face mai bine acolo pe loc, din centru[1] din care cineva se poate orienta neasemănat mai bine decât dintr-un oraș sau sat al Ardealului. Adăugăm la acestea că emiterea unei diplome în favoarea românilor transilvani prea supune categorice la revisiunea pe *din-tregul* a Diplomei leopoldine⁸, din cauză că românii nu vor stat românească în statul T[ransilva]niei ci națiune românească pe întregul teritoriu al aceleiași, pe unde numai se află picior de român. Cu toate acestea, eu cestiunea aceasta nu o țin de nedeslegabilă; cer însă și voi cere spre a ei deslegare Comisiune permanentă, *în adevăr*, eară nu numai cu numele. Mai cer aceea ce lipsește cu totul pentru moment ca: oamenii noștri să aibă credință măcar cât un grăunte de muștar în promisiunile guvernului, ceea ce însă, sunt silit a-ți spune cu o durere sfâșietoare, că credința lipsește și astădată cu totul. Nu ai putea crede cât m-a surprins aceea răceală oareșicum amărată cu care văzui pe cei mai mulți bărbați de ai noștri primind știrea despre frumoasele promisiuni, despre câte se scrise de la Viena, atât în vara trecută, cât și de 3 săptămâni încoace. Preste acestea, Patenta din 26 febr. nu îndestulează mai pe nimini ci fiecare află că-i lipsesc o mulțime de garanții constituționale.

D-ta ne chemi în sus, zicând că este de lipsă ca să ne înțelegem prin grai. Prea bine, eu încă simț trebuința ca câțiva bărbați să se înțeleagă prin grai acolo pe loc, ca să stea, de s-ar putea, în permanentă. Însă câți? Au nici acuma nu sunteți de ajuns pe câți sunteți acolo?⁹ Mai eartă-mi și întrebarea: pe ale cui spese ar fi ca să mai venim? Știi d-ta că până alaltăieri se adunaseră din *toată* țara 270 fr., zicem două sute șiaptezeci florini pe sama deputațiunii, la care sumă brașovenii noștri mai adaosera din nou alți 500 fr. (adică de la Brașiov s-au dat în 10 luni din urmă cu totul 2250 f. v.a. pe sama deputațiunilor). Apoi acum deocamdată a obosit și Brașiovul, ba obosit-au și în alte părți, că țara e stoarsă și ingenunchiată de dările cele nemaisuportabile. Pe lângă acestea, eu din partea mea îți mai repet odată și d-tale aceea ce am zis și în sus atinsa șiedintă, că eu nu sunt dedat a cerși, ci mă nutresc numai după munca mânilor mele, cheltuesc și spre scopuri naționale numai din ce poci rupe de la gura familiei, fără ca să-mi fie ertat a o lăsa flămândă și goală. Prin urmare voi veni și la Viena numai atunci când voi ști că am să călătoresc pe punga mea, eară până atunci nu. Dacă oamenii națiunii noastre nu simt ei înșiși trebuința sau nu pot, îmi e tot una, că să confereze la un fond destinat numai spre ajungerea scopului său celui mare, național. mie, zău, nu-mi mai rămâne timp ca să umblu și cerșitorind pe la ușile altora pentru bani de drum la Viena. Și chiar să am timp, ți-o spun că sunt cu mult mai mândru decât să căciulesc pe acei

⁸ Diploma imperială din 4 XII 1691 care a rămas în vigoare ca parte fundamentală a constituției Transilvaniei până în 1848.

⁹ La Viena acționa în octombrie-decembrie 1861 cea de a treia delegație națională a românilor din Transilvania condusă de mitropolitul Alex. St. Șuluțiu.

capitaliști, preoți și mireni, despre carii știu bine că șied pe averi efective de la 10 m[i] până la 150 m[i] fior. și nu se înduplecă a da nici 10 f. spre scopuri naționale, când eu din venitu de 1800 a 2000 f. am trebuință să rup preste 200 f. p[entru] călătoriile mele, 6, făcute în 12 luni, de la Br[așov] la Sibiu, Blaș...

În scrisoarea d-tale către fratele Axente¹⁰ ne sfătuiești ca să alegem câte doi presiedinți și v. presied. Frumos! Ai uitat însă că statutele¹¹ sună cu totul altfel. Preste aceasta, Bran!¹² Oh Doamne de ai fi fost de față! Niciodată simpatiile și antipatiile inteligenței române nu se manifestară în Ardeal atât de liber ca cu această ocaziune. Vei vedea din împărțirile voturilor. Până marți dim[ineata] — zioa alegerii — nimini pe lume nu s-a încercat a uni voturile numai asupra unor persoane ci s-a lăsat fiecărui în voia sa, până când oamenii au simțit de sine trebuința de a întreba și a cere liste de candidați; însă pe dn. Br[an] nu l-am putut vâra nici batăr în Comitet¹³.

Ar fi prea bine dacă deputațiunea română ce se află acolo cu es. sa dn. mitropolit¹⁴ în frunte, ar mulțiami mai[estății] sale p[entru] confirmarea statutelor. Cred că es. sa a primit o scrisoare a mea¹⁵. Mă rog a spune es. sale sărutarea sacrei drepte din partea mea.

În cele din urmă, vă rog pe toți din adâncul inimei ca să faceți oricum veți ști ca să fiu șters din lista regaliștilor¹⁶. Tot așa mă rugai și astă vară de dn. Dr. Rațiu¹⁷.

Ci acum fie destul cu acestea, că de aș vrea să mai scriu ar trebui să-ți umplu foi nenumărate.

Dn. Grig. de Pop¹⁸ te roagă ca să nu uiți a-i trimite acel decret de Curte în care se spune că ar sta cum că dacă din o comunitate (representanție) săsească mor 1/3, nu mai încape întregirea prin ea însă[și], ci prin poporul întreg.

Am onoare a fi cu stimă și considerațiune frățască al d-tale serv și amic

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 63–66. Original.

¹⁰ Axente Sever.

¹¹ Statutele *Astrei*.

¹² Ioan Bran de Lemeni (1811-?). Înalt funcționar român, apropiat episcopului Șaguna, a deținut între 1861–1865 demnitatea de căpitan suprem al districtului Făgăraș.

¹³ Comitetul de conducere al *Astrei*.

¹⁴ Alex. Șt. Șuluțiu.

¹⁵ Vezi supra Bariț către Șuluțiu, 29 X 1861.

¹⁶ Cancelaria pregătea atunci lista celor 215 membri numiți de împărat ai dietei, regaliști, între care urmau să figureze, după propunerea Guvernului din Cluj, abia 34 de români.

¹⁷ Dr. Ioan Rațiu, unul din cei trei membri ai delegației naționale de la Viena din iunie-august 1861.

¹⁸ Grigore Pop, funcționar român în scaunul Miercurea, deputat în Universitatea săsească în sesiunea acesteia din 1862.

Braşov, 1862, februarie 26 n.

Preaonorate domnule şi amice!

Intru adevăr este un timp lung de când nu ne mai văzuserăm, nici măcar prin scrisori, până când domnia ta întrecurmaşi tăcerea prin amabila d-tale scrisoare din 18 ale acesteia¹. Eu din parte-mi am întrecurmat, ca de 3 luni încoace, corespondenţele mele naţionale — politice mai preste tot şi, ce e mai mult, tocma şi cu Sibiul şi cu Blaşul. Eu, adecă, sunt de acea opiniune că în momentele de faţă bat vânturi ca acelea, încât luntricica noastră naţională, cercând a naviga în faţa lor, ar veni în pericol de a se sparge şi a se cufunda cu piloţii ei cu tot. Eu aceasta o simţisem încă din august, de aceea n-am dat crezământ la nici o promisiune a nimărui, precum nu dau nici până astăzi. Bine am văzut eu că alţii ne ţien pe noi de copii carii se îndestulesc cu orice jucării şi numai după asemenea lucruri plâng.

Consilieri, trei sau treizeci, secretari şi oricâţi alţi amplotiaţi, astăzi îi poate da, mâne iară-i poate lua, că nu există nici un fel de lege care să ne asigure măcar de unul. Totul e graţie, totul este precar. Sistema în dreptul public al P[rinci]patului Tr[ansilva]niei trebuie să se schimbe, eară până atunci nu facem nimic. Eară sistema este preste măsură anevoie de a se schimba, pentru că sunt o mulţime de preteceste din care se poate ridica un mur destul de tare în contra oricărei schimbări. Legile Ungariei de care se ţien ungurii de o parte, principiul unităţii *concentrate* a Monarchiei, pretescutul Daco-României, puţinătatea inteligenţei noastre, favorarea cu orice preţ a elemetului germano-sas în Tr[ansilva]nia ş.a., ş.a.

Să nu crezi însă că acestea sunt cuvintele unui pesimist. Eu nu ştiu şi nu voi şti despera niciodată; numai voi să zic că cauza noastră naţională încă nu e coaptă, că suntem constrânşi a mai aştepta răbdând şi priveghind.

Întrebi de Comitetul din Sibiu², ce face! Nimic! Cine să facă? Câţi au mai rămas acolo din Comitet? Cei mai mulţi se află afară din Sibiu. Preste puţin va veni es. sa. d. episcopul la d-v.³, când apoi veţi putea conferi mai multe şi de cele naţionale. În mai voi trece şi eu pe la Viena, când apoi îmi voi lua voia a vă cerceta. Eu însă nici nu cred să poată lucra Comitetul nostru în zilele acestea ceva. Mie mi se pare că Guberniul de *acum* l-ar arunca cât colo, din

¹ Textul în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, V, Bucureşti, 1981, p. 145–146.

² Comitetul Naţional ales la Sibiu în 1/13–4/16 I 1861.

³ Referire la marea delegaţie de la Viena, condusă de episcopul A. Şaguna, din martie-aprilie 1861, pentru obţinerea mitropoliei pe seama românilor ortodocşi din Imperiu.

caușă că pentru astădată nu mai are nici un fel de trebuință de același. Numai dacă cumva nu vor putea scoate nimic la cale cu ungurii...

Cu toate acestea, mai zic o dată: cauza noastră nu e percută. Ea astăzi are un avocat atotpotinte, pe D-zeu.

Știu bine că principiul trebuie mântuit; unii însă din noi caută altceva, precum prea frumos ai observat.

Eu din coresp[ondența] d-tale nu voi întrebuința nimica p[entru] public. Nu e timpul de așa ceva!

Mulțimesc de complimentul ce-mi faci pentru idea espozițiunii⁴, dară cu atâta nu scapi de mine, ci mă rog ca să ne ajuți prin întinsa înrăurință și auctoritate ce ai, îndemnând, datis occasionibus, mai vârtos pe montaniștii noștri ca ei să se producă cu obiecte cât se va putea mai multe din minerale și din manufacturi etc⁵. Am rogat și pe dn. Maior⁶ ca să facă propagandă și la soțiile funcționarilor de stat din națiunea noastră reședători în Viena, pe care eu le privesc tot de române, dacă odată au bărbați români.

Dacă mă vei mai noroci de vreo scrisoare, mă rog prea mult ca să binevoiești a-mi face cunoscut dacă familia d-lui Petru Petrino⁷ petrece și acum tot în Viena, pentru că sunt însărcinat de către cocoanele de aici a ne adresa cătră soția d-sale, cocoana Eufrosinia, cum și cătră ficele d-nei cu o rugăminte.

Chiebat la o adunare, sunt silit a încheia. Prin urmare, vin numai ca să mă recomand și astădată prețioaselor d-tale suvenire, care sunt al d-tale serv și frate

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 154–155. Original.

⁴ Expoziția organizată la inițiativa lui G. Bariț, cu prilejul celei de a doua adunări generale a Aștrei, ținute la Brașov în 28–30 VII 1861.

⁵ D. Moldovan, absolvent al Academiei montanistice din Schemnitz, el însuși proprietar de mine, avea întinse legături în cercurile legate de exploatarea miniere din zona Munților Apuseni de unde era originar.

⁶ Dr. Ioan Maior, funcționar ministerial la Viena între 1858–1862, din 1863 consilier gubernial pentru școlile greco-catolice, până în 1868, apoi avocat la Lugoj.

⁷ Eventual, un frate al baronului Nicolae Petrino, membru al senatului imperial vienez lărgit din 1860, ca reprezentant al Bucovinei, apoi pentru un scurt timp ministru al Agriculturii în guvernul Potocki sau o scăpare de memorie a autorului.

Sibiu, 1862, iulie 3 n.

Preaonorate domnule consilier și preastimate amice!

Dacă această scrisoare ar porta în fruntea sa o dată cel puțin cu cinci săptămâni mai veche, ea ar trebui să înceapă și să se încheie cu o gratulațiune, atât pentru că postul și rangul de consiliar la care te aleasă suveranul l-ai câștigat domnia ta și nu *altul*, cât și pentru că această înaintare la acel rang reprezenta un principiu nouă tuturor foarte scump¹. Acum însă că am întârziat atât de mult, se prea înțelege că mi-am pierdut dreptul de a veni și eu, post festa, și a imita pe alții mulți, carii își împliniră datorința de români și amici sinceri la timpul său. Prin urmare, nu voi nici a mă mai escusa pentru întârzierea mea; nu voi adică să-ți mai spun că de la martie încoace am fost mai tot la drumuri, că în acest răstimp am avut a mă lupta cu o mulțime de neplăceri și greutăți, cărora asemenea mă mai întâmpinaseră numai înainte cu cinci ani. Cu toate acestea, de ți-ar pofti toți aceea ce port eu în inima mea pentru domnia ta, de atunci de când avui norocire de a te cunoaște mai de aproape, apoi cred că domniei tale însuși nu ți-ar mai rămânea nimic de dorit pentru o fericire și îndestulare complinită.

Într-aceea, spunându-mi nașul meu d. V[asici]² de când petrec aici în Sibiu, cum că d-ta te-ai cam mira de indiferentismul brașovenilor preste tot, apoi eu, lăsând la o parte persoana mea, despre ale cărei simțăminte tot cred că nu te îndoiești, stau în cumpănă ca să mă apuc de a escusa pe concetățenii, dară fiind acest lucru însoțit de o mulțime mare de împregiurări, una mai surprinzătoare decât alta, îmi e preste puțință de a diseca (erschöpfen) tot materialul prin condei, cum și de a concrede chartiei *toate*. Deci mă voi sili numai a-ți îndegeta câte ceva, până când doară tot voi avea dorita ocasiune de a ne vedea față în față. Deci iată cum stă cu brașovenii, sub care firește că înțeleg pe inteligență și pe frunțași.

Brașovenii sunt inspirați de o simpatie necondiționată cătră persoana d-tale; brașovenii s-au bucurat din suflet pentru denumirea d-tale de consiliar r. la Cancelaria transilvană de Curte. Și totuși brașovenii nu-și manifestară

¹ La începutul anului 1862, D. Moldovan a fost avansat în postul de consilier al Cancelariei Aulice, rămas vacant prin numirea lui Ladislau Vasile Pop ca vicepreședinte al Guberniului.

² Paul Vasici (1806–1881), om politic și de cultură, consilier al Guberniului Transilvaniei pentru școlile ortodoxe (1862–1868), nașul de căsătorie al lui G. Bariț.

aceea bucurie a lor nici cu o literă până acum!³ Iată pentru ce nu! Ei, pe de altă parte, sunt disperați preste toată întipuirea și iată pentru ce.

Vei fi observat, poate, că *Gazeta* mai din toamna tr[ecută] scrisese ceva — deși fără tact — în favoarea persoanei d-tale. Vei fi citit iarăși cum aceeași *Gazetă* mai târziu publică o corespondență din Făgăraș prin care o altă persoană era înălțată până la al treilea cer și recomandată la postul de consilier⁴.

Această manieră produse mai întâi un fel de greață la brașoveni, eară anume eu avui și ceva vorbe neplăcute cu redacțiunea. Mai în același timp se lăți pe la noi o faimă surdă că o naltă persoană, de la care depind și dânsii⁵, ar fi cu totul în contra d-tale și ar sta cu capul rupt pentru B[ran] de L[emeni], în favoarea căruia tocma agita și rudeniile sale din acest ținut.

Mai află că spre Crăciun se ivi o scrisoare din Făgăraș de la un ampioiat subaltern în carea nu se cerea de la români, nici mai mult, nici mai puțin decât să facă o colectă mare spre a ridica d-lui B[ran] de L[emeni] un monument frumos pentru minunatele sale merite nenumărate pe care le-ar fi câștigat în viața sa plină de glorie și devotament pentru națiune și pentru s[fânta] biserică ortodocsă din Ardeal.

Trebuiește oare mai mult decât unele ca acestea pentru ca oamenii să vie în o cumplită confusiune, să se desguste totodată și să zică după fireasca lor logică: „dacă e așa treaba, noi să nu ne amestecăm cu domnii cei mari ci să ne retragem la o parte. Pentru 40 mii români omorâți în 1848/9 nu s-a mai ridicat nici un monument, că de la 1850 încoace am fost opriți de a le face măcar câte un parastas preste an, iară cei vii să uite așa ușor: quid nemo ante mortem beatus!⁶ Deci, facă împărăția și archiereii cei mari orice vor ști, noi să ne vedem de sărăcia noastră etc. etc.

Deci, după ce se văzu în *Wien[ere] Z[ei]t[un]g* denumirea d-tale, unul dintre neguțători, luând acel nr. în mână, alergă la unii și alții ca să le arate; își descoperiră bucuria lor și în Casină iară la mai multe nu se înduplecară din cauză, cum zicea ei, ca să nu vatăme pe *altcineva*..., iară *Gazeta*, ea venise din toamna tr[ecută], prin nesocotința sa, în o pusețiune cu totul stângace.

Altele care se țin tot de acest obiect, le păstrez într-adins pentru altădată.

³ Funcția de consilier aulic fusese foarte râvnită și de către Ioan Bran de Lemeni, căpitanul suprem al districtului Făgăraș, direct legat de Brașov și de persoana episcopului Șaguna.

⁴ Ioan Bran de Lemeni.

⁵ Episcopul Andrei Șaguna.

⁶ Ci nimeni înainte de moarte nu este fericit.

Dealtmintrea, oamenii noștri sunt măchniți și din alte cauze. Recursul lor dat la Cancelaria aulică în iunie a. trecut în contra alegerilor salmeniane⁷, zace aruncat la o parte.

Brașov, iul. 5. La plecarea mea din Sibiu am întârziat de la poștă cu această scrisoare pe care nu o putui încheia la timp acolo pe loc și așa o adusei cu mine aici spre a continua.

Îmi zac mai multe pe inimă pe care însă nu le poci concrede condeiului. Preste aceasta, pe cât timp ne aflăm iarăși sub potestate discreționară, eu mi-am căutat și aflat alt câmp de activitate, poate mai folositoare. Iată adunarea *Asociațiunei*⁸, cu expозиțiunea la ușă. Acestea ne ocupă pe cât n-ar crede cineva. Bărbați și femei se găsesc a lua parte la aceeași, care pe cât poate în sfera activității sale, și credem că ne vor eși toate bineșor.

Dă-mi voie ca să închei cu mărturisirea stimei și charității pe care ți-am păstrat-o pururea.

Al domniei tale serv și amic devotat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 1-2. Original.

88

Zărnești, 18 aug. n. 1862

Preaonorate domnule consiliar și preastimate amice

De când cu telegramul din 27 iul., ba, să-ți mai poci răspunde până astăzi la amabilele și mult cuprinzătoarele d-tale scrisori din 19 et 20 iulie!¹. O săptămână nainte, 10 zile după adunare², au fost o probă cumplită pentru sănătatea mea; de două ori în acest răstimp mă apucară frigurile de osteneală. Oamenii noștri la casuri extraordinare vin lesne în confusiuni mari: toți ar face, toți ar dispune, dară prea puțini se află carii să pună mâna pe lucru. Adunarea noastră din 28-30 încă n-a descris-o nici un jurnal precum a meritat; ba încă, în *Gazetă* și *Concordia* intră și câte o necălitură. Destul atâta că publicul ro-

⁷ Recursul românilor din districtul Brașovului adresat Guberiului în aprilie 1861 împotriva reorganizării administrative dirijate de comesul sas Franz Salmen; textul: BAR, București. Mss. rom. 973, f. 161-166.

⁸ Cea de a doua adunare a Astei de la Brașov, din 28-30 VII 1862 care a prilejuit și prima ei expoziție.

¹ Textele în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 147-149.

² A doua adunare generală a Astei ținută la Brașov, în 28-30 iulie 1862.

mănesc a rămas foarte îndestulat, iară alții au rămas și până astăzi ca *încrămeniți*. Ei nu-și pot explica de unde dracul a eșit dintr-odată atâta inteligență la români. Ei, adică, țin că atâta câtă ne-a[u] văzut ei este *preste măsură* multă. Dară dintre frații unguri abia au fost trei inși; aceia încă de a doua mână, cum se zice. Să trecem la o parte a coprinsului scrisorilor domniei tale.

Mai înainte de toate, mă simt îndatorat a mulțami doamnei, soției domniei tale³ pentru frumoasa misiune cu care a binevoit a mă însărcina ca în societate cu cocoana Anica, nepoata d-tale⁴, să asist la binecuvântarea pantlicei acelei minunate care a tras asupra-și unanima luareaminte a publicului⁵. Preste puțin, adică închiderea totală a esposițiunii, acel odor scump și frumos se va transpune de câtră comisiune la Eforia școalelor, care apoi își va face datorința sa mai departe. D-zeu să vă țină sănătoși, îndestulați și fericiți ad anno Nestores!

Una din scrisorile d-tale cuprinde 10 puncte, asupra cărora era să ne consultăm cu arhieriei și cu d. Babeș⁶. Apoi știu că nu s-a putut! Care, cum a scăpat de adunare s-au răspândit ca și potârnicile. A rămas ca pe la 1–2 sept. să le conferim în Sibiu. În sgomotul adunărilor era preste puțință a pertracta obiecte de asemenea importantă în liniște și cu sânge rece. Într-aceea, eu și încă cu un sibian ne apucărăm de cauza grănițerilor spre a o desfășura, pre cât ne pricepem la dânsa.

Eram să iau înainte și cestiunea consiliarilor de școală; mi s-a spus însă ca unuia dintre arhieriei i-ar fi cauza ingrată, iară cu Bătrânul⁷ n-am putut vorbi nici pe departe despre această cauză, [cu] atât mai importantă, cu cât — fii încredințat — că de când acele funcțiuni încetară, școalele merg spre o totală cădere. Mie îmi era greu a provoca în această cestiune încă și din cauză că unora le plăcu a o aduce în nu știu ce legămintе cu persoana mea⁸. Apoi mărturisesc că, fără să fi cerut vreaodată sau acel post sau altul, dacă ar fi ca

³ Iohana Farkas din Abrud, cea de a doua soție a lui D. Moldovan, nepoata de soră a mitropolitului Șuluțiu.

⁴ Ana George Leca.

⁵ Panglica prețioasă prezentă de Iohana Moldovan la expoziția Astei și apoi donată gimnaziului ortodox din Brașov pentru a fi atârnată de steagul acestuia.

⁶ În scrisoarea sa din 19 VII 1862 D. Moldovan roagă pe G. Bariț ca, profitându-se de prezența la Brașov a celor doi prelați și a lui Vincentiu Babeș, să se discute problema limbilor oficiale, adresa Universității săsești către împărat din 29 III 1862, memoriile românești adresate Vienei după 1860, numirea unor consilieri guberniali pentru școlile românești, mitropolia ortodoxă, instituirea tribunalului de apel separat al Pământului Crâesc, organizarea Tablei Regești de la Târgu Mureș, problema averilor grănicerilor români, clarificarea regimului administrativ al scaunelor așa-zis filiale ale Sălștei și Tâlmaciului, definitivarea magistratului orașului Sebeș.

⁷ Mitropolitul Alex. St. Șuluțiu.

⁸ G. Bariț va fi primul căruia mitropolitul Șuluțiu îi va oferi una din cele trei candidaturi pentru postul de consilier școlar greco-catolic, dintre care decizia revenea împăratului.

să mai intru și eu la etatea mea în serviciu de stat, ceea ce aş primi și la ce m-aş simţi chemat ar fi ca să ostenesc în restul vieţii mele pentru înfiinţarea și înflorirea școalelor românești, ca unul carele cunosc această profesiune, ca unul carele am profesorit 10 și relative, 17 ani (1 la Liceul din Blaș, 9 la norma veche din Brașiov și 7 la școala comercială tot de aici). Sed hic agitur de principio⁹; apoi nu voiesc la o desbatere de principio să joace persoana mea, ca și cum aş voi să intrig în interesul meu. Archiereii se tem a da potestații mirenești influința asupra școalelor și se provoacă la Concordat¹⁰. Ei însă, neavând putere executivă nu pot face *nimic*, tocma de ar și vrea, și așa nu se face nimic. De vor cădea școalele unite iarăși sub vreun neromân, ca neamțul ce le avuse¹¹, apoi putem fi siguri că și câte mai sunt — foarte puține — vor răposa în Domnul toate, iară colisiunile și ura va merge tot crescând.

În cestiunea limbilor văzurăm biletul împărătesc. Ne închinăm lui; dacă însă nu va fi dietă...

Recunosc și eu că cu reprezentațiunile sașilor și cu protestele noastre merge și va mai merge încă preste măsură greu. Sașii, ca nemți, au necondiționat credit la Curte; noi românii, tocma pentru că suntem români, nu avem nicăiri nici un crezământ și cel care ar zice că ne crede nouă, acela, după a mea opiniune, vrea numai să ne adoarmă.

Cu mitropolia ortodoxă este un lucru fatal foarte. Aceeași are o mulțime nenumărată de inimi: catolici, ultramontani, uniți (episcopii cei doi), calvini, luterani, chiar neuniții sârbi și bucovineni, toți sunt în contra ei, iară apoi clerul diecezei sibiene, în partea cea mai mare a sa, încă se poartă cătră această cestiune cu o apatie de spăriat. Și cu toate acestea, dreptul neuniților la o mitropolie este prea învederat. Ci doară în politică — pentru că oamenii făcură și din mitropolie politică — nu e totdeauna de $2 \times 2 = 4$.

Astăzi mă reîntorc la Brașiov; doară voi reîntâlni acolo pe dn. Babeș¹², carele petrecu aproape două săptămâni la Elöpaták¹³ spre a face cura; d-sa îți va spune mai multe și prin grai.

Am onoare a fi cu toată stima și charitatea frățească al domniei tale serv și amic sincer

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 3–4. Original.

⁹ Dar aici este în cauză principiul.

¹⁰ Concordatul dintre Viena și Scaunul pontifical din 18 august 1855.

¹¹ În perioada absolutismului consilierul romano-catolic Karl Festl a avut și dreptul inspecției școlilor greco-catolice.

¹² Vincențiu Babeș.

¹³ Vâlcele, sat, com. Araci, jud. Covasna.

Zărnești, 1862, sept. 21 n.

Preaonorate domnule consiliar și amice!

La mult stimata domniei tale scrisoare din 12 ale c.¹ n-am voit să-ți răspund până astăzi, din cauză că, cu privire la persoana mea, doriaam să mă poci dechiara, de s-ar putea, definitiv²; prin urmare am trebuit să aștept desvoltarea unor împregiurări care însă și până acuma mă țin amețit. Ci să trecem, deocamdată, la altele și încă tot pe firul scrisorii d-tale.

Nu știu ce-ți va fi mai spus despre espusețiune³. Opiniunea mea este că ea a eșit mult mai puțină decât ar fi putut eși, însă prea de ajuns ca să bage în spaimă și grijă pe toate țiehurile săsești; preste aceasta, ea va și arunca vreo 1500–2000 fl. p[entru] fondul *Asociațiunii*.

Gimnasiul de aici! Despre acesta eu zic numai atâta că de nu se vor înființa și 4 clase de gimnasiu mare și încă cu profesori *foarte buni*, cele patru mici *n-au viitor*. Așa cunosc eu împreguirările de aici.

Mitropolia! Cu toate subscripțiunile uniților⁴, eu rămân tare în opiniunea mea că cei mai energioși și mai înverșunați contrari ai ei sunt în Carloviț și în Cernăuți⁵. Am dovezi despre acestea; le are și episcopul. Încât pentru Bătrânul⁶, eu m-am silit să aflu adevărata stare a lucrurilor. Împins și silit de orădeni, bătrânul a zis: Waschet mir den Peltz, macht ihn aber ja nicht nass⁷. Bătrânul nu se opune, dară d-ta știi mai bine decât mine că Bătrânul e denunțiat în Viena de *neunit*, cum și de necapace de a-și mai administra dieceza. Știi că s-a făcut planu ca să i se dea un coajutor, apoi cu încetișorul să-l trimită în pensiune. Știi, mai încolo, că în Blaș cei mai mulți sunt în contra lui sau cel puțin nu pentru dânsul; în urmă se înțelege de sine că tocma atitudinea lui din 1860/1, tocma călătoriile sale întreite la Viena nu i se pot erta nici jos odată cu viața.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 151–153.

² Invitația făcută lui Barițiu de către D. Moldovan pentru a deveni consilier gubernial pentru școlile greco-catolice.

³ Prima expoziție a Astei din iulie-august 1862, de la Brașov.

⁴ Referire la demersul prelaților uniți pentru ca plănuita mitropolie ortodoxă română să nu poarte numele de Alba Iulia.

⁵ Episcopul Bucovinei, Eugen Hacman, era unul dintre adversarii instituirii unei mitropolii ortodoxe pentru toți românii din Imperiu.

⁶ Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu.

⁷ Spălați blana dar nu o udați.

Autonomia bisericeii unite! Așa cred și eu că îndată după răposarea Bătrânului, mai înainte de toate, se va casa dreptul de alegere⁸. Prin urmare uniții nu-și vor mai putea alege pe arhiepiscopul lor, ci vor căpăta unul denumit și încă poate nu român ci ruten, *deocamdată*, iară mai târziu chiar r[omano] catholic, cu care apoi va merge, mână-n mână, și schimbarea ritului. Însă apoi cred totodată că în asemenea casuri românii uniți, aduși la inversiune, vor trece de-a valma la neunire. Unii indivizi romano-catholici sunt foarte nerușinați. Îmi aduc bine aminte că eram tocma de ani 20, când, după moartea lui Bob⁹, în Bălgrad și Cluș se proiecta desființarea diecezei unite și încorporea ei cu cea r[omano] catholică. Astăzi sunt cu totul alte timpuri și totuși se vor afla, desigur, oameni carii își vor cerca norocul. Concordatul face ca r[omano] catholicii în Ardeal să peară pe toată ziua din sufletele lor. Căsătoriile mestecate îi împing la calvinism și luteranism, dară tenacitatea lor este fără exemplu.

Mă mir de aceia carii ți-au spus cum că Bătrânul a fost primit rău la noi. Cu 4 zile mai înainte comunele au trimis la Elöpatok¹⁰ o delegație constătoare din prot. I. Petric¹¹, un neguțător și eu ca să-l invităm. Adevărat că nu l-am primit cu călăreți și cu conduct, atât p[entru] că singur o a brodit ca să vie incognito, cât și că oamenii s-au ferit de a vătămă cumva susceptibilitatea episcopului carele venise aici nu numai ca președinte, ci totodată ca episcop diecesan și, preste aceasta, informat foarte sinistru despre afecțiunile brașovenilor. Într-aceea, s-au aflat mai mulți din popor, carii s-au ținut prea norocoși de a putea face Bătrânului vizită. Însă când era să-și mai facă cineva vizite! De la 9 până la 2-3 oare, ședință¹², apoi ospăț, apoi concerte; după aceea seara lucrări în comisiune etc., etc. Dară trebui să știi că era și la această adunare vreo 4-5 guri mari, o clică care urăște pe episcopul Ș[aguna], care însă nu prețuiește mult nici pe mitropolitul; oameni malonteniți cu toată lumea. Unii ca aceștia amestecă multe intrige și caută noduri în papură; lor li se gădilea de politică pe care însă nu o afla.

Representațiunile saso-românești! Noi o vom scoate foarte rău cu sașii. Ei sunt foarte favorați de Curte, ca totdeauna, din zilele lui Matei Corvin, eara mai vârtos de la 1530 încoaace. Ei au mijloace formidabile de a ne strica nouă, și acum ca totdeauna. Lor le crede toată lumea, nouă nu ne crede nimini.

⁸ Sinodul electoral din Blaj alegea trei candidați „ternariul” din care împăratul desemna persoana prelatului, indiferent de numărul de voturi obținute.

⁹ Episcopul Ioan Bob (1739-1830), episcop al Blajului între 1784-1830.

¹⁰ Vâlcele, sat, com. Araci, jud. Covasna.

¹¹ Ioan Petric (1816-?), protopop ortodox al Brașovului II, catehet, cu rol important în viața culturală locală.

¹² Cea de a II-a adunare generală a Astrei din 28-30 VII 1862.

Uită-te minciunile din *Herm[mannstädter] Z[eit]ung* că au trecut ca și actele autenticate de două și de trei ori. Poftim, că nu vor să dea nimic la popii românești, ci îi mână cu minciuna dintr-o zi în alta.

Consiliari de școale! Ei bine, eată că mă întrebă și Bătrânul. Îi răspunsei că dacă nu va primi fratele Iacob Mureșian, voi primi eu. Însă știți ce veți câștiga cu mine! Scârbe și necasuri. Catholicii vor vrea să mă țină sub epitropia lor, eu nu mă voi lăsa, odată cu capul, nu voi suferi să se amestece în afacerile școalelor unite și apoi consiliariatul meu va fi un *pünkösdikiráltság*¹³ sau, pe românește, de joi, până mai apoi. Preste aceasta, cu 1600 f.c. și fără pauschale, unde să poți face un pas din loc spre a călători prin țară, ear fără aceasta inspecțiunea e imposibilă și postul acela va deveni numai o umbră, o păpușerie, ca odinioară directoratul egumenului Benedictus Fogarași (după Șincai până la 1830) sau ca al lui Fulea, pentru că cu 1600 f. ce să faci mai întâi: să-ți plătești cortelu și pânea pe masă, sau să acoperi spesele călătoriilor prin țară.

Încât p[entru] comitete¹⁴, nu știu ce să fie, pare că e un farmec. Românii noștri mai preste tot se interesează prea puțin de ele, eară dacă le zici la unii, alții dau din umeri și te plătesc cu aceea că va fi precum vor ungurii și sașii, pentru ca inteligența noastră nu ajunge ca să se măsoare preste tot cu ei. Preste puțin veți vedea în *Gazetă* un articol în această materie, numai cât starea de astăzi a presei nu ne mai lasă a ne răspica precum simțim.

Pre cât mă lasă inima în a. 1861 a merge la Viena, pre atâta simt acum că ar fi bine să mai es și eu înafară. Însă de aș voi a-ți înșira cauzele care mă țin pe loc, aș trebui să-ți mai scriu pe cât ți-am scris. Deocamdată, mă reține și pregătirea p[entru] cununia fetei mai mari ce am și pe care o voi așeza preste 1 lună¹⁵.

Cu dn. Feti¹⁶ voi cerca să mă întâlnesc.

Al d-tale serv și amic stimător

G. Baritiu

Sub rosa. Sunt niște oameni pe acolo pe la d-v. cu carii nu va strica să te întâlnești cât mai rar.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257. f. 148–149. Original.

¹³ Regat de operetă.

¹⁴ Comitete permanente comitatense.

¹⁵ Victoria, care se va căsători cu C-tin Juga.

¹⁶ Spiridon Fetti, în 1862 notar primar al districtului Făgăraș, autor al unei hărți a Transilvaniei.

Braşiov, 1863 apr. 26.

Domnule consiliar, preastimate amice!

Un timp foarte urât şi furtunos mă împedecă în călătoria mea¹, încât abia sosiu aseară târziu la familia mea.

Astăzi, până la plecarea poştei am meditat asupra problemei ce mi-ai concretizat; după aceea am contras în 4 §§, pe carii îi alătur aici, fără a-mi rămânea timp spre a-mi desvolta şi temeiurile care m-au înduplecat a mă îndestula cu această formulare².

Am mai adaos şi doi articuli cum aşi zice orbi, cari adică îşi aşteaptă complinirea lor, cari însă trebuie să vie în legămintele strânsă cu cel formulat deplin şi să formeze împreună o sistemă întreagă, ascurătoare de asistenţă şi viitorul naţiunii noastre, ca şi a celei ungaro-secueşti, ca şi a celei săseşti. Dacă cumva te vor îndestula ideile coprinse în articolul cel formulat, apoi nu zic că nu mă voi încerca să formulez şi pe cel din urmă privitor la limbă, iară de proiectul împărţialei nu mă poci apuca, că îmi lipsesc multe date, pe care pare-mi-se că le are numai regimul. Într-accea, eu în §4 am îndegitat principiile după care aş dori să se facă împărţiala nouă.

Poşta pleacă. Altădată mai multe. Până atunci am onoare a fi cu tot respectul şi charitatea frăţească al domniei tale serv şi amic stimător.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 5. Original.

Braşiov, 1863, mai 26, n.

Preaonorate domnule consiliar şi preastimate amice!

Citindu-ţi scrisoarea din 13 mai¹ cu luare aminte, m-am încredinţat cum că eu aici în singurătatea mea, pe lângă cea mai curată voinţă, nu mă aflu în

¹ Reîntorcerea de la Conferinţa naţională de la Sibiu din 19–23 IV 1863.

² Referire la proiectul de lege întocmit de G. Bariţiu privind egalitatea politică a naţiunii române şi confesiunile sale cu celelalte naţiuni şi confesiuni.

¹ Textul în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, V. Bucureşti, 1981, p. 155–156.

stare de a formula ceva cu privire la cele 11 propusețiuni², fără pericolu de a face tot numai maculaturi, pre cât timp nu mă aflu în pusețiunea de a conferi față cu domnia ta, pentru ca așa să ne învoim mai ntâi asupra principiilor și totodată eu încă să aflu din partea mea, până unde vrea sau până unde poate merge regimul din partea sa cu privire la Ardeal și la popoarele lui. De aceea m-am determinat a călători la d-voastră, incognito, strict incognito, pre cât numai voi potea. Prin urmare, despre acest scop al meu știi numai d-ta și v. caneculariul³ iară de d. secretar G. Angel⁴ tocma n-am nici o cauză de a mă feri. Într-aceea, mă rog ca nici la un cas să nu așteptați de la mine proiepte formulate pentru toate 11 propozițiuni, precum binevoiși a mă provoca. Luați-vă sama că vă înșelați tare în facultățile mele; eu poate fi că mă pricep la una două, nu însă la 11!

În *Gazeta* am început să lucru câte ceva întru înțelesul celor indigitate însă nu prea fulminant⁵. Am luat-o astădată cevași mai popește. Acum fac o recensine și la regulament⁶, pentru a cărui trimitere mulțiamesc frumos. Într-aceea, multe nu voi putea scrie nici în *Gazetă* din cauză că alegerile⁷ ne răpesc foarte mult timp. Preste aceasta eu mă pregătesc p[entru] ca pe 8–9 iun. să fiu la d-v.

Stenografiile noastre de la Sibiu⁸ au eșit mai multe părți ale lor foarte rău, ticăloase, intortocate, scâlâmbate. De voi avea timp, voi scrie și despre acest lucru, că, Domane, cum îmi bajocoriră vreo 2–3 cuvântări și de ale mele.

Dar eu sunt îngrijat că ce vom face noi și la dietă fără stenografi români buni.

Cu alegerile noastre va merge foarte greu; poate tocma și rău. Doamne câtă nepăsare, ce mai indolență!

Tot ce aș mai avea să-ți scriu păstrez pentru timpul revederii, iară până atunci am onoare a fi al domniei tale stimător și devotat

G. Baritiu

P.S. După ce am terminat scrisoarea îmi veni ca să mă reântorc iară la stenografi. Înainte de conferință mă întrebă d. b[aron] Reichenstein dacă

² Cele 11 propuneri de legi înaintate de împărat prin rescriptul dietal din 21 IV 1863.

³ Franz Reichenstein (1819–?), din 1861 consilier aulic, între 1863–1865 vicepreședinte al Cancelariei aulice a Transilvaniei.

⁴ Gheorghe Anghel-Angyal (1807–1887), din 1861 până în 1866 secretar, greco-catolic, al Cancelariei aulice.

⁵ D. Moldovan îndemnase pe G. Bariț să pledeze pentru adoptarea în dietă a unei legi privind organizarea comunelor.

⁶ Regulamentul de ordine interioară a dietei din 1863–1864.

⁷ Alegerile pentru dieta din Sibiu din 1863–1864.

⁸ Referire la Conferința națională de la Sibiu din 19–23 IV 1863.

avem noi aici în Ardeal stenografi români, iară de nu avem să chemăm de la vecini. Eu atunci, sperând ceva mai mult de la junii stenografi din Sibiu, i-am răspuns că-i avem. Însă, după ceea ce am văzut ce pot acei juni, nu mai am curagiul de a zice că-i avem și p[entru] dietă, pentru că mă tem foarte cum că vom face cu ei fiasco. Într-aceea, eu nici nu știu cam ce dispusețiuni vrea să ia regimul în privința stenografilor. Presupun numai deocamdată că, după ce regimul a recunoscut la toate trei limbile dreptul de a se putea auzi în dietă, același se va și învoi de a le defige lefi la toți stenografii p[entru] toate trei limbile. Oare în Viena să nu se afle nici un tânăr român, carele să se fi *deprins* în arta stenografică aplicată la limba noastră? Aici este un tânăr, anume Genoviciu, jurist de Viena, și ca de 10 ani aplicat la Magistratul local. Același ar dori foarte a se reîntoarce la Viena, spre a se aplica cu o lefșioară la în [alta] Căntărie tr[ansilva]nă. Genoviciu este unul din cei mai buni tineri ai noștri, deștept și blând, născut din părinți de clasa neguțătorească și oameni de omenie. Îndrănesc a vi-l recomanda.

Idem.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 6–7. Original.

92

Brașiov, 1863 iul. 13/1

Preaonorate domnule consiliar și preastimate amice!

Am ajuns acasă astăzi săptămâna; deseară purced la Sibiu¹. Timpul din mijloc de 8 zile mi-a zburat între afacerile fabricii², ale familiei, ale restului alegerilor ș.a., de aceea nu ți-am putut scrie până acum. Într-aceea, în privința celei mai importante lucrări, adică a alegerilor, nici că poteam să-ți scriu ceva definitiv. Acum, că cele mai multe alegeri s-a făcut și după ce avui ocaziune de a vedea o sumă de corespondențe și știri venite la redacțiune, voi spre a constata și eu că portarea românilor a fost cu totul neașteptată la mulți, adică model de portare bună, serioasă, cuviincioasă și leală. Acum escel. sa dn. conte ministru cancelar de Curte³ își va putea aduce aminte de repetițiile mele asigurări: „Es wird gut gehen, es wird sicher der Wahlakt meistentheils nach

¹ Pentru a participa, în calitate de regalist, la deschiderea dietei de la Sibiu, la 15 VII 1863.

² G. Barițiu era directorul comercial al fabricii de hârtie de la Zărnești.

³ Cancelarul aulic Nádasdy Ferencz. 1861–1865, avea și rang de ministru.

Wunsch der allerh. Regierung seiner M[ajestät] anstellen etc"⁴. Eu ştiam ce vorbesc, pentru că ştiam foarte bine ce măsuri luaserăm noi, atât asupra corupţiunii (Bestechung), cât şi asupra împărţirii şi, respective, prădării voturilor, numai eu nu poteam trage clopotul mai înainte de sosirea sărbătorii.

Încercările de a mitui pe români pre la mai multe ţienuturi au fost în adevăr colosale, ci ele au fost prevenite minunat. Ştiu că eu scrisesem şi din Viena de vreo 3 ori lui Dr. Raţiu şi la fraţii mei ca, între altele, să preîmpedece cu orice preţ corupţiunea şi totodată împărţirea voturilor între mai mulţi. De acolo s-au trimis la punctele mai periculoase oameni înadins, cu plata drumului ş.a.

Văierăturile gazetelor din Cluj să nu le trageţi nici într-o samă. Ele de astădată fac precum făcea casacii în ţările româneşti şi în Ardeal 1849–51, când ambla să fure la vreun loc şi nu putea, apoi suduia, ferească D-zieu că dece să-i privegheze aşa bine „moldovanskii“ (aşa numea muscalii pe toţi românii moldovanski), eară dacă prindea-i pre câte unul cu lucrul de furat, ți-l arunca în ochi zicând: „al tău este? Na, du-te dracului cu el cu tot“.

Vom avea nevoi cu 2–3 verificări, dară, unde vom avea drept, le vom apăra din răsputeri.

Uită-te că fratele Axente a păţit-o!⁵ Ştii că eu m-am temut de una ca aceea, pentru care m-am şi sfiit a-i concede lui totală pertractarea trebi. Oh, oh!

Eu, domnului vicecancelar al Curţii⁶, nu-i scriu nimic astădată, pentru că mi-e teamă că m[ăria] sa va fi plecat la Sibiu. De altminteri, tot acestea le-aş fi scris; prin urmare, dacă d-ta afli vreun sămbure în ele nu-ţi vei pregeta a le împărtăşi escel. sale d. cancelar⁷.

Dir[ectorul] G. Munteanu⁸ îmi zise eri că-şi va remite convocatoriile de regalist, din cauză că dânsului îi lipsesc mişloacele de viaţă pentru ca să poată ţinea două case, una în Sibiu şi una în Braşiov. Braşovenii l-ar fi ajustat, ci dir[ectorul] M[unteanu] este mult mai ambiţios decât să vrea a le cere. Socotesc că doară ve-ţi denumi pe altul în locul lui, din carii veţi mai avea pe listă, că ar fi pagubă ca să perdem, fie măcar şi numai 1 vot. Eu, de aici, nu v-aş putea recomanda pe alţii, decât pe onorabilul bărbat Dimas Datcu⁹,

⁴ Va merge bine. Este sigur că actul alegerii se va desfăşura în cele mai multe locuri după dorinţa înaltului regim al maiestăţii sale.

⁵ Referire la faptul că mandatul de deputat al lui Axente Sever, ales în cercul I al comitatului Alba de Jos, nu i s-a eliberat de către autorităţile locale decât în 1864 pe motiv că el era implicat într-un proces.

⁶ Franz Reichenstein.

⁷ Nádasdy Ferencz.

⁸ Gavril Munteanu (1812–1869), filolog, director al gimnaziului ortodox din Braşov, va participa la dieta din 1863–1864 în calitate de regalist.

⁹ Funcţionar român, originar din Braşov.

consiliar de finanțe, de 4 săptămâni în funcțiune, paremi-se de 900 fl; prin urmare cu un venit relativ prea mic; apoi pe negutătorul Ioannes G. Juga, nobilis de Băciia¹⁰, carele are și oareșicare studii (până la logică, după sistema veche) în etate de 33 de ani, cumnat al secretariului Serv[ian] Popovici¹¹ și om cu stare materială ca de 30 mii fl. Pe alții nu vă poci recomanda că, deși au stări (avuții), dară le lipsesc științele și nu voiesc a se blama.

Închei pofind la toată amabila d-tale familie tot binele și fericirea, rogându-mă totodată ca să binevoiești a împărtăși și doamnei soției d-tale sărutarea-mi de mână, eară domnișoarei¹² a-i spune să nu uite pe Barițiu băcsi. Cred că de la Sibiu îți voi putea scrie lucruri mai interesante, eară până atunci sunt al d-tale pururea stimător serv și frate

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 8–9. Original.

93

Sibiu, [iulie 1863]

Această foiță o scriu înadins separată de epistola cea mai mare, din cauză că se poate ușor, ca de epistolă, sau de incai de o parte a coprinsului ei, să te folosești la Bătrânul¹. Deci următoarele sunt sub rosa².

Nu e bine nicidecum ca episcopul³ să împingă înainte cu atâta zel cestiunea teritoriului, îndată acum la prima propusețiune, ba tocma la adresă⁴. De ce nu o lasă până pre la împărțirea de nou a țării, că prea sparie lumea cu ea.

Încât p[entru] unguri, de veți vedea și vedea că aleșii de acuma nu vin la dietă, socotiți-vă ca să dispuneți alegeri nouă, însă așa ca orașele să aleagă orășeni (eară nu aristocrați). Ce bine ar fi când cu ajutoriul presei s-ar deschide ochii orășenilor, ca să nu-i mai ducă în calamitate și perire. Dară

¹⁰ Ioan Juga de Băcii (1788–1860), mare negustor român din Brașov, unul dintre cei mai cunoscuți donatori ai gimnaziului ortodox din localitate.

¹¹ Servian Popovici Bărcianu, fruntaș român din Sibiu, acționar al Fabricii de hârtie de la Zărnești.

¹² Iohana (Ioana), fiica lui D. Moldovan.

¹ Mitropolitul Șuluțiu.

² În secret.

³ Andrei Șaguna.

⁴ Adresa dietei la mesajul tronului.

cuget că chiar prin desbateri asupra adresei ideile în țară se vor lămurii foarte mult. Noi ne vom sili spre aceasta.

Mă rog să mă erți că-ți trimit epistola maculată, că am pățit o nenorocire cu ea.

D. b[a]r[o]n v[ice]cancelar⁵, încă nu a venit în jos. Eri îmi spuse unul că doară d-sa nu va putea veni până la reîntoarcerea de aici a b[a]r[onului] Friedenfels⁶.

De vei avea timp a mă onora cu vreo scrisoare, mă rog a o trimite per adrese Dr. Paul Vasici.

Sărutare de mână doamnei.

Al d-tale,

Idem qui semper⁷

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 19. Original.

94

Brașiov, 1864 iul. 10.

Domnule consiliar și preastimate amice!

Epistola domniei tale, din 6¹ o primii numai aseară în 9 ale c. pentru că altmintrea eram să-ți răspund îndată.

Pre cât doriaam din tot sufletul ca să ne mai întâlnim și să ne împărtășim din nou ideile, pre atâta mă doare că sunt silit a-ți descoperi, cum că nici pe mâne, luni, nici în tot decursul săptămânii care se începe nu voi putea merge la Sibiu². Întru adevăr că sunt foarte ocupat. Absentasem opt luni mai întins; în 26 februar, venind acasă, aflai și disordine și pagubă³ pe care trebuie să mă silesc a le repara. Cu toate acestea, deacă nu m-aș teme că voi lua earăși anul de cap, că adică de la Dietă earăși vom merge la Viena și încă pe 5 sau 6 luni, mai treacă, meargă, aș face cum aș putea, m-aș smulge de aici și aș veni mai curând la Sibiu. Așa însă trebuie să-mi trag prea bine sama ce fac, pentru că

⁵ Franz Reichenstein.

⁶ Consilier al Cancelariei Aulice a Transilvaniei.

⁷ Datarea s-a făcut pe baza conținutului.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 159.

² Participarea lui G. Bariț la cea de a doua sesiune a dietei: 23 V–29 X 1864.

³ G. Bariț era directorul comercial al fabricii de hârtie din Brașov.

mie nu-mi trimite nimini de-a gata, nici venituri din moșii, nici rente strălucite ci trebuie să-mi câștig mijloacele viețuirii numai prin osteneala proprie, întinsă, necurmată.

Preste aceasta, însă trebuie să-ți mărturisesc cum că de la congresul nostru din aprilie [18]63⁴, eară mai vârtos de când inemicii mei personali în iuliu și august a.tr. își puseră piciorul în prag pentru ca să mă asasine moralicește, atât în Sibiu, cât și aici, de atunci mi-a pătruns un disgust atât de profund cătră orice adunări publice, încât pare că sunt fermecat, ca oricând stau să mă smulg de aici și să mă prenumăr spre a mâneca, în aceleași momente resalt și mă abat de la propusul meu, că și cum m-aș abate de la vreo faptă rea și periculoasă.

Domnia ta avuși bunătatea a-mi împărtăși cum că aș fi și eu în cutare comitet. Mulțiamesc alegătorilor mei pentru aceasta. Află însă că, dacă cumva dintre inemicii mei personali va șiedeă măcar numai unul în acel comitet, eu tot l-aș părăsi nesmintit. Prin urmare, tot nu aș fi de nici un folos în acel comitet. Așa, deci, ar fi mult mai bine ca să rămân acasă, dar ar fi mult mai bine ca să nu umblu tândălinind ci să-mi dau dimisiunea și să las locul meu altuia. Eu și așa în 27 mi-am jucat rola mea⁵, nu va avea nimini dreptul a-mi imputa dacă voi rămânea pe viitor procul a foris, procul a love et procul a fulmine⁶.

Nu-mi scrii la care ape minerale mergeți. Se vede că nu veniți la Elöpaták⁷, unde vă așteptam cu dor. Sărutare de mână doamnei, complimente domnișoarei Ioanei⁸ de la al d-tale serv și amic devotat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 11–12. Original.

95

[Brașov, 24 aprilie–4 mai 1865]

Precumorate domnule consilier!

Acestea linii le scriu cum am zice pe genunchi, adică ca răsăritenii, în așternut, însă nu de bunăvoie. Fiind într-o nevoiașă de comisiune și apoi într-o

⁴ Conferința națională de la Sibiu din 19–23 IV 1863.

⁵ Referire la pledoaria lui G. Bariț în chestiunea stabilirii reședinței Tribunalului Suprem al țării în Transilvania și nu în Viena.

⁶ Departe de porțile [templului], departe de Jupiter, departe de fulgerile [lui].

⁷ Vâlcele, sat, com. Araci, jud. Harghita.

⁸ Fiica lui D. Moldovan.

cancelarie foarte umedoasă, a 3-a zi de Paști mi-am contras o răceală înfricoșată, din care apoi mi se alese o inflamațiune pe care medicul o dechiara de foarte periculoasă, încât nu știu când mă va dispensa de zăcut. Venisem acasă pe Paște¹ numai ca să-mi aduc nevasta pe care nu o mai poteam ținea nici legată fără copii la Viena și acum sum silit mai petrece aici fără voia mea. Deci eu mă rog ca să nu-mi iai nume de rău, dacă alătur aici petițiunea și testimoniul medicesc spre a-l nainta la mâna presidiului Casei² pentru legitimarea mea. Medicul zice că nici 4 săptămâni nu mă va lăsa a călători; eu însă mă voi sili să scap și mai curând.

Într-aceea, în legămintele cu rogarea verbală ce-ți făcuserăm cu vreo 5–6 zile mai înainte de plecarea mea, aș dori să aflu dacă pre timpul feriiilor³ mi se vor număra diurnele ca și altădată. În cas de așa mă rog a-mi mijloci un formular de quitanție pentru ca să-l subscriu și eu. Poate fi ca mie-mi vor computa luna numai până în 24 apr., zioa redeschiderii și a continuării ședințelor. Mai mult nu-mi vor sustrage doară că și eu cred cum că-mi era ertat a petrece feriile date ori și unde. Preste aceasta, eu care locuesc cel mai depărtat și spesele drumului pe 52 mili făcute cu poșta îmi s[un]t mai grele decât altora, numai cât mi-aș acoperi îndoitele spese de călătorie cu ceea ce aș primi pe aprilie.

Într-aceea, eu las tot lucrul la înțelepciunea și amabila binevoință a d-tale, păstrându-mi pentru mine numai datorința de a coperi orice spese obvenitoare, cum și de a-ți mulțumi ferbinte pentru osteneala ce vei pune, eară apoi, sărutând mâna doamnei soției d-tale și sărutând pe domnișoara Ioana, sunt până la revedere al d-tale serv și amic stimător⁴

G. Baritiu

P.S. Chartiile către Presidiu le trimisei de-a dreptul ca să nu-ți mai fac incomodare și cu aceasta și să rămână numai grija diurnelor.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 10. Original.

¹ G. Bariț era unul din cei 12 deputați români aleși în dietă care, împreună cu 11 deputați sași și 3 maghiari, reprezentau Transilvania în Parlamentul central de la Viena a căruia sesiune s-a deschis la 13 XI 1864 și s-a închis la 27 VII 1865.

² Camera deputaților a Parlamentului central al Imperiului habsburgic.

³ Vacanțelor.

⁴ Datarea s-a făcut după scrisoarea de răspuns a lui D. Moldovan din 4 V 1865, în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București. 1981, p. 157–158. Vezi și scrisoarea următoare.

Braşiov, 1865 mai 14

Preaonorate domnule consiliar şi mult stimat amice!

Era datorinţa mea de a-ţi mulţiam pentru toată osteneala şi bunătatea, îndată după ce am primit preastimata domniei tale scrisoare¹, împreună cu 298 fl. v.a., suma diurnelor pe aprilie². Dacă am întârziat, d-ta mă vei şti escusa mai mult decât oricare altul. Eu din parte-mi adaog numai atâta că medicul până eri încă tot făcu visite şi că în urma boalei am slăbit şi de puteri, am rămas şi cu o dorere de cap în ceafă, care îmi era odată oaspet ce mă căuta de seară de seară de vreo 3 ani mă părăsise. Aşa, eu lucru câte cevaşi acum, însă mai mult ca de recreaţiune şi mai ales revăzându-mi lucrările şi conceptele câte apucasem a le arunca pe hârtie până la Paşti.

Mă îndemni ca să mă rentorc la Viena³. Crede-mă că pare că ar fi un demon care nu mă lasă în pace, provocându-mă adesea şi aşa cu vehemenţă ca să merg, nu numai spre a face pe observatorul pasiv ci spre a mă lua de haţ cu egoişti de acolo, ca niciodată. Mă tem însă foarte că medicul Fabricius nu a scris fără pricină testimoniul dat: „ohne Gefahr für die Gesundheit und das Leben vor Ablauf der Zeit von 4-5 Wochen etc.etc.“⁴. Las că, precum ştii, eu de 2 ani încoace suferii lovituri foarte grele de la conaţionalii mei, lovituri care m-au dorut mai rău decât înmiite de la străini şi toate, sau din fanatism, sau din răinţă, dar apoi disordinea ce am aflat astădată aici la fabrica noastră⁵, precum nicipând, îmi urmări toate oarele de când venii acasă şi îmi mai trebuie timp până să coreg atâta secătura.

Eata cauzele pentru care, suferind spiritul, a trebuit să sucombe şi trupul. De aceea nu poci preşti când voi mai merge în sus. Dealmintrea, când priveşti şi la foile noastre publie şi vezi că în ele abia din când în când se discută câte o cestiune din cele vitale, apoi, zău, adesea îmi vine aminte: *usum faciendum, calidum non committendum*⁶.

¹ Scrisoarea lui D. Moldovan din 4 mai 1865, datată greşit în 1864, în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, V, Bucureşti, 1981, p. 157-158.

² G. Bariţ era unul din cei 26 de reprezentanţi ai Transilvaniei în Parlamentul central de la Viena.

³ G. Bariţ, din aprilie 1865, nu a mai luat parte la lucrările Parlamentului central din Viena care îşi va încheia sesiunea la 27 VII 1865.

⁴ Fără pericolul sănătăţii şi al vieţii până după trecerea unei perioade de 4-5 săptămâni...

⁵ Fabrica de hârtie din Zărneşti.

⁶ A face uz [de acestea] şi a nu omite nimic altceva.

Eu eram pregătit mai mult la primirea rea decât bună a art. *Ad hoc* și *Regaliștii*? Cred însă că în timpul nostru așa ceva curând se dă uitării. Dealmintrea, eu mai sun dator moșicului din Sibiu (*H. [ermannstädter] Ztg.*) cu răspuns numai la una din obiecțiunile lui, p[entru] că celelalte nu plătesc o ceapă degerată.

Tarifa și* §13⁹ nu le perd din vedere, numai ambele cestiuni cer: *mentem sanam in corpore sano, tum etiam occipiam et studium*¹⁰.

Aș dori prea mult să aflu dacă cei din stânga își mai bat joc de ardeleni cu așa nerușinare precum o făcea unele jurnale preste eamnă.

Rog prea mult pe d. Gav. Manu¹¹ ca să nu-și pregete a scoate cândva de la ministeriul de finanțe un fel de bilanț al fondurilor urbariale transilvane, dacă nu mai încoace, încai, până la 31 dec. 1864, pentru că acelea s-au schimbat foarte de 2 ani încoace. În a. 1864 dn. ministru¹² îmi promisese a dispune ca să-mi poci scoate așa ceva, numai să merg în departam[entul] respektiv. Eu însă, păcătosul de mine, nu avui timp. Care e suma *totală* plătită p[entru] *robote*?; care p[entru] *decime*? Cât mai este a se plăti? Cât se dote sașilor cu totul? Cât Blașului cu totul?¹³ Mai au aceștia să primească? Ni se mai *încarcă* și mai departe interesele anuale la împrumutul făcut țiera[nilor] de la stat? În dietă vom avea mare trebuință de asemenea date.

Rogându-mă ca să binevoiești a spune doamnei, soției d-tale sărutarea-mi de mână, cum și la toți ai noștri câți își mai aduc aminte de mine, salutările mele frățești, gratulând totodată esc. sale domnului V. Pop de bună sosire la Viena¹⁴ și poftindu-vă la toți sănătate deplină, am onoare a fi al domniei tale sierb și amic sincer

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 13–14. Original.

⁷ Articolul lui Bariț *Ad-hoc: Gazeta Transilvaniei*, XXVIII (1865) nr. 26 din 15/3 IV; nr. 27 din 19/7 IV; articolul: *Regaliștii ardeleni în senatul imp. și octroy: Ibidem* nr. 30 din 29/17 IV.

⁸ Referire la tratatul comercial din 1853 dintre Austria și Prusia care reglementa tarifele comerciale.

⁹ Patenta constituțională din 26 II 1861.

¹⁰ Minte sănătoasă în corp sănătos și atunci voi îmbrățișa și studiul.

¹¹ Gavril Man, jude prim al comitatului Solnocul Interior între 1862–1865, deputat în dieta din 1863–1864, unul din cei 26 reprezentanți ai Transilvaniei în Parlamentul central de la Viena în sesiunea sa din 13 XI 1864–27 VII 1865.

¹² Ignaz Plener, ministru de Finanțe în guvernul Rainer-Schmerling, între 13 XII 1860 și 27 VII 1865.

¹³ Despăgubirea urbarială primită de către mitropolitul Șulutiu pentru robotele celor 1 512 foști iobagi ai domeniului mitropolitan a fost de 214.501 fl.

¹⁴ Ladislau Vasile Pop fiind numit în funcția de președinte al Tribunalului suprem al Transilvaniei cu sediul la Viena s-a mutat în capitala Imperiului, unde a rămas până în 1867.

Braşov, 1865 iuliu 8 n[.]

Preaonorate domnule consilier!

Îmi luai 2–3 zile de meditații pentru ca în aceste zile de o probă nouă să poci răspunde mai curat la coprinsul prea stimatei și amabilei d-tale scrisori din 1-a acestei luni¹.

D-ta mă înviți ca să merg eară și la Viena pentru restul sesiunii², cu scop totodată ca să ne consultăm cu toții asupra situațiunii politice de astăzi și, respective, să ne adunăm pe lângă dinastie și națiune. Îmi adaogi că ai chemat și pre cei doi mitropoliți³ spre același scop. De ai ști d-ta câtă plăcere am aflat eu încă din anii juniei mele și câtă plăcere aflu până în oara de față la o viață parlamentară mai înălțiată, cum am zice mai învoaltă, în acest caz nu mă îndoiesc cum că ai presupune îndată cum că dacă totuși eu pentru sesiunea de față nu mai merg la Viena, cauza este a se căuta numai în afacerile mele private. V-aș putea adevări prin cifre autentice că absența mea de 4 luni din eara trecută, cauză fabriciei noastre⁴ preste trei mii f.v. a pagubă curată. Apoi până când să mai suportăm asemenea pagube tot noi și earăși numai noi, eară alți oameni cu atări și averi să-și bată joc anume de mine și să mă infere pentru toate sacrificiile mele, de vânzător! Însă tocma de aș avea eu cine știe ce venituri ca să le consum oriunde mi-ar plăcea, ți-o spun curat că, ca om păcălit până acum de trei ori în trei ani, cu cei doi mitropoliți la un loc nu mai vreau să fac nici un fel de politică în viața mea, ci, ca om și privat și sărac, cum a dat D-zieu, mă voi feri foarte de a mai mânca cu domnii mari cereșe din acelaș castron și îmi voi căuta de drumul meu pe care mi-l cunosc, apoi numescă-mă cine cum va vrea, nebun, vânzător, turburător ș.c.l. Încât pentru dinastie, apoi eu nici acum nu mă pricep că ce să-i pese dinastiei de mine. că sunt, ori nu pe lume și în țară. Ceea ce știu prea bine este că om mai credincios decât îi sunt eu nu-i este altul nimeni în toată Transilvania; că eu însă n-am datina de a face serviciu dinastiei prin esclamați și declamați pompoase, prin epitețe de maiestate cavaleriească, diva, divina și alte frase asemenea, ci am datina de a sări atunci când simț trebuința, ca în 1842, ca în 1848/9, ca în 1860/1, ca în 1863, eară când însăși dinastia își concrede esistența sa orbește în mâinile unor amăgitori, atunci unui român de condițiunea mea nu-i rămâne

¹ Nu ni s-a păstrat textul ei.

² Sesiunea Parlamentului central din Viena se va închide la 27 VII 1865, dar G. Barit nu participă la lucrările ei începând din aprilie.

³ Alex. St. Șuluțiu și A. Șaguna.

⁴ Fabrica de hârtie din Zărnești.

numai retragerea și așteptarea, pentru că în asemenea timpuri a te arunca preste drumul lor este a-ți căuta singur perirea, fără a folosi cuiva.

Încât pentru momentele de față, apoi eu din parte-mi voiesc să mai aștept și să văz nu cumva Pesta din iunie 1865 e sinonimă cu Insbruck din iunie 1848, eară până atunci voi face aceea ce face corăbierul mai înainte de a eși în largul mării și a se lăsa în voia valurilor. Dealmintrea atitudinea și acțiunea mea va depinde mult și de la atitudinea ce va lua partea cea mai mare a bărbaților fruntași din națiune. Sunt momente, chiar și unele perioade în viața națiunilor, când individul nu cumpănește și nu se numără întru nimic, când unii indivizi folosesc mai mult dacă se retrag cu totul la o parte și se pun ei înșii în ostracism mai înainte de a-i pune alții cu pumnul sau cu pumnariul. În asemenea momente poporul întreg merge condus sau înainte sau și înapoi — la ceapa și aiul egiptean — împins sau de un institut fericit sau de o Nemese, alergând, sau pe urma stălpului de foc, sau după fata morgana și să vedem cine-i va sta în contra.

D-ta știi că între mine și între mai mulți membri ai dietei noastre domnește chiar în privința constituțiunii t[ransilva]ne o diferență esențială. Eu zic că aceeași e ruinată tare, că însă ea se poate repara, deși între greutăți, însă prea bine. Ei, dincontra, se cațiară de litera moartă ca orbul de gard. Cu acești oameni eu nu mă voi înțelege în toată viața mea. D-ta știi că între noi se află unii oameni carii ar sacrifica o armată întreagă numai p[entru] ca să scape un batalion de predilecțiune al lor. Pentru acest fel de oameni eu sunt un nebun. Eu până nu era să-mi văz asigurată autonomia țării, dreptul public al ei, organizarea ei mai nainte de a ne apuca o furtună dualistică sau alta și mai rea, n-aveam gustu de a perde timpul prețios și ireparabil cu cestiuni de a doua și a treia categorie, cu care s-a pierdut cel puțin 1/2 în dieta noastră, pentru câte un sat ca Blașul, Năsăudul, Trascăul⁵ etc., pentru curialiști, carii tot s[un]t ei perduți, pentru cârciumele jidovești ș.a. Dumnealor însă aflară cu cale ca în modul acesta să trăgănească timpul până vor veni și *ceilalți* la dietă. Ce eram să fac eu în acest timp? Trebuieam să tac, p[entru] ca să nu capăt încă și câțiva pumni de la un coleg carele-și dedese parola de om de omenie pentru aceasta.

Deci, după toate acestea, închei numai cu aceea rogare ca pe mine să binevoiți a mă mai lăsa înscart și să fiți prea încredințați că D-zeu nu va lăsa și nu va uita nici astădată pre sărmana noastră națiune, ci îi va ridica din munții și văile Ardealului, apărători potinți și determinați.

Cu multă dorere de inimă-ți fac cunoscut că nepotului și nepotei nu le-am putut ajuta nimic, din cauză că el, țicnitul [?!], a venit la mine numai a *patra* zi după ce i s-a pus sequestru pre toate lucrurile și așa în urmarea unui

⁵ Referire la dezbaterile privind legea electorală din sesiunea din 1864 a dietei de la Sibiu, unde s-a ridicat problema reprezentării separate a acestor localități în forul legislativ.

deliberat gubernial. Vom cerca însă a le ajusta în alt mod, p[entru] că sărmana familie ajunse la sapă de lemn.

Mitropolitul Alexandru⁶ este la Elöpaták, ci eu încă nu l-am putut vedea.

Sărutare la mâna doamnei, soției d-tale. Reuniunea de aici⁷ îi va trimite preste puțin o adresă doamnei și încă la vreo două doamne.

Salutare și la alți colegi carii își mai aduc aminte de mine.

Al d-tale serv și amic devotat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 15–16. Original.

98

Brașiov, 1865, sept. 18 n.

Domnule și frate!

Atât e de frig, încât fără foc în casă, abea poci ținea condeiuul între degete. Deci eu nu-ți voi scrie cu grabă și tot îți voi scrie urât (că frumos tot n-am scris niciodată). Să trecem la coprinsul scrisorii d-tale din 15 a.c.¹

Bine, vă mulțimesc de provocare și cu aceasta de încrederea ce-mi dați. Așa este, să ne apărăm programa cu bărbăție și demnitate. Într-aceea te reflectes pe d-ta la o împregiurare sau două, pe care cred le cunoaști, pe care însă, când ne este vorba de ziare, trebuie să le ținem totdeauna dinaintea noastră. În Anglia, unde domnește cea mai largă publicitate, partidele adesea se înșală și păcălesc unele pe altele, tocma prin aceeași libertate; adică, adesea, una spun ziarele cutărei partide și alta fac tot dânsule. Noi suntem împesurați din toate părțile, cât de spioni, cât de oameni slabi, flecari-guthmüthige Schwätzer². Așa să nu vă spărieți dacă uneori vom spune câte ceva și pe sama acestor clase de oameni, pentru ca să aibă cu ce să-și câștige merite. Mai încolo, fiindcă acum însăși Coroana ne aruncă mărul Eridei, a doua oară între noi, eacă-ți spun că eu m-am apucat de uniune³ spre a-i deduce istoria ei pe 185 de ani și spre a carifica situațiunea până la formularea statului cestiunii, așa cum trebuie să ni se presente astăzi nouă ca români și ca ardeleni.

⁶ Alexandru Sterca Șuluțiu.

⁷ Reuniunea femeilor române din Brașov.

¹ Nu ni s-a păstrat textul.

² Palavragiu.

³ Uniunea Transilvaniei cu Ungaria.

Aici apoi am să stau pe loc, adică la întrebarea că ce avem noi să facem față cu dieta viitoare. Articolul meu va consta din trei sau patru părți⁴. Scopul lui va fi multiplu: a pregăti și întări în credință pre românii cărora le pasă de naționalitatea lor și de autonomia țării, a insufla grijă cât se poate mai mare acelor români cari ar sta gata de a se candida ca deputați, cu scopul de a vota orbește uniunea, a insufla respect de voința românului acolo unde el e desprețuit etc. Care sunt apoi adevăratele noastre semțăminte și opinii față cu Unguria și față cu unitatea Monarchiei, aceasta se va spune mai târziu la momentul acomodat. Eară legea electorală din 1791–48 încă trebuiește sfârmată așa încât să o facem posdării.

Alegere de deputați din fiecare comitat?⁵ Nu sunt străin de această idee; mie însă-mi mai veni și alta. După legea lor din 1791, deputații au să primească *instrucțiuni*. Cum ar fi oare când românii s-ar încorda din toate puterile ca să-și aleagă din țara întreagă măcar 10–12 deputați cărora apoi să li se dea o instrucțiune elaborată înadins după care să aibă a lucra. Vreau să zic: acea instrucțiune ar fi un memorial țiapăn, la care apoi ne-am sili să înduplecăm a se alătura și regaliștii⁶, același s-ar comunica dietei, îndată în 1-a sau a doua țiedință, după care apoi românii ar și părăsi dieta. Să fiu bine înțeles: noi să zicem în public mereu că nu vrem să știm de alegeri [17]91–[18]48, spre a-i ameteți și a-i ținea în ameteală. Dar eu am mai cugetat asupra acestui punct de alegere și intrare și am aflat că, precum observași și d-ta, amplotiații și archiereii și canonicii chemați ca regaliști, vor merge nesmintit la dietă, că sunt angajați, că nu pot altfel. Apoi închipuește-ți casul când ceilalți vor zice: „eată reprezentanții voștri și dacă n-aveți deputați aleși, vina e numai a voastră“. Ia însă casul când duputații aleși vor lua între sine la mijloc pe regaliști și îi vor pune să subcrie alătura. Mai este și un alt pericol în cas de nealegere. Crezi d-ta, de es., în districtul Făgărașului majoritatea alegătorilor fiind „boieri“- opincari, neavând candidat de român, fără nici un scrupul vor alege pe orice unionist, fie fost acela omorât măcar și pe tatăl său. Atunci apoi un nou triumf *al lor*. În comitatul Hunedoarei încă s-ar întâmpla asemenea. Punem apoi că toți acei deputați aleși de români ar vota necondiționat uniunea, ca și în 1848.

⁴ G. Baritiu, *Uniunea Transilvaniei cu Ungaria*, în: *Gazeta Transilvaniei*, XXVIII (1865), nr. 72 din 23/11 IX, nr. 73 din 27/15 IX, nr. 74 din 30/18 IX, nr. 75 din 4 X/22 IX, nr. 76 din 7 X/25 IX, nr. 75 din 14/2 X.

⁵ Alegerile pentru dieta de la Cluj convocată pentru 19 XI 1865 în urma cărora românii obțin 14 mandate alături de 58 de deputați maghiari și 31 deputați sași.

⁶ În lista persoanelor invitate la dietă de către împărat ca regaliști vor figura 34 români, 137 maghiari și 20 sași.

Vă rog să mai cugetați și d-v. asupra acestor scrupale ale mele, ear apoi timp de coînțelegere mai avem. Eu, într-aceea, voi publica cele aieptate mai în sus. N. B., cred că aceleași vor fi de o natură încât foaia numită de d-ta să le poată folosi prea bine în coloanele sale și, preste tot, sper că fiind sănătos îi voi da în *Gazetă* materie destulă din Ardeal. Ia facă bine, apuce-se și acea red[acțiune] de scărmănarea art. III ung[uresc], să vadă ce impresiune minunată va face colo pe sus ș.a., ș.a. Traducător încă-și poate afla. Dară nici ca să nu ne comită indiscrețiuni. Doamne, ce bine ar face aceea, dacă ar publica asuprelile de care-mi vorbise-și. Văzuși cum v-am pregătit calea din partea mea...

Regaliștii pot să fie și ca amployați cu poporul; să o știe adică d-lor că oricum se va întoarce roata politicei, amployați de națiune români, deocamdată numai ca români vor înainta. Într-aceea, se apropie zilele în care și d-lor le vom spune opiniunea noastră.

Balaurul?⁷ Ne poate păcăli earăși de nu vom fi cu cea mai mare luare aminte.

Încât p[entru] *Concordia*, că în 15–20 zile, ori își va schimba părerea, ori va tăcea.

Cetera textus habebit⁸.

Salutare la familia întreagă, de la al d-tale frate și amic

G. Baritiu m.p.

P.S. După ce am încheiat această scrisoare (și am întârziat cu ea de la poștă) veni dn. director Iacob Murășianu la mine, cărui îi arătai cele scrise de d-v. pe 1-a și 2 față. D-sa ca chef al redacțiunii îmi zise ca: bine, bine, dară pentru cine să scriem și să ostenim, că d-sa mai are încă numai 270 abonați; adică cu 75 mai puțin decăt în sem. I și că de ce nu am zis eu românilor pe unde am umblat ca să se prenumere la *Gazetă*. Ear eu i-am răspuns că eu am vorbit destul, însă toți se provoacă la fond⁹, nu s-ar fi mai pomenit acel fond. La acestea d-sa îmi răspunse că dacă așa, va fi silit să atace chiar fondul, spre a da *Gazeta* în format mai mare. Eu eară [îi] zisei: fă cum știi, dară te înțelege totuși cu aceia carii au fost urzitorii acelu fond, adică cu turdenii. Ce va mai face, nu știu.

*Idem.*¹⁰

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 6–7. Copie. O altă copie la: BAR., București, Mss. rom. 975, f. 127–130.

⁷ Referire la A. Șaguna.

⁸ Celelalte le vom cunoaște din context.

⁹ Fondul bănesc al *Gazetei Transilvaniei* constituit începând din vara 1860 din colecte.

¹⁰ Pe verso însemnarea lui G. Bariț: „1865, către Turda și Viena”.

Braşov, 1865 oct. 2

Preaonorate domnule şi preastimate amice!

Fiindcă escel. sa, d. unchiul doamnei, soţiei domniei tale¹, pleacă astăzi la Viena, de aceea îmi iau voia a trimite % răspunsu cu care-i eram dator, în primirea d-tale, rogându-mă ca să binevoieşti a i-l admâna.

Orice aş avea a vă scrie despre trebile noastre naţionale de aici, se coprink în această scrisoare şi cred că escel. sa va binevoi a vă împărtăşi mai multe.

Naţiunea este prea disgustată întru toate clasele; i s-a urât de atâtea nestatornicii.

Eu nu poci merge în sus; chiar interesul naţional mă reţine. Cu mergerea aş strica mai mult decât aş folosi. Însă ce scop să aibă mergerea noastră? Eu cunosc un singur scop, eară [ace]la ar fi a împedeca sancţionarea din nou a un[iunii]. Spre acest scop se cer mijloace multe şi imp[osante] eară acelea sunt actu a se căuta aici acasă, p[entru] că eată alegerile ne sunt la uşă². Între ale[geri] şi între deschiderea dietei sunt, după a mea [opi]niune a se lua alte şi alte măsuri. Atâta rămâne adevăr ca românii tr[ansilva]ni nimic nu [trebuie] să ştie de uniune.

Binevoieşte a primi salutările cordiale de la al domniei tale sierb şi amic stimător.

Georgie

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 17.

Braşov, 1866 mart. 6.

Preaonorate domnule consiliar. Mult stimat amice!

Cu cât scrisoarea domniei tale din 25 faur a.c.¹, respiratoare de compătîmire şi charitate către persoana mea îmi aduse o mare mângăiere sufletească,

¹ Mitropolitul greco-catolic Alex. St. Şuluţiu, chemat la Viena *ad audiendum verbum regium* spre a da socoteală pentru demersurile sale în vederea convocării unui congres naţional românesc.

² Alegerile pentru dieta convocată la Cluj pentru 19 XI 1865.

¹ Textul în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, V, Bucureşti, 1981, p. 161.

cu atât îmi crescui mai mult dorința ca, îndată ce mă voi putea ridica din așternut, să grăbesc a-ți mulțiami din adâncul inimei. Însă ridicarea mea din pat se întâmplă numai alaltăeri, la 11 săptămâni, eară de aci încolo am să stau 2–3 săptămâni] la lazaret de casă, cu atât mai vârtos că, anume piciorul drept de la genunchi în jos, în urmarea boalei, mi s-a inflat, încât numai cât mă târăsc dintr-o chilie în alta.

Atât după sentinția medicului ordinar, cât și după a celor carii ținură consultațiuni de două ori, boala mea a fost una din cele mai complicate și mai cerbicoasă. Cause fizice și mai mult psihice (provenite mai ales din persecuțiuni clandestine ș.a. grămadite de doi ani încoace) îmi preparară organismul spre a cădea în o boală cărei asemenea eu n-am mai cunoscut în viața mea. Încă din 16 oct. mă bolnăvisem mai ușor; în 26 oct., ca reconvalescent am fost silit a călători la București, unde ear-am dat de trebi multe și neplăcute. Venind acasă, am mai tras-o pe picioare până în 18/6 dec., zioa de S. Nicolae, când apoi căzui cu totul la pat și avui a trage de aprinderea plămânei stânge, a pelitei coastelor și adunării de apă spre pept și inimă, eară frigurile mă ținură până înainte cu 7–8 zile. Însă ce mai înșir eu din istoria boalei mele, destul atâta că, pre lângă alte nevoi și pagube, pentru ocupațiuni mai serioase mă văzui desecat, stors de poteri cel puțin pe un an de zile. În mai-iuniu vor să mă trimită în o climă mai călduroasă, la o cură de zer. Voi merge la părinți².

Închei renoindu-mi ferbinte mulțamită, precum și sărutarea de mână pentru doamna soția d-tale.

Serv și amic devotat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 18. Original.

101

Brașov, 1867, ianuarie 31, n.

Preaonorate domnule consiliar!

Noi trecurăm earăși prin un foc moral. În decursul celor trei luni din urmă am apucat de câteva ori condeiul pentru ca să-mi revărs ca de mai multe ori altădată amarul sufletului meu și cătră domnia ta, totdeauna însă l-am aruncat, temându-mă ca nu cumva să-ți fac prin aceasta vreun rău între împregiurările

² Părinții lui G. Bariț, trăiau în Petrindul de Mijloc, azi Petreștii de Mijloc, sat, com. Petreștii de Jos, jud. Cluj, unde tatăl său Ioan (1785–1869) era preot greco-catolic.

în care ne aflăm. Acum însă, după ce ajunserăm la oarecare fapte complinite, după ce s-au tras mai multe perdele la o parte, încă, doară, nu ar mai putea fi vorba de coîntelegeri nereale, îmi iau voia a-ți face cunoscute următoarele știri pozitive câte am primit.

În 17 ian, pertractându-se și petițiunea celor 1493¹ inși în consiliul plenar gubernial, d-n Groiss², ca referinte, denegă rotund orice competență a celor doi plenipotențiați și a celor 1493, dechiarând subscripțiunile de nule. Dn consiliar Ilie Măcelariu³ ridică mănua cu un curagiu neașteptat. Dechiară că în acea petițiune se coprinde voința și dorința națiunii întregi, că dânsul o primește de așa, este gata de a o apăra ori și unde, apoi opuse eară vot separat, cerând totodată ca petițiunea să fie pertractată în merito. Votul separat se și dete înlăintru, eară într-aceea se poruncise a se lua copie de pre toate plenipotențele, după care petițiunea să se remită la d-voastră. Acestea toate demerseră în Cluș până în 25 ianuarie n. De atunci nu mai știu alta decât că într-aceea îmi veniră și mie câteva încuviințări, laude și gratulațiuni, însoțite de încurajări de la câțiva bărbați de ai noștri din cei mai de frunte din țară, mireni, însă greco-răsăriteni. Din scrisorile lor ar încheia omul că de când s-a subșternut petițiunea li s-a luat și lor câte o peatră de moară ce-i apăsa cumplit și acum, vie orice va veni, răsufla mai ușor.

De la Sibiu veni eri aici scrisoarea unui patriciu săsesc cătră red. nemțească, în care acela zice: „*Der Erzbischof Schaguna findet die Petition vortrefflich, nur ärgere er darüber, dass man ihm vis-a-vis der Regierung unter der gegenwärtigen Zeitumständen allzuviel zugemuthet hat, denn er sei ja doch auch geheimer Rath Sr. Majestaet, dann hat er es sehr übel aufgenommen, dass man ihm die Petition seiner Zeit nicht mitgetheilt hatte*“⁴.

Pentru mine aceste două nouatăți nu sunt nouatăți. Cine nu știa în țară că escel. sa este consil[ier] intim și ca atare *trebuie* să asculte. Au nu le-am zis-o eu la amândoi încă în iunie 1866 în *Concordia*? Că esc. sa este foarte năcăjit sau incai se prefacă că este foarte năcăjit, pentru că eu și Dr. Rațiu în octobrie nu l-am cercetat, earăși o știm foarte bine. După ce însă dechiarase în convorbirea de la A[lba] Carolina⁵: „trebuie să fie cum vreau eu“, după ce însă,

¹ Memoriul național din 31 XII 1866 care purta 1 493 de semnături.

² Groiss Gusztáv, jude primar al Clujului în 1848–49, consilier al Guberniului Transilvaniei între 1861–1865, vicepreședinte al acestuia între 1865–69.

³ Ilie Măcelariu (1822–1891), înalt funcționar român, deputat dietal; a deținut între 1863 și 1867 funcția de consilier gubernial.

⁴ Mitropolitul Șaguna găsește petiția excelentă dar îl supără faptul că în actualele împrejurări ea l-a expus prea mult în fața regimului, deoarece el este consilier intim al maiestății sale iar apoi a luat în nume de rău faptul că petiția nu i-a fost comunicată la timpul său.

⁵ Adunarea generală a Astorei pe 1866 ținută la Alba Iulia la 16/28–19/31 august, la care au participat cei mai importanți conducători români, a prilejuit și consfătuirea la care se referă autorul.

din câți am fost față, nici unul nu s-a învoit ca să fie numai precum vrea esc. sa, după ce unul dintre cei mai inteligenți protopopi gr. răs., totodată asesor, îmi zise mie în 3 oct. la Sibiu că de-i vom împărtăși petițiunea mai nainte vom face mult mai rău pentru că este foarte iritat, așa noi ne adresarăm către celălalt mitropolit, rogându-l ca să mai cerce acela încă odată, ceea ce s-a și întâmplat; cu ce succes este prea bine cunoscut. *A sok nyögésnek nem akarás a vége*⁶.

Ci acestea toate au trecut. Preste puțin soartea petițiunii va fi depusă earăși în mâinile d-lor voastre, adică a Cancelariei regești. Acuși doară, de la 1 septembrie a. 1865, publicul românesc va avea ocasiunea de a cunoaște că ce are să aștepte de la cei carii sunt la putere. Mulți dintre ai noștri sunt pesimiști până dincolo. Eu însă nu poci crede că ne vor lovi cu piciorul ca pe niște slugoi. Dară vor denega competența la cei 1493 și se vor provoca la majoritatea dietei din Cluș? Eu însă cred că românii transilvani nici după 100 de ani nu vor recunoaște competența acelei diete. Au nu vedem noi toți ce rosuri de conștiință torturează pe mai mulți carii în nov. 1865, frapați de iuțeala evenimentelor, s-au învoit ca să ia parte la acea dietă, tot octroată, însă pe model feudalistic. Eară cuvintele mitropolitului Șiaguna rostite în A[lba] Carolina, repetite și pe airea, că dacă va cere interesul statului, Tr[ansilva]nia va fi sacrificată și cu ea românii, au implut de jale și amar inimile tuturor acelora la a căror cunoștință au ajuns. Bine, ce crimă formidabilă va fi comis Tr[ansilva]nia și românii, pentru ca să cadă sacrificati legilor ungurene din 1848! Numai așa se poate salva Imperiul, altmintrea nu? Nu cumva Tr[ansilva]nia și românii s[un]t cei mai mari vrăjmași ai Imperiului?! În asemenea cas Monarchia austriacă ar mai putea ecsista încă 10 mii de ani.

Domnule consiliar! Providența te așează pe sama noastră acolo unde ești⁷. Astădată eară-ți veni o problemă, pre cât delicată, pe atâta și importantă. Votul d-tale va rămânea, poate, singur; va cumpăni însă alătura cu al d-lui Măcelariu, încă pe atât de mult și va trece în istorie.

Ceriul să vă aibă în grija sa. Doamnei, sărutarea-mi de mână.

Gata spre serviciu

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 79–80. Original.

⁶ Urmarea multelor gemete este lipsa voinței de implicare.

⁷ D. Moldovan era consilier al Cancelariei aulice a Transilvaniei.

Braşov, 1867 făurar 23 n.

Preastimate domnule consiliar şi preachare amice!

Grăbesc a-ţi mulţiamî pentru coprinsul scrisorii din 18 a l.c.,¹ cum şi pentru confidenţa cu care afli cu cale a mă provoca să-mi dau părerea despre cea mai nouă situaţiune creată earăşi prin evenimente cu totul estraordinarie².

Cred că nu m-aş înşela dacă aş susţinea că astădată a precumpănit, ca şi în zilele lui Carol al VI, în linia primă interesul dinastiei, carele se simţia foarte periclitat. Cerul să dea ca să o fie nimerit dinastia şi să se fie înşelat poporăle în opiniunile lor.

Încât pentru naţiunea românească, permit că pre când mitropolitul Andrei³ a zis la A[lba] Carolina⁴ că de va cere interesul Monarchiei naţiunea noastră va deveni neapărat sacrificată, pe atunci concludul mai înalt în această privinţă era gata. Poporul, chiar şi inteligenţia o simţia prin instinct, de aceea nu-şi mai afla locul, alerga, se vârcolea, striga, se văieta, ridica mânil în sus, cerea consiliu, conferinţă, congres, comitet, ajutor de ver şi unde. Resultatul fu: petiţiunea⁵, ca ultima încercare în lipsa totală a oricărei altuia. A merge la Pesta⁶ se părea pe atunci la cei mai mulţi ca şi cum am fi provocaţi să meargă de bună voie la un măcel. Văz că d-ta sperezi în viitor.[text deteriorat]

Nu ştiu de ţi-am mai observat sau nu, că toate acestea certe care încă tot nu voiesc a înceta, făcură asupra-mi numai impresiunea unor operaţiuni chirurgice, cât dureroase, cât greţoase, însă, pre cât mi se pare mie, salutare. Adu-ţi aminte de intrigele din timpul dietei; acelea trebuia să coacă şi să spargă odată. Mai târziu vom vedea că totul se reduce numai la câteva persoane. Din acestea cea mai importantă este persoana mitropolitului Andrei. Bine era dacă aceea s-ar fi putut cruţa. Eu însă am *mai multe documente autentice* la mâna mea din care se va cunoaşte la lumina soarelui cum că urzitorii şi motorii celor mai grele învinuiri ridicate în contra preas[finţiei] sale n-au fost uniţii, precum crede escel[enţa] sa, ci au fost câţiva bărbaţi

¹ Textul în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, V. Bucureşti, 1981, p. 162.

² Referire la reinstituirea, în 17 II 1867, a constituţiei maghiare şi instituirea guvernului maghiar în frunte cu Andrassy, care au adus cu sine dizolvarea la 11 III 1867 a Cancelariei aulice a Transilvaniei.

³ Andrei Şaguna.

⁴ Consfătuirea politică a fruntaşilor români de la Alba Iulia prilejuită de adunarea generală a Astreii din 16/28–19/31 august 1866.

⁵ Memoriul naţional din 31 XII 1866 care purta 1 493 de semnături.

⁶ Intrarea deputaţilor români în parlamentul maghiar.

frunțași gr.-răsăriteni și că uniții au fost informați despre toate de către aceștia. Acelea documente pot să vadă lumina numai după moartea mea, eară până atunci am să tac, să sufăr și să mor. Îmi vine însă a crede că la cas de o adunare nouă aceeași gr.-răsăriteni vor avea curagiul de a eși pe față. Ceea ce se vede în *Telegraful român* de alaltăieri⁷ sunt sofisme, preteste, gogoase carea amăgesc numai pe copii. Timpul pe toate le va răsfira, eu unul voi tăcea.

Care este rola noastră în momentul de față? Eu cred ca deocamdată să așteptăm câtva și până atunci sa ne re[cule]gem. Ceva timp de așteptare, fără alt pericol nou, acum avem. Causele comune Imperiului întreg vor trebui să premeargă. Noi putem aștepta ca să vedem ce va zice și face senatul imperial, ce Croația și ce însăși dieta ungurească. Într-aceea, problema cea mai importantă după atâtea fapte complinite cade acum asupra românilor ungureni aflători la Pesta. În mâna lor este ca să dea dietei de lucru, atât în *cestiunea naționalităților*, cât și, cu *condițiunile pre lângă care ar fi a se regula, referințele Transilvaniei către Ungaria*⁸. În privința cestiunii transilvane provinciale, cred că datorința noastră ar fi de a ne sili din toate puterile ca să salvăm din autonomia față de Ungaria cam atâta cât ni s-a fost dat prin Patenta din 26 febr. 1861. În starea de față a lucrurilor pentru noi *atâta* încă ar fi un câștig de mare importanță. Ungurenii vor reconstitui în dieta lor comisiunea transilvană ale cărei lucrări s-au întrecut la 1848. Ei se vor feri de a lăsa să intre în aceeași români de Doamne ajută; o știu. Dacă însă [î]și vor face de cap, Nemesis nu doarme și românii tot nu vor peri, eară protestele lor încă vor rămânea păstrate viitorului.

În privința funcționarilor publici de naționalitate românească, eu sunt de părerea descoperită în ian. 1861, cu ocaziunea numirii d-tale. Dacă-i vor reazeza în posturi și dacă jurământul ce li se va cere nu va apăsa conștiința lor, să primească. Națiunea are trebuință de ei spre apărarea propriilor interese și ea nu ar avea și nu are dreptu a cere de la aceiași indivizi ca să rămână și în funcțiuni și să se facă și agitatori politici; așa ceva nu se cere și nu se poate nici în staturile cele mai liberal guvernate. Dacă națiunea ar voi ca toți românii să se retragă din funcțiuni, bine, atunci însă ea este obligată a îngriji pentru subsistența lor, precum au făcut bourgeoisiea prusiană în contra lui Bismark.

Cea mai mare greutate vom avea în tot cazul din cauza limbei. Dacă Transilvania rămânea țară autonomă, de bine, de rău tot s-ar fi scutit limba românească, pentru că era mult mai ușor a introduce și a usita trei limbi, decât tocmai șiese, precum se cere în Ungaria. Incai slavii de n-ar avea atâtea nevoiașe de dialecte, care acolo încurcă și pe alții.

Fata viam invenient⁹.

⁷ Articolul: *Citate contra citatelor*, în: *Telegraful român*, XV (1867), nr. 12 din 9/21 II.

⁸ Legea uniunii, necondiționate, a Transilvaniei cu Ungaria se va dezbate și se va adopta în parlamentul maghiar în decembrie 1868.

⁹ Soarta decide.

Spune te rog din parte-mi sărutare de mână doamnei, soției d-tale. Salutare domnișoarei și primește frățearca-mi strângere de mână.

G. Baritiu

P.S. Decumva mă vei mai înbucura cu vreo scrisoare, mă rog a însemna nr. Casei unde locuiți.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 257, f. 20–21. Original. Un fragment din această scrisoare în: BAR, București, Mss. rom. 975, f. 341.

103

Brașiov, 1872, mai 17/5

Domnule consiliar și preachare amice!

Epistola domniei tale, cea amicabile, din 15/3¹ îmi veni astăzi, a treia zi, pe când îmi era imposibil de a-ți mai răspunde, așa că răspunsul meu să-ți meargă tot cu poșta de astăzi. El va merge mâne.

Domnia ta, revocându-mi în memorie trecutul cel plin de adversități și dureros, reflectând la ceea ce vom fi făcut și noi pentru națiunea și patria noastră, observând că se ivește chiar în momentele acestea una întrebare grea, de viață și de moarte pentru națiunea noastră, mă inviți ca să merg la Sibiu, anume pe mâne, sâmbătă² „pentru ca, fiind lipsă de noi, să nu fim departe“.

Amice preastimate și probate în multe focuri! Nu poci veni, iară această imposibilitate nu voiesc să o escus, neci cu estraordinara scrutime a timpului, neci cu împregiurarea că tocma acumă mă aflu în prezilele măritărei ficei mela a treia³, când un părente nu poate absenta neci pe 24 oare din mișlocul familiei sale, dară neci în cas când n-ar fi acestea pedece, eu nu aş avea ce să

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 163.

² Consfătuirea politică proiectată pentru 16 V 1872, cu participarea ambilor capi bisericești, în vederea adoptării unei conduite unitare a românilor față de alegerile parlamentare din 1872.

³ Octavia, cea de a treia fiică a lui Bariț căsătorită cu M. Stănescu la Brașov.

caut în Sibiu. Întâi, pentru că știu bine că în consultațiunea de față, tocma acoloa în Sibiu, nu numai că nu este și nu va fi lipsă de mine, ci că, dincontra, absentarea mea va fi foarte dorită. Iară al doilea, că nu-mi poci călca jurământul pe care l-am pus în fața ceriului încă din a. 1865 că nu voi mai participa în tot restul vieții mele la neci un fel de conferință sau congres politico-național, carea s-ar mai ținea vreodată în Sibiu. Iară al treilea, că tocma de nu aș fi pus acel vot solene care mi s-a stors tocma cu repetite tractări brutale, de aș merge tocma eu acolo, la moment mi s-ar zice iară: eacă intrigantul, iacă iesuitul, a venit iarăși ca să tulbure cercurile și să provoace desunire sau că, în cazul cel mai delicat, mi s-ar zice: hivatlan vendégnek ajtó megett, vagy épen künn a helye⁴.

Cu toate acestea, domnia ta afli cu cale, ba de absolută necesitate, ca *veteranii* să reentre în luptă. Știu foarte bine și cunosc că trebuie să luptăm până la moarte. Dară este totodată întrebarea la locul său, că *cu cine* alătura și pe *ce fel* de teren. Întreb cu cine alătura. Cu oamenii generațiunei nouă, între carii se află și de aceia, carii nouă veteranilor ni-o spun verde în față: „Pe noi jurământul de la Blaș (mai 1848) nu ne obligă; preste aceasta, noi programa de atunci o ținem de copilărie; noi nu credem în vitalitatea națiunei române și noi în afacerile publico-politice ale țării nu aflăm nicăiri loc limbei românești. Și apoi pe care teren? Pe acela pe care ni-l dictează guvernul? Eu unul, neciodată! Opiniunea mea este că de pe acela nu ar mai fi altă eșire decât numai aceea ce duce spre perire.

Aceasta sunt considerațiuni scoase din situațiunea prezentă. Am însă și considerațiuni pure personale pe care le las la aprecierea d-tale și a comunilor amici de simțăminte și de opiniuni. Când văz că orice discursiune pornită asupra oricărei cestiuni politice și naționale e împinsă și sucită la moment în sens confesional, când mi se impută de crimă că m-am născut și am crescut în cutare confesiune, când se lucrează cu neadormire de 16 ani ca să fiu ruinat în interesele mele private și familiare, când mă văd și mă știu denunțat la guvern cu cele mai spurcate calomnii de către unii din conaționalii mei, mă întreb ce ați face oricare din d-voastră în locul meu.

Mi se impută eu aș fi incitat pe mitropoliți unul în contra altuia. Minciună nerușinată, de una mie de ori minciună. I-au incitat, parte imprudența, parte netoleranța lor, apoi străinii. nemții și mai știu eu cine. Noi, câțiva, făceam totul pentru ca să-i împăcăm, eară când au văzut ca focul ce arde sub spuză, devine mult mai periculos decât dacă ar erumpe în flăcări, atunci și numai atunci am semnalizat existența lui, pentru ca să-l vază cu toții și să cugete la mișloace de apărare în contra lui.

⁴ Locul musafirului nepoftit este în spatele ușii sau tocmai afară.

Mi s-a zis că eu mă retrag în momentele supreme. Calumnie. În 1848–9 am stat în liniile prime. Între 1860 et 1866 am făcut 14 călătorii în afaceri *naționale*, până ce am căzut la patul morții⁵. N-am fost la dieta din Cluș⁶. Nu, că am ținut acea mergere de una eroare politică din cele capitale, din cele mai fatale, precum o țin și astăzi și o voi ținea toată viața mea, iară protestele date acolo le țin de ceea ce au fost: ut aliquid fecisse videamur; încolo maculatură. De aceea îmi și dedesem dimisiunea motivată de regalist. N-am fost neci la Miercurea⁷. Nu! Las că și pe atunci eram trupește ca voi de capul meu dar apoi așa a fost bine, ca să nu se poată zice: de nu era acel agitator, treaba eșea pe voia noastră.

Amice! Generațiunile vin și trec, iară când una generațiune mai jună pomește pe un răpezis cătră un abis, atunci cei bătrâni sunt datori a-i reține, pre atâta pre cât le ajung puterile lor, dară nu sunt datori a se răpezi și ce în abis, ci datorința lor este a sta la sentinela și a căuta să scape, să salveze cât mai este posibil. A renunța după 24 și respectiv după 9 ani la programa noastră națională, așa cât neci urmă să nu mai rămână din ea, semnifică a renunța la existența noastră. Ni se tot scot ochii cu aceea că noi nu ne punem pe terenul realității, că nu suntem practici, că fantasăm, că nu acceptăm faptele complinite. Se poate! Cu toate acestea eu întreb: când terenul dat e coperit cu curse ascunse, când acela este un celar⁸ coperit cu nește scândure subțiri, când el este una casă al cărei înveliș amenință pe tot momentul cădere, când suntem chemați pe terenul real prin vorbe de insulte, precum este întreaga lege electorală din 1848 pentru națiunea românească asemenea teren să-l accepte cui îi place! Eu unul, neciodată! Mai scurt, eu mă țin de vechea noastră programă.

Dară este vorba ca să ne adunăm spre a cerceta dacă și cum se va fi schimbat situațiunea în anii din urmă, să ni-o examinăm din nou. Eu sunt parat a sta la orice coînțelegere, dară, cum am observat mai în sus, nu în Sibiu și nu mai mult la adunare de porunceală, ci la adunare compusă din mandatarî aleși, carii să fie emanațiunea voinței naționale, espresiunea națiunei. Dacă regimul, adecă monarchul, adecă guvernul, adecă ministeriul, dacă popoarele conlocuitoare voiesc să afle voința și aspirațiunile națiunei românești, să se ridice întâi de toate mâna cea de plumb de pe cerbicea noastră și să ni se

⁵ Congestia pulmonară de care a suferit G. Bariț din decembrie 1865, până în martie 1866: vezi scris. către D. Moldovan din 6 III 1866.

⁶ Dieta de la Cluj, convocată la 19 XI 1865 pe baza legii electorale din 1791, în cadrul căreia majoritatea maghiară a votat valabilitatea legii uniunii cu Ungaria din 1848.

⁷ Conferința din 7–8 III 1869 în cadrul căreia s-a înființat Partidul Național Român din Transilvania.

⁸ Pivniță.

restituie libertatea personală și națională, pentru ca să [ne] putem consulta în deplină libertatea. Iară sub presiunea de față, care seamănă foarte mult cu cea din aprilie 1863, n-am nice un gust să mai aud strigându-mi-se: nu este așa, nu voi așa, neci să-mi mai amenințe un Reichetzer pe din afară că mă va învăța el. La etate de 60 de ani, nu mai voi să fiu insultat⁹.

Pe terenul impus, poruncit de guvern, adune-se oricâți, decidă orice; toate acelea nu vor fi expresiunea voinței [națio]nale, pentru că aceea nu se poate manifesta sub legi marțiale. De aceea nu trebuie să fim prea îngrijorați de momentele care se apropie: vor trece și acestea, cum au trecut altele multe și încă, precum sper eu, fără a lăsa după sine urme și efecte periculoase.

Salutându-te frățeste pe domnia ta și pe toți amicii noștri comuni, inspirați de aceleași, simțăminte și speranțe, sunt al domniei tale amic devotat

G. Baritiu

AN., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 129–131. Original.

104

Brașiov, 3/15 iuliu 1877.

Domnule consiliar și preachare amice!

Aș fi voit prea mult ca răspunsul ce-ți dau la frățesca d-tale invitație din 4 ale l.c.¹ să-ți-l fiu făcut prin graiul viu, acolo la Boholt², deși în alt sens. Aș fi voit aceasta cu atât mai vârtos că, să-ți spun drept, îmi e foarte dor de d-ta, dară tocma pe atâtă mi-e dor și de doamna, soția d-tale și fiica mea Aurelia, de la Orăștie, cu copilașii ei³. Îmi pasă totodată și de căutarea sănătății mele, precum îmi zici și d-ta. M-am însă, cum zisese bietul popă românesc cătră episcop, 99 de cause ca să nu mă poci mușca din loc nici până la Vâlcele (Elöpatak)⁴. M-au pus păcatele că tocma acum în acestea timpuri afurisite să-mi fac o căscioară, ca să aibă de unde să mă scoată din chilia proprie când

⁹ Referire la conflictul deschis care s-a manifestat între Bariț și Șaguna în timpul conferinței naționale de la Sibiu 8/20–12/24 IV 1863.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 163–164.

² Sat, com. Șoimuș, jud. Hunedoara, unde D. Moldovan se afla la cură.

³ Cea de a doua fiică a lui G. Bariț, căsătorită cu Alexandru Vlad din Orăștie.

⁴ Sat, com. Araci, jud. Harghita.

mă vor duce într-un cimitir undeva. Atâta nu e de ajuns: precum în cei 6 ani din urmă tot câte 3–4 luni am fost dus de acasă, așa și estimp abia mi se restaurase cevași puterile după boala cea grea din martiu-aprilie, când în iunie mă chemă Comitetul nostru în[ruptul] capului la Sibiu⁵, ca să vedem ce să facem cu ținerea adunării generale, care era p-aci să fie exilată din Blaș, din care cauză Comitetul mă trimise și acolo. Nu știu de ai citit în *Osten*, nr. 27, din 8 iunie, despre cumplita persecuțiune la care e supus Blașiul, cu toate ale lui și amenințat cu perire, cu închiderea institutelor sale. În fine, am aflat un espediente, dară am căutat să mă oblig că voi merge nesmintit și la adunarea generală, pe 5 august n. Mă voi duce; de acolo însă, preste alte 18 zile, am să plec la *Societatea academică română* cel puțin pe 1 lună de zile. Eacă recreațiunile mele! Cu toate acestea află una și bună de la mine: nu voi nicidecum să mor până ce nu voi mai vedea o dată, acolo pe locurile D-voastră, pe unde eu și până acum ar fi trebuit să petrec cu lunile, în interesul istoriei și al monografiei noastre. Am avut însă multe zile amare, cum și familie grea; mica pungușoară nu-mi ajunse în mai multe părți.

Îmi zici de conversațiune între noi. Știi însă câte am avea să ne comunicăm unii, altora? Volume întregi nu le-ar putea cuprinde pe toate, și nu bagatele, nu lucruri de toate zilele, căci noi trăirăm intim periodu fatale, plin de episoade cutremurătoare, iară acum ajunserăm în una din acelea epoce mari, imposante, prin care se transformă ca prin farmec statură și popoară. Charta veche a Europei fu tot ruptă succesive, până ce astăzi ajunseră cu rupturile în vecinătatea noastră imediată. Românii noștri, deși foarte îngrijați, simt însă mare satisfacțiune că li se dete ocaziune de a spăla cu săpun nenumăratele insulte la care au fost supuși, mai ales de către presa jidovească și dualistică de mai mulți ani încoace. Ambițiunea lor s-a deșteptat într-o măsură așa de mare; răsbunarea colcăie în pepturile lor atât de cumplit încât nu este fabulă, ci curat adevăr că chiar trupele cer ca să fie acomodate preste Dunăre. Prevăd, poate, că vor fi bătuți dară vor să moară vărsând sânge turcesc. Au însă mari pedece *diplomatice* contra trecerei⁶.

Acuma să te întreb și eu: veni-vei la adunarea din Blaș? Ce bine ai face! Salve, ave, vale, et me ut facis dilige, sic ego te diligo⁷.

Tuius

Georgius

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 129–131. Original.

⁵ Comitetul de conducere al Astrei.

⁶ Trecerea Dunării de către armata României în noaptea de 14/26 spre 15/27 VI 1877.

⁷ Salutare, cu bine, sănătate și iubește-mă așa precum te iubesc și eu.

CĂTRE SATELE HUNEDORENE ȘI NĂSĂUDENE

105

Zărnești, 1861 aprilie 15/3

Onorabile comune. Preastimaților bărbați români¹

D-voastră voiți să aflați merit în lucrările mele literare și publicistice de 22 de ani încoace. Dați-mi voie însă a vă observa că eu am mâncat în toată viața mea numai pâine românească, udată de lacreme de români și române, prin urmare am fost dator să și lucru pentru acea pâine.

Am putut lucra pentru că națiunea mi-a plătit fetele cu denarii săi cei câștigați în crunta sudoare a frunții fiilor și ficelor sale. Am suferit însă persecuțiuni și robia muscălească și nemțească și mi-am pierdut puținica avere (1849), prin mâinile împilatorilor. Pe când națiunea întreagă gemea în lanțurile servituții, pe când patria toată era numai o temniță mare și feroasă pentru toți conaționalii mei, pe când frații mei cădeau scăldați în propriul lor sânge, se cuvenea oare ca eu să mă trag la parte, să caut singur să fiu liber și avut! Eu cred așa că datoria strânsă și sacră a mea, ca și a oricărui român, este a dori să ajungem liberi numai dintr-odată cu națiunea, a trage în sclavie, dacă tot am mai fi condamnați la acea, alături cu națiunea până la moarte. apoi fie acea chiar și moartea crucii.

Vă mulțămesc, onorabilelor comune și preastimaților domni, cu toată frăgezimea inimei mele pentru grija ce purtați de viața mea; vă rog totuși ca mai [î]nainte de a îngriji de un individ sau altul, să priveghem cu toții, zi și

¹ Răspunsul lui Bariț este adresat pentru 64 de sate românești din zona Hunedoarei și Năsăudului care i-au trimis două adrese de adeziune, purtând laolaltă 246 de semnături, într-un moment când în mai multe zone din Transilvania s-a răspândit știrea că viața lui și a mai multor fruntași români ar fi amenințată din partea unor foști membri ai tribunalelor de sânge din 1848/49.

noapte, pentru viața națiunii. Eară dacă eu am să cer ceva de la națiune, aceea este numai ca pentru orice casuri neprevăzute de ochiul omenesc, să-mi ia sub a sa protecțiune soția și pe cei cinci copilași. Mai departe tot restul vieții mele și chiar viața mea stă în despusețiunea națiunii și a patriei, a acestei patrii nefericite ca și noi fiii ei, căroră până acum nu ne-a fost nici iertat a zice că o avem de patrie.

Am onoarea a fi, cu toată stima și considerațiunea, al d-voastră serv și frate gata spre tot servițiu,

G. Baritiu

Foaie pentru minte, inimă și literatură, XXI (1861), nr. 15 din 12 IV.

CĂTRE COMITETUL DISTRICTUAL CHIOAR 1861

106

Brașov, aprilie 18. [1861]

Inclită universitate districtuală!

Onorifica denumire cu carea inclita universitate a districtului Cetatea de Peatră în congregațiunea sa generală din 23 martiu a.c. află cu cale a mă distinge în calitate de membru al districtualului comitet diriginte și de notar onorar, îmi veni cu atât mai neașteptat și mă obligă la o mulțămită, atât mai respectuoasă, cu cât cugetul îmi spune cum că în toată viața mea nu am avut ocasiune de a-mi câștiga nici cel mai puțin merit pentru acel district și pentru generoșii săi locuitori, ale căror merite mari și numeroase pentru patria mea Transilvania s-au păstrat în istoria ei.

Adevărat că o simpatie misterioasă am portat totdeauna în inima mea către districtul Cetatea de Peatră, ceea ce însă mi-o esplic din tradițiunea luată de la străbunii mei, carii s-au fost strămutat din acel district în comitatul Turdei, pe timpul înființării regimentului confiniar, luând alt nume și o nouă vocațiune.

Acum, deci, în denumirea cu carea sunt onorat, îmi place a vedea un admirabil joc al destinului: contemporanii mei din acel district recep în sânul dumnealor pe un strănepot, eară cu aceasta îl îndatoră la serviții, de la care s-au substras, poate, străbunii lui.

Deci, pe lângă repetita mea mulțămită, rog, atât pe inclita universitate districtuală, cât și pe ilustritatea sa, domnul căpitan de district¹ și pe tot spectabilul corp de oficiali ai acelui ținut ca să binevoiască a primi

¹ Funcția de căpitan suprem al districtului Chioar, alipit prin rescriptul imperial din 27 XII 1860 Ungariei, împreună cu comitatele Crasna, Solnocul de Mijloc și Zarand, era deținută de Sigismund Pop, om politic român cu vederi progubernamentale.

asecurarea despre înalta stimă și de necondiționatul devotament patriotic și național de la cel ce are onoarea a fi și a rămânea al inclitei universități districtual, serv preaplecat.

Brașiov (Corona) 1861, aprilie 18

Georgie Baritiu
Coproprietar și director
al fabricii de chartie
mecanică de la
Zărnești

A.N., Cluj, F. Distr. Chioar, Adm. 1861–261, f. 5–6. Original; conceptul autograf la BAR, București, Mss. rom. 973, f. 146–147.

CĂTRE EMANUIL GOJDU¹

107

Braşov, 13/1 mai 1861

Ilustrissime domnule comite suprem!

Ilustritatea voastră a-ţi binevoit a-mi face onoarea cu totul neaşteptată, denumindu-mă membru onorar al comitatului Caraş², carele este norocit a vă avea de comite suprem.

Eu din parte-mi, până în acest moment nu am observat nici simpla lege a curtoasiei ca să vă mulţănesc, cu tot respectul, pentru distingerea ce mi-aţi făcut ilustritatea voastră şi carea mă îndatora cu atât mai vârtos spre mulţămită, cu cât aceeaşi mi-a fost mie şi familiei mele o răsplată pentru suferinţele şi persecuţiunile de 11 ani, din cauză că avusem păcatul ca să fiu mai român decât era ertat a fi sub sistema trecută.

Nu voi cerca vreo scusă pentru prea lunga-mi tăcere, atâta totuşi îmi iau voie a observa că pe la martiu a.c., pe când dl. protonotariu Vlad³ mi-a comunicat denumirea, tocma eram pregătit a călători în sus, unde eram să câştig prea dorita ocasiune de a vă mulţămi în persoană. Alte împregiurări grele m-au împedecat de la aceea călătorie. Acum, când vin a vă aduce ilustrităţii voastre respectuoasa mea mulţămită în scris, îmi iau totodată voie a vă inco-

¹ Emanoil Gojdu (1802–1870), avocat de mare renume la Pesta, om politic cu vederi progubernamentale, în 1861 comite suprem al comitatului Caraş-Severin, deputat dietal, întemeietorul unei mari fundaţii pentru acordarea de burse.

² Denumirea lui Bariş ca membru de onoare al comitetului comitatens Caraş-Severin.

³ Aloisiu Vlad (1822–1888), funcţionar superior comitatens în Banat, deputat în dieta Ungariei din 1861; publică în 1863 la Lugoj broşura: *A román nép és ügye védelmezve a magyar időszaki sajtó téren s az országgyűlési szószerében* (Poporul român şi cauza sa apărute în presă şi în parlament).

moda și cu o rugămintă privitoare de-a dreptul la cauza națională a românilor, de carea vedem că ilustritatea voastră vă interesați în gradul cel mai înalt.

Mai de curând auzii cum că d-voastră aveți trebuință a vedea dorințele și pretensiunile românilor transilvani formulate întocma precum le vor ei, pentru ca să cunoască toată lumea voia și nevoia lor, cum se zice în termeni vulgari. Vă mulțămim din toată inima pentru această grijă generoasă ce purtați de națiune și de soarta aceleiași.

Încât pentru formularea precisă a pretensiunilor românești, teamă îmi este că aceeași nu se va putea face nicăiri cu autenticitate, cum am zice, decât numai într-un congres național general, asemenea celui sârbesc, asemenea unei camere consultative, ale cărei concluse să nu fie, nici influințate de sus, nici de gloate, nici precipitate.

Cele mai cumplite dificultăți, după a mea opinie, se cuprind în două cuvinte: uniunea și limba.

Ad I-um. Mai nici un român transilvan nu zice: nu vreau absolut uniunea țării mele cu Ungaria, ci mai toți zic: mai bine moarte decât o uniune, însoțire, căsătorie așa oarbă, ale cărei condițiuni să nu le cunosc eu de aici de acasă, din patria noastră și care să nu fie stipulate prin o lege fundamentală constitutivă sau adecă prin contract formal de stat, iară nu așa cum s-au precipitat totul în iunie a. 1848, între furci, împușcături și temnițe, tocma ca în Franția pe la 1791/2–4/5, când striga: la fraternité ou la mort.

Ad II-un. Cu limba până atunci nu va fi nicidecum odichnă, până când viitoriul ei, prin urmare și a națiunii qua talis⁴, nu se va asigura, după modelul Elveției sau, în cazul cel mai rău, după al Belgiului. Un arangiamet de felul acesta nu ar putea detrage întru nimic demnității Coroanei, nici ar vătăma deloc interesele altor națiuni. Ci ungurii din Transilvania pricep foarte greu așa ceva; preste aceasta caracterul lor este preste măsură diferitor de al adevăraților maghiari din Ungaria. Acești de aici, exceptis excipiendis⁵, sunt neasemănat mai mărginiți în ideile lor, mai egoiști în inimile lor, mai puțin generoși și totuși trufași de perit; preste aceasta partita așa numită austriacă din Transilvania între ungurii aristocrați este tot aceea care a fost înainte cu 160–100–50 ani ș.c.l., adecă aceea ce întoarce mantaua după vânt. Deci pe aceștia nu-i poate capacita altul decât numai cei mai geniali și totodată mai onești capi ai partitei liberale moderate din Ungaria sau altul nimeni pe pământ.

⁴ Ca atare.

⁵ excluzând excepțiile.

La momentele când era să închei primii de la unul din părinții arhieriei⁶ copia celor 17 puncte ale ilustrității voastre⁷, pe lângă provocare ca membrii Comisiunii noastre permanente să ne aflăm pe 19/7 mai la o conferință în Sibiu.

Deocamdată nu poci zice mai mult decât că, dacă dieta Ungariei ar primi în legea fundamentală a statului asemenea puncte, dânsa cu atâta încă ar câștiga foarte mult simpatiile românilor.

Cred cum că românii noștri transilvani încă-și vor formula preste puțin postulatele lor.

Am onoare a fi și a mă subscrie cu cea mai distinsă stimă și respect, al ilustrității voastre serv prea plecat.

George Baritiu

Comproprietar și director al Fabricii
de hârtie mechan. din Zărnești

BAR, București, Mss. Rom. 973, f. 165–166. Concep autograf.

⁶ Mitropolitul Șuluțiu.

⁷ Răspunsul, din 8/20 V 1861, al lui Șuluțiu către E. Gojdu în G. Bariț, *Părți alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 547–558.

CĂTRE ILIE MĂCELARIU

108

Braşov, 1861 mai 21, n.

Domnule şi preachare amice!

Mulţumindu-ţi cu toată căldura inimei p[entru] cele comunicate în 17 ale l.c.¹, mă restrâng în răspunsul meu numai la două obiecte pertractate de d-ta cam pe la finea scrisorii, adică: protestu general asupra organizaţiunii săseşti² şi deputaţiunea naţională.

Ne adunarăm aseară numai vreo opt inşi şi deschiserăm o discuţiune destul de lungă, după care însă ne învoirăm cu toţi în opiniunile noastre.

Ne învoirăm la protestu general³; aşteptarăm însă şi mai aşteptarăm ca acelaşi să se compună şi înainteze din Sibiu, ca de la Comisiunea naţională⁴, în sensul scrisorii esceleŃiei sale, domnului episcop,⁵ trimisă încoace mai înainte de venirea lui Salmen⁶ la noi. Presupuneam adică cum că toate copiile protestelor sau recurselor din diversele jurisdicţiuni saso-româneşti se vor fi comunicat esc. sale, domnului episcop, după care aceleaşi, sau se vor turna într-un singur recurs general, sau că episcopul şi membrii locali, provo-

¹ Textul scrisorii lui Măcelariu în *George Bariţ şi contemporanii săi*, V, Bucureşti, 1981, p. 193–196.

² Restaurarea vechilor scaune şi districte săseşti făcută din Frantz Salmen în aprilie-mai 1861 în temeiul *Puntelor regulative* din 1805, cu încălcarea drepturilor egale ale românilor, promise prin Diploma imperială din 20 X 1860.

³ Este vorba despre un protest al românilor din toate cele 11 jurisdicţii ale Pământului Crăesc îndreptat împotriva restaurării administrative făcute în aprilie-mai 1861.

⁴ Comitetul naţional permanent constituit în conferinţa naţională de la Sibiu din 1–4 I 1861.

⁵ Andrei Şaguna.

⁶ Franz Salmen (1801–1875), comite al saşilor între 1846–1852 şi 1861–1863.

cându-se la ele, vor compune un fel de comitivă și cu aceea le vor înainta mai departe. Așa brașovenii încă și acum cred că o asemenea măsură se va lua în sus atinsul înțeleș. În cazul din urmă, noi nici că am putea elabora aici vreun recurs din cauză că materialul aceluiași nu se află adunat din toate jurisdicțiunile la noi, ci, precum credem și dorim, acolo la d-voastră.

Deputațiune! O am dorit, o dorim și noi din tot sufletul, cu aceea observațiune însă că chiemarea aceleia nu ar fi ca să aștearnă numai gravaminele venite din partea sașilor, ci că activitatea ei ar trebui să se întindă mult mai pe departe⁷. Pentru ca să putem circumscrie sfera de activitate a înființându-i deputațiuni:

Voim congresul sau nu-l voim? Dacă îl voim, sperăm că-l vom câștiga, mult în 6 săptămâni? Dacă nu-l voim sau nu-l sperăm, cine să-l suplinească? Episcopii cu Comisiunea permanentă să ia asupra-și toată responsabilitatea? Prin cine să-și pună sau *cela* sau *aceasta* conclusele sale în mișcare? Alt vehicul bun nu vedem decât o deputațiune.

Sau congres sau numai Comisiune permanentă, în ambele cazuri națiunea și străinii vor întreba: ce avem de făcut astăzi, acum, după 7 luni de la Diplomă⁸, după 3 luni de la Patenta⁹, după ce toate țierile și națiunile s-au declarat în câte-o parte, prin dietele sau prin congresele lor?

Prin urmare cu ce afaceri avem să însărcinăm pe deputațiune?

Au sosit momentele în care, vom, nu vom, trebuie să căutăm în față la atâtea cestiuni foarte grele și, poate, fatale.

După scrisori ce vin de la Viena — însă ce scrisori? — după Patenta din 26 faur, împăratul *așteaptă* ca românii transilvani să se arate *acuma*, să trimită deputați la Senatul *central*.

Dieta Ungariei nu vrea a încorona pe regele, până când nu se va uni Tr[ansilvania].

Ce avem să răspundem noi nemților?

Ce ungurilor?

Dacă se va deschide cumva dieta Tr[ansilva]niei și ungurii nu vor vrea să meargă la acea, ce fac atunci românii.

Dacă nu se va deschide și ungurii vor merge la Pesta, ce fac iară românii?

⁷ Deputăția națională care va activa la Viena în iunie-septembrie 1861, a doua după instaurarea regimului liberal, va fi alcătuită din Ioan Rațiu, Iacob Bologa și Ilie Măcelariu și prezentă împăratului în audiența care i se acorda la 1 VII un memoriu în interesul tuturor românilor din Transilvania. Principalul ei obiectiv rămas, neatins în acest an, a fost obținerea aprobării întrunirii unui congres național al românilor din Transilvania.

⁸ Diploma imperială liberală din 20 X 1860.

⁹ Patenta constituțională din 26 II 1861.

În toate cazurile: cum să ne formulăm noi postulatele noastre naționale, așa ca de la acelea să nu ne mai putem abate tutissima conscientia și până la moarte?

Representanții românilor ungaro-bănățeni își formulară postulatele lor, precum le veți fi văzut la arhieriei noștri¹⁰. Suntem și noi îndestulați cu atâta sau nu suntem?

Se poate oare și ne vine nouă bine ca o parte a românilor să lucre fără știrea, poate doară și fără voia celeilalte?

Când vor fi deslegate acestea și asemenea cestiuni, atunci vom ști și pentru ce să trimitem deputații în a căror frunte ar fi să stea doi arhieriei carii se vor determina spre aceea.

Vedem că părintele mitropolitul¹¹ a formulat un proiect de lege¹². Eu din parte-mi, ca membru al Comisiunii¹³, încă mi-am dat opiniunea în răspunsul ce am făcut esc. sale.

Deci, brașovenii carii acum știu și de corespondiențele dintre ambii arhieriei și de cele venite de la d.d. Goșdu et Mocioni¹⁴, roagă umilit pe e.e. s.s. și pe Comisiunea, câtă e în Sibiu, ca să se învoiască asupra unui proiect formulat așa, ca, precum zice d. Goșdu, asupra aceluia să nu mai încapă nici un fel de tocmeală evreiască, ci să putem sta și a-l apăra cu toate mijloacele. Apoi fie, nu fie Congres, un asemenea proiect să-l avem cât mai curând gata.

În acel proiect să se afle loc și pentru *Sachsenland*¹⁵. În privința acestui nevoiesc de *Sachsenland*, opiniunile oamenilor noștri sunt diferite. Unii cred că datorința românilor ar fi ca ei să lucre și să ceară pe toate căile și canalele totala desființare a acestui stat în stat și nivelarea lui după norma comitatelor, fără a suferi ca sașii să-și aibă un centru al lor separat, sub numire de Universitate¹⁶. Alții, din contra, zic că *Sachsenland* să rămână în starea sa;

¹⁰ Referire la scrisoarea din 2 V 1861 a lui Goșdu, comitele suprem al comitatului Caraș, adresată mitropolitului Șuluțiu; textul la: A.N., Cluj, F. Șuluțiu, Nr. 213: nu cunoaștem pe cea trimisă episcopului Șaguna.

¹¹ Alexandru Sterca Șuluțiu.

¹² La Blaj s-a formulat în mai 1861 proiectul unei viitoare legi privind egalitatea națiunii române și a confesiunilor sale cu celelalte națiuni și confesiuni ale Transilvaniei; textul lui, în limba maghiară, comunicat, la A.N., Alba-Iulia, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1861-286.

¹³ Comitetul național permanent instituit în 4 I 1861.

¹⁴ Textul scrisorii lui Andrei Mocioni către Șuluțiu în G. Bariț, *Părți alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 557.

¹⁵ Cele 9 scaune și 2 districte ale Pământului Crăesc.

¹⁶ Organismul colectiv de conducere al Pământului Crăesc, alcătuit din câte doi deputați ai celor 11 jurisdicții ale sale; în 1861, pentru prima dată, în Universitatea săsească au intrat și 4 deputați ai populației românești care forma majoritatea locuitorilor acestui teritoriu.

românii însă cu toate ocaziunile să caute a intra printre sași și a lua parte la toată activitatea lor pontică și națională cu toate consecințele sale. A treia opiniune este ca cu ocasiunea noiei împărțiri a Transilvaniei — care nu se mai poate amâna pe secolii și nici pe zecimi — să se rupă și rotunzească din *Sachsenland* tot ce este curat românesc sau în majoritatea absolută rom. Și să prefacă în districte românești, lăsând pe sași ca să-și facă de capul lor, formați într-un singur comitat constatător din câteva insule răspândite prin țiară, stipulând însă conlocuitorilor amestecați egalitatea de drepturi.

Dorim foarte să știm de care opiniune sunteți dv. toți ceialalți în privința *Sachsenland-ului*, că noi aici încă nu ne-am putut învoi. Eu, din parte-mi, vă mărturisesc că mă cumpănesc tare cătră opiniunea din urmă, fără a mi-o putea propti cu alte arguminte mai tari în contra celor două, decât cu un fel de instinct. În tot casul însă eu cred că constituțiunea săsească, așa precum există ea până astăzi, este românilor tot așa, poate și mai periculoasă, decât natura și înnăscuta lor antipatie cătră elementul nostru. Românii, mulți, puțini, câți vor rămânea cu sașii, sub o constituțiune cum este a lor, numai cât se corump moralicește. Până când numeroasele comune sătești să stea sub epitropia comunelor cetățene¹⁷, sub epitropie de meseriași — așa *Spiessbürgerthum*!¹⁸

Așadar, ce să arătăm și ce să cerem noi în noul nostru protest general? Numai coregerea călcărilor a constituțiune — *Regulative* săsești¹⁹ sau, de-a dreptul, desființarea acesteia?

Brașovenii se roagă ca să binevoiți a vă descoperi concludul dv., îndată ce se va reîntoarce și esc. sa d. episcop din călătoria sa. Salvete ex nobis ut faciatis diligenter²⁰

Georgie

BAR, București, Mss. 973, f. 167–169. Copie.

Pe verso însemnarea lui G.B.: „21 mai 1861, G. Barițiu lui I. Măcelariu“.

¹⁷ Potrivit organizării municipale săsești, senatorii magistratelor orășenești erau inspectorii unui anumit număr de comune ale scaunului sau districtului respectiv.

¹⁸ Spirit micburghez.

¹⁹ *Punta regulativa*, din 1805, constituția municipală săsească.

²⁰ Sănătate din partea noastră, ca să muncești cu sârg.

CĂTRE ȘTEFAN MOLDOVAN¹ (FRAGMENT)

109

Brașov, 3 decembrie 1861

.....
 Dă-mi voie, reverendissime amice, ca să mă întorc la *Reuniunea* noastră². Nu mă îndoiesc cum că din tot câmpul acel larg al științelor, d-ta încă-ți vei alege o specialitate oarecare și din acea vreo țesă spre a o elabora, sau p[entru] înființându-l nostru jurnal științific, sau și totodată spre a se citi în fața viitoarei adunări. Fiindcă clasa de oameni docti sau și erudiți ai națiunii noastre încă nu e nicidecum așa numeroasă pentru ca să putem presupune că îndată în anii dentâi ne vom și putea apuca fiecare de câte o specialitate întreagă, rămâne ca, deocamdată, să facem începutul numai cu disertațiuni asupra unor părți și așa să punem la probă și gustul și aplecările publicului nostru mai luminat. Eu îmi luasem voia a împărtăși adunării³ câteva tесе în care credeam că, în conformitate cu titula și scopul *Asociațiunii*, ar fi ca să se ocupe mai întâi bărbații noștri de litere, eară apoi pe aceleași le publicai și în *Foaie*. Alții nu se mai sculară pentru atunci să propună oarecare tесе. Cum se pare, unii s-au păstrat pentru viitoarea adunare. Într-aceea, d-n. canonic Cipariu își descoperi dorința de a ne coîntelege de timpuriu asupra materialului ce are să cuprindă foaia periodică a *Reuniunii*. Adevărat că această coîntelegere are să iasă de la comitet; mi se pare însă că comitetul va fi foarte aplecat a mă însărcina pe mine tocma și cu căutarea de colaboratori.

¹ Ștefan Moldovan (1813–1900), protopop greco-catolic al Mediașului, participant la revoluția de la 1848–49, vicar al Hațegului, canonic al Capitlului episcopiei Lugojului, vicar capitular. Corespondența sa cu Bariț în: *George Bariț și contemporanii săi*, VI, București, 1983, p. 262–359.

² *Astra*.

³ Adunarea de constituire a Astei de la Sibiu din 23 X/4 XI 1861.

Deci, eu presimțind una ca aceasta, îmi iau [voie] a întreba dacă și în care specialitate ai fi aplecat a pregăti d-v. un elaborat sau două pentru un scop sau altul și mă vei îndatora prea mult dacă vei binevoi a mă preînștiința mai de timpuriu. Pe cât știu și pe cât ne știm unul pe altul predilecțiunea d-tale încă cumpănește spre istoria națiunii și a patriei. Oarecând noi ne-am apuca să complinim lacunele istoriei din câte documinte avem la mână netipărite, să dilucidăm unele perioade, comentând cu condei critic acele documinte, noi am folosi în două direcțiuni, încât adică, pe de o parte s-ar pregăti gustul și interesul publicului pentru lectura istoriei, eară de alta s-ar preîntâmpina pericolu de a nu cădea nouii istoriografi carii se vor urma după noi, acești compilatori și colegători de fântâni, în erorile celor ce au viețuit până pe la pătrariul întâi al secolului.

Îmi vine earăși să cred că tragerea unei paralele între românii ardeleni și bănățeni ar cădea mai cu dreptul pe umerii d-tale⁴.

.....
BAR, București, Mss. Rom. 973, f. 259–260. Concep autograf.

⁴ Adnotarea lui Bariț: „1861, dec. 3. Estras din scris. Adresată către Stef. Moldovan, prepositul din Lugoș“.

CĂTRE ANTONIU VEȘTEMEANU¹

110

Brașov, 1862 aprilie 6.

Reverendissime domine!

Sosind eu eri noapte dela București, unde petrecusem patru săptămâni, trimis de către Camera comercială și de către publicul de aici în cestiunea drumului de fer², aflai acasă între altele multe încă și o scrisoare a esceleței sale domnului mitropolit, cu data din 7/19 martiu³, prin care binevoiește a mă provoca și pe mine ca să mă aflu pe 6 aprilie, adică pe azi, la o conferință de ale Comitetului la Sibiu, unde se va afla și esceleția sa tot pe atunci, dacă îl va erta starea sănătății⁴.

Deși simțeam profund trebuința de a veni la Sibiu, eară mai vârtos de a da fața cu escel. sa domnul mitropolit, în cas că ar fi venit la Sibiu cu această ocasiune, totuși astădată [î]mi e curat preste puțință de a mă mișca din loc pentru ca să poci fi în zilele acestea la Sibiu. Abia m-am dat dintr-o trăsură jos, nu mă poci și sui în alta. Afacerile familiei, ale redacțiunii, ale fabriciei⁵,

¹ Antoniu Veștemean (1818–1900), preot, apoi protopop la Sibiu, profesor de limba română al gimnaziului romano-catolic din localitate, canonic al Capitlului din Blaj între 1862–1891.

² Călătoria lui Bariț împreună cu Karl Maager la București, ca delegați ai Camerei de industrie și comerț din Brașov, este legată de adoptarea în cadrul guvernului lui Barbu Catargiu, în martie 1862, a *Proiectului de lege asupra drumurilor ferate publice*. Cu acest prilej Bariț adresează opiniei publice din România *Memorialul pentru cel dintâi drum de fer din România unită*, publicat în același an sub formă de broșură la Brașov.

³ Scrisoarea mitropolitului Șuluțiu în G. Bariț, *Pârși alese*..., III, 1891, p. 524.

⁴ Ședința din 19/7 IV 1862 a Comitetului național permanent va fi prezidată de mitropolitul Șuluțiu, episcopul Șaguna fiind în această perioadă la Viena în fruntea unei mari delegații ortodoxe venite pentru obținerea mitropoliei.

⁵ Fabrica de hârtie din Zărnești.

reportul călătoriei ce am să subștern îndată, mâne Camerei comerciale și comunei de aici în cestiunea drumurilor ferate, toate acestea mă țin pe câteva zile aici pe loc și îmi răpesc toate minutele. Preste aceasta, mă găsesc la o călătorie mai depărtată carea va țienea cam șiepte săptămâni, începând cam de la 5–6 mai. Prin urmare, într-o lună de zile am să îmi pun la cale spre a nu suferi stânjenire în absenția mea.

De aceea, mă rog ca dacă cumva esceleția sa, domnul mitropolit, a venit la Sibiu, domnia ta să binevoiești a mă scusa pentru nevenirea mea la Sibiu, eară apoi aflând eu de rezultatul conferinței de acuma a d-voastră, nu voi lipsi a mă adresa de-a dreptul cătră esceleția sa. Într-aceea, sunteți d-voastră destui acolo pe loc, tot bărbați unul ca unul, prin urmare sunt cari să apere: Ne respublica quodquam majores detrimenti patiatur, quam passa est elapsis decenniis et tam seculis⁶.

Adevărat că așa numitul Comitet permanent, ales în ian. 1861 mai din toate ținuturile patriei, pe cât era răspândit din capul locului, pe atâta el s-a împrăștiat și mai tare prin depărtarea câtorva membri ai aceluia, sau la Cluș, sau la Viena, sau pe airea, încât astăzi nici nu mai știu câți se află în Sibiu și câți se pot aduna la câte o șiedință. Cu toate acestea, sărmanul nostru popor, ajutat de imaginațiunea sa, crede tare că Comitetul se află întreguleț și în toată activitatea sa și că-l apără de cel rău! Numai congresul sau adunarea națională nu se prea poate suplini cu altceva și nu-i prea ese din minte.

Să trecem și la afacerile *Asociațiunii*⁷.

Mi-ați trimis de la Comitet⁸, *Statute* 50 și alte 10 esemplare la București, cu contul alăturat a f.8 v.a. Ei bine, fac on[oraturii] Comitet cunoscut că eu acelea esemplare nu le-am dat și nici că am aflat cu cale de a le da pe bani, ci, afară de 3–4 esemplare ce am pus la librariul Socec spre vânzare, pe toate celelalte le-am dărit pe la persoane de la care poată să depindă în viitor prea mult prosperarea *Asociațiunii noastre*. Afară de aceasta, să ne imaginăm cu toții pusăciunea mea când aş sta în fața unor miniștri, generali, bărbați de stat etc., etc., cerând câte 6 cr. v.a. pe câte un esemplar de *Statute*⁹! *Asociațiunii* îi vor veni din București în cursul acestui an chiar o mulțime de cărți românești, ș.a., ș.a., tot ca dar și mai vârtos în urmarea publicării ce am făcut eu prin împărțirea *Statutelor* și *Actelor*¹⁰.

⁶ Ca nu cumva statul să sufere vreun rău mai mare, decât a suferit de-a lungul deceniilor scurse și a atâtor secole.

⁷ *Astra*.

⁸ Comitetul de conducere al *Astreii*.

⁹ *Statutele* *Astreii*.

¹⁰ *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu. 1862.

De aceea, rog pe on[oratul] Comitet ca rubrica de 8 f. să o petreacă de dăruită la București în *Statute* și în *Acte*. Aflați domnilor că în țările românești foarte puțini știu până acum despre *Asociațiunea* noastră, așa încât vor fi a se lua cu totul alte măsuri spre a o face cunoscută.

Mă rog să binevoiți a spune tuturor carii mă iubesc complimentele mele respectuoase, a spune familiei d-lui Dr. Vasici că o doresc; parcă n-am văzut-o de 10 ani.

Primește d-l. meu asigurarea stimei și reverinței cu care sunt al domniei tale serv și frate plecat,

*George Barițiu*¹¹

Adresa: Domnului Antoniu Veștemean, Sibiu

BAR, București, Mss. Rom. 974, f. 17–18. Copie.

¹¹ Pe verso adnotarea lui Bariț: „1862, apr. 2. Epistolă către protop. Ant. Veștemeanu prin care răspund că nu poci merge la porunca ce mi s-a făcut“.

CĂTRE MEMBRII ASTREI

111

Brașov, 26 iuliu 1862 c.n.

Cătră d-nii membri actuali al Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român!

În urmarea concludului său din 16/4 iuniu a.c., subscrisa comisiune¹ își ia voia de a înștiința și totodată a roga pe acei d-ni membri al *Asociațiunei* carii s-au determinat a lua parte în persoană la lucrările adunării generale ținând în Brașov între 28/16 și 30/18 iuliu a.c. pentru următoarele:

Locuitorii români din Brașov dorind a înlesni d-nilor membri petrecerea pe acelea câteva zile în mișlocul lor, sunt gata de a-i primi în toată frățesca ospitalitate pe la locuințele sale. Pentru ca asemnarea de cortele să se poată face de timpuriu și cu înlesnire, e de neapărată trebuință ca cu 8 zile mai nainte să se știe care și câți membri au voie și sunt determinați a călători la adunarea de la Brașov. Aceasta se poate întâmpla foarte ușor dacă în fiecare ținut membrii de prin pregiur își vor descoperi voința cătră unul din cei locuitori în orașul mai de aproape, însărcinându-i ca acela să compună o listă *pentru toți cari voiesc a merge la Brașov, pe care s-o trimită neapărat până în 20/8 iuliu, sau de-a dreptul la onor. Eforia școalelor românești, sau la redacțiunea Gazetei.*

Membrii cari vor veni la Brașov, să binevoiască a-și însemna următoarele: ori din ce parte vor veni să intre în cetate pe poarta numită a Vămii (n. Klosterthor), în strada Vămii (Klostergasse); acolo să întrebe de casele și comptoarul fraților I[oa]n & Dim. Iuga. De la acest comptoar li se va da un

¹ Comisia pentru organizarea expoziției Astrei din 1862 de la Brașov era alcătuită din G. Bariț, președinte, Paul Vasici, Ilie Măcelariu, Radu Radovici, C-tin I. Popasu, Nicolae Ciurcu, V. Oroianu, D. Iuga, Iacob și Andrei Mureșanu.

bilet și li se va arăta cortelul asemnat, fără ca să fie constrânși a întreba și a căuta mult, în sus și în jos. Tot de acolo li se vor anumi locande (Speiselocale), unde se găsesc mâncări, și mai bune, și mai eftine. Întru asemenea, pentru aceia carii s-ar întâmpla să vie cu ocasiune proprie, li se vor recomanda ospătării unde caii vor fi în siguranță și bine grijiți.

Se mai face încă cunoscut că termenul pentru tramiterea obiectelor de espusețiune s-a prelungit cu 15 zile, adecă până la 15/3 iuliu a.c., de la care termin apoi va fi cu anevoie a ne mai abate.

Lucrările adunării generale se vor vedea preînștiințate prin programa comitetului *Asociațiunii*, care va eși la timpul său² și care, după cum se presimte, va consta din mai mulți articuli.

Datul ca mai sus.

Comisiunea de espusețiune, prin
G. Baritiu
Secretar

Amicul școalei, III (1862) nr. 25 din 23 VI.

² Programa ședințelor adunării generale a Astei de la Brașov, semnată de președintele acesteia, episcopul Andrei Șaguna și de secretarul ei G. Barițiu, este publicată și ea în același număr al *Amicului școalei*; toate actele ei în: *A II-a adunare generală a Asociațiunii transilvane*, Sibiu, 1862.

CĂTRE IOAN FEKETE-NEGRUȚIU

112

Brașov, 1862 noembr. [...] n.

Reverendissime domine!

Îmi place a crede că îndată după expedițiunea preastimatei domniei tale scrisori din 4 noembr. cătră mine¹, eselenția sa domnul mitropolit² va fi primit umilitul meu răspuns relativ la coprinsul epistolei precedente a domniei tale, prin care eram provocat în numele es[celenței] sale ca să mă dechiar în privința funcțiunii de consiliar al instrucțiunii publice de confesiunea greco-catolică. Precum astădată, așa și atunci, adică pe la 26 oct., 1 noembr. am fost constrâns a întârzia câteva zile cu răspunsul; atunci pentru că eram ocupat și distrat prin căsătoria ficei mele celei mai măricele³, acum pentru că din 3 până în 6 noembr. am petrecut pe drumul Sibiului și acolo pe loc, eară apoi reviiind acasă, ca totdeauna găsii și acum o mulțime de trebi ametoare care nu suferă amânare.

Nu poți crede, reverendissime, între ce greutateți apăsătoare de spirit sum constrâns a repeți și acum aceea ce am scris esc[elenței] sale ca răspuns, că adică, pe lângă toată predilecțiunea mea ce am avut pururi pentru școale, prin urmare și către o funcțiune atât de onorifică, îmi este curat preste puțință de a mă determina pentru candidatura la acea funcțiune. Între mai multe cauze momentose pe care cineva le-ar putea comunica numai prin grai și care mă rețin de la primirea acelu post este și aceea pe care mai nainte numai cât o

¹ Textul scrisorii lui I.F. Negruțiu prin care Bariț era invitat, în numele mitropolitului Suluțiu, să se pronunțe asupra acceptării sau refuzării postului de consilier gubernial pentru școlile greco-catolice, în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 181.

² Alexandru Sterca Șuluțiu.

³ Victoria, căsătorită cu Ioan Iuga.

pomeneam, despre care însă, fiind acum la Sibiu, m-am convins, că adică r[omano]-catolicii sunt determinați a face excepțiune asupra persoanei mele și apoi ce ar putea oare urma de aici! Sub pretest că nu le place persoana, ei ar amâna ocuparea aceluia post printr-un individ român usque ad calendas grecas, spre o nespusă daună a noastră a tuturor. Mai adaogem la aceasta și acea împregiurare că eu îndată în anul dintâi aş trebui să vin în conflict cu unii din protopopii noștri, foarte nepăsători în privința școalelor, care apoi sub alte preteste ar cerca să mă compromită la unul sau altul din Ordinariatele noastre.

Considerațiuni, deci, de natura acestora mă fac a-mi postpune interesele mele personale și a resemna la des numita funcțiune, în interesul păcii comune. Prevăd bine în ce stare voi ajunge la bătrânețe, când nu voi mai putea munci ca până acum; mai bine voi însă a suferi singur decât a da ocașiune la deșteptarea urei și răsbunării. Îmi rămâne, prin urmare, a roga pre D-zeu ca esc[elenta] sa să-și găsească și să câștige în locul meu un alt bărbat despre carele contrarii să nu poată ridica peatra scandalului.⁴

.....
A.N., Cluj, F. G. Bariț, nr. 726. Copie mecanică pe foiță.

⁴ Sfârșitul scrisorii lipsește.

CĂTRE FRANZ REICHENSTEIN¹

113

Kronstadt, den 1. Febr. 1863

Euer Hochgeboren Herr Baron, Herr Ministerialrath!

Eine starke Verkühlung die ich mir vor etwas 6 Wochen auf einer Reise bei 16⁰ Kälte zugezogen hatte, hinterlies mir als Neujahrsandenken ein derartiges reumatisches Leiden in der rechten Hand, dass ich seit der Zeit fast alles was ich zu schreiben hatte, einem anderen in die Feder dictiren musste. Nun aber bin ich gewöhnt meine Privatebriefe entweder selbst zu schreiben, oder aber im Hinderungsfalle dieselben auf eine gelegенere Zeit zu verschieben. Auf diese Weise kam es, dass ich dem hochgeschätzten Brief de dato 23 Dec. v. J.² mit welchem Euer Hochgeboren mich zu erfreuen die Gewogenheit hatten, bis in diesem Augenblick unbeantwortet lassen musste. Ich bitte daher mich diesfalls gütigst entschuldigen zu wollen.

Was soll ich nun zu der vom Herrn Ministerial Rath Ritter v. Maier durch Ihre Güte Herr Baron mir übersendeten Skizze sagen?³ Dieselbe ist aus meinem Innersten herausgeschrieben und gesprochen. Ich will mich

¹ Franz Freiherr von Reichenstein (1819-?), din 1850 secretar la Ministerul de Interne din Viena, din 1861 consilier al Cancelariei aulice transilvane apoi, din 14 V 1863, vicecancelar și conducător efectiv al Cancelariei în anii 1863–1864, când Nádasdy Ferenc era bolnav; pensionat în 1865 o dată cu căderea guvernului Schmerling.

² Textul în George Baritiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, III, Sibiu, 1891, p. 610–611.

³ Este vorba despre o prezentare făcută de consilierul ministerial vienez I. Maier, la cererea lui Reichenstein, a modului de folosire a celor trei limbi ale Elveției în viața sa publică. Ea va fi publicată, în traducerea lui Barit, în *Gazeta Transilvaniei*, XXVI (1863), nr. 17 din 2 III [st.v.].

diessbezüglich möglichst kurz fassen. Der Inhalt jener Skizze kam auf unsere siebenbürgische Sprach und nationalen Zustände ganz gut angepasst werden. Ich misste hiebei nur zwei Hauptbedingnisse voraussetzen und zwar:

1-tens. Beseitigung der faden nationalen Eitelkeit, des falschen nationalen Ehrgeitzes und der höchst gehässigen nationalen Suprematiegelüste.

2-tens. Eine ganz andere Eintheilung Siebenbürgens, worbei man, ohne die Verwaltung zu erschweren, den nationalen Eigentümlichkeiten und sprachlichen Anforderungen mögliche Rechnung tragen würde.

Sollten Euer Hochgeboren für zeitgemäss und rathsam halten die öffentliche Meinung im Sinne der in Rede stehenden Skizze vorzubereiten, sollte dies auch der Wille der allerh. Regierung sein, für diesen Fall würde ich nicht anstehen die Feder zu ergreifen und die Sprachfrage in demselben Sinne vor die Öffentlichkeit zu bringen, wobei es sich dann von selbst versteht, dass nicht die geringste Veranlassung zur Vermuthung gegeben würde, dass irgend jemand von der Sache etwas gewusst hatte.

Ich war wohl fest entschlossen zuerst nach Wien und von da nach Dresden wegen einem bei uns anzustellenden Fabrikanten zu reisen. Mittlerweile sind jedoch drei Concurenten erscheinen und unsere Gesellschaft hat dann schon einen aus Preussen bestellt. Auf diese Weise ist meine Reise einstweilen überflüssig geworden. Ich habe übrigens den Plan einmal directe in die Schwiez zu reisen und die Sprachenfrage daselbst an Ort und Stelle und zwar in verschiedenen Cantons practisch zu studieren, noch immer nicht aufgegeben. Ich hatte dies eine kurze Zeit hindurch auch in Belgien getan (1852); in der Schweiz — und zwar nur in der deutschen — habe ich bei derseben Gelegenheit nur 10 Tage zubringen können. Wie wäre es wohl, wenn ein ähnliches Studium gleichzeitig von einem Rumänen, Ungarn und Sachsen siebenb. Ursprungs und zwar mit Wissen und Willen der Regierung gemacht würde!

Wenn Euer Hochgeboren Sich herbeilassen würden, mir auch noch die übrigen vom Herrn Ministerialrath Maier zugesagten Skizzen zu übersenden und mir gleichzeitig Ihre unumwundene Willensmeinung bezüglich des Gebrauchs oder Nichtgebrauchs derselben bekannt zu machen, da würde ich hiedurch zum neuen verbindlichsten Dank verpflichtet werden.

Meine Artikles in Nr. 92–96⁴ haben einen ungarischen Herrn⁵ veranlasst sich mit mir in eine sehr gefällige Correspondenz einzulassen. Wenn mir alle so denken möchten, — da brauchte man nicht einmal drei Jahren um jeden

⁴ Articolele la care Bariț face referire tratează o serie de probleme economice ale Transilvaniei.

⁵ Gáll János, a cărui scrisoare către Bariț, din 19 XI 1862, este publicată în *Gazeta Transilvaniei*, XXVI (1863), nr. 92, p. 366–367; răspunsul lui Bariț, din 5 XII 1863, în *Idem*, nr. 93, p. 369–370; nr. 94, p. 373–374; nr. 95, p. 377–378.

Zwiespalt aus unserer Mitte zu bannen! Mittlerweile bin ich mit der drolligen Daco-Romania des Herrn Dozsa⁶ vis-à-vis der ungar. Blätter von Clausenburg in eine sehr comische Lage geraten. Die guten Herren drüben scheinen noch immer an das alte ungarische Sprichwort aus dem 15. Jahrht. zu glauben: a farkas, a farkas⁷.

Gott der allgütige erhöhe Herr Barons Ihren im Schlusse Ihres Briefes unser engeres Vaterland betreffenden Wunsch, Gott schütze und kräftige Sie in Ihrem schweren Berufe zum Whole und Glücke sämtlicher Bewohner Siebenbürgens. Dies wünscht Ihnen aus ganzen Herzen Euer Hochgeboren ergebenster Diener.

G. Baritiu⁸

Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Nachlass Reichenstein, Carton 1, fasc. 14, p. 492–493.

114

Kronstadt, den 8-ten März 1863

Ener Hochgeboren Herr Baron, Herr k. k. Ministerial-Rath!

Der Grund dessen, dass ich den hochgeschätzten Brief Euer Hochgeboren de dato 13. Febr.¹ schon wiederum so spät beantworten kann, liegt hauptsächlich darin, dass der Inhalt desselben derart reich an interessantesten unser engeres Vaterland betreffenden Fragen ist, dass ich bei dem wiederholten Durchlesen Derselben immer tiefer das Bedürfniss fühlte, ähnliche Fragen in erschöpfender Weise persönlich zu besprechen. Da ich indess diessbezüglich gewissermassen noch immer an die Scholle gebunden bin, so dass ich mich dermalen noch immer nicht von der Stelle rühren kann, ergreife ich die Feder nur weil sich schon wichtige Ereignisse an uns heraus drängen, als da sind, die romänische Conferenz² und der Landtag von deren

⁶ Dozsa Dániel, redactorul ziarului *Kolozsvári Közlöny*.

⁷ Lupul, lupul!

⁸ Răspunsul lui Reichenstein, din 13 II 1863, în George Baritiu, *op. cit.*, III, p. 611–614.

¹ Textul în George Baritiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, III, Sibiu, 1891, p. 611–614.

² Conferința națională românească de la Sibiu din 8/20–12/24 IV 1863, aprobată prin rezoluția imperială din 17 II 1863.

Eintreten man denn doch einige Vorbereitungen so wohl im Wege der Publicitaet, als auch mittelst Privatverständigung zu treffen hat.

Ich habe die Sprachen Skizze des Herrn Ministerials Rath von Maier bis in Augenblicke deswegen nicht benützt³, weil ich erst die Bewilligung der Nationalconferenz abwarten zu müssen glaubte. Ich wäre nämlich der unmassgeblichen Meinung dass die Sprachfrage auf der Conferenz verhandelt werde, dass folglich die Publicitaet hiebei nur als darauf vorbereitendes Mittel gebracht werde. Behandelt man eine solche Frage viel früher in den öffentlichen Blättern, da wird sie gewöhnlich später von anderen in den Hintergrund gedrängt, sie verliert an Interesse und die Menschen pflegen in solchen Fällen widerum zu ihren früheren Ansichten unde bezüglich verworrenen Ideen zurückzukehren.

Im übrigen bin ich vollkommen der Ansicht, dass die Sprachenfrage vom rein schweizerischen Gessichtspunkte betrachtet in den deutschen und ungarischen Blättern behandelt werde und ich glaube dass der geeignete Zeitpunkt schon da sei, wo man die Gemüther hierauf mit einigem Erfolg vorbereiten könnte. Nachdem nun Euer Hochgeboren Mittel und Wege haben um oftbesprochene Spirachenskitze einer oder der anderen Redaktion zu kommen zu lassen, so bitte ich dies auch thun zu wollen. Indess werde ich noch im Laufe dieser Woche in der Sprachenfrage einen Aufsatz zu veröffentlichen trachten, dann werde ich dem Publikum und bezüglich den Deputirten der Conferenz gewissermasser Bedenkzeit lassen und diess zwar und so mehr, da ich noch immer nicht erfahren habe; was eigentlich das Geschäftsprogramm der Conferenz, welches die zwei Oberhirten vorzubereiten haben, enthalten wird. Im Falle nämlich als J.J. Excellenzen die Verhandlung der Sprachenfrage durchaus nicht dulden würden und folglich nicht einmal hierin eine Vorbesprechung vor dem Landtage bewerkstelligt werden könnte, dann würde ich auch die weitere Behandlung dieser höchst wichtigen Frage verschieben.

Ich werde es übrigens für den ganzen Rest meines Lebens als eine meiner heiligsten Pflichten betrachten zur Lösung der Sprachenfrage mein Scherfleins beizutragen; meine Ausichten jedoch in Form, eines Gesetzes Entwurfs einzukleiden dazu fühle ich mich in diesen Augenblick nicht befähigt. Ich denke freilich immer nur an die practische Durchführung; hiezu fehlt mir jedoch die eine *conditio sine qua non*, die ich mir gestellt habe, gänzlich, d.i. die neue Eintheilung. Hiezu muss ich noch eine erschöpfende Besprechung der Sprachenfrage mit ein Paar der fähigsten Beamten romänischer Nation vorausschicken, welche in Gegenden wo die Bevölkerung gemischt ist, mehrere Jahre gedient haben. Ich hoffe zu versichtlich, dass ich diesen meinen zweck bei Gelegenheit der Abhaltung unserer Nationalconferenz erreichen

³ Articolul *Cestiunea limbilor în Elveția*, a consilierului ministerial vienez Maier apare în *Gazeta Transilvaniei*, XXVI (1863), nr. 17 din 2 III [st.v.].

werde, worauf ich dann mir die Freiheit nehmen werde, nach meiner Art, offen und rückhaltlos, meine Meinung, oder gegebenen Falls Überzeugung, Euer Hochgeboren mitzutheilen. Ja, ich bin bereit diess, um so eher zu thun, als ich von Tag zur Tag immer besser einzusehen Gelegenheit habe, dass ich hiebei einem oesterreichischen Staatsman gegenüber zu stehen das Glück habe, weleher sich die vollständige Versöhnung der Völker Siebenbürgens als eine der erhabensten Aufgaben seines Lebens betrachtet.

Die sogenannten Suprematiegelüste nehme ich ganz in Ihrem Sinne Herr Baron!

Wir sind also auch hierüber vollkommen einig.

Über die Eintheilung Siebenbürgens habe ich wohl manchmal nachgedacht; an die Möglichkeit einer zweckentsprechenden Eintheilung habe ich noch nie gezweifelt; allein die Demarcationslinien zu ziehen, — so etwas halte ich für die Aufgabe eines, Einzelnen nicht. Eine gute Unterlage hiezu halte ich in dass die unter dem ehemaligen Gouverneur Br. von Wohlgemuth⁴ zu Stande gebrauchte provisorische Eintheilung. Sollte die Eintheilung unter die könig. Propositionen aufgenommen werden, dann zweifle ich nicht, dass sich auch die Fachmänner zu dieser Aufgabe einfinden werden.

Zum innigsten Danke für die mir grossmüthigst mitgetheilten wichtigen Nachrichten verpflichtet, habe ich die Ehre mit ausgezeichnete Hochachtung zu zeichnen.

Euer Hochgeboren gehorsamster Diener.

Georg Baritiu⁵

Haus, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Nachlass Reichstein, Carton, fasc. 14, p. 496–497.

115

Kronstadt, den 4-ten April 1863

Hochgeboren Herr Baron, Herr Ministerial-Rath!

Der schätzbarste Brief Euer Hochgeboren¹ verschafft schon wiederum die angenehme Gelegenheit einige unserer vaterländischen Fagen nochmals besprechen können.

⁴ Ludwig von Wohlgemuth (1788–1851), general, guvernator al Transilvaniei între 11 VII 1849 și 18 IV 1851.

⁵ Răspunsul lui Reichstein, din 25 III 1863, în George Baritiu, *op. cit.*, III, p. 614–616.

¹ Este vorba despre scrisoarea lui Reichenstein din 25 III 1863 al cărei text se găsește în George Baritiu, *Părți alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 614–616.

Erlauben Sie mir Herr Ministerial-Rath vor allen anderen für die gütigst mitgetheilte Skizze über die schweizerische Gerichtorganisation² so wohl Euer Hochgeboren als auch Herrn Ministerial Rath v. Maier meinen inigsten Dank auszusprechen. Ich habe diese Skizze gelesen. Mein Gott, welche Ähnlichkeit in so mancher Beziehung, mit unseren älteren Gerichtsumständen!

Die Sprachenskizze habe ich schon übersetzt und nebst wenigen eigenen Bemerkungen in der *Gazeta* veröffentlicht³. *M[agyar] Sajtó* hat dieselbe aufgenommen; die Klausenburger Zeitungen⁴ zugeben pflegen mit Stillschweigen übergangen. Herrn Gött habe ich diese Tage ersucht, den Aufsatz in seine Zeitung⁵ aufzunehmen; derselbe versprach mir unter der Bedingung, wenn auch Herr von Transchenfels⁶ als Redateur derselben gut heissen wird.

Unsere Nationalconferenz. Ich hoffe zu Gott dass falls unvorhergesene Störung von gewisser Seite eintritt, dieselbe die schönsten Resultate erzielen wird. An Manifestationen sowohl für den 20 Oct. als für den 26 Febr. wird es, so fern ich die Stimmung kenne, von Seite der überwiegenden Majoritaet der Versammlung gewiss nicht fehlen, so dass ich glaube, man wird es allerhöchsten Orts nie bereuen Romänen Sibenbürgens diese Gelegenheit zur Offenbarung ihrer Gesimmungen und Überzeugungen dargebothen zu haben. Ich glaube jedoch nicht, dass dies alles mit enthusiastischen Ausserlichkeiten allerart verbunden sein wird. Die gewiegten Männer unseres volks sind der Meinung, dass unsere Überzeugungen mehr von ruhigem Ernst begleitet werden sollen; mit anderen Worten: kein Strohfeuer und auch das erkünstelt wie bei gewissen Völkern, sondern belebende Wärme.

Von diesem und ähnlichen Grundsätzen geleitet werden wir auch fernerhin jeder Verdaechtigung mit vollkommen ruhigem Gewissen an uns hinwegprallen sehen und diess zwar um so mehr, da wir im Laufe der Zeiten gegen jede Verdächtigung und Verläumdung gewissermassen abgehärtet sind; und ich weiss es für ganz gewiss, dass dieselben auch nach den glänzensten Manifestationen unsere Nationaleconferenz im Sinne der Principien von 20. Oct. und 26 Febr. nicht nur nicht aufhören, sondern mit

² Prezentarea făcută de către consilierul ministerial Maier privind organizarea sistemului judiciar în Elveția va fi publicată în *Gazeta Transilvaniei* XXVI (1863), nr. 26–27.

³ *Idem*, nr. 17 din 2 III 1863 [st.v.]

⁴ *Kolozsvári Közlöny și Korunk*.

⁵ *Kronstädter Zeitung*, iar al cărui editor era Johann Gött.

⁶ Dr. Eugen von Trauschenfels (1833–1903), înalt funcționar sas brașovean, redactor al ziarului *Kronstädter Zeitung*.

gedoppelter Kraft sich-ganz besonders in Wien-auf den politischen Kampfplatz stellen werden. Hier im Lande aber wird man den Anlass von dem Umstande nehmen, dass da Herr Bischoff Şiaguna keine Wahl zu liess, sondern die Mitglieder einfach ernante, diess aus Furcht entweder von einer magyarisch unionistischen, oder aber sogar vor einer daco-romänischen, Demonstration, oder sogar Majoritaet geschehen. Und eben diess es wegen sind die Nichtunirten betrübt, dass man ihnen nicht wenigstens einen Schatten von Wahlrecht gelassen hat; sie hätten zu versichtlich auch so fast nur dieselben Vertreter gewählt, und auch das Resultat wäre sicher dasselbe gewesen. Nochmals Sprachenfrage. Ich werde meinerseits mit der Zuversicht leben und sterben dass die Sprachenfrage sich bei uns in höchstens 10–15 Jahren lieberhaupt und in jeder Beziehung und zur Zufriedenheit vernünftigen practisch lösen lassen wird.

Auch die neue Eintheilung wir sich schon gehörig bewerkstelligen lassen. Von seite der Rumänen soll es auch in dieser Beziehung seiner Zeit an loyaler und aufrichtiger Mitwirkung gar nicht fehlen. Ich werde meinerseits nicht unterlassen diese Frage in Hermanstadt in Privatreisen zu besprechen.

Einverleibung des Törzburger Dominiums⁷. Die hiesige Stadt-Commune welche in Mai 1861 den Törzburgern etc. in öffentlicher Sitzung sagte: geht ist gegenwärtig fest entschlossen gegen diese Massregel Verwahrung einzulegen und die Ausscheidung gar nicht zu gestatten. Dies wurde in der Sitzung von 31 März beschlossen. Die Herren hier berufen sich auf den Landtag und vollen von keiner provisorischen Massregel etwas mehr wissen. Die gestrige *Kronst[ädter] Z[ei]tung*g enthält einen eigenen Aufsatz hierüber.

Ich muss diesmal schliessen; unaufschiebbare Geschäfte rufen mich von dem Schreibpulte ab. Ich behalte mir aber vor bei einer anderen Gelegenheit über die Eintheilung etwas mehr zu schreiben.

Genehmigen Herr Baron die Versicherung meiner vollkommensten Hochachtung, womit zu sein die Ehre habe Euer Hochgeboren gehorsamster Diener.

G. Baritiu⁸

Haus. Hof- und Staatsarchiv, Wien, Nachlass Reichstein, Carton 1. fasc. 14, p. 494–495.

⁷ Referire la problema separării domeniului Branului (satele: Bran, Zărneşti, Tohanul Vechi, Tohanul Nou, Vlădeni şi Țânțăreni) de districtul săsesc al Braşovului şi încorporarea lui la districtul Făgăraş; separarea a fost cerută de românii acestei zone în 1861 şi a fost aprobată prin decretul gubernial din 13 III 1863.

⁸ Răspunsul lui Reichenstein, din 11 IV 1863, în George Bariţiu, *Părţi alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 616–619.

Kronstadt, den 3-Mai 1863

Euer Hochgeboren Herr Baron! Herr k. k. Ministerial-Rath!

Die Hochgeschätzten Briefe Euer Hochgeboren de dato 11 u. 26 v. Mts¹ reichhaltig wie immer an wichtigen Fragen, geben mir nochmals die angenehme Gelegenheit meiner patriotischen Pflicht nachzukommen und über dieselben nachzudenken. Ja, nachzudenken; ob aber auch darüber zu schreiben?! Hiezu möchte ich fast mit nein antworten. „Die raschen blitzenden, mündlichen Gedankenaustausch kann doch kein schriftlichen Verkehr ersätzen.“

Indem ich diesen Satz Euer Hochgeboren mit beiden Händen überschreibe, fasse ich gleichzeitig einen Entschluss: Anfang Juni über Wien nach Schlaegetmühl und von da vielleicht nach Fiume zu reisen, um wo möglich die meusten Fortschritte in der Papierfabrikation an Ort und Stelle kennen zu lernen. Ich werde mich indess bei derselben Gelegenheit einige Tage noch in Wien aufhalten müssen, jedoch meist incognito indem „unsere Papierfabrikanten“ sehr eifersüchtig und argwonisch zu sein pflegen.

Es ist dennoch überflüssig zu bemerken dass von meiner Hinreise vorläufig nur Euer Hochgeboren und Herr Hofrath D. Moldovan² benachrichtigt sein werden.

Bis dahin werden Euer Hochgeboren reichliche Gelegenheit haben einen Ideenaustausch mit den Männern unserer Deputation³ zu pflegen; ich aber werde indess und in Folge der Erscheinung der allerhöchsten auf Siebenbürgen Bezug habenden Staatsnoten⁴, ebenfalls reichliche Gelegenheit zum Nachdenken in meinem „Tasentum“ haben.

Solte ich in die Lage kommen etwas Strichhaltigen über neue Landtagrordnung⁵ sagen zu können, da werde ich gewiss nicht ermangeln von Ihrer Erlaubnis Gebrauch zu machen und meine bescheidene Meinung darüber vertrauensvoll jedoch nur privatim mitzutheilen.

Betreff der allenfalls notwendigen Modifikation der Eintheilung des Landes stiess ich, in dem ich die hiebei zu beobachtenden Grundsätze

¹ Textele scrisorilor lui Reichenstein din 11 și 26 IV 1863 către Bariț în George Barițiu, *Părți alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 616–620.

² Dimitrie Moldovan.

³ Deputația națională condusă de episcopul Andrei Șaguna desemnată la conferința națională românească din 8/20–12/24 IV 1863 de la Sibiu pentru a prezenta împăratului hotărârile acesteia.

⁴ Referire la rescriptul imperial din 21 IV 1863 privind convocarea dietei Transilvaniei apărut în *Wiener Zeitung* din 9 V 1863.

⁵ Regulamentul electoral, provizoriu, pe baza căruia se va întruni dieta din 1863–1864.

festzustellen versuchte, auf eine Schwierigkeit, an die ich früher von diesen Standpunkte aus nicht gedacht hatte. Ich kann nämlich nicht im voraus errathen, ob die zwei legislativen Faktoren die so gennante Unio trium — oder vielleicht quatuor nationum — auch für die Zukunft aufrecht zu erhalten gesonnen seien oder nicht. Diese Frage ist meiner Meinung nach nun schon vor der Eintheilung genau formuliert und beantwortet zu werden überaus wichtig. Bleibt die Union der 3 Nationen aufrecht, dann ist die Angelegenheit der Eintheilung viel schwerer und verwikelter; fällt dieselbe, dann treten wie ich glaube, an die Stelle derselben andere freisinnigere und warscheinlich auch gerechtere Grundsätze, nach welchen die Eintheilung zur allgemeinen Zufriedenheit vorgenommen worden könnte. Ich breche indess hier ab, indem ich hofe dass diese Frage auch nur 15 bis 20 Tage vor der Eröffnung des Landtages nicht zu spaet besprochen werden wird.

Die Idee des Wörterbuchs mit lateinische Schrift ist herrlich und auch ausführbar, denn es gibt schon Vorarbeiten seit den Jahren 1822–26 und 1847/8 etc. Ich bitte indess auch diese Angelegenheit auf Juni verschiben zu wollen.

Mit ausgezeichnete Hochachtung Euer Hochgeboren gehorsamster Diener.

G. Baritiu

P.S. Ich sprach alles aus dem Stegreif, wurde aber einmal arg unterbrochen und im Verwirrung gebracht. Stenografen haben wir schon und können noch welche haben.

Haus, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Nachlass Reichenstein, Carton I, fasc. 14, p. 488–489.

117

Kronstadt, 26-ten Mai 1863

Euer Hochgeboren Herr Baron! Herr k. k. Ministerial-Rath!

Es verfolgt mich bei meinen Reisenplänen ein eigenes Verhängniss. Ich wollte den schätzbarsten Euer Hochgeboren de dto. 11 des Mts¹ nur noch mündlich beantworten, indem ich mir vorgenommen hatte am 24 ten schon

⁶ Răspunsul lui Reichenstein, din 11 V 1863, în George Barițiu, *op. cit.*, III, Sibiu, 1891, p. 620–621.

¹ Textul scrisorii lui Reichenstein în George Barițiu, *Părți alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 620–621.

abzureisen. Ich wurde mittlerweile von der Comunitaet in den 12-en Ausschuss gewählt und gleich darauf auch in das 3-e Comité hineingeschieben. Ich könnte der gütigen Aufforderung des Herrn Oberrichters und dem Drängen unserer Rumänen nicht widerstehen und übernahm den Auftrag. Ich kann somit vor Anfang Juni doch nicht abreisen²; dann aber werde ich mich um jeden Preis losreißen und wenn es anders nicht gehen durfte, heimlich wegfahren.

Ich begreife nur zu gut, dass 15–20 Tage mit der Vorbereitung von Gesetzentwürfen schnell verstreichen; eines jedoch kann ich nicht verstehen: warum meine Abreise mit den bevorstehenden Gesetzentwürfen in Verbindung bringen soll. Es kommt mir wirklich vor, als ob Euer Hochgeboren meine Leistungsfähigkeit in dieser Beziehung allzuhoch anschlagen würden! Ich fürchte mir sehr dass Sich Euer Hochgeboren in mir täuschen werden. Ich habe in meinem Leben nie einen §-en formuliert. Rechte und Pflichten in lebensfähige Formen gießen, muss eine eigene kraft des Geistes sein, die ich bisher in mir gar nicht gefühlt habe. Über Gesetze grübeln, kritisieren, ja, das verstehe ich auch wie tausend andere, aber etwas besseres vorschlagen und umkleiden, hic labore, hoc opus. Ich kann somit meinem Kaiser und meinem Vaterlande nur das darbringen was ich aber besitze: über so manche Zustände unseres Landes und Volkes Anlass zum Nachdenken geben, damit die dazu Berufenen es besser machen mögen. So viel indess werde ich stets mit grösster Bereitwilligkeit thun. Ich hatte eigentlich meinen Brief Dem beginnen, womit ich ihn eben beschliesse. Seine Majestaet, unser Herr und Kaiser hat Euer Hochgeboren allergnädigst zum Vicekanzler der königl siebenbürgischen Hofkanzlei zu erneuen geruht³. Glücklich der Herrscher welcher eine solche Wahl zu treffen versteht! Da ich indess auch die geringsten Verdacht einer Schmeichelei von mir ferne halten will deswegen gebe ich meinen sonstigen Wünschen keinen Ausdruck mehr und schliesse nur mit der Ausrufe: Gott der allgütige möge den Kaiser auch fernerhin erleuchten, dass Er in die Spitze der Angelegenheiten unseres Landes stets Männer wie Baron Franz v. Reichenstein befördere!

Mit ausgezeichneteter Hochachtung Euer Hochgeboren gehorsamster Diener.

G. Baritiu

Haus, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Nachlass Reichenstein, Carton 1, fasc. 14, p. 490–491.

² Călătoria lui Bariț la Viena a avut loc într-adevăr în prima parte a lunii iunie 1863.

³ Referire la numirea lui Reichenstein în funcția de vicedecretar al Transilvaniei la 5 V 1863.

CĂTRE NÁDASDY FERENC¹

118

22 aprilie 1863

Exzellenție!

Între însușirile și virtuțile celea morale și politice cari esomează pre bărbații cei mari de stat, neci una nu poate fi, după opiniunea noastră, de mai mare preț decât neclătita credință și neștrămutata alipire cătră tronul domnitoriului său și iubirea și eserțiarea de dreptate, pentru că „justiția este fundamentul regnurilor“.

Acestea două mari și în lume totdeauna așa rare virtuți în atâta de mare măsură le află și venerează națiunea noastră în excellenția voastră, cât nu poate să nu le admireze și ca pre nescari petri scumpe ce esomează coroana regească de cel mai mare preț să nu le țină, pentru că înăscuta excelenției voastre pietate și neînfrângibila-ți credință și alipire cătră tronul augustului și adoratului nostru domnitor, destul de luminat și le documentează înaintea a toată Europa, ferbintele-ți acel zel și neobosita excelenției voastre năsuințe prin care, delăturând toate prea grelele piedice cu care aveți excelenția voastră eroicește a vă lupta, cu o rară înțelepciune și neînfrănată statornicie, nu încetezi de a deduce prea-naltele și păințieștile intențiuni ale sacratissimoi sale ce.r. și apostoliceștei majestăți în deplinire.

Știe mulțumitoarea noastră națiune română că excelenția voastră după emanarea prea-naltei Diplome din 20 octobrie [1]860, cu aceeași iubire de dreptate, fără partium, studiositate și deschilinire, de una potrivă îmbrățișoazei pre toate credincioasele naționalități din întregul Imperiu austriac și că excelenția voastră ați fost, după majestatea sa întâiul și singurul acel bărbat

¹ Nádasdy Ferenc Szeráphin (1801–1882), om politic maghiar, adept al centralismului habsburgic, ministru al Justiției între 1857–1860, președinte al parlamentului austriac, cancelar al Transilvaniei între 1861–1865.

care, în înalta calitate de ministru de justiție la toate jurisdicțiunile de sub Coroana Ungariei ai slobozit acelea dreptे și statornice demandări, încă înaintea Diplomei din 20 octobре [1]860, care asigurează tuturor naționalităților și confesiunilor egalitatea drepturilor civile și politice, ca în toate afacerile sale, dreptul și usul limbei tuturor naționalităților² și până acum neîndreptățite, cari dreptे și salutare dispozițiuni nu puțină valoare, favoare și apărare au dat dreptului și usului și a limbei și a națiunei noastre române înaintea tuturor jurisdicțiunilor și tribunalelor. Mai încolo:

Știe mulțumitoarea noastră națiune română și este convinsă și despre aceea [că] fortuna prin care dobândi ea și prea-nalta rezoluțiune împăratească³ și benigna facultate de a celebra aici în Sibiu conferințele sale acestea naționale, puternicei și favoritoarei influințe și interpuneri a excellenței voastre are de a vi-o mulțumi.

Pentru acestea dară pentru toate, conferința noastră aceasta națională română, se află prea plăcut mișcată și îndatorată a vă aduce excellenței voastre, în numele națiunei române transilvane, cordiala sa mulțumită și sincerul său vot de încredere.

Dat din sesiunea conferințelor naționale în Sibiu, în 22 aprilie 1863 ținută.

Alexandru St. Șuluțiu
a[rhi]ep[isco]pul și
mitropolitul Albei Iulii
și președinte al
Conferințelor naționale.

Georgie Barițiu,
secretar al
Conferinței
românești.

A.N., D. Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1863–760; o altă copie: *Idem*, 1863–301.

² Referire la ordinul ministrului Justiției Nădasdy Ferenc din 9 iulie 1860, prin care se permitea folosirea limbii naționalităților în sfera justiției.

³ Rezoluția imperială privind aprobarea conferinței naționale românești de la Sibiu din 1863 a fost emisă la 17 II 1863 pe baza unei hotărâri a consiliului ministerial din 26 I 1863.

CĂTRE FEMEILE ROMÂNE DIN PESTA

119

Brașov, 1863, mai 8 c.n.

Doamnelor!

Atât adresa domniilor voastre, din 30/18 aprilie a.c.¹, respiratoare de semțăminte nobile și însuflețitoare, cât și prețiosul suvenir eșit din mâinile d-voastră² cu care ați aflat de bine a mă onora și surprinde pentru activitatea mea de 25 ani desfășurată pe câmpul publicității noastre naționale, m-a întărit în acea credință a mea cum că providența cea atotbună și atotpotintă nu va suferi niciodată ca națiunea românească să dispară din numărul popoarelor europene, ci-i va conserva și înzecii puterile de viață. Domnia voastră, doamnelor, știți bine că între ce fel de împregiurări grele am început a publica și a redige cel dintâi ziar românesc în cuprinsul Monarchiei austriace. Aceasta mi se dă să pricep că pe când eu din anii cei vigoroși ai juniei mele și de atunci încoace devenisem pe neștiute un instrument în mâna providenței, domnia voastră erați dispuse de cătră aceeași, ca mame și ca fiice ale națiunii, a urmări pașii mei și ai consoților mei în lupta cea grea și adesea fatală, a ruga *ceriul pentru noi, a consimți și compătimi, a împărți bucuria și întristarea cu noi*, și, oh Dumnezeu, acestea toate fără a ne cunoaște față la față.

Deci, doamnelor, primesc cu profundă mulțămintă frumosul suvenir de la d-v., nu însă ca un semn de recunoștință, ci ca cel mai nemerit meșloc de încurajare pentru mine și coluptătorii mei, spre a purcede pe calea apucată, pe carea judecata și finul d-voastră instinct o află de sacră și salutară. Îl primesc, totodată, ca un talisman apărător pentru restul luptelor noastre,

¹ Textul adresei femeilor române din Pesta către Bariț cu prilejul jubileului de 25 de ani de existență a *Gazetei Transilvaniei* în: *Foaie... XXII* (1862), nr. 17 din 8 V.

² Este vorba despre o mapă din catifea brodată cu mătase.

precum și ca un deposit scump pentru pruncii mei, spre a nu se abate niciodințioară din direpțiunea indegetată de d-voastră. Totodată, vă rog, doamnelor, ca să binevoiți a primi și d-voastră asigurarea de cea mai sinceră și profundă stimă cu carea am onoare a fi și a rămânea al domniilor voastre sierb și frate devotat.

Georgiu Baritiu m.p.

Foaie pentru minte, inimă și literatură, XXII (1862) nr. 21 din 5 V; *Concordia* II (1863), nr. 39; *Aurora română* I (1863) nr. 6.

CĂTRE COMITETUL ASTREI

120

Braşov, 1864, aprilie 16 n.

Către onorabilul Comitet al Asociaţiunii pentru literatura şi cultura poporului român în Sibiu

Întru înţelesul provocării primite sub nr. ... din martiu a.c. îmi iau voie a nainta către on. Comitet un proiect de program sau ordine a lucrărilor, câte am crezut din parte-mi că vor fi a se lua în desbatere la viitoarea adunare generală ce se va ţinea de către *Asociaţiunea noastră în Haţieg*.

Este cam anevoie a concepe un asemenea proiect atunci când concipiintele are înaintea ochilor scurtimea timpului de trei zile, destinat prin uz, pentru adunare, cum şi esperiinţa făcută, că adică nu toţi membri se țin îndatoraţi a observa programa ce se publică de către Comitet.

Într-aceea, on. Comitet va afla mijlocul de a pătrunde totuşi cu luarea în desbatere cel puţin a acelor obiecte care, fără o totală paralisare a activităţii acestei *Asociaţiuni*, nu se pot nicidecum delătura.

Într-aceea, subscrisul mă folosesc totodată de această ocasiune pentru ca să depun la mâinile on. Comitet, dimisiunea mea din oficiul de *secretar primar*, pe care avusem vanitatea de a-l primi în a. 1861, când poteam şti prea bine că în puseţiunea, cum şi în distanţa în care mă aflu îmi era preste putinţă de a-l împlini întru înţelesul statutelor *Asociaţiunii*. Deci, fiindcă eu nu poci prevedea pe unde mă voi mai afla în timpul adunării *Asociaţiunii*, rog pe on. Comitet ca să binevoiască a lua această dimisiune a mea spre ştiinţă, cum şi a o împărtăşi la timpul său on. adunări generale¹.

¹ Bariţ va îndeplini funcţia de secretar I al *Astrei* timp de 27 de ani, până în 1888. când, după moartea lui Timotei Cipariu, la adunarea generală de la Abrud va fi ales preşedinte al

121

Braşov, 1871, ian. 1. c.n.

Către onorabilele Comitet al Asociaţiunii transilvane pentru literatura şi cultura poporului român în Sibiu

Subscrisul am onoare a subşterne Comitetului *Asociaţiunei* calculul anual al foaiei *Transilvania*, cu a cărei publicare *Asociaţiunea* noastră, de trei ani încoace¹, s-a încercat a înainta, conform statutelor sale, literatura noastră naţională în câteva ramuri ale ei. Cu ce rezultat? Venitorul va avea să judece!

Calculul pe care-l subşterne este însoţit de 28 documente şi de 3 liste, care acestea din urmă conţin informaţiuni despre abonamentele făcute aici la redacţie sau în călătoriile mele, pentru că, altminter, partea cea mai mare dintr-însele rămânea[u] pierdute pentru foaia noastră, apoi despre exemplarele care merg gratis, mai toate în favoarea tinerimei noastre celei lipsite, în fine, restul păstrat spre a se lega ca şi altădată.

Din calcul se vede că am primit de la cassa redacţiunei pe an 1870 v.a.f. 990⁶⁰.

Din această sumă până în 31 dec. s-au cheltuit 848³⁹.

Restul pe anul viitor (început) 1871: 142²¹.

Aşadar, înaintarea literaturii naţionale costă pe *Asociaţiune*, pe 1870, atât cât va fi deficit din suma abonamentelor + onorariul redactorului²; adică la noi în *Transilvania* cam ca şi la sârbi, slovaci etc.

Sperând că după reviziunea calculului onorabilele Comitet va binevoi a-mi da un absolutoriu, sunt cu profund respect

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1871–9. Original.

ei: gestul său din 1864 trebuie asociat răcirii relaţiilor sale cu episcopul Şaguna, preşedintele Astrei, ca urmare a diferenţelor de orientare politică manifestate între ei, pe de o parte în privinţa legilor care s-au dezbătut în prima sesiune a dietei de la Sibiu, pe de alta în timpul sesiunii 1863–64 a dezbaterilor parlamentului central vienez la care au participat şi cei 26 de reprezentanţi ai *Transilvaniei*.

¹ Organul de presă al *Astrei*, revista *Transilvania* a apărut la Braşov la 1 I 1868.

² Bariţ a îndeplinit funcţia de redactor al *Transilvaniei* timp de 21 de ani, între 1868–1889, contra unei remuneraţii anuale de 300, apoi de 400 fl.

Braşov, 5/17 febr. 1871.

Către onorabilul Comitet al Asociaţiunii transilvane pentru literatura şi cultura poporului român în Sibiu

Domnii comercianţi din Braşov: Gherasim Popovici, Diamandi Manole şi Vasilie Alecsandrescu, cer 5 ecsemplare din „Transilvania” pro 1868, 2 din 1869 şi alte 3 din 1870, adică colecţiunea întreagă şi voiesc să le plătească înainte, îndată ce le vor avea la mână.

Este cea mai mare probabilitate că ni se vor mai cere asemenea colecţiuni din *Transilvania*, mai ales pe timpul apelor minerale. Oamenii nu voiesc să-şi facă multă treabă, cumpără de unde le este mai cu înlesnire sau nu cumpără deloc, de aceea mă rog, în interesul casei *Asociaţiunei*, ca onor. Comitet să binevoiască a transmite încoace, în grija şi sub responsabilitatea subscrisului mai sus arătatele ecsemplare din 1868, 1869, încă vreo 2–3, mult 5, din fiecare.

Cele din 1870 le mai am încă aici, pentru că compactorul încă n-a apucat a le lega pe toate. Îndată ce vor fi gata, le voi transmite aşezate în ladă; într-aceea însă, primind învoirea onor. Comitet, voi păstra şi din acelea, cum am zice în comisiune, vreo 10. Unii voiesc să ştie dacă mai sunt *Acte* din anii 1861–1867¹.

Cu profund respect,

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1871–59. Original.

[Braşov, 5–10 martie 1871]

Către onorabilele Comitet al Asociaţiunei transilvane pentru literatura şi cultura poporului român în Sibiu

Am onoare a supune la cunoştinţa on. Comitet că am tramis astăzi prin cărăuşul Stanislau Lenarth de la Ducla una lată plină cu obiectele consemnate în factură. Toate acelea sunt proprietatea *Asociaţiunei transilvane*, cu singura excepţiune a chartiei de tipar care e destinată pentru tipograful W. Krafft¹ şi

¹ *Actele privitoare la urzirea şi înfiinţarea Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român*, Sibiu, 1862.

¹ Wilhelm Krafft, librar şi editor din Sibiu, ginerele şi continuatorul editurii şi tipografiei lui Samuel Filtsch. înfiinţate în 1825.

pentru care s-a plătit chiria aici, așa cât acei 2 f. ce sunt a se număra căraușului acolo pe loc, se vin numai pentru cărțile *Asociațiunei*.

Din *Transilvania*, 1870, ar trebui să fie 165 esempl.; am păstrat însă aici, întru înțelesul epistolei onor. secretariat nr. 59/1871, esemplare 8, spre a se vinde aici, plus 1 stingher, din care se tramit câte 1 nr. sau altul defect la persoane de distincțiune, care-mi cerură și până acum, deși foarte târziu.

Încât pentru foile pe care le primesc în schimb: *Revista științifică*², ziar pentru vulgarizarea științelor naturale și fizice îmi luai voia, fără a fi cerut concesiune, a o da bibliotecii școalelor rom[ânești] norm[ale] de aici, după ce adică dn. director Belissimus mi le-a cerut înadins, precum se vede din % adresă, de dato 19 octob. Foaia societății *Românismul* din București³ îmi venise numai în 3 fascicule, eară după ce am reflectat pe redacție la regularitatea expedițiunei (sau publicărei?), înfruntându-mă foarte serios pentru cutezarea mea, junii redactori au întrecut schimburile; eu însă am crezut ca să continuez cu trimiterea ... Se va trece până la bătrânețe *Foaia Societății Bucovinei*⁴ nu-mi veni deloc anul întreg; poate va fi mers la on. Comitet sau că a încetat.

După 1 aprilie a.c. voi mai rămânea numai cu vreo 2–3 f. din speșele tipăririi „*Transilvaniei*”; de aceea rog pe on. Comitet ca în ședința sa cea de mai aproape să benevoiască a dispune coperirii speșelor de tipar, poștă, expedițiune, de ecs., ca și alte dăți, vreo 200 f.v.a.

Până aici terminând din parte-mi cu afaceri oficioase, îmi permit a mă adresa cătră on. Comitet cu una rogaminte privată pe care aș dori ca să o văz pertractându-se, ca motu proprio, din partea on. Comitet, eară nu ca așternută de oricine altul. Subiectul aceleiași este *Tacitus*, tradus de G. Munteanu⁵. Rogarea mea este ca on. Comitet să benevoiască a recomanda publicului nostru ex concluso sessionis, în termini cât se poate de călduroși acea carte, ca pe una care, alături încă cu cele elaborate de repausatul, este *singura* ereditate rămasă pentru familia lui văduvită și orfană, după 31 ani de servițiu, sau mai bene sacrificiu, adus națiunei, besericei și patriei sale.

² Revistă apărută la București între 1870–1881 sub redacția lui P.S. Aurelian.

³ Societatea *Românismul*, înființată în București, la 6 IV 1869, sub conducerea lui G. Dan Theodorescu, a editat în anul următor revista *Foaia societății Românismul*, cu o durată scurtă de apariție.

⁴ *Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina* a apărut la 1 I 1865 sub redacția lui Gh. Hurmuzachi, fiind organul de presă al *Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina* ale cărei statute au fost aprobate la aceeași dată.

⁵ Gavril Munteanu, *Opurile lui Caiu Corneliu Tacitu*, Sibiu, 1871; traducerea făcută de G. Munteanu, apărută după moartea acestuia survenită în 1869, se leagă de inițiativa din 1860 a lui Scarlat Rosetti de a institui un premiu pentru cele mai bune traduceri din clasicii literaturii latine și continuă tălmăcirile sale din Suetonius apărute în 1867.

Temându-mă că voi vătăma cele mai nobile simțieminte ale onorabililor membrii ai Comitetului *Asociațiunei transilvane*, mă abțin cu totul de la enumerarea altor temeuri pe care le-aș mai avea spre a recomanda cererea mea, afară de cele atense în anunțul meu din nr. 6 . Sapienția d-v. va suplini toate. Tot ce mai cred că trebuie să fac este să dau tipografului Krafft ordin să depună 1 ecsempl. din Tacitus pe masa on. Comitet, eară aceasta o fac în virtutea plenipotenței date de cătră on. Delegațiune academică.⁶

Pe lângă care, sunt și rămân cu profund respect ⁷.

A.N., Sibiu, F. Astra, 1871–79.

124

Brașov, 22 mai 1872

Cătră onorabilul Comitet al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român în Sibiu.

Sub data de 30 septembrie 1871 avusem onoare a încunoștința pe onor. Comitet că în Ministeriul cultelor și al instrucțiunei din România mi se arătase un mandat (asemnațiune), din iuliu 1869, pentru suma de lei noi 600, sumă votată de către Camerele României pe acel an în favoarea *Asociațiunei noastre transilvane*. Am adaos însă că, în sensul legilor românești, acel mandat espirase de mult, pentru că termenul lui era numai un an. Mi-am permis a da una suplică la același Minister, cu scop ca să ni se ia în considerațiune totala neștiință în care ne aflam despre acea generozitate nouă a legislativei naționale și să ni se numere acea sumă sau, dacă legile nu permit această modalitate, atunci Ministeriul să binevoiască a petrece aceeași sumă din nou în preliminarul pe 1872. Aflându-mă în decembrie earăși la București, am cercat din nou în acea cauză, eară în aprilile a cor[entei], mergând la Minister, d-l director Ghidionescu îmi arată că acei 600 lei noi s-au votat din nou, că lipsește numai ca să se îndeplinească formele compunerei și acceptărei mandatului, cu care apoi să mergem la Ministeriul de finanțe spre a ni se număra banii. În fine, acei 600 lei noi [i]mi veniră, eară eu i-am pus astăzi la poșta statului în aceeași monedă cu care s-au și încasat, adică în 30 napoleoni, carii fac 600 franci sau lei noi. Eu am dat quitanță pentru acel

⁶ Prezidiul Societății Academice Române.

⁷ Datarea, s-a făcut în funcție de ședința Comitetului Astei în care s-a discutat și această scrisoare a lui Bariț.

mandat la Ministeriul cultelor. Las însă la înțelepciunea și pătrunderea onor. Comitet ca să judece dacă se cuvine ca onorabilul Minister de culte să fie ascurat și din partea onor. Comitet despre primirea acestei sume.

Ceia ce mai pot adaoe la locul acesta este că în locurile competente din București s-a descoperit cu această ocasiune dorința ca, în cas când ar conveni și românilor de dincoace, asemenea sumă să fie întrebuințată pentru scopuri științifice și în specie pentru culegerea și publicarea de documente istorice naționale românești.

Cu aceeași ocasiune aflai din volumul budgetului tipărit că pe anul cor[ent] 1872, nu ni se mai votă nici un ban de subvențiune; cauza acestui refuz s-a dat de la mâna lungă, despre care la locul acesta nu-mi este permis a vorbi.

Fiindcă preste puțin vom intra în a șiasa lună a semestrului, se înțelege că până atunci îmi vor lipsi banii spre continuarea tipăririi foaiei¹; așa rog pe onor. Comitet ca să binevoiască a-mi asemna v.a.fl. 200 și am onoare a mă subscie cu profund respect

G. Baritiu²

A.N., Sibiu, F. Astra, 1872–130.

125

Brașiov, 31 mai 1872

Către onorabilul Comitet al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român în Sibiu

Am onoare a face cunoscut cum că cu diligeantul de astăzi am trimis un pachet cu cărți la adresa domnului vicepreședinte al Comitetului¹.

În acel pachet se află destinate pentru biblioteca *Asociațiunei* noastre:

1. *Analele Societ. acad.* tom. IV²

2. *Dicționarul Societ. acad.* fasc. III et IV³

¹ Revista *Astrei*, *Transilvania* al cărei redactor era Bariț.

² Scrisoarea lui Bariț a fost discutată în ședința Comitetului *Astrei* din 30 V 1872.

¹ Iacob Bologa.

² *Analele Societății Academice Române*.

³ Laurian A[ugust] T[reboniu]. Massim [Ioan] C., *Dicționarul limbei române, după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, I. București, 1871.

3. Glosariul⁴

1 [exemplar] *Mielul*,⁵ 1 [exemplar] *Rosa de Tannenburg*,⁶ 1 [exemplar] *Inelul regăsit*,⁷ 1 [exemplar] *Familia creștină*⁸; acestea se trimit gratis de către autorul, respectiv, traducătoriul lor, d-l profesor et director I.M. Răureanu⁹ în București. Același domn Răureanu avu marea generozitate de a dona și a împărți prin subscriptul pe la diverse biblioteci scolastice și societăți de lectură cu totul 20 esemplare din opurile aici enumerate, lăsând însă la discrețiunea mea cum să le împărțim. Așa eu am mai adaos în pachetul ce merge pentru onor. Comitet ca să binevoiască a dispune distribuirea acestor cărți precum urmează:

Câte un esemplar pentru biblioteca Seminariului central arhiepiscopesc din Sibiu iar celelalte 3 es[emplare] la 3 școale normale din scaunul Sibiului.

Din aceleași cărți am împărțit și în acest district și în al Făgărașului pentru școalele normale; am trimis și la Blaș în alăturatul pachet, pentru a cărui înaintare rog pe reverința sa d-l. protopop Ioan V. Rus¹⁰ ca să binevoiască a îngriji. Restul esemplarelor se împart în Banat, Sălaj, Maramureș.

Spre legitimarea mea și în semn de recunoștință patriotică ce cred că datorăm d-lui I.M. Răureanu, mă rog ca la timpul său să se facă mențiunea în procesul-verbal.

Văd din protocolul ședinței trecute că unii conaționali de ai noștri propun ca să participe și românii la expozițiunea universală ce se va deschide la 1 mai 1873 la Viena. După modesta mea opiniune, interesul cel mai bine înțeles al nostru ar cere ca în adevăr să participăm și noi prin un număr oarecare de obiecte la acea expozițiune. Mi se pare însă că sfiala noastră pe acest teren este preste măsură mare. Eu însă cred că dacă s-ar fi publicat și în limba românească, atât regulamentul general al expozițiunei eșit de la comisiunea împărăteasa, cât și clasificarea grupelor publicate de B[a]r[on] Schwarz, la Viena, în 16 sept. 1871, sfiala noastră ar dispărea în mai multe respecte, pentru că oamenii noștri ar putea afla destule obiecte de expozițiune care ar

⁴ Iaurian A[ugust] T[ireboniu]. Massim I[Ioan] C. *Glosariu care cuprinde în sine vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum și cele de origine îndouioasă după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, București, 1871.

⁵ I.M. Răureanu, *Mielul*, urmat de *Licuriciul*, București, 1868.

⁶ I.M. Răureanu, *Rosa de Tannenburg*, București, 1871.

⁷ I.M. Răureanu, *Inelul regăsit*, București, 1872.

⁸ I.M. Răureanu, *Familia creștină*, București, 1867.

⁹ I.M. Răureanu (1833–1904), profesor și director la școala internat Matei Basarab din București, traducător și prodigios literat, apreciat în epocă.

¹⁰ Ioan V. Rusu (1826–1905), protopop greco-catolic al Sibiului între 1862–1901, profesor de limba și literatura română la Liceul de stat din Sibiu, autor de manuale, secretar al Astrei între 1862–1875 și apoi vicepreședinte al acesteia între 1875–1878.

avea loc de ecs. în grupele nr. 1, 2, 4, 5, 19, 20, 21, cum și din obiectele adiționale care se văd pe pag. 8, semicoloana 2, de ecs. la punctu 2, 3, 4, 5. Preînștiințările la Camerele comerciale din Brașiov și Cluș trebuie să se facă în decursul acestei luni. Cred însă că acest termin se va prelungi, eară prepararea și transmiterea obectelor ar avea timp până în febr. 1873.

Aici în Brașiov se va face espozițiune particulară pe la finea lui febr. pe 8 zile și numai după aceea se vor transmite obiectele la Viena. Dacă este și cu voia onor. Comitet, atunci eu aş face un estras de grupe, poate și de regulament în foaia noastră¹¹; este însă indispensabilă conlucrarea celorlalte ziare românești pentru ca idea să poată străbate și la mase.

Cu profund respect

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1872-137.

126

Brașiov, 1873, ian. 12 n.

Către onorabilul Comitet al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român în Sibiu

Am onoare a transmite %, în original, una epistolă a studentului de la Viena, anume V. Nicolaescu, carele, alături cu 3 f. abonament al *Transilvaniei*, tramise și v.a. fl. 25, pentru fondul Academiei de drept¹. Această sumă de 25 f. o am înaintat astăzi prin asemnațiune poștală la adresa domnului v. presedinte Iacob Bologa, eară cei 3 f. de abonament i-am trecut la lista de aici [și] i-am întrebuintat la speze, până ce-mi vor veni alți bani, după revisiunea cont-curentului ce am submis spre cercetare.

Cu această ocasiune îmi iau voie a preînștiința pe on. Comitet că în 15/3 ian. va fi numai o coală din *Transilvania*, nu din lipsă de m[anu]s[cri]pt, pentru că, deși m[anu]s[cri]pte nu-mi vin mai de nicăiri în tot decursul anului, mă

¹¹ În *Transilvania*, nr. 12 din 1872 Bariț publică un lung extras din regulamentul expoziției universale de la Viena; date despre ea: *Transilvania*, VI (1873), nr. 8.

¹ Fondul pentru înființarea Academiei românești de drept s-a constituit, începând din 1866, prin colecte și donații, având ca punct de plecare donația de 1000 fl. a lui Iacob Mureșan, redactorul *Gasetei Transilvaniei*. El a crescut încet ajungând la 12.495 fl. în 1874 și la 20.065 în 1883, când Comitetul Astei care îl administra a hotărât folosirea lui pentru înființarea unei școli gimnaziale de fete la Sibiu.

silesc a-mi prepara eu totdeauna cel puțin câte 2 nri. înainte, dară s-a întâmplat că în tipografia respectivă să se bolnăvească 3 culegători dintr-odată, care de tifus, care de alta. Voi îngriji ca să [se] suplinească în nri. următori.

Al onor. Comitet cu profund respect

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1873–13. Original.

127

Brașiov, aprilie 8 n., 1873

Către onorabilul Comitet al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român în Sibiu

Domnul Xantus,¹ cunoscut etnograf, a provocat pe redacțiunile de aici, ca să trimită fieștecare câte un exemplar din cele cinci foi periodice care ies în Brașiov, pentru că dânsul voiește să facă și esposițiune literară și de publicitate în toate 3 limbile Transilvaniei. Tipografii noștri la care ese *Transilvania* trimise, în absența din Brașiov a subscrisului, numai un esemplar, nr. 6 a.c. Știind eu că onorabilele Comitet decisesse a trimite la esposițiune din toate produsele literare ale *Asociațiunei* noastre câte un esemplar și încredințat că acea decisiune se va fi executat întocmai, auzind de cazul sus arătat, îmi cunosc de a mea datorie a înștiința pe onor. Comitet, cu acel adaos că, în cazul când s-ar afla de trebuință a se trimite și numerii din anul acesta, eu m-aș grăbi a-i preface în broșură elegantă și a-i trimite. Aici însă vine întrebarea că la cine, la dl. Xantus, sau prin Camera comercială de-a dreptul la comitetul central din Pesta?² Rog pe onor. Comitet pentru invitațiune în cale presidială din cauza scurtimei timpului. În tot cazul, este de mare necesitate ca literatura noastră, multă, puțină câtă o avem, națiunea întreagă să fie reprezentată la această esposițiune, care va întrece pe toate. Tipografii și redactorii sași au trimis toate ce se tipărește la ei în limba nemțească.

Cu profund respect

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1873–94.

¹ Xantus János (1825–1894), etnograf maghiar, organizatorul unor expediții în Asia, director al grădinii zoologice din Budapesta, întemeietorul muzeului etnografic din capitala Ungariei.

² Comitetul maghiar pentru expoziția universală de la Viena din 1873.

Braşov, 1874 aprilie 28 n.

Către onorabilul Comitet al Asociaţiunei transilvane pentru literatura şi cultura poporului român în Sibiu

În adunările noastre generale mai vechi s-au prevăzut şi adoptat, în principiu, constituirea unor secţiuni ştiinţifice¹; s-au denumit şi presedinţi la acelea, totodată au fost invitaţi bărbaţii noştri de ştiinţe ca să se declare pentru specialitatea la care se simt atraşi. Se pare însă că timpul de curând trecut, adică aceşti 12 ani din urmă, cu evenimentele câte s-au desfăşurat într-ânsul, nu au fost acomodat pentru ca să se poată ocupa mulţi din noi cu cea ce se zice otium et studium, eară acei puţini la câţi le succese a se smulge şi subtrage de la influenţa evenimentelor, s-au văzut reduşi numai la puterile propriie. De activitate comună, colegială nu s-au putut folosi. Cel puţin asemenea experienţă se făcu în studiul istoriei. Nu-mi aduc aminte ca să se fie insinuat cineva de membru al secţiunii istorice, pre cât temp repaus[atul] Gavr. Munteanu fusese presedinte ales al aceleia, eară de când onoarea aceea se votă mie, până în momentul de faţă nu ştiu să se fie insinuat cineva la respectiva secţiune.

Într-aceea, Gavr. Munteanu traduse pe doi historici latini.² Eu din parte-mi publicai din documentele vechi, după metoda ce se vede în cursurile *Transilvaniei*. Alţii apucaseră de mai înainte a cultiva historia eclasiastică, precum repaus. Mitropolit Andrei³, canonicul Vasile Raţiu⁴, după aceştia archimandritul Nicolae Popea⁵; can[onicul] Cipariu publică în *Archivul* său documente de mare valoare; I.V. Rusu *Historia Transilvaniei*⁶, unii monografii, alţii altele; Ioan Meşiotă⁷ a tradus pe Pütz.

¹ Hotărârea privind constituirea celor trei secţii ştiinţifice ale Astei: filologică, istorică şi fizico-naturală, a fost adoptată la propunerea lui Bariţ „părintele secţiilor“, în cadrul adunării generale de la Braşov din 1862.

² Munteanu Gavr[il] I., *Caiu Suetoniu Trancuil, Vieaţa a XII imperatori. Traducere*, Braşov, 1867; *Idem, Opurile lui Caiu Corneliu Tacit*, Sibiu, 1871.

³ Andrei Şaguna, *Istoria bisericeii ortodoxe răsăritene universale*, [Sibiu, 1860].

⁴ Vasile (Bazil) Raţiu (1783–1980), canonic, rector al Seminarului teologic din Blaj, autorul mai multor lucrări de istorie bisericească şi drept canonic.

⁵ Referirea lui Bariţ priveşte prima lucrare istorică a lui Nicolae Popea (1826–1908), apărută la Sibiu în 1873: *Esclentia Sa Archiepiscopul şi Mitropolitul Andreiu baron de Şaguna*.

⁶ I.V. Rusu (1826–1905), protopop greco-catolic al Sibiului, canonic la Blaj, secretar II al Astei între 1861–1875, autorul unor cunoscute manuale de istorie între care *Compendiu de istoria Transilvaniei*; *Elemente de istoria Transilvaniei pentru învăţători şi şcoale populare*.

⁷ Ioan Meşotă, profesor la Gimnaziul ortodox din Braşov, autor şi traducător al unor lucrări istorice, între care şi aceea de istorie a lui Wilhelm Pütz. *Grundriss der Geographie und Geschichte der alten, mittlern und neuern Zeit*, I–III, Koblenz, 1850–1851.

Așadară, pe terenul historic tot s-a lucrat, deși nu în secțiune, nu în mod colegial și mai nicidecum sub auspiciile *Asociațiunei*. Eu nu voi cuteza să afirm niciodată că condițiunile atinse ar fi absolut necesare, pentru ca în timp, oarecând, să avem historia patriei, a națiunei și historia eclesiastică scrisă așa de bene, cu atâta critică, încât să o putem presenta lunei europene; cred însă că pentru noi cari am întârziat așa tare pre cât jugurile care le purtam era și mai grele decât sunt cele actuale, ar fi de mare folos dacă anume pe terenul historic ne-am învoi ca să ne împărțim laboarea pe epoce și perioade, eară această regulă o am observa tocma și în căutarea de documente. Eacă folosul pe care l-aș cunoaște și aștepta eu de la lucrarea în secțiune! După mine, acest scop s-ar putea ajunge fără ca membri secțiunei să aibă trebuința de a locui în aceeași urbe sau chiar de a se și aduna mai des, ci ei ar avea numai să-și împartă historia de la una epocă până la cealaltă.

Să aduc un exemplu. Este cunoscută dorința, de nu mă înșel, a inteligenței noastre întregi ca să avem și noi scrisă și publicată historia patriei și a națiunei, începând, dacă nu de unde au încetat bătrânii, cel puțin însă de la 1848 încoace, până la 1860, period foarte scurt însă cu atâta mai memorabil pentru noi, în multe respecte decizător pentru tot venitoriul nostru. Din acest period se află mulțime de documente publicate, mai ales în cele trei limbi ale patriei; lipsesc însă mulțime altele, care se află, parte în archive, parte pe la particulari. Un singur om nu va fi în stare să le adune pe acestea nici în ziece ani, afară de casul când i-ar sta la dispozițiune și timpul întreg și punga plină. Din contra, dacă s-ar afla cineva în Sibiu, altul în Cluș (archiv[ul] comitatului și al cetatei), al treilea în Buda și al 4-lea în Viena, din cei carii locuesc pe acolo, atunci scopul s-ar ajunge mult mai ușior și în speze neasemuit mai puțin. În același temp, alții s-ar putea ocupa de adunarea documentelor din alte perioade, în diverse locuri, după aceea le-ar concentra în una singură mână, cu scop ca să se pună în ordine cronologică.

În archivul Universității săsești și în al Comandei generale se află un număr considerabil de documente din anii 1848–9, care ar suplini foarte bine pe mai multe dintre acelea ale Comitetului românesc de pacificațiune, cu care ofițierii de insurgenți au făcut foc în noaptea din 11 mart., după căderea Sibiului. Eu, astădată, îmi iau voia a roga pe on. Comitet numai că să benevoiască a se informa prin unii dd-ni membri din sânul său dacă este sau nu posibil a mișloci decopierea de asemenea documente din aici numitele două archive. Înțeleg documente care au trecut încă de atunci în dominiul historiei. În cas de a se putea câștiga permisiunea, ar urma ca să ne înțelegem asupra modului decopierii prin indivizi locuitori în Sibiu.

Altă rogară ce-mi permit a face on. Comitet este aceasta.

S-a descoperit din oareșicare parte dorința ca *Asociațiunea* noastră să fie de aici încolo cu oareșicare atenție încă și către *arta și științele militare*: cu alte cuvinte, ca în măsura mijloacelor sale pecuniare să le încurajeze și pe acelea, precum a încuragiat de 13 ani încoace multe alte ramuri de specialități, anume unele cu succes surprinzător. Cunosc natura cea delicată a cestiunei; cu toate acestea citez a recomanda on. Comitet din toată convicțiunea pentru luarea în considerațiune de aproape și am pentru aceasta multe argumente. Țin cu aceia care doresc să vadă cât se poate mai mulți români în serviciu militar, în armată. Nu știu deacă din un număr circa de 16.000 ofițieri se află 2 % români, când eu cred că 10 % ar trebui să fie cifra minimă de ofițieri români. Tot asemenea ni se spune că este lipsă mare de subofițieri români în regimente românești sau cu români majoritate, ori de 1/2.

Vedem earăși că în, autorități militare, anume de la an. 1869, au comandat traducerea în românește a legilor, regulamentelor, instrucțiunilor și altor cărți militare. Este cunoscut că acelea traducțiuni n-au prea succes până acilea.

Eu cred că auctoritățile împărătești militare nu ar avea nimic în contra dacă, de ex. *Asociațiunea* noastră ar vota un premiu pentru cea mai bună traducțiune cum ar fi a regulamentului de exercițiu (Abrichtungsregulament), pentru cea mai bună gramatică germano-română, destinată mai vârtos pentru dd-ni ofițieri împărătești, sau premiuri celor mai buni studenți ostași din școalele acelor regimente care se completează din Marele Principat al Transilvaniei. Mi se pare chiar că s-ar vedea și accepta cu toată plăcerea dacă *Asociațiunea* noastră ar face și oareșicare stipendiu pentru elevi de naționalitate românească la vreo școală militară. Sau altele asemenea.

Faimosul aristocrat sârb Emeric Tököly* a testat în a. 1698, între alte sume, 100.000 f.c., cu condițiunea ca din interesele acelu capital să se țină în academia de la W[iener] Neustadt elevi de naționalitate sârbească carii își cunosc și scriu limba lor. Oferta și toate condițiunile sale fuseseră acceptate la tron cu toată grația și bunăvoința. eară condițiunile testamentului se împlinesc și respectă exact. Noi avem și alte exemple analoage destule.

Rog pe on. Comitet ca, folosindu-se de probatele consiliuri ale celebrității noastre militare înțeleg pe iubitul și veneratul nostru dn. colonel

* Emeric Thököly, mare latifundiar din Ungaria Superioară, conducător al nobilimii maghiare răzvrătită la 1677 împotriva Habsburgilor, ales principe al Transilvaniei în 1690 în dieta de la Cristian lângă Sibiu, participant la răscoala antihabsburgică a lui Francisc Rákoczi al II-lea.

b[a]r[on] D. Ursu⁹ să binevoiască a se pune în oareșicare atingere cu auctotirățile militare din loc în această cestiune care mie unuia mi se pare de importanță mare. Poate fi că eu mă înșel și nu m-aș mira de acesta, dacă reflectez la pozițiunea mea cu totul izolată, aici unde mă aflu, oricând meditez la cestiunile militare. Tocma pentru aceasta însă o supun la înțeleapta și prevăzătoarea apreciere a domniilor voastre.

În fine, după ce de la nr. 9 înainte îmi vor lipsi spesele necesare la edițiunea foaiei,¹⁰ mă rog a mi se asemna la casă v.a.f. 200, conform praxeii observate și mai înainte, spre a plăti papiru, tipariu, timbruri, expedițiuni.

Pe lângă care sunt și rămân cu profund respect.

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1874–82. Original.

129

Brașiov, 22 iuli. 1874

Către onorabilul Comitet al Asociațiunei tr[ansilvane] pentru literatura română etc. Sibiu

Știind eu că onorabilele Comitet va voi să încheie pentru adunarea generală¹ comput special și pentru foaia *Asociațiunei* „Transilvania“, [î]mi țin de datorie a transmite și subșterne alăturatul cont curent interimal, continuat până în 15 aug. adică incl[usiv] până la nr. 16 al „Transilvaniei“. Computul este basat în partea sa cea mai mare pe cifre, cum am zice stereotipe, ficse, cunoscute din computurile de mai înainte, căci speze neprevăzute obvin foarte rar.

Prin acest comput adeveresc totodată primirea în 2 rate de v.a. fl. 400, de-a dreptul de la cassa *Asociațiunei*, tramiși prin dl. cassar, căpitan Const. Stezariu, ear cu această ocasiune cer d-lui cassar scusele mele că nu am putut adeveri primirea acestor sume altmintrea decât numai prin subscrierea

⁹ David Urs, baron de Marginea (1816–1897), colonel care s-a distins în războiul din 1859 cu Franța și Sardinia și în cel din 1866 cu Prusia și Italia; după pensionarea sa survenită în 1867 a condus comitetul care a gestionat averile regimentului I de graniță românesc și a fost foarte activ în cadrul Astei din conducerea căreia a făcut parte.

¹⁰ Revista *Transilvania*.

¹ Adunarea generală a Astei pe anul 1874 s-a ținut la Deva în 10–11 VIII.

recipisei poștale, din cauză că, absentând 7 săptămâni de acasă, mi-a fost imposibil să scrie quietanție și a trimis de-a dreptul. Tocmai în zilele de la 11 august înainte, voi fi în aceeași poziție de a călători earăși pre vreo 6 săptămâni, de aceea rog pe onor. Comitet ca, dacă află cu cale, să binevoiască a mai face anticipațiune de 100 fl., pentru ca să se poată plăti în absența mea șpelele cerute până la finea lui septmbr., mai vârtos că actele care vor eși de la adunarea generală, vor cere ca să dăm un nr. sau doi de câte 2 coli, în loc de 1 1/2, căci altminteră acte de acelea vin prea târziu la cunoștința publicului. În vreun cas de mare urgență, pentru vreun intimat personal carele nu ar concerne imediat redacțiunea, rog pe reverența sa dl. secretar² ca să binevoiască a mi-l comunica sub adresa mea la București, strada Academiei nr. 25, la Ștefan Dimitriu.

D-l. director I. Rîureanu³ avuse bunătatea a-mi comunica, în confidență, obligându-mă la discrețiune că are în cuget să facă ceva pentru *Asociațiunea* noastră, dară cere mai întâi să ne cunoască statutele. Eu am un singur exemplar. Rog pe secerariat ca să-i transmită 2–3 esempl. din statute la București, în institutul Matei Basarab, strada Craiovei. Se mai cere a ști dacă poate cineva să facă la *Asociațiunea* noastră fundațiune de bani pentru vreun scop anumit și exclusiv de ecs. pentru burse sau numai pentru literatură, premiu, subvențiune etc. Un amic al meu din București are un scop special pentru care ar dori să deie o sumă anumită la fondul *Asociațiunei*. Această cestiune se mai aruncase și la adunarea din 1862 în Brașiov! Atunci însă s-au aflat că nu era oportună din unele cauze destul de grave pe atunci⁴, care însă cred că astăzi nu mai există.

Rog pe onor. Comitet ca să binevoiască a da cestiunea aceasta în decisiunea adunării generale la Deva și cu aceasta am onoăre a subscrie cu profund respect⁵.

Georgie Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1874–147. Original.

² Ioan V. Rusu, secretar II al Astrei între 1861–1875.

³ I. M. Rîureanu, profesor și director al Școlii Matei Basarab din București.

⁴ Referire la suspiciunile centrifugale care planau asupra românilor din Transilvania în anii unirii Principatelor și a consolidării acesteia.

⁵ I. M. Rîureanu va institui la *Astra*, în amintirea fratelui său, o fundație de burse care avea în 1883 un capital de 1300 fl.

[Brașov, noiembrie 1874]

Către onorabilele Comitet al Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român, în Sibiu

Subscrisul mă simț obligat a supune la cunoștința onor. Comitet următoarele împregiurări și, respectiv, rogare.

Ales în comisiunea lexicografică de revisiune la Societatea noastră academică¹, chiebat totodată și de interese industriale, voi fi necesitat ca să petrec una lună întreagă la București, adică de la 15/27 mai [1875] înainte. Umblarea manuscriptelor, corecturilor, revisiunilor în sus și în jos, între capitala României și Brașov, mai este împreună până acum cu multă pierdere de timp și cu alte incomodități. Între aceste împregiurări, am aflat un mijloc de simplificarea lucrărilor și publicarea fiecărui nr. al „Transilvaniei“, tot în câte 2 coli, însă așa ca tot să nu easă pe anul întreg mai multe ca de 36 coli, adică câte 1 ș coală pe lună, prin urmare spesele să fie tot cele vechi². În modul acesta 36 de coli ar eși până pe la începutul lui decembrie și prin urmare lectorii nu ar fi nedreptățiți întru nimic, mai ales că și prețul acestei foi este neuzit de mic în tot coprinsul Daciei și al Panoniei³. Cu această accelerarea a editurii va mai fi început încă și un alt folos că adică interesantele și frumoasele disertațiuni ținute în adunarea generală de la Deva⁴ vor veni cu atât mai curând la cunoștința lectorilor carii n-au participat la acea adunare.

Mai departe este datoria mea ca cu 1-a ianuarie să easă și nr. 1, 1875, regulat.

În cas de a mi se concede această mică modificare a editurii, adică accelerarea cu 1 lună, apoi urmează de sine că plățile respective încă au să se facă cu 1 lună mai curând. Din această cauză și pentru ca să nu fiu infestat pe la București pentru marce poștale, remunerațiunea expeditorului ș.a., mă rog ca on. Comitet să binevoiască a-mi asemna v.a.fl. 200 aconto speselor editurii pe restul nr.-ilor. Diferența ce va rezulta în minus sau plus se va egaliza la încheierea calculului meu anual.

Am onoare a fi și a subscrie cu profund respect⁵

Georgie Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1874–252. Original.

¹ Societatea Academică Română din București.

² Revista *Astrei* a apărut până în 1874 de două ori pe lună în câte trei coale.

³ Prețul revistei *Transilvania* era în 1874 de 2 fl. pentru membrii *Astrei* și de 3 fl. pentru nemembrii ei.

⁴ La adunarea generală a *Astrei* de la Deva, care a avut loc în 10–11 VIII 1874, s-au prescurtat conferințele lui Axente Sever: *Causele miseriei poporului român, urmările ei și încercări de a o delătura*; dr. I. Al. Lapedatu, *Cultura poporului, în specie la români*; dr. Grigore Silași *Însemnătatea literaturii române tradiționale*.

⁵ Datarea s-a făcut în funcție de ședința din noiembrie 1874 a Comitetului *Astrei*.

Braşov, 1875, febr. 7 n.

Către onorabilele Comitet al Asociaţiunii transilvane pentru literatura şi cultura poporului român, în Sibiu

În nex cu supusa mea relaţiune ce am onoare a subşterne, de dato 31 ian. a.c., împreună cu computul editurei „Transilvaniei“ pe an. 1874, astăzi transmit listele de legitimaţiune pentru cele 500 exempl. tipărite şi, parte, transmise la abonaţi şi neabonaţi în cursul anului, parte legate uşor şi înaintate la Sibiu în primirea on. Comitet.

S-au transmis legate la Sibiu	exempl. 200
S-au împărţit prin poştă şi prin alergătoriul local, precum se vede în % extras protocolar	290
S-a vândut la Diamandi Manole, după încheierea computului, ca la membru Aso[ciaţiunii], cu 2 fl.	1
A cerut <i>M[agyar] Polgár</i> ¹ , în schimb pentru <i>Történeti Lapok</i> ² şi s-a tramis în 11 ian. a.c.	1
S-au reţinut aici 5 ex. întregi spre vânzare şi 1 stingher, ca din acestea şi celelalte defectuoase să se dea nri. preste an la cine mai cere.	6
Restul, defecte, rupturi, rămase acilea	2
	<u>Suma 500</u>

În extractul protocolar ad. I, comparat cu poziţiunea sa 76, ultima, împărţitele 35 ex. în Braşov nu consumă deloc cu lista abonaţilor locuitori în Braşov, dară această diferenţă se esplică așa că, precum înafară merge un număr considerabil de exemplare gratis şi în schimb, așa şi acilea se împart mai multe fără plată şi anume:

La mâna tipografilor rămâne totdeauna câte 1 nr., spre a se şti informa la articlii continuaţi şi la anunţuri, care apoi se şi mânjeşte până la anul ex. 1	
La redactor, ca să poată fi în curent cu lucrările sale	1
La presidiul Magistr[atului], resp[iv], poliţie	1
La poştă reg[ească] locală (care cere cu insistenţă)	1
La <i>Gazeta Trans[ilvaniei]</i> , schimb	1
La <i>Orientul latin</i> ³ , schimb	1
La biblioteca Gimnaziului rom[ânesc]	1

¹ *Magyar Polgár*, ziar politic care apare la Cluj în 1867 având ca redactor responsabil pe K. Papp Miklós.

² *Történeti Lapok*, revistă de istorie care a apărut la Cluj între 1874–1876 sub redacţia lui K. Papp Miklós.

³ Ziar apărut la Braşov între 1874–1875 având ca redactor pe avocatul Aron Densuşianu.

Căpitanului Ignat pentru împrumutare de documente istorice la foaia noastră 1

Tipografiilor obligați a trimite pe răspunderea lor exempl. oficiale la procuror, minister, academiile de știință⁴ 4

La nefericitul expeditor G. Dobrin, a rămas 1
14

Ca schimb se dau la toate foile noastre românești câte ies dincoace, în Dacia Super[ioară] și în Panonia, eară dincolo⁵ merg 8, până în 10, tot schimb, dară la unele foarte neregulat, pentru că ies câteva luni, apoi ies altele în locul lor care earăși apun și așa eu mut schimbul preste an de la unele la altele.

Dintre cele neromânești ne aflăm în relațiune de schimb numai cu *Osten*⁶ și cu *Máramaros*.⁷ Îmi venise și una rutenească, de joi până mai apoi, și dispăru. Mai deunăzi ne ceru dn. Pop Miklós⁸, precum însemnai din sus, dară văd că păcălește; îi cerui de urgență, dară [î]mi va veni, căci el s-a îmbiat.

Din cele vechi mai am exemplarele trecute în lista II.

În fine, aduc la cunoștința onorabilelui Comitet știrea, precum cred, nouă tuturor plăcută, că reverența sa domnul preposit Ștefan Moldovan de la Lugoș, odinioară conșcolar și totdeauna amic al meu⁹, în zile bune și mai multe rele, transmise la redacțiune spre publicare prea interesanta sa colecțiune de documente din anii 1848 et 49, împreună cu un memorial scos din ziarul său pe care-l portase în timpul acela. Dn. preposit dedică și oferă aceste documente *Asociațiunei* noastre¹⁰. Ele vor umple mari lacune și ne vor desdăuna în parte pentru arhivul Comitetului de pacificațiune aruncat în foc de cătră câțiva ofițieri ungurești în noaptea din 11 mart. acolea în Sibiu.

Cu profund respect,

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1875–43. Original.

⁴ Exemplarele legale

⁵ România.

⁶ *Der Osten*, cotidian apărut la Viena între 1868–1880.

⁷ *Máramaros*, publicație apărută la Sighețul Marmăției în 1865, având ca redactor responsabil pe Szilágyi István.

⁸ Ziarist clujean, redactor al ziarului *Magyar Polgar* (1867–1904) și al revistei *Történeti Lapok* (1874–1876).

⁹ Ștefan Moldovan, protopop greco-catolic al Mediașului, vicar al Hațegului.

¹⁰ Memorialul de 83 de pagini al canonicului preposit Ștefan Moldovan purtând titlul: *Estras din ziarul vieței mele de la a. 1848/9* este publicat în: *Transilvania*, VIII (1875), nr. 7–15; cele 79 de documente din colecția sa privind anii revoluției: *Ibidem*, nr. 16–20, 22–24.

Braşov, 1875, mai 1, n.

Către onor. Comitet al Asociaţiunei transilvane pentru literatura şi cultura poporului român, în Sibiu

Cu poştă de astăzi am transmis pe adresa on. Comitet pentru biblioteka Asociaţiunei 1 pachet cu cărţi. Lista lor se află alăturată în unul din fasciculi *Dicţionarului Societăţii Academice*¹. Toate cărţile merg gratis, la care însă îmi permit a observa acestea!

Până în 19 octombrie 1874 am fost trimis din *Dicţionar*, succesive de la fasc. I până la XXII; acum urmează de la XXV-XXIX, eara XXIII-XXIV îmi lipsesc; în urmarea unei erori; am scris însă ca să vi se remita de-a dreptul de la Bucureşti. *Die Rumänen der Oesterreichischen Monarchie*² aveam un duplicat, însă numai fasc. II et III, că I nu se mai află de mult. Decumva biblioteca *Asociaţiunii* are aceşti fasciculi memorabili, rog ca ai mei să se dea unde va afla cu cale on. Comitet, de ex., la biblioteca Seminarului central mitropolitan în Sibiu.

Memorialul d-lui Popasu, aşa pesimist cum este, merită de a fi conservat ca semn al timpului, ca product al spiritului neîndestulat cu stadiul de progres la care ajunsse naţiunea în scurtul period de 41 de ani (de la 1834, de când au eşit ruşii din ţară).

Din *Transilvania* începui să dau câte 2 coli la fiecare nr. Sunt necesitat să urmez aşa vreo 2 luni din două cauze: 1) că acum, ca niciodată de 7 ani, îmi veni m[anu]s[cript] mult dinafară 2) că mai târziu, alte vreo două luni voi fi constrâns earăşi a călători şi ca să nu-mi tot alerge corecturile din loc în loc după mine, fără va fi numai o dată pe lună. Aşadară în nici un cas nu se va încărca bugetul nostru cel sărac.

Suntem în a cincea lună cu redacţiunea şi tipărirea³, de aceea mă rog ca on. Comitet să binevoiască a mai asemna vreo sumuşoară pentru coperirea speselor, 150 până la 200 f., după cum i se va părea şi, fiindcă în a doua 1/2 a lui mai aş avea să plec, voi avea trebuinţa să regulez plăţile până atunci.

Cu acestea am onoare a fi şi a subscrie cu profund respect

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1875-88. Original.

¹ Este vorba despre dicţionarul lui A.T. Laurian şi I.C. Massim publicat sub egida Societăţii Academice din Bucureşti.

² [August Treboniu Laurian], *Die Rumänen der Österreichischen Monarchie*, I-III, Wien, 1849-1851.

³ *Transilvania*.

Sibiu, mart. 30 n., 1878

Către onorabilele Presidiu al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român, în Sibiu

Împregiurări cu totul independente de voința mea¹ m-au împedecat a subșterne până acum onorabilului Comitet computul de la edițiunea organului său literar „Transilvania“ pe anul întreg 1877, de aceea, rogându-mă ca să fiu escusat, am onoare a subșterne acum usitatul cont curent cu aclusele sale, și mă rog, ca în cas de a se afla în regulă, să mi se dea absolutoriu.

Suma cheltuielilor, la prima vedere, ar apărea mai mare decât în alți ani, în realitate însă este mai tot aceea și diferența vine numai de la împregiurarea că în a. 1876 rămăsese un sold în favoarea redacțiunei de v.a.fl. 129, precum a rămas și astădată v.a.fl. 7,50 din a. 1877.

Exemplarele întregi, legate și toate cele defectuoase sunt transportate în cancelaria *Asociațiunei*.

Pe anul acesta promisem de la cassă aconto cheltuielilor edițiunei v.a.fl. 150, din care sumă s-au ajuns a se plăti parte considerabilă a edițiunei, dară până în 1 aprilie st.n. cheltuielile sunt cam acestea:

Tipariul, 7 nri., 1 ș coală a 19 fl.,50	v.a.fl. 142,50
10 ș ris[me]chatie, a 3 fl. 5 cr. la 7 nri.	36,60
La espeditor pe 3 luni a 5 fl.	15
Mărci la poștă	21
1 balot de chartie cumpărat la nri. următori	33,50
La portar în Brașov pe 3 luni	3
	v.a.fl. 251,10

Așa, rog pe on. Presidiu ca să binevoiască a dispune să mi se mai asemneze la casă v.a.fl. 200.

Cu profund respect

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1878–59. Original.

¹ În 1877–78 lui Bariț i s-a intentat un lung proces de presă pentru apelul adresat de el în *Gazeta Transilvaniei* femeilor române în vederea colectării de ajutoare pe seama armatei române; a fost achitat de către curtea de jurați din Sibiu.

Sibiu, 6 martiu 1879

Către onorabilele Comitet al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român, în Sibiu

Subscrisul rog pe onor. Comitet ca să binevoiască a primi dimisiunea mea din funcția de secretar al *Asociațiunei*¹. La depunerea dimisiunei mele pe masa *Asociațiunei* noastre mă constrâng diverse împrejurări, între care sunt: 1) că eu în această calitate și în împrejurările actuale nu văd că aş avea nici o ramură de ocupațiune din câte sunt destinate pentru secretar I în Statute; 2) chiar să mai fie ceva din acelea, etatea mea prea înaintată nu-mi permite a fi distras de la alte lucrări ale mele; 3) lucrările literare cu a căror executare mă onorase *Societatea Academică Română*, sunt de natura ca să-mi răpească tot timpul cât mi-ar mai prisosi de la alte ocupațiuni proprii ale mele; 4) ulterioara mea petrecere în Sibiu, care este reședința Comitetului *Asociațiunei*, este cu totul incertă.

Tot din acestea cauze și din altele ce nu folosește a le memora, mă rog ca să fiu dispensat cu totul de sarcina și răspunderea morală ce cad asupra mea ca presedinte al secțiunei istorice de care nu mă simț nicidecum capabil.

Cu această ocasiune, am onoare a transmite, din comisiunea d-lui consiliar Dim. Moldovan, 19 volume, 4 fasciculi și 1 atlante, 88 de foi, am putea zice primitiv², toate pentru biblioteca *Asociațiunei*, donate de domnia sa, cum se parte, cu cuget de a se realiza idea expozițiunii și pe la noi.

Trimit și 11 fascicule din *Revista științifică*³ tot la bibliotecă, 1 *manuscript*, *Istoria Daciei*, în genere și în specie a Daciei centrale, de Vasilie Popescu, paroh în Jucul de jos, comit. Cluș. Acest m[anu]s[cript], ca I parte, se trimite spre revisiune, ca de probă, la secțiunea istorică.

Mai departe, dn. G. Sion, secretariul general⁴, cere în % scrisoare, foaia *Transilvania* pe 1877 și 1878, dară firește, conform concludului luat de cătră onor. Comitet sub nr. 316 din 29 oct. 1877, separat și disertațiunea mea academică, publicată în *Transilvania*, 1878, pentru *Anale*⁵.

¹ Bariț va îndeplini funcția de secretar I al *Astrei* timp de 27 de ani până în 1888 când va fi ales presedinte al ei.

² Ar putea fi vorba despre: *Geografia. Die fünf Theide der Erde*, singurul atlas mare, incomplet aflat în biblioteca *Astrei*, potrivit catalogului acesteia publicat de N. Togan la Sibiu în 1895.

³ *Revista științifică* a apărut la București între 1870–1881 sub redacția lui P. S. Aurelian.

⁴ Gheorghe Sion, secerarul Societății Academice Române.

⁵ *Analele Societății Academice Române*.

Tinerii de la Cluș cer 2 nr.

Un preot nu cere mai puțin decât defecte, tocma din anii 1869, 1870, 1873, 1875, 1877, 1879. Urmele acestei pretensiuni curioase s-au păstrat și sub nr. 209/1877, iuliu 29.

După acestea, am onoare a mă subscrie cu profund respect

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1879–42. Original.

135

Sibiu, 28/16 iunie 1880

Către onorabilele Comitet al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român

Fericitul Andrei Mureșian s-a mutat dintre cei vii, după suferințe fără nume înainte de aceasta cu 16 ani. Cunoscută fiind starea materială a familiei rămase în văduvie și orfană, dară fiind cunoscute și mai bine manumentele neperitoare ale geniului său, lăsate națiunei ca hereditate, mai mulți bărbați iluștri și recunoscători ai meritelor confratelui lor repausat, se învoiră ca să-i pună la mormânt o peatră, deși modestă, dară să conserve memoria bardului națiunei pentru generațiunile următoare. S-au deschis colecte pe care *Asociațiunea* noastră le-a luat sub protecțiunea ei, ceea ce, dacă nu s-ar ști din alte acte, se adeverește în mod autentic prin împregiurarea că *Asociațiunea* administă fondul respectiv, prin comitetul său și adunările generale îi cer în fiecare an computul.¹

Eu cred că după 16 ani e timpul ca monumentul cerut de națiune să se pună odată deasupra cenusei lui Andrei Muresian. până ce nu va dispărea urma groapei și care pausează la s. biserică „de pe Tocile“, în Brașiov.

Suma de 400 fl. destinată pentru acest scop se află în ființă la Comitetul Asociațiunei¹. De mai este și altă sumă adunată spre același scop în Brașiov, se poate afla fără dificultate.

După acestea eu rog pe on. Comitet al *Asociațiunei* ca cestiunea înălțării monumentului în memoria lui Andrei Mureșian să binevoiască a o pune la

¹ Primele demersuri ale *Astrei* pentru un monument în memoria poetului Andrei Mureșan s-au făcut în 1872, când s-au inițiat colecte în acest scop; suma colectată era în 1880 de 442 fl.

ordinea zilei în adunarea generală ce se va ținea între 7 și 9 august a.c. la Turda în acel sens că Comitetul ce se alege să fie autorizat și însărcinat ca, între marginile sumei întregi ce se va constata că se află destinată pentru scopul aici arătat și fără a trece preste aceea, să procure un monument și să îngrijească prin despărțământul din Brașov pentru așezarea lui, cel mult în termen de 1 an².

Tot Comitetul să aibă a se consulta asupra formei monumentului, a o alege, cum și a decide asupra modului procurării lui.

Rogându-mă ca această propunere a mea să se dea în desbaterea on. Comitet, sunt prea plecat

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1880–115. Original.

136

Sibiu, 1880, iunie 28/16

Către onorabilele Comitet al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român

În anul trecut, 1879, rogasem onor. Comitet ca să binevoiască a mă dispensa cu totul de funcțiunea de secretar al *Asociațiunei*¹; atunci însă mi s-a dat rezoluțiune în acel sens că on. Adunare generală, eară nu on. Comitet este în drept a-și dimitte pe funcționarii săi.

Astădată vine împlinirea legală că cu împlinirea de 3 ani expiră funcțiunea Comitetului întreg, împreună cu funcționarii săi.

Onor. Comitet a avut în decursul unui an întreg ocaziune de a se convinge din propria experiență că așa precum s-a transformat și activitatea Comitetului prin înființarea secțiunilor², pre temeul cunoscutului regulament, și anume

² La adunarea generală de la Turda din 7–9 VIII se hotărăște reluarea colectelor, astfel încât monumentul să poată fi inaugurat în 1883 când întâlnirea anuală a *Astreii* urma să aibă loc la Brașov. Deoarece însă în 29 IX 1882 s-a constituit la Brașov un comitet special care s-a angajat să ridice o piatră funerară pentru Andrei Mureșan — sfințită în 1883 — fondurile bănești adunate pentru monumentul acestuia — prea mici pentru scopul propus — vor rămâne în continuare în administrația *Astreii*.

¹ Vezi supra 6 III 1879.

² Secțiunile științifice ale *Astreii*, istorică, filologică și fisico-natură, plănuite în 1862, s-au organizat efectiv în 1877 la adunarea generală de la Blaj.

după litera și spiritul §-lui 8 din acela, unul din cei doi secretari prevăzuți în statutele *Asociațiunei* nu mai are nici un înțeles, întru atâta încât postul său dă numai ocasiune la sotise și insulte, ca și cum acela ar fi o sinecură, prin urmare s-ar înghite o parte din veniturile *Asociațiunei*.

Nefiind eu datat cu insulte de natura aceloră, rog pe onor. Comitet ca dimisunea mea să binevoiască a o notifica adunării generale, în acel sens că un post de secretar a devenit cu totul de prisos³.

Cu profundă stimă

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1880–114. Original.

137

Sibiu, 14/2 mai 1887

Către onorabilele Comitet al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român în loc

În dorința mea de a vedea întemeindu-se pentru Școala superioară de fete și al ei internat¹, una bibliotecă modestă, corespunzătoare scopului, avusem onoare a transmite astă-earnă, în primirea onorabilei Direcțiuni a școalei vreo 19 cărți, de dar din partea mea.

Astădată îmi permit a mai oferi spre același scop alte 10 cărți și publicațiuni alese așa, încât una parte a lor, pe lângă prețul de boltă, să aibă în ochii generațiunei tinere și așa numitul „pretium affectionis“, încât adică auctorii lor repausați au fost odinioară recunoscuți ca tot atâți pilastrii tari ai templului sacru ce se ridică dintr-o generațiune în alta pentru cultura noastră națională, precum Țichindeal², Nic. Bălcescu, Andrei Mureșianu. Celelalte se reduc mai mult la actualitate.

Încât pentru opul titulat: *Biserica episcopală a monastirei Curtea de Argeș*, 1886, foliant cu multe ilustrațiuni foarte prețioase, editat însă în prea

³ În ciuda acestui episod, Bariț va continua să rămână secretar I al *Astrei* până în 1888, când devine președintele ei.

¹ Referitor la școala gimnazială de fete a *Astrei* vezi: V. Bologa, *Școala civilă de fete cu internat a Asociațiunii în: Transilvania* XL (1911), nr. 4.

² Nu cunoaștem nici un catalog al bibliotecii *Școlii civile de fete*, dar în biblioteca *Astrei* se găsea volumul lui Țichindeal, apărut la Buda în 1814: *Filosoficești și politicești prin fabule moralice învățători*.

puține exemplare și numai de lux, eu pe acest exemplar l-am câștigat prin favoare particulară. Crezând eu că acest op elegant, eșit din un atelier românesc, are trebuință de a fi foarte bine păstrat pentru totdeauna, va fi îngrijit mai bine de mâni delicate femeiești. Vreo 30 de ilustrațiuni, între care cele elaborate de regină, ocupă loc eminent, cum și mai multe facsimile din veacul în care se zidesc numita biserică, dau acestui op o valoare cărei, după modesta mea părere, abia i s-ar putea fixa un preț în bani.

Am aflat că cu apropierea examenelor on. Direcțiune este îngrijată pentru cumpărarea de premii; mă rog ca să se primească din partea mea spre acel scop v.a.fl. 5.

Catalogul cărților oferite ca dar pentru numita bibliotecă se vede pe foaia cealaltă.

Cu profund respect

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1887–293. Original.

138

Sibiu, 21 iuliu n. 1888

Cătră onorabilul Comitet al Asociațiunei Transilvane!

Subscrisul am onoare a supune la cunoștința onor. Comitet că, în urmarea vechilor mele cunoștințe avute cu publiciști din capitala României, în primăvara trecută intrând în corespondență cu on. domn. Nicolae Basarabescu, prin mijlocirea d-sale, ni s-a trimis pentru biblioteca *Asociațiunei* 14 exemplare din ziarele *Buciumul*¹ și *Trompeta Carpaților*² ale renumitului publicist Cesar Boliac³. Acest dar frumos se face *Asociațiunei* de cătră doamna vid. Pleșoianu⁴, soră a repausatului Boliac, locuitoare în București.

Sunt de părere că acest dar este pentru biblioteca noastră de valoare considerabilă, nu doară din cauză că acel ziar era odinioară oprit în această țieră, ci numai din cauză că Boliac cultivase, ca prea puțini alții, *numismatica* și *keramica*, ambe științe foarte necesare la cultivarea istoriei noastre.

¹ Ziar unionist fondat în 1856 de către C. Boliac.

² Ziar apărut în 1863 având ca redactor pe Cezar Boliac.

³ Cezar Boliac (1813–1881), ziarist, scriitor, participant la revoluția de la 1848, fondatorul ziarelor *Espatriotul* (1849), *Buciumul*, *Trompeta Carpaților*.

⁴ Nicolae Pleșoianu, ofițer, participant la revoluția de la 1848, membru al guvernului provizoriu constituit la Izlaz, apoi comandant al regimentului nr. 3 din București.

Rog pe on. Comitet ca, printr-o scrisoare la adresa doamnei dăruitoare, să binevoiască a o asigura de primirea interesantei donațiuni.

Prea plecat,

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1888–203.

138 bis

Sibiu, 17 iuliu n. 1889

La onorabilele Comitet al Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român

Subscrisul am onoare a oferi pentru colecțiunea numismatică și pentru biblioteca *Asociațiunei*:

1. Medalia cea mare, comemorativă, din bronz de tun, relativă la proclamarea regatului României¹.

2. Altă medalie în memoria lui Miron Costin, renumit ca bărbat de stat, ca scriitor și ca martir al tiraniei sălbatice.

3. *Geschichte des k.k. Infanterie-Regiments Nr. 50*² (adică al 2-lea grănicer de la Năsăud), carte lăsată mie de către neuitatul meu amic c.r. căpitan Borgovan³, puțin înainte de moartea sa, cu condițiune ca după ce voi lucra dintr-însa să o dau la biblioteca Asociațiunei transilvane, a cărei prosperitate el o doria ferbinte.

4. Un exemplar din studiul meu: *Părți alese din Istoria Transilvaniei pre cei din urmă 200 de ani*⁴.

Cu distinsă stimă și respect,

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1889–149.

¹ Medalie turnată în 1881 din unul din tunurile turcești cucerite la Plevna în 1877.

² Treuenfeld, G., *Geschichte des k.k. Infanterie-Regiments Nr. 50*. Wien. 1882.

³ Vasile Borgovan.

⁴ Georgie Baritiu, *Părți alese...*, I. Sibiu, 1889.

Sibiu, 21 mai 1890

Onorabil Comitet al Asociațiunei Transilvane!

Cunoscând și eu marea necesitate de a se forma pentru internatul *Asociațiunii noastre*¹ o bibliotecă specială, care să fie compusă mai vârtos din cărți școlastice și de educațiune, am onoare a mai transpune în proprietatea *Asociațiunii* încă și cărțile cuprinse în alăturatul catalog, în număr de 53, cu rugarea ca onoratul Comitet să binevoiască a dispune încorporarea lor în numita bibliotecă a internatului, la care s-a și pus un modest început în anii de când funcționează internatul și Școala civilă de fete².

Cunoscută este lipsa cea mare de manuale românești relative la unele științe care se propun în școalele superioare de fete, dară tot așa sunt cunoscute și strictele intinate al ministriului cultelor prin care studiile manuscrite sunt oprite din clasă, de unde urmează că și până când toate studiile câte se propun *ca obligate*, cel puțin din punctu de vedere al terminologiei române să aibă personalul didactic compendii auxiliare.

Al onor. Comitet cu distinsă stimă și respect,

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1890-89.

Sibiu, 6 iuliu n. 1890

Onorat Comitet, domnilor colegi!

Prin concludul d-voastră, luat în ședința din 7 septembrie [1]889, mi-ați încredințat exercițiul dreptului de suprainspecțiune, în numele d-voastră, al cursului regulat al tuturor afacerilor institutului¹, pre lângă condițiunile

¹ Este vorba despre internatul *Școlii civile de fete*, de la Sibiu, înființată printr-o hotărâre a adunării generale din 14-17 VIII 1883 a *Astrei*, din suma de 20.065 fl., adunată începând din 1866 în vederea întemeierii unei Academii românești de drept. obiectiv devenit imposibil, pe de o parte datorită insuficiențelor financiare, pe de alta datorită ostilității oficialităților.

² Deschiderea Școlii civile de fete de la Sibiu a avut loc la 15 IX 1886.

¹ Școala civilă de fete cu internat a Asociațiunii deschisă în 15 IX 1886.

prevăzute în secțiunea din urmă a *Statutului de organizare al Școalei civile de fete împreunate cu internat*. Acea misiune nu prea ușoară se aflase până atunci în mâna cea mai competentă,² dacă alte afaceri numeroase, relative la instruirea și cultura mai multor mii din poporul român, i-ar fi permis a se mai însărcina și cu această misiune la acest institut, pentru a cărui înființare lucrase și stăruise cu devotament fără pereche, din momentul în care *Asociațiunea* decisese realizarea planului salvator.³

Nu voi nega întru nimic că după câte neînțelegeri se întâmplaseră într-un răstimp oarecare chiar între personalul didactic și al internatului⁴, misiunea cu care m-ați onorat o primesc cu destulă îngrijire, acum la anii mei, în cari agitațiunile spirituale pot să aibă o influență ruinoasă asupra organismului omenesc. Acum însă după, încheierea anului școlastic, vin a-mi îndeplini dorința la care sunt obligat în sensul §-lui 8 din statut, cu atâta mai vârtos după ce în ședința din 23 iunie ați voit ca Comitetul să fie reprezentat la examene tot prin mine ca delegat-comisar, prin urmare să vă și aștern un raport în scris despre rezultatul examenelor și despre observările ce voi fi făcut din cauza lor.

Încât pentru rezultatul examenelor din anul acesta de la *Școala civilă de fete*, aș putea să mă provoc de-a dreptul la judecata tuturor acelor bărbați competenți, care, pe lângă ce cunosc sfera de activitate tăiată de lege și de statutele școalei, au și asistat la examinarea din mai multe studii, alături cu câțiva părinți de ai elevelor, veniți înadins cu scopu de a se informa în persoană despre progresele făcute în studii, ca și în educațiune nobilă de cătră ficele lor. Nu a fost niciunul care să nu-și fie descoperit deplina sa îndestulare în termeni călduroși, mai ales după ce observaseră că directoru și comisari cer de la toate elevele răspunsuri, nu în vreo ordine oarecare, ci trecând de la o elevă la cealaltă repede, ca prin surprindere. Cele mai multe răspunsuri auzite de la eleve au fost tot atâtea probe ale unui metod sănătos, aplicat mai ales în propunerea câtorva științe, precum de ex.: istoria și geografia, fizica, chimia, botanica și mineralogia, deprinderea în limbi. Aceleași răspunsuri însă ne

² Ioan Popescu (1832–1892), profesor al Seminarului teologic Sibiu, redactor al *Telegrafului român*, membru al Comitetului *Astrei*, autor de manuale și traducător, membru corespondent al Academiei Române.

³ Decizia privind înființarea Școlii de fete de la Sibiu a fost luată de Adunarea generală de la Brașov a *Astrei* din 14–17 VIII 1883, pornindu-se de la suma de 20.065 fl. adunați, prin colecte publice, începând din 1866, în vederea înființării unei Academii românești de drept, obiectiv devenit imposibil, în condițiile create în statul maghiar în deceniul al IX-lea al sec. al XIX-lea; date despre această importantă creație a *Astrei* la V. Bologa, *Școala civilă de fete cu internat a Asociațiunii*, în: *Transilvania*, L (1911), nr. 4.

⁴ Primul director al școlii a fost dr. D.P. Bărcianu, 1886–1887, urmat, interimar, de Septimiu Albini și apoi de Ioan Popescu; prima directoare a internatului a fost Elena Popp, fiica baronului L.B. Popp.

făceau să reflectăm și la înăscuta genialitate a femeii române prin care se facilitează așa de mult laboarea învățătorilor, încât acestora le rămâne mai numai a lupta cu greutățile provenite din marea lipsă de cărți școlare bune pentru câteva ramuri de științe, între care este și lipsa unei istorii a literaturii noastre naționale, care se simte începând de la clasa IV, în sus și mai ales în cursul complementar (Legea din 1868, § 74, lit. b; Statut § 6, pag. 5 et.12).

Diligența elevelor noastre s-a documentat în măsură mare și la lucrurile de mână. În mica lor expozițiune școlastică, așezată preafrumos în sala de gimnastică, elevele din internat au avut 328 de piese (bucăți), eară cele externe, fiind mai puține, 126; în număr total 454, afară de mai multe alte lucruri de mână pe care fetițele trecute de la 13 ani în sus trebuie să le facă preste an pe sama lor și să dereagă orice li se rupe. Anume la interne se iau în revisiune prin însăși directoarea în fiecare sâmbătă toate veșmintele de purtat; cele mai mari au să le dereagă ele însele; pentru cele mai mici dereg persoane subordonate directoarei.

Câteva eleve au ales pentru lucrul de mână unele modele din colecțiunea românească mijlocită din mai multe ținuturi de cătră *Reuniunea femeilor române*⁵. Mai multe imitațiuni de acelea au reușit foarte frumos, au fost laudate și distinse de cătră dame de alte limbi. Toate obiectele erau lucrate totodată cu atâta grijă minuțioasă și atât de curate, încât și se părea că nici nu sunt atinse de mână omenească. Pe lângă obiectele de lux, se vedeau și obiecte de primă necesitate, precum cămăși, rochii (vigane) etc., croite și cusute în internat sub conducerea învățătoarei. Scurt, lucrurile de mână ale elevelor noastre pot sta alături cu ale altora din oricare școală superioară de fete, atât din punct de vedere al modelelor și al gustului, cât și al exercitării și curăției.

Alături cu lucrul de mână se învață și desennul în cl. I și II, câte 3, în III și IV, câte 2 oare pe săptămână.

Nu am avut ocaziune a observa dacă în unica oară în care se propun în clasa IV elemente de geometrie, desennul linier este aplicat așa precum cere importanța acelei științe, de care avem adesea trebuință în viața practică. În tot casul elementele de geometrie și desennul se cuvine să fie propuse și exercitate cu deadinsul, mai ales în cursul complementar (§ 4 pag. 2 și § 6 pag. 12 din statute, unde se cere tractarea de câteva științe practice, indispensabile pentru toată viața sexului femeiesc).

În scrierea frumoasă (caligrafia) elevele noastre, precât sunt ele de îndemnate și au atât de mult simț pentru frumos, ar putea face progres și mai plăcut dacă din lipsa unor cărți școlare nu ar fi necesitate a decopia, ca în fugă, o mulțime de lecțiuni.

⁵ *Reuniunea femeilor române din Sibiu* s-a constituit în 1881 sub conducerea Mariei Cosma.

Deprinderea în vorbire, atât a limbei statului, cât și a celei germane, cerute mai de toți părinții elevelor, precum și a francesei, cerute de câtră mai mulți ca studiu facultativ, a fost înaintată, afară de oarele normale, prin dese conversațiuni de preste zi și la musică, la gimnastică și mai în toate serile de preste an prin lectura în grupe, prin traduceri dintr-o limbă în alta și prin conferințe asupra unor subiecte alese mai mult din cărți de lectură (Regul. III, § 4, lit. m., pag. 5).

În musica instrumentală, ca obiect tot facultativ, câteva eleve exercitate cu mare diligență de câtră ambele instructoare au delectat mult pe părinți și pe ceilalți oaspeți cu producțiunea din 28 iunie și cu cea din sărbătorile Paștilor.

Despre cursul altor afaceri curat școlare de preste an onor. Direcțiunea nu a lipsit a informa și până acum pe onor. Comitet, precum va face și de aici înainte.

Eu, din partea mea, voi atinge cu privire la școală numai la unele împregiurări care cred că merită atențiunea noastră, ca tot atâtea dificultăți cu care corpul didactic va mai avea să lupte câtva timp, eară acelea sunt:

1. Venirea multor eleve de la școli de alte limbi, unde până atunci nu învățaseră nimic în limba noastră maternă sau că, și precăt o știuseră de la părinți, în școli și internate neromâne o au uitat mai de tot. Într-aceea art. de lege XXXVIII § 58 din a. 1868 decide în termeni categorici, imperativ, ca fiecarui școlar (școlară) să se dea instrucțiunea în limba sa maternă, încât acea este una din limbile vorbite în comună (Minden növendék anyanyelvén nyere az oktatást, amenyiben ez a nyelv a községben divatozó nyelvek egyike). Mai sunt și alte rațiuni grave care ne impun grija cea mai mare pentru instruirea elevelor în limba maternă.

2. Aducerea unor eleve prea târziu, după câte 4–5 săptămâni la școală, până când cele venite la termin au apucat bine înainte.

3. Pretensiunea unora de a cerceta școala numai ca extraordinară, pentru anumite obiecte de învățământ, o împregiurare aceasta care nu este de natură ca să asigure cursul și regularitatea afacerilor școlare.

Din zica în care se vor putea delătura încă și acestea dificultăți ale unei înaintări încă și mai rigoroase, școala *Asociațiunei transilvane* va fi în stare de a se măsura în rezultatele sale cu cele mai renumite școli civile de fete din această țeară.

Și fiindcă Comitetul este pe cale de a-i exopera și *dreptul de publicitate* prevăzut de lege, testimoniile sale școlare vor avea și valoarea celor date de la oricare altă școală publică de ambele sexe.

Fiind eu dator, ca delegat, să dau relațiuni și asupra mersului afacerilor de preste an înlăuntrul internatului, cu adevărată consolațiune sufletească, poci adeveri că spiritul disarminiei care se încuibase acolo prin o fatală influință dinafară, a dispărut așa încât nu a lăsat nici o urmă în plăpândeale suflete ale

elevelor. Aluatul vechi s-a curățit cu totul și au rămas numai unele urme de mici diferențe de care apar uneori și în familiile particulare, însă și acelea s-au complanat dintr-un cas în altul, prin bună înțelegere cu Direcțiunea, fără nici un sgomot.

Spre a curma orice influință problematică din afară, *ordinea de casă* stabilită din 21 noiembrie 1887, odinioară însă puțin observată, de un an și mai bine încoace a fost aplicată, cu mai multă rigoare, precum trebuie să urmeze și de aici înainte.

Concordia de adevărate surori între eleve nu a lăsat nimic de dorit.

Despre afacerile economice din acest an ale internatului cea mai exactă informațiune poți trage, domnilor colegi, din cifrele contabilității, dacă veți binevoi a compara venitele intrate și cheltuielile efective cu venitele și cheltuielile preliminate ca buget în toamna trecută, la care s-au presupus un număr de 40 interne, ținute în 10 luni întregi.

Interne au fost 40, nu însă pe câte 10 luni întregi și totuși Direcțiunea, în urmarea multor măsuri economice luate cu prevedere, însă fără nici o scădere pentru eleve și personal, s-au ajuns cu venitele, fără a cere subvențiunea preliminară sau suma de 500 fl. votată pentru școală de către adunarea acționarilor *Albini*⁶. După ce însă, pre lângă întreținerea elevelor și a întregului personal din internat, directoare, învățătoare, gubernantă, ș.c.l., au trebuit să se facă și unele investițiuni, precum 1 pian, 1 mașină de spălat, mai multe rame de cusut, reparații ale câtorva paturi de fer etc., acestea toate, ca părți de avere ale *Asociațiunii*, nu pot fi confundate în cheltuielile întreținerii, nici cu salariile și cu simbrile, care singure ajung la suma de fl....pe an. Deci obiectele cumpărate să se treacă la inventariul comun al *Asociațiunii* ca averea sa.

S-au cumpărat mai multe cărți de preț pentru bibliotecă, una a corpului didactic, eară alta a elevelor. Acestea încă sunt o investițiune care nu poate intra în contul curent al școlii și al internatului.

Dacă acestea împărtășiri ale mele vor părea defectuoase, raportul general care se prezintă pe fiecare an din conferința corpului didactic, va împlini toate lacunele lăsate de mine și așa mie-mi rămâne ca să viu la onoratul Comitet, oareșcum ca în resumat, cu propunerile următoare:

1. După patru ani trecuți internatul și școala au trebuință neapărată de un inventar nou și cât mai exact asupra întregului mobilă și al oricăror obiecte cumpărate în cursul anilor pentru diversele trebuințe ale acestor instituite, punându-se la fiecare obiect un preț corespunzător, pentru ca Direcțiunea să știe ce valoare primește în îngrijirea sa.

⁶ Banca *Albina* de la Sibiu.

Aceasta să se înțeleagă și despre cele două biblioteci, a căror înființare s-a și început în internat, adică una specială pentru *corpul didactic*, eară alta separată care cuprinde cărți de lectură judecate ca folositoare pentru eleve. În cataloagele acelor biblioteci să se treacă regulat toate cărțile cumpărate din averea școalei, respective, a *Asociațiunii*, precum și cele dăruite de la persoane binevoitoare.

2. Biblioteca *Asociațiunii* s-a învâtuț în 29 de ani atât de mult încât localul actual nu o mai încape. În câteva dulapuri cărțile se văd așezate în câte două serii, încât căutarea lor este îngreunată cu foarte mare pierdere de timp; și mai multe altele, în lipsă de spațiu stau neașezate. Între acelea câteva mii de cărți se află și *dublete*, asemenea și un număr considerabil de cărți didactice, multe produse de ale literaturii noastre naționale, cărți de lectură scrise anume pentru tinerime. Sunt de părere ca toate cărțile cu asemenea cuprins, alegându-se din biblioteca *Asociațiunii* să fie transpuse, pe lângă cataloage, la sus numitele două biblioteci școlare, pentru ca pedagogii și tinerimea să le aibă la îndemână.

3. În cursul iernei lungi și aspre s-a probat deajuns că încălzirea cu lemne, pre lângă că este neasemănat mai sănătoasă și încăperile rămân scutite de uriciunea cauzată cu cărbunii de piatră, apoi a eșit și mai efină, în comparație cu cea prevăzută în preliminar. Resultatul însă va fi și mai favorabil, îndată ce se va corege necalificabila eroare comisă la așezarea mai multor cuptoare (subsoare) prevăzute cu țevi sau urloiete foarte scurte, lipsite de așa numiții genunchi, așa încât căldura dispare dintr-o dată cu fumul. Acel defect cauzează o daună cel mai puțin de 10 stângini de lemne pe fiecare an. Deci propun ca îndată în aceasta vacațiune să se facă acea ameliorare la cuptoare.

4. Nici o investițiune la internat și la școală să nu se mai plătească de cătră Direcțiune din sumele intrate la dânsa de la părinți, ci toate conturile respective să fie adresate de-a dreptul cătră Comitetul *Asociațiunii*, spre a se îndrepta la cassă.

5. Comitetul își rezervase în § 29 dreptul său de a numi singur pe guvernantă la internat. În § 30 datorința guvernantelor este circumscrisă foarte pe scurt așa: „mai ales a purta de grijă de elevele interne în privința ocupațiunilor în oarele afară de lecțiuni, în dormitoare și în refectoriu“.

Se poate că această instrucțiune laconică ar fi de ajuns în vreo familie particulară. La un internat precum este și al nostru se mai cere și altă calificățiune singulară, adică științifică, care dacă nu ar ajunge la calificățiunea unei pedagoage aprobate, cel puțin să se apropie de aceasta. În internat se primesc eleve nu numai din cele patru clase ale Școalei civile superioare ci și din cele 4 elementare. Prea multe din acestea simt adesea lipsă

de corepetițiune, adică de a li se explica în limba maternă lecțiunea sau tema ce li se dă de către învățători în școală, pentru ca tinerimea să nu se dedea a-și încărca memoria cu atâtea lucruri, sau nicidecum, sau rău înțelese.

În unele internate se străcură pe ascuns cărți și manuscrise pe care nici un pedagog serios nu le va suferi în mâinile și în scriniile [sic] elevelor. De la directoară, ocupată zioa întreagă nu numai cu supraveghierea tuturor elevelor și a personalului intern și cu întreaga economie a casei, încă și cu contabilitatea și cu corespondența, nu se poate aștepta ca să-și pătrundă în toate unghiurile din sala de studiu, din clase și din dormitoare.

În acestea două sfere de activitate guvernantele, pe lângă calificarea corespunzătoare, să se bucure de încrederea nețărmurită a directoarei, ca ele să poată lucra în deplină armonie.

Eu între acelea două dame⁷ nu am descoperit vreo urmă de încredere. Propun deci ca onorata Direcțiunea să fie invitată de a da Comitetului informațiunile necesare, atât despre calificățiunea guvernantei actuale, cât despre relațiunea acesteia către directoară, pentru ca Comitetul să se poată orienta în sensul §-ului 29 din regulament.

6. În cei doi ani din urmă contabilitatea școlii și a internatului s-a purtat cu grijă și precisiune; aceeași însă prin desvoltarea firească a institutelor devine pe an ce merge mai complicată și mai migăloasă. Menagiul în regie proprie s-a probat prin experiența de doi ani ca foarte folositor, prin efinătate și chiar din punct de vedere al deprinderii elevelor în economia casei; acesta însă cere el singur o contabilitate specială asupra tuturor cumpărăturilor de materialuri și a consumațiunii, cum și asupra indivizilor aplicați la acela. La acestea se adăogă spălatul de albituri pentru 50 și mai multe persoane.

Una altă compatibilitate specială este a elevelor, împreună cu corespondențe dese între Direcțiune și părinți, dinafară ai elevelor, care se văd necesități a cere de la directoară ca să poarte grijă nu numai de cumpărarea recuisitelor scolastice, ci însă și de toate trebuințele personale ale fiecărei eleve, precum veșminte, călțăminte, material pentru lucrul de mână și o mulțime de alte lucruri mărunte femeiești, asupra căror se încheie conturi în cărțile duple și se comunică părinților în fiecare lună.

Salariile și simbriile se plătesc tot în internat, precum nu s-a întâmplat în cei două ani. Eu sunt de părere ca directoara să fie scutită de o parte a contabilității și cred că scopul acesta se poate ajunge fără nici o greutate. În fine:

⁷ Funcția de directoare a internatului era deținută în 1890 de către Elena Petrașcu care în același timp predă și limba franceză; guvernanta și totodată profesoară de pian, alături de George Dima, era în 1890 Sabina Brote.

7. Aș crede că, pre lângă ce personalul didactic subscris regulamentul intern la intrarea în funcțiune, cu începerea fiecărui an școlastic la o zi anumită să se citească elevelor din internat *ordinea de zi*, adică §§ 15–20, adică cap. VI întreg din același regulament, precum și § 25, spre a înrădăcina disciplina și a facilita conducerea.

Georgie Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1890–133.

141

Sibiu, 20 dec. 1891

Cătră onorabilul Comitet al Asociațiunei transilvane în loc

Ne este cunoscut darul făcut, cum și oferta nobilă pentru viitor venită de la Societatea studenților români de la Antverpia (Anvers), unde cercetează mai mulți, parte cursuri tehnice, eară alții comerciale. Din scrisoarea ce am onoare să alătur acilea cunoaștem că mai de curând un student academic, anume Vasilie Capșa (pare-mi-se fiul d-lui Capșa din București) a cumpărat și înaintat încoace pentru biblioteca *Asociațiunei* două cărți științifice foarte instructive și anume: *Principes d'Economie politique*, par Charles Gide¹ și *Petit Manuel d'Economie politique*, par Ch. Le Hardy de Beaulieu professeur etc.²

Cu această ocasiune tânărul V. Capșa observa și dânsul în scrisoarea sa ceea ce în epoca de față știu mai mulți, că adică românii din România cunosc foarte rău sau nicidecum starea și relațiunile românilor locuitori în alte țări, deci le cade bine că să se informează acolo în Antverpia studenții din România de cătră cei din Ardeal, precum și primind foaia *Transilvania* se mai informează și din aceea. Aceasta înseamnă că acea tinerime care petrece la studii într-o țară foarte depărtată de patria noastră, dorește să fie în curent cu desvoltarea culturalei noastre și a evenimentelor care trec preste noi.

Profesorul Arsenie Vlaicu de la Brașiov a înaintat încoace două exemplare din cartea școlastică: *Curs practic de aritmetică* pentru școalele populare române p. I, II, III, Brașiov, 1892³; un exempl. pentru biblioteca *Asociațiunei*, eară altul pentru biblioteca Școalei civile de fete.

¹ Gide Ch., *Principes d'économie politique*, III, Paris, 1891.

² Beaulieu, Ch.H. de, *Petit manuel d'économie politique*, Paris, 1881.

³ Vlaicu A., *Curs practic de aritmetică*, I-III, Brașov, 1892.

Tot cu această ocaziune îmi iau voia a transmite și eu din partea mea două exempl. vol. III *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, 1891, anume unul pentru biblioteca *Asociațiunei*, eară altul a școalei noastre civile de fete.

În casu când on. Comitet ar fi aplecat a se demite la o reciprocitate cătră Societatea studenților români de la Antverpia, eu bucuros aş pune la dispozițiunea sa un exemplar din studiul meu istoric în trei volume, gratis, spre a-l nainta la numita societate.

În fine mai alătur și un opuscul titulat: *Două drame familiare. Lectură pentru tinerime de secul femeiesc*, Sibiu 1891; aceasta pentru biblioteca *Asociațiunei*, eara pentru a numitei școale s-a dat mai de înainte.

Cu profundă stimă

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1891–492.

CĂTRE PREZIDIUL DIETEI TRANSILVANIEI

142

Brașov, 1864, mai 22.

*Cătră înaltul Presidiu al dietei transilvane, în Sibiu!*¹

Mulțimea și greutatea ocupațiunilor mele particulare fac ca să-mi fie preste puțință a lua parte îndată din zioa deschiderii la lucrările casei legislative².

Deci, rog pe înaltul Presidiu ca să binevoiască a-mi da concediu pe opt zile, computate din 23 mai. Iară mai departe, am onoare a mă subsemna cu cea mai distinsă stimă al înaltului Presidiu serv preaplecat.

Georgie Baritiu
ca membru regalist³

Arh. Naț. Budapesta, F-135, 1863-1864, Elnöki iratók, nr. 45/1864.

143

Zărnești, 1864, mai 31.

Către înaltul Presidiu al dietei transilvane în Sibiu!

Atât împregiurările familiei, cât și, mai vârtos, afacerile înmulțite la întreprinderea noastră industrială¹, a cărei conducere, împreună cu mare grijă și greutate, zace pe umerii mei, mă silesc din nou a roga pe înaltul Presidiu ca

¹ Președintele dietei din 1863-1864, cu titlu interimar, a fost consilierul gubernial Gusztáv Groisz, iar funcțiile de vicepreședinți au fost deținute de Ioan Alduleanu și Friederich Kirchner.

² Cea de a doua sesiune a dietei de la Sibiu s-a desfășurat între 23 V-11 X 1864.

³ Rezoluția, în limba română, pe cererea lui Bariț este: „se acordă”.

¹ Fabrica de hârtie din Zărnești la care Barițiu era director comercial și acționar.

să binevoiască a propune în[altei] case prelungirea concediului meu încă pe trei săptămâni, ceea ce este și dorința Societății noastre, precum se vede din % epistolă².

Am onoare a fi cu profund respect al în[altului] Presidiu serv preaplecat.

Georgie Baritiu³

Arh. Nat. Budapesta, F-135, 1863-1864, Elnöki iratok, nr. 91/1864.

144

Brașov, 1864, august 19

Înalt Presidiu al dietei transilvane!

Cu privire la cuprinsul provocării în[altului] Presidiu, adresate mie, de dato 12 Aug. a.c. nr. pr. 91/64 și primită în 17 ale a.c.,¹ doresc a face cunoscut cum și a încredința, atât pre în[altul] Presidiu, cât și pe în[altul] corp legislativ, că îndelunga mea absentare din sânul aceleia nicidecum nu provine de la vreo nepăsare sau lipsă de simț patriotic, de care cred că am dat în tot cursul vieții mele probe de ajuns, precum nici chiar de la un desgust cauzat oarecând prin persecuțiuni feroare pe care am învățat a le suferi, ci absentarea mea de acum este curat numai rezultatul absentării de mai înainte, de șapte luni de la casa, familia și de la afacerile mele private care-mi asigură existența, cum și totodată rezultatul unor lovituri elementare de care am fost ajuns și eu în lunile din urmă. Cu toate acestea sunt prea determinat ca în cursul viitoarei săptămâni să-mi reocup și eu scaunul în sala legislativă.

Deci, pre lângă că rog pe în[altul] Presidiu ca să binevoiască a face cunoscută în[altei] diete această declarațiune a mea, am totodată onoare a subscrie cu profund respect,

Al înaltului Presidiu serb preaplecat și stimător

G. Baritiu

Arh. Naț. Budapesta, F-135, 1863-1864, Elnöki iratok, nr. 332/1864.

² Notificația în cauză lipsește din dosar.

³ Deoarece absența lui Bariț s-a prelungit mult peste cele 3 săptămâni solicitate, în 12 VIII 1864, Prezidiul dietei îi cere să se prezinte la lucrări la 8 zile de la primirea adresei sale.

¹ În 12 VIII 1864 președintele dietei, Gusztáv Groisz, îi cerea lui Bariț să se prezinte la lucrările forului legislativ la 8 zile de la primirea înștiințării sale. Absența lui, care avea și unele motivații politice, a fost resimțită grav nu numai de deputații români ci și de opinia publică, cum rezultă din mai multe corespondențe transilvănene ale *Concordiei* din vara anului 1864.

CĂTRE IOAN FLORIAN (?)¹

145

Brașov, 1865 oct. 14

Domnule și frate!

Bine! D-voastră, precum văd, sunteți prea determinați a trimite deputații d-v. la dietă². În voie vă stă, dacă vă e aceasta convicțiunea, numai să vă deschideți ochii pe cine trimiteți. De altă parte, vă rugăm ca de la noi ceilalți carii ne aflăm în minoritate să nu așteptați ca să luăm parte la alegeri, nici chiar în săsime, nicăeri pe unde ne aflăm în minoritate, ci noi vom face altceva, că avem ce și unde: la comis[arul] reg[esc]³ și la regele⁴. Deci vă rugăm ca tocma să ne ajutați în aceasta, sau încai să nu îndemnați pe nicăiri a lua parte la alegeri, pe unde veți ști bine că românii ca alegători se află în minoritate.

Așa se va întâmpla că vom merge pe două căi, însă tot spre un scop la o țintă, adică unii vor lucra în dietă, alții prin memorial la regele⁵. Dară nu cumva să așteptați ca așa ceva să se publice prin gazete. Ar fi o mare greșeală, cum a fost și cu epistola *Bătrânului*⁶. Nu trebuie să trâmbițăm orice voim, ori

¹ Nu cunoaștem cu certitudine pe destinatarul acestei scrisori, singura precizare pe care o face Bariț pe conceptul său fiind „către năsăudeni“. Credem că este vorba despre Ioan Florian (1829–1894), președinte al Tribunalului districtual Năsăud, deputat dietal, singurul cu care Bariț a întreținut o corespondență mai mare în această perioadă; scrisorile lui la BAR, București, Mss. Rom. 994, f. 80–102.

² Dieta feudală convocată la 1 septembrie 1865 pentru 19 XI la Cluj.

³ Comisarul imperial pentru dieta de la Cluj din 1865 a fost numit în persoana generalului Folliot de Crenneville, guvernatorul Transilvaniei.

⁴ Francisc Iosif ca rege al Ungariei.

⁵ Memoriul plănuț către împărat nu se va întocmi în 1865 ci în anul următor.

⁶ Mitropolitul Șuluțiu. Referirea se face la scrisoarea acestuia din 22 IX 1865 adresată omologului său ortodox pentru a face împreună demersurile necesare în vederea convocării

numai visăm că vom face; aceasta nu e prudență politică. În cea mai mare libertate de tipar, oamenii manevrează prin ziare ca într-un câmp de bătălie. Aici e poșta, să nu ne pregetăm a ne informa unii pre alții prin scrisori private; cu 9–10 scrisori poți face foarte multe.

Să știți că opiniunea sus arătată este voința noastră definitivă de la care nu ne mai putem abate. În modul acesta se împacă cele două opinii diferite⁷, fără blamagiu, fără urgie.

Congresul mi se pare că l-au mâncat lupul etc., etc.⁸

BAR, București, Mss. Rom. 975, f. 181–182. Copie autografă.

unui congres național, ceea ce Șaguna a refuzat categoric. Scrisoarea lui Șuluțiu a fost publicată în *Gazeta Transilvaniei*, XXVIII (1865) nr. 77 din 29 IX/11 X. Răspunsul lui Șaguna, din 23 IX în: *Idem*, nr. 84 din 23 X/4 XI.

⁷ Adepții pasivității ca semn de protest împotriva noului curs politic dualist și adepții participării la viața politică, grupați în jurul mitropolitului Șaguna.

⁸ Pe verso adnotarea autografă: „G. Bariț către nășăudeni”.

CĂTRĂ GUBERNIUL TRANSILVANIEI

146

Braşiov, 1865 noiembrie 15 n.

Înalt regesc Gubern!

Subscrisul, primii, sub data din 15 oct. 1865, nr. gub. 28563, un exemplar din așa numitele litterae regales¹, espediate pe numele meu, prin care mi se face cunoscut că în urma demândării preaînalte sunt invitat a mă înfățișa la dieta constituțională conchemată, pe temeiul art. de lege XI din anul 1791 pe 19 noiembrie 1865².

Dedat din tinerețile mele a fi ascultător, atât de legile țării, cât și a mă conforma prea înaltei voci a suveranului, ceea ce am arătat de repetate ori în faptă, eram și astădată gata de a urma preaînaltei porunci, chiar cu delăturarea tuturor intereselor particulare ale familiei mele. După ce însă dieta care este a se deschide în 19 noiembrie se numește constituțională, ea însă este fundată pe legile mai vechi ale țării, după ce mă simț îndatorat a mă supune legilor țării tocma și atunci când ele sunt pentru mine asupritoare și nedrepte, pentru că *m-am învățat de mult a distinge aprig între ceea ce este legal și ceea ce este drept, just, așa, recitind eu respectivii articuli de lege cu luare aminte, am*

¹ Numele invitației adresate de împărat membrilor dietei Transilvaniei care nu erau aleși ci desemnați direct de el, cu titlul de regaliști.

² Dieta feudală convocată prin rescriptul imperial din 1 IX 1865 la Cluj având ca unic obiect de dezbatere „revizuirea” legii din 1848 a uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Dată fiind compoziția sa națională — 58 maghiari, 31 sași și 14 români, în cadrul corpului ales și 137 maghiari, 34 români și 20 sași în corpul regaliștilor — majoritatea dietei se va pronunța pentru valabilitatea legii uniunii din 1848: românii și sașii vor înainta voturi separate.

trebuit să ajung la acea convicțiune cum că onorifica trecere a numelui meu în catalogul denumiților regaliști s-a putut întâmpla numai în urma unei informațiuni unilaterale.

Artic. XI partea I, *De constitutia diaetarum*, la lit. b. țiene curat că regaliștii trebuie să se denumească ex potiora nobilitate³. Eu însă, nu numai că nu sunt născut din vreo familie boierească fruntașă, ci astăzi nici nu mai sunt nobil, pentru că cărțile nobilității pe care le avuseră străbunii mei se luaseră de la ei pe la a[nul] 1762, prin urmare eu după legea din 1791 nicidecum nu mai poci cuprinde loc între loc între regaliștii unei diete transilvane constituționale, fără pericol de a nu fi întrebat de unul din mai marii usei: quid quaerit Saul inter prophetas!⁴

Prin artic. de lege I din a[nul] 1847, § 1 și 2, limba legislațiunii și a tuturor pertractărilor dietei s-a statorit cea ungurească. Fiindcă dieta din a[nul] 1865 e declarată de pe tron de constituțională, întru înțelesul legilor sancționate, se înțelege de la sine că în aceeași va trebui să aibă valoare numai limba recunoscută prin lege. Prin urmare, eu carele cunosc limba magiară mult mai rău decât ca să poci lua în aceeași parte la desbateri, ocupând loc în dietă aș veni în falsa situațiune, sau de a sta în tot decursul desbaterilor mut, sau, încercându-mă ca român pronunțat a cuvânta românește pe temeiul legii sancționate în anul 1863, a mi se lua cuvântul și a fi a îndreptat la ordine prin presidiul dietei⁵.

Dieta din 1865, ca constituțională, trebuie ca să fie și este în adevăr ex statibus et ordinibus, ex tribus nationibus receptis⁶, prin urmare ea nicidecum nu este reprezentativă, pentru că, deși în aceeași nu se mai dau voturi curiate, adică după națiuni, dar așa numitele opinionis partis differentis⁷ tot se dau după națiuni, precum se poate pricepe curat din part. 2 a art. XI din 1791. Preste aceasta, toate conclusele și proieptele de legi se espeduiesc întărite cu cele trei sigile ale celor trei națiuni regnicolare (artic. XI, part. 3 și 4).

Rog pe în[altul] reg[esc] Gubern ca să binevoiască a cumpăni însuși că ce pusețiune aș avea eu să iau parte, ca român, în asemenea împregiurări la dietă. Demnitatea mea proprie nu ar suferi ca să fiu martor unor acte la care eu, ca român, nu aș putea lua parte, eară ca lipitură nu aș voi să iau.

Acestea sunt temeiurile care mă constrâng a remite, deși cu profundă mâhnire a sufletului, citatele regale. Rog, totodată, pe î[nalt] r[egescul]

³ Din nobilimea mai înaltă.

⁴ Ce caută Saul între profeți?

⁵ Președintele dietei din Cluj întrunită la 19 XI 1865 a fost numit în persoana baronului Kemény Ferenc, fostul cancelar aulic al Transilvaniei între 9 XII 1860–23 XI 1861.

⁶ Constituită din *statuti* și *ordine*, din cele trei națiuni recepte.

⁷ Opinii separate.

Guberniu cu toată umilința ca, binevoind a le lua pe aceleași în considerațiune mai de aproape, să mi le primească ca justificare a repășirii mele de la onorifica chiemare la dieta transilvană constituțională din 1865, pe care tocma conștiința mea constituțională nu mă suferă a o cerceta, precum și ca să nu-și pregete a mă recomanda și pe viitor harului și binevoinței maiestății sale c.r. apostolice, domnului nostru legitim, preanonat, cărui mă țin fericit a fi și a rămânea supus în credință neclătită și nestrămutată.

Al înaltului reg. Guberniu serb preaplecat.

Georgie Barițiu
Comproprietar și director
al fabricii de chârtie
mech[anică] din Zărnești

[Adresa] „Înaltului regesc Gubern al Marelui Principat Transilvaniei“, 1 aclus. Pe verso adnotarea ulterioară a lui Bariț: „înaintată în 15 nov. 1865. George Barițiu arată că nu i se cuvine a lua parte ca regalist la dieta constituțională din 19 noembr. 1865“.

BAR, București, Mss. Rom. 975, f. 125–129. Concept autograf.

CĂTRE MAGISTRATUL SEBEȘULUI

147

Brașiov, 1865, novemb. 17 n.

Cătră onorabilul Magistrat al cetății și scaunului S[as] Sebeș!

După absență de patru zile în vecinul district¹, voind a răspunde la on. telegram din 13 ale c. primii și pe acel de astăzi, prin carele mi se face cunoscută trimiterea domnului fiscal Leonhard² la dietă. Așa acum, grăbind a vă răspunde la amândouă, pre lângă călduroasa mulțămită cu care mă simț obligat cătră onorabili alegători pentru încrederea ce aflară cu cale a-mi arăta, îmi iau totodată voia a descoperi inclitului Magistrat că, dacă convicțiunile mele politice și conștiința mea constituțională mi-ar erta a lua parte la lucrările dietei ce se va deschide în Cluș la 19 ale c., n-aș fi întârziat nici un moment a mă folosi de încrederea mie dată și a primi mandatul de la corpul alegătorilor; așa însă, determinat a mă retrage astădată de la orice activitate legislativă, mă văd constrâns a mulțami pentru alegere și a plasa unui alt bărbat, demn de încrederea aceiași, onoarea de a-l reprezenta³.

Cu cea mai distinsă stimă și respect al inclitului Magistrat⁴.

BAR, București, Mss. Rom. 975, f. 131. Concept autograf.

¹ Districtul Făgăraș, unde Bariț era membru al consiliului de conducere districtual.

² J. Leonhard, avocat de stat, a fost unul din cei doi deputați ai scaunului Sebeș în dieta de la Cluj din 1865.

³ Candidatura și alegerea lui Bariț la Sebeș s-a făcut fără acordul său prealabil.

⁴ Pe verso adnotarea: „1865. Răspunsul dat Magistratului din Sebeș privit[or] la alegerea de deputat”.

CĂTRE IOAN EMANUEL FLORESCU¹

148

Braşov, 1865, noembrie 28/16

Preaonorate domnule general!

De când am fost norocit a lua de la d-voastră, domnule general, plăcuta însărcinare de a vă împărtăşi un fel de informaţiune despre organizaţiunea mai ales a comunelor noastre oraşiene din Transilvania, am meditat mult asupra unui metod practic cu al cărui ajutor, trăgând paralela între organismul comunal şi, respective, legea comunală de aici şi între aceea ce se află în România, să poci într-adevăr folosi ceva cu împărtăşirea mea. După mai multe zile care mă ocupai cu această materie ajunsei tot la rezultatul ce-mi era cunoscut mai demult şi carele este cum că o lege comunală şi toată organizaţiunea unei comune se poate preţui şi judeca numai prin esperiinţa la faţa locului.

Eu adică, mai înainte de a îndrăzni să vă recomand d-v. ceva mai bun decât este aceea ce are România, am luat a mână, de o parte legea comunală ce se numeşte la noi *Puncta regulativa*, de la 1805², cum şi legea comunală generală eşită în anul 1849³ pentru toate comunele Imperiului austriac,

¹ I.E. Florescu (1819–1893), general, om politic, principalul colaborator militar al lui Cuza, ministru de război atât în Ţara Românească cât şi în Moldova în anii 1860–1861, ministru de război în cabinetul lui Nicolae Kretzulescu între 21 VI 1862 şi 11 X 1863, ministru de interne în noul guvern al lui Kretzulescu din 1865–1866, funcţie din care este demis de domnitor în 30 I 1866, puţin înainte de detronarea sa; după 1866 a ocupat funcţii publice foarte înalte inclusiv pe aceea de ministru-preşedinte în 1891.

² Este vorba despre aşa numitele *Allgemeinen Punkte*, emise la 11 X 1865, privind organizarea generală a naţiunii săseşti, cărora li s-au adăugat, în 1805, *Regulativpunkte*, Punctele regulative privind organizarea comunelor, scaunelor şi districtelor.

³ Legea comunală emisă la 17 martie 1849 de ministrul de interne al Imperiului austriac, Franz Stadion, acorda o largă autonomie comunităţilor locale, conform principiului că baza

reformată apoi încâtva și introdusă definitiv în anul 1862/3 în mai multe provincii austriace, eară de alta am apucat acel proiect de lege carele s-a tipărit la d-voastră subscris de dn. N. Crețulescu⁴ ca ministru, titulat *Organizarea municipiilor în comunele orașiene* și cuprins în 185 articuli. Citind eu aceste trei acte legislative cu destulă luare aminte, chemând în ajutor și esperiința proprie din viață, precât adică cunosc legile sub care trăesc, eară organizăciunea comunală din Principatele Românești, pe cât avui ocasiunea în curs aproape de ani 30 de a călători și a petrece mai adesea câte 2–3 săptămâni în aceleași, am aflat cum că de es. legea comunală după care se administă orașie, cum este Brașiovul cu vreo 25 mii locuitori, Sibiul și alte câteva din Transilvania deși este mai neperfectă, mai puțin precisă decât ar fi sus citatul poiect de lege destinat pentru organizarea municipiilor în comunele României și totuși Brașiovul și Sibiul, sunt în mai multe privințe, administrate și relativ regulate neasemănat mai bine decât de es. chiar și capitala României, București. De aici, sunt silit a încheia că în asemenea casuri binele sau răul nu vine atât de la lege cât de la esecutarea ei. Brașiovul ar putea avea legea comunală a Vienei, care oricum la noi trece de model; cu toate acestea, dacă acea lege din Viena s-ar ecsecuta aici la Brașiov, acest oraș ar sta cu administrațiunea sa comunală mai rău decât stă el acum, pre lângă o lege neperfectă din anul 1805. Casuri analoage întâmpină cineva în mai multe orașe ale Angliei în care, cum zice, terenu legii comunale deveni o vechitură, unde însă așa numitul senț comun suplinește scăderile organizațiunii, eară publicitatea dă putere de viață sențiului comun. Abusuri și neregularități se văd ori și unde, însă locuitorii sunt pătrunși de sențiul datorinței fieștecărui pentru binele comun; își aleg firește și reprezentanți delegatori destoinici a înainta fericirea comunei lor.

După ce am premis acestea, îmi iau voia a vă împărtăși organizațiunea practică a comunei Brașiovului. Aceași este următoarea:

1. Un consiliu municipal sau așa numitul centumvirat, pentru că e compus din 100 bărbați, aleși dintre burgerii proprietari de case și onoratori⁵. Activitatea acestui centumvirat este mai tot aceea a consiliului orașian în sus atinsul proiect românesc la articuli 14, 15 și 87.

Acest centumvirat se adună la noi mult mai des decât es. praesidiul în proiectul românesc, pentru că presedintele aceluia, numit la noi orator, nu

statului liber este comuna liberă; publicată o dată cu constituția din 4 III 1849 ea a avut soarta acesteia, fiind abrogată la 31 XII 1851 prin așa numitul Sylvesterpactent.

⁴ Nicolae Kretzulescu (1812–1900), om politic de orientare liberal moderată, prim ministru al lui Alex. Ioan Cuza între 23 VI/5 VII 1862–11/23 X 1863 și între 14/26 VI 1865–26 I/7 II 1866.

⁵ Intelectuali, oameni de vază.

poate face mai nimic fără a întreba pe centumvirat carele decide cu majoritate absolută.

Funcțiunea centumvirilor este gratuită și este pe viață, numai oratorul, care se alege pe 3 ani, trage un beneficiu de 900 fl., eară actuariul (grefieriu) acelei corporațiuni, 600 fl. pe an.

2. Comitetul municipal care la noi se numește *magistrat*, constă din 12 membri numiți senatori, dintre care unul se alege ca primar sau presedinte numit la noi județ sau bürgermeister; se alege pe 2, mult 3 ani și se supune la preaînalta confirmare. *Senatorii* se aleg pe viață.

Presedintele trage plată anuală 2000 fl. v.a. (cam 40 #/eară senatorii câte 1200 fl. v.a.).

Aici se cuvine a însemna cum că magistratele la noi sunt totodată tribunale judecătorești de primă instanță în cauze reale, însă numai jumătate din personal se ocupă cu trebi judecătorești; de aceea magistratul, privit ca *comitet* al comunei, se poate lua ca constătător numai din 6 membri, care se adună în ședințe închise regulat de două ori pe săptămână, spre a pune în lucrare o mulțime de hotărâri eșite de la centumvirat, cum și a discuta feliuri de proiecte privitoare la proprietatea comunei, a pune totodată în lucrare toate ordinațiunile mai înalte conform legilor, eară pe cele nelegale a le împărtași centumviratului spre a le lua în discursiune și a remustra, dacă va afla cu cale.

Magistratul mai are de ajutor doi notari (grefieri), un archivar, un perceptor sau casier și un controlor, cum și câțiva servitori, carii toți trag plată anuală, în proporțiunea serviciului și a puterilor casei comunale.

Unul din senatori este director al poliției; eară pentru poliția de curățenie și de orice escese pe stradă, cum și în hotarul comunei, este orânduit așa numitul căpitan al cetății, ajutat de câțiva dorobanți.

Poliția sanitarie este conezută unui medic (phisicus), cu doi chirurghi și cu câteva moașe, spitalul comunei se află sub îngrijirea altor medici. Poliția sanitarie și de curățenie dă și aici, ca și pe aiurea, foarte mult de lucru încât autoritățile respective se află în o luptă permanentă cu lenea și cu nepăsarea unei părți din locuitori.

Poliția contra focului nu este organizată așa bine ca cea din București; după ce însă oamenii s-au dedat a se supune legii și a zidi mai tot din peatră, cărămidă, fer, așa periculele de foc s-au împușinat.

3. Atribuțiunile primariului (bürgermeister) sunt mai tot acelea cuprinse în articuli 103, 104, 105, 106 din proiectul domnului Crețulescu.

4. Deputații de quartire sau suburbii (mahalale), numiți la noi *tați de vecini*⁶, sunt însărcinați nu numai cu trebile înseminate la articolul 114 din proiectul dn. Crețulescu, ci și cu o parte a poliției locale.

⁶ Este vorba de instituția săsească a vecinătății, *Nachbarschaft*, alcătuită din gospodăriile unei străzi sau a unui grup mai mare sau mai mic de case, puse sub grija unui „tată de vecini”.

5. Despre venituri, cheltuieli, credite și despre toată administrația lor nu v-am putea împărtăși de la noi ceva mai bun decât aceea ce se află în des citalul proiect, de la art. 129, până la art. 161.

Bugetu se face pe fiecare an. Socotelile se publică în adunarea centumviratului. Se trimit însă totdeauna spre suprarevisune la contabilitatea centrală a Transilvaniei. Întru asemenea se trimit și planurile arhitectonice, pentru că experiența îndelungată a învățat, și pe locuitori, și pe Gubern cum că în această privință niciodată nu poate fi cu destulă luare aminte pentru ca să nu se păcălească, sau la prețuri, sau la împărțirea după scopul edificiilor publice, sau la soliditate.

Brașiovul este pardosit (pavat) nu numai înlăuntrul cetății, ci și o parte mare a suburbiilor, eară pentru lărgirea și îndreptarea stradelor se îngrijește la toată ocasiunea prin o comisiune permanentă, compusă din arhitecți și din un membru al poliției.

6. Orașul întreg este canalizat preste toate stratele mai de frunte și până afară la câmp. Fiindcă în apropierea orașului nu merge nici un râu mai mare, așa locuitorii au fost siliți a trage toate râulețele, pâraiele, isvovoarăle din munți, derivându-le pe canale în oraș pentru ca să ajungă în toate părțile lui. Râurile mai de frunte sunt concentrate în bazine, de unde apoi apa curată și bună se împarte prin olane de lut foarte bun pe la toate piațurile.

7. Iluminarea (eclairage) cu gas de aer s-a introdus înainte cu 2 ani prin o societate de englesi. Introducerea acestui fel de iluminări fu înlesnită prin nivelarea stradelor și prin pavagiul regulat mai dinainte, precum și prin relativa efinătate a lemnelor de ars, care la noi costa acum iarna 1 stânjin cibic de Viena, lemne uscate de fag, 5 fl. 50 cr. (cam 36 lei), ear cele de brad 3 fl. 60 cr. (cam 23 lei), cu care preț se pot cumpăra mii de stânjini.

8. Silvicultura regulată, mai vârtos de ani 20 încoace, poate asigura locuitorilor acestui oraș și a satelor de prin pregiur prețuri moderate pe seculi înainte. Eară dacă se va introduce încă și metodel de pădurit pe care-l cunoaștem din Austria de Jos, din Stiria și Boemia, ținutul acesta n-are a se teme de scumpătatea lemnelor, nici în cazul înmulțirii fabricilor și al tragerii drumului de fer pe la Brașiov cătră Buzău sau Oituz, din cauza că toate pădurile se exploatează așa cât într-un ciclu de ani aceleași păduri să poată fi folosite pentru coperirea trebuinței unui număr întreit de locuitori. Preste aceasta, se află și păduri de stejar sămănate, pentru ca să nu lipsească lemnul cel mai bun pentru clădiri, de case, poduri etc. Spre mai multă siguranță, avem în distanță de 4 și 8 oare încă și straturi bogate de cărbuni de foc, negri și roșii. Veniturile anuale care intră în cassa comunală a Brașiovului din moșii proprie, din specula cu lemne, din accise, tacse de cârciumărit etc. se schimbă între 80 și 100 mii fiorini v.a.

Cred că nu va fi de prisos dacă, cu privire la reforma organizării comunelor din Țările Imperiului austriac, prin urmare și din patria mea Transilvania, voi însemna aici maximele principii după care, atât regimul, cât și dietele Țărilor voiesc a se întemeia legile comunale. Aici adică s-au recunoscut pe deplin cum că voină a reorganiza un stat întreg trebuie să începi neapărat cu organizarea comunelor, dacă cumva suntem convinși că acelea au fost până acum rău organizate.

Constituțiunea întreagă a unui stat trebuie să zacă pe constituțiunea comunelor, întocma ca și oricare edificiu pe fundamentul său.

Însăși sistema gubernamentală după care se administrează un stat trebuie să se razime pe comuna bine organizată, pentru că altfel nici un regim nu va fi în stare de a străbate cu ducerea la îndeplinire a legilor, dacă de organele executive din comune ar fi compuse sau din nește trântori leneși, sau din egoiști, sau din oameni în toată privința capaci, legați însă de mâni și de picioare, adică lipsiți prin lege despotică, centralistă de orice mișcare autonomă.

Autonomia comunei în tot ce atinge interesul ei și nu taie în altă sferă s-a primit la noi de maxsimă principală. Acest drept se mărginește numai în casurile în care el ar veni în colisiune cu binele și cu interesele statului întreg.

Altă maxsimă: comuna, ca persoană morală ce cuprinde în sine un lung șir de generațiuni prezente și viitoare, este nemuritoare. Comuna luată după această maxsimă are dreptul și datorința de a-și administra și înmulți capitalul averii sale, nu însă fără știrea și învoirea statului și respective a regimului și a potestății legislative.

Autonomia comunei o pot exercita numai acei membri carii au interes adevărat, real, la conservarea comunei, de aceea votul decisiv se poate recunoaște numai majorității celor interesați, eară nu majorității maselor. Se înțelege cum că și membri cei interesați la conservarea și prosperarea comunelor au a-și exercita dreptul autonomiei numai prin delegați, reprezentanți aleși cum am zice din floarea locuitorilor, oameni luminați, probi, bogați de experiență și de o cunoaștere acurată a treburilor comunei.

La întocmirea legilor comunale cea mai mare greutate s-au arătat până acum în demararea drepturilor și datorințelor ce cad în resortul [sic] comunei după firescul ei drept de autonomie comunală și în resortul comunelor superioare adecă al districtelor și a Țărilor întregi.

Unii legiuitori au alunecat a crede că autonomia comunelor ar fi numai o chimică, pentru că locuitorii, acționați de o trândăvie firească (res inertiae), nu ar face nimic de la sine, ci ar aștepta totdeauna ca să fie siliți și pedepsiți chiar pe binele lor pe care nu-l cunosc. Alții, din contra, privesc orice amestec în treburile comunelor ca o despotie nesuferită. Adevărul se poate afla în mijloc, între acestea două păreri ecstreme și eu cred că în acest cas trebuie

să distingem mai ager decât în oarecare altul între cunoscutul regna et gouverna.

Preste aceasta, nici autonomia comunală, nici măsurile cele mai înțelepte absolutiste nu mai pot folosi fără ajutorul unei publicități care să străbată în toate arteriile vieții comunei, cum și fără deșteptarea și necurmata nutrire și, cum am zice, perpetuarea unei rivalități nobile, mai întâi între comunele mai de frunte, după aceea și între celelalte ale țării. Deci, dacă libertatea presei are și trebuie să aibă loc în vreo parte a vieții publice, apoi aceea în trebile comunale ar trebui să fie mărginită numai de la așa numitele personalități; adecă injuriile personale să tragă asupra-și pedeapsă, după lege. Oricare alte dorințe, scăderi, treceri din vedere, abuzuri, proiecte de reformă descoperite în mod obiectiv să fie cu totul libere. Statul și respectiv regimul său, chemând publicitatea în ajutor la importantul act al reorganizării comunelor ar câștiga în mai multe privințe, ar deda pe oameni a se deștepta și corege ei înșiși pe sine, i-ar desvâța de la înrădăcinatul prejudiciu neferivit de a face responsabil tot numai pe regim pentru toate ticăloșiile câte se întâmplă în comune, parte mare tot numai din nepăsarea, lenea fatalistică sau și prin orbul egoism al locuitorilor. Pe cât timp comunele nu se învață a se administra ele pe sine-și, pe atâta oamenii nu știu prețui nici pe cel mai bun regim. Pe cât timp locuitorii nu se știu ocupa cu trebile comunei lor, pe atâta ei nu vor ști aprețui nici interesele cele mari ale patriei întregi.

Eată tot atâtea cauze ponderoase de a începe cu reformele mântuitoare de la comune și toate acestea cu ajutorul publicității conduse de bărbați de caracter solid carii au învățat de mult a distinge între terminii: absolutism, autonomie, reformă, revoluțiune și s-au convins cum că numai reformele practice pe Casa cea largă a vieții autonome pot să fi mângâietoare și durătoare pe seculi înainte.

Acestea sunt, domnule general, informațiunile și modestele mele păreri pe care îmi iau voia a le aduna la un loc. De am folosit sau nu cu acestea împărtășiri, aceasta rămâne la înțeleapta judecată, ear eu într-aceea am onoare a fi și a subscrie cu profundă stimă și respect, al d-voastră gata spre serviciu⁷.

Brașiov, 1865 noembrie 28/18

BAR, București, Mss. Rom. 975, f. 135–140. Copie, parțial autografă.

⁷ În josul paginii adnotarea lui Bariț: „D-lui Em. Florescu”.

CĂTRE REDACȚIA TELEGRAFULUI ROMÂN

149

Brașov, 1865 dec. 2/14

Cătră on. redacție a „Telegrafului român“

În *Telegraful român*, nr. 94¹, pe coloana a treia, se publică o corespondență mascată care cuprinde în sine-și mai atâtea neadevăruri câte cuvinte și din toată țieșătura ei se cunoaște curat că pismătarețul corespondinte acelea faime absurde și răutăcioase publicate de el le-a cules de pe strate.

Niciodată, în Brașov n-a propus nici un român vreo depeșă absurdă și ridiculă, precum este depeșia publicată de corespondintele nostru. Niciodată, bărbații comunei noastre românești, nici membrii Gremiului comercial carii sunt totodată și membrii ai Casinei n-au osândit și n-au suferit a osândi pe nimeni pentru că ar fi voit sau nu a participa la alegeri și la dieta din Cluș.² Nimeni dintre noi nu este auctorul pasivității, ci tocma din contra noi brașovenii avem la mânilor noastre câteva scrisori din alte trei orașe, propunătoare nouă, încă în decursul lui septembrie întreg, ca să judecăm bine situațiunea și poate vom afla că întru împregiurările de față va fi mai mântuitor a nu alege deloc. După ce am petiționat la escel. sa mitropolitul nostru³ pentru congres și am văzut că nu-l câștigăm, îngrijați foarte de cauza

¹ Referire la corespondența: *Brașov 24 novembre*, publicată în *Telegraful român*, nr. 94 din 28 XI/10 XII 1865 în care se aduc critici foarte aspre la adresa adeptilor brașoveni ai neparticipării românilor la dieta feudală convocată la Cluj pentru 19 XI 1865; cel vizat, fără să i se dea numele, era G. Bariț, cel care a refuzat invitația la dietă ca regalist, cel care, atât în *Gazetă*, cât și în corespondența particulară a militat pentru boicotarea acesteia, ceea ce ar fi privat Curtea vieneză de posibilitatea manipulării opiniei publice prezentând participarea românească la dietă ca un acord subînțeleș față de hotărârile acesteia.

² Dieta Transilvaniei deschisă la 19 XI 1865, pe baza legii feudale din 1791 modificată prin acordarea drepturilor politice și celor care plăteau statului un impozit pe avere de minimum 8 fl., fără capitație.

³ Alexandru Sterca Șuluțiu.

noastră națională, am mai întrebat și noi la alte cinci orașe la conaționalii noștri pentru opiniunile lor, eară când am cumpănit și unele și altele din partea noastră, ne-am determinat pentru abținerea de la alegeri. Credem că ar fi o nerușinare a vrea cineva să ne dăscălească pentru aceasta purtare a noastră, când nouă nu ne-a plesnit a trage la dare de seamă pe alții pentru că au ales la dietă.

Noi nu am telegrafiat în cursul dietei la nici un deputat în Cluș, deși noi aveam de acolo patru telegrame la mână pe care corespondintele mascat le poate vedea oricând îi va plăcea. Un telegram ne luarăm voia a trimite și noi la Cluș, însă tot numai către mitropolitul nostru, ca regalist.

Acest telegram este fapta mânilor noastre cu care credem că ne-am împlinit numai o datorință de români și patrioți sinceri în zile de un pericol mare, pentru că înseșiert sunt toate momelile, că noi altă uniune decum esista ea între Ungaria și Transilvania de la 1692 încoace, o ținem de lucrul cel mai periculos. Noi nu știm politloghii multe; știm numai una și bună că mag[h]iari nu voim să ne facem în vecii vecilor. Și cine este acela carele cutează a ne opri pe noi de la descoperirea pre față a dorinței și voinței noastre? Să depună masca jos, dacă conștiința lui este senină!

Încât pentru convenirile și sfătuirile voastre din casină română de aici, apoi cea își are statutele sale întărite de Gubern, prin urmare să știe corespondintele mascat că tot ce eartă acelea statute se va întâmpla în cea casină și pe viitor, eară mai departe nu suntem datori cu nici o justificare a faptelor noastre unui om carele niciodată nu s-a bucurat de încrederea noastră.

Primește on. redacție încredințarea despre stima noastră cu care suntem⁴

BAR, București, Mss. rom. 975, f. 146–147. Concept autograf.

⁴ Redacția *Telegrafului român* nu a dat publicității textul scrisorii lui Bariț.

CĂTRE PAUL VASICI

150

Braşov, 1866, aprilie 11 n,

*Mult stimate domnule şi naşiule!*¹

Alaltăieri, în 9 ale cu[rentei], mă surprinse coprinsul unui telegram venit de la Cluş şi scris de dd-nii: Dr. Vasici, I. Măcelariu, cons. Dr. Maior, Poruţiu secr[etar], Pamfilie prot[opop], Ios. Csergedi, Kifa cap[elan], Ios. Pinte, Dr. I. Raţiu².

Pre cât acea salutare şi acea bucurie, descoperită de către domniile voastre, preanoraţi domni, pentru re[î]nsănătoşirea mea, au eşit din inime mai generoase şi sincere, cu atât simţământul meu de mulţiămită şi chiar legea bunei cuviinţe, îmi impune mie datorinţa de a-mi descoperi ferbintea mea mulţiămită către fiecare dintre sus numiţii domni şi conaţionali ai mei în parte. Într-aceea, fiindcă deşi spiritul este prompt, dară trupul mai este încă slab, mă rog de domnia ta ca să binevoieşti a mă escusa la ceilalţi opt domni împreună subscriitori, pe care eu îi rog ca să primească prin aceasta cu toţii, atât frăţeasca mea mulţiămită, cât şi asigurarea despre înalta mea stimă şi nestrămutata charitate pe care o port în inima mea pentru dd-lor. Cerul să vă dea domnilor tot binele, viaţă îndelungată şi îndestulată, mângâiere în familie, la toţi câţi le aveţi, înaintare şi prosperitate pe cărarea în care vă aflaţi.

La coprinsul doioasei şi mult mângâietoarei scrisori a d-tale³, îmi iau voia a te înştiinţa că mă silesc şi eu a mă emancipa de aşa numita bucătărie

¹ Dr. Paul Vasici (1806–1881) era naşul de căsătorie al lui G. Bariţ.

² Referire la telegrama de felicitare trimisă lui Bariţ de 9 funcţionari şi clerici din Cluj, în frunte cu Paul Vasici, prin care aceştia îşi exprimau bucuria pentru vindecarea învăţatului braşovean de congestia pulmonară de care suferise timp de mai bine de două luni; textul în *George Bariţ şi contemporanii săi*, II, Bucureşti, 1975, p. 121.

³ Scrisoarea lui Paul Vasici din 17 III 1866, prin care acesta îşi exprima compasiunea pentru boala lui Bariţ, oferindu-i în acelaşi timp câteva sfaturi medicale; textul în *George Bariţ şi contemporanii săi*, II, Bucureşti, 1975, p. 120.

latinească și de bucătarii ei. Eu însă până acum încă tot nu mi-am putut ajunge scopul pe deplin, p[entru] că medicul îmi zice: „Ich muss Sie noch beobachten⁴.“ Ce e drept, locul unde au fost lipitorile și o vesicutoare, în partea stângă, încă tot mă mai doare, atunci când am să răsuflu adânc; noaptea tot mai asud tare, eară picioarele mi s-au desimflat până la glesne (Knöchel), de unde mai în jos s[un]t silit a le purta înfășiate, după cum îmi dispuse medicul. Încolo, nu m-ar mai dorea nimic. Ca 1/2 oră și mai bine poci umbla și sta pe picioare. Es în grădina de la casă, oricând e mai cald. Am eșit de vreo 3 ori și cu trăsura la câmp afară, care-mi veni foarte bine. Apetit am, încă prea mare, încât sunt silit a mă reînfrâna eu însumi pe mine.

Cugetând d-ta la cauzele din care s-a putut naște boala mea, precum avuși bunătatea a reflecta în partea a doua a scrisorii, mi se pare că le-ai nemerit, mai ales de-ai cugetat la cauzele *psichice* „ad animis affectiones“. Ci despre unele ca acestea, am putea vorbi numai între patru ochi.

Ai avut bunătate a mă întreba și despre boala fiului meu, Ieronim. Eată originea ei. Înainte cu vreo 6 ani, pre când toți copiii îmi zăcuseră de scarlatină (Scharlach), căpătând și apă în mâni și în picioare, Ieronim se imflă foarte tare și la gât, înlăintru și înafară. Înlăintru îl curară cu lapis infernalis etc., eară boala sa cea mare de afară i-o sparseră cu lanceta, după care curse o mulțime de materie scârnăvă. Mai în scurt, copilul zăcu atunci opt săptămâni, îi căzu și părul mai de tot. De atunci și până acum în fiecare an, primăvara, capătă un fel de aprindere în gât, când mai mare, când mai domoală. În a. tr. aprinderea fu mai grea decât în alți ani, încât mijloacele de casă nu mai serviră și s-a chiebat medicul, care însă în 4–5 zile îl scăpă. Est-timp aprinderea luă un caracter preste măsură periculos, încât, precum îmi scrisese gasda de la Sibiu, dn. Dr. Bas. Szabó⁵, în 8 zile făcu bolnavului 25 de visite, eară într-o zi, îndoindu-se de scăparea lui, se văzu silit a telegrafa în secret d-lui Fabricius⁶, p[entru] ca acesta, la cas de moartea băiatului, să-și ia măsurile sale cu mine, care încă tot mai zăceam. Mai în scurt, Ieronim căpătă o dispușețiune, habitum, spre aprindere din care causă eu mă îngrijesc de unele preservative și spre acest scop am cerut consiliul medicului, care însă-mi zise: *apa rece* și ferirea de orice escese.

Pe aici, avurăm până aseară timp mai ca de vară. Noroc că mai înainte de Paștile gregor., vreo 4–5 zile ploă mereu. Astăzi cerul e tulbure și cred că vom căpăta ploaie, că de nu semănăturile ar suferi mult de secetă.

Est-timp începură a se străcura dintre boierii rom[ân]i mai de timpuriu încoace. Mai ales aceia carii s[un]t în pericol de a fi tractați ca și tâlhariul de

⁴ Eu trebuie încă să vă supraveghez.

⁵ Medic din Sibiu, doctorul curant al mitropolitului Șaguna.

⁶ Medic sas din Brașov.

Liebrecht⁷, o șterg, care pe unde pot, la sănătoasă, p[entru] că ziarele anticusaiane⁸ pretind darea în judecată și aruncarea lor în temniță. Adevărat că cel mai puțin 100 inși au meritat mai demult munca la ocne. Dintre sume de exemple, unul: noi și fabrica de la Petersdorf⁹ n-am putut lua liferația de 3200 cltr. chârtie, în a no. 1865, până n-am numărat la 2 tâlhari de rang înalt treizeci de mii lei (aproape 1000 fl.), făgăduind la altul și o păreche telegari, 6 ani, de 16 pumni! Ei, dar această deprădare de 1000 fl. trecea de o bagatelă pre lângă milioanele delapidate. Richter, Eynatten et comp.

Fostul ministru, dr. de med. Crețulescu¹⁰, unul din cei mai compromiși, cu Teulescu¹¹ sosiră aici alatăieri, își așteaptă nevestele, p[entru] ca să o tulsească mai departe.

Sărutând mâna d-nei, nașei, sunt și rămân al domniei tale sierb și amic pururea stimător.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 70–71. Original.

151

Brașov, 1 dec. [1868]

Domnule consiliar!

Întru adevăr, că nici disertațiunea d-tale din novembre a.c. nu e scrisă tocma în limba poporului¹. Dară bine, nu cumva să ne apucăm și noi de vreo *Alecsandria* sau *Til-Buchogлиндă*, sau de vreo secătură erotică culeasă din spălăturile literaturii frâncești, tradusă și tipărită în București între 1850–1859? Departe, foarte departe! Așadară, poți ști dinainte că această disertațiune a d-tale încă nu o va citi poporul; însă cineva tot o va citi. Dară cum să o și citească poporul când noi, în mânia mai multor blesteme, nu mai

⁷ Cesar Liebrecht, șeful stației telegrafice Galați apoi a întregii rețele telegrafice a României și a poștei.

⁸ Ziarele potrivnice lui Cuza.

⁹ Fabrica de hârtie Petrești, de lângă orașul Sebeș, jud. Alba.

¹⁰ Nicolae Krețulescu (1812–1900), prim-ministru al României în 1862–1863 și pentru a doua oară în 1865–1866 când s-a produs detronarea lui Cuza.

¹¹ Om politic activ în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

¹ Articolul lui P. Vasici *Despre medicină, cu respect la poporul românesc* în: *Transilvania* I (1868), nr. 17–19, nr. 25; *Idem*, 1869, nr. 1, 9–11; *Idem*, 1870, nr. 6–7, 9.

voim nici măcar să restaurăm în favoarea lui pe cele 43 slove sau încai pe cele 28, adică alfabetul cirilian redus de la 1830 încoace.

Îți aduci aminte că înainte de unirea Principatelor se publica la București „Învățătorul satului”² și se împărția pe la toate comunele țerei pentru un preț bagatel de 3 douăzeci, iară preoții și logofeții (notarii) era obligați a o citi duminica după s. liturgia în auzul poporului. În acea foaie se vedea mulți articlii aleși foarte bine, compuși sau traduși într-un stil cât se poate mai neted, simplu și dulce; preste aceasta, acea foaie se tipărea cu slove tocite, precum plac psaltilor și clisierilor pe la sate, pentru că era mai dedați cu ele sau adică, vorbind mai curat, pentru că erau dedați numai cu acelea. Ei bine, cu toate acestea „Învățătorul satului” încă a căzut. Pentru ce? Pentru că domnii cărturari de la sate, luminele și felinariele bunului popor, nu-și putea imagina pentru ce să citească ei poporului asemenea „secături”, când ei până atunci avuseră a-i citi numai poruncile care eșia în „Buletinul oficial”, despre „capitație”, despre „recrutație”, despre „dosirea atâtor suflete de țigani ai coconului Iordache sau ai cocoanei Smaranditei”, despre „asigurarea foilor de zestre ale cocoanelor A.B.C.D.E. etc., care se despart de bărbații lor, despre „aflarea cutărilor vite de pripas” etc. etc.

Îți mai aduci aminte și de „Universul”³ repausatului I. Genilie⁴, profesor la colegiul S. Sava. „Mens agitat molem”, era sublimul motto ce purta acea foaie pe fruntea sa, iară cuprinsul ei corespundea prea bine acelei sentințe. La acea foaie lucra câțiva bărbați frunțași cari cunoștea foarte bine toate straturile și clasele din care e compusă națiunea noastră. Acei bărbați s-au încercat la început (1845–6) și ei a scrie cu scopu de a străbate între burgessie, orășiani, neguțiatori, preoți; după doi ani însă au văzut că în acea parte încă nu ecșistă public pentru foaia lor; așa în 1847–8 îi vedem intrați în istorie și filologie! Dară pe „Învățătorul poporului” de la Blaș⁵ și pe „Amicul poporului”⁶ de la Budapesta, ambele de la 1848, le mai ții minte? Ambele acele foi își puna toată silința ca să descindă cât se poate mai aproape de popor; cu toate acestea ele nu aveau nici un abonat din poporul țărănesc; iară dacă ar întreba cineva

² Publicație a Colegiului Sfântul Sava din București, care a apărut între 1843–1852 sub redacția lui Petrache Poienaru.

³ Revista *Universul. Noutăți din natură, cultură și literatură* a apărut la București în 1845, la început mai mult ca un magazin dar după 1847, prin colaborarea lui A.T. Laurian și I.C. Massim, primește un profil filologic și istoric.

⁴ Iosif Genilie, redactor al revistei *Universul*.

⁵ Apare la Blaj la 12 mai 1848 sub redacția lui Timotei Cipariu, Aron Pumnul și Iosif Many.

⁶ *Amicul poporului*, ziar guvernamental apărut la Pesta (în limbile maghiară, germană, slovacă și română) în 3/15 VI 1848 până în 5 I 1849, având ca redactor pentru versiunea în limba română pe Sigismund Pop.

că asemenea foi pentru ce nu s-au reînceput după închierea revoluțiunei, noi i-am putea răspunde că, iacă, în Pesta se reîncepu înainte cu doi ani, și încă foarte bine, precum trebuie să recunoască oricare au trecut cu ochii peste cei dintâi cincisprezece până la douăzeci numeri⁷; însă rezultatul? La aceasta să răspundă iarăși pungile întreprinzătorilor. Un popor pe care l-au învățat a citi bine și a scrie, un popor preparat încai cu o sumă oarecare de cunoștințe elementare, ar fi concurs la asemenea foaie cel puțin cu zece mii abonați.

„Familia“ din Pesta⁸ își alege publicul său din capul locului și ea scrie — cu puține excepțiuni de articlii — numai pentru acela. Foile beletristice ilustrate de cuprinsul „Familiei“ au la popoarele înaintate de la douăzeci de mii până la una sută de mii abonați; iară „Familia“ noastră trebuie să se îndestulească, deocamdată, cu acel număr de abonați pe care-l avea „Curierul de ambe secse“⁹ al lui Ioan Eliad între anii 1840 și 1848.

Aplicând toate acestea exemple la foița aceasta, luând totodată în deaproape considerațiune toate împregiurările noastre, eu cutez a zice și a susținea cum că:

1. Cuprinsul acestei foi¹⁰, este, va fi și de aici înainte numai acela pe care-l voiește publicul său; 2. Că înmulțirea numărului lectorilor săi este curat o cestiune de temp.

Cine din public poate zice până astăzi că a scris vreun articlu pentru această foaie și nu i s-a publicat? Așadară, literații noștri au fost învoiți ca să se publice într-însa acelea ce s-au văzut publicate, pentru că dacă nu le voia, de la dumnealor dependea ca să trimită alți articlii și să pretindă publicarea lor; iară aceasta s-ar fi întâmplat, cu atât mai sigur, cu cât eu niciodată nu m-am oblegat și nici că am cugetat a scrie în această foaie, ci am creziut că voi fi numai redactor, adică ordinator de materialul ce va veni de la alții; iară pentru cazul când totuși ar rămânea spațiu gol, am zis curat că pe acela îl voi împla, mai ales cu documente și pericope din istoria patriei, de care-mi pasă foarte mult din mai multe cauze enumerate altădată.

Un popor nu se cultivă numai prin imediata folosire a tipariului ci cătră același scop mai duc și alte căi. Cu toate acestea tipariul, folosit bine și înțelepțește, este unul din factorii cei mai potenți pentru reînălțarea unui popor căziut, iară noi căzuți am fost și abia de ani șiesezeci încoace ne ridicăm încetișor. Pentru ca însă tipariul, întrebuițat de inteligența superioară oricât

⁷ Referirea privește noua serie din *Amicul poporului* apărută la Pesta între 17 II 1867–13 V 1868 sub redacția aceluiași Sigismund Pop.

⁸ *Familia*, revistă de cultură și literară, a apărut la Pesta la 5 V 1865, iar din 1880 la Oradea, sub redacția lui Iosif Vulcan.

⁹ *Curier de ambe sexe*, revistă editată de I. Heliade-Rădulescu între 1829–1848 ca supliment literar al ziarului *Curierul românesc*.

¹⁰ Referire la revista *Astrei*, *Transilvania* al cărei redactor era Bariț.

de înțelepțește, să poată influența gloatele spre prosperitatea lor, se cer oareșicare condițiuni care, de nu s-ar împlini, ar fi vai de noi și de tot viitorul națiunei noastre. Între acestea condițiuni număr eu mai vârtos acestea:

1. Credința atât de firmă și neclătită în vitalitatea națiunei noastre și în eminenția calităților limbei noastre, precum ne este de firmă credința în imortalitatea sufletelor noastre. Fără asemenea credință absolută, acțiunea literaților, adică a sacerdoților poporului, va fi totdeauna nesigură și se va clăti ca și arundinea de vânturi. Iară dacă noi avem în adevăr credința firmă, vergură, atunci aceea trebuie să o manifestăm prin fapte, fără care credința e moartă.

2. Amoare și devotament de a sacrifica avere materială pentru avere spirituală. „Oamenii cumpără cărți numai atunci când nu mai știu ce să facă cu banii“. Aceasta este una sentență cunoscută demult la alții, un testimoniu însă foarte trist pentru popoarele rămase. Mâna pe cuget că aceea sentență se poate aplica și la noi *ad litteram*. Acest grad mic de amoare și căldură către literatura noastră națională, ne-a făcut și până acum, ne va mai face încă cine știe până când, pagube de milioane. Mai multor oameni li s-a dedat gura ca, în casuri când sunt provocați a cumpăra vreo carte sau ziar, să-și mântue urechea tot numai cu lipsa și sărăcia. Așa, democrația românească sărăntoacă. Oare știu acei oameni ce înseamnă astăzi în ochii Europei, când un popor întreg, democrat se dechiară pe sine-și, el cu gura sa, de sărăntoc și bancrot? Înseamnă atâta că acel popor este prea bun pentru ca să rămână stergător de cioboatele altora.

În zilele noastre cifrele statistice au în mai multe casuri puterea bateriilor și a puștelor cu ac. Pe la toate poștele europene se numără nu numai ziarele câte es în limbi diferite ci și ecsemplarele câte se trimit. Ei bine, noi ne lăudăm că suntem cu toții opt milioane sau și zece milioane; apoi însă din vreo 35 foi periodice, politice și nepolitice, câte es până astăzi în limba noastră, abia vei afla trimise prin poște la 30 mii ecsemplare. Să mai zicem că se citesc, în locul edițiunei foilor respective, încă vreo 10 mii ecsemplare, adică cu totul 40 mii. Germanii din monarhia austriacă abia sunt 8 mil., aceștia din națiunea germană sunt cei mai săraci în publicitate, cu toate acestea foile periodice la ei se numără cu sutele, iară numărul ecsemplarielor ese la câteva sute de mii. În Prusia, precum era ea până la an. 1844, adică cam 28 milioane suflete, eșia preste 1300 foi periodice. Dară ca să nu ni se zică că ne facem păcate dacă ne asemănăm cu germanii sau cu alt popor înaintat în luminile științelor și a artelor, să luăm la mână catalogul poștelor care se tipărește pe fiecare an *ex officio* și din acela să tragem paralela între publicitatea noastră și între a popoarelor de condițiunea noastră, pentru ca și din acelea cifre să ne cunoaștem pre noi înșine.

Știm noi, știm cât de târziu am început noi; vom mai vorbi și despre acel început cu altă ocaziune; aici însă tot trebuie să observăm că au trecut tocma 40 și, respective, 30 de ani de când am început¹¹.

Știința e puterea, timpul e monetă. Capitalul adunat din științe, timpul împărțit cu toată precisiunea și folosit cu multă conștiință înzecește și însutește puterea și viața unei națiuni. Este însă foarte anevoie sau și preste puțință a ne aduna capital de științe, fără a sacrifica din materialism, iară a împărți timpul și a ne folosi de el avem să învățăm încă de aci înainte; numai de n-ar fi prea târziu. Alții au învățat de mult a sora pe aripele arborilor; noi, cărora odată ne era oprit a umbla călare, încă tot mai credem că vom ajunge cu boulenii noștri de jug sau și numai pedestri acolo unde alții ajung în câteva oare? Cum putem noi pretinde ca să știm cât știu alții, dacă nu ne câștigăm, firește pe bani, mișloacele de învățătură și dacă nu ne încordăm mai mult puterile minții noastre?

La revedere domnule consiliar. Al d-tale devotat,

G. Baritiu¹²

Transilvania, II (1869) nr. 1, p. 5–7; publicată de Bariț însuși la rubrica „Epistole familiare”.

152

[Brașov] 5 ianuarie n. 1869

Domnule consiliar!

Pre când genialul publicist din Iași¹, în genialele „Convorbiri literare”², se ocupă de 1 1/3 an încoace cu partea spirituală și în specie filologică a ziaristilor românești din Transilvania și Ungaria și pre când acel geniu al națiunii află că publiciștii români de dincoace periclitează chiar ecșistența națiunii românești, eu eram numai să trec pre lângă dumnealui cu căciula în mână și cu moldovo-românescul „să trăești, măriia ta!”, apoi să încing cu d-ta una altă convorbire asupra partei economice și finanțiale a ziaristiceii noastre; pentru că, vezi d-ta, orice capacitați geniale ar voi să scrie într-o foaie

¹¹ Referirea privește, pe de o parte apariția *Curierului românesc* și a *Albinei românești* la București și Iași, în 1829, iar pe de alta editarea în 1838 la Brașov a *Gazetei și Foi...*

¹² Scrisoarea lui Bariț răspunde epistolei lui Vasici din 1 XI 1868; textul în *George Bariț și contemporanii săi*, II, București, 1975, p. 159–160.

¹ Titu Maiorescu.

² Revista *Junimii* apărută la Iași în 1867 sub redacția lui Titu Maiorescu.

periodică, fără plata tiparului, a chartiei, a poștei, a tacsei financiare etc. nu voiește nimeni, nici să le tipărească, nici să le nainteze tipăriturile. Cu acea ocaziune ți-aș fi împărtășit și d-tale un preliminar de spese întocmit în a. 1861, pre când era să se fundeze în Viena un ziar nemțesc pentru apărarea intereselor națiunii românești și ale patriei noastre Transilvania. Acel ziar ar fi fost să easă de 3 ori pe săptămână, în format nr. 6, adică numai cum este al „Gazetei” și ar fi costat cam 16.000 fl. v.a. pe an. Eu, deși cu multă durere sufletească, m-am opus la acea întreprindere. Mă va întreba cineva: pentru ce? De fricuța ca să nu pățim rușine sau, dacă mai place cuiva, ca să nu avem o pagubă nesuportabilă, ceea ce în cazul de față, pare-mi-se, că e tot una. Mai eram să-ți înfățișez încă și un alt preliminar făcut aici la Brașov în octombrie 1865 pentru un ziar curat românesc carele, pre cât poci culege din unele notițe făcute pe atunci, în fugă, cuprindea și condițiunile acestea.

1. Acel ziar nou ar trebui să fie cu totul independente, prin urmare să depună neapărat cauciune.

2. Să aibă programă liberală pronunțată.

3. Să nu se mărginească a lucra numai în interesul națiunii românești, ci și în al patriei, fără care națiunea stă în aer.

4. Limba înțeleasă, stilu neted.

5. Să se ocupe nu numai de cestiunile zilei privitoare la partea națiunii locuitoare de dincoace, ci cu cele din Principatele românești independente, iară cestiunile mari europene să vie în a treia linie sau categorie și mai vârtos încât acelea ar putea avea înrăurintă asupra țărilor noastre.

6. Să aibă și foileton, cât beletristic, cât de varietăți, spre a da nutrement și secului femeiesc.

7. Să iasă deocamdată de 3 ori, în format nr. 6, pe chartie albă, curată, tipar nou, curat.

8. Prețul pe an 9 fr. în loc, 10 fr., cu poșta.

Spesele anuale cerute pentru un ziar de mărimea și calitatea celui descris mai sus ar fi, pentru 156 numeri:

Chartia și tipariul a 30 fr. v.a. coala 4680 fr.

Timbrul la 156.000 coale pe an, a 1 cr. 1560 fr.

Porto poștei 105 cr. la câte 100 coale 1638 fr.

Tipăriutul adreselor, spesele expedițiunei 400 fr.

Provisioane, procente, perderi, porto la
correspondente, spesele cancelariei 1000 fr.

5 ziare mari, străine, a 20 fr. 100 fr.

5 ziare mai mici a 12 fr. 60 fr.

(Altele în schimb)

Beneficiul redactorului en chef 20 % din venitul bruto, circa . 2000 fr.

Beneficiul unui colaborator, 10 % circa 1000 fr.

v.a. 12.438 fr.

În această sumă nu e cuprinsă chiria unei cancelarii separate, pe care ar trebui să o aibă redacțiunea, nici cumpărarea unor cărți neapărat trebuincioase, nici onorariul ce se plătește, deși foarte moderat, unor corespondenți în afară. Acestea trei pozițiuni ar mai face vreo 500 fr. Deci pentru ca să easă sus însemnata sumă, se înțelege că s-ar cere un număr de 1400 abonați, iară în cas de a nu se urca numărul abonaților la această sumă, ar trebui să se urce abonamentul la 12 fr. pe an, precum îl au gazetele ungurești din Cluș³ ș.a. care încă es de 3 ori pe săptămână.

Vei fi auzit poate că eu pe atunci, neavând speranța de a se realiza aici acest preliminar, din parte-mi l-am aruncat și pe acesta sub saltea (matrața), precum zic cei din România.

Într-aceea, dete Dumnezeu că în a. 1866 să easă la Viena „Albina”⁴, iară în a. 1868 „Federațiunea”⁵ la Peștea. Oricare ar fi diferențele sau dacă mai voim numai nuanțele politice și poate religioase ale acestor două ziarie românești, atâtă însă rămâne adevăr, pe care anevoie îl va disputa cineva, fie acela chiar și un geniu și adică: că ambele acelea foi periodice poartă în fruntea lor și înlăuntrul lor caracter curat românesc; b. că sunt redactate cu mare zel și cu multă cunoștință de cestiunile zilei; c. că es în două capitale în care li se dau cele mai bune ocațiuni de a se informa despre toate lucrurile și a le apreția după adevărata lor valoare; d. că es în formate și în nri., întocma precum cerea înainte de patru cinci ani o parte a publicului românesc cu multă nerăbdare și chiar cu oareșicare sgomot.

Acum însă mă rog ca să citim amândoi invitarea la prenumerațiune publicată în „Federațiunea” nr. 180, din 13/25 decembre, apoi în legamente cu aceea, prea interesante descoperiri eșite în „Albina” nr. 128, din 19/31 decemb., sub rubrica spesele și venitele „Albinei”; să le considerăm pe ambele din vechile noastre puncte de vedere și iată că noi rămânem scutiți de orice apretațiuni ulterioare ale susținerii literaturii și publicității românești prin publicul nostru. Iară apoi dacă vom alătura la acestea încă și dechiarățiunea domnului canonic Tim. Cipariu, publicată în „Archivu”⁶ nr. XX, pag. 399 et 400, atunci cred că s-a dat răspunsul destul de pregnant încă și acelor genii cari în tipăriturile românești de dincoace de Carpați nu văd

³ *Kolozsvári Közlöny și Korunk.*

⁴ *Albina*, periodic politic și literar, apărut la Viena și apoi la Pesta între 1866–1876, sub redacția lui George Popa, Vincențiu Babeș și Iuliu Grozescu, cu spijinul financiar al familiei Mocioni.

⁵ *Federațiunea*, ziar politic și literar, care a apărut la Pesta între 3/15 I 1868 și 29 II/ 12 III 1876, redactat de Alexandru Roman.

⁶ *Archivu pentru filologie și istorie* a văzut lumina tiparului la Blaj din 1867 până în 1872 sub redacția lui Timotei Cipariu.

altceva, decât numai mângîjură de chartie. De ar eși „Archivul” domnului Cipariu în Anglia, Belgia, Franția, Italia, Germania, oamenii de litere ar sta să se bată pentru el și fiecare om de științe și-ar țenea de o mare onoare a-și vedea produsele spiritului publicate în acela. De ar fi eșit în altă limbă europeană o carte precum este *Principia* domnului Cipariu⁷, fiecare profesor și alți erudiți ar trebui să o aibă neapărat în biblioteca lor, iară criticele, anticriticele și recenziunile câte ar fi eșit până acuma asupra acelei cărți, ar face un ram de literatură mai naltă.

Apoi dară ce ar urma din toate acestea, domnule consiliar? Nu cumva că românii n-au nici un simț pentru limba și literatura lor, pentru ecsistența și viitorul lor național? O, nu! Aceasta n-am zis-o și nu o voi zice în tot restul vieții mele. Simțiul ecsistă în măsură considerabilă; cu simțiul însă n-ai făcut lucru mare, dacă nu ecsistă și tăria credinței de care ne mai fu vorba. Preste aceasta, în cestiunea de față încă trebuie să se aplice aksioma cunoscută și în veci adevărată: *Non datur saltus in natura*⁸.

Într-aceea, până a nu continua amândoi conversațiunea noastră, va fi bine a pune și aici sub ochii publicului unele apretieri de ale sus citatelor foi periodice⁹.

Cu tot respectul,

G. Baritiu

Transilvania, II (1869) nr. 2, p. 13–14; publicată de Bariț la rubrica „Epistole familiare”.

153

[Brașov] 18/6 ian. 1869

Domnule consiliar!

Dacă dd-ni colegi ai mei ar fi conspirat înadins, pentru ca să-mi înlesnească înaintarea cătră scopul ce-mi propusesem la începutul acestor corespundețe, totuși mai bine nu m-ar fi putut ajuta. Pasagele reproduse în această foaie nr. 2 a.c. din „Archiv”, „Albina” și „Federațiunea”¹ sunt de

⁷ Timotei Cipariu, *Principia de limbă și scriptură*, Blasiu, 1866.

⁸ Natura nu face salturi.

⁹ Sub titlul: *Informațiuni scoase din trei foi periodice cu respect la publicitatea românească*, *Transilvania* publică în continuare o serie de date privind cheltuielile și veniturile ziarelor *Albina*, *Federațiunea* și *Archivului pentru filologie și istorie* a lui T. Cipariu.

¹ *Transilvania*.

natură ca să disguste și descurajeze pe mulți români din câți se ocupă serios cu afacerile noastre naționale². Acesta însă este un moment asupra căruia suntem datori a ne trage sama cu cea mai mare scrupulositate. Voiesc românii viață națională românească sau nu voiesc? Simt ei imperativa necesitate a cultivării limbei și a literaturii românești? Voiesc ei să știe de o cultură specifică națională sau că au plăcerea de a se înneca într-un cosmopolitism ideal, carele n-a ecsistat și, după cum cred eu, nu va ecsista nici preste un alt period de 1869 de ani de la Isus Christos? Ei bine, eu știind că nu mă prea taie capul ca să filosofez asupra acestui fel de cestiuni și lăntuiuit, cum zice dn. Cipariu, mai mult de viața practică, prosaică, precum știi și d-ta, eram să vă răspunz între altele cu o paralelă ce aș fi tras între starea ziaristiceii noastre din a. 1848 și între cea din a. 1868, apoi eram să întreb pe filosofi că ce cred ei; după logica lor, care va fi starea ziaristiceii și preste tot a literaturii specifice românești pe la anul 1888. Uitai să permit că eu adică presupun la români cel puțin atâta credință că ei și preste alți douăzeci de ani vor fi, în cazul cel mai rău, tot atâți la număr câți sunt astăzi și că în acest period de alți douăzeci de ani nu se va mai afla nici un nebun care să voiască a le opri vorbirea și scriptura românească.

Așadară, eram să spun bunilor noștri lectori că anul 1848 ne aflate cu acestea foi periodice:

„Curierul românesc”³ care eșia de 2 ori pe săptămână în București.

„Curierul de ambe secse”⁴, tot acolo; eșirea lui neregulată.

„Vestitorul românesc”⁵, tot acolo și tot de două ori pe săptămână.

„Universul”⁶, tot în București, o dată.

„Învățătorul satului”⁷, de două ori pe lună.

„Buletinul oficial”⁸, cam de două ori pe săptămână sau și mai des, după trebuință.

„Magazinul Daciei”⁹, în fascioare, după împregiurări.

² Referire la datele privind cheltuelile și veniturile ziarelor: *Albina și Federațiunea* și a revistei *Archivul pentru filologie și istorie publicate în Transilvania II* (1869) m. 2.

³ Ziar politic apărut la București între 1829–1848 sub redacția lui Ion Heliade-Rădulescu.

⁴ Revistă literară editată de I. Heliade-Rădulescu între 1837–1847 ca supliment al *Curierului românesc*.

⁵ Ziar oficios apărut la București sub redacția lui Zaharia Carcalechi.

⁶ Revista *Universul*, redactor I. Genilie, a apărut la București între 1845–1848.

⁷ Publicație a Colegiului Sfântu Sava apărută la București între 1843–1852 sub redacția lui Petrarhe Poienaru.

⁸ Gazeta oficială a guvernului Țării Românești apărută în 1832 și având caracter administrativ.

⁹ *Magazin istoric pentru Dacia*, revistă de istorie apărută la București în 1845 sub redacția lui N. Bălcescu și A.T. Laurian.

De altele nu-mi mai aduc aminte; iară cele care s-au născut în iunie și august 1848, ca și florile de vară, precum „Poporul suveran”¹⁰, „Pruncul”¹¹ etc., în septembrie au și fost sugrumate prin spangele turco-rusești. La acestea foi câte eșia în București, se cuvine a însemna bine două lucruri și adică: 1. Că toate, sumate la un loc, abia coprindeau pe câte o săptămână text mai mult decât coprindeau în zilele noastre, de ecs., „Românul”¹² pe 6 zile; 2. Că toate nu avea atâția lectori, câți are astăzi de ecs. „Monitorul oficial” din București.

Iară în Iași câte foi eșia până la 1 ian. 1848?

„Albina românească”¹³, de 2 ori pe săptămână.

„Buletinul” (foarte mic și redactat de bajocură)¹⁴.

Și apoi ce mai eșia? Nimic, pentru că „Dacia literară”¹⁵, „Spicuitorul”, „România literară”¹⁶ etc. încetaseră mai înainte. Iară dincoace, la noi, câte foi periodice aveam?

„Gazeta”¹⁷ de 2 ori și „Foaia”¹⁸, o dată pe săptămână; ambele în formatu foarte mic, născut la 1838.

„Organul luminărei”¹⁹, în Blaș, de la ian. 1847, o dată pe săptămână.

Atâta era tot. Aici însă generațiunile care ne succed nouă, celor carii ne aflăm între 50 și 70 de ani, să-și însemne iarăși unele cifre. „Gazeta” și „Foaia”, în sem. I al an. 1848 avea abonați 820, zicem optsute douăzeci, cel mai mare număr la care a putut ajunge una foaie periodică românească până în acel an. Din aceștia preste 300 era moldoveni, vreo două sute munteni (că în Muntenia, „Gazeta” era censurată foarte aspru și adesea oprită), preste două sute ardeleni, vreo 50 bănațeni, ceilalți din Arad, Oradea, Beiuș, Sătmariu, Peștea, Viena, Maramurăș și cam zece din Bucovina.

¹⁰ *Poporul suveran* ziar apărut la București în 19 VI/1 VII 1848 sub redacția lui Dimitrie Bolintineanu.

¹¹ *Pruncul român*, redactat de C.A. Rosetti și Winterhalder, a apărut la București în 12/24 VI 1848.

¹² *Românul*, ziar politic, oficios al liberal-radicalilor, apare în 1857 sub conducerea lui C.A. Rosetti.

¹³ *Albina românească* apare în 1829 la Iași sub redacția lui Gheorghe Asaki, din 1850 *Gazeta de Moldavia*, subvenționată de ocărnuire.

¹⁴ *Buletin, foaie oficială a Prințatului Moldovei* a apărut la Iași în 1832.

¹⁵ *Revista Dacia literară* a apărut la Iași în ianuarie 1840 sub redacția lui M. Kogălniceanu, fiind suprimată după al treilea număr.

¹⁶ Apare în 1855 la Iași, timp de un an, sub redacția lui V. Alecsandri.

¹⁷ *Gazeta de Transilvania* apărută la Brașov în 1838, sub redacția lui Bariț între 1838–1850, și apoi a lui Iacob Mureșan.

¹⁸ *Foie pentru minte, inimă și literatură*, a apărut la Brașov între 1838–1865 la început sub redacția lui Bariț (1838–1850) apoi a lui Iacob Mureșan.

¹⁹ *Organul luminărei*, după izbucnirea revoluției *Organul național*, a fost scos în 1847 de T. Cipariu, A. Pumnul și I. Many.

* „Din Brașov și districtul său erau 48 abonați” nota red. *Transilvaniei*.

Despre „Organul luminărei“ nu mai știu bine, câți abonați avea, mi se pare însă că numărul acelor a eșise la 600, a căror majoritatea era din Transilvania și minoritatea din alte țări; iară această proporțiune inversă se explica pe atunci din împreguierea că acel ziar se tipărea cu litere.

Ziarie de preste Carpați mai nicidecum nu se citea dincoace; cauza era că acelea putea trece, sau numai ca scrisori cu porto enorm de 1/2 douăzecier pentru fiecare nr., sau că trebuia să se trimită la Gubernul din Cluș, spre a se censura, de unde ne venea — câte putea veni — la câte două, uneori și la cinci luni; ba într-un an, nu mai știu în care, un pachet de nri. din „Albina“ de la Iași, îmi veni tocma la opt luni, din care cauză începură a mi-o trimete, știu d-ta, cum zicem noi pe aici, pe vama cucului. Apoi știu că, precum scrisori, așa și gazete, le găureau de le făcea ciur și le afuma, pare-mi-se cu clor, pentru ca să se curețe de ciurma românească. Hei, hei! Ce mai zile bune era acelea, domnule consiliar! Dară de aceea noi tot luăm pălmi de la școlarii noștri, pentru că nu știam românește mai bine decât ei, pentru cari am spart căi largi cu pepturile noastre și cu sacrificarea tuturor comodităților vieții.

După ce aș fi constatat starea din a. 1848 a ziaristiceii noastre, eram să trec prin revistă pe cea din 1868. Iacă însă că astădată mă apucă pe dinainte dn. Vulcan²⁰, redactoriul „Familiei“²¹ și așa mă scuti de o mare osteneală, pentru care-i și mulțămesc, rogându-l totodată, ca să-mi dea voie a-i reproduce coala mai la vale fructul fatigiei sale²², pentru că așa însuși publicul având ocaziune de combina și trage paralela, să judece singur despre sineși. Rămâne apoi ca tot acel public să-și compare credințele, cunoștințele, devotamentul și zelul de a sacrifica cu alte popoare de numărul și condițiunea sa. În modul acesta noi ne vom apropia cu încetinitorul de una conclusiune, dacă nu îndestulătoare, cel puțin însă liniștitoare de prea marea grijă sau, vorbind mai răspicat, de frica pentru viitoriul nostru.

Până atunci încă rămân al d-tale devotat,

G. Baritiu

Transilvania, II (1869) nr. 3, p. 28–29; publicată de Bariț la rubrica „Epistole familiare“.

²⁰ Iosif Vulcan.

²¹ *Familia*, revistă culturală și literară, a apărut la Pesta între 1865–1880 și la Oradea între 1880–1906.

²² În continuarea scrisorii *Transilvania* publică, după *Familia* lista celor 15 publicații românești de la nord de Carpați, precum și lista celor 32 de ziare și reviste din România.

CĂTRE GUVERNATORUL FOLLIOT DE CRENNVILLE¹

154

Torda, den. 18. Juli 1866

Euere Excellenz!

Gehorsamst Gefertigte erlauben uns unsere vom Juni d. J. mündlich vorgebrachte die Errichtung von drei bis vier Bataillions von Freiwilligen betreffende Bitte nochmals zu unterbreiten². Unsere Ueberzeugung ist, dass Thron und Vaterland schon in augenscheinlicher Gefahr sich befinden, die Befürchtung aber dass in so lange zwei Feinde den Bestand der Monarchie aufs härteste bedrohen, auch die öffentliche Sicherheit in Gefahr kommen dürfte, quält uns beständig. Namentlich was das Grossfürstenthum Siebenbürgen anbelangt, ist dasselbe unseres Wissens vom Militair zum grössten Theil entblösst. Der gesunde Sinn des Volkes nebst der Fürsorge der Regierung, hielt zwar die öffentliche Sicherheit aufrecht; es gibt jedoch leider auch Anzeichen und Ursachen, welche uns auch das gerade Gegentheil befürchten lassen; nun aber haben wir wie hunderttausend Andere, Haus und Hof, oekonomische und industrielle Unternehmungen, deren Gefährdung uns,

¹ Ludwig Folliot de Crennville (1813–1876), general, președinte al Guberniului Transilvaniei între 28 XI 1861 — 2 IV 1867.

² Propunerea lui Bariț și Rațiu din 18 VII 1866, privind constituirea a patru batalioane de voluntari români pentru a lupta în războiul cu Prusia trebuie pusă în legătură, pe de o parte cu declarațiile de adeziune față de Curtea Vieneză ale autorităților maghiare și săsești din toate comitatele, scaunele și municipiile transilvănene, cu cele ale districtelor Năsăud și Făgăraș, cu discuțiile care aveau loc privind înarmarea generală a populației, *Landsturm*-ul, iar pe de alta cu comentariile răuvoitoare ale presei maghiare dăunătoare românilor, privind o posibilă intrare în Transilvania, aproape complet lipsită de trupe, a armatei statului român vecin; încheierea armistițiului cu Prusia, la 22 VII 1866, a făcut ca cererea celor doi fruntași români, păstrată în fondul secret al arhivei Guberniului, să nu aibă nici un fel de urmări. Răspunsul guvernatorului, din 14 VIII 1866, fiind unul negativ.

eben so gut wie allen gutgesinnten friedliebenden Staatsbürgern gar viele Sorgen verursacht. Diese Zustände haben uns auf den Gedanken der Errichtung von Freiwilligen Batallionen gebracht. Es könnte allenfalls auch an die Errichtung von sogenannten Bürgergarden gedacht werden; allein dieses Institut, welches sich in der Theorie so prachtvoll ausnimmt, dürfte in der Praxis verhältnissmässig mit mehr Schwierigkeiten verbunden sein als die Errichtung von einigen freiwilligen Schaaren, welche dann jedenfalls unter echt militärischer Disciplin gehalten werden könnten und müssten.

Unsere diessfällige Bitte geht demnach dahin, Euere Excellenz, geruhe allerhöchsten Orts die Bewilligung zur Errichtung von drei oder vier Batallionen Freiwilligen für Siebenbürgen zu erwirken. Der Zweck der Errichtung und Einübung derselben wäre einzig und allein, dass dieselben die Dienste der öffentlichen Sicherheit innerhalb der Gränzen dieses Landes zu besorgen hätten.

Die Organisirung, Bewaffnung, Einübung und Führung jener Truppenkörper möchte unbedingt von allerhöchsten Verfügung abhängen. Es möge uns indessen gestattet werden auch noch um folgendes zu bitten:

1. Als Zwerck der Errichtung möchte in der betreffenden Verfügung bezüglich Urkunde, ausdrücklich nur der Dienst innerhalb der Gränzen Siebenbürgens ausgesprochen werden.

2. Die Herrn Officiere jeder Cathégorie, welche zu ernennen wären, möchten mit besonderer Berücksichtigung der gehörigen Kenntnisse der drei Landessprachen ernannt werden. Es entspringt die diesfällige Bitte keineswegs irgend einer nationalen Eitelkeit, sondern es ist dieselbe rein im Interesse des Dienstes gestellt.

Aus eben demselben Grunde bitten wir auch:

3. Damit in den zu bestimmenden Werbbezirken solche militärische Capacitäten beordert werden mögen, welche das eigene Ansehen mit einem gewissen Grade von Popularität in Einklang zu bringen verstehen.

Belangend unsere eigene Mitwirkung zu dem obbesprochenem Zwecke, so würde dieselbe in der Aneiferung der dienstfähigen Jugend bestehen, denn mehr zu thun, gestattet uns unser Geschäftsberuf nicht; in dieser Richtung aber möchten wir gegebenes Falls das möglichste zu leisten uns bestreben.

Euere Excellenz unterthänigste Diener

Georg Baritiu m. pr.
Kronstädter Bürger, Fabriksdirector

Dr. Johann Ratiu m. pr.
Landesadvocat.

Országos Levéltár, Budapest, F-264, Elnöki titkos iratok, 1866-745; publ. în: George Barițiu, *Părți alese ...*, III, Sibiu, 1891, p. 602-603.

Hermannstadt, am 3. Oktober 1866

Euere Excellenz!

Aufgefordert von mehreren Bewohnern Siebenbürgens ein allerunthänigstes die Wiedereröffnung des siebenbürgischen Landtages betreffendes Majestätsgesuch an den allerhöchsten Thron zu unterbreiten, bitten die ehrfurchtsvoll Gefertigten, womit Euere Excellenz die Gewogenheit haben mögen uns zu dem obgedachten Zwecke bei Sr. k. k. apost. Majestät eine Audienz zu erwirken.

Euere Excellenz unterthänigste Diener¹*Georg Baritiu m. pr.**Dr. Johann Ratiu m. pr.*

Országos Levéltár, Budapest, F-263, 1866-336; publ. în: George Barițiu, *Părți alese* ..., III, Sibiu, 1891, p. 604.

¹ Răspunsul negativ al guvernatorului privind cererea lui Bariț și Rațiu: *Idem*. Memoriul românilor din Transilvania prin care se cerea împăratului redeschiderea dietei acesteia, memoriu purtând 1 493 de semnături, între care pe cea a mitropolitului greco-catolic Șuluțiu, Blajul fiind principalul susținător al întregii acțiuni, va fi înaintat împăratului de către Rațiu, Bariț fiind bolnav, în audiența din 31 XII 1866. Tipărit în 2 500 de exemplare, în limba română dar și în limba germană el a fost răspândit în cele mai îndepărtate colțuri ale provinciei, Guberniul însuși contribuind la popularizarea lui prin ordonarea unor investigații oficiale privind autenticitatea celor 1 493 de semnături (informații în această privință în O.L., D-228, 1866-980, 1105, 1112, 1118).

CĂTRE IOAN ANTONELLI

156

Braşov, 1866, sept. 15 n.

Reverendissime domine !

Domnia ta încă vei fi aflat în ce crasă naţională înfricoşată ne aflăm¹, precum şi că este a 11-ea oară ca să facem ceva.

Pare-mi-se că d-ta încă n-ai fost la Bălgrad². Din această cauză îmi iau [voia] a-ţi alătura o scrisoare din carea vei vedea că seamănă tare cum că suntem vânduţi. În 30 aug. a.c. veni la mine un român renumit din Ungaria, carele mă asigură că Máylath³ caută de mai mulţi ani un domeniu spre a remunera cu el pe acel arhiepiscop românesc carele va fi în stare de a ţienea pe români în frâu şi a-i îndupleca să primească uniunea cu Ungaria.

Din acestea şi din ceva aieptături făcute în *Gazeta* de astăzi d-ta vei cunoaşte starea lucrului⁴.

Mai află că şi dr. Raţiu şi alţii s-au determinat a lăsa dară pe capii bisericeşti şi a zice: *la nazione fara da se*. Deci ei s-au determinat a-şi căuta 2 plenipotenţi mireni⁵, eară plenipotenţia ce se v[a] da acelora, subscrisă de mai mulţi inşi din diferite ţinuturi, să sune cam aşa: ..D-lor N et NN li se dă voia

¹ Accelerarea negocierilor dualiste, după încheierea războiului Austriei cu Prusia şi Italia.

² Referire la adunarea generală a Astrei de la 27–30 august 1866, ținută la Alba Iulia care a prilejuit o importantă consfătuire politică, cu participarea ambilor mitropoliți români, Suluțiu și Șaguna, a lui Vasile L. Popp, I. Rațiu, I. Hodoș, A. Sever, T. Cipariu.

³ Mailáth György (1818–1883), cancelar aulic al Ungariei între 26 VI 1865 și 7 II 1867.

⁴ Referire la articolul lui Bariț, *Uniune sau nu?* din *Gazeta Transilvaniei*, XXIX (1866) nr. 69 din 15 IX.

⁵ Cei doi mireni însărcinați cu prezentarea memoriului la împărat vor fi George Bariț și Ioan Rațiu.

de a arăta în numele nostru, al subscrișilor la locurile mai înalte sau și tocma la Maiestatea sa c.r. toate năpăstuirile noastre naționale din Transilvania și a ne apăra cauza națională la toate locurile competente, stăruind ca națiunea să ajungă la folosirea drepturilor naționale câștigate până acum, precum și a tuturor drepturilor naționale care i se cuvin ca unei națiuni politice.

Datu-s-a în... a. 1866.

Eu sunt însărcinat a-ți împărtăși d-tale acest pas cu acea rogare ca să binevoiești a mijloci și d-ta din districtul Făgărașului o plenipotență cu câteva subscripțiuni. Află totodată că părintele mitropolit Alecsandru⁶ este învoit din toată inima cu acest lucru, precum și că în coîntelegerile avute la A[lba] Carolina, Turda și Cluș, sarcina de plenipotenți a căzut pe mine și pe Dr. Rațiu. D-v. veți pune pe cine veți vrea numai spesele să nu vă lipsească.

Eu nu crez că cu frații gr. răsăriteni din acel district vei face astădată treabă. Dânșii nu vor cutesa, pentru toată lumea asta, de a subscrie ceva fără încuviințarea domnului mitropolit Andrei⁷. Preste aceasta, acolea la d-v. domnește o ură vatiniană asupra persoanei mele. De aceea, pentru ca să nu stricăm cauzei, mă rog ca persoana mea să rămână cu totul la o parte și eu nu ți-am scris *nimic* în această cauză ci soțul meu, Dr. Rațiu, eară scrisoarea dânsului⁸ să binevoiești a mi-o remite. Nu se cer subscripțiuni prea multe, ci numai câte se pot fără mare osteneală.

Toate acestea în districtul acela ar fi de prisos numai dacă comitetul districtual s-ar aduna și, fiind sigur de majoritate întru înțeles românesc, ar subșterne o reprezentațiune la tron. Dacă se poate așa ceva, d-ta vei fi știind mai bine decât noi pe aici.

De vei reeși cumva cu o plenipotență, apoi mă rog a mi-o trimite până în 25 sept. n. împreună cu scrisoarea.

Am onoare a fi cu toată stima și reverința gata spre serviciu,

G. Baritiu

P.S. Astăzi poliția-mi șterse și articolul conducător⁹.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 75-76. Original.

⁶ Alexandru Sterea Șuluțiu.

⁷ Andrei Șaguna.

⁸ Scrisoarea lui I. Rațiu, din 8 IX 1866, în Keith Hitchins, Liviu Maior, *Correspondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu (1861-1892)*, Cluj, 1970, p. 111-112.

⁹ Articolul *Uniune sau nu?*, *Gazeta Transilvaniei*, XXIX (1866) nr. 69 din 15 IX.

Braşov, 1866, sept. 18 n.

Reverendissime domine!

La mult stimata domniei tale scrisoare de eri¹, adică la întrebări, n-am de unde să-ţi răspund mai pozitiv, decât numai din ceea ce [î]mi spusese mai pre larg aici la Braşov, la 30 aug. a.c., un membru prea inteligent al *Asociaţiunii*, carele venise de-a dreptul din Bălgrad² şi era însărcinat de către câţiva amici a-mi împărtăşi cele petrecute acolo până în 28 seara³; după aceea din 3 scrisori primite de atunci încoace de la Turda⁴ şi din 2 de la Cluj⁵ şi 1 de la Blaş⁶. Iată quintesenţa ştirilor pe care le am eu mai de curând în cauza naţională.

Toţi câţi au luat parte la conferinţele, strâns private şi în număr mic la Bălgrad, au fost două zile, una după alta, cu trup cu suflet, pentru ca ambii mitropoliţi să meargă în sus. Mai ales escel. sa, d-n. Pop⁷, le-au vorbit *foarte serios* în această direcţiune, însă fără nici un folos. Mitrop. Alecsandru⁸ a pus pe picioare boala. Se ştie însă curat şi autentic că adevărata cauză a fost şi este *cu totul alta*. Astă toamnă ministr. Eszterházy⁹ avuse frunte a-i zice mitrop. Alecsandru în faţă, că este *un rebel*, cu toţi ai săi. Bătrânul se apărare cu toată energia şi îi plesni îndărăpt numirea de rebel acelui aristocrat îngâmfat¹⁰; se desgusta însă, încât nu mai voieşte să dea faţă de el, mai ales că acelaşi mare ciocoi îi mai zise ca să nu-şi mai facă treabă cu mitrop. Şiaguna. Eata

¹ Antonelli către G. Bariţ, 17 IX 1866 în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, III, 1976, p. 229–230.

² Referire la consfătuirea politică care a avut loc cu prilejul adunării generale a Astrei din 27–30 VIII 1866.

³ Este vorba despre avocatul Aron Densuşianu, singurul braşovean prezent la conferinţa politică restrânsă de la Alba Iulia.

⁴ I. Raţiu către G. Bariţ, 31 VIII, 2 şi 8 IX 1866 în: Keith Hitchins, Liviu Maior, *Correspondenţa lui Ioan Raţiu cu George Bariţiu. 1861–1892*, Cluj, 1970, p. 107–113.

⁵ Românii clujeni participanţi la constatarea de la Alba Iulia au fost Dr. Ioan Maior şi Servian Popovici.

⁶ Scrisoarea din Blaj putea fi, fie de la T. Cipariu, fie de la Ioan Bobb, ambii participanţi la discuţiile de la Alba Iulia.

⁷ Ladislau Vasile Popp, preşedintele Tribunalului suprem al Transilvaniei.

⁸ Alexandru Sterca Şuluţiu.

⁹ Eszterházi Mór (1807–1886), diplomat, om politic conservator, ambasador al Austriei la Vatican (1848–1856), ministru fără portofoliu în cabinetele Rainer-Schmerling, Mensdorff-Pouilly şi Belcredi (1861–1866).

¹⁰ Discuţia în cauză a avut loc în octombrie 1865, când Şuluţiu a fost chemat la Viena *ad audiendum verbum regium* pentru a i se pune în vedere să nu se implice în mişcarea politică românească.

adevărată cauză a retragerii mitr. Alecsandru. Dealtmintea d-ta încă trebuie să știi acest cas că doară ți l-a spus Bătrânul în Cluș¹¹.

Mitrop. Andrei¹² înșiră o mulțime de alte preteste; se prefăcu că e năcăjit de moarte pe ai săi că l-au bajocorit și a cheltuit p[entru] ei 300 mii fl. Că mai bine să se trimită un agent cu plată de 5 mii fl. pe an. Eară mai pre urmă se făcu că se înduplecă a merge la Viena, puse însă 2 condițiuni, despre care știa foarte bine că nu i le va primi nimeni, pentru că toți pricepură că sunt puse numai ca în glumă, adică să i se compună 1 memorial întocma cum va dori escel. sa, apoi *nimeni* altul să nu meargă la Viena decât numai escel. sa. Așa, deci, se sparse și conferința privată din urmă la care fuseseră: 2 mitropoliți, esc. sa Pop¹³, Hodoș¹⁴, Rațiu¹⁵, Maior¹⁶, Bob¹⁷, Servianu¹⁸, Densușianu¹⁹. După acestea se ținură alte conferințe particulare în Cluș, Turda, Blaș. Resultatul acelorăși eată-l: dacă mitropoliții nu voiesc sau nu pot merge la Viena, să se trimită 2 mireni²⁰ cărora să nu le pese, nici că le vor zice rebeli, nici că-i vor da pe ușă afară, nici chiar că-i vor închide; adică ce zice neamțul Manerbrecher²¹. Eară, de altă parte, dacă aceia vor face secături, națiunea să-i poată desvota, abnega, respinge de la sine orice lucrări ale lor, pentru că nici nu-i trimite națiunea ci s-ar duce ei trimiși numai de vreo 2–3 români particulari. Firește că națiunea nu e coadunată, nu-i poate trimite. Pentru această idee oamenii noștri se provocară și la exemplul din nov.-dec. 1860, când stetese Axente la Viena²², cum și la cel din 1861, iun.-aug., când earăși,

¹¹ I. Antonelli a fost ales și el deputat în dieta de la Cluj întrunită la 19 IX 1865. Bătrânul este Alex. St. Șuluțiu.

¹² Andrei Șaguna.

¹³ Ladislau Vasile Popp.

¹⁴ Iosif Hodoș (1829–1880), doctor în drept al universității din Padova, vicecomite al Zarandului (1861–1867), deputat dietal, membru fondator a *Societății Academice Române*.

¹⁵ Ioan Rațiu (1828–1902), doctor în drept, avocat, deputat dietal în 1863–64, 1865, viitorul președinte al *Partidului Național Român*.

¹⁶ Ioan Maior (1827–1904), doctor în drept al universității din Viena, funcționar în ministerul vienez al Justiției, consilier al Guvernului Transilvaniei pentru școlile greco-catolice între 1863–1868, deputat dietal în 1863–64, avocat la Lugoj.

¹⁷ Ioan Bobb (1834–1867), doctor în teologie a facultății din Viena, profesor al Seminarului din Blaj, activ corespondent al *Gazetei Transilvaniei*, figura marcantă a curentului politic pasivist în anii negocierii dualismului.

¹⁸ Servian Popovici, secretar al Guvernului Transilvaniei între 1861–1868.

¹⁹ Aron Densușianu (1838–1900), absolvent al Academiei de drept din Sibiu, avocat, redactor al ziarului *Orientul latin* (1874–1876).

²⁰ Este vorba despre G. Bariț și I. Rațiu.

²¹ Männerbrecher, răzbatători.

²² În noiembrie-decembrie 1860 Axente Sever a făcut parte din delegația națională de la Viena, unde a publicat broșura, *Ein brüderlich ernstes Wort an den „Pesti Napló“ und die Gleichgesinnten in Ungarnlande*, Wien, 1860. Din însărcinarea delegației Axente Sever și-a prelungit șederea la Viena.

nevoind a merge mitropolii ei în sus, s-au învoit ca să meargă Bologa, Măcelariu, dr. Rațiu, precum au și mers și au lucrat. Dacă niște mireni particulari vor lucra bine, cu succes bun în interesul națiunii și a patriei, oseteneala lor va fi recunoscută, eară de nu, eacă p-aci încolo, toată osteneala lor va trece ca și unii articuli de ziare. Din contra, dacă un mitropolit ar merge cu carta bianca la Viena și ar zice de es., precum se zice că a zis mitr. Andrei cătră împăratul în sept. a.tr.,²³ maiestate, dorința m[ajestății] v[oastre] este poruncă pentru națiunea românească și apoi românii n-ar voi a împlini asemenea dorință, bunoară cum n-au prea voit a merge la Pesta, în asemenea cas cutare mitropolit rămânea blamat și compromis până după urechi.

Eacă cauzele pentru care clușienii, turdenii și — după o scrisoare de dato 9 sept., primită de redactorul de la Blaș²⁴ — blășienii voiesc a trimite la Viena mai întâi mireni.

Aceiași ne și provocară pe mine și pe dr. Rațiu. Eu, din parte-mi, mă provocai la piciorul stâng, pe care, de la boală încoace, încă nu-l poci îndoi îndărăpt, cum și la mâna stângă pe care din linia orizontală mai sus nu o poci ridica. Ei însă nu vreau să știe de aceasta și așa, precum mi se scrie din 11 sept., au și subscris plenipotenția.

Eu nu pricepui bine un pasagiu al d-tale. Ori că doară în cas de așa ar subscrie și d-nii amployați la plenipotenție? Noi n-am voi ca d-lor să se compromită nicidecum. Mai sunt și alți români care știu subscrie, fără ca să trebuiască a compromite pe funcționari. Românii trebuie să-și cruce în asemenea casuri pe funcționarii de naționalitatea noastră sau încai în cestiuni politice să-i lase în voia lor, că noi nu suntem în Prusia, unde națiunea făcu pensiuni la funcționarii persecutați de regim. Noi să fim prea îndestulați dacă amployații români ne vor da, în confidentă, câte un sfat bun sau încai dacă nu ne vor denunța, precum am pățit-o eu în 1862 cu doi inși.

Să erți, reverendissime, dară spre finea scrisorii d-tale mi se pare că te-ai teme de vreo desbinare. Ascultă! În un singur cas eu încă mă tem. Decumva esc. sa mitr. Andrei în ceea ce a zis în 30 aug. că el trebuie să rămână pe calea legală de acum, că la Pesta merse ca mitr. *ardelean*, că uniunea e primită, decumva, zic, esc. sa are în acestea partisani, apoi o desbinare îndrăcită este gata între noi, pentru că alți mulți voiesc mai bine moartea decât uniunea. De aceea mă rog și eu a-mi da răspuns la două întrebări, însă scurt, categoric:

²³ Prezentarea mitropolitului Șaguna la Viena *ad audiendum verbum regium* a avut loc în 30 august 1865.

²⁴ Ioan Bobb, redactorul *Foii administrative diecesane*, care a apărut la Blaj în 1867.

1. Inteligenția română din distr. Făgărașului este *unionistă* sau *antiunionistă* în sensul Dipl. Leop[oldine], Sanct[iunii] Prag[matic] și 1791?
2. Voiește ea a se însărcina cineva cu căutarea cauzei naționale sau nu?
Mă rog până duminică v[ă]itoare] de răspuns.
Sincer stimător,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 73–74. Original.

158

Brașov, 1866 octobrie 16 n.

Reverendissime domine!

Poate fi că d-v. veți crede, cum că noi suntem de mult la Viena, când noi numai acum ne gătim ca să purcedem. Eca însă cauzele întârzierii. Lăsăm că ma[iestatea] sa pre cât țină puterea colerei se depărtă la Ischl, unde n-aveam ce căuta, dar apoi s-a decis aiurea, ca să se aștepte reîntoarcerea președintelui de la Guberniu¹, spre a cere prin el, după datina prescrisă, audiința formală ca și pentru o deputațiune, ceea ce s-a și făcut, firește într-un noroc². Într-aceea [text rupt] și conferind acolo conceptul memoriului³... [text rupt] mai netezi și înavuți, același se trimise totodată spre o revisiune și la Blaș⁴. În același timp ne silirăm a câștiga de partea românilor pe o rudenie a monarhului⁵, care-și dete parola sa că ne va pregăti cărările în Burg. Dr. R[atiu] trecu de la Sibiu la Blașiu, de acolo la St. Martin⁶ și la M[ureș] Oșiorhei⁷, unde ai noștri se bucurară foarte de această întreprindere a noastră, mai informându-ne totuodată despre mai multe. Într-aceea, cu purisai în Sibiu memoriul de 7 coale dese infrecta, prin un caligraf, mai pusei a-l decopia și pentru acolo.

Cu întârzierea de până acum n-a fost nici un pericol, ci tocma din contra. Acum însă timpul mergerii este la ușă.

¹ Folliot de Crenville (1813–1876), general austriac, guvernatorul Transilvaniei între 28 XI 1861–2 IV 1867.

² Cererea lui G. Bariț și I. Rațiu din 3 X 1866 către Crenneville, precum și răspunsul acestuia din 31 X 1866 în: George Barițiu, *Părți alese...*, III, Sibiu, 1891, p. 604.

³ Memoriul care va fi prezentat împăratului la 30 XII 1866.

⁴ Mitropolitul și Capitlul din Blaj, au sprijinit cu toate forțele inițiativa lui Bariț și Rațiu de prezentare a memoriului din 30 XII 1866.

⁵ Foarte probabil arhiducele Rainer, ministrul președinte între 4 II 1861–26 VI 1865.

⁶ Târnăveni.

⁷ Târgu Mureș.

Mai nainte de a purcede îmi iau voia a-ți împărtăși d-tale și tuturor subscriitorilor de pe acolo...[text rupt] noastre, firește cu presupunere de diserețiune din partea tuturor, a întreba totuodată dacă din partea de jos a districtului s-au cules ceva subscripțiuni după cum era vorba, pentru că eu n-am văzut nici o urmă. Mai încolo, vă aduceți aminte că eu am deprecat orice ajutor bănesc din acel district, alții însă aflară cu cale a dispune altceva, din care cauză sunt silit a vă încunoștiința că d-voastră sunteți rugați a conferi din întregul district numai 1 sutisoară fiorini, cât va[text rupt] tipărirea și expeduirea... memoriului.... în 2000 ex[emplare] românește și 500 ecs[emplare] germane. Pentru acel sacrificiu d-v. veți primi numai câte 1 ecs[emplar] pentru fiecare subscriitor. Deci mă rog, reverendissime, ca să binevoiești a-mi face cunoscut dacă această sumușoară va putea eși din acel district sau nu. Până duminica viitoare, în 21, răspunsul nu va fi venit prea târziu aici⁸, iară după aceea să binevoiești a adresa orișice la redactorul *Sionului*, adică pe adresa d-lui Silași⁹, cu observațiunea ca plicurile ce vor fi, cu bani, ori fără bani să se dea, sau lui G. Barițiu, sau lui Dr. Rațiu. Spre a vă face o idee despre speșele cerute iacă aici o mică notă.

Notă

1866 aug. 20–23 călătoria și petrecerea la Cluj	val. fl. 7,8
sept. 10–13 călătoria la Blaș	14,5
sept. 30-oct. 5 de la Turda la Sibiu și petrecerea	40
oct. 6–9 de la Sibiu-Blaj-M. Oșiorhei, Turda	34,50
6 telegrame	3,20
Purisarea decopierea de 4 ori a memorial[ului]	9
Correspondențele prin poștă	3,45
Călătoria la Viena și petrecerea pe loc 30 zile cu aceea treabă grea	400
Despăgubire supleantului de avocat la cauzele private	600
Tipărirea	[text rupt]

Eară speșele subscrisului vor fi, d-zeu știe de unde; pre cât se poate însă de aici. Subscripțiunile merg prea bine; până și unii secui s-au înbiet la ele...., nu de aici ci din sca[unul] Mureșului.

Am onoarea a fi cu toată reverinția,

Preaplecat G. Barițiu

A.N., Cluj, F. Șuluțiu, nr. 198. Original.

⁸ Răspunsul lui I. Antonelli, din 20 X 1866, în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 233–234.

⁹ Grigore Silași (1836–1897), doctor în teologie al universității din Viena, redactor al ziarului *Sionul românesc* care a apărut la Viena între 1865–1867, primul titular al catedrei de limba română la universității din Cluj (1872–1884), membru de onoare al Academiei Române.

Braşov, 1867, ian. 11 n.

Reverendissime domine!

Petiţiunea se tipări româneşte¹ şi se împarte gratis la toţi câţi au conferit la speşele călătoriilor etc. în misiunea da faţă, eară la alţii se dă cu câte 10 cr., cu 20 % rabat. Am îndrăsnit a recomanda tipografilor carii au luat asupra lor ediţiunea ca acest pachet să-l trimită în primirea d-tale, cu acea rugare ca să binevoieşti a dispune pe cineva ca să le dea fără nici un sgomot, apoi a se înţelege cu Römer et Kamner, aici.

Petiţiunea s-a şi trimis la Cancelaria tr[ansilva]nă de la împăratul spre informaţiune². Aceeaşi va face impresiune foarte rea pe aici, în jos; trebuie să fim pregătiţi la aceasta însă mai altmintea nu se putea. A trecut timpul adreselor de courtoisie, de vorbe goale.

Cu toată reverinţa, preaplecăt

G. Baritiu

P.S. Sper că comendenţii noştri nu ne vor părăsi ca Petru în cântatul cocoşilor.

[Adresa] Reverendissimo Domino Ioanni Antonelli, vicario foraneo gr. cat. Făgăraş.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 77. Original.

Braşov, 1867 mai 24 n.

Reverendissime domine!

Mai înainte de toate vin spre a-ţi gratula domniei tale şi celorlalţi români din districtul Făgăraşului pentru bărbăţia şi prudenţia ce ai dezvoltat în

¹ *Petiţiune substernută Maiestăţii sale ces. Reg. Apostolice în 30 decembre 1866 pentru susţinerea şi apărarea autonomiei marelui principat al Transilvaniei, redeschiderea dietei şi continuarea lucrărilor ei însoţită de 37 plenipotenţe şi 1493 subscripţiuni*, Braşov, 1867. Petiţia a fost tipărită şi în limba germană în 500 exemplare.

² Memoriul românesc a fost expediat în 4 I 1867 Cancelariei aulice transilvănene, de unde a fost trimis pentru opinie Guberniului din Cluj. La Viena se vorbea că în spatele lui ar sta fostul, până în 1865, vicecancelar aulic Franz Reichenstein. După dezbaterile sa în Guberniu, la 17 I 1867, actul revine pentru decizie. Cancelariei aulice, unde în şedinţa din 7 II 1867 cei patru consilieri aulici maghiari recomandă românilor să se adreseze cu cererile lor la Pesta, în timp ce Dimitrie Moldovan apără dezideratele lui, iar Eugen Friedenfels propune să fie depus *ad acta*.

comitetul central¹. Ceriul să vă binecuvânte acea acțiune pentru că, după toate informațiunile venite încoace până acum, văd că concludul d-v. fu scos din mintea și inima tuturor românilor transilvăni.

Mai încolo, neștiind eu dacă *Gazeta* va fi suferită sau nu a publica telegramu %, eu vi-l împărtășiesc pentru ca să aflați de timpuriu ce fac și alți români și anume ce fel de informațiune dau comisariului regesc². Mai adaog că de aici veniră la mine doi fruntași spre a-mi împărtăși că, ținând o conferință mai numeroasă, s-au învoit ca în duminica viitoare pre când se așteaptă aici comisariul reg[esc] să meargă la el și o deputațiune românească spre a-i gratula de bună venire și totodată a-l ruga ca să-și pună toată silința și osteneala spre a mijloci de la mai[estatea] sa, împăratul și regele întreaga conservare a autonomiei acestui M[are] Principat și cât mai curând deschidere a dietei, atât spre a depune jurământul omagial, cât și spre a-și continua lucrările sale³. Făcând aceasta brașovenii se alătură hoc ipso la principiile puse în petițiunea celor 1493⁴. Ei mâne earăși se adună, spre a compune petițiunea. Se zice că comisariul duminică va fi aici; prin urmare, luni la d-v., unde poate că va petrece scurt. Prin urmare, d-v. va trebui să stați gata de timpuriu.

Eu nu poci nici măcar găci că ce vor face și românii din Sibiu. Îmi vine însă a crede că la cas de așa, rugați fiind de făgărășieni ca să stea d-lor cu naținea și cu patria, se vor îndupleca⁵. După cele întâmplare în Pesta cu Măcelariu⁶, după curagioasa și impunătoarea demonstrațiune de la Abrud și Roșia, cu Hodoș⁷, după ceea ce văzurăm de la Turda⁸, cum și după

¹ Este vorba despre hotărârea din 12 V 1867 a comitetului central al districtului Făgăraș de a retrimite la Pesta adresa prezidiului dietei Ungariei privind alegerea unui nou deputat dietal deoarece aceasta, nefiind expediată prin intermediul Guberniului transilvănean, contravenea autonomiei țării, câtă vreme legea uniunii va fi adoptată abia în anul următor. Textul în: *Gazeta Transilvaniei*, XXX (1867) nr. 35 din 7/19 V [st.V.].

² Péchy Mánó.

³ Referire la memoriul, semnat de 140 români brașoveni, din 31 V 1867 adresat comisariului regal Péchy: textul în *Gazeta Transilvaniei*. XXX (1867) nr. 33 din 12 V.

⁴ Plenipotența semnată de 69 români din Brașov, acordată lui G. Bariț și I. Rațiu pentru prezentarea memoriului din 30 XII 1866 a fost retrasă la stăruința mitropolitului Șaguna.

⁵ Memoriul românilor din scaunul Sibiului adresat comisariului Péchy în: *Gazeta Transilvaniei*, XXX (1867) nr. 41 din 9 VI.

⁶ Referire la gestul din 7 III 1867 a deputatului I. Măcelariu de a se adresa camerei deputaților a parlamentului maghiar în limba română, gest care a avut un foarte mare răsunet.

⁷ Primirea festivă și adresele de felicitare adresate deputatului Iosif Hodoș, vicecomite al Zarandului pentru curajul cu care a apărat autonomia Transilvaniei în parlamentul maghiar.

⁸ Delegația română care s-a prezentat în fața comisariului Péchy la venirea sa în Turda, în mai 1867, a declarat că românii vor lupta pentru autonomia Transilvaniei chiar o sută de

dechiarățiunea *categorică* făcută de mitropolitul Alecsandru comisariului regesc în Cluș în *favoarea autonomiei țării și a dietei*⁹, după mai multe simptome poate vedea orice român că unde bate mintea și inima națiunii. Prin urmare, că sau servilismul sau repunnuța câtorva români, fie aceia de orișice auctoritate înaltă, pe națiune nu o mai pot reține în calea sa, pentru că, de nu mă înșel eu, programa sa instinctivă este făcută în adevăr pe seculi înainte, încât de ecs. amerințările despotice, precum de ecs. cea de sub B, făcute unei sau altei foi, numai cât o vor ai întări în calea sa.

Mai află că mitropolitul Alecsandru ceru de la comisariul și concesiunea de *conferință*, pe care însă acesta i-o denegă rotund, pretestând că atunci ar trebui să dea și unguirilor și secuilor etc. Foarte bine, cu atât mai bine; așadară cu atât mai vârtos *dieta*. N.B. Eu sunt oprit de a mai cere în *Gazetă* dieta, așa cât în nr. viit. vor lipsi 4 linii care mi se tăiară astăzi¹⁰. Bine, acum dară este rândul la popor, la națiune, la public. *Acesta* trebuie să se folosească mai vârtos de *marcale*.

În privința marcalelor începurăm a ne învoi — se înțelege că prin corespondență privată- cam la următoarele:

1. Ori și după care lege se vor face restaurațiunile, 1847, 1848, sau instr[ucțiunile] 1861, pentru națiunea românească toate sunt foarte asupritoare și nedrepte. Cu atât mai vârtos pretendem ca dieta să-și continue lucrările sale de reorganisațiune.

2. Până atunci orice alegere și restaurare o privim și acceptăm numai de provisorie, făcută în interesul servițiului public și spre a nu lăsa țara în anarhie.

Cu atât cred că am conturat situațiunea de față, iară domnia ta vei ști mult mai bine decât mine cu cine ai să o comunicî. Eu, din parte-mi, doresc din tot sufletul și din tot cugetul meu ca să o poți împărtăși cu *toți* românii, fără nici o umbră de compromisiune.

Alte telegrame foarte plăcute sosite în acestea momente mă silesc a încheia această scrisoare spre a mă întoarce în altă parte.

Cu toată reverința și charitatea

G. Baritiu

Arh. Nat., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 81-82. Original.

⁹ Cu prilejul vizitei omagiale pe care mitropolitul Suluțiu a făcut-o comisariului Péchy la Cluj, în 17 V 1867, el s-a pronunțat deschis pentru menținerea autonomiei Transilvaniei.

¹⁰ Referire la articolul lui Bariț *Cum să fie informat comisariul regesc despre starea țării*, apărut în *Gazeta Transilvaniei*, XXX (1867), nr. 36 din 24 V.

Braşov, 1867, aug. 9 n.

Reverendissime!

În momentul despărţirii noastre¹ pare că-ţi observasem cum că mie-mi fu preste putinţă a-mi păstra o copie din proieptul adresei către mai[estatea] sa². Eu cred că spre mai marea noastră asigurare că aceeaşi nu se va pitula nicăiri ci va ajunge în Cabinet, este de neapărată trebuinţă a se publica, de se poate în toate trei limbile. Eu rugasem pe d. v[ice] căpitan³ ca să aibă bunătate a comite unui cancelist să o decopieze curat şi să mi-o trimită încoace, că apoi nemţeşte o voi traduce eu, eară ungureşte se va traduce acolo pre loc din concludul comitetului. Ci dn. v[ice] căpitan poate să fie tocma acuma plecat, de aceea mă rog ca, de se poate, până poimâne să binevoiţi a vă înţelege, atât despre tipărirea adresei, cât şi a *protocolului* şiedinţelor şi a *cuvântărilor* de deschidere, despre care toate îmi ziseră şi alţii că ar fi foarte bine dacă s-ar tipări. Toţi românii tr[ansilva]ni privesc astăzi către Făgăraş şi doresc a cunoaşte lucrările acelu district. Observam en passant că din câte se auziră până acum despre rezultatul adunării municipale, oamenii sunt prea îndestuliţi, eară saşii ne laudă moderaţiunea de bărbaţi.

Alţii îmi ziseră că ar fi foarte bine, ba foarte de lipsă, ca preste 2–3 luni să se țină o adunare de comitet cu singurul scop de a se ocupa de multele cerinţe, trebuinţe, nevoi şi reforme pentru district, eară pentru a înlesni şi înţeţi lucrările să se pregătească o programă înadins, care să desbată şi statorească mai întâi acolea la oficiolat sub presedenţia d-lui căpitan primar⁴, chemând şi 4–5 membrii de comitet.

Protopopul Meţianu⁵, fiind astăzi la noi, nu numai acceptă ideea conchiemării din nou a comitetului, ci îşi descoperi ferbinte dorinţă de a-l vedea conchemat pe toamnă. Să ne folosim de conjuncturele politice în care

¹ G. Barit a luat parte la lucrările comitetului de conducere a districtului Făgăraş din 5–7 VIII 1867 în calitate de membru al acestuia.

² Adresa comitetului de conducere al districtului Făgăraş, din 7 VIII 1867, către împărat prin care se cere repunerea naţiunii române din Transilvania în drepturile sale, în: *Gazeta Transilvaniei*, XXX (1867) nr. 61 din 18/6 VIII.

³ Ioan Codru Drăguşanu (1818–1884), scriitor, publicist, deputat dietal, vicecăpitan al districtului Făgăraş între 1861–1869, vicepreşedinte al Aştrei.

⁴ Prin decretul din 19 VI 1867 funcţia de căpitan suprem al districtului Făgăraş, deţinută de Ioan Puşcariu (începând din 29 VIII 1865) a fost încredinţată lui Vasile Tămaş (Tamás, Tamási), funcţionar inferior, greco-catolic, la Guberniul Transilvaniei, deputat în dieta de la Cluj din 1865.

⁵ Ioan Meţianu, protopop al Branului, episcop la Arad, mitropolit al Sibiului între 1898–1916.

ne aflăm. În Ungaria mai multe comitete se readună după alegeri și își văzură de treburile municipale interne. Districtul Făgărașului nu mai trebuie și nu mai poate rămâne în starea veche. Comitetul este *dator* a ajuta din toate puterile pe oficiul în direcțiunea salutară. Pentru noi este un punct de onoare a face ca distr. Făgărașului să ajungă a fi de model. Așa ceva este cu putință! De altă parte, este de ecs. o nespusă rușine ca acel district, carele ecsista ca *district*, ca *municipiu* doară tocma din timpurile dacilor, să nu aibă nici un fel de proprietate a sa, nici unde să-și plece capul funcționarii săi, ci cancelariile să-i fie închiriate în casele altora. Ce bajocură! Satele, că sunt sate, și încă au început a-și face câte un edificiu comunal. Pre lângă aceasta trebuie să cugetăm la tot felul de mijloace prin care să se înaintese prosperitatea locuitorilor în toată privința.

Cred că noi, cei din cercul Brașovului, ne vom pune ideile noastre pe chartie și le vom trimite la dn. căpitan.

Al d-tale serv și frate pururea stimător,

G. Baritiu⁶

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 83. Original.

162

Brașov, 1868 iuliu 28.

Reverendissime domine!

Fiindcă se apropie 30¹, îți răspund la ven[erabila] scrisoare din 26 iul.², fără ca să-ți pot satisface dorința manifestată, adică de a-ți denumi cele 3 persoane³. Casul de la Blaș cu canonicii și cu profesorii⁴, cum și cel de la

⁶ Răspunsul lui I. Antonelli, din 11 VIII 1867 în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 240–241.

¹ În 30 VII 1868 urma să aibă loc, la fel ca în toate cele 38 de protopopiate ale arhidiecezei Blajului, sinodul vicariatului Făgărașului în vederea desemnării delegaților săi la sinodul electoral de la Blaj din 10–11 VIII 1868.

² Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 248–249.

³ I. Antonelli îi ceruse lui G. Bariț să-i facă cunoscute numele celor trei candidați la demnitatea mitropolitană care se bucurau, în opinia sa, de cea mai mare popularitate în cadrul clerului greco-catolic din Transilvania.

⁴ Referire la ancheta penală a Tribunalului din Târgu Mureș împotriva canonicilor blăjeni Vasile Rațiu, Ilie Vlăsa și Grigore Mihali și a profesorilor I. Micu Moldovan, Gavril Pop și Alexandru Micu pentru întocmirea la 3/15 mai 1868, a *Pronunțamentului de la Blaj*.

Pesta cu Măcelariu⁵ etc., căzură între oamenii noștri ca nește bombe și le absorbiră toată luarea aminte și tot timpul, încât lăsară deocamdată pregătirile de alegere la o parte. De aici vine că încă nici unii nu se putură învoi asupra persoanelor. Numai de la Turda mi se scrie că, după indegetările ce au luat de la ai noștri din Pesta, ei în votul cel sigilat⁵ vor pune pe Silași⁶. Încât pentru ceilalți doi, s-au învoit ca să nu precipiteze nimic, ci se așteaptă înțelegerea frățască la Blaș. De aici deducem cu cea mai mare probabilitate cum că voturile sigilate se vor răspândi preste mai multe persoane, ca fărina orbului. Se speră însă că din acelea nu vor câștiga, nici maghiaronii, nici ultramontaniștii. Acesta încă ar fi un câștig.

Întru altele, din toate știrile câte am primit de la scrisoarea mea din urmă, aflui atâta ca oamenii sunt învoiți până acum numai la următoarea procedură: în ternariu⁸ să intre 1 celibe din gremiu, 1 celibe din a[rchi]diecesă și 1 văduv.

Așa, p[înă] la 30 iul. d-voastră nu vă rămâne alta decât ca în votul sigilat să puneți un bun greco-catolic și român; ferindu-vă de notorii maghiaroni sau ultramontani. D-zeu vă va lumina. Aveți *Zukunft*?⁹ În tot casul, eacă ceva.

Eacă și o copie a petițiunei, subscrise în câteva ecs[emplare], cătră mai[estatea] sa în co[mi]t[a]tele Doboca și Solnoc¹⁰.

Până la plecarea dv. îți voi mai scrie numai dacă voi primi ceva *positiv*.

Încă ceva: mulți s[un]t foarte aplecați ca actului electoral să-i dea o culoare mai mult de doliu decât de bucurie; să lipsească paradele și să se auză la mese un singur *toast*: pentru monarhul. Firește că oamenii amerințați cu temnița¹¹, n-au nici o cauză de bucurie.

Și încă ceva. Un ministru întrebă în 19 pe un deputat de ai noștri că, dacă s-ar da Tr[ansilva]niei atâta cât se dă Croației, ar fi îndestulați¹². Răspunsul fu: dați-ne voie ca să se consulte bărbații națiunei.

⁵ În ședința din 17 VII 1868 a camerei deputaților a parlamentului maghiar Ilie Măcelariu a adresat guvernului o interpelare privind anchetarea autorilor *Pronunciamentului de la Blaj* și a redactorului *Gazetei Transilvaniei* pentru publicarea lui; interpelarea lui Măcelariu a stârnit dezbateri foarte furtunoase în parlament și s-a bucurat de un mare eou între români; textul în: *Federațiunea*, I (1868) nr. 102 din 9 VII

⁶ Sinoadle protopopiatelor, înafara reprezentanților lor în sinodul electoral general, aveau dreptul de a se pronunța asupra a trei candidați pentru funcția de mitropolit.

⁷ Grigore Silași, vezi nr. 158, n. 9.

⁸ Cei trei candidați cu cele mai multe voturi ale sinodului electoral, dintre care împăratul urma să desemneze pe noul prelat.

⁹ Ziar federalist care apărea la Viena.

¹⁰ Un exemplar la: BAR, București, Mss. Rom. 975, f. 373–376; publicat în *Federațiunea*, II (1869) nr. din 15/27 I.

¹¹ Referire la anchetarea penală a autorilor *Pronunciamentului*.

¹² Este vorba despre întâlnirea dintre Andrassy și Alex. Roman descrisă de către I. Rațiu în scrisoarea sa din 20 VII 1868 către G. Bariț, în: Keith Hitchins, Liviu Maior, *Correspondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu, (1861–1892)*, Cluj, 1970, p. 186–189.

163

Brașiov, 1868 dec. 26 n.

Reverendissime domine!

Eu nu știu dacă domnia ta ai cunoștință despre rezultatul audienței din 12 nov; în tot casul alătur aici o copie. Te rog ca acest act, să-l iai apoi în combinațiune cu altă știre privată însă autentică, după care Vodă al Transilvaniei¹, însărcinat cum se vede din sus, provoacă pe unul dintă consiliarii rom. pensionați² că, dacă românii sunt așa neîndestulați el, consiliarul, să-i descopere doară pe larg, în scris și *franc*, că doară ce vreau românii; să le formuleze el voința! Auzi comedia! Auzi cursa! Sic! După ce blăstămățiile din C[onstantino]pole și Paris se deteră pe față, după ce vândutul și porcul de câne Moustier³, amicul celor din Pesta, căzu cu rușine, după ce ziarele franceze făcură și Transilvaniei loc în cadrul cestiunei orientale, după ce văd că România se înarmă pe viață, pe moarte⁴ și peste 200 mii oameni sunt gata să astupe strămtorile munților cu cadavrele lor, așa, după toate acestea, ne departă de la gurile temnițelor⁵ și ne întreabă că ce vrem?

Astăzi nu mai voim nimic, ci ne supunem silei, dară le vom spune la toată ocasiunea că suntem împilați și asupriți ca și bulgarii, ca și polonii în Rusia. Ei au făcut-o, ei să o desfacă, ei să dea sama. În certele caselor domnitoare

¹³ Răspunsul lui I. Antonelli, din 31 VII 1868, în: *George Bariț și contemporanii săi*, III. București, 1976, p. 249–250.

¹ Péchy Mánó, comisar regal pentru Transilvania al guvernului maghiar între 7 V 1867 și 30 IV 1869, calitate în care el a deținut conducerea Guberniului preluată de la generalul austriac Crennville.

² Este vorba despre consilierul gubernial Ilie Măcelariu.

³ Ministru de Externe al lui Napoleon al III-lea care a apărat în presă dualismul austro-ungar.

⁴ Referire la colectele publice organizate în România pentru cumpărarea de arme.

⁵ Referire la rescriptul împăărătesc din 16 XII 1868, emis la propunerea ministrului de Justiție maghiar, privind amnistierea autorilor *Pronunciamentului de la Blaj* și a lui Iacob Mureșan, redactorul *Gazetei Transilvaniei*, primul ziar care a publicat textul actului.

Habsburg și Hohenzollern n-avem să ne amestecăm⁶. Apoi, căutând statul cestiunei la lumina zilei, *treaba stă acilea*.

Pre când a plecat mitrop. Vancea la Viena⁷, mi s-au cerut informațiuni de acolo. Le-am trimis îndată p[entru] preas[finția] sa spre a se folosi de ele. Resultatul încă nu-l știm.

Eu nu poci veni la Făgăraș⁸. *Adevărata* cauză este că earăși mă încercă junghiul cel blăstămat, cu care tocma acum trei ani căzusem la pat și, așa, mă tem de răceală și de osteneală prea mare. Alte lucruri le veți afla de la p[ărintele] Comșia⁹, că eu i-am împărtășit opiniunea mea și sper că nu se va afla nici un membru atât de codard sau renegat carele să dechiare că este îndestulat cu fusiunea¹⁰, cu legea naționalităților¹¹ și cu insultătoarea lege electorală ardeleană din 1848. Așadară ne supunem lor, însă mișcați de simțământul celei mai profunde dureri (von tiefstem Schmerze durchdringen) și cu speranța neclătită în ajutoriul ceresc pentru ca să ne scape de ele.

Făgărașul trebuie să dea asemenea declarațiune la protocol, formulată în termeni aleși¹².

De aici încolo, oamenii noștri nu cumva să conceadă cu inimele. Noi, așa ori așa, avem încă 3 ani trebuință de studiu și reculegere. Apoi ce sunt 3 ani!

Rogându-mă a mă escusa pentru nevenire, atât la dn. căpitan¹³ cât și la o[noratul] comitet, lăsând cu totul la sapienția domniei tale că la cine cât să împărtășești din acestea, sunt și rămân cu toată reverenția al domniei tale serv și frate

G. Baritiu¹⁴

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 86–87. Original.

⁶ Austria a fost împotriva aducerii pe tronul României a principelui Carol de Hohenzollern.

⁷ Mitropolitul I. Vancea, chemat la Viena, a trecut prin Cluj în 11 XII 1868.

⁸ Este vorba despre participarea lui G. Bariț la lucrările comitetului districtual Făgăraș, al cărui membru era.

⁹ Ioan Comșa, preot și protopop în Zărnești.

¹⁰ Referire la legea uniunii Transilvaniei cu Ungaria, adoptată în decembrie 1868 (legea XLIII 1868)).

¹¹ Legea naționalităților adoptată la 1 XII 1868 (legea XLIV (1868)).

¹² Declarațiunea comitetului districtual Făgăraș din 21 I 1869 în: *Federațiunea*, II (1869).

¹³ Vasile Tămaș (Tamás), translator pentru limba română al Locotenentei generale a Transilvaniei în perioada 1850–1860; concipist al Guberniului din Cluj între 1861–1867.

¹⁴ Răspunsul lui I. Antonelli, din 29 XII 1868, în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 251.

Braşov, 1869 ian. 14/2.

Reverendissime domine!

Până să apuc eu a răspunde la ven[erabila] d-tale epistolă din 10 ale c[urentu]¹, eată că românii locuitori în scaunul Sibiu ne deteră la toţi răspunsul, adică ei făcură al doilea *Pronunciament*: prin reprezentanţii lor trimişi la adunarea municipală conchiemată ad-hoc, adică p[entru] scopul alegerii comisiunei verificatoare². Eară cum că pronunciamentul românilor din acel scaun va fi adoptat într-o parte mare a ţării ca programă politică pentru aceste 4 luni următoare, de aceasta nu mă îndoiesc. Şi așa va urma că naţiunea noastră se va desface în două partite, adică partita românească şi partita ungurească, eară timpul ne va arăta care din două e mai numeroasă şi totodată mai prudentă şi mai tare³.

Într-aceea, să ne ocupăm totuşi pe câteva minute cu concludul inteligenţei d-v. de acolo⁴. „Va păşi la alegerea comitetului central şi chiar şi a deputaţilor“.

Partea 1 a acestui conclud o pricep şi o acceptez, pentru că eu în cazul de faţă, adică în cestiunea alegerilor parlamentare nu văd altceva în comitetul districtual decât un simplu organ ecsecutiv, încât adică el alege pe comitetul de verificare. Din contră, partea 2 nu o pricep deloc. Comitetul va alege deputaţi? Cum se poate? După care lege? Dară că comitetul nu alege deputaţi dietal ci pe aceştia îi aleg concetăţenii îndreptăţiţi, adunaţi în *colegiu electoral*, un colegiu *cu totul* distins [sic] de comitetul districtual, care nici că va mai fi suferit a se amesteca mai departe în afacerea electorală ca comitet, ci membrii săi devin unul câte unul membrii ai colegiului, dacă au calităţile, dacă nu, nu. Din acestea urmează că alegătorii, sau unul câte unul, sau adunaţi în colegiu, au să dechiare. dacă vreau sau nu vreau să aleagă deputaţi⁴. Apoi, în asemenea cas, ce are a face trimiterea la comisar şi desfiinţarea de comitet cu alegerile?

Deci, rog pe o[norata] inteligenţie din Făgăraş ca să nu confunde activitatea comitetului cu activitatea colegiului electoral, pentru ca să nu atragă

¹ Scăpare a lui Bariţ: I. Antonelli îi scrisese în 9 şi în 11 I 1869; textele în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, III, Bucureşti, 1976, p. 252.

² Declaraţia românilor din scaunul Sibiului făcută prin Ilariu Muţiu, notarul Râşinariului, în 9 I 1869 privind neparticiparea lor la alegerile pentru parlamentul maghiar; textul în: *Gazeta Transilvaniei*, XXXII (1869) nr. 2 din 20/8 I.

³ Referire la gruparea politică pasivistă, majoritară în Transilvania, şi la cea activistă.

⁴ Consfătuirea intelectualilor români din districtul Făgăraşului s-a ținut în 9 I 1869 şi a fost dominată de adepţii curentului politic activist.

asupra-și cea mai ageră critică a națiunei întregi. Să mă erte toată lumea, dară ne mai trebuie mult timp până să ne câștigăm o mai mare desteritate politică și ceva curagiu mai mult.

Un alt popor locuitor într-un district în adevăr espus, precum este al nostru, ar zice comitetului municipal așa: domnilor, adunați-vă și vă împărțățiți rolele, cum fac ungurii și sașii. Țineți o conferință privată, stricte privată, în care având toți unicul scop sacru, să vă desfăceți totuși pro forma, în majoritate și minoritate, ca de 1/3 sau și de 1/2. Aceasta să vorbească în s[en]sul pronunțamentului de la Sibiu. Din contra, majoritatea să o combată zicând că comitetul n-are chemare de a preveni voința alegătorilor ci numai de a înființa comisiunea verificatoare. De aici nainte alegătorii tragă-și sama cu sine-și, că au temp, sfătuească-se, adune-se în cluburi, precum fac ungurii și sașii, p[entru] ca să se *pregătească* bine până la zioa de alegeri etc.

Eată că în modul acesta ați salva, și comitetul, și funcționarii și totodată ați da ocasiune de pregătire pentru opinia publică. Mă rog să fiu bine înțeles; eu din partea mea niciodată n-am voit, nici ca în vis, a împinge, sau acțiunea, sau pasivitatea noastră până la periclitarea cuiva din postul sau pozițiunea sa.

În fine, cu privință la persoana mea, te rog, reverendissime, ca să binevoiești a-ți întrepune toată influența p[entru] ca nu cumva să fiu candidat, că aș fi silit a respinge cu multă neplăcere. N-am ce-mi face capului meu. Eu însăși participarea la alegeri o țin de o trădare.

Cu toată reverința, serv plecat,

G. Baritiu

A.N., Cluj. F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 88–89. Original.

165

Brașov, 1869 martiu 30/18

Reverendissime domine!

Urma scrisoarei domniei tale din 24 o vei fi văzut airea unde-i trimisei copia¹ (pentru că originalele nu am datina de a le da din mână). A doua

⁵ Este vorba de o formulare improprie a lui I. Antonelli pe care acesta o explică în răspunsul său din 19 I 1869; textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, III. București, 1976, p. 255–256.

¹ Scrisoarea a fost publicată fragmentar în: *Gazeta Transilvaniei*, XXXII (1869), nr. 20 din 28/16 III; integral în: *George Bariț și contemporanii săi*, III. București, 1976, p. 258–259.

scrisoare din 25 încă e la mâna mea²; urma aceleia încă se va vedea. Cu fratele Mețianu, protop³. încă vorbii multe despre alegere. D-lui era foarte desgustat; eu însă-i observai unele tot cam în sensul celor publicate în *Gazeta*⁴. Nouă nu ne-a stricat nici această școală, deacă adică vom recunoaște necesitatea de a învăța din ea. Tocma pentru aceasta asupra mea făcură impresiune mai mare și mai durătoare reflecșiunile d-tale cele dureroase asupra culturii poporului nostru din câteva comune ale acelu district⁵. Sunt mai mulți ani de când meditez și eu adesea asupra stărei, și materiale, și înțelesuale și morale a locuitorilor acelu district. Nu știu ce poate fi, că eu pun foarte mult temei în *specie* pe scoaterea acelu district și al comitatului Hunedoarei, apoi în a treia linie pe a Munților Apuseni, dintru întunec și din umbra morții. Nu știu de ce-mi vine să cred că lățindu-se *cultura și prosperitatea materială* în acele trei ținuturi ale țării, din acelea ar trebui să purceadă apoi salvarea întregii patrii. Eacă pentru ce am mișlocit dincolo și subvențiunea de câte 500 # pentru Făgăraș și Hațeg⁶. Se vede că eu încă nu mai poci suferi cumplita rușine că câte una mână de turci⁷ să poarte de nas aici 80 m[ii], colo 180 m[ii] români.

Meditând așa asupra acestei cestiuni ce mi se pare foarte gravă, am venit la convicțiunea că de aci nainte numai cu puterea cuvântului ajungem tare anevoie la scop, prin urmare, că se poate ca să și întârziem cu totul. Trebuie să luăm măsuri practice și străbătătoare, după una programă serioasă, calculată pe ani înainte. Între acestea măsuri practice, aplicând la districtul Făgărașului, pun eu în prima linie două și anume una prea bine cunoscută noauă tuturor: scoale și eară școale, eară anume în *Făgăraș* școale românești mari. Eară a doua măsură, înmulțirea cu tot adinsul a elementului românesc cu personal mai ales chiar în centru, în Făgăraș.

Încât pentru școale, mă rog ca până când conaționalii noștri greco-răsăriteni se impulpă să-și facă școale cât se poate mai bune, noi ambii încă să ne adoperăm ca, pe lângă ce ai făcut d-ta până acum prin atât nepreget și energie în emolumentul școalelor, să înduplecăm pe Blaș ca, îndată ce se va vedea cu capul bisericei în meșlocul său⁸, să voteze din fondurile sale una

² Publicată fragmentar în *Gazeta Transilvaniei*, XXXII (1869), nr. 21 din 31/19 III; integral în *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 257.

³ Ioan Mețianu (1828–1916), protopop al Branului, episcop al Aradului (1875–1898), mitropolit al Sibiului (1898–1916).

⁴ Vezi supra n.1 și 2.

⁵ Referire la satele de mici boieri: Mândra, Toderița și Grid din cercul Șercaia al districtului Făgăraș unde George Bariț, a cărei candidatură pentru parlamentul maghiar a fost depusă fără voia lui, a pierdut alegerile în fața avocatului Benedek Gyula.

⁶ Referire la subvenționarea de către guvernul din București a școlilor românești din Hațeg și Făgăraș.

⁷ maghiari.

⁸ Instalarea ca mitropolit a lui I. Vancea va avea loc la 11 IV 1869.

subvențiune anuală cât se poate mai bună pentru școalele din Făgăraș și adică cel puțin 1000–1200 fl. pe fiecare an, pre lângă micul venit ce-l vor mai fi având acelea. Cu alte cuvinte, greco-catolicilor să li se deschidă acolo una școală normală cu docenți bine plătiți. Aceasta *deocamdată*, până ce poporul va începe a cunoaște foloasele învățăturilor.

Înmulțirea familiilor, sau adică românirea orașului, se poate și trebuie să se facă pe calea pe care l-au magiarizat secuii, succesive de la Apaffy încoace. Secuii adică au mers și s-au însurat acolo cu fete de român, apoi le-au luat averile, funcțiunile și în fine i-au adus la sapă de lemn. Noi să întoarcem măsura: să trimitem adică pe tineri absoluți, funcționari, profesorași pe la familii care au stăricică mai bună și fetițe mai cultivate, încât să le câștigăm pozițiune, plus, minus independentă etc. Acest scop s-ar ajunge, după opiniunea mea, mai vârtos prin încopcierea de legături familiare între Brașov și Făgăraș. Aici la noi sunt familii de toată sama, prin urmare sunt și de acelea în care junii căsătoriți totdeauna pot avea câte una proptă în casuri de strâmtoare. Educațiunea secului femeiesc de câțiva ani încoace trecu și aici prin una revoluțiune întreagă. Unde odinioară neguțătorii bocotani nu și-ar fi dat fetele sub nici una condițiune după funcționari, astăzi le dau, îndată ce se arată câte un tânăr brav și de bună speranță și le dau cu atât mai vârtos căci prevăd că chiar aici lipsesc funcționarii de români, prin urmare, cugetă că va veni timpul când generii lor își vor afla pozițiuni bune chiar acilea. D-ta ai văzut pe copila mea Aurelia⁹, care ne făcu de prânz când eram împreună și cu fratele Acsente. În casu când mi s-ar recomanda prin cineva un june amplotat din Făgăraș, om și de rugă, și de fugă, precum se zice pe Câmpie, o aș da de soție, așa încât noua familie să se și facă concetățeană în Făgăraș, cumpărându-i acolo moșioară, totodată dându-i toate cele trebuincioase unei familii de pozițiunea unui funcționar, cum și subvențiune anuală în bani, se înțelege succesiv și fără nici un eclat, pentru ca să nu simță lipsa până ce va nainta în salariu mai mare. În asemenea cas, se înțelege că noi de aici încă am veni mai des la Făgăraș și așa s-ar face multe alte, după temp și împregirări.

Să luăm măsuri până nu ne vor aduce căile ferate și alte adunături de străini preste capetele noastre.

Aici earăși obveni un cas foarte trist preste societatea românească. Directoriul Gavr. Munteanu¹⁰, ca de 2 săptămâni încoace, își perdu mentea într-un grad atât de cumplit, încât astăzi cu toată grija ce-i avea, îl scăpară din casă pe strate, întocma precum scăpaseră pe Andrei Murășianu după ce înnebunise cu totul. Atâta numai că pe Munteanu îl apucară îndată doi profesori

⁹ Cea de-a treia fiică a lui G. Bariț, care se va căsători cu Alexandru Vlad din Orăștie.

¹⁰ Va deceda în 17 IX 1869.

și cu mare greutate-l duseră acasă, când bietul Andrei¹¹ se perduse două zile și prin păduri. Simptomele demenței se arătară succesive de vreo trei ani încoace, însă foarte încet, până ce din august încoace începu a-și face de cap cu multe de toate. Mai nainte încă era misantrop, avea și idea ficsă că el va peri de mâna iesuiților și a uniților!!! Despre mine spunea că eu am fost la Roma și am adus de la papa instrucțiuni secrete cum să nulificăm pe ortodocși. Corespondențele sale cu Sibiul curgea tot în acest sens. De aici urmară multe și mari rele... Astăzi, pe lângă idea religioasă, îl mai torturează și idea că biata soția sa și cu nepotu-său profes. Iosif¹² voiesc să-l omoarte și să-i ia banii.

Coala se umplu. Ai primit *Rom[ânul]*? Mai eacă și astăzi alți n-ri.
Salutare și frăție, devotat

G. Baritiu

P.S. Una casă, precum este a d-lui v. căpitan¹³, însă fără atâta grădină și cam pe acea stradă sau cam pe acolea, cât ar costa la d-voastră?

Această scrisoare întârzie aici 1 zi.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 90-91. Original.

166

Brașov, aprilie 17/5 1869

Reverendissime domine!

Ocupat preste măsură cam de 3 săptămâni încoace, nu-mi era cu potință a mai conversa cu d-ta, mai ales asupra unor puncte și asupra unei persoane june¹, pe care o ai memorat în epistola d-tale din urmă și care mi se recomandase, deși *en passant*² și din altă parte. Însă despre această afacere strict familială altădată, mai pe îndelete.

Astăzi îmi iau voia a-ți comunica sub rosa trei epistole al căror cuprins am crezut că domnia ta trebue să-l cunoști³.

¹¹ Andrei Mureșan.

¹² Profesor al Gimnaziului din Brașov, tatăl poetului Șt. O. Iosif.

¹³ Ioan Codru Drăgășanu.

¹ Samuil Radu, asesor al tribunalului districtului Făgăraș, viitorul logodnic al fiicei lui Bariț, Aurelia.

² în treacăt.

³ Nu știm despre ce scrisori este vorba.

Să fie adevărat că d-v. încă aveți acolo pe cineva care denunță orice poate afla din conversațiuni private? Noi aici ne putem lăuda cu vreo trei persoane de rasa aceea.

Astăzi primești câțiva n-ri și din *Rom[ânul]*. Ați văzut pe Cogălniceanu? Spurcat tiran!⁴ Dealtmintea reacțiunea ce-și ridică capul în România este a se considera numai ca coada reacțiunei care se impulpă din nou în teritoriul Europei.

Rogându-mă ca după lectură să binevoiești a-mi remite //., sunt cu distinsă venerațiune al d-tale. Idem qui semper⁵.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 92. Original.

167

Brașov, 1869 mai 25 n.

Reverendissime domine!

Văzând eu că oricât calculai în sus și în jos, mâne tot trebuie să plec afară pentru două săptămâni, prin urmare că nu poci veni la Făgăraș¹, unde astădată doream foarte să viu, îmi adusei aminte că noi în adunarea tr[ecută] luaserăm asupra-ne elaborarea unei adrese care era să fie citită și, respective, adoptată în aceasta de acum. Acea adresă, alias reprezentațiune, în cauza publicării legilor nu e vreun lucru mare, ea însă tot trebuie făcută de cineva. Eu în lunile din urmă fusei bătut de D-zeu cu atâtea trebi răpitoare de timp, încât îmi fu absolut preste potință a mă mai ocupa și cu acea lucrare. Cu atât mai vartos vă rog pe d-voastră, cu dn. prot. Mețianu², ca să binevoiți a mă dispensa de acea lucrare și a o compune d-v., cum veți afla cu cale.

Am dorit să vin la Făgăraș, între altele, și din cauza pentru ca să mulțimesc turcilor³ noștri pentru câte și mai câte tăvălituri din ziare, cum și să întreb pe membrii comitetului, că cum pot ei șiedea pre una bancă cu un membru dat în criminal, precum esto Fülep⁴.

⁴ Referire la abuzurile electorale care au avut loc cu prilejul alegerilor parlamentare din România din aprilie 1869, organizate de guvernul condus de M. Kogălniceanu, care luase locul guvernului prezidat de I.C. Brătianu spre care se îndrepta toată simpatia lui G. Bariț.

⁵ Același ca întotdeauna.

¹ G. Bariț era membru al comitetului de conducere al districtului Făgăraș.

² Ioan Mețianu, protopop al Branului.

³ maghiarilor.

⁴ Fülöp Elek, fruntaș politic din Făgăraș, inițiatorul mișcării minorității maghiare din comitetul districtual Făgăraș în ședința sa din 11/23 I 1869.

Despre multe altele câte aş avea a-ţi împărtăşi, vom avea ocasiune, voină şi D-zeu, ca să le conferim în persoană. Până atunci însă binevoieşte a primi salutările şi reverinţele frăţeşti.

G. Baritiu

P.S. *Rom[ânul]* ne vine de la un timp încoace foarte neregulat.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 95. Original.

168

Braşov, 1870 martiu 12 n.

Reverendissime domine!

Amânai cevaşi răspunsul la mult stimata domniei tale epistolă din 8 ale c.¹, din cauză că speram că doară ți-aş putea scrie ceva definitiv în respectul nepotelui², ceea ce nici astăzi nu-mi e prin putinţă. Eu avusem un scop oarecare ca adecă să-l luăm deocamdată aici la fabrică³ sub conducerea noastră. Mai înainte însă de convenirea noastră de aici fratele Meţianu, protopopul⁴ ceruse de la *Societate*⁵ ca să-i primească pe un client al său. I s-a fost promis, dară nu se ştia dacă-l va aduce sau nu, când eacă în 4 martiu îl aduse pe probă de 6 săptămâni (cam aşa sună instrucţiunile). În piaţă este ametială mare cu falimentele. Până nu se va aşeza crisa nu îndrăsnesc a mă adresa către oricine. Mie însă mi-ar plăcea să-l aşezăm acolo unde este fratele domnului Grama⁶, ca comptoarist. S-ar mai afla şi alte locuri care însă nu-mi plac mie. Deci mă rog, reverendissime, ca să mai fii cu ceva aşteptare în cauza aceasta pentru că aşa, voină D-zeu, să scoatem la cale ceva bun.

La călcâiul scrisoarei avuşi bunătate a-mi însemna că fratele Samuil⁷ este *sănătos*. De aici am presupus că poate veţi [fi] auzit şi d-voastră pe acolo neşte bârfeli asupra sănătăţii lui, că mie mi-a venit şi un pasquil de la Făgăraş cu poştă, pe cuvertă 20 febr., scrisoare curată, de bărbat, nu de femeie. În acea

¹ Textul în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, III, Bucureşti, 1976, p. 262–263.

² I. Antonelli îi ceruse lui G. Bariţ plasarea unui nepot al său ca ajutor pe lângă un negustor din Braşov.

³ Fabrica de hârtie din Zărneşti.

⁴ Ioan Meţianu.

⁵ Fabrica de hârtie din Zărneşti funcţiona ca o societate pe acţiuni.

⁶ Ar putea fi vorba despre Alexandru Grama, profesor la Gimnaziul din Blaj.

⁷ Samuil Radu, logodnicul ficei lui G. Bariţ, Aurelia.

scrisoare anonimul mă ține de nebun, căci el știe că Samuil va trăi numai 5–6 ani!! Tot așa vorbi și un solgăb tirău către p[rotopop]ul Mețianu. De altă parte, mai deunăzi se duse de aici la Făgăraș una femeie care la celelalte stă în prepus că a mers ca să-mi defaime familia mea cum va ști mai urât, pentru ca să desguste pe Radu.

Eu n-am voit să împărtășesc bietului om tânăr astfel de blăstămății în care anima unui om simțitor numai cât se înveninează. Acum însă cu această ocasiune tot am crescut că va fi bine să-l pregătim și pentru asemeni mișelii omenеști, pentru că dacă unii, alții scorniră acumă că este de hetică⁸, mâne, poimâne vor face-o și cu alt scop, p[entru] ca să nu poată înainta. Eu am mai văzut de acestea în viața mea. Ladisl. Vaida⁹, tatăl lui Ladisl. Vaida¹⁰ din Cluș nu bea vin deloc, cu toate acestea turcii¹¹ de la Guberniul de atunci l-au denunțiat de un bețiv cumplit. Mie încă-mi scorniseră că sunt de hetică pre când eram să mă căsătoresc etc., etc.

Între acestea împregiurări, eu dau lui Samuil următorul consiliu: deocamdată să ignore orice intrige de natura acestora, intrige de care omenirea la ocasiuni de acestea nici chiar pe la sate nu e scutită.

Să se provază de timpuriu pentru orice casuri ale vieții cu un testimoniu de la un medic bun — mai bine milităresc — despre starea sănătății sale, pentru ca să-l aibă pe când va veni organizațiunea.

Să nu voiască a suci lumea cu degetul, cum voiam și eu, și alți mulți, pre când eram în etatea d-lui, că numai cât ne ruinăm pe noi înșine. Să facă atâta la cât este obligat după poteri, dară să nu se sbuciume preste poteri, că leneșii în loc de a-l mulțiami îl vor persifla.

Să facă câte una baie, cel puțin de picioare, căci aceasta folosește nespus de mult la cei carii lucră cu mintea.

Toate acestea ar fi fost să i le scriu de-a dreptul, dară astădată mi-a preste potință, că trebue să plec pe vreo 3 zile; apoi însă și așa d-lui le va lua ca de la părinții și binevoitorii săi.

Al d-tale stimător și devotat,

G. Baritiu

A.N., D. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 100–101. Original.

⁸ Tuberculoză.

⁹ Vaida Ladislau de Soósmező, secretar la Guberniul Transilvaniei. înainte de 1848, autor al unor lucrări cu caracter juridic.

¹⁰ Funcționar, om politic, deputat în dietele din 1863–64, 1865, activ după 1867, în adunările comitatense din Cluj, colaborator al unor ziare românești.

¹¹ maghiarii.

Braşov, 1870, mai 3 n.

Reverendissime domine!

După reîntoarcerea mea de la Bucureşti, parochul Bart. Baiulescu¹ mă întrebă despre terminul ce am pus p[entru] cununie², reflectându-mă totodată că, după ce protopopii n[e]u[niți] merg la sinod³, unde nu se ştie cât vor petrece, ar fi bine ca sidula protopopească să se scoată mai curând. Din această împregiurare a rezultat învoirea familiilor noastre ca cununia să se facă în 15/3 mai a.c. Protop. Barac⁴ dete sidula, preste aşteptarea mea, în zioa în care i s-a şi cerut. Atunci parochul Baiulescu se şi adresează către domnia ta, în sensul ordinaţiunilor, pentru ca să binevoieşti a face strigările. Din contra eu venii în domineca trecută cu un telegram şi te rogai pe domnia ta, reverendissime, ca, deocamdată să sistezi strigările, care aici încă s-au sistat îndată. Această mică catastrofă familiară fu provocată prin răspunsul ce primii de la on. Radu⁵, de dato 26 aprilie, din carele îmi iau voia a decopia aici acestea pasage: „Aflu şi eu de consult a vă descoperi un incident proaspăt, nu de mică însemnătate — nu de mică însemnătate zic — că ce cuget la pasquilul despre care vorbisem mai deunăzi.“

„Incidentul este un catarhu cronic (aşa-l numesc doctorii).“

„Cum şi pe ce cale am venit la acest morb spurcat, nu ştiu. Pricepătorii de lucru zic că sau este răceală, sau zelul cel mare în oficiu.“

Consultând mai departe pe aceşti pricepători de lucru, îmi răspunseră că ar fi bine, dacă căsătoria s-ar putea amâna până ce m-am curat, *ce, după împregiurări poate dura mult*, ba încă-mi recomandă sau una cură de scalde de 4–6 săptămâni“.

„Cu dorere, însă la acest sfat medical debe să mă alătur şi eu, nu atâta pentru mine, cât din respect pentru d-voastră, apoi, indirect, şi cu respect la pasquilul de care n-am putut să rămân nemişcat, îngrijat“.

„Acestea a le descoperi cred a fi fost nu numai competente dar chiar şi obligat şi cu deosebire d-voastră ca unui părinte“. „Văzându-vă, în urmarea acestora, părerea, sunt gata la orice dispunere“ etc. etc.

Eacă deci cauza pentru care v-am rogat prin telegraf ca să binevoiţi a sista strigările. Eară din cele descoperite aici se vede curat că acea sistare trebue să

¹ Bartolomeu Baiulescu (1831–1909), paroh, apoi protopop la Braşov, profesor al Gimnaziului românesc de aici, autor al unor lucrări cu caracter monografic.

² Cununia fiicei lui Bariţ, Aurelia cu Samuil Radu.

³ Sinodul mitropoliei ortodoxe din mai 1870.

⁴ Iosif Barac (1818–1884), preot apoi protopop al Braşovului, învăţător şi profesor la Gimnaziul românesc.

⁵ Samuil Radu, logodnicul fiicei lui Bariţ, Aurelia.

fie pe un timp cu totul nedeterminat, pe vară, pe toamnă, pe nu știu când. Adevărat că dn. Radu zice că-mi așteaptă părerea mea. Dară poci eu avea în casul de față vreuna părere? Nimic mai puțin decât aceasta. Totuși una singură părere mi-aș putea da, eară aceea ar fi numai în respectul nevoiesului de pasquil. Dară, pentru D-zeu, care om de animă va pune vreun temei în cas cum este și acesta pe pasquile! În domineca trecută se încredință aici fica lui Ștefan Sotir⁶ cu un june grec; în aceeași noapte un alt june care o ceruse, îi făcu musică cu țigani la fereastră, eară eri primi un pasquil spurcat. Mii de exemple ca acestea în toate clasele societății omenesti. De calumnii și de pasquile nu apără nimic în lume, decât singur *conștiința omului*. Un domn de la Făgăraș publică asupra mea în *Col[umna] lui Tr[aian]* un pasquil; nesăturându-se cu acela, mai trămise acolo două, dară, precum îmi spuse unul dintre colaboratori, acelea două fuseră delăturate. Ei bine, eu de când sunt nu am mâncat cu acel om dintr-un castron, nu am avut cu el nimic, neci în clin, neci în mânecă. Știu prea bine cine este, dară nu pricep că ce poftă are a se freca de mine, de persoana mea, de aceea-l las să-și alerge caii după plac.

Eacă pentru ce nu pricep eu pe dn. Radu, când pune temei pe pasquile. Întrebarea stă cu totul altmentrea: este d-lui sănătos, sau este morbos? Sau: voiește a se căsători, ori nu voiește? Atâta e totul. Acilea fiecare-și poate da numai el singur consiliu⁷. De aceea eu în adevăr nu știu ce răspuns să-i dau d-sale; știu numai una că am [să] sistez orice spese preparative, deși câteva sute nu se mai pot sista. Voi mai medita asupra lucrului.

Într-aceea, cerându-ți ertare pentru atâta incomoditate ce-ți făcui și până acum, sunt al domniei tale, cu cea mai sinceră charitate și reverință

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 102–103. Original.

170

Brașov, 1870 nov. 12 n.

Reverendissime domine!

Eu tot așteptând îndeșiert scrisoarea promisă de dn. asesor Sam. Radu¹ încă în 6 oct. a.c., amânai cu mulțiamita ce-ți datoresc rev[erendissimei] tale

⁶ Negustor din Brașov.

⁷ Căsătoria Aureliei Bariț cu Samuil Radu nu va mai avea loc.

¹ Vezi supra n. 5.

pentru frățeștile informațiuni ce ai binevoit a-mi da cu epistola din 6 oct². Într-aceea, venind dn. protopop I. Mețianu³ alaltăieri aici, îmi spuse că dn. Radu n-are încătrău, trebuie să înceapă proces formal, dacă voiește să scape, de fiia-mea⁴. Eară că d-sa voiește să scape, mă convinsei mai târziu, după ce soția și fiica-mea, cea măritată, îmi descoperiră că fiind d-lui aici în august, le-a zis în față că el știe proverbul după care femeie din Brașov și vacă din cutare sat să nu ia nimeni. Preste aceasta, dn. Mețianu, întrebându-l de sănătate, îi dechiară d-lui Radu că e deplin sănătos, nu-i lipsește nimic.

Sănătos sau nu, eu mulțimesc din nou d-lui Radu că s-a retras. Astăzi însă i-am scris și l-am rogat ca să-și facă formele și să nu mă țină amețit. Nefăcând, voi fi constrâns a lua tământările d-sale de insultă. Eu i-am dechiarat din nou că nu am nici un fel de pretensiune cătră d-sa.

Cerându-ți scusele mele pentru atâtea incomodități ce-ți fac, sunt și rămân, ca totdeauna, cu cea mai sinceră reverință și charitate frățească,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 104. Original.

171

Brașov, 1870 dec. 17/5

Reverendissime domine!

Se poate că, voind a răspunde la mult stimata domniei tale epistolă din 12 ale c.¹, se implu aceste patru pagine și totuși să nu mă poci esplica și espectora de ajuns în cele două cestiuni de importanță supremă atense de d-ta², când, de altă parte, dacă aș fi mers pe marți la Făgăraș³, cu totul altmentrelea ne-am fi

² Textul scrisorii în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 265; I. Antonelli îi relatează lui Bariț că logodnicul fiicei acestuia nu era decis în privința căsătoriei sale.

³ Ioan Mețianu.

⁴ Samuil Radu și Aurelia Bariț erau logodiți în fața preotului; căsătoria lor nu va avea loc.

¹ Textul în: *G. Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 266–267.

² I. Antonelli se referă, pe de o parte la necesitatea convocării consiliului de conducere al districtului Făgăraș pentru dejucarea manevrelor minorității maghiare făgărașene care acționa pentru denumirea unui maghiar în funcția de căpitan suprem, iar pe de altă parte la convocarea comitetului național român ales în ianuarie 1861 la Sibiu în scopul obținerii unui congres românesc.

³ G. Bariț era membru al consiliului de conducere al districtului Făgăraș.

înțeles prin graiul viu. Eu însă nu poci merge necidecum, anume acumă cătră finea anului, când fiecare industriaș de sama noastră nu-și vede capul de grijile închierii bilanțelor și inventarielor. Nu că doară m-aș teme că în conferința ce veți ținea, voi lua pe fața mea, insulte mojicești, de care auzii eri că ai luat d-ta mai deunăzi și de care am luat eu aici de la un avocat în adunare publică⁴, în martie 1869, înainte de adunarea de la Miercurea⁵, numai cu câteva zile. Așa ceva eu trec în comptul educațiunei noastre românești de care am avut parte sub tirania seculară. Orice șerb manumis⁶ este și rămâne așa precum a fost educat de domnii săi. Neci eu nu m-am ținut în rezervă și retragere, de 2–3 ani încoace, de vreo frică, precum îmi ziseră aceia carii era dedați de mai mulți ani a scoate castanele din foc tot numai cu degetele mele, dară totdeauna numai pe sama lor, ci m-am retras înadins, cu scop bene premeditat și fundat pe rațiuni pe care stau gata de a le arăta pe față în auzul lumei, îndată la prima ocasiune care mi s-ar mai da vreuna dată, pre cât voi fi în viață, ca să poci vorbi în adunare națională publică. Vai de acea națiune al cărei destin este depus numai în mâna unui individ! Dară oare dece acei egoiști nu întreabă mai bene că *unde este comitetul nostru* de la 1861, sau încai cel din martiu 1869?⁷ Toți membrii acelor comitete sunt morți? Nu! Dară să trecem preste acestea, ca preste un prolegamenon.

Două cestiuni ne stau înainte, una a districtului, alta cea mare, națională.

Ni se amerință cu un căpitan secui M. Lazar?⁸ Apoi știi, reverendissime, că această lovitură se prepară de 1/2 an; știi că eu am comunicat ce am știut în acest respect acoalea în Făgăraș și una dată tocma și la masa căpitanului⁹, toate din fântâni autentice, însă aviso meu doară neci însuși dn. căpitan nu-l luă în serios. Lazăr M., unul dintre măcelătorii și deprădătorii românilor, prochiamat chiar de cătră secui de hoț și bandit, cap al unui district românesc!? Eacă opiniunea mea în acest respect: de cumva nu e prea târziu, să se compună iute un memorandum, nu lung, dară vânos, în care să se arate necesitatea denumirei unui cap român care să cunoască limba românească perfect. Cu acel memorandum să alerge doi deputați pe spesele comune la Cluș spre a se înfățioșa la comisariul¹⁰, căruia între șiese ochi să i se enareze cu

⁴ Ioan Bran de Lemeni.

⁵ Conferința națională din 7 III 1869 de la Miercurea prin care s-a hotărât constituirea Partidului Național Român și s-a adoptat tactica pasivistă.

⁶ eliberat.

⁷ Comitetul național de 23 persoane ales în 7 III 1869 la Miercurea.

⁸ În scrisoarea sa din 12 XII 1870, I. Antonelli comunica lui Bariț că maghiarii din Făgăraș făceau demersuri pentru numirea unui căpitan suprem maghiar în persoana lui Lazăr Mihály, căruia românii îi atribuiau acțiuni cu totul reprobabile în timpul războiului civil din 1848/1849.

⁹ Vasile Tămaș.

¹⁰ Comisarul regal Péchy Mánó, președintele Guberniului Transilvaniei între 7 V 1867–30 IV 1869.

de-amănuntul *vita anteacta*¹¹ a lui Lazar, provocându-se la actele tribun[alului] criminalist care au trecut prin mâinile unor români ca Bologna¹², Alduleanu¹³ etc., etc. Comisariul să fie rogat a mijloci la minist[er] crutărea de asemenea bajocură și insultă. Dincontra, dacă cumva e prea târziu, atunci vom prepara pe public prin ziaristică pentru cea mai de aproape adunare trimestrială, când apoi vom merge *cu toții*. În fine, adaog p[entru] orice cas, că eu din parte-mi adopt măsurile pe care va afla cu cale conferința de a le lua, căci sper că nu vom fi un fel de *Wasch mir den Peltz*¹⁴. Voi subscrie și voi conferi la spese. De publicitate *acuma la început*, până ce vom afla lucru mai cert și până ce ne vom fi luat măsurile, să ne folosim numai cum grano salis¹⁵, eară nu tronc cu bâta în baltă, cum se făcuse la Turda, fără pic de prudență și prevedere. Să trecem la cestiunea cea mare.

Știi, reverendissime, că eu mă aflu până aci în mare diferență de opiniune față cu ceilalți bărbați transilvani români! Eu adică ziceam, mai zic și astăzi: să ne ținem de mâneca suveranului și a dinastiei între toate împregiurările, fie în constituționalism, fie în absolutism. Țara, adică părinții noștri, ortodocși sau calvini, nu-mi pasă, au încheiat contractele cu părinții lui și cu el (în 1863/4). Să nu-i stăm de pe cap până nu se va reîntoarce la tenoarea contractului. Pe acest teren e dator să stea de vorbă cu noi. La acestea îmi răspunse din mai multe părți: „Cerșetoriule! Nu voim să cerșim catene!”¹⁶ Eu însă n-am zis să cerșim, ci să cerem (petere) și să pretendem. „Ba nu: să mergem la Pesta, acolo să sbierăm”¹⁷. Au mers și au *sbierat*. Alții au zis: „să stăm bursucați”; foarte comod.

Din epistola pe care o trimit¹⁸, ergo remissionem, vei vedea că tocma în cercurile unde era în contra apropierei de tron, acuma voiesc memorand, adică *acel* memorand care li se comunicase încă din aprilie 1869. Întocma în acest sens, dară mai precis, îmi scrie un sibian care mai înainte apropierea de tron o numea tot cerșetorie. Îndată ce va veni memorandul de la Pesta¹⁹, nu voi lipsi a vi-l comunica.

¹¹ viața de dinainte

¹² Iacob Bologna.

¹³ Ioan Alduleanu.

¹⁴ Lasă-mă să te las.

¹⁵ cu prudență.

¹⁶ cătușe.

¹⁷ Referiri la disputa dintre adepții tacticii politice pasiviste, între care G. Bariț ocupa încă din septembrie 1865 primul loc, și cei ai tacticii activiste care se pronunțau pentru participarea la lucrările parlamentului maghiar.

¹⁸ Este vorba de scrisoarea lui Visarion Roman, adresată lui Bariț din Viena, la 9 XII 1870; textul în: *G. Bariț și contemporanii săi*, IX, București, 1993, p. 234–235.

¹⁹ Memorandul la care se referă Bariț, proiectat încă din 1868, redactat de el în 1869, se găsea la Iosif Hodoș la Pesta.

Dară să știe românii noștri că toate acestea nu se fac cu vorbe *goale*, ci cu *bani*, tipar, *bani*, deputați, *bani*, congrese, *bani*, staruire la Viena, *bani*. Apoi eu văz cum dau românii: ca din ochi.

Poșta pleacă, dară și capul mă doare cumplit de 5 zile. D-zeu să vă lumine!

Devotat
G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 105–106. Original.

172

Brașiov, 1871, febr. 18 n.

Reverendissime domine!

Eacă ce-ți poci scrie pentru nepotul¹. Aici la fabrica noastră², poate fi primit orișicând, fără neci una plată și totuși să-și poată câștiga și învățătură, atât în cancelarie, cât și la una din școale, căci ar avea 3–4 ore libere din partea noastră pe fiecare zi. Dificultatea însă este aicea: unde locuința și costu? Că noi aici la fabrică suntem una mulțime de „domni” și „doamne”, carii toți dispunem preste proprietatea fabricii, dară de așa ceva nu am îngrijit neci una dată.

Comptoristul nostru, G. Ioan³ dechiară că l-ar primi cu locuință, mâncare de 3 ori pe zi și spălat cu 15 f. v.a. pe lună. Se înțelege că acesta ar fi pentru Brașiov prețul cel mai mic, pe lângă care tânărul să nu flămânzească. Taxele școlare le-am plăti noi. Cu toate acestea, eacă că tot acolo eșim cu spesele unde am eși la Müller⁴. Acesta ne întrebă alaltăieri în mod categoric: voim să-i dăm pe băiat sau nu voim, că i s-au mai îmbiat și alt tânăr. L-am rugat să mai aștepte vreo 5–6 zile. Mi-a promis. Așadară, binevoiești a-ți alege⁵.

Ai văzut, reverendissime, că eu dedei cu mâna în cuibul de viespi⁶. Acuma să vezi pe „jeunesse doree” românească, pe juna noastră aristocratică,

¹ I. Antonelli îi ceruse lui Bariț să-i mijlocească angajarea unui nepot al său ca și practicant la un negustor din Brașov.

² Fabrica de hârtie din Zărnești.

³ Ioan G. Ioan, mare negustor din Brașov, unul dintre proprietarii primei tipografii românești de aici, acționar important al fabricii de hârtie din Zărnești, generos donator al școlilor românești brașovene.

⁴ Comerciant de coloniale din Brașov.

⁵ În răspunsul său din 21 II 1871 I. Antonelli acceptă oferta lui Bariț; textul în: *G. Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 268.

⁶ Referire la atacurile în presă la adresa lui Bariț venite din partea lui N. Popea și mai ales a lui Ioan Borcea.

cum o să mă spele fără săpun. Eu însă o voi trimite eară și eară la *jeunesse doree* ungurească. Știi ce a zis tânărul Béldi Todor, fiul lui Béldi Albert, astăvară cu ocasiunea unei dispute ce avuse cu un june amplotiat „valach“? „Ki hivnám (la duel), de mivel oláh, nem alázhatom meg magamat, hogy egy oláhat ki hijják.“⁷ Eacă, față cu de acei ștengari să-și arate junii noștri curagiul, eară nu față cu „moșu“= popa, cum zic ștengarii din București.

Poșta pleacă. Cu toată reverința și charitatea frățească,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 107. Original.

173

Brașov, 1871, febr. 22.

Reverendissime domine!

Precând primii amabila domniei tale epistolă de alaltăieri¹, mi se anunță ieri că comerciantul de aici Ioan Florian, român și tot colonialist ca și Müller², ar primi bucuros pe un tânăr deștept³, pe lângă condițiunile usitate în comerțul său de mai mulți ani, adecă:

Tânărul are să șadă la el ca practicant (învățăcel-Lehring) 3 ani; să-i plătească 50 fl. pe an; să se îmbrace el însuși, respectiv, părinții sau tutorii săi.

De alta parte principalul are să-i dea locuință și mâncare și să-l învețe la comerțul respectiv, încât la 3 ani să poată eși ca sodal.

Această firmă, I[oa]n F[lorian] este una din cele meșlocii ale noastre, însă cunoscută de onestă. Principalul e om trecut de 50 de ani, are familie, tot adultă; două fice măritate. Așadară, nepotul să vină în tot casul încoace, căci eacă acum avem să alegem din trei locuri, toate bunicele care ne va conveni mai bine. Încă nu apukai să vorbesc cu Florian despre mersul la școala comerc[ială]. În cas de a nu se învoi el la aceasta, nu-l dăm acolo ci-l ținem la noi.

Tenerul să-și aducă ceva hăinuțe de pat, un așa numit străjac, perină, lepedeu și ceva de acoperit, apoi, se înțelege, și schimburi.

⁷ L-aș provoca la duel dar, deoarece este valah, nu mă pot demite la așa ceva.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 268.

² Negustori din Brașov.

³ I. Antonelli îi ceruse lui Bariț să-i angajeze un nepot ca practicant la un negustor din Brașov.

Astădată închei cu atâta, pentru ca să nu rămân de poștă.
Al rev[erendissimului domniei] tale serv și frate devotat.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 111–112. Original.

174

Brașiov, 1871, martiu 30 n.

Reverendissime domine!

Eacă, noi aceștia „din lume“ numai ce ne perdurăm patiența. Mai întâi, încep fratele Acsente¹ în epistola sa cu meditațiunile sale adresate mie². Se pare că pe ecs. sa, dn. L.B. Popp³, acelea meditațiuni nu-l îndestulară, ci văzând că au venit momentele de acțiune a eșit în fața națiunei cu provocarea sa din *Gazeta* nr. 22, adresate către inteligența gr. cath., însă fără nici una distincțiune între clerici și seculari⁴. Acuma întrebarea mea este: va voi, va putea, va cuteza preoțimea să ia parte la conferința din Alba, alături cu secularii. Se înțelege de sene că noi dorim din tot sufletul ca să participe câți mai mulți preoți, pentru ca să fie reprezentată eclezia întreagă.

Nu mai era de suferit. Apoi uită-te, că Olteanu⁵ încă-și face de cap. Unii oameni se par a fi născuți pentru ca să-și bată joc de tot ce avem mai scump, să se bajocorească chiar și pe sine-și sclavi născuți.

Mă rog, reverendissime, ca să benevoiești a chiama la una conferință privată pe puțin numeroasa inteligență românească gr. cath. din loc. Scopul adunării din Alba se vede din provocarea ecs. sale. Pe cale privată ne-am înțeles și asupra altor lucruri și ne vom mai înțelege până spre Paști.

¹ Axente Sever

² Referire la articolul lui Axente Sever, *Epistola unui român transilvan către un amic în afaceri eclesiastice și scolastice cu data de 5 nov. 1870 din Gazeta Transilvaniei*, XXXIV (1871) nr. 19–20, care pledează pentru întrunirea unui congres al bisericii române unite.

³ Ladislau Basiliu Popp.

⁴ Chemarea adresată de L.B. Popp pentru întrunirea unei conferințe a românilor greco-catolici din Transilvania în vederea apărării autonomiei bisericii lor; textul în *Gazeta Transilvaniei*, XXIV (1871) nr. 22 din 29/17 III.

⁵ Ioan Olteanu (1839–1877), episcop greco-catolic la Lugoj (1870–1873) apoi la Oradea. A participat la congresul bisericii catolice maghiare din martie 1871, ceea ce însemna o încălcare a autonomiei provinciei mitropolitane românești unite.

Într-aceea, se îngrijește de adunarea oarecărui material, petițiune, representațiune sau cine știe cum se va mai numi cătră monarhul. Se poate întâmpla ca să se aleagă și una deputațiune spre a merge la Viena; numai spesele de călătorie să nu lipsească; mă tem însă că vor lipsi și, zău, nu știu câți se vor afla carii să meargă pe spesele proprie.

S-a scris și la Blaș și mai în toate ținuturile țării pentru ca să se țină conferințe preparative. Să mai scuturăm încă odată din lațuri și lanțuri! Să vedem, doară, ne vom mai apropia câțiva pași cătră emanciparea noastră, dacă nu și națională astă dată, încai eclasiastică.

La templul său, adevă când îl vei avea, mă rog ca să binevoiești a mă informa despre rezultatul conferinței ce veți ținea, dacă veți ținea.

Într-aceea, sunt și rămân ca totdeauna al rev. tale serv și frate devotat,

G. Baritiu⁶

P.S. Cu dn. Réthy⁷ ați făcut vreo treabă mare?!

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 109–110. Original.

175

Brașiov, 1871 aprilie 27.

Reverendissime domine!

Acest nenorocit tânăr, cunoscut ca bun stenograf¹, de carii ne lipsesc în Făgăraș, pre cât știu eu, a rămas la sapă de lemn. Eu nu voi merge la această adunare trimestrală².

Cred că candidați de asesori aveți acolo din loc; dară oare în alt post nu l-ar putea așeza?

⁶ Răspunsul lui I. Antonelli, datat 3 IV 1871, în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 269–271.

⁷ Réthy Lajos, inspector școlar numit de guvernul maghiar în 1867 pentru comitatul Alba de Sus și districtele Făgăraș și Brașov; s-a implicat în politică încercând să creeze în rândul românilor un curent de opinie favorabil regimului dualist, organizând la 28/16 III 1871 la Făgăraș o întâlnire cu intelectualii români și maghiari din localitate.

¹ Moise Braniște, funcționar inferior, unul din stenografii dietei de la Sibiu din 1863–1864; tatăl viitorului gazetar Valeriu Braniște.

² Adunarea consiliului de conducere al districtului Făgăraș din 29 IV 1871.

Văzurăți comedia ungaro-româno-săsească de aici³. La ce am ajuns! Câtiva neguțătorai și profesori avură cutezanța ca să se scoale în numele întregii națiuni și să închieie federațiuni.

Cu grabă!

Devotat
G. Baritiu

A.N., D. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 142. Original⁴.

176

Brașov, 1871 aprilie 29 n.

Reverendissime domine!

Ați văzut tragicomedia executată de români aici la Brașov¹. Sub pretestu că voiesc a-și răsbuna de sași, românii, seduși de dd. Réthy², Kenyeres (advocat et red[actor])³, avură fruntea de a vorbi în numele națiunii întregi și a declara, prin gura profes. Nic. Pop⁴ ș.a., că ei doresc din suflet ca această alianță în curs de 1 an să se întindă preste întreaga națiune. Actu lucră la compunerea unui comitet⁵ a cărui problemă să fie a face propagandă în sensul lor preste *șara întreagă*. Așa vor ei să compromită cauza națională. Fostul profesor Ios. Lengher⁶, colaborator la *Albina*, e venit aici de la Paști, spre a

³ Referire la „banchetul de înfrățire „româno-maghiară de la Brașov, din 22/10 IV 1871, organizat la inițiativa guvernului din Pesta, acțiune condamnată de toți fruntașii români pasiviști.

⁴ În anexă textul unei scurte scrisori a lui Moise Braniște, datate Sibiu 25 IV 1871, prin care acesta îl roagă pe G. Bariț să intervină pentru el în vederea obținerii unui post în Făgăraș, ceea ce, reiese și din răspunsul lui I. Antonelli, din 1 V 1871: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 272–273.

¹ Referire la „banchetul de înfrățire” româno-maghiare organizat la Brașov, la 22/10 IV 1871, în contextul tensiunii pricinuite de războiul franco-prusac, la inspirația guvernului de la Pesta.

² Réthy Lajos, vezi nr. 174, n. 7.

³ Adolf Kenyeres, avocat și redactor al ziarului *Nemere* care a apărut la Brașov între 1871–1873.

⁴ Nicolae Pop, profesor al Gimnaziului ortodox din Brașov.

⁵ Componența comitetului, prezidat de Ioan Bran de Lemeni, și *Programa pre bazea căreia s-au înfrățit românii, maghiarii și germanii (nesași) din Brașov în 22 aprilie 1871 în Gazeta Transilvaniei, XXXIV (1871) nr. 35.*

⁶ Ioan Lengher (iu), profesor la Gimnaziul din Brașov între 1863–1870, avocat cu vederi politice proguvernamentale; colaborator la ziarele românești de orientare activistă.

prepara spiritele. Departe au ajuns! Preste 1 an se vor începe nouăle alegeri la dietă și poate încă și altceva. Până atunci voiesc să se asigure de această națiune orfană și nefericită.

N-ai crede ce sufăr eu din cauza acestor blăstămății. S-au infuriat asupra mea ca neciodată, pentru că în *Gazeta de miercuri* tr[ecută] am scris adevărul⁷. Se consultă pe fiecare zi cum să-și răsbune⁸.

Între acestea împregiurări, eu cred că cer interesele naționale ca să se dechiare, să-și manifeste voințele sale și alți români de capacitate și de caracter din alte ținuturi, adecă să spună curat dacă voiesc sau nu să apuce pe calea aleasă de 2 advocați, câțiva profesori și neguțiători din Brașov.

Eu mă îndoiesc dacă acolea la d-v., d-ta ai avea mulți cu carii să te poți înțelege în această cestiuine; 2-3 înși încă ar fi de ajuns.

Una declarațiune în *Federațiunea*, cam în sensul acela că: „Demonstrațiunea politică de la 22 aprilie din Brașov se poate considera numai ca locală, care nu poate obliga pe națiune la nimic. Națiunea și-ar putea manifesta voința sa, sau numai în dieta țării, sau încai în un congres național. Până atunci, orice manifestațiune particulară care ar fi de natură a compromite interesele națiunei și ale patriei o considerăm ca neadevenită, neîntâmplată și declinăm orice solidaritate cu demonstratorii. Noi încă dorim din suflet să viețuim în pace cu toți compatrioții noștri, precum și viețuim în adevăr pe terenul *social*. Altceva este pe terenul care sunt dreptele pretensiuni ale națiunei românești. Acestea să se împlinescă“.

Eu nu mă voi mai apăra în contra lor; înjure-mă oricât vor vrea⁹. Voi aștepta ca să-și manifeste și alți bărbați de caracter opiniunea și convicțiunea lor¹⁰. De aceea, acest bilet încă este numai pentru domnia ta.

⁷ Articolul lui Bariț: *Brașov (La festivitățile demonstrative din 22/10 aprilie)*, în: *Gazeta Transilvaniei* XXXIV (1871) nr. 29 din 26/14 IV.

⁸ În *Gazeta Transilvaniei*, nr. 31 din 3 V/2 IV va apărea articolul: *Răspuns, respectiv dechiarațiune la articolul din „Gazeta Transilvaniei” nr. 29, 1871, intitulat „Festivitățile demonstrative din 22/10 aprilie a.c.”*, un dur atac la adresa persoanei și poziției politice a lui Bariț. Articolul prezentat „în numele a 147 de semnatari” ale căror nume nu erau dezvăluite, este atribuit de Bariț lui Ioan Bran de Lemeni. În acest context, din Sibiu N. Popea și I. Borcea vor trimite la București pentru *Românul* un virulent pamflet împotriva lui Bariț, pamflet care va fi publicat în *Trompeta Carpaților* nr. 982.

⁹ Bariț a răspuns totuși atacului îndreptat împotriva sa în articolul *Revista impresiunii și a răsunetului faternizării în Brașov*, în *Gazeta Transilvaniei*, XXXIV (1871) nr. 32 din 6 V/24 IV, nr. 33 din 10 V/28 IV.

¹⁰ Seria contradecarațiilor reprobative la acțiunea din Brașov, apărute în *Gazeta Transilvaniei* și *Federațiunea* este lungă; cea mai argumentată e cea din Blaj, publicată în nr. 39 al *Gazetei* din 31/19 V 1871.

P.S. Mâne, duminică, se va înfățișa deputat[iunea] de 12 ministr. Pauler.¹¹
A.N., D. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 113–114. Original.

177

Brașiov, 1871 mai 4 n.

Reverendissime domine!

Încep de la partea din urmă a preastimatei d-tale epistole din 1 l.c.¹ Eu încă nu cunosc vreuna monografie proprie numită a Făgărașului; cu toate acestea sper că, și d-ta, și eu vom afla despre el atâtea date încât din acelea să se poată compune un discurs care să prindă loc chiar și pe 1 oară întreagă, ceea ce, ca răspuns dat președintelui, ar fi prea lung, încât ar fi necesitat a-l reduce circa la 1/2 oară. Dară a propos. Ceva sub rosa. Presedentele *Asociaț[iunii]* nostre², desgustat preste măsură prin defaimele și mojiceștile invective mai vechi vomite asupra-i prin Vulcan³, Poruțiu⁴ ș.a. în publicitate, eară mai de curând amărât până la suflet pentru suspiciunile publicate de A. Roman⁵, este decis a-și da dimisiunea și a se retrage din toate afacerile

¹¹ Delegația aleasă la conferința românilor greco-catolici ținută la Alba Iulia, în 13–14 aprilie 1871 spre a prezenta împăratului, prin intermediul ministrului maghiar al Cultelor și Instrucțiunii publice, Pauler Tivadar, memoriul său în vederea apărării autonomiei provinciei mitropolitane românești unite.

¹ Textul în *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 272–273; I. Antonelli îi cerea lui Bariț date istorice privind Făgărașul.

² Ladislau Basiliu Popp (1819–1875), ales președinte al *Asociei la adunarea generală* de la Cluj din 1867.

³ Iosif Vulcan (1841–1907), om de cultură, redactorul revistei *Familia* (1865–1906), unul din inițiatorii, în 1868, a *Societății pentru fond de teatru român*.

⁴ Samuil Poruțiu, avocat, secretar al Guberniului Transilvaniei între 1861–1869, redactor al ziarului *Federațiunea* apărut la Pesta între 3/15 I 1868–29 II/12 III 1876.

⁵ Alexandru Roman (1826–1897), fondatorul ziarului *Federațiunea*, în cadrul căreia a luat distanță față de inițiativa lui Ladislau Basiliu Popp privind convocarea conferinței greco-catolicilor din Transilvania, clerici și mireni, de la Alba Iulia din 13–14 IV 1871, în vederea apărării autonomiei bisericii unite în fața tendințelor integratoare ale catolicismului maghiar. Este vorba de articolele apărute în *Federațiunea*, IV (1871), nr. 33 din 24III/5 IV și nr. 34 din 26III/7IV.

naționale pentru tot restul vieții sale. Eu i-am răspuns la acelea espediențe foarte dureroase⁶, rugându-l ca să nu facă acea bucurie inamicilor săi interni și externi. I-am mai adăos, ca să o știe înainte, că eu din partea mea voi face tot ce voi ști pentru ca să nu i se primească dimisiunea.

Grele zile, probe nouă pe noi.

Ei, eacă și *pasquillul* celor 147 (adeacă al celor 7) publicat în *Gazetă*⁷, plin de minciuni și infamii de marțafiori și de falșiți, puși la cale prin cei doi provocatori⁸ și prin Lengher⁹ et comp. Dară să las persoana mea cu totul la o parte. Mint ei când neagă motivele aduse de mine pe care le avură pentru ca să esecutiveze acea comedie, căci *acelea* au fost și nu altele. Mint ei când susțin că dorința lor a fost numai ca să se aibă bine cu secuii (și cu armenii). Necăiri în țara aceasta nu domnea atâta toleranță și pace ca în Brașov, ceea ce și zace în natura oricărei piețe comerciale și cu atât mai vârtos în aceasta locuită de toate soiurile de oameni, din răsărit și din apus. Așadară, din cauza vieții sociale nu era lipsă de neciuna demonstrațiune, de fanfaronadă și de spese oarbe.

Prodițiune¹⁰ este la midiuloc. Națiunea este vândută pentru interese locale și personale¹¹. Trădare spurcată, pregătită de temp mai mult. Și ce ți se pare, că poporul de jos a și început a murmura că neguțiatorii au vândut „nația” la unguri.

Din toate bate mai mult la ochi împregiurarea că în comitetul de 12¹² (nu de 6), ales ca să comunice cu secuii, au băgat și pe protop. Ios. Barac¹³, carele este cunoscut ca cel mai supus și cel mai fricos din toți față de arhierul său¹⁴.

D-ta presupui că comedia de aici avuse înrâurință și asupra adunării trimestrale din Făgăraș¹⁵. Eu însă am și alte simptome că parola e dată și în

⁶ Scrisorile lui L.B. Popp către Bariț, din 21 IV, 24 și 26 IV 1871, în: *George Bariț și contemporanii săi*, IX, București, 1993, p. 103.

⁷ Răspuns, respectiv declarațiunea la articolul din „*Gazeta Transilvaniei*” nr. 29, 1871, intitulat „*Festivitățile demonstrative*” din 22 (10 aprilie a.c.) în *Gazeta Transilvaniei*, XXXIV (1871) nr. 31 din 3 V/21 IV.

⁸ Ioan Bran de Lemeni și Adolf Kenyeres.

⁹ vezi supra nr. 176, n. 6.

¹⁰ trădare.

¹¹ Potrivit lui Bariț, Ioan Bran de Lemeni, susținătorul cel mai puternic al inițiativei așa zisei înfrățiri româno-maghiare de la Brașov din 22/10 IV 1871, urmărea să fie ales deputat în parlamentul maghiar în sesiunea 1872-1875.

¹² Componenta și programa comitetului pentru „înfrățirea” româno-maghiară-germană (nesăsească) din Brașov în *Gazeta Transilvaniei*, XXXIV (1871), nr. 35.

¹³ Iosif Barac (1835-1923), preot la Brașov, membru apoi președinte al Eforiei școalelor centrale din localitate.

¹⁴ Andrei Șaguna.

¹⁵ În adunarea consiliului de conducere al districtului Făgăraș din 29 IV 1871 în cadrul căreia poziția pasivistă a lui I. Antonelli nu s-a bucurat de susținerea majorității membrilor.

alte părți. Alături îmi veni un comerciant de acilea și-mi zise curat așa: ai mortificat d-ta pe mitropolitul Șaguna cu pasivitatea d-tale; a venit timpul ca să-ți răsplătească cu prisos.

Alta. Atitudinea conferinței noastre din Alba Iulia le-a venit foarte rău¹⁶. Mulți au așteptat cu totul altceva, știi d-ta, în sensul impertinentelor esecorațiuni ale lui Nic. Popea, făcute în „Mitropolia”¹⁷ sa. Ei s-au înșeliat amar. Dară vezi ce le răspunde în această materie *Kr[onstädter] Z[ei]t[un]g* de eri¹⁸, firește, indirecte, însă foarte la înțeles. Eu comedia de aici sunt necesitată o lua tot una dată de [o] palmă răpezită conferinței din Alba Iulia. Pre când noi acolo ne vărsam amarul animelor asupra atentatelor ungurești, ei aici, vin și ne răspund: voi mințiți; noi aflăm că ungurii sunt un popor de minune.

De se va lăți această blăstămăție și pe airea în țară, noi rămânem de bajocura Europei.

Eu nu mă voi dejosi pentru ca să răspund la pasquile, voi lua însă alte măsuri, deși ceva mai târziu. Până una alta, voi aștepta ca să văz ce zice și cealaltă inteligență a națiunei.

Destul pentru astădată.

Al d-tale serv și frate devotat.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 115–116. Original.

178

Brașov, 1871 iunie 9 n.

Reverendissime domine!

Din un pasagiu al frățeștei domniei tale epistole din 3 ale l.c.¹, presupun că d-ta poți să te afli în acestea zile pe la esamene afară². Cred însă tot așa că

¹⁶ Conferința românilor greco-catolici din Transilvania din 13–14 IV 1871.

¹⁷ Nicolae Popea (1826–1908), profesor de teologie, arhimandrit, episcop la Caransebeș (1889–1908), membru al Academiei Române, susținător al tacticii politice activiste.

¹⁸ Ziarul *Kronstädter Zeitung* a comentat negativ „banchetul de înfrățire” româno-maghiară de la Brașov din 22/10 IV 1871.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, p. 275–276.

² I. Antonelli în calitate sa de vicar era inspectorul școlilor confesionale greco-catolice din jurisdicția sa.

pe 14 et 15 iuniu vei fi acasă și că vei lua parte activă la adunările respective³. Eu, din contra, m-am decis ca să rămân acasă. Causele care mă fac să absentez astă dată, tocma și în cas când nu m-ar împedeca nici una ocupațiune locală, sunt ușor de găsit. Într-aceea, tot un alt pasagiu al epistolei d-tale mă înde[m]nă ca să conversez cu d-ta asupra respectivului punct, adeca: școalele comunale, combătute acoloa în Făgăraș de episcopul Fogarasi⁴ „cu mult foc“.

Știi ce! Eu mi-am făcut calculul în respectul școalelor comunale. Logica mea este aceasta: decât școli comunale în care generațiunile românești să fie maghiarizate, mai voiesc să perd și marele avantajiu de a avea școale comunale *românești*, sau adecă și mai bene școale interconfesionale, uniți și neuniți la un loc. De această doctrină m-aș ținea strâns până atunci până când s-ar vedea restaurată autonomia Transilvaniei și *întregiunea ei așa*, încât elementul nostru românesc să fie dătător de ton într-însa, apoi fie aceasta oricând va fi. Eu cred că, oarecând, tot va veni!

Dară până atunci? Ne vom adopera să ajutăm pe ordinariate în rezistența lor, fiecare în cercul său de activitate.

Mie, aici, îmi lipsește cercul de activitate pentru școale gr. cathol., eară cu abderiții de aici nu voi să mai am a face în tot restul vieții mele.

Însă în districtul Făgărașului! Mai întâi află că planul lui Réthy⁵ merge foarte departe. Numai cât el a început mai întâi cu districtul Brașovului. Toate școalele ceangăilor luterani s-au prefăcut, precum știi, în școale neconfesionale, comunale, la care au adus docenți *calvini*, eară, pentru ca să-i scape cu totul de influența sașilor, acuma lucră cu tot adensul ca să-i treacă la calvinie, spre care scop s-a și pus în relațiuni secrete cu popii lor și cu superintendentele Nagy Péter.

Cu șchiaii de aici încă-și continuă fraternizarea. A mers la maialele lor; au ținut acolo cuvântări fanatice; l-au ridicat pe umeri. Apoi din *Nemere*⁶ vei fi văzut ce s-a făcut la Sf. Giorgiu⁷, în 4 iuniu, că și popa românesc a „blagoslovit“ osementele celor 400 rebeli din 1849. Mai scurt, acest om nu este funcționar de stat, ci este demagog plătit de cătră stat pentru ca să facă propagandă maghiară.

³ Este vorba despre ședințele consiliului de conducere al districtului Făgăraș al cărui membru, la fel ca și Bariț, era.

⁴ Fogarassy Mihály, episcop catolic de Alba Iulia.

⁵ Réthy Lajos, inspector școlar numit de guvern pentru comitatul Alba de Sus și districtele Făgăraș și Brașov. S-a făcut cunoscut în epocă prin zelul său pentru transformarea școlilor confesionale românești dar și maghiare în școli comunale sau în școli de stat care scăpau de sub controlul bisericilor.

⁶ *Nemere*, ziar care apărea la Brașov între 1871–1873 sub redacția avocatului Adolf Kenyeres.

⁷ Sfântu Gheorghe.

Așadară, mai află că sașii își puseră piciorul în prag pentru ca să-l urnească de aici cu orice preț. Ei lucră prin popii lor, prin deputați, prin presă (acilea cu oareșcare discrețiune), prin toți bărbații lor de influență; cer însă ca să stăm și noi în ajutor. Dară la aceasta se cere una adevărată stratagemă; se cere ca să ni se dea ocasiune bună.

Ce fel de paroh au acolo rom[ano] catholici? De n-ar fi un matoflete, ci bărbat cum se cade, acela ar trebui să roage pe episcopul său, în cale presidială, că acesta să scrie ministrului și să-l provoace ca, spre a evita scandalul, să strămute pe Réthy cât mai curând de aici. De va mai fi acest om pe aici numai 4–5 ani, puținii catholici carii se află în Săcele încă se vor duce pe copcă.

În 14 se va ținea consiliu școlastic acolo în Făgăraș. Ține mente că Réthy va încerca, dacă nu altmentrea, la masă, ca să înfășiore pe români, să dea convingerii, de ess., prin toaste, coloare de fraternizare. Răspunsul cel mai bun ar fi absentarea de la masă a românilor independenți. Funcționarii, vază ce vor face.

Să se dea acelu district, inspector care să cunoscă limba românească perfect și care să se abțină de la intrige de politică și să-și vadă de serviciul său.

Eu, de la Blaș nu știu mai mult decât aceea ce aflai de la fratele Moldovan⁸, prin %⁹, pe care mă rog a mi-o retrimite, data ocasiune.

Eu însă sunt de opiniune ca pe grănițieri să-i lăsăm acuma deocamdată ca să-și fearbă unsoarea lor. *Kommt Zeit, kommt Rath*¹⁰. Ceva suprainspecțiune nu le strica, mai ales la început, nu însă a unui Réthy, ci a unui bărbat, bunăoară cum era Dr. Vasici¹¹.

*Gura S[atului]*¹² earăși îi freacă pe brașioveni în una poesioară bunicică. Mi-l luă Ioan G. Ioan la vila sa și nu mi-l mai aduse.

Al rev[erendissimei domniei] tale frate devotat¹³

G. Baritiu

A.N., Cluj. F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 27. Original.

⁸ Ion Micu Moldovan.

⁹ Este vorba despre scrisoarea lui I. M. Moldovan către Bariț din 3 VI 1871; textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 284–285.

¹⁰ Timpul aduce povața.

¹¹ Paul Vasici.

¹² *Gura satului*, revistă politico-satirică românească care a apărut la Pesta între 1867–1879 sub redacția lui Iosif Vulcan apoi a lui Mircea B. Stănescu.

¹³ Răspunsul lui I. Antonelli, din 12 VI 1871, în: *George Bariț și contemporanii săi*, III, București, 1976, p. 276–277.

București, 1871, aug. 19/7

Reverendissime domine!

Eu în 8 aug. îmi luai ramas bun în Făgăraș de la usciorii poartei. Ba adecă tot mi-am luat de la dn. și doamna Ferenczi, carii mă primiră cu rară ospitalitate, ceea ce n-am să li-o uit.

Trebueam să grăbesc pentru ca să-mi pun la cale acasă câte ceva, apoi să plec înapoi. Dară am uitat să te rog pentru ceva. S-ar cuveni ca răspunsul domniei tale dat v[ice] președintelui¹ să intre îndată după acesta, adecă în nr. care va eși 1 sept.² Nu știu dacă d-ta ai apucat a-l transmite la Sibiu, împreună cu disertațiunea³. Dacă n-ai apucat, eu mă rog ca să binevoiești a-l tramite la adresa redacțiunei *Transilvaniei* în Brașiov, unde am comis fiului meu⁴ ca asemenea plicuri să le desfacă și manuscrisurile să le dea la tipografi. Până, circa în 26 aug. n., nu ar fi târziu pentru nr. din 1 sept.

Încât pentru disertațiuni, eu totdeauna le-am publicat în ordinea în care mi s-au tramis la redacțiune, eară nu în ordinea în care s-au preles, ceea ce neci că se poate altmentrea, din cauză că unii le tramit foarte târziu, eară alții necidecum. Aș dori prea mult ca a d-tale să intre îndată în septembrie (pe 15), în loc de articolu istoric.

Al rev[erendissimei domniei] tale serv și frate devotat,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 125. Original.

Brașiov, 1872, iun. 14/2

Reverendissime domine!

Mă tem tare că promisiunile de congres¹ sunt numai momeli sau că ni se vor pune condițiunile pe care le atinge și *Osten* din 9 iun. Mai bine voiesc să pier astăzi, decât să subscriu asemenea condițiuni.

¹ Iacob Bologa.

² Este vorba despre revista *Astrei*, *Transilvania*, apărută în 1868 sub redacția lui Bariț, care va publica în nr. său din 1 IX 1871 cuvântarea în cauză a lui Antonelli.

³ *Monografia Făgărașului*, prezentată de către vicarul Făgărașului, I. Antonelli la adunarea generală a *Astrei* ținută la Făgăraș în 7-8 VIII 1871.

⁴ Ieronim Barițiu.

¹ În prima jumătate a anului 1872, înaintea alegerilor parlamentare, s-a vorbit mult despre întrunirea unui congres al românilor din Transilvania în vederea adoptării unei conduite politice unitare a națiunii.

Zilele trec. Să ne ținem de programa propusă de Hodoș². Te rog să-ți cauți un coleg pentru acel district carele să voiască a îmbrățișa aceea programă din convicțiune și cu sinceritate și să eșiți în fața alegătorilor ca candidați. În cazul cel mai nefavorabil, să arătăm că nu toată inteligența românească stă din mameluci și că nu toți alegătorii sunt sclavi născuți. D-ta vei ști pe cine să-ți iei de coleg. E de lipsă ca tot de acoloa din Făgăraș să designați un candidat și pentru vecinul cerc electoral din Alba Super[ioară].

Află că coînțelegerea asupra programei Hodoș se întinde preste toată țara și pentru orice cas, ori va fi congres, ori nu, ori va fi acela înainte, ori după alegeri. Nu mai așteptăm; acestea puține zile să desvoltăm energie, încât să-i rămână numele.

Cu toată reverința și charitatea frățească, devotat

G. Baritiu

[P.S.] Eu m-am candidat airea; să știți, să nu mă candidați.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 128. Original.

² Programul politic propus de I. Hodoș în *Federațiunea*, V (1872) nr. 51 din 12/24 V, preconiza *pasivitatea activă*, ceea ce însemna participarea românilor la alegerile pentru parlamentul maghiar în toate circumscripțiile electorale în care ei formau majoritatea, urmând apoi ca aleșii lor să refuze în mod public și solidar intrarea în forul legislativ, ca semn de protest împotriva desființării autonomiei Transilvaniei.

CĂTRE STUDENȚII ROMÂNI DIN VIENA ȘI GRATZ

181

Brașov, 12 aprilie 1867

Domnilor!

Amabila d-voastră adresă din 31 mart. a.c.¹ cu care v-ați simțit îndemnați a mă onora pe mine și pe amicul meu de opiniuni și simțăminte dn. avocat dr. Ioan Rațiu, este o probă nouă pentru nobila inspirațiune de care este capace juna generațiune a națiunei românești. În mișlocul persecuțiunilor politice, între care încă tot ne mai aflăm, între acestea împregiurări în care unii și alții încă tot se mai încearcă a înrola elementul nostru național în elementul lor, în acest timp fatal când minciuna politică încă tot mai are valoare și curs, cade foarte bine sufletului obosit a întâmpina candoarea sufletească, a vedea cu ochii săi cum virtutea de cetățeni prinde rădăcini, a se întări în credința că opul început va avea, desigur, continuatorii săi, pentru că un popor care se bucură de o generațiune jună precum este a d-voastră contimpurană trebuie să-și ajungă scopul său. Generațiunea care a cunoscut, de exemplu, cum că fără Transilvania nu poate fi garanție de ajuns pentru noi², aceea-și va ști afla calea care duce la acel scop.

Mulțumându-vă domnilor pentru încurajarea ce ne faceți, am onoare a fi al d-voastră sîerb și frate stimător.

G. Baritiu m.p.

Concordia, VII (1867), nr. 29.

¹ Adresa de felicitare a studenților români din Viena și Gratz adresată lui G. Bariț și I. Rațiu pentru îndelungatele lor eforturi naționale și în special pentru întocmirea și înaintarea memoriului din 31 XII 1866 în *Concordia*, VII (1867), nr. 18 din 14/2 III.

² Referire la încorporarea forțată a Transilvaniei cu Ungaria care va fi legiferată în anul următor.

CĂTRE UN GRUP DE INTELECTUALI ROMÂNI DIN CÎMPIA TRANSILVANIEI

182

Braşov, 16 august 1867

Domnii mei!

Amicabila d-voastră adresă din 15 mai a.c.¹, sosită mie aici în 27 iunie, cuprinzătoare de simpatie sinceră şi călduroasă către mine, [î]mi impune datorinţa de a-mi răspica cea mai viuă mulţămită către subscriitorii aceleia. Trebuia să fac asta mult mai curând; mă împiedeca însă nu numai mulţimea şi varietatea ocupaţiunilor ci şi o absinţă de 3 săptămâni de la locuinţa mea.

Neci una dată nu m-am îndoit de simţămintele d-voastră, domnilor, pre cari le-aţi depus în aceea adresă; nu pentru că le-aş fi aşteptat vreodată de la cineva în lume pentru persoana mea, ci pentru că ştiam că sunteţi pătrunşi cu toţii de sântenia cauzei pre care o apăram cu toţii şi la care eu numai cât mă fac interpretul cugetelor şi simţămintelor de cari suntem conduşi în interesul şi spre mântuirea unei naţiuni ale cărei suferinţe, nici nu se pot numi, nici număra toate; presupuneam totodată că la portarea unei sarcine atât de grea şi adese compromiţătoare nu ne vor lipsi nici bărbaţii încuragatori şi ajutători.

Repeţind frăţeasca mea mulţămită, vă salut domnilor cu toată cordialitatea şi sunt al d-voastră frate conlucrător pentru libertatea patriei şi a naţiunii.

G. Baritiu

„Concordia“ V (1867), nr. 64 din 17/29 VIII.

¹ Adresă de adeziune expediată lui Bariţ de către un grup de intelectuali români adunaţi la Silivaşul de Cîmpie, în 3/15 mai 1867, cu prilejul dezvelirii monumentului ridicat aici la mormântul lui Nicolae Marcu, primul profesor care a predat fizica în limba română în Gimnaziul din Blaj; textul în: *Concordia* V, nr. 59 din 11 VIII/30 VII 1867, p. 234–35. Adrese asemănătoare au fost expediate cu această ocazie şi lui Iosif Hodoş şi Ilie Măcelariu.

CĂTRE COMITETUL DE CONDUCERE AL „SOCIETĂȚII PENTRU LITERATURA ȘI CULTURA ROMÂNĂ DIN BUCOVINA”¹

183

Brașov, 1867 aug. 7 n.

Domnii mei!

Sunt 18 ani de când compatrioților și conaționalilor mei din Bucovina le place a mă surprinde din timp cu câte o faptă generoasă în modul cel mai dulce și mai obligator pentru mine. Diploma de membru onorar al Societății literare din Bucovina², pe care nu am meritat[-o] cu nimic, este o nouă probă a simpatiilor de care sunt atât de fericit a mă bucura în patria lui Ștefan. La primirea acelei diplome, ca într-un cadru bine ilustrat, mi se reînprospătară toată suvenirea ce mi-am păstrat din cele trei luni petrecute în Bucovina³.

Rog pe on. Comitet al Societății literare ca să binevoiască a împărtăși la timpul său onorabilei Societăți literare, pentru distincțiunea ce află cu cale a-mi face, călduroasa mea recunoștință și mulțămită cu care sunt și rămân pentru toată viața mea⁴.

G.B.

BAR București, Mss. rom. 975, f. 317. Concept.

¹ Comitetul de conducere al *Societății pentru literatura și cultura română din Bucovina*, constituită la 1 V 1862, avea în 1867 în fruntea sa pe Gheorghe Hurmuzachi, ca președinte și pe I.Gh. Sbiera, ca secretar.

² Alături de Bariț au fost numiți membri de onoare ai Societății: A. Șaguna, V. Babeș, A. Mocioni, T. Cipariu și A.T. Laurian.

³ Referire la refugiuul lui Bariț din 1849, când el a beneficiat în Bucovina de ospitalitatea familiei Hurmuzachi.

⁴ Pe verso adnotarea: „1867. Răspuns Comitetului Societ. lit. din Bucovina”.

CĂTRE LADISLAU BASILIU POPP¹

184

[Brașiov], 4oct. 1867

Esclentissime!

Alăturatul răspuns² l-am făcut înadins așa, pentru ca esc. ta să-l poți comunica Comitetului nostru³, pentru ca să-l poată lua în desbatere. Însă când? Numai în ședința din novembre, afară dacă v. presed⁴. ar conchema un comitet estraordinar. Eu prevăd că în Comitet se va esca opusețiune obstinată în contra tipăririi foi la Brașiov. Atât mai bine pentru mine, carele petrec câte 7 oare în canțelaria fabricei⁵, lucru și la *Gazetă*, sunt de aici înainte obligat a lucra și la dicționariul nostru cel mare proiectat de *Societatea Academică*⁶, mi-am propus a publica și un vocabular ca de 25–30 coli româno-unguresc⁷,

¹ Ladislau Basiliu Popp (1818–1875), profesor la Blaj (1842–1845), din 1847 avocat, consilier al Tribunalului de apel din Sibiu între 1852–1859, consilier de secție în Ministerul de Justiție din Viena între 1859–1861, consilier al Cancelariei aulice a Transilvaniei de la Viena în 1861, vicepreședinte al Guberniului Transilvaniei între 1861–1865 — șeful secției juridico-acostuia —, președinte al Tribunalului suprem al Transilvaniei între 1865–1867, președinte al secției transilvănene a Tribunalului Suprem al Ungariei între 1867–1875, președinte al *Astrei* între 1867–1875, din 1872 baron. Corespondența sa cu G. Barițiu în: *George Bariț și contemporanii săi*, IX, București, 1993, p. 71–120.

² Vezi infra 4 X 1867.

³ Comitetul de conducere al *Astrei*.

⁴ Iacob Bologa.

⁵ Fabrica de hârtie din Zărnești.

⁶ *Societatea Academică Română*, inaugurată la 1 VIII 1867, a cărei membru Bariț a fost încă de la constituirea sa, și-a propus încă din 1867 întocmirea unei gramatici și a unui mare dicționar al limbii române.

⁷ Barițiu George, *Dicționarul unguresc-românesc. Magyar-román szótár*, Brașov, 1869.

am și o familie, pentru care, ca orice părinte, sunt răspunzător înaintea lui D-zeu; preste aceasta de aș rediga foaia *Asociațiunii* aș fi constrâns a părăsi *Gazeta* cu totul, prin urmare a o lăsa ...

Scrisoarea escel. tale este atât de bogată în idei naționale, încât mi-ar trebui timp mult pentru ca să poci răspunde la ea după cuviință, deci mă păstrez pentru altădată. Acum te rog numai ca să-mi păstrezi și pe viitor charitatea cu care ai fost cătră mine totdeauna, să primești de la mine asigurarea înaltei mele stime și amoare cu care sunt al esc. tale serv și amic devotat⁸

G. Baritiu

Răvașul, VII (1909), aprilie, p. 222.

185

Brașov, 4 octob. 1867

Excellentissime domine!

Epistola cea plină de bunăvoință și amabilitate a escel. tale¹ din 20 sept. a.c.², o am primit alaltăeri, unde s-a reținut înadins pentru că eram așteptat pe zilele acestea. Voind a răspunde la coprinsul aceleia, voi trece de-a dreptul la foaia *Asociațiunii* care este a se publica din 1 nov. înainte. § 16 din *Statute* face pe secretariul primar³ redactor a foi prevăzute în acelea. § 32 însă rezervă redacțiunea chiar pentru Comitet. Eu am tras de câteva ori Comitetului atenția asupra acestei contraziceri statorite prin *Statute*. Din aceasta și din alte cauze, eu îmi dedesem dimisunea cătră adunarea din Hațieg, 1863. În aug. 1865 am publicat în *Gazeta* un articol adresat adunării din A[ba]

⁸ În răspunsul său, din 19/7 X 1867, L.B. Popp comunică lui Bariț acordul Comitetului *Astrei* ca revista *Transilvania* să fie redactată și tipărită la Brașov sub îngrijirea sa; textul în: *Răvașul*, VII (1909), aprilie, p. 222–223.

¹ Ladislau Baziliu Popp (1819–1875), profesor la Blaj (1842–1845), devine avocat în 1847, consilier la Tribunalul de apel din Sibiu (1852–1859), consilier de secție în Ministerul de Justiție din Viena, consilier al Cancelariei aulice transilvănene (1861), vicepreședinte al Guberniului Transilvaniei conducând secția juridică a acestuia (1861–1865), președinte al Tribunalului Suprem al Transilvaniei (1865–1867), președinte al secției pentru Transilvania a Tribunalului Suprem al Ungariei (1867–1875), președinte al *Astrei* (1867–1875). Corespondența lui cu G. Bariț în *George Bariț și contemporanii săi*, IX, București, 1993.

² Textul în *George Bariț și contemporanii săi*, IX, București, 1993, p. 81–82.

³ Secretar prim al *Astrei* între 1861 și 1888 a fost Bariț.

Carolina⁴, prin care am arătat cu mai multe argumente că secretariul I, între asemenea împregiurări, nu poate fi și redactor. Am rugat totodată pe adunare ca să complaneze acea contrazicere și să delătore pedecile ce stau în calea eșirii unei foi literare. Rugarea mea fu omorâtă prin tăcere absolută.

Pedecile enumerate de mine la an. 1865 ecsistă și astăzi, afară de una⁵. Dintre acelea este una care tocma de s-ar delătura contrazicerea din *Statute*, niciodată nu se putea realiza pe cât timp secretariul I, ca redactor, nu locuește la reședința Comitetului, dacă Comitetul voiește ca foaia să easă în Sibiu și nu airea. Acea pedecă se află în *partea tehnică* a întreprinderi. Să punem, ceea ce eu, învățat din lunga esperiință, nu poci crede, că adică m[anu]s[cri]pte ar veni la redacțiune preste anul întreg, cu prisosință. Acelea m[anu]s[cri]pte ar a fi citite, corese, adesea scurtate sau împărțite pre mai mulți n-ri. Dacă sunt prea lungi, apoi ordinate în tecst, atât după programă, cât și după natura lor și apoi date la tipografie. Se întâmplă însă foarte adesea că tipograful vine la moment și zice: domnule te-ai înșielat în acestea m[anu]s[cri]pte străine; eacă nu-mi încap, trebue să le împarți altmintrea. Alteori vine și zice: d-le îmi mai rămase pe fața din urmă un spațiu gol p[entru] 20–50–100 linii, dă-mi m[anu]s[cri]pt scurt, alias Lückenbüsser⁶, în limbagiul nostru, dă-mi notițe, bibliografii, anecdote, dă-mi aici ca să umplu locul, să nu stau fără lucru că am pagubă și-ți voi cere să-mi plătești zioa. Mai vine earăși și zice: nu poci citi acest m[anu]s[cri]pt că e scris prea mărunț, prea rău, dă-mi altul sau pune să-l decopieze curat. Adaoge la toate acestea dificultăți tehnice toată mulțimea corecturelor și a revisiunilor mai nainte de tipărire, care tocma la o foaie literară trebue să se facă foarte regulat, cu atâta mai vârtos că toate foile noastre periodice se culeg foarte rău, rău până la scandal ș.a., ș.a.

Toată această parte tehnică a întreprinderii se poate ecseca numai la fața locului, în comunicațiune apropiată cu respectiva tipografie. Cu totul altceva este a tipări o carte de același m[anu]s[cri]pt și alta o foaie periodică, însă chiar și o carte [i]și are dificultățile sale când auctorul sau traducătorul nu e pe loc. Cred că din toate acestea e invederat cum că eu, locuind în Brașiov, nu poci fi redactor în Sibiu. Spre a se putea așa ceva ar trebui ca, sau să mă mut eu la Sibiu, sau să easă foaia în Brașiov. În casul întâi trebuește alt redac-

⁴ Adunarea generală a Astrei din 1866 de la Alba Iulia, cu participarea mitropoliților Șaguna — în calitate de președinte — și Șuluțiu a avut loc în 28/16 august și a prilejuit o importantă consfătuire politică.

⁵ Referire la faptul că din 1867, de la adunarea generală de la Cluj, președinția *Astrei* nu mai era deținută de Șaguna care a paralizat apariția unui periodic al societății, câtă vreme redactarea lui urma să revină lui Bariț, relațiile dintre ei fiind, după 1863, foarte tensionate.

⁶ Umplutură.

tor, că dn. Rusu⁷ în adevăr nu poate. În cazul al doilea eu, deși foarte ocupat, aş primi redacţiunea pe lângă următoarele modalităţi: 1) Manuscrisurile literatorilor noştri să meargă toate de-a dreptul la Comitet, carele, în consunet cu Statutele, va avea a le censura şi apoi a mi le trimite încoace la tipărire. 2) Ordinarea, cum am zice redigerea, înşirarea acelor m[anu]s[cri]pte, fiecare la locul ce i s-ar cuveni ar rămânea în grija mea. 3) Toate m[anu]s[cri]ptele câte vor eşi din condeiul meu se vor publica sub responsabilitatea mea, fără ca să fiu silit a le trimite la Comitet spre censurare. 4) Comitetul va defige un onorariu, după cum va afla cu cale, pentru dubla corectare a textului şi pentru un servitor de alergat la tipografie, poştă, poliţie (findcă orice foaie trebuie să fie înfăţişată poliţiei în ecs[emplarul] întâi care ese şi apoi scoasă de la poliţie pentru ca să se poată tipări). 5) Banii de abonament vor încurge la Comitet, eară nu la redacţiunea de aici. 6) Dacă Comitetul va voi a îngriji prin oamenii săi expediţiunea foii, conscrierea abonaţilor, atunci ecsemplarele tipărite aici se vor trimite, sau cu carul poştei, sau cu...[ocazie] privată la Sibiu, eară dacă nu va voi aşa, atunci în aceeaşi persoană de alergător va fi expediţiunea aici pe loc, fireşte însă cu simbria înmulţită, eară aceasta n-ar fi mai mare aici decât la Sibiu sau Cluş. 7) Spesele poştale ce ar avea redactorul preste an s-ar rebonifica, sau cu un pauschal, sau pe lângă arătarea unui comput. 8) Angajamentul cu tipografia l-ar încheia, precum de sine se înţielege, însuşi Comitetul. Aici sunt 2 tipografii: Gött et fiu şi Römer et Kamner. Eu aş recomanda pe aceasta din urmă că este mai acurată. Spesele tipariului n-ar fi mai mari aici decât în Sibiu, afară numai dacă un proprietar de tipografie ar voi să lucre acolo, din răsbunare, în pagubă. Chartia de tipar s-ar putea alege după 4 preţiuri, a 23 cr., 25 cr., 27 şi 30 cr. v.a. La o foaie literară, s-ar cere cevaşi mai frumoasă şi mai solidă; prin urmare, dacă s-ar lua aşa numitul Nr. 6 sau 18–24 policari de Viena şi 12 ş, ad 1 ris., per 25 cr. ar costa 3 fl. 12 ş cr.; aceeaşi per 27 cr. = 3 fl. 37 ş cr., eară per 30 cr. = 3 fl. 75 cr. Eu, din parte-mi, n-aş lua lucru aordinar, precum fac cele mai multe foi de speculă; m-aş duce însă numai până la 27 cr. Dacă vrea cineva cu totul elegant, apoi poate merge până la 35 şi 40 cr. per 1 rist. Noi însă suntem săraci.

Ce format vrea să dea onor. Comitet foii? 4⁰, ca a d-lui Cipariu⁸, sau 8⁰, ca cea din Bucovina? Vrea broşură sau volatilă, ca a d-lui Cipariu ş.a.? Broşiura costă alţi bani; chartia colorată cu care se îmbracă este relativ scumpă, 30 şi 35 cr. 1 rist, apoi când vrei să faci din broşiure tom, învelitoarea devine.

⁷ Ioan V. Rusu (1826–1905), profesor la Gimnaziul din Blaj, protopop al Sibiului (1862–1901), canonic al Capitlului din Blaj (1901–1905); a predat limba română la Liceul de stat din Sibiu, secretar II al *Astrei* între 1861–1875, vicepreşedinte al acesteia între 1875–1878, autor de manuale şcolare.

⁸ *Archivu pentru filologie şi istorie*, 1867–1872.

Acestea ar fi observațiunile mele cu respect la publicarea unei foi a *Societății* noastre literare. Rog pe on. presidiu și comitet ca să binevoiască a le lua în considerațiune și a-și descoperi voința sa. Eu de la on. comitet încă n-am primit nici o provocare. Mă tem că de la 1 novem. c.v. nu va putea eși foia⁹ ci abia o programă a ei, care ar fi a se împărți în toate ținuturile în vreo 2 mii de ecs[emplare] și, ca să nu se facă spese prea multe cu ea, s-ar putea publica prin toate foile noastre și numai pentru părțile unde până astăzi n-a străbătut nici o foaie să se facă vreo 500 esempl[are] estra.

Dară ce titulă să poarte foaia? Nu i s-ar cuveni oare *Transilvania*, foaia *Asociațiunii* etc., etc.

Am uitat! Comitetul va trebui să ceară concesiune pentru eșirea foi.

Al eselenței tale, cu profund respect

G. Baritiu m.p.

BAR, București, Mss. Rom. 975, f. 322–323. Copie.

186

Brașov, 28 aprile n. 1868

Excellentissime domine!

Cam după două luni de la eșirea *Transilvaniei*¹ începurăm a sâmți trebuința și datorința de a-ți face excelenței tale, ca președinte al *Asoiciatiunei* noastre², cunoscută starea în care ajunsă foaia aceasta în primele luni ale ecsistenței sale, mai ales în respect material, pentru că partea ei spirituală este în vederea tuturor. După ce însă literații noștri îmi lasă, precum vedem, onoarea cu totul neașteptată de a lucra eu singur, singurel, după ce, de altă parte de *Gazetă* încă tot n-am potut scăpa cu totul până cătră ian. a.c. eară treaba mea privată îmi ia câte 6–7 foaie pe zi³, așa până astăzi nu mi-am putut

⁹ Primul număr din *Transilvania*. Foaia *Asociațiunii transsilvane pentru literatura română și cultura poporului român* a apărut la Brașov la 1 I 1868.

¹ Primul număr al *Transilvaniei*, organul de presă al *Astrei*, a apărut la Brașov la 1 I 1868.

² Ladislau Basiliu Popp a fost ales președinte al *Astrei* la adunarea generală a acesteia de la Cluj din 26/14–28/16 VIII 1867; funcția de vicepreședinte a revenit în schimb unui ortodox, protopopul Ioan Hanea; funcțiile de secretar I și II au revenit lui G. Barițiu și, respectiv, lui I.V. Rusu.

³ Referire la funcția de director comercial al Fabricii de hârtie de la Zărnești pe care o deținea Bariț.

răpi nici atâta timp pentru ca să-ți scriu informațiunea măcar numai în formă de conversațiune. Din foaia noastră se espeduesc până acum numai vreo 400 exemplare, din care însă peste 50 merg gratis sau în schimb, adică oficiale, apoi pe la institutele noastre, la societățile de lectură ale tinerimei gimnasiale etc. și ca schimb la câteva foi românești. Din 350 es. vor eși spesele cu mare greutate. Restul exemplarelor se va lega și este destulă probabilitate că se vor vinde mai târziu ca carte. Așa mi se pare că *Asociațiunea* din anul I al foaiei nu va perde, însă nici va câștiga, materialmente. Zic materialmente, pentru că spiritualmente sper, după D-zeu, cum că va câștiga binișor. Mărginit este numărul abonaților foaiei noastre, ca și al celor mai multe foi de clasa aceasta în țările noastre, el însă reprezintă o cunună prea frumoasă din frunzații națiunii noastre. Cu toate acestea numărul abonaților ar fi putut fi și mai mare, însă cei mai mulți dintre colecții *Asociațiunii* au făcut pentru foia ei atâta cât făcură și pentru ea însăși, adică *nimic*, curat *nimic*.

Preste aceasta, disputele ferbinți și îndelunge, încinse între cele două sedințe de astă toamnă, când cu denumirea mea de redactor, au înveninat sau încai desgustat pe o parte a publicului întru atâta cât mulți se temeau că se vor ivi certe și scandale neîncetate între Comitet⁴ și între mine. Ci, mulțămită ceriului că, afară de o mică neînțelegere de la ianuarie, eu unul n-am să mă plâng de nimic în contra on. Comitet, afară poate dacă aş pretinde ca să mă ajute și membrii aceluiasi cu lucrări de ale d-lor. Cum e îndestulat on. Comitet cu metoda redacțiunii mele, e sau nu este, n-am de unde să știu. Ceea ce știu este că la început, până-mi regulez alte afaceri încât să-mi rămână timp și pentru această foaie, și încă timp mult, îmi este greu destul. Ajutor n-am, pentru că nimeni nu vrea să-mi ajute gratis, cel puțin până astăzi, nu mi s-a îmbiat nimeni, nici măcar să-mi facă o corectură, eară ca să le plătesc, zău, că n-am de unde, că nici eu nu trag vreo plată. Mă mir însă mult că, afară de un profesor de la Blaș⁵, nimeni pe lume nu trimite manuscrite la Comitet și încă manuscrite care să aibă scop cultura poporului, ceea escel. ta încă le-ai recomandat cu atâta căldură în prima sedință a Comitetului. Eară eu din parte-mi nu mă pot apuca de toate specialitățile că m-aș ruina cu totul.

Mi-am ales istoria patriei, din cauză că o văzui părăsită și părăginită, înțelenită cu totul. Apoi umblarea pe acel câmp foarte larg mă costă, și timp mult, și mulți bani. Alții să lucre în alte specialități.

Cu atâta aş fi încheiat deocamdată despre foaia noastră.

⁴ Membrii Comitetului Astrei aleși în 1867 erau: P. Dunca, Dr. I. Nemeș, Dr. N. Stoia, P. Man, I. Bologa, N. Popea, I. Antonelli, Z. Boiu, I.V. Russu, I. Măcelariu, P. Roșca și G. Mihali.

⁵ Ioan Micu Moldovan.

Despre condiția noastră politică momentană aș vrea să vă spun și eu multe și foarte multe; vă cruț însă înadins și cu atât mai vârtos că deși prezentul nostru în Transilvania este astădată întunecat și dureros, eu însă, cu toate calamitățile și chiar cu toate slăbiciunile noastre românești de care suferim și la care purtăm noi vina, totuși nu văd înaintea mea viitor mai rău, ci mai bun.

O repetesc ceea ce am zis cătră mai mulți de ai noștri. Noi am avut trebuință și de o școală cum fu aceasta de la 1863 încoace. Am înțeles că esc. ta ai suferit sufletește foarte greu din cauza unor invective cu care ai fost întâmpinat în săptămânile trecute⁶. Mă rog însă ca să-mi numești un singur bărbat de stat din zilele noastre, bărbat de bună credință, carele să fi fost scutit de asemenea suferințe în tot cuprinsul Monarchiei. Ce mai ecsemples ne trebuesc decât sunt ale maghiarilor! Oare ce păcate să fie că poporul tremură de grijă și îngustietate [sic] dinaintea celor opt tribunale înființate de dl. Horváth?!⁷ Las că chiar feudallii află cum că opt tribunale urbariale sunt prea puține pentru întregul mare principat al Transilvaniei, dară apoi poporul țaran a și îneput a-și considera cauzele sale urbariale de pierdute din capul locului — von vorn herein. Ce instinct fatal să fie acesta!

Am ajuns cătră călcâiul foaiei. Închei cu rugarea ca esc. ta să binevoiești a împărtăși sărutarea-mi de mână esc. sale doamnei soții, cum și a mă avea în afecțiunea cu care ai fost totdeauna cătră al exellenției tale serv plecat⁸.

G. Baritiu

Răvașul, VII (1909), aprilie, p. 223–225.

⁶ Revista *Familia* a lui Iosif Vulcan a adoptat la începutul anului 1868 o atitudine neprietenoasă față de L.B. Popp.

⁷ Ministru al Justiției în guvernul prezidat de Andrássy Gyula.

⁸ Răspunsul lui L.B. Popp, din 22 V 1868 în: *Răvașul*, VII (1909), p. 225–229.

CĂTRE REDACȚIILE REVISTELOR „AMVONUL” ȘI „FAMILIA”

187

[Brașov, 1 mai 1868]

O[norate]lor redacțiuni ale „Amvonului” și „Familiei”

D-voastră avurăți bunătatea și plăcerea de a da loc în coloanele foilor d-v. unei provocări al cărui scop este a mă îndemna ca să-mi adun și retipăresc lucrările mele publicistice și literare câte au văzut lumina până astăzi în *Gazeta și Foaia*.

Îmi veți concede, domnii mei, că nici un publicist nu va cuteza a pretinde pentru toate lucrările sale o valoare durătoare, ci tocma din contra, una valoare foarte efemeră, de o valoare ce în multe cazuri se poate asemăna numai ecsercițiul ostașului, cu manoperele matelotului, cu lucrările de iarnă ale economului, uneori cu mișcările strategice, nepricepute de gloate, ale unui căpitan *in avant* ori *in retraite*, alteori iarăși cu prea modestele prelegeri ale unui profesoraș legat prin censura superiorilor săi de un compendiu foarte sec. Alte dăți publicistul duce curat rol a unui pionir, încât mai nimeni nu vede ce face dânsul. Sunt iarăși timpuri când publicistul se simte legat de mâni de picioare și cu căluș în gură; cu toate acestea el tot trebuie să scrie ceva și, dacă nu mai mult, aduce știri din China sau Japonia, din Australia sau Siberia. Vin însă și timpuri decizatori, fatali chiar, când publicistul, vrea, nu vrea, trebuie să treacă în avangardă și tot el să ocupe mai multe puncte de vedetă. Atunci lucrările sale încă încep să câștige valoare istorică.

Însă care sunt lucrările lui de valoare istorică?

Eu crez că la aceste întrebări are să răspundă numai critica ... Până atunci dați-mi voie ca sub aceeași presumpțiune să-mi fac aici un comput, din care apoi d-v. veți binevoi a trage consecința.

*Foaia*¹ s-a născut în 1 ianuarie 1838.

*Gazeta*² trecu de 30 de ani în martie a.c.

¹ *Foaie pentru minte, inimă și literatură.*

² *Gazeta Transilvaniei.*

Foaia și *Gazeta* eșiră în formate diferite, la început mai mici apoi și mai măricele. Una ca și alta s-au tipărit cu litere, când mai mari, când mai mici. *Foaia*, până către anii repausarei sale³, eșise regulat de 52 ori pe an. Excepțiune anii 1849 și 1850⁴. *Gazeta*, până către 1842, eși tot în câte 52 coli, după aceea în 104 și iarăși în 52, apoi iarăși 104. Să reducem litere, formate și numerii la o cifră omogenă, ștergând din viața ambelor foi câte 10 ani, prin urmare să formulăm proporțiunea așa:

Foaia, în format nr. 6, cu litere Cicero, s-a publicat în curs de
ani 20×52 coale = 1040 coale

Gazeta tot în ani 20×104 coale = 2080 coale

Suma coalelor tipărite în anii 20 = 3120 coale

Atât în cei 12 ani pre cât am fost eu redactor, cât și după delăturarea mea prin decret guvernamental, în 1850⁵, sub redacțiunea domnului profes. și director Iacob Mureșianu, au colaborat la aceste foi un număr frumos de bărbați din sânul națiunii, care sub numele propriu, care sub câte un pseudonim, care anonim, destul însă că ei au colaborat. Mai anume, dn. profesor și director Gavr. I. Munteanu⁶ colaborase mult și regulat, de la sept. 1850, până la finea anului 1852.

Să aruncăm însă cu bobii și să gâcim că eu, din cele 3120 coale tipărite, am împlut cu scrierile mele $\frac{1}{4}$ parte, adică 755 coale tipărite. Să ștergem din acestea tot ce este efemer, ca scărbușii de mai și ca fluturii de vară, precum și tot ce este numai tradus sau numai estras și compilat, în suma de 555 coale; așa ar rămânea pentru articoli de fond și pentru lucrări literare, adunate toate la un loc, de la 1838 până la 1868, numai 200 coale sau 4 tomuri de câte 50 coli, nr. 6.

Să punem că acestea 200 de coale s-ar retipări numai în 1000 ecsemplare. Prețul tipăririi la atâtea ecs. este, cu litere nouă, chartie curățică, cam de consum, v.a. fr. 24 de coală 200×24 = fr. 4800

Primiți, domnii mei, cele mai sincere salutări colegiale, cu care sunt al d-voastră confrate stimător.

G. Baritiu

Transilvania, I (1868) nr. 10 din 1 mai, p. 231–232.

³ *Foaia* ... și-a încetat apariția în 1863.

⁴ *Gazeta* și *Foaia* și-au încetat apariția în martie 1849, o dată cu ocuparea Brașovului de armata generalului Bem, au reapărut la 1 și, respectiv 5 XII 1849, au fost suspendate de guvernatorul Wohlgemuth la 25 II 1850 și au reînceput apariția la 9 IX 1850 când redacția lor a fost preluată de la G. Bariț de către Iacob Mureșan.

⁵ Referire la decretul din 25 II 1850 de suspendare a *Gazetei* și *Foi*.

⁶ Gavril Munteanu (1812–1869), absolvent al gimnaziului catolic din Alba-Iulia, profesor al seminarului din Buzău (1836–1844), participant la revoluția de la 1848, director al gimnaziului ortodox din Brașov, traducător al lui Tacitus, colaborator asiduu al ziarelor românești, autor de dicționare, manuale și a unor lucrări cu caracter filologic.

CĂTRE TINERIMEA DIN BLAJ

188

[Brașov, 25 mai–2 iunie 1868]

Iubiții mei

Cătră finea lui martiu a.c., îmi veni de la d-voastră „oda“, subscrisă de 130 tineri devotați științelor și cultivatori de arte. Cuprinsul aceleași, respirator de cele mai curate semțimente naționale și patriotice, [î]mi impunea datoreția de a vă mulțiami din tot sufletul meu. Ca să tac de nenumăratele ocupațiuni cu cari eram împresurat în lunele trecute, amânai răspunsul meu și în adins din cause cuvioase.

Știți însă d-v. ce mi-ați făcut mie cu acea odă? În linia primă, îmi deterăți ocasiune spre a-mi reînprospăta memoria celor nouă ani petrecuți, parte în școalele, parte în liceul de acolo¹; [î]mi aduserăți amente că de nu ar fi fost Blașul, românii abia și-ar mai cunoaște istoria lor, cum și că ei, deși ar mai vorbi, nu ar mai scrie însă românește. Deci, dacă d-v. credeți că eu încă voi fi făcut ceva pentru națiunea și patria mea, apoi meritul în mare parte este al școalelor din Blaș, după care în a. 1836, a urmat frățeasca chiamare, îmbrăcioșare și îmbărbătare a Brașiovului, pre cât acesta este românesc.

Mulțămindu-vă eu pentru călduroasele afecțiuni cu cari v-ați arătat cătră mine, felicitiez tot una dată pre părenții, pre profesorii și pre toate autoritățile instrucțiunei publice de care sunteți conduși, cari au știut și știu astăzi a vă inspira atâtea simțimente nobile, amoare cătră virtute, cătră națiune, limbă și patrie, zel cătră științe și arte, credință neclătită în venitoriul și imortalitatea națiunei românești pre acest pământ, păstrat de 1763 ani cu sacrifice fără

¹ Barit a urmat la Blaj, între 1824–1827, clasele gimnaziale inferioare, cursurile facultății teologice între 1831–1835 și a fost profesor al Gimnaziului în anul școlar 1835/1836.

nume, îngrășiat cu râuri de sânge românesc, udat cu multe șiroaie de lacrămile mamelor și ale soriilor noastre.

Primiți, iubiții mei, salutările și benecuentarea unui tată de familie, carele roagă cerul pentru prosperitatea d-v., întogma ca și pentru a pruncilor săi și carele rămâne al d-v. devotat²,

G. Baritiu

A.N., Cluj, Fond G. Barițiu, nr. 714. Copie.

² Pe verso însemnarea autografă a lui Bariț: „În 2 iuniu 1868 ajunsese în Blaș epistola aceasta“, după care s-a făcut datarea.

CĂTRE IOAN MICU MOLDOVAN

189

Braşiov, 1869, aprilie 19 n.

Domnul meu !

Epistola domniei tale din 14¹, ajunsă aici eri, în 18, este în toate punctele sale obligatorie pentru mine. M-ai pus în curent cu afacerile noastre eclesiastice al căror fir îl perdusem de la august [18]68 încoace². Mi-ai trimis şi v.a. fl. 16 ca abonament la dicţionarul meu³, carele, voind D-zeu, va eşi cu finea lui mai, când apoi pachetul destinat pentru Blaş, îl voi alătura lângă al Sibiului, rogând pe dn. protopop Rusu⁴ ca să aibă bunătate a-l nainta cu ocasiunea privată, pentru că cu poşta ar costa prea mult.

Temerile domniei tale⁵ le avuserăm şi noi totdeauna, din care cauză am fost şi luat măsurile din august...⁶ Faci un mare bine că publici actele acelea...⁷

¹ Textul scrisorii lui I. M. Moldovan, din 14 IV 1869, în care descrie ceremonia instalării mitropolitului Ioan Vancea, în: *George Bariş şi contemporanii săi*, V, Bucureşti, 1981, p. 267–269.

² La 10–11 VIII 1868 a avut loc sinodul electoral la Blaj, în cadrul căruia cele mai multe voturi revin episcopului de Gherla, Ioan Vancea, numit apoi de împărat şi confirmat de papa ca mitropolit al provinciei de Alba Iulia şi Făgăraş.

³ *Dicţionarul unguresc-românesc. Magyar-román szótár*, Braşov, 1869.

⁴ Ioan V. Rusu (1826–1909), profesor la Blaj, protopop greco-catolic al Sibiului, secretar II al *Astrei*, iar între 1875–1878 vicepreşedinte a acesteia; din 1901 canonic al Capitulului blăjean; autorul a mai multor manuale.

⁵ *Temeri* privind încălcarea autonomiei bisericii greco-catolice.

⁶ În sinodul electoral din 10–11 VIII 1868 s-a afirmat, între altele, principiul autonomiei bisericii greco-catolice, dependentă direct de Scaunul papal.

⁷ I. M. Moldovan va publica: *Acte sinodale ale bisericii române de Alba Iulia şi Făgăraş*, I, Blasiu, 1869; II, Blasiu, 1872.

Eu nu am acte sinodali, pentru că pre când, de ecs., s-au ținut sinoadele, cel electoral și cel de instalațiune, în anii 1831 et 1832⁸, eram prea tânăr, încât nimeni nu ar fi legat de nasul meu asemenea acte. Însă ce acte! Când cuget la ele îmi vine să îmi acoper fața. De nu le are dn. Cipariu, apoi altul nu știu cine să le aibă. Eu încă păstrasem unele și altele; în a. 1849 însă una parte a documentelor mele mi le furară stăpânii, eară altele mi le arseră, scăpând numai altă parte într-un pod.

Mersul preasântiei sale la Pesta⁹! Tempul nu mă eartă ca să-mi desvolt opiniunea mea în respectul acesta. Deci, astădată, îmi iau voia a reflecta numai că eu, precând mai scriam câte ceva în *Gazeta*, eară mai anume în 1866–7, presimățind ceea ce poate să vie, începusem a distinge strâns între ținuta și acțiunile națiunei și între ținuta și acțiunile archiereilor noștri. Aceștia pun jurămente duble și triple cătră stăpânii lor; ca oameni de onoare trebuie să se țină de jurământ, tale quale, eară de nu, au să sară. Jurămentele lor ar oblega pe națiune numai atunci când ea ar fi atât de orbită și servilă, încât să-și dea consimțământul său necondiționat și să recunoască pre față că ceea ce oblegă pe 5–6 indivizi, oblegă și pe 3 milioane. De aceea, eu nu aş condamna mergerea ci mai mult o aş ignora și numai la ocasiuni date aş spune preasântiților ca nicidecum să nu-și mai facă osteneală de a păși sau vorbi undeva în numele națiunei, ci, deacă vor să-i facă vreun bine undeva, să-și cerce norocul numai ca orice particular, fiu devotat al națiunei, dar să nu cuteze a intra în vreun *obliga*, precum se zice în lumea comercială, în numele națiunei până nu va avea plenipotenție, mandat de la aceasta.

Cserei¹⁰ este tipărit de doaă ori în Pesta; prima edițiune însă, făcută sub nemți¹¹, e castrată, în locurile în care suduie și pe aceștia în mod înfricoșat, în termini adevărat secuiești. Eu am la mână edițiunea castrată, doriau însă ca să apuc pe cea întreagă. Sunt și în cea castrată espresiuni atât de scârnavе, încât pe unele [î] mi e greață a le traduce; îmi și este rușine de publicul nostru, de ecs, cum e și casul unde un boier secuiesc a pus pe nevastă-sa să fiarbă oaspeților curechi cu c-t!, apoi îi înșielă de-l mâncară tot.

De la d-v. mi-ați trimis niște parale; ai am din ele; cu restul mă voi ajunge până la finea anului. Mi se pare însă că earăși se mai apropie nește acțiuni. Cel puțin așa mă pregătiră doi *bărbați* din Pesta. Oamenii noștri numai să fie

⁸ La sinodul electoral din 1831, Ioan Lemeni a obținut 179 de voturi din 212, fiind numit de împărat episcop de Făgăraș și instalat, festiv, în 1832.

⁹ Congresul bisericii catolice maghiare din iunie 1869 la care au fost invitați și prelații români greco-catolici deși, după 1853, biserica română unită nu mai era dependentă de arhiepiscopia de Strigoniu. Referința este la mitropolitul Vancea.

¹⁰ Cserei Mihály, autor a unei istorii a Transilvaniei între 1662–1711.

¹¹ *Nagyajtai Cserei Mihály historiája. A szerző eredeti kéziratából Kazinczy Gábor átal*, Pest, 1852.

neclătiți în credință; nimic să nu-i descurăgieze. Am avut mare trebuință încă și de această școală și vom mai avea. Chiar la una parte mare a inteligenței îi lipsește istoria și experiența, ecsecițiul practic în politică și prudența ageră.

Salve et me ut facis dilige¹²

G. Baritiu

A.N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 93–94. Original.

P.S. Veți fi auzit că bietul dir. G. Munteanu¹³ de 5 săptămâni a înnebunit atât de rău, încât au trebuit să-l lege. Sărmanul suferă de câțiva ani de idei ficse. Între altele, se făcuse bigot preste măsură, eară anume de doi-trei ani încoace îl tortura frica ca el are să moară lovit de pumnariul iesuiților și al uniților, pe care-i ura înfricoșat. În nebunia sa era să omoare pe un șchiau, în idea că acela ar fi unit. De 2 ani seara nu cuteza să easă la primblare de frică ca să nu-l asasineze uniții. Eacă focul suteran ce arde la noi românii pe terenul confesional. Pfui!

190

Brașov, 1869, iunie 30 n.

Admodum reverende domine!

Adeverind primirea stim. d-tale epistolă din 25 ale l.c.¹, venite aici astăzi, împreună cu cei 16 f. abonament nou pentru *Dicționar*², pre lângă ce-ți mulțămiesc din toată anima, vin totodată a te asigura că zilele acestea se vor trimite toate ecsemplarele la Sam. Filtsch în Sibiu, de unde apoi le veți primi cu ocaziune. Vor merge și ceva ecsempl. de onoare.

Așa este: m-au ales și pe mine³. De n-aș cunoaște simplitatea și naivitatea mai multor oameni de ai noștri, aș fi luat acea alegere curat de una insultă

¹² Salutare și iubește-mă!

¹³ Gavril Munteanu (1812–1869), primul director al Gimnaziului românesc din Brașov, membru fondator al *Societății Academice Române*, autor al unor lucrări cu caracter didactic, filologic și teologic, traducător.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, 1981, p. 269–271.

² *Dicționarul unguresc-românesc. Magyar-román szótár*, Brașov, 1869.

³ Potrivit circularului mitropolitului Vancea s-au ținut sinoade în toate cele 39 protopopiate ale eparhiei Blajului în vederea adoptării unor hotărâri privind participarea sau neparticiparea reprezentanților bisericii unite la Congresul catolic maghiar de la Pesta din iunie 1869 (Toate cele 39 de protocoale: A.N., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1869–1335).

malicioasă, așa însă știind cu cine am a face, le-am mulțămît; cum? Puteți vedea în arhivul mitropolitan, unde renunțarea mea va fi ajuns zilele acestea.

Pe viul D-zeu! Ultramontaniștilor noștri le cășună a sparge eclesia greco-catolică. Ei cu această ocaziune aruncară totodată mănua la inteligența greco-catolică. E[i], bine, acea inteligență a ridicat acea mănua. Lupta va curge, ruptura va urma. Să fie de capu acelora carii voiesc să ne vînză prin sofistăriile [sic] și minciunile lor. Acum însă știți d-v. până unde se va întinde lupta? Până a opri pe archiereii greco-catolici ca să nu cuteze a merge la Roma, până ce nu vor ținea *sinoadele diecesane* înadins pentru acel scop⁴. Voim să știm ce caută la Roma și cu care Roma voiesc a tracta, cu cea catolică sau cu cea iesiustică, adică eretică? Pentru că doctrina iesuiților în ochii noștri este eres și încă foarte periculos și rușinător pentru creștinism. Aveți acolea vreo doi canoniști buni carii să easă pe arenă? Săsească cu prudență!

Salutare și frăție.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 96. Original.

191

Brașiov, 1869 iuliu 21 n.

Adm[odum] reverende domine!

La stim. d-tale epistolă din 8 ale l.c.¹ abia poci răspunde astăzi, din cauză că earăși am absentat 2 săptămâni de acasă. Acu am onoare a-ți face cunoscut că v-am trimis prin casa Sam. Filtsh de la Sibiu² la adresa d-tale: 10 ecsempl. *Dicționar ung.-rom.* broșiate, 2 legate cu călcăi de piele; adică din acestea, 1 pentru dn. canonic T. Cipariu, ca un preamic contrapresent, pentru câte-mi

G. Bariț a fost ales delegat laic la congresul de la Pesta în unul din cele 3 protopopiate care au hotărât participarea. celelalte 36 fiind împotrivă. Dintre prelații români singurii care participă sunt Iosif Pop Szilágyi de Oradea și Ioan Olteanu de Lugoj.

⁴ Într-adevăr participarea mitropolitului Ioan Vancea la Conciliul Vatican I din 1869–70, care a adoptat dogma infailibilității papei, va avea loc după ținerea sinodului la Blaj în octombrie 1869 (Protocolul sinodului: A.N., Alba, F. Gen. Mitrop. Blaj, 1869–2507).

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 271.

² Samuel Filtsh, fondatorul în 1825 a tipografiei și librăriei cu același nume, apoi Filtsh-Krafft, cu rol important în tipărirea și difuzarea unor cărți și publicații periodice românești.

dete d-sa din clasicele sale opuri toties quaties, eară 1 pentru d-ta. Al 10-lea din cele broș[ate] încă rămâne în dispozițiunea d-tale; firește că le-ai plătit pe toate 10.

În cas de a se mai cere ecsempl. din această carte, amatorii se pot adresa de-a dreptul la S. Filtsch, pe care l-am obligat ca să nu le dea mai scump de 3 f. 20, broș[ate] și 3 f. 70, legate. El este mai aproape de d-v. decât eu.

Despre *Misiunea occid[entului]*, neci vorbă!³ Este supravegheată foarte strâns pre toate cărărușele.

Aș dori ca să aflu de tempuriu dacă dn. canonic Cipariu va merge la București pentru adunarea *Societății Acad.*⁴ Mie adică-mi pasă foarte mult ca să vedem încă și noi aceștia cari am trecut de 50 de ani în sus încă și dicționarul său etimologic adoptat. Rațiunile mele la aceasta sunt mai multe, pe care însă i le voi comunica d-sale îndată ce mi se va da ocasiune mai amplă. De aci încolo nu mai are loc întârzierea. D-sa să nu se uite la contrasiunile președintelui nostru⁵. Adevărat, că este una adevărată măiestrie a mai tracta cu acel bătrân și noi știm câte contrasiuni îi făcurăm în a.tr., cât îl dădăcirăm și căciulirăm. Cu toate acestea, după depărtarea noastră de la București se puse iară pe intrigă și se apucă să formeze una contrasocietate din ziariști și actori. Făcu însă un fiasco strălucit. Noi însă încă tot îl vom mai menagea, adică noi ceștia de dincoace. D-zeu știe până când. De aici încă vă puteți esplica profunda tăcere păzită din partea mea în a.tr. asupra lucrărilor *Societ. Acad[emice]*.

Despre cauzele noastre ecclesiетice zic numai atâta că opiniunile mele, comunicate esc. mitropolitului nostru în răspunsul meu⁶, le împărtășiesc cei mai mulți amici coreligionari ai mei; din acea cauză le și spusei cât se poate mai răspicat.

Salutare frățească de la al d-tale frate devotat

G. Baritiu

A.N., D. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 97. Original.

³ Lucrare din care I. M. Moldovan, în scrisoarea sa din 8 VII 1869, cere 2–3 exemplare.

⁴ T. Cipariu nu va lua parte la sesiunea a III-a a *Societății Academice* ținută între 1 VIII–15 IX 1869.

⁵ Ion Heliade-Rădulescu, președintele *Societății Academice Române*.

⁶ Refuzul lui G. Bariț de a participa la congresul statusului catolic maghiar din iunie 1869.

Braşov, 1869 octobrie 16/4.

Admodum reverende domine!

Este prea adevărat că eu mă interesai în tot timpul de soarta bisericii româneşti, în genere, şi de a bisericii gr. catolice, în specie. Atâta numai că cunoscând eu „năravurile popilor”, precum zicea Georgie Şincăi, neciodată nu mă amestecai în afacerile eclesiastice, afară numai de singurul cas când eram provocat înadins ca să iau şi eu parte la una sau alta afacere eclesiastică, ceea ce s-a întâmplat foarte rar. În a. 1868, fiind provocat din câteva părţi, am luat parte activă la elaborarea cunoscutelor puncte acceptate de sinodul alegător¹. Astăzi, că mă poftiţi ca să-mi dau opiniunea mea în respectul celor ce ar fi de făcut în sinodul conchiemat pe 20–22 oct. a.c., nu poci zice mai mult decât că punctele din 1868 corespund întimelor mele convieţiuni, întru atâta încât să cred că, fără acceptarea şi realizarea *sinceră şi ecsactă* a acelor, eclesia greco-catolică n-are viitor neci de cincizeci de ani. Şi oare să nu aibă clerul nostru atâta spirit prevăzător, neci atâta curaj bărbătesc pentru ca să cunoască în ce timpuri ne aflăm şi să-şi răspice convicţiunea sa fără neci una rezervă?

Mi se scrie de la un loc că interesele personale se încrucesc în cler în mii de forme şi în una parte a lui ar domni mare confusiune de idei, că adecă foarte puţini ar pricepe unde şi care ar fi adevăratele pericole, ameninţătoare a ecsistenţei eclsiei greco-catolice. Decumva este aceasta aşa, apoi este foarte rău. În un asemenea cas nu ar mai rămânea altceva, decât câţiva din noi să stea gata a se crucifica pentru salvarea totului. Înţelegem crucifigere în sens moral. Să o ştie însă toţi aceia carii ar duce rola lui Ana şi Caiafa că Ierusalimul lor eo ipso nu va avea viitor.

Am mai observat că în zilele noastre ultramontanismul şi iesuitismul este în gurole tuturor. Am păţit-o însă de câteva ori că întrebând eu pe unii alţii, oameni de altmintea literaţi, că ce înţeleg ei prin acestea două parole de zi, au început a-mi bălbăi şi a se încurca. Nu mă mir, pentru că în ţările noastre până eri, alaltăeri n-au fost ertat a se discuta în public asemenea cestiuni delicate.

¹ Cele 10 puncte stabilite la 10 VIII 1868 într-o şedinţă preliminară a sinodului electoral, privind „restaurarea autonomiei şi constituţiunei sinodale a bisericii gr.-catolice” accentuau pe de o parte necesitatea apărării autonomiei şi sinodalităţii, pe de alta apărarea a moştenirii orientale a bisericii unite în ceea ce priveşte disciplina, ritul şi dreptul canonic propriu.

Eu din parte-mi sub ultramontanism înțeleg una masimă și una programă, nu religioasă sau chiar confesională, ci de stat, mirenească. Acea macsimă este: *Imperiul antic roman să se restaure în forme creștinisate*. În ochii partitei ultramontane, papa este succesorul împăraților antici, mascat în vestminte eclesiastice, eară colegiul cardinalilor este *continuațiunea senatului roman antic, tot mascat. Imperium sine fine*². Acesta e scopul, eară religiunea creștină catolică e luată numai de coperământ până la un temp oarecare. Iesuiții sunt garda pretoriană a imperatoriului mascat. Infailibilitatea este, nici mai mult, nici mai puțin, decât despotismul încarnat, cel mai înfricoșat și cel mai periculos din toate despotismele din lume, totodată părintele și patronul tuturor despotismelor profane, adevăratul și genuinul antichrist pe pământ.

Întreb eu clerul nostru: voiește el restaurarea imperiului roman antic? Dacă crede cineva în posibilitatea celei restaurări? Astăzi se știe că omenirea întreagă este la trei miliarde, eară catolicii abia sunt două sute milioane, eară italienii în a căror favoare ar fi să se restaure *imperium sine fine*, sunt cu toții abia 25 milioane. Apoi dară noi să fim aceia care să ne degradăm de instrumente oarbe și ruginite, pentru ca să ajutăm scopurile, cât chimerice, cât criminale ale iezuiților. Neciodată! Cu totul alta este calea și altul e mijlocul spre a întreținea comuniunea, și eclesiastică, și națională cu Roma. Cu totul altmintea se învața în zilele mele dreptul canonic în Blaș. Țineți-vă de doctrinele cele sănătoase ale bătrânilor noștri și ale adevăraților catolici. Enunțiați din nou și cu voce răsunătoare: *Concilium supra papam*³. Restaurați-vă una autonomie sănătoasă! Față cu statul, nu vă mai căciuliți până la pământ ci adoptați earăși salvatoarea macsimă: *Eclesie liberă în stat liber*. Frângeți cătușele morale câte s-au încărcat pe cler, fără știrea și voia sa! Mai în scurt, țineți capul cevași mai sus. *Os homini sublimē dedit, coelumque tueri*⁴. În fine, vă rog ca să vă mai curățiți limbagiul de acelea titlaturi servile și umilitoare, cum: înalt = același, grațios și alte secături ca acestea.

Atâta ca răspuns la întrebările d-tale din 12 oct.⁵, venite mie *numai* astăzi, prin urmare mult mai târziu să mă mai poci lăsa și în detațiuni.

Am onoare a fi cu toată stima și charitatea

G. Baritiu

A.N., D. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 98–99. Original.

² Imperiul fără sfârșit.

³ Conciliul mai presus de papa.

⁴ Gura a dat omului sublimul și posibilitatea contemplării cerului.

⁵ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1981, p. 273–274.

Braşov, 1871, martie 27/15

Admodum reverende domine!

De vei fi citit până acuma epistola d-lui Acsente adresată mie¹, vei fi putut divua [sic] cauza pentru care eu nu ți-am răspuns la stim[abila] d-tale [scrisoare] din 3 dec². Preste aceasta, eu, deși-l doream, nu credeam însă în posibilitatea, neci a convocării unui congres și neci măcar a unui sinod organizator³. Sunt, dacă voiești, lup mult mai bătrân și mai pățit decât să mai dau ceva pe frase, pe promisiuni. Apoi eacă, văzuserăți „obrasnicia“ nemaiauzită de la Pesta, din congresul papistălesc. Ai văzut cum renegații au desbrăcat toată rușinea⁴. Văzurăți cum își bat joc de cler și de popor.

Ei bine, îndelunga noastrii răbdare, a acestor „din lume“⁵ s-a finit, a desecat (exhausta est).

Noi ne-am decis ca să ne adunăm într-un congres pe care-l conchemă esc. sa dn. L. B. Popp⁶, pe 4-a zi de Paști, adecă pe 12 aprilie (30 martiu) la *Alba Iulia*⁷. Circulariul esc. sale⁸ va eși poimăine în *Gazeta*. Comisariul regesc⁹ încă este înștiențat, nu însă în formă de cerere, pentru că noi ne vom aduna în tot casul și sperăm că nu vom fi spărți cu baioneta, căci nu ne adunăm ca să facem politica, ci *beserica*, pentru că am ajuns la acea convicțiune că de nu

¹ Referire la: *Epistola unui român transilvan către un amic, în afaceri eclsiastice și scolastice cu data 5 nov. 1870*, tipărită în *Gazeta Transilvaniei*, XXXIV (1871) nr. 19 din 18/6 III și nr. 20 din 22/10 III, epistolă adresată de Axente Sever lui G. Bariț.

² Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1981, p. 27.

³ În 1869–70 se vorbea foarte mult despre întrunirea unui congres al bisericii greco-catolice române cu participarea și a unor delegați laici, după modelul congresului bisericii catolice maghiare format din clerici și laici, congres la care au fost invitați și reprezentanți provinciei mitropolitane române unite, ceea ce însemna o încălcare a autonomiei acesteia recunoscută în 1853 prin bula papală *Ecclesiam Christi*.

⁴ *Referiro la participarea episcopului greco-catolic Ioan Pop Szilágyi de la Oradea și a episcopului Ioan Olteanu de la Lugoj la congresul statusului catolic maghiar de la Pesta.*

⁵ a laicilor.

⁶ Ladislau Basiliu Popp.

⁷ *Apelul Către inteligența română de religiunea orientală unită*, publicat în *Gazeta Transilvaniei*, XXIV, (1871) nr. 22 din 17/29 III, semnat de L. B. Popp la, 10/22 V, în Pesta, prin care se convoca o conferință a intelectualității unite la Alba Iulia pentru data 13 IV 1871, în scopul adoptării unor măsuri pentru apărarea autonomiei bisericii române unite față de tendințele de încorporare a ei în cadrele catolicismului maghiar.

⁸ Mitropolitul Ioan Vancea.

⁹ Péchy Manó (1817–1889), comisar regal special a guvernului maghiar trimis în Transilvania în perioada 1867–1872 în vederea desăvârșirii unificării acesteia cu Ungaria.

vom sări noi în ajutor acestei eclesii subminate și înveninate, zilele ei se vor putea număra, cum am zice, pe degete. Noi adecă ținem așa că bunul nostru cler, legat oareșicum de mâini și de picioare, nu mai poate face nimic pentru emanciparea sa și a besericeii. Ba, el ajunse la atâta, încât se pare că-i este frică a mai cugeta la emancipare; eară de nu-l vom emancipa pe el, va ajunge ca să rămână fără beserică. Ciculariul de conchemare se adresează către *intelligentia greco-cath. românească* și către nimeni altul; el nu distinge între clerici și seculari; cum se pare din delicată crutare, nu voiește să esereite presiune asupra clerului. Așadară, preoțimea va veni la adunarea noastră, dacă va voi sau dacă va avea curagiul de a veni, dacă nu, va rămânea acasă. Se înțelege însă de sine că noi am dori din adâncul sufletului nostru ca ea să meargă la A[lba] Iulia în număr cât se poate mai mare. Este invederat că de ar veni preoții cu sutele, atunci și cei mai fricoși din ei ar apuca la curagiu.

Eu nu știu dacă esc. sa dn. L.V. Popp s-a pus sau nu în coînțelegere cu Blașul; mi se pare însă că nu, tot din delicateță; de unde urmează că hierarchia noastră ne și poate ignora pe noi cu totul pentru ca să nu se compromită, deși eu nu i-ași da acest consiliu.

Eu însumi nu scriu la nimeni altul în Blaș, pentru ca să nu compromit pe nimeni. D-tale îți scriu pentru că mi-ai scris și îți eram dator cu aceasta. Sper că bărbații noștri de capacitate vor lua atitudine demnă de anticii romani, eară tenerimea ne va ajuta prin moderațiunea sa.

Programa agendelor noastre încă nu e formulată Se va formula zilele acestea, dară nu știu dacă se va publica, căci adecă templul e scurt. Preste aceasta, inemicii noștri s-ar fători că s-au spăriat de ea și cine știe ce blăstămății ar mai intenta în contra noastră. În tot casul adunarea noastră va fi în sineși un protest energios în contra nenumăratelor insulte și atentate la care am fost espuși până acirlea. Resultatele celelalte le va aduce ziuoa și oara.

Din cele însemnate pe aceste foi nu fac secrete; cu toate acestea las la tactul și discrețiunea d-tale cum să faci us de ele.

Poșta pleacă.

Salutare frățească.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 117-118. Original.

Braşov, 1871 aprilie 29 n.

Admodum reverende domine!

Precum vedeţi din *Gazetă* noi ne adoperarăm a prepara pe publicul românesc gr. catholic¹ pentru acceptarea celor două acte ale conferinţei gr. cath.², însă ca să facem provocarea în formă către toţi câţi n-au participat la acea conefrinţă, pentru ca să se adreseze cu declaraţiunile lor către respectivele scaune archiepiscopale, ne vine greu, până atunci până când testul acelor acte nu va eşi la lumină, căci numai aşa putem zice oamenilor: le vedeţi, judecaţi şi vă decideţi, ţineţi cu noi, cei carii le-am adoptat sau nu. De aceea, vă rog ca îndată ce se va prezenta deputaţiunea de 6 la preas[finţia] sa p[ărintele] mitropolitul, să benevoiţi a lua măsuri p[entru] publicarea *Declaraţiunei*³.

În momentele acestea primesc ştirea de la Pesta că deputaţiunea de 12 se va prezenta mâne, duminică, la ministrul cultelor⁴, după care mi se va şi telegrafa încoace. Aşa petiţiunea încă se va putea publica.

Dară uită-te ce comedie joară braşovenii, puşi la cale de inspectorul şcol. Lud. Réthi⁵ şi avocatul Kenyeres, ca unguri, apoi şi de Ioan Lengher⁶, fost profes[or], actu colabor[ator] la *Albina*, venit aici înadins de la Pesta, de avocatul Nicol. Străvoiu⁷, vreo doi profesori şi neguţătorişi (burtă verde). Sub pretest că voiesc a-şi răsbuna de saşi, se aliară cu secuii şi cu armenii (că singuri nu s-ar fi putut ospăta!), chielteuiră câteva mii de fiorini, pentru ca să plesnească în faţă şi să dea de ruşine toată conduita noastră naţională, toate

¹ Referire la articolul *Un raport la congresul provinciei române unite* în: *Gazeta Transilvaniei*, XXXIV (1871), nr. 34 din 1 IV/20 III; nr. 37 din 5 IV/24 III; nr. 38 din 8 IV/27 III.

² *Declaraţiunea* intelectualilor greco-catolici adresată mitropolitului I. Vancea pentru a face demersuri în vederea convocării congresului bisericii unite şi petiţia către împărat, care urma să fie înaintată prin intermediul ministrului maghiar al Instrucţiunii publice şi cultelor.

³ *Actele conferinţei ţinute de românii gr.-catolici din Provincia metropolitană de Alba Iulia, la Alba Iulia în 13–14 aprilie 1871*, Blasiu, 1871.

⁴ Pauler Tivadar (1816–1886), ministru Cultelor şi învăţământului în guvernul Andrássy, după moartea, în 1871, a lui Ötvös.

⁵ Réthi Lajos, inspector şcolar în districtul Braşov, apoi în comitatul Hunedoara, organizatorul unui foarte mult discutat în presă banchet de „înfrăţire” româno-maghiară care a avut loc la Braşov în 22 IV 1871, la inspiraţia guvernului.

⁶ Profesor la Gimnaziul din Braşov (1867–1870), avocat.

⁷ Avocat braşovean proguvernamental, deputat în parlamentul maghiar.

principiele și tradițiunile noastre, să desmintă tot ce am făcut de la 1866/7 încoace, să paralisesse orice acțiune națională pe venitor. Și toate acestea bunuri scumpe sacrificate numai unor interese locale. Ați crezut d-v. vreodată, ca tocma brașovenii să fie aceia carii să-și bată joc în mod atât de impertinent de națiunea noastră!! În momentele de față se lucră pentru compunerea unui comitet mixt româno-unguresc, a cărui vocațiune să fie a propaga și mișloci adoptarea politicei brașovenești de către întreaga națiune. Cu alte cuvinte, dechiarare de răzbel politicei noastre naționale până astăzi. Mă tem că vor lua recurs și la minciuna și perfidia bizantină. Sper însă că ceilalți români din diverse părți ale patriei vor propera cu una oară mai înainte a condamna servila și totodată impertinenta conduită a acestor câțiva amăgiți și amăgitori fanțaști. Nu mă îndoiesc că *Federațiunea*, de ecs., va primi asemeni contra-manifestațiuni și le va publica îndată ce i se vor transmite. Aici nu mai încapă cruțiare. Preste 1 an vor fi alegerile nouă la dietă. Eacă pentru ce ungurii prepară terenul! Se tem și de Rusia. Eacă p[entru] ce cochetează. Noi încă voim cu toții ca în viața *socială* să petrecem în bună pace cu compatrioții noștri. Este însă cea mai grețioasă perfidie a zice: fiindcă voim să avem pace pe terenul social, trebuie să ne renegăm, să abzicem de la drepturile patriei noastre și ale națiunei, să ne lăpădăm de politica noastră națională.

Corifeii de aici sunt atât de înfuriați asupra mea, atât pentru că nu am voit să toastez cu ei, cât și pentru că am scris ceea ce veți fi văzut în *Gazeta de miercuri*⁸, încât ar fi gata să-mi facă toate relele. De aici și din alte simptome sunt aplecat a presupune că ei au mot d'ordre de airea, precum avuseră și cu ocasiunea alegerilor din 1848/9. Eu nu mă voi apăra în contra lor, ci voi aștepta să văz ce va zice și cealaltă inteligenție a națiunei. După mine ar fi de ajuns ca din câteva ținuturi să publice numai câte un număr de 9–10 inși câte o declarațiune scurtă, al cărui sâmbure să fie: Demonstrațiunea politică a românilor din Brașiov o considerăm numai de un incident local, care poate să folosească sau să strice numai respectivilor locuitori de acolo, eară asupra politicei și conduitei generale a națiunei noastre din Transilvania nu va putea să aibă neci un fel de înrâurință, căci națiunea nu va suferi ca să fie compromise interesele ei cele mari, drepturile și realele sale aspirațiuni prin interese locale și particulare. Așa, ceea ce au pus brașovenii în scenă în 22/10 aprile a.c. este numai pe sama lor. Noi încă dorim din suflet ca să fim cu toată lumea în pace, nu însă cu compromiterea marilor interese ale corpului național, neci cu subminarea noastră la grația altora, precum voiesc

⁸ Referire la articolul: *Brașov, La festivitățile demonstrative din 22/10 aprile, Gazeta Transilvaniei*, XXXIV (1871), nr. 29 din 26 III/14 IV.

propagatorii politicii fusioniste, carii de la un timp încoace, sub pretest că voiesc a face bine națiunii, își caută numai interesele lor.

Vedeți doară veți putea face și d-v acoalea ceva, fără sgomot, fără nici un pericol⁹.

Salutare frățească de la al d-tale frate devotat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 121–122. Original.

195

Brașov, 1871 mai 15/3

Admodum reverende!

Stimata d-tale epistolă din 11 ale c.l.¹, o am primit astăzi.

În respectul tipăririi actelor de la conferința², sunt de acord cu d-ta că adecă acea mulțime de plenipotențe să nu se publice per extensum. Cred însă că nu ar strica necidecum a le cita pe toate, ca în un fel de registru pe scurt și apoi, la fine, a observa că toate acelea se află în păstrare depuse la archiv. Asemenea registru alăturat la acte ar da pond și mai mare lucrărilor conferinței; s-ar vedea, tot una dată, în care ținuturi au avut oamenii noștri bărbăție mai mare. Eu adecă aflai de la confer[ință] încoace, că au fost și oameni de aceia carii numai de frică au lipsit de la conferință, pentru ca să nu se compromită în una sau alta parte.

Încât pentru corectură, aș dori ca aceea să easă cât se poate de acurată, precum adecă nu prea ese, neci din tipografiile Sibiului, nici din ale Brașiovului.

Comedia de la Brașov, din 20 aprilie³, începe să ia una față foarte serioasă. Pasquillul publicat în nr. 31 al *Gazetei* în contra mea, neauzită nerușinare, în numele a 147 inși⁴, dintre carii neci unul nu avu curagiul a se

⁹ Riposta Blajului: *Declarațiune*, Blasiu 6 mai 1871, va apare în *Gazeta Transilvaniei*, XXIV (1871), nr. 39 din 31/19 V.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 279–280.

² *Actele conferinței ținute de românii gr.-catolici din Provincia metropolitană de Alba Iulia la Alba Iulia în 13–14 aprilie 1871*, Blasiu, 1871.

³ Referire la banchetul așa-zisei înfrățiri româno-maghiare, organizat la Brașov la inspirația guvernului, în 22/10 IV 1871, pentru discreditarea acțiunilor antidualiste inițiate de militanții politici români.

⁴ Referire la articolul-protest, nesemnat, redactat de către Ioan Bran de Lemeni, marele adversar al lui G. Bariț, și publicat în *Gazeta Transilvaniei*, XXXIV (1871) nr. 31 din 3 VI/21 IV.

da pe față, adică a se subcrie, apoi revelațiunile care es în *Federațiunea*⁵ și chiar blânda revelațiune din Albina, de la 11 mai, au produs între acești șchiai abderiți cea mai mare confușiune ce-și poate imagina cineva. Atâta însă nu e de ajuns. După ce avem date autentice din care se cunoaște curat că aici a jucat mâna ministeriului, pe sub ascuns, pedepsind noi românii pe acești șchiai pentru repețiata lor apostasie politică și națională, plesnim mâna celora carii prin aceștia au cercat a produce desbinare nouă în națiune, a confunda și da de bajocură pre toți apărătorii programei noastre naționale, a trage și una palmă cu dosul mânei bărbaților adunați în conferința de la Alba Iulia⁶.

A propos de aceasta, ei s-au înșelat în așteptările lor. Ceea ce au voit ei de la noi, se vede din cartea lui N. Popea⁷ și mai de aproape în nr. ... [al] *Trompetei Carpaților* (venit aici eri)⁸. Eu însă le răspunseseam lor prin articolul *Fanarioții* și, înainte cu 12 zile, prin un art[icol] publicat în *Kr[onstädter] z[eitun]g* nr. 70.

Să rămânem însă pe terenul politic-național. Șchiai de aici se prepară la luptă. Și-au ales comitet nou: 12 șchiai și 12 secui-armeni. Voiesc să deschidă un ziar nou pentru propagarea politice abderitice la care-i duseră pe acești bieți neguțiatori ignoranți câțiva oameni îngâmfati de teoriile lor.

Eu sunt de opiniunea ca *Federațiunea* să fie ajutată în a să luptă cu contradeciațiuni din mai multe ținuturi.

Să băgați de samă că *Albina* nu-i va apăra. Mi se pare că Lengher⁹ stă să deserteze de la ea.

Salutare cordială de la al d-tale frate devotat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 13–14. Original.

⁵ Cato Censorul [Alex-Roman], *Ospățul de la Brașov*, în: *Federațiunea*, IV (1871), nr. 46, p. 181, nr. 47, p. 185–186, nr. 48, p. 189.

⁶ Conferința românilor uniți din 13–14 VII 1871 care s-a pronunțat pentru apărarea autonomiei provinciei mitropolitane.

⁷ Nicolae Popea (1826–1908), arhimandrit, din 1889 episcop al Caransebeșului, membru al Academiei Române, autorul lucrării *Vechia mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei; suprimarea și resaurarea ei*, apărută la Sibiu în 1870.

⁸ Referire la pamfletul lui N. Popea și I. Borcea îndreptat împotriva lui Barit și apărut în *Trompeta Carpaților*, IX (1871) nr. 929.

⁹ Ioan Lengher, originar din Banat, profesor la Gimnaziul din Brașov (1863–1870), avocat, ziarist cu vederi pro guvernamentale.

Braşov, 1871 mai 30 n.

Admodum reverende domine!

Alaltăieri îmi veniră 50 esempl. din actele conferinţei noastre¹. Dară pentru ce mi-aţi tramis 50? Ca să le vând? Aici? Departe! Dară ştii ce? Eu am altă rogară către d-voastră. Să sacrificaţi toate acestea 50 esempl., să le daţi *gratis*. Ştiţi la cine? Începând de la mitropolii din România, la toţi episcopii şi la alte notabilităţi din cler, la câţiva miniştrii, la câteva biblioteci, societăţi, etc. D-ta mă pricepi pentru ce! Expediţiunea o iau eu asupra-mi. Sper că adresa către mitropolitul nostru² va împintena pe mai mulţi ca să nu-şi pregete a se mai ocupa şi de istoria noastră, eară obrăsniciile „Trompetei”³ le va mai modera. Ce păcat de capul meu că numai aşa din memorie nu am fost în stare de a face câteva citate istorice cât de succinte la acea adresă, pentru ca să se vadă că acelea adevăruri istorice nu era scoase din degete, nu fictive. Dară numele lui Sava⁴ nu-l uitasem eu? Ei, ce era să easă mai mult din un concept improvisat în laiţa ospătăriei.

Frumoasă e contradeciaţiunea d-v⁵, şi bărbătească; este însă mare necesitate ca să fie susţinută de subscripţiuni din mai multe părţi ale ţării. Aflaţi că ungurimea de aici încă nu s-a descuragiat; ea are planuri mari, eară aceşti abderişti, portaţi de nas de către cei din comitet, se încurcă tot mai tare în laţurile lor.

Salve et me ut facis dilige⁶.

Frate devotat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 123. Original.

¹ Actele conferinţei ţinute de românii gr.-catolici din Provincia metropolitană de Alba Iulia la Alba Iulia în 13-14 aprilie 1871, Blasiu, 1871.

² Referire la Declaraţiunea conferinţei românilor greco-catolici din 13-14 IV 1871 adresată mitropolitului Ioan Vancea.

³ *Trompeta Carpaţilor*, ziar din Bucureşti editat de Cezar Bolliac între 1863-1876.

⁴ Sava Brancovici, mitropolit al românilor din Transilvania, între 1656-1680.

⁵ Declaraţiunea blăjenilor privind „înfrăţirea” româno-maghiară de la Braşov din 22/10 IV 1871 în: *Federaţiunea*, IV (1871), nr. 54; *Gazeta Transilvaniei* XXXIV (1871), nr. 39 din 31/19 V.

⁶ Salutare şi iubeşte-mă!

Braşiov, 1873 oct. 9 n.

Admodum reverende!

Din amicabila comisiune a d-lui dr. A. Fătu, de la Iaşi¹, v. preşied. al *Societ[ă]ii Acad[emice]*, am pus astăzi la poştă 3 ex., *Manual de medicină practică*: 1) pentru biblioteca Seminarului, 2) p[entru] a Gimnasiului, odinioară a monastirei, 3) Societatea de lectură a studenţilor (unde sunt şi eu membru honor. de la 1870).

Dară e lucru curios că această carte, adevărată bătaie de joc a tipografilor din Iaşi asupra bietului autor, precum veţi vedea, fiecare exempl. vă vene în 3 părţi, 1 et 3 nelegate, midiulocul legat. Această secătură îşi are istoria sa. Eu însă, calul dăruit nu l-am căutat la măsele şi dinţi, ci am luat zece exempl. p[entru] diverse institute de ale noastre, aşa precum mi s-au dat. D-v. veţi pune să le lege acolo cu puţine speze. Apoi mă rog ca să-i mulţămîti domnului Fătu numai în 5–6 linii, ca să vedă că le-aţi primit şi să îmbarbete şi pe alţii ca să le dea.

Eu am plătit porto pe toate de la Bucureşti-Braşiov; cassele d-v cele de fer, să plătească Braşiov-Blaş.

Îţi mulţiamesc p[entru] exemplarul din critica d-tale². O voi anunţa în maniera mea. Într-aceea, îţi gratulez din tot sufletul pentru acea critică atât de fundată, aşa moderată şi totuşi pe deplin convingătoare. Aşa cred şi eu că acuma a venit şi pentru noi timpul criticii serioase. Ceea ce-mi place mai mult [e] că te-ai ferit de n-ai alunecat deloc pe terenul cel întunecos al dogmaticii, unde cuvioşia sa ar merge bucuroş, că e comod a lovi pe întunec. Aşa domnilor, cu istoria, noi vom fi în stare de a corega în 10–20 ani cele mai multe opinii false câte se află lăţite şi parte înrădăcinate asupra noastră.

Aş mai conversa cu d-ta, dară întră fratele Ales. Roman.

Salutare cordiale de la al d-tale frate devotat,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 132–133. Original.

¹ Atanasie Fătu (1816–1886), doctor din Iaşi, vicepreşedinte al *Societăţii Academice Române*, autorul unui *Manual de medicină practică populară*, Iaşi, 1871.

² Ioan Micu Moldovan, *Spicuire din istoria bisericească a românilor*, Blăşiu, 1873.

Braşov, 1874, ianuarie 5 n.

Reverende domnule şi frate!

Partea primă a frăteştei d-tale epistolă din 30 decembre¹ o luai spre ştiinţă, cu acel adaos că corporaţiunile proprietare ale respectivelor biblioteci² n-au să-mi mulţămiască mie nimic, decât numai domnilor auctori şi, în cazul de faţă, d-lui dr. Anast. Fătu de la Iaşi. Eu ce fac mai mult, decât că la ocaziuni reflectez pe auctori sau traducători la institutele noastre din Dacia Superioară, le compun câte una listă de 10–12. De aceea, eu am să transmit şi adresa Societăţii de lectură a studenţilor tot la Iaşi.

A doua parte a epistolei d-tale este cu totul altceva³. Acilea nu încapă răspuns numai cu una, cu două. Cestiuni de natura acestora nu se pot discuta de ajuns şi cu atât mai puţin a se rezolva în câte una epistolă privată. Cestiunile acestea sunt vitale, ele cer de la cei doritori a le vedea rezolute, conveniri personale mai dese şi scutite de orice alte abateri de la obiect. Aşa ceva însă mie unuia mi se întâmplă foarte rar în viaţă. Aici pe loc n-am pe nimeni cu care să mă poci consulta. Fac numai excepţiune cu bravul nostru Ios. Pop⁴, se înţelege când are şi el oară liberă. Fratele Iacob⁵ este cufundat cu totul în afacerile sale şcolare, încât cu anul întreg abia poţi sta cu el de vorbă câte ş de oară. Preste aceasta, el nu are neciodată timp de a studia, fie măcar una singură cestiune din cele nenumărate pentru ca să ştie cum să fie tractată. Mai adaoge, că lui i s-a dat încă din august a. tr. poruncă rotundă, ungurească ca, sau să renunţe la profesură şi la direcţiune, sau la redacţiune. Pe un profesor neamţ renegat, anume Hermann, care mânjeşte la papir în „Nemere“⁶, l-au şi depărtat încă de atunci. Aşa, Iacob şede astăzi earăşi în două luni şi nu se poate decide numai pentru una. Vâzând eu că *Gazeta* lui amorteşte cu totul şi că cestiuni de cea mai mare importanţă trec pe lângă ea ca şi cum nu ar fi, ca de 2 luni încoace, am început a o mai scutura ceva şi din somnolenţă⁷, cu atât mai vârtos că chiar şi din cealaltă parte, adecă de cătră

¹ Textul în: *George Bariţ şi contemporanii săi*, V, Bucureşti, 1981, p. 285–286.

² Seminarul, Gimnaziul şi Societatea de lectură a studenţilor din Blaj cărora G. Bariţ le-a trimis lucrarea lui Atanasie Fătu, *Manual de medicină practică populară*, Iaşi, 1871.

³ Problema apărării autonomiei bisericii greco-catolice faţă de ingerinţele statului maghiar.

⁴ Profesor al Gimnaziului românesc din Braşov.

⁵ Iacob Mureşan, redactorul *Gazetei Transilvaniei* era în acelaşi timp director şi profesor al Gimnaziului romano-catolic din Braşov.

⁶ *Nemere*. *Politikai, közgazdasági es tarsadalmi lap*, a apărut la Braşov, între 1871–1873.

⁷ Referire la articolele: *Braşov*, 28 octobrie n. 1873 (*Libertatea constituţională maghiară*) şi *Braşov*, 30 decembre n. 1873, apărute în *Gazeta Transilvaniei*, XXXVI (1873), nr. 79–80 şi 97.

unii amici din cealaltă biserică eram provocat. Dară în săptămâna trecută fratele Iacob se văzu constrâns a-mi spune verde în față că sunt prea drastic și începu a-mi tăia câte ceva din articlii. Îl reflectai la limbajul, cum zic bucureștenii, ce se vede în ziarele turcilor baptistați, însă necreștinați⁸. În fine, căuta-i să-i spui că cu doi bani în trei pungi nu merge și, prin urmare, că națiunea va trebui să se convingă de necesitatea de a-și funda un ziar mare, cu totul independente, pe acțiuni, precum est-timp făcură și sașii, și să-și caute redactori și colaboratori, carii să nu fie, nici funcționari de stat, nici chiar municipali, nici profesori la turci, încă nici la români și earăși nici săraci ca vai de ei. Fondul ziarului să fie circa de 20 mii fl., ca să ajungă de cautiune, la coperirea deficitelor ce vor resulta, după toată probabilitatea, în anul de întâi; să fie și rezervă pentru cazul când turcii ar începe a pedepsi și a smulge gros din cautiune.

Dară unde merg eu cu toate acestea? Eaca unde. Pre cât temp nu vom avea un ziar independente, nu putem spera discutiune eficace asupra cestiunilor atinse de d-ta, prin urmare nici rezolvarea lor cu bun rezultat. Morbul de care trăgem noi, romanii din Dacia Superioară și morbul speciale, unic în felul său, de care suferim noi gr. catholicii, cer cură radicală. Dară înainte de a te apuca de cură, unde și cum să-i faci diagnosea? În congrese? În sinoade? În câte 2-3 zile, într-un picior? Dară unde și sunt acelea? Scurt, ne trebuie un ziar independente, pe care nu-l avem. Dară ce e cu *Federațiunea*? E datoare, vai de ea, preste 4000 fl. Cu atâta am zis tot⁹.

Dați-mi un ziar, un singur ziar independente, și atunci să ne apucăm de cura radicală. Cer aceasta de la 3 milioane sau și numai de la 1 ș milion de suflete, însă o cer. Cu căciulături, cu frase vage, cu lamentațiuni demne numai de femei, cu înjurături de târg încă nu mai merge. Ziaristica noastră întreagă se poate clasa în una din acestea două categorii. Așa, de ex., mi s-a revoltat spiritul de nenumărate ori în viața mea când am auzit sau citit mierloitudini femeiești în numele „națiunei române“, asupra unui mănunchi de sași. M-am revoltat, deși nu m-am mirat, căci pre cât știu între Tarnăvi și Olt, românii până în zioa de astăzi, mai titulează și pe sasul cel mai prost cu „stăpâne“. Acesta e servilismul personificat, făt al sclaviei seculare.

Dotațiunile câte se cer de la *stat* pentru cleruri¹⁰ sunt tot atâtea lanțuri pe corpul nostru național. Eaca, aici văz eu marea neconsecvență în toate acți-

⁸ Referire la cercurile conducătoare maghiare.

⁹ Ziarul *Federațiunea* a lui Alexandru Roman, supus la numeroase procese de presă, își va înceta apariția la începutul anului 1876 din cauza unor mari dificultăți materiale.

¹⁰ În 1873 mitropolitul I. Vancea a făcut demersuri la Budapesta pentru salarizarea de către stat a clerului unit, în care scop la Blaj a început să se lucreze pentru comasarea unor parohii unite mici și apropiate, operații foarte greu de realizat datorită rezistenței enoriașilor și pericolului convertirilor la ortodoxie pe care ea îl implica.

unile noastre. Noi pretindem recunoașterea naționalității politice, autonomia politică, autonomia bisericească adevărată pretindem *libertate*. De la cine? De la inamicul care, pre cât nu apucase a o sugruma întreagă, ni-o cumpără anume cu dotațiuni, subvențiuni, mai și cu decorațiuni. Noi nu voim ca arhierii noștri să facă cauza comună cu catholicii, însă când? Acuma, după ce de la 1850–6 arhierii și preste tot clerul superior s-au identificat cu totul cu rom. catholicismul, după ce, prin ajutorul arhierilor rom. catholici se fundară două episcopii și două capitule¹¹, după ce diecesa Oradei gr. cath. trage din fondurile cath. pe fiecare an câte 60–70 mii subvențiune¹², după ce episcopul Olteanu a mai scos, pare-mi-se, la 50–60 mii subvențiune, după ce episcopia Gherlei cere neîncetat subvențiuni, după ce, în fine, dulapurile ministeriale gem de cerșetoriile clerurilor noastre. Și apoi după toate acestea ne este ciudă dacă în 30 novembre vine ministrul și comandă episcopilor noștri în care linie să se pună și cu cine alătura să se prezente: „Rechts richt euch! Jobbra néz!”¹³

Apoi de ce să ne mirăm că despotismul prinde mereu rădăcini? Aceasta este prea tragica consecență a dogmei împrumutate de la Dalai Lama din India. Arhierii sunt capelanii papei; parochii încă nu pot să fie mai mult ci neapărat mai puțin. Suntem catholici și ne place să fim catholici. Coala e plină și ce am zis cu toate acestea? Zău foarte puțin, la cestiuni atât de grave.

Alaltăeri îmi veni de la dn. Dim. Iarcu¹⁴ una listă rectificată asupra *Dicționarului*¹⁵ și *Glosariului*¹⁶. Mă rog arată-mi cât vei putea mai curând numărul exempl. care vă lipsește, anume de la fasc. VIII înainte și *Glos[ariu]* de la II et III, ca să vă tramit de aici, să regulăm și acest lucru.

Văzuși ce pății eu cu dn. Dr. Racuciu¹⁷. Eu însă m-am determinat a nu mai tăcea deloc în asemenea casuri, a nu aștepta cu anii ca să-și spargă adevărul drum de sineși.

¹¹ Episcopiile greco-catolice de Gherla și Lugoj constituie prin bula papală *Ecclesiam Christi* din 26 XI 1853 de constituire a Mitropoliei române unite de Alba Iulia și Făgăraș.

¹² Preoții greco-catolici din diecesa Oradei primeau o completare bănească, *congrua* din Fondul religiosar romano-catolic, care venea să se adauge la veniturile obținute din parohiile proprii.

¹³ Spre dreapta!

¹⁴ Dimitrie Iarcu (1817–1879), profesor la București, inspector general al școlilor, autorul unor lucrări cu tematică diversă, cunoscute în epocă, membru al *Societății Academice Române*.

¹⁵ August Treboniu Laurian, Ioan C. Massim, *Dicționarul limbei române după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, București, 1871.

¹⁶ *Idem*, *Glosariu care cuprinde în sine vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum și cele de origine îndouioasă după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, București, 1871.

¹⁷ Dimitrie Racuciu, doctor în drept, stenograf al dietei din 1863–64, numit în 1865 profesor supleant al Academiei de drept din Sibiu, funcție care nu a fost tradusă în viață.

Câți din d-v. va ocupați cu historia noastră eclesiastică? Este mare necesitate ca să publicăm la documente bărbătește încă vreo câțiva ani. După aceea să se apuce unul din contemporanii d-v., cei cari stați între 30 et 40 de ani, să scrie și historia eclesiastică în spiritul adevărului și în stil mai modern. Să nu mai lăsăm joc liber minciunilor historice. Eu voi fini cu colec[tiunea] Kemeniana circa în 4–5 luni, când apoi am ajuns pe la 1570–80¹⁸. Ar fi bene [a] se continua în ordine cronologică; oamenii însă îmi cer documente din timpurile recente.

Dn. Preposit Cipariu este sănătos? Dacă este, te rog să ai bunătate a-i transpune studia filologice de care-mi făcu present zilele tr[ecute] dn. Dr. în *philosophii*, Vas. Glodariu¹⁹, marele rivale al tuturor filologilor, vreo 4 bucăți, cu aceea observațiune că el acuma, după mari ostenele, are la mână cheile limbii noastre, i-a desfăcut cele mai profunde originii și lipsește numai ca să înceapă a lucra la conversiunea noastră. Eu, admirator precum mă știți al tuturor geniilor, vă invit să admirați și d-v., alături cu mine, sub condițiune însă ca să nu vă prea încordați puterile. Oare tot așa să fie studiind și alți filosofi?

Poftindu-vă la toți sărbători fericite și puteri întreprinse cu care să intrăm în luptă, sunt al d-tale frate stimător.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 134–136. Original.

199

Brașiov, 1874 martiu 30 n.

Admodum reverende!

De când am receput frățiasca d-tale scrisoare din 11 ian. a.c.¹, mi-a fost imposibil a-mi răpi una singură oară liberă spre a continua conversațiunea noastră și chiar în aceste momente nu poci ști până unde voi fi în stare să implu aceste pagini. Ceea ce îmi satisface încălta dorința este ca de atunci încoace am conversat de câteva ori cu d-voastră, cu toți, prin *Gazeta*, nu tocma precum mi-ar fi convenit mie, ci numai cât suferă delicată pozițiune a redactoriului ei.

¹⁸ Publicarea în *Transilvania*, din anii 1871–1873, a documentelor medievale referitoare la români copiate de Ștefan Moldovan din colecția lui Kemény József.

¹⁹ Vasile Glodariu, profesor al Gimnaziului românesc din Brașov.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V. București, 1981, p. 287–289.

Într-aceea, pentru a nu intra în cestiuni grave, trec tocma la finea epistolei d-tale și-ți fac cunoscut că mâne vă voi tramite prin poștă: 1 pachet cu 11 fasciculi *Glosariu IP*² – 5 interc[alat], 6 ineint[ercalat] — , 3 fasciculi *Glosariu III* – 3 neinterc[alat], 12 exempl. *Femeile* de Peterzani³.

Din *Dicționar*⁴ nu v-am tramis nimic, din cauza ca dn. Iarcu⁵ mi scrisese ca de la fasc. nr. VIII inclus[iv], va regula dânsul cu d-v. imediat. În adevăr, că mie nu mi s-au mai tramis pentru d-v. de la VIII în sus. Văz că până VII, inclusive, v-am tramis mai toate; s-a comis totuși două erori în minus la IV et VI și 1 er[oare] la VII, pe care nu le poci corege acuma, până nu se vor corege de la București cu altă ocasiune.

Preste tot edițiunea în fasciculi este foarte urâcioasă; nu e pentru noi, ci pentru nemții cei flegmatici.

Mi-am permis a trimite și 12 ex. *Femeile*; asta pentru că sperez că se vor afla și în acel opid și ținut câteva femei și familii destul de inteligente ca să se intereseze de asemenea lectură, cât și pentru că sunt rugat de junele traducător ca să-i ajut a le desface. Și fiindcă tânărul e bun bucuros să dea 20% proviziune, mă rog ca să binevoiești a le transpune în comisiune la compactoriul care țiene acoloa pe loc cărți de vânzare. Prețitul: 35 er.

Din actele conferinței⁶ mai sunt exemplare? Dacă sunt, trebuie să le mai anunțăm. Așa e lumea, vrea să-i aducem aminte, că ea uită curând și adesea-i place să dea uitărei. Dară d-ta ai și alte publicațiuni? Te rog dă-mi un mititel catalog, destul de exact, ca să-l anunț, să-l dau și *Orientului latin*, dacă va continua în adevăr de la 1 aprilie înainte.

Eacă-mă că ajunsei la „Orient”⁷.

Până în 5 ian., pe când conversasem cu d-v. despre un ziar independent, știam și eu numai atâta că una parte a românilor literați își pierduse toată patiența fata mai ales cu cele două ziare politice românești din Transilvania. Nu știam însă nimic despre planul fratelui Aron Densușianu⁸; numai după ce a depus cauțiunea, înainte cu vreo 5 săptămâni, veni să-mi descopere și mie.

² vezi supra nr. 198, n. 16

³ Julius Peterzani, *Femeile*, traducere din germană a lui Ieronim G. Barițiu, a unei lucrări privind locul femeii în societate.

⁴ vezi supra nr. 198, n. 15.

⁵ Dimitrie Iarcu, vezi supra nr. 198, n. 14.

⁶ *Actele conferinței ținute de românii gr.-calolici din Provincia metropolitană de Alba Iulia la Alba Iulia în 13–14 aprilie 1871*, Blașiu, 1871.

⁷ *Orientul latin*, ziar editat de Aron Densușianu la Brașov între 1874–1876.

⁸ Aron Densușianu (1837–1900), absolvent al Academiei de drept din Sibiu, avocat stabilit la Făgăraș, apoi la Brașov, critic literar, autor al unor lucrări de istorie, ziarist, redactor al ziarului *Orientul latin* apărut la Brașov; după 1880 trăiește în Vechiul Regat, membru al Academiei Române.

Foarte bine; m-am bucurat din suflet, fără însă a-mi face iluziuni asupra marilor dificultăți pe care le vor întâmpina întreprinzătorii. Zilele acestea mi s-a spus că abonații câți le venira până acilea, sunt mai toți români greco-catolici și aproape numai din Transilvania, că precuvioșia sa pă[r]intele archimandrit Popea⁹ le-a respins și returnat chiar nr-ul de probă, sub pretextul că i-ar fi erat adresa. Seamănă tare ca ss. părinți pravoslavnici au și publicat pe sub mână că întreprinzătorii ar fi uniati, iesuiți, renegați, apostati. Sunt 2 săptămâni de când aici în Brașov în una societate vespertina dn. Nic. Pop¹⁰, profesor gimnas. și doctor în toate filosofiele pământului, a declarat că este mare impertinență ca doi uniati să abuses de cuvântul *Oriente* și să-l pună în fruntea ziarului lor, în loc de a pune Occidente, că ei nu sunt orientali, ci sunt papistași occidentali. La scandalul acesta era de față și genere-meu cel mai mare¹¹; desgustat a eșit dintre ei. Zilele trecute era la adv. Nic. Stravoiu¹², cumnatu-seu, avocatul Lengher¹³ (de naștere din Banat, fost profes. gimn., de viță turcească, după cum ne spunea el însuși înainte cu vreo 6 ani); cu ei sus numitul N. Pop și un biet copist, anume Dobrin, din distr. Făgărașului, acesta gr. catholic, fără știrea celora, de aceea nici nu se ferira de el, ținură consiliu asupra *Orientului lat[in]*. Lengher și Pop fuseră de părere „ca să se lucre din răspuiteri asupra lui, cu atâta mai vârtos că de se vor mai incuiba și acești uniati în Brașov, că mâne vor deschide baserica“. Pe profes. Lapedatu¹⁴ l-au și luat la goană, din cauza că a început a colabora la *Oriente*.

Cum sună numai aceea sentență? *Tantum religio potuit svadere melorum?*¹⁵

Drept că pe parte măricică a preoților gr. catholici câți au eșit de la Concordat încoace, încă se cunoaște stupida intoleranță, dara inteligenția cea „pravoslavnică“ eșită de atunci încoace, nu numai în cler, ci și cea seculară, a dat cel puțin cu 50 de ani înapoi. Ce rușine pentru această generațiune, că este mai nouă decât era chiar și neguțătorășii cei simpli de înainte de 1848. Acești dd. doctori, profesori, advocați, hieromonahi, au rămas mult înapoia celor din România. Consolațiunea mea este că la mulți dintre pravoslavnici a început să

⁹ Nicolae Popea (1820–1908), arhimandrit, episcop de Caransebeș (1889–1908), istoric, membru al Academiei Române.

¹⁰ Profesor al Gimnaziului românesc din Brașov.

¹¹ Constantin Iuga, soțul Victoriei Bariț.

¹² Nicolae Străvoiu, avocat din Brașov cu vederi progubernamentale, deputat în parlamentul maghiar.

¹³ Ioan Lengher, profesor apoi avocat la Brașov, colaborator la diferite ziare de orientare progubernamentală.

¹⁴ Ioan Al. Lapedatu, profesor, apoi director al Gimnaziului românesc din Brașov, autorul lucrării *Încercări în literatură*, apărută la Brașov în 1874.

¹⁵ La atâtea rele a putut să îndemne superstiția.

le fie rușine de stupiditatea și răutatea celorlalți. Am probe numeroase pentru aceasta, de aceea nu am pierdut nicidecum speranța că în fine totuși lumina va goni pe întunec.

Acilea vă mai comunic sub roșă că chiar și dn. Io. Pușcariu¹⁶ m-a provocat foarte serios la una conferință privată spre consulare serioasă și coînțelegere. Așadară, *resistența* noastră pasivă tot are sens și rațiune de a fi. Într-aceea, lucrurile merg și evenimentele se desvoltă, precum mi se pare mie, în favoarea noastră. Chiar și cauza bisericii gr. catholice va intra în un stadiu favorabile; numai răbdarea să nu ne lipsească.

Dn. preposit¹⁷ este sănătos? Astăzi îl cruț, nu-i mai trimite modele filologice. Îi promit însă că pe 15 apr. veți avea filologie în *Transilvania*¹⁸.

Salutare frățescă la toți, de la al d-voastră frate devotat

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 137–138. Original.

200

Brașov, 1874, dec. 4

Admodum reverende!

Coprinsul stim[abilei] d-tale scrisori¹ mi l-am însemnat într-o toate părțile sale.

*Magazinu*² t[om] IV et V, le-am transmis eri prin poștă. Încât pentru *Dicționarul Acad[emiei]*³ mă rog ca să-mi transmiteți mie cât mai curând una listă de toți fasciculi câți vă lipsesc și să mi-o adresezi la *București*, starea Academiei nr. 25 (la magazinul fabricii de Zărnești). Eu adevărat plec poimâine și voi sta în capitala noastră 3 săptămâni. În acel timp sunt decis a vă regula acea afacere definitiv, ca să scăpați de atâta încurcătură și apoi pe Crăciun vă voi aduce rezultatul!

¹⁶ Ioan Pușcariu (1824–1911), jurist, om politic, înalt funcționar de stat, istoric, membru al Academiei Române.

¹⁷ Timotei Cipariu.

¹⁸ Referire la articolul lui Grigore Silași, *Studiu asupra dialectului macedo-român paralel cu cel daco-român*, în: *Transilvania*, VII (1874), nr. 8 din 15 IV, nr. 9 din IV, nr. 10 din 15 V.

¹ Referire la scrisoarea lui I.M. Moldovan din 30 XI 1874. în: *George Bariț și contemporanii săi*, V București, 1981, p. 290.

² *Magazinul istoric pentru Dacia* a lui A.T. Laurian și N. Bălcescu.

³ Vezi supra nr. 198, n. 15.

Dim. Iarcu⁴ este om inteligent, dară este surd ca tunul, încât, sau trebuie să ne spargem peptul cu el, sau să ne înțelegem în scris. De aici mulțime de neînțelegeri. Preste aceasta, este destul de pretențios și poate să fie, pentru ca fostul docente de normă Dim. Iarcu are vreo 3 case și câteva mii de galbeni capital. Cu toate acestea honorariul de 2400 franci nu-i fu de ajuns, ci ceru mai mult. Așa, am ales în locul lui pe dn. Andr[ei] Adamescu⁵, ardelean, fost mai mulți ani director al tipogr[afiei] S. Sava și a statului, acum pensionat. Om prea bun și de înțeles, numai cam prea bătrân de alergat. I-am dat însă, ca și lui Iarcu, 1 cancelist și 1 serbitor în coaste.

*Istoria*⁶ o voi anunța cu cea mai mare plăcere. Îmi pare numai rău ca, precum veți vedea din nr. 23, *T[ransilvania]* nu va mai eși până în 1 ian. [18]75. Dară la noi anunțurile folosesc și mai târziu și cât mai des. Asemenea, voi publica și catalogul adaos⁷. Măcar de mi-ați tramite unul, să zicem ca din partea tipografiei sau oricum, cât de lung, de toate cărțile și cărțicelele câte vor fi eșit ca de 20 de ani încoace, beser[icești], școl[are] ș.a. Să facă aceasta cineva, în interes triplu, bine înțeles. Prețurile preste tot, arătate! Actu ce mai tipăriți acolo?

Despre familia Gabor din care mai târziu se facuse Gabriel⁸, îmi scrise un căpitan pens[ionar] veteran, că ea este de acolo din regiment; apoi nu știu. Măcar de s-ar deștepta în familii ambițiunea de a-și scrie genealogiile. Sper că *Fragmentele*⁹ mele, pe care acum mi le baptizai *Istoria*, va împintena pe mulți, că și până acilea-mi veniră ceva reclamațiuni, de care m-am bucurat. Un scop doresc să mi-l ajung: deșteptarea, propagarea, înrădăcinarea spiritului militar și a tuturor suvenirelor ostășești în națiune, cel puțin în gradul în care au ajuns a se înrădăcina spiritul popesc-călugăresc și încă chiar cel bizantin, ca să-și țină cumpăna pe venitor, cel puțin așa, ca, de ex. din 2 feciori ai tatei și ai mamei, unul, cel mai blând, să fie popa, eară altul, cel mai vioi, să fie ostaș, oriunde, numai să fie. De aci încolo ce va da D-zeu, sântul.

Alelea, dară frumos o pățirăți cu milostivele subvențiuni¹⁰. Așa vă trebuie dacă nu porniți prin țară ca să propovăduiți magyarisul în limba magyară.

⁴ Casierul Societății Academice Române între 1867–1874.

⁵ Casierul Societății Academice Române între 1874–1878.

⁶ Ioan Micu Moldovan, *Istoria patriei pentru școalele populare române din Ardeal*, ed. II, Blasiu, 1874.

⁷ *Transilvania*, VIII (1875), nr. 2 din 15 I.

⁸ Referire la Gavrilă Mihali de Apșa menționat de G. Bariț în una din lucrările sale.

⁹ George Bariț, *Fragmente din istoria Regimentului al II-lea românesc grănițariu transilvan* în: *Transilvania*, VIII (1875), nr. 20–24, anunțate în revistă de la sfârșitul anului 1874. În același an apărea în Brașov *Istoria Regimentului al II-lea românesc transilvan*.

¹⁰ Neacordarea de către guvernul maghiar a unor mult promise și discutate subvenții pe seama clerului român.

Dară că pravoslavnicii noștri încă o pățiră, poate și mai rău. După atâta *activitate*, căciulituri, mătăanii pe la Pesta, în 7 ani, atâta insultă, spre răsplată. De meg hatra van a fekete leves¹¹. Foarte bine! Minunat! Ceriul să dea ca să meargă tot așa. Dară frumos răspuns dete mitropolitul la turcii aceștia ai noștri.

Dn. preposit¹² [e] sănătos? Mult doresc să-l văd? Salve et meut facis dilige¹³

G. Baritiu

P.S. D-ta zici că ești polilog. Stai pe loc: nu-ți permit prioritatea în acest punct; cel puțin *astă dată* vreau să fiu eu mai polilog, căci apoi plec la drum.

Știți că turcii au spânzurat pe protopopul V. Turcu de la Cătina în Cluș¹⁴, dară poate fi că nu știți cum au dispărut cu celelalte acte și corespondențele relative la acel asasinat, venite la Comitet în Sibiu, 1848/9. Prin foc! Să nu se afle aici în Blaș vreun document care să cuprindă date la acea tragedie sau măcar un bărbat dintre cei carii stau între 50–70 ani, ca să poată descrie împregiurările aceluia asasinat. Oare în acei ani nu era în Cluș dn. canonic I. F. Negruțiu¹⁵, protopop? Mie așa mi se pare. De câte ori cuget la Turcu, totdeauna mă coprinde, pe lângă dorere, și rușine. M-am făcut luntre și punte, am scris de mai mult timp la Cluș și în alte părți: nici măcar zioa spânzurării lui nu mi-o știu spune, nici chiar fetele lui. Se poate aceasta oare? Eacă așa, se conservă la noi suvenirile martirilor! În alte cleruri apusene, după un bel civile în care au căzut și preoți, s-ar fi compus îndată în anii mai de aproape conspect autentic despre cei căzuți. Noi cești bătrâni am cunoscut bine pe Turcu, dară am uitat unde-și făcuse dânsul theologia. Pare-mi-se că doară la Sâmbăta. Te rog întreabă despre aceasta pe dn. preposit și că oare Turcu nu era cam de aceeași etate cu ep[isco]pul Lemeni. Canonicu Negruțiu încă-l cunoscuse bine¹⁶.

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 139–141.

¹¹ Iar perdaful de abia acum urmează.

¹² Timotei Cipariu.

¹³ Salutare și iubește-mă.

¹⁴ Vasile Turcu, parohul greco-catolic al Cătinei, protopop al tractului Palatca numit de Comitetul Național prefect al Câmpiei, condamnat la moarte de către „Tribunalul de sânge” din Cluj și executat la 23 X 1848.

¹⁵ Ioan Fekete Negruțiu (1817–1888), protopop al Clujului între 1847–1862, apoi canonic al Capitlului metropolitan din Blaj.

¹⁶ Răspunzând solicitării lui Bariț, canonicul I.F. Negruțiu a făcut o relatare amplă asupra execuției protopopului Vasile Turcu, în scrisoarea pe care el o adresează la 1 XII 1874 (st.v.) învățatului brașovean; textul în: *George Bariț și contemporanii săi*. III, București, 1976, p. 200–205.

Zărnești, 23 iunie 1876

Admodum Reverende domine!

Frațeasca d-tale scrisoare¹ mă aflu aici, unde petrec mai mult. Am dat îndată ordin ca să vi se transmită cărțile comandate² prin poștă de la Brașov și sper că le veți avea în 3 zile.

Al d-tale frate devotat.

G. Baritiu

A.N., D. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 15. Original.

202

Brașov, 24 octombrie 1876

Admodum Reverende domine!

Secretariul general al *Societății Academice Române*¹ îmi scrise din 7/19 ale l.c. că Delegațiunea² s-ar fi adresat în cauza *Sintacticei*³ către d-ta, ca către cel care ai înaintat m[anu]scri[ptul]; prin urmare trebuie să cunoști p[entru] dn. autor, de la care se cere, ca în cas când s-ar îndeștula cu „recompensă” în loc de *premiul* legal care-i compete, să dea voie Delegațiunii ca să-i desigilese epistola. Acuma domnii din București se miră că d-ta nu le-ai răspuns de 2 săptămâni încoace. Eu nu mă mir, din cauză că presupun cum că d-n. autor va fi primit mai de înaintă informațiune despre intriga miserabilă pornită asupra *Sintacticei* d-sale, încă de când eșise faimosul articolu în *Aleg[ătorul] Liber* în această cestiune, cum și despre neauzita disensiune escată între *Societatea*

¹ Scrisoarea lui I.M. Moldovan din 18 VI 1876 în: *George Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1981, p. 295.

² George Barițiu, *Dicționarul unguresc-românesc. Magyar-roman szótár, Brașiovu*, 1869; Julius Pederzani, *Femeile*, traducere din germană a lui Ieronim G. Bariț a unei lucrări germane apărută la Pesta în 1872.

¹ Gheorghe Sion (1832–1892), în 1876 secretarul Societății Academice Române.

² Prezidiul Societății Academice Române, din 1879 Academia Română.

³ Lucrarea lui Timotei Cipariu, *Gramatica limbii române. Partea II. Sintetica*, care se va tipări în anul următor pe spezele *Societății Academice* căreia i-a fost trimisă prin Ioan Micu Moldovan.

întreagă și între d-nii Laurian⁴ et Maxim⁵, dintre carii cel de întâi, atacat earăși de vechiul său morb, migrena, cu obstrucțiuni și de insomnii cu lunile întregi, violent și din natură, în sesiunea aceasta ajunsese la atâtă, încât bătea cu pumnul în masă, ne insulta ca pe niște copii mucoși, până ce, în zioa când am ales pe cei 4 membrii noi, ne numi „complici la hoții“, din cauză că unii voia să aleagă și pe dn. Crețescu, fost profesor de drepturi actual președ[inte] al În[altei] curți de cassație. Eară al doilea, Maxim, ruinat cu totul prin escesiva laboare la *Dicționar*, atacat cevași de apoplexie, alterat chiar în scaunul minții prin moartea celor trei copii ai săi, ne insulta cum îi venea la gură, când putea să vorbească. Tocma pe la fine, mânia celor doi colegi nefericiți se concentrează asupra mea, căci erau torturați de idea fixă ca eu aș ținea „cu boierii“, că, adecă, de ce nu mă cert și eu cu ei. Cu alte cuvinte ca și cum ar zice: insultă pe fondatorii și donatorii cei mai eminenți ai *Societ[ății] Acad[emice]*. Dară să lăsăm acestea comunicațiuni doreroase, triste, storcătoare de lacrimi, când mai recuketăm la soarta lui Eliad, Gavr[il] Munteanu, Papiu. Destul că eu le-am zis în una conferință secretă: d-v. ați luat de la 1870 pentru laboarea d-v. grea și ruinătoare de sănătate, cu ale cărei rezultate însă puțin români literați sunt conțenți, preste 5600 galbini; lăsați și auctorului *Sintacticei* premiul întreg pentru laboarea sa de mai mulți [ani] și nu-l degradați și nu vă degradați la tocmeli neguțătoarești, sau ziceți pur și simplu: nu-i dăm nimic. Luptă dură vreo patru șiedințe. Eroarea comisă la votare, contra regulamentului nu se mai poate corege exact conform lezei, decăt numai în sesiunea viitoare, în care ar fi să se reasume, să se dea vot nou. Dn. auctor va face acum cum va ști mai înțelepțește.

Mi s-a mai comis din partea colegilor mei din comis[iunea] de revisiune a *Dicționarului* să rog pe dn. canonic preposit ca să binevoiască a ne arăta, nu cumva ar fi aplecat a ceda *Dicționarul* său *Societatei Academice* și, în cas de așa, cu ce condițiuni. Nu i-am potut scrie. Am crezut că voi veni la invitarea de dăunăzi a escel. sale d-lui mitropolit⁶, dară am întârziat tare pe dincolo la ai noștri. Mă rog salută pe dn. preposit din parta mea și, în cas când ar fi aplecat a împlini rogarea noastră, să-mi permită a-i scrie de-a dreptul în această cestiune importantă, ca apoi să am un răspuns cu care să poci sta

⁴ August Treboniu Laurian (1828–1879), publicist, istoric, filolog, secretar general, apoi președinte al *Societății Academice Române* între 1870–1872, autorul în 1871, împreună cu I.C. Massim, al *Dicționarului limbei române*, mult criticat pentru exagerările sale latiniste.

⁵ Ioan C. Massim (1825–1877), filolog, autorul, împreună cu A.T. Laurian a lucrării *Dicționarul limbei române*.

⁶ Ioan Vancea (1820–1892), canonic al Capitulului greco-catolic din Oradea, episcop de Gherla (1865–1868), mitropolit al Blajului între 1868–1892.

înaintea *Societății Acad[emice]*, pe care noul presedinte⁷ o ar conchema în sesiune extraordinară, fie și numai în acest scop, colo în ianuarie sau cel mult în martie a.v., afară numai dacă evenimentele belice care sunt la ușă ar impune muștelor tăcere. În a. 1867 dn. preposit promisese *Societății Acad[emice]* un vocabular de cuvinte vechi, din periodul ce se întinde până la 1700, inclusive. Comis[iunea] de revis[ie] dorește să afle dacă d-sa voiește să-l dea măcar pe acela, sau să se apuce comisiunea de elaborarea lui.

Să trecem la altă cestiune. Comitetul *Asoc[iațiunii]* noastre îmi cere proiectul de statute p[entru] secțiuni⁸. Dară eu pe timpul sesiunii *Soc[ietății] acad[emice]* nu am avut nici una zi liberă spre a mă ocupa de acela, eară apoi până astăzi, pe lângă ce avui a lupta cu calamități rămase pe capul meu din anul trecut, de când cu catastrofa comer[cială] de aici⁹, caută să ajut și pe bietul Iacob¹⁰ carele nu mai poate lucra nimic. Tocma însă de ar putea lucra, eată că ajunserăm în această epocă în care evenimentele pot să fie și pentru noi decizătoare, de aceea cred că nu am făcut rău, dacă am reapucat pana de publicist. Statutele se vor face ele. Mie însă mi se pare că literații noștri m-ar putea ajuta cu m[anu]s[cri]pt la „Transilvania“ și fără statute și chiar fără secțiuni și să-mi lase mie timp a mă „hăți“ cu boierii și cu renegații din Cluș etc, cu afacerile României și altele multe. Dealtmintea, eu voi răspunde comitetului în această materie și-l voi roga să vă comunice răspunsul meu sau să ne chame pe câțiva la Sibiu.

În fine, [î]mi permit a reflecta și la coprinsul stim[abilei] d-tale scrisori din 18 iunie a.c.,¹¹ la care v-am răspuns prin transmiterea unui pachet în 23 iun. cu 5 ex. *Dicționar ung[uresc]-rom[ânesc]* și 10 ex. *Femeile de Peterzani*¹². De nu aș fi strâmtorat și eu de bani, aș fi mai așteptat bucurios. Așa însă mă rog ca să binevoiești a mișloci regularea celui compt de la cassa școalelor sau a premiilor, bine nu știu, și, rogându-vă pe toți să mă aveți în bună aducere aminte, sunt al d-tale frate devotat,

G. Baritiu¹³

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 16–19. Original.

⁷ Ion Ghica (1817–1897), om politic, literat, președinte al *Societății Academice Române*.

⁸ Secțiunile științifice ale *Astrei*: istorică, filologică și fizico-naturală se vor organiza efectiv în 1877, la adunarea generală de la Blaj.

⁹ Referire la falimentul în 1877 al fabricii de hartie din Zărnești al cărei director și unul din principalii acționari a fost Barit.

¹⁰ Iacob Mureșan (1812–1887), redactor al *Gazetei Transilvaniei* după 1850.

¹¹ Textul în: *George Barit și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 295.

¹² Traducerea din germană a lui Ieronim Barit a unei lucrări a lui Iulius Peterzani apărută la Pesta în 1872.

¹³ Pe verso adnotarea „am răspuns“

Braşiov, 10 nov. n. 1876

Adm[odum] reverende domine!

Venind eu zilele acestea de la Zărneşti la Braşiov, intrai la redacţiunea *Gazetei Transilvaniei*, adică la locuinţa d-lui Iacob Murăşianu cu scop fix ca să rog pe d-nii redactori (dn. Mărgineanu şi fiul al 2-lea al lui M[urăşianu]¹, concipient de advocatură) să dea în aceste timpuri *mari* şi câte un supliment la *Gazetă*, din cauză că material este foarte mult şi spaţiu strâmt de tot. Până a nu-mi deschide gura bietul bătrân neputincios² îmi eşi cu plânsoarea: „uită-te, nici chiar blăşienii nu plătesc; se află în restanţă cu suma de vreo 200 f.c. Cum să mai putem ţineea *Gazeta*?“ La acestea se reflectă că mai bine să se suspende expediţiunea la toţi restanţierii, eară familia să nu mai plătească din punga sa. Eu, văzând acestea, cugetai că va fi bine să întreb cu de-a dreptul nu cumva fratele Iacob se află în eroare, mai ales de când nu-l mai ajută memoria, căci de altă parte casul unei suspensiuni a expediţiunei ziarului ar tăia un sgomot şi ar lăsa impresiuni prea neplăcute în minţile abonaţilor.

Mă rog, deci, ca cu ocasiunea când vei binevoi a răspunde la scrisoarea mea din 24 oct. a.c.³ să ai bunătate a mă informa în câteva cuvente şi despre casul sus atins⁴.

Într-aceea, sunt şi rămân cu toată stima frăţească,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 20. Original.

Braşiov, 21 dec. 1876

Admodum reverende domine!

În stim[abila] d-tale scrisoare din 16 ale l.c.¹ îmi vorbeşti de epistola d-tale precedentă. Eu nu am primit alt epistolă precedentă de la d-ta, decât pe

¹ Aurel Mureşianu, care preia conducerea *Gazetei* în 1878.

² Iacob Mureşianu, victimă a extenuării şi a unei depresii nervoase.

³ Vezi supra nr. 202.

⁴ Răspunzând lui Baritiu în 24 XI 1876, I.M. Moldovan îi comunică numele a patru datornici din Blaj a căror restanţe nu depăşeau însă 40 fl.: *George Bariş şi contemporanii săi*, V, Bucureşti, 1981, p. 296–298.

¹ Textul în: *G. Bariş şi contemporanii săi*, V, Bucureşti, 1981, p. 300.

cea din 18 iunie², la care am răspuns în 23 iunie, prin transmiterea cărților cerute, apoi în aceeași cauză ți-am scris în 24 oct. și mai deunăzi³ în cauza abonaților din Blaș ai *Gazetei*. La toate acestea nu am receptat nici un răspuns. Nu cumva scrisorile d-tale încă peregrinează în cabinetul negru⁴. Mă coreg: scrisorile oricui adresate mie. Atâta știu bine ca încă de când mă aflu la adunarea gener[ală] a *Asociației* sunt pus sub privighiare polițiană și spionat din porunca lui Tisza⁵. Toată vara m-au așteptat spionii că doară voi merge la Vâlcele, unde se afla și Axente⁶, ca să proclam acolo cu el, ce? Vezi bine că Dacia Mare, Mare, sub protecțiunea Rusiei. Acești nebuni îmi fac multă distracțiune și recreațiune; numai mi-ar fi ciudă să-mi ia scrisorile și să nu mi le mai dea. Citească-le până li se vor infla ochii, dară apoi să mi le restituie, miserabilii, cum făcea cabinetul negru austriac, că acela încai nu fura, decât numai decopia și apoi earăși punea originalul la poștă.

Așadară, eu nu știu nimic ce-mi vei fi răspuns d-ta de 2 luni încoace. Nu cumva ai scris și pus scrisoarea în plicul d-lui Iac. Murășianu, ca să mi-o fi rătăcit d-lui? Eu l-am întrebat de două ori dară nu știe nimic; zice că nu i-ai răspuns de loc.

Să nu vă îngrijați că dn. Sion⁷ nu vă răspundea până acilea. Causa e că Delegațiunea⁸ nu se potu aduna în lipsa de presedinte și vicepresed[ente]. Presedintele, Ioan Ghica, fusese la Londra în misiunea cea mare și nu se știa cât va petrece acolo, așa încât era p-aci să mă chame pe mine, ca v[ice] presed[ente], să dau lucrurilor cursul lor. A[cu]m singura cauză pentru care amână ei răspunsul va fi lipsa de bani, până la anul nou când taie cupoanele de la obligațiunile *Societății*. Într-aceea, se votează și subvențiunea de 10 m[ii] l.n., care însă ni se numără numai în martiu. Dealtmintea, fie dn. preposit⁹ încredințat că membrii actuali ai Delegațiunei au primit cu mare bucurie știrea, adică permisiunea de a se deschide plicul. Mie îmi scrisese Sion despre aceasta. Bine ar fi când s-ar tramite și lui Alex. Odobescu nr. 95 al *Gazetei*¹⁰.

² *Idem*, p. 295.

³ Vezi supra nr. 202, 203.

⁴ Perifrază desemnând controlul corespondenței de către poliția maghiară.

⁵ Tisza Kálmán (1830–1902), întemeietorul Partidului liberal, prim-ministru al Ungariei între 1875–1890.

⁶ Axente Sever.

⁷ Gheorghe Sion, secretarul general al *Societății Academice Române*.

⁸ Prezidiul Societății Academice.

⁹ Timotei Cipariu.

¹⁰ În *Gazeta Transilvaniei*, XXXIX (1876) nr. 95 din 17/5 XII a apărut un mare articol elogiativ semnat Veridicus la adresa mitropolitului I. Vancea ale cărui realizări administrative, caritative, economice sunt prezentate pe larg.

De ceea ce prepoze dn. prepoze n-are să se teamă întru nimic¹¹. Tocma din contra. Toți membrii *Societ[ății] acad[emice]* s-au indignat foarte la toate ocaziunile că dd. Laurian și Maxim au cutezat toties quates a forfecă, schimba, corege, derege m[anu]s[cri]p[te]le altora după placul d-lor, care și fu una din cauzele principale ale delăturării d-lor din Delegațiune. Astăzi, îndată ce dn. prepoze ar declara rotund: „nu sufăr să mi se schimbe și foarfece *nimic*“ s-ar observa cu esactitate la *Academie* și oriunde (încă și fratele Iacob a mai rărit cu ale sale).

Fundațiunea? Ați văzut *Gazeta nr. 95*¹² Dară atâta, nu e de ajuns. Doresc foarte mult să știu care este venitul total al mitropolitului computat pe un period de 3 ani sau și de 5, apoi divis cu 3 ori cu 5. Maxima mea este că oricât ar fi acela de mare (cum nu este) să-l știm în adevăr, dară apoi să-l comparăm cu ale altora și să-l declarăm de relative foarte mic, insuficiente. Aș avea mare gust să lucru ceva în acest sens. Observați numai că de câte ori începe câte o fundațiune românească, inemicii creapă de pismă și mânîe. Dară mai avem trebuință de sume însutite. Tot ce avem până acuma, declarăm de bagatelă, de avere minimă.

Oare venitul celui de la Oradea¹³ cât este?

Nu mi-ați putea facilita problema aceasta? Mă rog dacă se poate, că rău nu vă va părea.

Întârziiu cu poșta!

Salve et ut facis me dilige¹⁴.

Georgie

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 35–36. Original.

205

Brașiov, 26/14 dec. 1876

Adm[odum] reverende!

Să ne bucurăm! Eri, mergând la poștă în persoană ca să-mi scot 2 pachete, 1 de la d-v cu *Schematismul*¹ și altul de la Sibiu. îmi zise un june speditor:

¹¹ Referire la temerea exprimată de T. Cipariu, prin intermediul lui I.M. Moldovan, că la București s-ar interveni în manuscrisul lucrării sale *Gramatica limbii române. Partea II. Sintetică*, care a văzut lumina tiparului pe spezele *Societății Academice Române*, în 1877, la Sibiu.

¹² Referire la fundațiunea mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu despre care se dau date în *Gazeta Transilvaniei*, XXXIX (1876), nr. 95 din 17/5 XII.

¹³ Iosif Pop Szilágyi, episcop greco-catolic al Oradei între 1863–1877.

¹⁴ Salutare și iubește-mă.

¹ *Șiemantismul veneratului cler al archidiecesei metropolitane greco-catolice a Alba Iuliei și Făgărașului pre anul 1876*, Blasiu, f.a.

„d-ta mai ai la noi un pachet, care zace aici de mai multe zile“. Eu: „să-l vedem, dară unde este Frachtul² că eu am primit numai de la două?“ „Unde este, unde nu este, eacă-ți pachetul“. și mi-l deteră neatins, dară la o parte unsuros tare; se vede că s-au vărsat oloi pe el. Îl caut eu de-a mărunț; era în toate părțile sale întreg; sigilele neatinsse. Văz mâna d-tale, alerg acasă și-l desfac, aflu și bănișorii așa cum i-ai pus d-ta³. Apoi dară ce fu această întârziere de 1 lună întreagă? A fost secătură întreagă! Aici în Brașiov vin pachete nenumărate din România care, fie și cărți, se aleg din altele și se transmit la vamă spre revisiune. Pachetul d-tale se amestecase în cele din *Oláhország*⁴. Când [a] dat poștariul (Briefträger) biletul de cărăușie (Fracht) la oamenii mei în cancelarie, pre când eu absentam de aici, le-au zis: căutați-vă pachetul la vamă. Acești năuci nu-mi spuseră nimic, ci s-au tot dus de câteva ori pe la vamă de unde totdeauna lua răspuns brusc: inka nu venit. Ei au cresut că e carte dată la censură și că trebuie să mai așteptăm până când măriia sa, dn. revisor de cărți va avea timp mai mult. Destul că acum, de eri încoace, pachetul e în mâna mea și cu 15 f. 12 cr., pentru carii-ți mulțiamesc foarte.

Dealmentrea, tot eri o pății cu un alt pachet de m[anu]s[cri]pte, venit de la Sibiu. Epistola comitivă este din 2 dec. n., pe copertă însă este 23 dec. Se vede că amicul proprietar al m[anu]s[cri]ptelor rogase pe altul ca să-i facă expedițiunea, eară acesta-l lăsa 3 săptămâni să doarmă pe masă. Ci că bine-i și așa, căci este: *more patrio*⁵.

Coprinsul scrisorilor d-tale din 24 nov. și 23 dec⁶, (recepută tot eri), îmi este de mare folos și m-au obligat mult. Îți mulțiamesc! Cu computul *Gazetei* este, cum văd eu din ep[isto]la d-tale, curat așa precum mă temeam eu, că mai avusem exemple de acestea. Astăzi sau mâne am să mă consult cu Mărgineanu⁷, ca să vedem ce mai e de făcut că bietul Iacob; venind sâmbăta trecută de la poștă, ameți și căzu pe brânci în mișlocul drumului. În cauza computului voi face tot ce voi putea, ca să scot la lumină, dară prin alt individ, că dânsul nu mai poate așa ceva.

Computul ce-mi făcuși d-ta pe cărțile mele este „greșit“; a) Femeile, care înainte era mai scumpe, s-au mai eftinit, adecă 35 cr. b) că porto pachetului returnat nu trebuia să-l plătești d-ta. De ar vedea acest lucru vreun sas de ai noștri din cei mai economi, știu că ți-ar zice: An weh, hei weh, ist das eine

² Avizul.

³ Este vorba despre suma de 15 fl., reprezentând prețul unor cărți trimise de Bariț lui I.M. Moldovan, cum reiese din scrisoarea acestuia din 23 XII 1876: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 301.

⁴ România.

⁵ Obiceiul pământului.

⁶ Textele în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 296–298, 301.

⁷ Funcționar la redacția *Gazetei Transilvaniei*.

Wirtschaft wie diese Walachen verschwenderisch sind⁸. Deci, mă rog ca din prețitul celor 2 dicționare care ți se vor tramite prin librariul meu de aici să coregi acestea greșeli și să trimiți numai atâți bani câți se cuvine, că de nu, am să te denunț eu în *Economul*⁹ din Blaș că nu te pricepi la economie.

În c[aus]a convenirei noastre la Sibiu, scriu astăzi presedintelui.

Salutare frățescă,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 23–24. Original.

206

Brașiov, 19 apr. n. 1877

Preastimate domnule profesor!

Astăzi sunt numai opt zile, de când m-am putut ridica încâtva din așternut, căci răul mă luase cu mare vehemență și venise complicat cu altul. Este anul de când mă temeam de el, că-i știu cauzele, care era nu numai fizice (răceli multe la drumuri și mâncări rele) ci și psihice¹. Vă mulțimesc ferbinte la toți benevoitorii și amicii pentru compătimirea arătată.

La scrisoarea d-tale din 3/4² apucați a-ți da un răspuns în nr. 8 al *Tr[ansilva]niei*³. Aici repet, rogându-te ca să ții exemplarele din *Sintacsă*⁴ acolo și să urmezi cu ele întocma ca cu partea I⁵. Mie să binevoiești a-mi tramite numai 2 esempl.; adevă unu ce-mi compete ca membru al *Soc[ietății] Acad[emice]* și 1 ca să-l depun aici la un librar, spre vedere, pentru mulțimea nenumărată a filo și polilogilor poligloți din Brașiov.

Rabatul ce dă *Soc[ietatea] Acad[emică]* e divers, dară, pre cât țin minte, că n-am timp să caut, termino medio e 20 %. Atâta dau și eu aici la un librar

⁸ Ei, ei, aceasta este o economie pe măsura acestor valahi risipitori.

⁹ *Economul*, publicație periodică apărută la Blaj între 1873–1880 sub redacția lui Ștefan Pop.

¹ Aluzie la falimentul Fabricii de hârtie de la Zărnești unde G. Bariț era director comercial și acționar.

² Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 301–302.

³ I.M. Moldovan întreba dacă locul unde să rămână cele 650 exemplare ale *Sintacticii* lui Cipariu, destinate pentru Transilvania (300 fuseseră trimise *Societății Academice* la București, iar 50 reveneau autorului) să fie Brașovul sau Blajul.

⁴ Timotei Cipariu, *Gramatica limbii române*, Partea II. *Sintetica*, București, 1877.

⁵ *Idem*, *Gramatica limbii române. Partea I. Analitica*, București, 1869.

pentru ale *Soc[ietății] Acad[emice]*. Eu cred că am putea începe și la *Sintactică* cu 20 %, eară dacă vom vedea că nu merge, vom cere deslegare p[entru] 25 %.

Văz că redacțiunea *Predicat[orul] rom[ân]*⁶ se oferă mereu să vândă cărți. Eu nu stau în vreo relațiune cu acea parte a patriei. Las cu totul la înțelepciunea d-tale cui să încrezi vânzarea de es[emplare] acolo, în Cluș, în Sibiu. Față cu Delegațiunea⁷ iau eu asupra-mi ca să-i dau informațiunea necesară. Dealtmentrea, secretariul gener⁸ îmi scrie curat că nu crede ca din această carte să se poată vinde în România mai multe ca 50 esempl.; speră însă că cu atât se vor vinde mai multe dincoace. Așa, pentru noi e totodată un punct de onoare ca să desfacem acea *Sintactică*. Las că dincolo mai toate cărțile strict științifice se vând foarte rău, dară apoi ceea ce ese din Transilvania e considerat pare că nici nu ar fi românesc. Nu știu cât va mai ținea lucrul acesta, dară văd că ține cu cerbicie. Adevărat că și diferim tare în stil și în tot modul de a ne exprima.

Veniturile de la Oradea?⁹ Nimeni nu le poate cunoaște așa bine ca escel. sa mitropolitul...¹⁰

Deși-mi tremură mâna tare, totuși nu închei până nu vă mai pun earăși una întrebare de năpastă. Până unde credeți d-v. că se întinde împărțirea de Paști calvinești din oale sau cofe (boate) sau ciubere nouă, în zioa 1 de Paști, după ce s-au cuminecat oamenii? De es., în acest district asemenea „Paști“, cu pâne și vin, nu s-au pomenit. Aici se știe numai de sacram (cuminecătură) și de anaforă, care e bucățica de prescură, în zioa de Paști, ca oricând altădată, adeca ca în toate duminicile și sărbătorile. Mie mi se pare că în săsime nu e nicăiri urmă de paști calvinești la români; dară nu știu bine. Eu presupun că d-v. sunteți și puteți fi informați mult mai esact, atât din experiența proprie, după regiuni, cât și de la tenerimea adultă din liceu și seminar. Eu știu numai atâta că pe tot teritoriul de pe la Alba I[ul]ia și până preste Cluș se dau acelea paști calvinești, pe care le procură unii oameni fruntași ori, pare-mi-se, că pe alocurea le și cumpără și încă destul de scump. D-ta ai publicat în *Archiv*¹¹

⁶ *Predicatoriul săteanului român*, periodic care a apărut la Gherla între 1875–1879.

⁷ Prezidiul *Societății Academice Române*.

⁸ Gheorghe Sion.

⁹ Referire la veniturile episcopiei unite de Oradea despre care G. Bariț ceruse informații și în scrisoarea sa din 21 XII 1876, fără ca I.M. Moldovan să-i răspundă ceva în această chestiune.

¹⁰ Mitropolitul I. Vancea, înainte de a deveni episcop la Gherla și apoi mitropolit la Blaj, fusese profesor la preparandia din Oradea, secretar al cancelariei episcopale iar din 1855 canonic al Capitlului greco-catolic orădean.

¹¹ *Archivul pentru filologie și istorie*, revista lui T. Cipariu, apărută între 1867–1872 în care I.M. Moldovan, a publicat studiu *Libertatea cuscienței în Transilvania*, nr. XI-XX din 1867.

escelelele tractat despre calvinirea românilor, au nu te-ai ocupat și de Paștile calvinești? Mie mi-a *cășunat*, ca să zic așa, ca să urmărim cu toată energia blăstămățiile pornite de la Deva și de aiurea pe care le țin de foarte periculoase; dară tocma să nu fie așa periculoase ar fi adevărată poltronerie de la noi a le trece cu vederea.

Nu mai poci scrie. Sunt dator și d-lui profesor de I. Rațiu¹² cu un răspuns. Cer scusele mele pentru astădată. Mă rog a-i comunica mulțămăita și salutările-mi cordiale.

Al d-tale totdeauna stimător.

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 111–112. Original.

207

Brașiov, 1 mai n. 1877

Preastimate domnule profesor!

În ziua în care-mi veni pachetul de la d-ta cu esemplariile din *Sintactică*¹, am recept și un răspuns de la dn. Sion², cărui earăși îi scriu tot astăzi, rogându-l ca să înduplece pe Delegațiunea Acad[emiei] să acorde pentru româtimea de aici 25 %, din temeuri pe care i le-am și îndigetat³. Și, fiindcă dn. Sion arată că din part. I a *Gramaticii*⁴ nu s-au vândut mai nimic în România, așa întreabă nu cumva s-ar mai putea vinde aici vreo 2–3 ori din aceea. Eu, cumpănind toate împregiurările, fără să mai aștept învoirea d-v., îi răspunsei că dacă Delegațiunea acordă 25 % să tramită și din part. I, deocamdată numai 100 es., pe adresa d-tale. Ca să tac de altele, lucrurile se pot întoarce și așa încât fruntariile să se închidă pe mai mult timp și, ferească D-zeu, ca să fie bătlăii chiar în pregiurul capitalei; pericule de incendiuri teribile, mai ales când ar apuca turcii de la Giurgiu spre capitală, căci sunt foarte dedați a pune foc pe unde ajung în țări cristiane.

¹² Ioan Rațiu, profesor al Seminarului și Gimnaziului din Blaj, canonic al Capitlului, autor al mai multor lucrări cu caracter teologic.

¹ T. Cipariu, *Gramatica limbei române. Partea II, Sintetica*, București, 1877.

² Gheorghe Sion, secretarul general al *Societății Academice*.

³ I.M. Moldovan a cerut acordarea unui rabat de 25 % pentru vinderea la Blaj a celor 650 de exemplare, destinate pentru Transilvania a *Sinteticii* lui T. Cipariu.

⁴ T. Cipariu. *Gramatica limbei române. Partea I, Analitica*, București, 1869.

Afacerea cu premiu?⁵ Nu mă surprinde; mă temeam eu de așa ceva. Dară nici nu mă mir. În adevăr Delegațiunea poate plăti numai când primește și ea banii. Est-timp nu cred să ia nici o subvențiune de la stat. Rămân cupoanele de la capital și 1000 # de la Zappa. Dară spesele anuale ale *Soc[ietății] acad[emice]* trec preste 70 mii franci. În tot cazul premiul se va număra și corectura încă se va plăti. Bugetul este! Cifrele din el sunt legitimate. Aflați că și nouă ne plătesc tot numai la câte 3 luni pentru transporturile de chartie ce le liferăm.

Efecte dominiale? Firește că astăzi cursul lor a scăzut și nimeni n-are plăcere a le lua în valoare nominală, eară cel ce are lipsă de bani — metal, nu le ia deloc; dealmentrea acelea efecte au stat bine și erau căutate tare până în 1875/6, adecă până ce se apropia crisa orient[ală] de România.

Foaia de probă din Apostol? Nu-mi veni! O căutai prin foile celor două esempl., dară nu o aflai. Acum însă sunt prea curios ca să văz ce este aceea? Sub + nu ar veni oare?

Comunică, mă rog, domnului preposit Cipariu mulțiamita mea pentru binevoitoarea felicitare și respectuoasele mele salutări.

Al d-tale frate stimător,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 25–26. Original.

208

Brașiov, 22/10 mai 1877

Preastimate domnule profesor!

Colegul meu, dn. Sion¹, îmi scrie că v-a transmis 50 ex. din p[artea] I a *Gramaticii*² și v-a comunicat condițiunile de vânzare a p[ărții] II³, pe care mi le comunică și mie. Nu știu de ce îmi cere și opiniunea mea. Ceva-mi caută să le răspunz. Aș dori însă ca mai întâi să aflu dacă d-v. vă convin acelea

⁵ Acordarea premiului de 8.000 lei atribuit lui Cipariu de către *Societatea Academică* pentru *Sintetica* sa a întârziat din cauza lipsei numerarului și fiindcă era vorba să fie plătit în obligațiuni de stat care în 1877, în timpul războiului, erau slab cotate.

¹ Gheorghe Sion, secretar general al *Societății Academice*.

² Timotei Cipariu, *Gramatica limbii române, Partea I. Analitică*, București, 1869.

³ *Idem*, *Gramatica limbii române. Partea II. Sintetică*, 1877.

condițiuni și anume ca prețul să se compute în cei 8000 l[ei] n[oi]⁴. Atâta presimț că până la încasarea acestei sume va mai trece timp.

Armata noastră română costă pe fiecare zi la 200 mii l.n., pre cât timp va dura belul și eu mă tem că va dura mult, cu cerbieie extraordinară și, în parte, pe exterminare, ca orice bel cu turcii, cari fac și acuma, ca în sec. tr[ecut] și ca turcii noștri⁵ în 1848/9. Eară românii încă sunt înverșunați până la extreme, eară nu, precum mint infamele ziare din Cluș etc., că ar deserta⁶.

Ce credeți d-v? Vor asculta femeile noastre rogarea mea?⁷ Acelea care n-au timp să facă la scame ar face și mai bine dacă ar da, precum dau foarte multe în România, cămăși, ismene, lepedee, ștergare, pânză de orice calitate, că societatea Crucei roșie accepe toate cu mare mulțiamită și publică numele tuturor. Dacă noi nu putem face nimic, să facă măcar femeile noastre, să arate măcar ele că ținem la solidaritatea națională. Se va compune oare și pentru Blaș și ținut un mic comitet de femei? Sed bis dat qui cito dat⁸. Deși eu mă tem că belul acesta va dura, ca toate cele turcești, relative foarte mult, totuși aș dori ca puținul ce va merge de la noi, să meargă mai curând, căci nu știm ce vom ajunge noi aici preste câteva luni.

Salutare frățească de la al d-tale frate devotat,

G. Baritiu

A.N., D. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 142. Original.

209

Sibiu, 2 ian. st. n. 1879

Reverendissime!

Eară-ți cad năpastă, dară astădată mare! Mi se cere de la Roma de urgență, pentru Florența, una schiță biografică a domnului canonic preposit Cipariu și

⁴ Premiul atribuit de *Societatea Academică* lui Cipariu pentru *Sintetica* dar neacordat la timp din lipsa fondurilor.

⁵ maghiarii.

⁶ Referire la aserțiunile ziarului aristocratic *Ébredes* din 20, 21 V 1877, privind așa zise dezertări masive din armata română, aserțiuni demascate în *Gazeta Transilvaniei*, XL (1877), nr. 37 din 27/15 V.

⁷ G. Barițiu în: *Epistolă respectuoasă către femeile noastre*, *Gazeta Transilvaniei*, XL (1877) nr. 38 din 19/31 V. cerea femeilor române din Transilvania să organizeze colecte pentru sprijinirea armatei României.

⁸ Dă de două ori cel ce dă repede.

una a d-tale, cu un catalog de toate lucrările câte a publicat fiecare din d-voastră în viață, fie carte, fie ziar. Am întrebat de câteva ori pe dn. preposit de anul și zioa nașterii dară, și uituc, și leneș ca să însemn, eacă eară nu știu. Nu se cere biografie lungă, ca de 50–60 linii scrise des. Cathaloagele s-ar putea trimite rupându-le, vezi, de la vreo foaie ori scoarță de carte. Așa că eu sunt mare econom? Una la mână!

A doua! Am trebuință mare de inscripțiunea de la residență¹, știi cea din sec. al 16-lea. O am la Brașiov, dară e mai aproape Blașiul de Sibiu. Te rog pune pe un student să o decopieze. Ambele acestea mi-ar trebui până pe la 16/4 ianuaru.

A treia nu se prea ține, nici de mine, nici de d-ta, dară mi-a cășunat mie să implu și această pagină. Să vezi! Pre când eram doară în a 3-ea normă la Blaș (1825), în Hațieg aveam un vicar, om prea bun, nu ca mine, dară bătrân, ca și eu acuma și pe semne tot așa de neputincios. Într-o zi veniră de la părint[ele] vicar Nobili² niște oameni cu una relațiune care se începea cam așa: Venerabile Consistorium! *Isti homines faciunt sibi de capite. Rogo videat...*³ Restul l-am uitat; cred că l-ar putea suplini dd. Cipariu sau Papfalvi.

Tocma așa stau eu astăzi cu pinticanii⁴ și cu Tecanul⁵. Provoacă asupra mea umbrele fraților Moldovai căci nu public amerințările cu școala neconfesională, dacă v[eneratul] Consistoriu nu le dă pe docentele care le place lor, că cel tânăr pe care l-ați dat nu e bun. Așa vă zic și eu: „Isti homines faciunt sibi de capite“.

Și, fiindcă pagina e plină, închei salutându-vă frățeste; al d-v. devotat,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 146. Original.

210

Sibiu, 14 nov. 1879

Reverendissime!

D-voastră aveți în Blaș vreo două sau doară trei biblioteci quasipublice; nu știu însă dacă acelea au și ceva fonduri, din al căror venit să se poată înavuți.

¹ Reședința mitropolitană din Blaj.

² Iovian Nobili (? — 1841), vicar greco-catolic al Hațegului.

³ Acești oameni își fac de cap. Rog să vedeți...

⁴ Sătenii din Pintic, sat, com. Teaca, jud. Bistrița-Năsăud care doreau acceptarea ca învățător a candidatului lor, refuzând să accepte pe învățătorul numit de către ordinariatul din Blaj.

⁵ Preotul greco-catolic din Teaca, directorul de drept al școlii din Pintic.

Una văduvă d-ale noastre, rămasă cu trei prunci mici și cu o bibliotecă a răpausatului ei soț, prețuită la inventar, scăzut după datină, cu 1200 fl., fu auctorisată de către deregătoria orfanală ca să o vândă. În catalogul ce-l am eu văz mai multe cărți din cele mai rare, altele moderne, însă foarte bune. Câteva s-au cumpărat și de către *Academia Română*; de vreo 45 fl. a luat și *Asociațiunea* în a cărei bibliotecă vei afla mai tot ce nu cauți. Începem să luăm și de care trebuie, anume cu respect la secțiuni, mai ales dacă le aflăm la prețul ș, căci din 100 fl., ce să cumperi mai întâi cu prețuri originale? Am luat și eu mai multe din ce nu aveam, mai ales pentru fiu-meu¹, dară duplicate nu-mi dă mâna să iau.

Îmi permit să alătur un mic extras din sus atinsul catalog. La alegere avui înaintea ochilor mai vârtos două specialități: *economia națională* și *științele de stat*. Nu știu în ce măsură se cultivă acestea două ramuri științifice de către inteligența noastră din Blaș. Presimt însă că cea mai de aproape generațiune ce urmează după noi bătrânii și celelalte toate vor avea, dacă nu au chiar și astăzi, trebuință imperioasă de a cultiva științele acestea, ca să nu ne mai poarte de nas până și „togatusok”² de la Aiud.

Prețurile puse sunt și mai scăzute decât se văd la inventar.

Știu bine cât ești de ocupat; mă rog însă ca, oarecând, într-o oară liberă, să binevoiești a-mi face cunoscut dacă vă convine sau dacă vă dă mâna să aveți vreunele din aceste cărți. În cas de a le cumpăra cineva pe toate, biata văduvă e bună bucuroasă a lăsat rabat de 25 %.

Mă folosesc de ocaziune ca să te felicitiez din toată anima mea pentru frumoasa înaintare³, dealmentea meritată de mult, prin esențialele serviițe aduse bisericeii, instrucțiunei publice, literaturii, științei, națiunei și mă subscriu al domniei tale frate devotat,

G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 147. Original.

211

Sibiu, 25/I 1884.

Reverendissime domine!

În urmarea telegramului d-voastră de astăzi nu voi să vă las o zi în nedumerire din lipsa răspunsului meu.

¹ Ieronim.

² Scribalăii.

³ Alegerea lui I. Micu Moldovan în funcția de canonic al Capitlului din Blaj, la propunerea lui C-tin Papfalvi.

D-voastră sunteți de părere ca să se sisteze publicarea ulterioară din conferențele de la 1872¹. La aceasta eu îmi permit a da, spre liniștirea d-voastră, pre cât mă iartă astăzi timpul, următoarele informațiuni.

1. Vă rog ca să vă revocați în memorie, că după căderea ministrului Lónyay, redacțiunea de atunci a ziarului „Albina“ a pus mâna pe memorialul din 1872 acolo în B[uda] Pesta și l-a publicat, însoțit de câte comentarii, cât binevoitoare, cât răutăcioase².

2. Același memorial a fost relevat și comentat în dietă de către deputatul Part. Cosma, în acel înțeles, precum chiar eri mi-o mărturisii însuși, că noi am fi fost atunci niște proști, pe cari min. Lónyay ne-ar fi portat de nas.

Așadară, actele acelei conferențe au devenit fără voia noastră avere publică, material istoric încă din a. 1872. Tot atunci el fusese comentat urât destul în „*Orientul latin*“³, în sens de trădarea cauzei.

3. Văzând eu că se află chiar dintre români oameni de conștiință nespuse de laxă și foarte aplecați a falsifica acte și tot adevărul, spre a ne compromite caracterul și a ne omori moralicește, am luat câte acte aveam la mine și le-am tipărit în „*Transilvania*“ nrii 4 et 5 din 1875⁴ pentru ca să se afle între actele istorice. Se vede însă că dn. vicar Popea⁵ sau nu le-a citit nici acolo, sau că a închis ochii ca să nu le vadă, pentru că numai așa s-a putut ca d-sa, scriind și despre acea conferență să falsifice cu nespuse cerbicie de sus până jos curatul adevăr. (A se vedea biografia mitropolitului Andrei Șaguna, publicată în a. 1879 de N. Popea, pp. 305–7)⁶.

4. D-nii I. Bologa⁷ și El. Măcelariu⁸, cari încă au avut câte o rolă în acea epocă nu pot să sufere ca să fie prezentați în „*Viitoriul*“ ca „*suprimatori*“ de telegrame sau scrisori străine, nici ca să mintă cineva că dâșii ar fi intrigat, ca vicariul Popea să nu fie chemat la Blaș⁹. De acea dn. Bologa fu eri la mine, iară astăzi, înainte de a primi telegramul d-voastră, mă invită la sine ca să-mi dea și alte informațiuni. Mă provoca să relevez diatriba lui d-lui Popea și să nu sufăr propagarea mai departe a veninului care și așa se întinde în clerul

¹ *Tratatul de la Blaj cu ministrul-președinte Lónyay din 29 VI–3 VII 1872.*

² Textul memoriului din 3 VII 1872, redactat de G. Bariț, în: *Transilvania*, VIII (1875), nr. 5 din I III.

³ Ziar de orientare activistă apărut la Brașov între 1874–1875 având ca editor pe avocatul Aron Densusianu, ca redactor responsabil pe Teofil Frâncu și pe I. A. Lapedatu ca și principal colaborator.

⁴ *Transilvania*, VII (1875), nr. 4 din 15 II, nr. 5 din I III.

⁵ Nicolae Popea.

⁶ Nicolae Popea, *Archiepiscopul și mitropolitul Andrei baron de Șaguna*, Sibiu, 1879.

⁷ Iacob Bologa.

⁸ Ilie Măcelariu.

⁹ Textul invitației adresate lui I. Bologa în *Transilvania*, VII (1875), nr. 4 din 15 II.

orient., atât prin acea biografie, cât și pe alte căi în proporțiuni spăimântătoare. În cas când eu n-aș fi voit să reproduc acelea acte pentru publicul nostru pe care-l avem astăzi, vă asigur, reverendissime, că s-ar fi aflat îndată oameni care să le traducă și publice în „Sieb[enbürgische] D[entsches] Tagesblatt“ pentru publicul german, prin urmare și cel român.

5. Vă rog prea mult, reverendissime, ca să luați în de aproape considerațiune că dacă eu sunt dedat ca și oameni de cei mai infami să-mi arunce ei mie infamii în față, dară nu poci să sufăr ca să se scrie în public că sub presiul și sub auspiciile mitropolitului meu s-a potut întempla vreodată în viață ca să se suprimă vreo corespondență adresată la un al treilea¹⁰. Nici un om de caracter integru nu poate să sufere o infamie ca aceasta și nici chiar ca să ni se zică în public că un ministru care ne-a chiamat *el însuși* și-a întors dosul de la noi.

Una nu pricep eu: care poate fi cauza temerei d-voastră de publicarea — acum a treia oară — a acestor acte devenite istorice. Cu atât mai puțin o pricep aceasta, cu cât văd că *toți cei bine simțitori* de aici se bucură de aceasta. Sau că vă temeți de o învrăjbire mai mare? Eu unul mă voi feri până la limita unde se începe moderamen inculpatae tutelae¹¹, căci moartea mea fizică mi-o aștept în toate zilele, dară asasinatul moral mă face să tremur.

Închier ca să nu rămân de poștă.

Al rever[endissimei] d[omniei] voastre devotat¹²,

G. Baritiu

A.N., Alba-Iulia, F. Cabinet Mitrop., nr. 945/1872, f. 149–152. Original.

212

Sibiu, 10 ianuarie 1891

Reverendissime domine!

Cu stimata domniei tale scrisoare din 7 ale c.¹ am primit suma de v.a. fl. 200, zic: două sute forini val. a., pe care esceleția sa, domnul arhiepiscop²

¹⁰ Incriminarea falsă privind neinvitarea la Blaj a vicarului N. Popea.

¹¹ Vinovăția moderației.

¹² Pe verso însemnările lui I. Vancea „[ăspuns] 26 ianuarie 1884. Actele Conferinței ținute la 1872 în cauza împăcătuienei națiunei române cu națiunea magiară“.

¹ Textul în: *George Bariț și contemporanii săi*, V, București, 1981, p. 322.

² Mitropolitul Blajului Ioan Vancea (1820–1892).

și mitropolit al nostru, îndemnat de înăscuta sa generositate, află de bine a mi-i trimite, ca ajutor la tipărirea vol. III din studiul meu³.

Cu atât îmi veni mai neașteptat acest dar nou de la escel. sa, cu cât cresc și dorința mea de a mă vedea cât mai curând deslegat de votul făcut națiunii mele, adecă de a scoate cât mai curând și vol. III. Deși suma îngropată în cele două volume intră foarte încet, eu tot nu aș fi stat pe loc cu v[olumul] III; m-au reținut însă în câteva luni unele pedee pe care alt om de temperament mai domol decât este al meu le-ar fi putut prevedea. Vol. II mă obosise, îmi descordase spiritul preste toată așteptarea mea; îmi trebuia un repaus. Domnia de presedinte⁴ și delegat⁵ îmi răpește mult timp prețios, precum nu i s-a întâmplat la nici unul din predecesorii mei. Un singur secretar mă ajută cu toată lealitatea. Cu primul stăm încordați.

În planul esecutării mă încurcă mult și împregiurarea că pentru materialul care cred eu că ar trebui să ajungă la cunoștința posterității, eară nu la băcănie, de învelit icre și olive, nu ar fi de ajuns nici alte două volume. Însă cine să le plătească sau mai exact, unde ne sunt lectorii? Voi face cum mă va lumina D-zeu.

Escelenței sale i-am mulțiamit de-a dreptul, precum eram dator. Rămâne ca să-ți mulțiamesc și domniei tale pentru desele binefaceri și afecțiunea simpatică cu care ești și ai fost totdeauna cătră mine.

An Nou și zioa onomastică fericită,

Devotat G. Baritiu

A.N., Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 200–201, f. 27. Original.

³ Georgie Baritiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, III, Sibiu, 1891.

⁴ Începând din 15 VIII 1888 la adunarea generală de la Abrud, Bariț deținea funcția de președinte al Astrei.

⁵ Bariț era membru al Prezidiului — Delegațiune — Academiei Române.

CĂTRE CONSISTORIUL EPISCOPIEI GHERLEI 1870

213

[Brașov], 12 Mai, 1870

Cătră venerabilul Consistoriu al diecesei greco-catolice românești în Gherla

Reverenția sa dn. Grigore Chifa¹ mă înștiință că lada cu cărțile înaintată de aici pe la finea lui decembre și ajunsă la Vinț în 6 zile, abia în 9 februarie o primi în Cluș, adică cam ca și cum o ar fi așteptat, de ecs., din London. Sper că acelea cărți s-au primit până acum și în Gherla.

Am primit de la dn. Al. Papiu² comisiunea de a trimite și împărți pe la bibliotecile școalelor și institutelor noastre românești câteva ecsemplare din *Viața lui G. Șincai*³. Cu carul poștei am onoare a înainta astăzi la adresa vener[atului] Consistoriu 6 ecs., rugându-mă ca să binevoiască a dispune împărțirea acelor. 1 ecs. este pentru dn. Carol Torma⁴, cu care dn. Papiu stă în corespondență științifică.

Venindu-mi cam cu greu a purta spesele poștăle la toate expedițiunile câte fac, de altă parte presupun că cei care primesc gratis asemenea cărți, se vor învoi a purta poșta.

Al vener[atului] Consistoriu sierb preaplecat.

G. Barițiu

A.N., Cluj, F. gr.-cat. Gherla, 1870–605, f. 1. Original.

¹ Capelan apoi preot greco-catolic la Cluj.

² Alexandru Papiu Ilarian.

³ Papiu Ilarian A[lexandru], *Vieța și operele și ideile lui Georgiu Șincai de Șinca. Discursul de recepțiune cu răspunsul de G. Barițiu*, București, 1869.

⁴ Torma Károly (1829-?). comite suprem al comitatului Solnocul Interior între 1867–1872, om de știință cu rezultate remarcabile în domeniul arheologiei, profesor al Universității din Cluj, membru al Academiei maghiare de științe.

CĂTRE IOAN VANCEA

214

Brașov, 21 iunie 1872

Escellenția voastră preasântite doamne arhiepiscope și mitropolit!

Din coprinsul venerabilei provocări a escellenței voastre, de dato 16/7 ale l.c. nr. 231, cunoscui onorifica chiamare ce mi se face cu scopul de a participa și eu la pretractările care ar fi a se deschide asupra cauzei noastre politico-naționale¹. Cunosce marea importanță a problemei ce-și așteaptă deslegarea sa. Simț încă de acuma toată cumplita greutate a sarcinei care va cădea pe umerii cei încovoiați de numărul anilor. Sunt tot una data sigur că oricare va fi rezultatul fatigelor puse de cei chemați spre a conclucra la deslegarea problemei ce stă dinaintea națiunii, eu unul voi ajunge iarăși în fatala pozițiune de a nu satisface așteptările neci unei părți și de a fi, poate, incriminat de ambele. Cu toate acestea, pentru ca să nu mi se poată imputa că resping mâna ce mi se întinde, rin un ministru-președinte² al maiestății sale, iată m-am decis a mai merge încă una dată în viață acolo unde mă chiamă interesele bine înțelese ale națiunii, ale patriei și, precum cred eu, chiar și ale tronului. În viața mea nu am fost în contra împăcătuni; dară condițiunile umilitoare și, în parte, chiar insultătoare ce ni s-au pus până acilea, m-am simțit în drept și obligat de a le respinge *toties quoties* cu demnitate.

Cu acestea cred că am răspuns la prima întrebare a escellenței voastre.

La secunda întrebare, îmi luai voia a vă răspunde îndată eri, după receperea epistolei escell. voastre, rogându-vă ca să nu esitați un moment a

¹ Este vorba despre participarea lui Bariț, alături de mitropolitul I. Vancea, a lui I. Rațiu și I. Măcelariu la discuțiile secrete care au avut loc la Blaj în zilele de 29 iunie–3 iulie cu ministrul-președinte Lónyay Menyhért în scopul unei concilierii a românilor cu guvernul maghiar.

² Lónyay Menyhért (1822–1884), ministru-președinte al Ungariei în anii 1871–1872.

chiama pe dn. consiliar Iacob Bologa³ ale cărui simțăminte patriotice nobile și numeroasele sale merite îi dau drept la una chiamare de importanța celei subversante, precum ar da încă și la mai mulți alți bărbați de ai noștri, dacă domnul ministru nu ar fi mărginit pentru astă dată numărul celor chemați.

La punctul al treilea, am onoare a răspunde că este consult și cu scop nu numai ci, după modesta mea opiniune, absolut necesar ca mai înainte de a face un singur pas înainte să convenim undeva la un loc, pentru ca să ne cunoaștem pe deplin opiniunile și convicțiunile, ca nu cumva mai târziu să ne contrazicem unii altora, căci a fost un temp când am pățit și una ca aceasta. Încât pentru locul convenirei, mie-mi este indiferente, fie oriunde; în trecerea mea prin Sabiu îl voi afla de la cei doi colegi ai mei⁴.

Că escellențele voastre, domnii mitropoliți, aveți să fiți de față la pertractări este, cum văd, voiența ministrului; este însă și mai mult voiența *națională* și dacă în acest răstimp au subversat oareșicare neînțelegere, aceasta se poate esplica prea bene și pentru venitor se poate delătura și trebuie să fie delăturată nesmintit.

Încât pentru zioa convenirei, la 1-a iuliu n. sau oricare alta până la 15 iuliu, eu stau la dispozițiune, numai să știu cu 2–3 zile înainte. Nu știu însă în minutele când scriu acestea ce se va alege de conferința conchiamată pe 27 iun. la Alba Iulia⁵. Eu eram decis a merge și la aceea și așa eram să purced de aici în 24 iun. n. Aștept însă ca să văz, nu cumva este interzisă de cătră autoritățile publice. Ar fi rău dacă o ar interzice că ar irita spiritele și mai mult decât sunt iritate până acilea; când, din contra, dacă i-ar fi lăsat curs liber, regimul mai[eastății] sale ar fi avut ocașiune minunată de a cunoaște opiniunile inteligenței românești transilvane.

Mai lipsește ca să ating ceva încă și despre timpul care, în cas de așa, ar fi a se petrece în Pesta. Nimeni nu poate ști dinainte cât ar putea dura pertractările, mai ales dacă vom supune că acelea vor fi în tot respectul serioase. Pentru casul când acelea ar dura lung, eu nu m-aș putea obliga la petrecere

³ Iacob Bologa refuză să participe la discuțiile de la Blaj declarând în răspunsul pe care îl adresează la 17/29 VI 1872 mitropolitului Vancea că în opinia sa tratativele de conciliere cu guvernul maghiar ar trebui purtate în cadrul unei conferințe largi, cu participarea ambelor grupări, pasivistă și activistă, din mișcarea națională românească.

⁴ Ilie Măcelariu și Iacob Bologa.

⁵ Este vorba despre conferința fruntașilor români pasiviști ținută la Alba Iulia în 15/27 VI 1872, convocată în scopul stabilirii unei tactici unitare a românilor față de alegerile parlamentare care urmau să aibă loc; participanții, 214 la număr, au hotărât boicotul total al alegerilor, potrivit rezoluției conferinței de Miercurea din 1869 de constituire a Partidului Național Român. G. Bariț a fost principalul orator al conferinței de la Alba Iulia. Procesul verbal al conferinței în *Gazeta Transilvaniei*, XXXV (1872) nr. 51 din 10 VII/28 VI; consemnarea participanților *Idem*, nr. 52 din 13/I VII.

mai lungă în capitală și încă din cauze cam prosaice. Eu trăiesc după opera mânilor mele, nu poci lipsi intens prea îndelungat de acasă; am să fac și alte călătorii industriale; preste aceasta, tocma mi s-a întemplat că în opt luni am avut două căsătorii în familia mea⁶, cu care ocașiune mi s-au dus din prea modesta mea avere în dote ș.a. la 5 mii fl. Așa eu în acest temp nu aș fi în stare de a suporta din al meu spese prea mari în cauze publice de ale națiunei și patriei. Într-aceea, asupra acestui punct voi reveni atunci când se va vedea necesitatea.

Am onoare a fi și a subscrie cu profundă reverență al escellenței voastre prea plecat⁷,

George Baritiu

A.N., Alba Iulia, F. Cabinetul Mitrop., nr. 945/1872, f. 29–31. Original.

215

Brașiov, 1872 august 10 n.

Escellenția voastră prealuminate și preasînțite doamne arhiepiscope și mitropolit!

Numai starea morboasă în care mă aflai până înainte cu puține zile, m-a împedecat a vă mulțami escellenței voastre mai curând pentru informațiunea ce ați benevoit a-mi transmite, de dato 29 iuliu a.c. nr. pres 231/14.

Se pare că escell. sa, dn. mitropolit gr. orient. Br. de Șaguna, mai mult îmbulzit de marea impaciență a mai multor indivizi de prin pregiur, s-a înduplecat a face acel apel pentru una adunare pe 20/8 august, adecă pe un termin relative atât de scurt, încât earăși să venim în pericol de a trece din surprisă în surprisă, din una precipitațiune în alta¹. Să lăsăm că tocma pe acum este puterea de lucrul câmpului, dară apoi earăși să ne adunăm în lipsă de orice programă, de orice basă, ca să nu mai știm de unde începem și de unde finim.

⁶ Căsătoria fiicelor sale Octavia și Aurelia.

⁷ Pe verso adnotarea lui I. Vancea: „[r]ăspuns] 23 iunie 1872”.

¹ Este vorba despre *Apelul către națiune*, din 5 VII 1872, al comitetului activist de la Sibiu aflat sub influența lui Șaguna prin care se combătea hotărârea conferinței de la Alba Iulia din 15/27 VI 1872 privind pasivitatea absolută, cerându-se alegătorilor români să dea dovada celei mai active participări la alegerile parlamentare din 1872.

Mie mi se pare că pe unii oameni îi rămă la animă inițiativa luată de guvern și întemipnată cu toată lealitatea de cei provocați². Cel puțin unele ziare ne dau să pricepem așa ceva, prec[um] *Tel[egrafu]l* et *Albina*³. Să aibă ceva paciență că, în fine, vreuna adunare tot vom avea și apoi atunci ne pot lua de scurt și a ne redide de „proditori” și ce mai știu eu ce.

Într-aceea, eu m-am decis a-mi trage un comput cu unii alții, pentru că-mi țineam de păcat a mai lăsa ca să învenine opiniunea publică, să seducă pe atâți oameni și să mai nutrească agitațiunile clandestine. Apoi îmi eram și dator bătrânețelor mele ca să nu sufăr macula pe numele meu și al familiei mele.

Eri a trecut pe aici fratele I. Rațiu⁴ de la Turda la apele minerale de la Vâlcele. D-sa îmi comunică unele știri bune, atât de la Pesta, cât și de la Cluș, cu respect la cauza noastră națională. Anume c[on]te[le] Péchy⁵ l-a primit bine, preste toată așteptarea, și a discutat cauza noastră aproape 1 oară, eară, între altele, i-a zis: să nu vă lăsați, să mergeți înainte pe calea apucată, eară congresul să-l mai amânați⁶. Esc. sa se arată foarte îndestulat cu portarea cea serioasă și solidă a românilor t[ransilva]ni. Astăzi fu la mene aici dn. septemvir cav[aler] Io. Pușcariu⁷. D-sa mă provoacă în termeni foarte doioși ca să mă împac cu Sibiul. Am răspuns că sunt prea aplecat la împăciuire, definitiv, dară mă tem că încă nu a venit timpul; sper însă că va veni mai curend decât s-ar crede în momentul de față. A recunoscut și d-sa că încă nu e timpul ca să ținem congrese.

Cu profundă reverență al escellenței voastre serv preaplecat în Christos⁸,

Georgie Baritiu

A.N., Alba Iulia, F. Cabinet Mitrop., nr. 945/1872, f. 129–132. Original.

² Referire la discuțiile de la Blaj din 29 VI–3 VII dintre ministrul-președinte Lónyay și un grup de fruntași politici români pasiviști.

³ *Telegrafu]l român* al mitropolitului Șaguna și *Albina* a lui V. Babeș erau ziare de orientare activistă care au dazvauat tratativele de la Blaj cu Lónyay.

⁴ Dr. Ioan Rațiu.

⁵ Péchy Mánó (1817–1889), comisar al guvernului Andrassy trimis în Transilvania între 1 V 1867 și 30 IV 1869 în vederea desăvârșirii încorporării acesteia la Ungaria.

⁶ În prima parte a anului 1872 a avut loc un schimb de scrisori între mitropoliții Șaguna și Vancea în vederea inițierii demersurilor necesare pentru obținerea aprobării întrunirii unui congres național românesc.

⁷ Ioan cavaler de Pușcariu.

⁸ Pe verso adnotarea lui I. Vancea: „r[ă]spuns], 12 august 1872”.

Braşov, 1872, nov. 30 n.

Escellenţia voastră preasînţite doamne arhiepiscopie şi mitropolite!

De când am fost fericit a participa la conferinţa privată ce fusese conchiamată de escellenţia voastră¹ în afacerile noastre naţionale, distras cu mulţime de alte afaceri particulare, literare, poate şi naţionale, îmi eşi din memorie parte mare din coprinsul acelui protocol al şedinţelor noastre², care se luase şi subscrise de cătră membrii conferinţei. Eu, ocupat prea mult cu compunerea memorandumului şi strâmtorat de scurtimea timpului, nu mi-am putut face neci măcar un estras din acel protocol. Numai din memorandum³ îmi luai copie, pe care o am păstrat bine.

Fiindcă oamenilor iubitori de ceartă şi dedaţi a înegri şi înferra, le place a şi falsifica documente şi lucruri, eu din parte-mi, simţ mare necesitate de a relege încă una dată acel protocol şi a pune în cumpănă toate espresiunile care obvin într-însul. Aşa, vă rog pe escellenţia voastră ca să benevoiţi a comite unuia dintre membrii cancelariei a decopia acel protocol şi a mi-l transmite ad usum privatum⁴, până atunci până când va veni un timp şi pentru acestea acte ale noastre, care vor intra şi ele în proprietatea şi în dominiul istoriei ca sute şi mii altele.

Unii oameni de ai noştri îşi fac de cap cu perfidia lor în toate direcţiunile, eară alţii cu apucătorele lor de care s-ar aştepta numai de la copii. În 11 august nou al a.c. venise aici la mine dn. septemvir Ioan Puşcariu, şi după esplicaţiuni diverse mai bine de una oară, mă rogă şi provocă ca să întrecurm apologia mea pe care o începusem sub titlul de aşa numite „Revelaţiuni“ etc.⁵ De-i voi promite eu aceasta, adaoase d-sa, îmi stă bun că „Telegraful“, „Patria“ etc., încă vor înceta cu diatribele lor, căci ar fi şi luat măsuri spre scopul acesta. Am fost chemat şi am plecat la drum pe vreo 7–8 săptămâni. Reîntorcându-mă în patrie, am văzut că s-a întâmplat şi se mai întâmplă tocmai contrariul

¹ Referire la tratativele de la Blaj din 29 VI–3 VII 1872 dintre ministrul-preşedinte Lónyay Menyhért şi un grup de fruntaşi români pasivişti în vederea concilierii politice a românilor.

² Textul protocolului în *Transilvania*, VIII (1875) nr. 4 din 15 II.

³ Textul memorandumului către Lónyay datat 3 VII 1872 şi redactat de G. Bariţ: *Transilvania*, 1875, nr. 5 din I III; *Observatoriul*, VII (1884), nr. 5.

⁴ Pentru uzul propriu.

⁵ Referire la articolul lui Bariţ *Reminiscenţe şi revelaţiun dintre anii 1862–5* din *Gazeta Transilvaniei*, XXXV (1872), nr. 58 din 7 VIII/26 VII, nr. 59 din 10 VIII/29 VII, nr. 60 din 14/2 VIII în care răspunde atacurilor unor fruntaşi români activişti privind conduita sa politică în anii guvernării liberale.

din ceea ce-mi promisese dn. Pușcariu⁶. Se vede dară că auctoritatea și influența sa nu avuse nici o trecere, nici un rezultat, ba se pare că acum, crezând unii, alții că noi am amuțit, merg și mai departe cu lovirile lor. Sunt oameni cari caută scandalul cu felinariul aprins și alții cari cred, că copiii, toate nimicurile. Mai în scurt, nouă românilor ne lipsește încă în grad mare, precum școala teoretică, așa și școala cea mare, practică, școala lumii celei mari. A venit însă timpul în care va trebui să trecem și prin această școală aspră.

Nevoind a mai răpi timpul cel scump, repețindu-mi dorita rogară sus atensă, sunt și rămân al escellenței voastre preaplecător și devotat⁷,

G. Baritiu

A.N., Alba Iulia, F. Cabinet Mitrop., nr. 945/1872, f. 133–136. Original.

217

Brașov, 1872, dec. 14/2.

Escellența voastră preasânțite doamne arhiepiscope și mitropolit!

Alaltăseară am receput venerabila epistolă a escellenței voastre, împreună cu actele pentru care mă rogasesm¹. Rev. sa, dn. vicar Micu² a îngrijit pentru înaintarea plicului la timp. De altminteră eu recep regulat orice corespondență din orice parte, imediat la adresa mea pentru că, după probe și tentațiuni de mulți ani, cei mari ai pământului știu că din ceea ce se cam caută, adevăratele corespondențe compromițătoare, la mine se caută în deșert. Preste aceasta, dreptul, de auzul rău nu se va teme. Mulțămesc ferbinte escell. voastre pentru bunătatea ce ați avut de a-mi transmite aceea copie. În adevăr, că eram neîmpăcat în spiritul meu asupra punctului 5 din I-a ședință³ și p. 2

⁶ Referire la atacurile la care era supus Baritiu în presa românească de orientare activistă din partea unor oameni apropiați ai mitropolitului Șaguna, în frunte cu Ioan Bran de Lemeni.

⁷ Pe verso adnotarea lui I. Vancea: „[răspuns] 2 decembrie 1872; cerutul Protocol în copie. I s-a trimis la 4 decembrie 1872”.

¹ Este vorba despre Protocolul tratativelor de la Blaj, din 29 VI–3 VII 1872 dintre ministrul președinte Lónyay și un grup de militanți români pasiviști.

² Ioan Micu Moldovan.

³ În chestiunea uniunii Transilvaniei cu Ungaria protocolul exprimă dezideratul românesc al redobândirii autonomiei Marelui Principat, fie ea și limitată, dorința unei administrații separate, precum și necesitatea încheierii unui tratat propriu-zis între cele două state privind condițiile uniunii, în genul Diplomei leopoldine din 4 XII 1691.

din II-a⁴; acumă însă m-am liniștit. Așa excellentissime domine, acestea acte au intrat în dominiul istoriei, mai ales prin împregiurarea că provocatoriul lor, com[ite]le Lónyay⁵, s-a retras din înalta sa funcțiune ce ocupase; cu toate acestea ele au folosit în sensul indigitat de excell. voastră, atât în sus, cât și în jos, apoi zică adversarii ori câte le va plăcea. A fost de când lumea, este și va fi lucru mare, când un guvern, oricare, vine el însuși ca să provoace pe un popor la împăciuire cu sine și cu ai săi. Un guvern care se simte tare destul, așteaptă să fie rogat și nu ese neci un pas spre întempinare înainte. Ba, în casuri analoage, încă și guvernele debile se adoperă a-și coperi debilitatea lor și a nu o da de gol, a nu o demasca, a nu o compromite. Adversarii noștri și mai ales nefericiții și demnii de compătimire, politicastri fanatici din sânul nostru, al românilor țin una că acea invitațiune a comitelui Lónyay, din iunie, ar fi fost numai una stratagemă precalculată spre a influența alegerile⁶. Dară cine nu vede că, dacă c[onte]le Lónyay avea acel plan, apoi el eșise post festa cu dânsul, căci pe la finea lui iuniu și începutul lui iuliu timpul fisic nu mai permitea realizarea unui plan ca acela. Preste aceasta, în respectul, alegerilor i s-a fost dat răspuns pe alte căi și apoi prin conferința din Alba Iulia⁷. Dară ce necesitate mai are un minister unguresc de a paralisa opozițiunea electorală românească din Transilvania prin alte mejloace când are la dispozițiunea sa cunoscuta lege electorală nefastă.

Mie-mi vine să cred că, pre cât temp cestiunea croată mai este încă pendente, neci chiar c[onte]le Lónyay nu ar fi pus la ordinea zilei cauza noastră națională; după aceea însă i-ar fi căutat și aflat loc și ocaziune. De altă parte, mi se pare mie că prudența și bine înțelesele noastre interese ne-ar cere și chiar dicta ca oamenii noștri să se mai dedea a fi pacienți, să aștepte în liniște resolvirea cestiunilor politico-naționale din alte câteva provincii ale imperiului, unde mejloacele de luptă pe terenul politico-național sunt neasemănat mai grele, mai nefericite. Într-aceea, noi avem ce face de ajuns pe nenumăratele câmpuri înțelenite care așteaptă minți, spirite, mâni și brațe lucrătoare.

Văd că *Tel[egraf]ul român*] et *Albina*⁸ începură earăși cu furie înnoită, cu incriminări interconfesionale, prin care se încearcă a irita, înverșuna și a înstrăina spiritele. Cu aceasta ei fac nespusă bucurie inamicilor noștri seculari.

⁴ La acest punct al *Protocolului* figurează prezentarea și discutarea proiectului memorandumului adresat guvernului maghiar în numele românilor și totodată se exprimă regretul pentru faptul că arhimandritul Nicolae Popea și Iacob Bologa nu au luat parte la conferința restrânsă de la Blaj.

⁵ Lónyay Menyhért (1822–1884), ministru-președinte al Ungariei în anii 1871–1872.

⁶ Alegerile din 1872 pentru parlamentul maghiar.

⁷ Conferința celor 214 fruntași politici români pasiviști de la Alba Iulia din 15/27 VI 1872 care a hotărât boicotarea în Transilvania a alegerilor parlamentare.

⁸ Referire la articolul lui Vincențiu Babeș: „*Românul*” din *București și noi; un apel la loialitatea lui*, publicat în *Albina*, VII (1872), nr. 56 din 16/28 VII în care Bariț era acuzat

Poftindu-vă de la Dumnezeuul părinților noștri sănătate deplină, constantă și corespunzătoare întru toate multelor și grelelor ocupațiuni înalte, sunt și rămân al escelenței voastre cel mai devotat⁹.

G. Baritiu

A.N., Alba-Iulia, F. Cabinet Mitrop., nr. 945/1872, f. 137–140. Original.

218

Brașov, 11 ianuarie 1877.

Escelenția voastră prealuminate și preamărite doamne arhiepiscoape și mitropolit!

Escelenția voastră ați binevoit a-mi face bucurie prin donarea unui exemplar din siematismul Arhidiecesei noastre metropolitane și m-ați obligat spre mulțumită, atâta mai mare, cu cât un siematism al acestei arhidiecese¹ e totodată un monument pus la atâția bărbați venerabili sub a căror moderațiune am stat eu și iarăși la alții cu carii am șiezut pe aceleași bănci 9 ani în Blaș și 4 ani în Cluș sau altmintea mă aflu în relațiuni bune și amicabile cu dânșii, în fine, la mai mulți membrii de ai vechiei mele familii de preoți. Căci, dacă-i văd trecuți în siematismul cel nou, mă bucur că se mai află în viață. Dacă nu, îmi zic mie însumi: „Serius aut ocius metam properamus ad unam”².

Mai este însă una altă împregiurare de importanță estraordinară care, deși nu se cuprinde în părinteștile litere ale escelenței voastre din 22 dec., îmi impune preaplăcuta datorință ca să vă aduc și eu omagiile mele, voi să zic: Fundațiunea de 30.000 florini!³

Eu admir această faptă mare, generoasă și creștinească a escelenței voastre, mai vârtos din cauză că în acestea timpuri atât de grele, după atâți ani defavorabili pentru agricultură, între atâtea speze apăsătoare, în period așa de

că prin tratativele cu Lónyay de la Blaj, din 29 VI–3 VII, a făcut servicii guvernului maghiar într-o perioadă critică. I se impută, de asemenea, intrarea românilor, în 1863, în parlamentul central de la Viena fără să fi fost asigurată în prealabil garantarea constituțională a drepturilor lor.

⁹ Pe verso adnotarea lui I. Vancea: „r[ăspuns] 16/12 1872”.

¹ *Siematismul veneratului cler al archidiecesei metropolitane greco-catolice a Alba-Iuliei și Făgărașului pre anul 1876*, Blasiu, f.a.

² Ne grăbim toți spre aceeași țintă [moartea].

³ Fundație pentru acordarea de burse instituită de mitropolitul Ioan Vancea în 1876.

scurt, ați fost în stare de a destina pentru scopuri superioare acea sumă considerabilă, și mi-o espic încâtva numai din zelul apostolic și național care vă încălzește și însuflețește.

Ați preparat clerului și poporului un an nou de consolațiune și bucurie. De numărul anilor gloriosului vostru și preafericitului predecesor arhiepiscop Ioan Bob⁴ să aveți parte, vă urează cu începutul anului și în tot restul vieții sale, al esceleței voastre cel mai devotat în Christos

Brașov, 11 ianuarie st. n. 1877

Georgie Baritiu

A.N., Alba Iulia, F. Cab. Mitrop., dos. 369–1876, f. 33–34.

219

Sibiu, 10 iuliu n. 1881

Escellenția voastră, preasînțite doamne arhiepiscopice și mitropolitice!

Ocupat foarte în afacerile mele și mai vârtos în cele publice, numai astăzi mă văd în stare de a vă înainta în primirea esceleței voastre cuponul, expirat în 1 iuliu 1881, de la obligațiunea urbarială transilvană nr. 72, în valoare nominală de m. con. Fl. 1000, pe care avuserăți rara bunătate a mi-o împrumuta spre a-mi putea împlini suma de 2500 fl. (în realitate 3000 fl.) la cauțiunea ziarului meu „Observatoriul“.

Încă nu mi-a succes, pe lângă toate economiile mele, a întregi acea cauțiune din venitul net al ziarului, de aceea, rogându-vă, esceleția voastră, a-mi mai lăsa pe un timp aceea obligațiune, mă folosesc de ocaziune spre a-mi repeta cea mai călduroasă mulțămită, în numele meu și al lectorilor mei.

Pe lângă aceasta, cerându-vă archipăstoreasca binecuvântare sunt și rămân al esceleței voastre cel mai devotat¹.

Georgie Baritiu

A.N., Alba-Iulia, F. Cabinet Mitrop., nr. 945/1872, f. 149–152. Original.

⁴ Ioan Bob (1739–1830). episcop greco-catolic al Făgărașului între 1783–1830.

¹ Pe verso însemnarea lui I. Vancea „r[ăspuns] 11 iuliu 1881“.

Sibiu, 13 febr. 1889

Escelenție!

Înainte cu trei zile mi s-a trimis și mie răspunsul dat de cătră on. dn. I. St. Șuluțiu¹, din 14 ian., dat la opiniunea rev. dn. A. Veștemeanu², din 22 dec. relativă la administrarea dominiului din Vidraseu³. Am citit ambele acelea operate cu luarea aminte care li se cuvine, precum și cu reflecșiune la § XXVII din Literele fundaționale. Am meditat asupra cestiunei așa cum este ea pusă din două părți. După ce însă răspunsul d-lui I. S. Șuluțiu e scris, cum am zice cu multă nervositate, eu încă nu văd alt mijloc spre a eși din acest impas decât convocarea Directoriului pe luna lui mai, căci mi se pare că, ținând înaintea ochilor casurile de administrat dominile în regie proprie, oricâte ar fi acelea în 50, în 100, în 1000 ani, § XXVII va avea trebuință de o interpretare de principiu, fără abatere de la litera 5 a lui.

Pe lângă remiterea actului și sărutând sacra dreaptă, sunt al escel. v[ostru] supus în Christos,

G.B.

BAR, București, Mss. Rom. 975, : f. 274. Concept autograf.

Sibiu, 3 dec 1891

.....

Primind euenerate împărtașire a escelenției voastre din 27 nov., nr. 4395/1891, despre conclusele luate de cătră vener[atul] Capitlu în privința

¹ Iosif Sterca Șuluțiu, jude primar comitatens, deputat în dieta din 1863–64, executor testamentar, împreună cu Capitlul din Blaj, al testamentului mitropolitului Șuluțiu al cărui nepot a fost. În această calitate era membru, la fel ca și Bariț, al directoriului care administra marea fundațiune Alexandru Sterca Șuluțiu, directoriu prezidat de mitropolitul blăjean.

² Antoniu Veștemean (1818–1900), preot, apoi protopop greco-catolic la Sibiu, canonic al Capitlului din Blaj între 1862–1891. Însărcinat cu supravegherea administrării averilor mitropoliei.

³ Azi Vidrașu, sat, com. Ungheni, jud. Mureș. Aici se găsea o moșie cumpărată de Fundațiunea Șuluțiu în 1887 contra sumei de 135.000 fl. și administrată în regie proprie cu rezultate foarte slabe.

vânzării bunului de la Vidraseu¹ și a cumpărării altui bun, după ce am cumpănit toate împregiurările specificate în concludusul vener[atului] Capitlu, mi se pare că vânzarea bunului de la Vidraseu ar fi împreună cu un fel de câștig, chiar și în casu când s-ar perde și răscumpărarea pentru cârciumărit. Este știut că forța unor împregiurări făcuse ca cumpănarea acelui bun să fi fost precipitată. Deci, eu îmi dau votul meu pentru vânzarea acelui bun lui Solymosi sau în cas de așa la un alt cumpărător serios.

Încât pentru cumpărarea unui alt bun și anume a celui hallerian de la Malomcrog² și Fetea³, sunt și eu de părere ca vener[atul] Capitlu să esmită la fața locului o comisiune compusă din bărbați practici cari să știe lua toate informațiunile posibile și anume, în cas de a se realiza cumpărarea, pentru orice pretensiuni și procese neprevăzute care s-ar esca din vreo parte sau alta asupra bunului proprietariul vânzător, să ia evicțiunea deplină, necondiționată. Jurisconsultii, avocații au înaintea ochilor nenumărate casuri de procese perfide ridicate asupra cumpărăturilor de moșii. Să nu se mai întâmple ca la Vidraseu.

Ca să-mi dau votul pentru vreun membru mirean care să ia parte activă în comisiunea destinată a cerceta bunul hallerian îmi este aproape cu neputință. Pe bărbații pentru care aş vota eu îi știu preste măsură ocupați în funcțiunile lor sau altul foarte depărtat cu locuința. În cas când dn. Iosif Pop ar putea lua asupra-și acea misiune, mi se pare că ar conveni la toți dn. membrii Directoriului.

Supunând la cunoștința esc. v[oastre] aceste voturi și opinii ale mele, sunt și rămân cu nestrămutată venerațiune al escel. voastre preas[pus] fiu în Christos⁴

G. B.

BAR, București, Mss. rom. 975, f. 297. Copie autografă.

¹ Azi Vidrașu, sat, com. Ungheni, jud. Mureș, locul unde se găsea o moșie cumpărată în 1887 pe seama Fundației Alexandru Sterca Șuluțiu din conducerea căreia făcea parte și Bariț.

² Mălâncrav, sat, com. Laslea, jud. Sibiu.

³ Fetea, sat desființat, înglobat în satul Biertan, com. Biertan, jud. Sibiu.

⁴ Pe verso adnotarea: „1891. Mitropolitul Ioan Vancea; Blaș 28 nov; venit 2 dec.; răsp. 3 dec. Vidraseu“

CĂTRE IOAN V. RUSU¹

222

Braşov, 1872, oct. 1.

Reverendissime domine!

La îndorsatul de astăzi al reverendissimei voastre pus pe adresa Comitetului *Asociaţiunii transilvane*² am onoare a da informaţiunea următoare:

În urma unei convorbiri din Casină s-a înfiinţat în earna a. 1868 un comitet, mi se pare de 7 membri, cu însărcinarea ca să îngrijească de un monument în memoria lui Andrei Mureşian. Membrii acestui comitet îmi făcură onoarea de a mă alege de presedinte. Ne îndatoraserăm de 2 ori în cancelaria d-lui Ioan G. Ioan. Dintre membri mai țin minte numai de dd. Ioan G. Ioan, Dim. Iencioviciu, B. Oroianu, Dim. Manole³, B. Baiulescu,⁴ pare-mi-se şi Meşiotă⁵, dacă [nu] am uitat. Cassariu fu ales Dim. Iencioviciu, colectante, mai ales p[entru] Braşov: D. Manole. La aceşti doi s-au şi adunat unele mici sumuşioare, precum de la egumenul Sinaei, prefectul Prahovei, primarul Ploieştilor etc. Începutul activităţii acelui comitet semăna a fi bun, dară pre când s-a pus întrebarea despre locul unde ar fi să se ridice monu-

¹ Ioan V. Rusu (1826–1905), profesor la Gimnaziul din Blaj, protopop unit al Sibiului între 1862–1901, canonic la Blaj între 1901–1905, secretar II al *Astrei* între 1861–1875, vicepreşedinte al acesteia între 1875–1878, autor cunoscut de manuale şcolare.

² În 1872 în mai multe şedinţe ale Comitetului *Astrei* s-a luat în discuţie chestiunea ridicării unui monument în amintirea poetului Andrei Mureşan.

³ Negustori braşoveni.

⁴ Bartolomeu Baiulescu, preot, profesor al Gimnaziului Andrei Şaguna din Braşov, autor al unor lucrări cu caracter istoric, între care: *Monografia comunei bisericeşti gr. or. Româneşti a Sf. Adormiri din Cetatea Braşovului*; foarte activ membru al *Astrei*.

⁵ Ioan Meşotă, profesor gimnazial la Braşov, autor şi traducător al unor lucrări de istorie între care şi aceea a lui Wilhelm Pütz, *Grundriss der Geographie und Geschichte der alten, mittlern und neuer Zeit*, I–III, Koblenz, 1850–1851.

mentul, unul dintre membri comitetului avu nefericita idea de a proiecta locul dinaintea școalelor gimnaziale românești; altul îi secundă, dară pentru atunci cestiunea rămase pendente.

După un timp oarecare observai că, de una parte acel proiect a produs mare sminteală în una clasă a locuitorilor care au luat-o numai din punct de vedere confesional și întru nimic național, eară de alta că însăși familia repausatului ar fi protestat nu mai știu pentru ce. Atunci eu, informat despre aceste împregiurări și văzând bine că de s-ar forța lucrurile cât de puțin, ar putea să aibă consecințe scandaloase, m-am retras din acel comitet, mi-am dat dimisunea în scris și am lăsat altora să continue, dacă vor afla cu cale sau dacă vor putea. Mai târziu am văzut că totul adormi. Atâta știu, atâta comunicai.

Cu cea mai sinceră reverință

G. Baritiu

AN., Sibiu, F. Astra, 1872–291. Original.

223

Brașiov, 1873 octobrie 6 n.

Reverendissime domine!

Din publicațiunile câte au urmat în „Transilvania“ pe tot timpul cât am bătut eu țări apusene și apoi danubiene (Moldova-București), veți fi cunoscut că actele câte s-au espedat de la d-v. încoace au venit toate în bună regulă, până la cele din urmă din Zioa Crucii. Așadară; adunarea generală nu se țiene.¹ Bine ați judecat împregiurările cele trisite ale poporului, căci, zău, nu știu câți ar mai fi avut plăcere să meargă la acea adunare. Nu mă îndoiesc că veți câștiga Indemnity în anul venitor, eară de nu, eacă așa, ne vor țipa din domnie, cum se zice în Ardeal; ne vor lăpăda, cum zic dincolo. Eu unul, dacă mă vor țipa ori lăpăda, le voi mulțami, căci prea mă lăsară singur. Se pare că inteligența noastră identifică oareșcum redactoria cu popia, că adică numai popii îi e permis să citească ectenii, așa numai redactoriului să-i fie permis a scrie în cutare foaie. Foarte mulțămim de onoare! Dară acesta să treacă de conversațiune privată! Altceva eram eu să zic.

¹ Prin hotărârea din 18 VII 1873 a Comitetului de conducere, adunarea generală a Astrei pe anul 1873, care trebuia să aibă loc la Deva, a fost suspendată din cauza epidemiei de holeră.

Am adus earăși un teanc de cărți de pe unde am umblat. Din acelea, cel mult la vreo poimâne voi înainta un colet și la adresa on. Comitet, pe care-l rog prin on. Secretariat al său (prin noi amândoi d-ta și eu) ca să dispună împărțirea lor, bunăoară prin servitoriul cancelariei, la adresele ce vor fi însemnate pe exemplare, eară cărticelele de ale fratelui I.M. Râureanu², după cum veți afla cu cale.

Îți mulțimesc că ai avut bunătate a mă avisa despre votarea remunerațiunei. Zău eu am și transmis quetanția astă săptămână către dn. căpitan Stezariu³, se pare însă că d-sa va fi, sau la cules de vii, sau la Viena (unde merită să meargă oricine) până mai stă expozițiunea, căci n-am primit răspuns. Dară știți una? Eu tocma acum văz că de la 25 mai nu am mai primit nimic de la Comitet pentru coperirea speselor. Tot dus încoace, încolo mă văd dator gros pe 30 ris[me] papir; acum și că la tipografi s-a plătit în absența mea din salariul meu. Apoi mai avem numai 3 luni până la finea anului. Deci, vă rog, aveți bunătate a-mi transmite cât ați putea mai curând vreo 250 fl. aacont speselor edițiunei ca să nu ajung în altă strâmtoare de speze. Cine are la d-v. pe Fejér, Codex dipl?⁴

Am onoare a fi și a subscrie, cu cea mai sinceră stimă și charitate frățească

G. Baritiu

AN., Sibiu, F. Astra, 1873–239. Original.

224

Brașiov, 1873 oct. 9

Reverendissime!

Conform promisiunei mele de alaltăieri, v-am înaintat astăzi:

1) 8 fasciculi din *Dicționarul academic*,¹ cu foi intercalate, ca filologii de acolo să-și poată face adnotațiunile lor. Aceasta e continuarea la cei 7 tramiși

² I.M. Rîureanu (1833–1904), profesor și director al Școlii Matei din București, autor și traducător apreciat în epocă.

³ C-tin Stezariu, căpitan pensionar, casierul Astrei.

⁴ Fejér György (1766–1851), cleric, istoric, inițiatorul mării colecții *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, I–XVIII, Buda, 1829–1844.

¹ Laurian A[ugust] T[reboniu], Massim [Ioan] C., *Dicționarul limbei române, după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, 3 fasc., București, 1871.

altădată. Din *Glosariu*² n-a mai eșit decât numai cei 3 fasc. cunoscuți. Dară mă rog să se vadă, aveți toți 3 fasc. sau vă lipsește vreunul. Se înțelege că e p[entru] biblioteca *Asocia[țiunii]* noastre.

2) 3 exempl. *Manual de medicină practică*³ și adică 1 p[entru] biblioteca *Asoc[iațiunii]*; 1 pentru Seminariul central archidies[an]; 1 [pentru] Școala normală din Orlat. Rog pe o. Comitet ca să binevoiască a încunoștiința în 5–6 linii pe dn. dr. Fătu⁴ despre receperea acestor 3 exempl. cu arătarea destinațiunei lor. Dară e lucru șiod cu această carte că vă vene în 3 părți, două nelegate, mișlocul legat. L-au păcălit rău tipografil, dară primitoriul de dar nu caută calul în gură ci-l ia și face cu el ce știe. Se poate lega la un loc.

Eu am plătit porto de la Buc[urești]-Brașov; primitorii vor plăti restul. Pachetul merge în poștă la adresa Comitetului.

Întru așteptarea unei rezoluțiuni la cererea mea de ... de bănișori, sunt cu sinceră stimă frățească,

G. Baritiu

AN., Sibiu, F. Astra, 1873–239. Original.

225

Brașov, 1874 oct. 5 n.

Reverendissime!

Reîntorcându-mă acasă, am aflat toate corespondențele și manuscriptele transmise la tipografi întocmai după cum au fost specificate. În fine, după 7 ani aproape, am m[anu]s[cri]pte de la publici[ști] ca să-mi fie circa pe 2 luni. Dară cu unul din m[anu]s[cri]pte o pății. Acela e al d-lui I. Axente¹. Se pare că d-lui îl scrisese numai pentru sine. Nici un tipograf nu a putut culege din el; am fost necesitat să-l coreg preste tot, sau mai bine să-l scriu din nou, dară

² *Idem*, *Glosariu care cuprinde în sine vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum și cele de origine îndouioasă, după însărcinarea dată de Societatea Academică Română*, 3 fasc., București, 1871.

³ Fătu A., *Manual de medicină practică*, Iași, 1871.

⁴ A. Fătu (1816–1886), doctor și naturalist din Iași, autorul mai multor cărți din domeniul medicinei, membru al Societății Academice Române.

¹ Este vorba despre dizertația prezentată de Axente Sever la adunarea generală din 10–11 VIII 1874 de la Deva, purtând titlul: *Causele miseriei poporului român, urmările ei și încercări de a o delătura*; ea va apare în: *Transilvania*, VII (1874), nr. 20–21.

la coala din urmă mi s-a înfundat și mie. După laboare tâmpitoare de ochi în șase oare, ajungând la coala din urmă, am stat pe loc desperat, că anume pe ultimele pagini nu am mai putut merge nici eu. Ce să mă fac? Mă vizui constrâns a vă incomoda [pe] d-v., rogându-vă ca să invitați pe dn. Axente să-și facă milă de culegători, dacă nu și de corector, să scrie din nou această coală, eară eu din parte-mi îl rog ca epitetul ce dă vacilor să-l lase afară, precum și proverbul latino-unguresc pe care majoritatea preponderentă a românilor nu-l înțeleg deloc. Apoi esthetica! ... Dealtmintea nu eu sunt în drept de a censura m[anu]s[cri]p[te]le venite de la d-v. ci on. Comitet; eu am să mă supun, numai ca membru îmi dau și eu opiniunea. Dară cel mult în 8 zile mi se va reîntoarce acest m[anu]s[cri]pt.

De ce nu mă scăparăți de secretariat ca să mă scap de redacție! Nu s-ar afla cineva acolo pe loc ca să iau asupra-și?

Al d-tale cel mai devotat

G. Baritiu

A.N., Sibiu, F. Astra, 1874–228. Original.

CĂTRE REDACȚIA GAZETEI TRANSILVANIEI

226

Zărnești, 9 iulie 1876

Onor[ată] redacțiune!

Dacă nu mi se trimit cel puțin ziarele maghiare și una nemțească regulat aici la Zărnești, eu nu voi mai putea colabora la *Gazetă*. Mă obligasem numai până la 30 iunie, căci știam bine că peste vară voi fi dus și ocupat pe airea. Acum că a venit peste lume catastrofa orientală¹, aș voi să mai lucru la *Gazetă* pe cât va ținea aceea, dar nu am de unde să plătesc atâți bani pentru ziare. Colaboratorii au peste toată Europa dreptul la lectura ziarelor redacțiunii. Trebuie să obligați un individ [...] ca să îngrijească măcar de atâta lucru. V-am spus de atâtea ori că de la C. J. Iuga vine carul în toate zilele, prin urmare că nu vă costă nimic expedițiunea.

Cu toată stima

G. Baritiu

P.S. Cum vedeți, articolul este memorabil.

Popa L., Gherman M., *Gazeta Transilvaniei ... în Cumidava*, X (1977), p. 156–157.

¹ În ianuarie 1876 marile puteri au cerut Porții, sub presiunea Autro-Ungariei, îmbunătățirea administrației Bosniei și Herțegovinei, ceea ce a însemnat redeschiderea chestiunii orientale.

Onor[ată] redacție a Gazetei
LOCO

Aseară fiind vorba de hârtia [de] tipar nr. 6, eu cercetai astăzi și mi se spune că mai este un singur balot = 10 rinzi nevândut, dar că pot veni în toată ora neguțiatorii armeni moldoveni ca să-l ridice pentru vreo gazetă de la Bacău, Focșani or alta. De aceea, cred că fac bine decă vă referez ca să luați pe acela, să fiți asigurați măcar până la finea anului, căci până să vie hârtia de din sus trece 4–5 săptămâni, mai ales cum e îmbulzială de mărfi la calea ferată nemaipomenită pe această linie, încât zac coletele cu miile pe la magazine. De veți ști menaja pe public, se poate ca în semestrul întâi 1878 să aveți o mie de abonați, în care caz vor trebui 4 rinzi pe săptămână. Apropos de abonați. Cu această ocaziune și în prevederea călătoriei mele spre apus, cum și în considerațiune că mergem către finea anului curent, îmi țin de datoria mea a reflecta la relațiunile mele personale avute până astăzi, de la octombrie 1875 încoace, cu redacțiunea *Gazetei Transilvaniei*, cum și la suma de v.a. fl. 160, ce am luat împrumut în 13 iulie 1877 de la redacțiune¹, și pe care nu o am plătit până astăzi, din cauza edificiului nou, care-mi cauză cu vreo 240 fl. speze mai mari decât prevăzusem.

Precum știți, în decembrie 1875 încheiaserăm trei inși între noi un contract verbal, ca să lucrăm la *Gazeta*, pe lângă honorariu de 1/3 fiecare din venitul neto, ce ar rezulta pe fiecare semestru. Noi acești bătrâni, având în vedere scurtimea vieții și alte întâmplări neprevăzute, în întâi martie 1877, formularăm acelea condițiuni în scris. De atunci văd că unul dintre colaboratori s-a retras cu totul, fără ca să cunosc și eu cauza, dar, în fine, aceasta e treaba dumisale. Eu din partea-mi vă rog, ca să binevoiți 1) a-mi comunica computul veniturilor și cheltuielilor *Gazetei* pe semestrele unu și doi al anului 1877, ca să văd cât mai rămân eu dator să plătesc. 2) Acum, după doi ani și două luni de colaborare, a-mi comunica dacă mai convine sau nu colaborarea mea pe anul viitor. 3) Pe lângă ce condițiuni, 4) pe ce termen. Fiindcă eu am și alte angajamente, cer ca să aveți bunătatea a-mi da la aceste puncte un răspuns precis până în 30 nov. a.c., ca așa să-mi rămână măcar o lună până la anul nou, spre a mă putea regulariza și eu.

Pe lângă care, am onoarea a fi cu toată stimă frățască.

G. Baritiu

Popa L., Gherman M., *Gazeta Transilvaniei* ... în *Cumidava*, X (1977), p. 201.

¹ Vezi supra.

CĂTRE OLIMPIU BARBULOVICI¹

228

Sibiu, 25 mai 1879

Reverendissime domine!

Persecuțiunile repetate la care mă văd espus de un an încoace, atât din partea guvernului, cât și de către unii români fanatici și totodată fără conștiință, carii cer să sparg ziduri de peatră cu capul meu, în săptămânile mai din urmă nu-mi lăsară nici o oară liberă spre a conversa în liniște cu bărbați demni, serioși, înțelepți.

Reverenția voastră ați aflat de bine a mă felicita de ziua mea onomastică în numele dvs., în a prea demnei soții și al venerabilului socru, distinsul Sim[ion] Bocșia², iară eu abia astăzi, după una lună, ajung a vă aduce fierbinte mea mulțumită, cerând totodată și din partea mea grația ceriului pentru îndelungata viață și prosperitate, cum și bucuria deplină în fiii d-voastre.

Precum am zis și în unul din n-rii. *Obs[ervatoriului]*³ felicitările amicilor și binevoitorilor mei îmi veniră ca un balsam sufletesc, tocma pe când guvernul spera să fiu condamnat sub un pretest de nimic, ca pentru crimen laesae Majestatis⁴ iară fanaticul avocat Aron Densușianu, care dorește ca un

¹ Olimpiu Barbulovici, preot și protopop al Giulei (sat Borșa, jud. Cluj), apoi din 1874, după moartea lui D. Coroianu, vicar al Sălajului și președinte al despărțământului *Astrei* din aceeași zonă; a fost organizatorul adunării generale anuale a *Astrei* de la Șimleu Silvaniei, din 4–5 VIII 1878, de când datează și cunoștința sa personală cu Bariț, cel care a prezidat, în lipsa președintelui și vicepreședintelui *Asociațiunii*, I. Bologa și, respectiv, T. Cipariu, lucrările acestei adunări.

² Simion Bocșa, distins și instruit preot și protopop greco-catolic la Lujerdiu și apoi la Meseșenii de Sus, fervent activist cultural local; socrul lui O. Barbulovici.

³ Referire la mulțumirea colectivă adresată de Bariț celor care l-au felicitat cu ocazia zilei sale onomastice în *Observatoriul*.

⁴ Procesul de presă a lui Bariț pentru un articol publicat în 1877 în *Gazetă* în favoarea răniților din războiul pentru independența României s-a judecat în 30 IV 1879 în fața Curții de jurați din Sibiu și s-a finalizat cu achitarea sa.

nebun răsculare, aruncă prin *Gazetă* cu noroi în mine⁵, iară mai apoi tot acolo se apucă alții de la Gherla și Năsăud ca să dea cu noroi în episcop, în câțiva protopopi și asesori consist[oriali], în d-voastră chiar (nr.ii 36 et 37)⁶, iară mie-mi scorniră pe etatea mea că m-au mituit episcopii. Mare depravațiune se manifestă la unii oameni din generațiunea modernă.

Dară să lăsăm acestea că sunt prea neplăcute. Am onoare a fi și subscrie al reverenței voastre cel mai devotat.

G. Baritiu

Vasile Căpâlnian, *Scrisori inedite ...*, în *Revista Arhivelor*, LVII (1980), nr. 1, p. 71.

229

Sibiu, 1/13 iunie 1880

Reverendissime domine!

Epistola reverenței voastre inspirată de sentimentele cele mai călduroase și binevoitoare către mine, de dato 3/V a.c., o am cetit cu multă duiosie, îndată ce m-am întors aici după absența de 65 zile. Îmi cunosc prea bine frățeasca datorie de a vă mulțumi îndată pentru acea aducere aminte la ziua mea onomastică, după ce însă lăsasem pe fiul meu singur la redacțiune¹, mai multe corespondențe care nu aveau a face cu propria redacțiune ci cu persoana, urma firește ca să rămână nerăspunse până la întoarcerea mea.

După câteva zile, îmi veni și invitațiunea de la ex., sa domnul mitropolit al nostru² spre a participa la lucrările senatului Șuluțian³, despre care atinsei câte ceva în nr. de ieri a „Observ(atoriului)”. Acolo mai avurăm și unele afaceri comune, de natură însă de a fi discutate în confidență.

⁵ Bariț face referire aici la articolul *Să ne cunoaștem* al lui Aron Densușianu, publicat în *Gazeta Transilvaniei* XLII (1879), nr. 31 din 19 IV/1 V, în care acesta atacă foarte dur comportamentul politic al redactorului *Observatoriului* începând cu anii 1863–1864.

⁶ Este vorba despre articolul *Din dieceza Gherlei, aprilie 1879*, semnat *Mai mulți preoți gr.-cat.*, din *Gazeta Transilvaniei*, XLII (1879) nr. 36 din 6/18 V și 37 din 10/20 V, în care este condamnată vehement poziția progubernamentală, a episcopului Gherlei, apoi a Oradei, Mihail Pavel.

¹ Redacția ziarului *Observatoriul*.

² Ioan Vancea.

³ Bariț era membru al senatului marii fundațiuni naționale întemeiată de către mitropolitul Șuluțiu, prezidată de urmașul său, Ioan Vancea.

Așa, am întârziat până acum cu aducerea mulțumitei mele fierbinți. Am decis însă în sufletul meu ca să-mi coreg eroarea în alt mod.

On[orate] reverendissime! Pe lângă patru fiice măritate, [am] un singur fiu pe care l-am ținut și la Universitatea din Viena 3 ani și la întreprinderea noastră tehnică 5 ani. El este mâna dreaptă a mea mai în toate ramurile de cunoștințe omenești, câte sunt eu în stare de a le tracta, atât în câmpul literar, cât și în cel politic. După ce a lucrat prea mult și în absența mea, îl trimit ca să vadă și el acele regiuni locuite de români în care vă aflați și conduceți d[omnia] voastră destinele poporului nostru și în acea recreațiune a sa să vă mulțumească în persoană în numele meu pentru atâtea probe de charitate și bunăvoință ce-mi dați, pentru că credeți întru împlinirea datorințelor mele către națiunea și patria noastră.

Fiul meu Ieronim va pleca de aici miercuri, 16 și pe 17, va sta puțin în Blaș, de unde va ajunge cu trenul accelerat pe la 12 oare din noapte la Ciucia, iară de la acea stațiune cred că-și va continua calea cu diligența de poștă până la Șimleu. Și fiindcă eu îi deteiu consiliu ca de acolo să meargă pe Rosalii la Băsești, spre a se prezenta și a face cunoștință cu nobila și amabila familie a generosului nostru confrate, domnul proprietariu George Popp⁴, așa vă rog pe reverența voastră să binevoiți a îndigita fiului meu modul cel mai acomodat de a ajunge acolo.

Dacă este curs regulat al poștei pentru persoane până la Ceu (Sz. Cseh)⁵ va merge cu poșta, iară apoi doară va afla vreun cărăuș din Ceu până la Băsești. De nu, va lua căruța imediat din Șimleu.

Țin foarte mult ca fiu-meu să meargă la Băsești. El a decis a se căsători; eu și mama sa dorim fierbinte a-l vedea căsătorit. El e un june de portări, precum îl veți vedea; nu mi-a făcut nici cea mai mică supărare cu nebunii, care la mulți tineri sunt cam la modă. Fecior sănătos, care și-a făcut și anul de serviciu militar cu toată lauda.

Apoi, dacă doresc să-mi văd fiul căsătorit, vă și descopăr în toată confidența frățască cum că aş dori ca fiica d-lui G. Popp⁶ să fie și fiica mea. Aceasta însă depinde numai de la simpatiile reciproce ale tinerilor și părinților le rămâne numai a le da un consiliu blând.

⁴ George Pop de Băsești (1835–1919), cunoscut om politic, deputat în parlamentul maghiar, membru al Comitetului central al PNR, condamnat în procesul Memorandului, președintele Adunării naționale de la Alba Iulia din 1 XII 1918.

⁵ Cehu Silvaniei, oraș, jud. Sălaj.

⁶ Elena Pop, fiica lui G. Pop de Băsești se va căsători cu avocatul din Deva, Francisc Hossu-Longin.

Nici eu, nici fiu meu nu punem temeiul principal pe averi mari, pe nu știu ce dotă strălucită. Amoarea părintească de o parte și de alta, cum și amoarea lor reciprocă și activitatea lor, vor fi dota cea mai sigură.

Sper că dl. G. Popp se va întoarce pe Rosalii de la B[uda]Pesta.

Cerându-vă scuzele mele pentru că v-am întreținut cu afaceri de ale mele familiare, stând însă gata la orice serviciu reciproc, salutând totodată pe doamna, soția d[omniei] voastre, a cărei ospitalitate din a[nul] 1878 îmi este neuitată, sunt al reverendissimei voastre totdeauna devotat

Ge. Baritiu

Vasile Căpâlnean, *Scrisori inedite ...* în *Revista Arhivelor*, LVII (1980), nr. 1, p. 71-72.

230

Sibiu, 10 februarie 1881

Reverendissime domine!

Aveți toată dreptatea să fiți supărat pe mine și pe fiu-meu pentru atâta neglijență și neobservare a legilor de bunăcuviință, dară nici eu nu am pățit una ca aceasta, de nu mai știu câți ani vor fi. În loc de orice scuse, vă aduc la cunoștință numai următoarele împrejurări.

De la 20 octombrie a. tr. fiu-meu nu mai este lângă mine, ci se află aplicat la institutul „Albina” în locul secretarului care a emigrat în România și în locul altui coleg care e tot bolnav, prin urmare el ese de la mine dem[ineață] la 8, se înfundă în Cămară până la 2 ore d.a., continuă de la 4 până la 6, când vine acasă este cum zic jucătorii: șah-mat.

Și totuși Ieronim v-a scris; a comis însă eroarea din anul trecut la o altă epistolă, că a pus pe epistolă numai românește Șimleu; urmarea fu că scrisoarea se preumblă pe la Șemlinu și se întoarce într-un târziu cu nota poștei: Ismeretlen. Visza¹. Eu îi zisem ca să pună numele locului și ungurește, cu atât mai vârtos că știm cu toții ce oameni sunt la poștă. A uitat.

Încât pentru mine, de la octombrie, de când colegul meu Hodoș căzuse la pat, pentru ca nici să se mai scoale², pe lângă celelalte afaceri ale mele particulare, au rămas toate ale *Asociațiunei*, cu restanțe cu tot, numai asupra mea; mi s-a mai adaos și redacțiunea „Transilvaniei” și apoi, pe de-asupra, cum zice românul, ca pupăza pe colac, o afurisită luptă cât pe față, cât mai

¹ Retur. Adresant necunoscut.

² Iosif Hodoș, al doilea secretar al Astrei, a decedat în decembrie 1880 la Sibiu.

mult suterană cu partida „*Telegrafului român*“ la care, acumă se alătură și *Gazeta Transilvaniei*, făcându-se organ al Șiașunienilor din Brașov, după cum mă asigură de acolo un bărbat preanonabil de ai noștri, funcționar de confesiune gr. catolică.

În tot răstimpul acesta de aproape 5 luni ajunsesem ca să curm corespondența chiar cu membrii familiei mele, abia putând îngriji de biata fiia-mea cea văduvă, rămasă cu trei prunci la Orăștie³, unde bărbatu-său fusese funcționar la magistratura de acolo.

Butoiul cu vin l-am primit îndată la 5 zile după primirea preastimatei d[omniei] voastre scrisori din 21 decembrie st[il] vechiu. Până să apuc a-l scoate din magazin de la ...[indescifrabil] tocma pe atunci dete un ger cumplit, vinul prinse pe de-asupra prin pregiur ceva scoară de ghiată; l-am tras curând în alt butoiu. Din ce-a fost bun și plăcut la beute din natura sa, prin acea ușoară înghețatură se făcu și mai minunat, căci apa înghețată a rămas firește la o parte, dar și pe aceea o avu cine să o bea, muncitorii bătându-se pe ea.

Așa vinul cu care ați binevoit a mă onora este astăzi un vin ce se zice desecat, din care eu nu poc bea decât cel mult 1 1/2 pahar. Dacă beau ceva mai mult nu-mi face altceva decât mă adoarme. Îl mai am ș, că mi-l țin ca de medicină să beau din el numai la prânz, seara mai rar. Și sunt cam egoist în acest punct, nu prea îl împart cu alții. Numai cu dn. b[aron] Ursu⁴ rivalizăm, că fiind vecini, petrecem de multe ori seara, amândoi, mai mult la domnia sa căci e mai liniște. Apoi fratele și amicul Bologa⁵ își laudă un vin bun al său, care însă este foc de tare și cam greu.

Așa, d-voastră, reverendissime, prin acel prezent, mie cu totul neașteptat, pe lângă ce-mi deterăți un mijloc de restaurarea poterilor la bătrânețe, îmi făcurăți și ocasiunea de a rivalisa și eu cu vinarii noștri diletanți.

Pentru ca să poci remite butoiul cât mai curând, aș dori să știu la cine anume să-l adresez din Ciucea; dealtmentrea voi întreba la gara de aici, nu cumva le este cunoscută adresa speditorului din gara de la Ciucea și dacă este om de omenie.

Cerându-vă din nou scuzele pentru atâta întârziere a mea și mulțumindu-vă încă odată pentru prețiosul dar, sunt al reverendissimei voastre cel mai devotat amic.

Ge. Baritiu

Vasile Căpâlnear, *Scrisori inedite*, în *Revista Arhivelor*, LVII (1980), nr. 1, p. 72–73.

³ Aurelia, căsătorită cu Alexandru Vlad.

⁴ Baronul David Urs de Marginea (1816–1897), ofițer în regimentul I grăniceresc român care s-a distins în războiul austro-franco-piemontez, după care a primit titlul de baron și înaintat la gradul de colonel; membru fondator al Astrei, după pensionare fervent activist cultural.

⁵ Iacob Bologa.

Braşov, 1 martiu 1885

Reverendissime domine!

Vă mulţămesc din suflet, în numele meu şi al unor amici intimi ai mei din Sibiu, pentru cuprinsul amabilei scrisori din 20/II.

Este regulă generală a institutelor de bani şi a comerului a observa în cele mai multe afaceri, şi dacă s-ar putea în toate, strictul secret, bunăoară, ca strategie. Natura comerului cere aşa. *Albina* este foarte tare luată la ochi şi pândită, iară de 3 luni încoace ziarle din Cluş sbeară asupra ei ca din ţeapă, mult mai tare decât asupra jidovilor¹.

De vreo trei ani au început să ceară mulţi gentry bani de la ea. De vreo 2 luni însă nu se dă mai la niciunul. Dară ce e drept, moşii se cumpără atunci când ele vin la tobă şi mai întotdeauna când vine câte o comună întreagă sau o frunte de oameni din comună şi zic: „Mariia sa au sărăcit, i se vinde moşia, voim să o cumpărăm noi, să ne dea *Albina* bani de 20–25 de ani, căci ia hipoteca triplă“.

Operaţiuni de acestea se fac şi *Albina* le ţine de cele mai salutare din toate punctele de vedere². Da, este un război economic acesta, pe care trebuie să-l portăm din toate puterile, în tot cuprinsul ţării, dacă voim să mai existăm şi să avem în adevăr patria noastră...

În 26 martie se va ţine adunarea gener[ală] XII la „*Albina*“ şi cred că dividendă va fi iarăşi 10 %. Acţiunile sale sunt urcate cu 30 % peste al pari; iară din scrisurile sale fonciare, în loc de valoare până la 200.000 fl. cum se calculase la început³, sunt vândute la peste 400.000, din cauza că au hipotecă triplă şi dau 6 %. Din aceste cauze răcnetele se vor înnoi pe la Cluş şi pe airea.

¹ Banca *Albina*, cea mai puternică instituţie de credit românească din Transilvania şi una dintre marile bănci provinciale din Monarhia austro-ungară, a fost supusă, cu deosebire după 1884 când ea încopo să acorde credite cambiale cu acoperire ipotecară, unor permanente atacuri nu numai ale presei proguvernamentale maghiare ci chiar şi în cadrul parlamentului, fiind acuzată permanent de erodarea proprietăţii funciare maghiare în beneficiul românilor.

² Nu cunoaştem o totalizare a transferurilor de proprietăţi funciare de la maghiari la români realizate de *Albina* în anul 1884 dar se ştie că în perioada anilor 1880–1891 şi 1895–1899 ea a achiziţionat, direct sau prin intermediari, din licitarea moşiilor, cca. 22.000 jug., transferate prin creditările ei proprietarilor români.

³ Valoarea înscrisurilor funciare emise de *Albina* în 1885 pe baza unor credite ipotecare a fost, în realitate, după primul istoric al acestei bănci, Nicolae N. Petra, de 972.000 fl., de 5 ori mai mare decât în 1880. Dobânda lor era într-adevăr de 6 %, cum scrie Bariţ, membru al consiliului de conducere al băncii.

Această spre frățeasca informațiune, în preziua plecării în o țară mai călduroasă, pe vreo lună de zile.

Al reverendissimei voastre cel mai devotat

G. Baritiu

Vasile Căpâlnean, *Scrisori inedite...*, în *Revista Arhivelor*, LVII (1980), nr. 1, p. 73.

232

Sibiu, în 22/10 nov. 1885

Reverendissime domine vicar foraneu!

Adresa, pre cât de frumoasă și elocventă, pe atâta și neașteptată pentru mine, subscrisă de către șaiszeci de bărbați eminenți din regiunea Silvaniei, însoțită de comitiva reverenței voastre, din 21 august a.c., îmi impunea mie stricta datorință de a-mi descoperi la moment mulțiamita mea fierbinte către acela corp nobil și generos preste tot și către fiecare binevoitor al meu în parte. Dacă eu am întârziat așa de mult cu împlinirea acestei îndatorințe sacre, mă rog, reverendissime domine, ca să fiu escusat înaintea d-voastră și a celorlalți domni subscriitori, mai întâi cu împregiurarea că eu de la începutul lunii august am absentat opt săptămâni de la Sibiu, unde m-am întors numai pe octombrie din misiunea dată mie de către Academia Română cu scopu de a mai aduna documente istorice pentru istoria noastră și a patriei¹.

După reîntoarcerea mea, văzând că s-au luat măsuri de confiscarea scrisorilor eșite din pene românești, care au stat și până acuma în disgrație la cei de la putere, am crezut că este bine să curm orice corespondență chiar și cu frățânii mei, nu că doară m-aș teme vreodată de coprinsul scrisorilor mele, dar mă revoltă ideea de spionagiu și de furtul scrisorilor mele, pe care nu le trimit pentru spioni ci pentru consângeni, amici și cunoscuți.

Aveam cauză să presupun, în mijlocul furiilor din septembrie și octombrie², confiscarea răspunsului meu către d-voastră, cu atât mai vârtos cu cât domniile voastre ați manifestat chiar și prin presa periodică curagiu de cetățeni liberi, felicitând pe un om dintre cei mai disgrațiați în epoca presentă.

¹ Referire la deplasarea de studii făcută de Bariț la arhivele de la Budapesta și Viena.

² Bariț se referă aici, între altele, și la procesele de presă intentate de către autoritățile maghiare ziarelor *Tribuna* și *Observatoriul*, procese aflate atunci pe agenda Curții cu jurați din Sibiu.

Acum însă, după ce mi se pare că paroxismul se va fi mai stâmpărat, vin ca să-mi descoper cea mai sinceră recunoștință a mea pentru încurajarea ce ați binevoit a-mi face pentru restul vieții mele întru continuarea laborei ce se cere încă cel puțin pe o generațiune întreagă, spre a emancipa pe acest popor nefericit, demn de o soarte neasemănat mai bună, din servitutea neștiinței și a-l scoate la lumina libertății drept înțelese, care corespunde totodată adevăratului spirit al Evangheliei lui Isus Christos, în care asupritorii națiunii românești nu cred și n-au crezut niciodată, ceea ce se cunoaște din faptele lor.

Omnis bonus laudis cupidus³, cu toate acestea vă asigur, ilustri domni și frați, că laudele cu care ați binevoit a mă întâmpina prin generoasa d-voastră adresă am să le împart cu un mare număr de bărbați dintre contemporanii mei, fără a căror colaborare, mai ales în zilele de grea cumpănă, precum și acestea de acuma, orice român încă pe atâta de zelos ar fi trebuit să îngenunche și renunța la deșarta labore de [a] semăna sămânță oricât de bună, aruncată însă pe lespede de peatră, alături de drumurilor, pentru paseri sau între spini și polomidă.

Așadară, mă rog ca doioasa mea mulțămită ce vă aduc din afundul animei mele să binevoiți totodată a o primi și în numele colaboratorilor contemporani, de la acel ce are onoarea a se subscrie al domniilor voastre cel mai devotat frate și servitor

George Baritiu

Vasile Căpâlnear, *Scrisori inedite...*, în *Revista Arhivelor*, LVII (1980), nr. 1, p. 74.

233

Brașov, 4 februarie 1886

Reverendissime domine vicar!

Scrisoarea reverendissimei voastre din 11 ian., amicală și mult simpatice, ca totdeauna, mi se înaintase de la Sibiu aici unde am fost foarte ocupat în aceste două luni cu afacerile mele familiare și respective cu regularea modestei heredități între mine și ai mei¹, și unde mai am să petrec numai puține zile până ce mă voi putea întoarce la Sibiu, unde mă așteaptă amicii

³ Toți cei buni sunt doritori de laude.

¹ Referire la decesul, survenit la 2 XII 1885, a soției.

mei în aceste zile de cercări nouă, în fața căroră de nu vom pune toți cei buni umăr la umăr, urmările pot să devină foarte tragice pentru noi.

Am întârziat prețuroasă cu aducerea mulțumitei mele fierbinți pentru frățestele felicitări, cu care ați binevoit a mă surprinde și în anul acesta cu ocaziunea succederii lui în locul celui vechi; dară tocma pentru aceea nu voi să plec de aici până nu-mi împlinesc această datorie, cu atât mai obligatoare și mai plăcută de la un bărbat ca reverenția voastră, pătruns de mult de importanța vitală a cauzei noastre, atât naționale, cât și bisericești, în al cărui serviciu mă pusesem și eu, îndemnat de exemplele avute în bărbații din veacul anterior, carii spărseseră drumul între greutăți fără număr, precum și îmbărbătați de cuvintele S. Evanghelii, care ne asigură că nu toată sămânța cade între petrii, nici alături de drumului, ca să o apuce paserile, ci că și răsare din trânele și ajung a se coace.

Mulțumindu-vă demn, vă rog ca să primiți din partea-mi aceleași voturi fierbinți pentru viața fericită și cât mai îndelungată, de la al reverenției voastre cel mai devotat

G. Baritiu

Vasile Căpâlnean, *Scrisori inedite...*, în *Revista Arhivelor*, LVII (1980), nr. 1, p. 74-75.

CĂTRE IACOB COSTACHE NEGRUZZI

234

București, 23 mart. 1880

Domnule coleg!

D-nii membri al Comisiunei de 9 membri cari au să censureze cărțile intrate la concurs¹, adunându-se astăzi după ședință, în număr de 7, au decis ca să ție ședință mâne la 9 oare demineăta, în care vor să dea citire la opt raporturi câte au intrat până astăzi și eu cred că până mâne vor mai intra trei. Așa, vă rog ca, dacă vă este prin putință, să binevoiți a participa la aceea ședință.

Salutare frăiească

Gh. Baritiu

I.E. Torouțiu, Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, București, 1931, p. 179.

¹ Premiile anuale ale Academiei Române se acordau pe baza unor referate pentru fiecare lucrare în parte, venite din partea membrilor activi din secția respectivă.

CĂTRE DR. IOAN RAȚIU

235

Brașov, 28 martie 1880

Iubite amice!

Manuscriptul d-tale, al 2-lea, din 23, l-am primit tot aici, astăzi, duminică¹. Într-accea, d-ta vei fi primit cele două scrisori ale mele. Nu mai am când să traduc proiectul în românește. Am luat operatul cu mine preste plai² și îl voi remite de acolo la Sibiu. Până atunci, fiu-meu are materie de prisos, numai lectori de ar avea pentru cestiuni de natura acesteia, cum are pentru știri diverse și alte secături³.

Eu încă zic, ca fratele Partenie⁴ de la Sibiu, ca acest memorial de jurisconsulți să nu aibă caracter pronunțat național, ci din contra, să vă folosiți de stratagema, cum se folosesc tiranii noștri la toate ocaziunile, să vorbiți în numele sau în interesul clasei asuprite, fără distincțiune de naționalitate, arătând că idealul vostru este dreptul, e humanitatea, e adevăratul patriotism, că nu sunteți români egoiști.

Unde să înaintați memorialul? D-ta îmi cunoști opiniunile mele constitut[u]ționale. Eu abhorrez absolutismul, urăsc din suflet pseudoconstituționalismul, nu voi nici să văz în monarch o păpușe, un automat, căruia să i

¹ Este vorba despre proiectul memoriului juriștilor români din Ungaria privind dezbaterile din parlamentul maghiar asupra legii referitoare la comasarea suprafețelor agricole. Proiectul lui Rațiu, definitivat într-o conferință a avocaților români și semnat de 29 dintre aceștia, va fi publicat în presa românească și de către Partenie Cosma în broșura: *Regularea de posesiune în Transilvania și părțile adnexe*, Sibiu, 1880.

² Referire la călătoria lui Bariț la București pentru participarea la sesiunea *Academiei Române*.

³ Ieronim Bariț era cel care făcea cea mai mare parte a muncii de redacție a ziarului *Observatorul*.

⁴ Partenie Cosma (1837–1923), om politic, publicist, director al băncii *Albina*.

se facă salariu de 8–9 milioane numai ca să subscrie acte bune-rele, dreptene-drepte; îi recunosc și atributul de unul din factorii legislațiunei. Am, ori nu încredere într-însul, dară tot îi cred mai mult decât la majoritățile actuale parlamentare a căror fide dignitate stă la mine a 20-a sub nulla. Așa eu sunt de părere că, numai să puteți, să înaintați memoriul la monarch. La Europa nicidecum; până atunci trebuie să mai treacă timp. Știu că aceasta opiniune nu va plăcea la mulți și va învinge cealaltă, ca să mergeți la Dieta⁵ cu ea. Mergeți unde veți afla cu cale, numai mergeți curând, uniți, uniți în cugete și simțiri și rezoluți; dară vă folosiți și de presa străină.

Dacă veți decide în Dietă, de frică ca să nu turbați pe chauviniști, apoi zice fratele Iosif⁶ să-i dați forma de petițiune.

Avete amici,

Georgiu

Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, în: *Dr. Ioan Rațiu...*, p. 48–49.

236

Sibiu, 26 oct. 1882

Iubite amice!

Pe lângă că voiesc să te asigur de primirea frățieștii d-tale scrisori de ieri, aflu necesar a-ți mai face cunoscute unele împrejurări mai proaspete.

Nu știu ce le-a venit, căci astăzi în „Telegraful Român“ memorialul¹ [este] *anunțat* că se află de vânzare publică sub condițiunile cutare și încă în trei limbi. Așa să fie. Textul german e aproape gata și sper ca în 14 zile va fi legat, încai o parte din el. Cel unguresc mai târziu, din cauza interzicteii traducerii.

Alaltăieri d-n. Babeș², înainte de a se depărta de aici, a încins o dispută fierbinte la masa mitropolitului³ asupra memorialului, în care, mitropolitul, vorbindu-i cu ironie multă, l-a iritat și mai tare, anume după ce preasfinția sa

⁵ Parlamentul maghiar.

⁶ Iosif Hodoș.

¹ *Memorialul compus și publicat din însărcinarea Conferinței generale a reprezentanților alegători români adunați la Sibiu în zilele de 12, 13 și 14 mai st. n. 1881*, Sibiu, 1882.

² Vincențiu Babeș.

³ Miron Romanul (1828–1898), episcop al Aradului, apoi mitropolit la Sibiu între 1874–1898.

îi zise că dacă nu-i place memorialul, de ce a participat la censurarea lui, de ce nu s-a retras, precum ar fi făcut preasfinția sa.

Dealtmintea, d-n. Babeș, a vorbit mai departe în folosul epistolei sale din... nr. 82.

D-ta îmi zici că de ce m-am retras din comitet⁴; iar eu zic și am zis că pentru mine a fost oră blestemată aceea în care am intrat și cu atât mai blestemată aceea, din 23 decembrie 1881, când am alunecat să primesc compunerea Memorialului *lepădat* de Babeș. Te rog să iei în revistă pe oamenii buni cu cari steteam aici în acest fragment de comitet și relațiunile *personale*, anume de la trei.

Se nu rămân de poștă.

Salutare frățească,

Georgie

Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, *op. cit.*, p. 50–51.

237

Sibiu, 15 nov. 1885

Domnule și chare amice!

Vă mulțumesc pentru știrea ce binevoirați a-mi împărtăși, domnia ta¹ și nepotu Medanu², despre retragerea cumpărătorilor pădurei mele. Cu ocaziunea parastasului făcut la mormintele părinților mei dedesem mâna și băusem „aldămașiul“ cu ei, după ce am stabilit condițiunile, față cu mai mulți martori; a rămas numai ca să facă contractul și în scris cu nepotul Simion³. Mie însă îmi spunea de atunci un instinct, că acei oameni nu se vor ținea de cuvânt, dacă nu le iau o arvună sănătoasă. Aproape doi ani mă purtaseră cu vorba goală. Eu vândusem acea pădure în anul 1877 spre tăiat, prin frate-meu Alexandru, în preț de preste 300 florini. Iată că, după vreo doi ani, iar s-ar

⁴ Comitetul de conducere al P.N.R.

¹ Referire la scrisoarea lui Rațiu din 8 XI 1865 privind vânzarea pădurii lui Bariț din Petreștii de Mijloc numită *La Petricica* și *Dealul Pietrii*, pădure a cărui lemn a fost vândut cu suma de 300 fl. ; textul în: Keith Hitchins, Liviu Maior, *Correspondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu (1861–1892)*, Cluj, 1970, p. 240.

² Paul Medan, arhivar în Turda căsătorit cu una din fiicele fratelui lui Bariț, Alexandru, preot în Filea de Jos, mort în 1883.

³ Simion Pop, protopop, nepot al lui Bariț.

putea vinde așa, ca locul tot să-mi rămână mie, și așa acum stau în cumpănă, să o vând sau să o mai țin. Cei doi concurenți de astă-vară o spusese înaintea, că lor nu le păsa atâta de pădure, cât mai vârtos de pășune. Sunt foarte nepricepuți acei oameni. De vor estermine pădurea de pre dealul acela, nici pășune nu vor mai vedea cu ochii lor. Se pare că le-a explicat cineva că legea nouă nu-i lasă ca să lazuiască. Bine a făcut cine i-a învățat.

Dacă Șandru Ioanu cu fiii⁴ săi voiește să-mi cumpere pădurea de vecie, condițiunea este tot a celorlalți doi, adică prețul rotund 500 florini v.a. și, fiindcă nu mai voi să fiu purtat de nimeni cu vorbe goale, adaug condițiunea, că la încheierea târgului să numere înainte 100 florini v.a., ca arvună, așa că, dacă nu se va ținea de contract, să piardă arvuna. Intabularea pe numele lui Șandru I. să se facă numai când va număra prețul întreg, adică în 1 martie st.n. 1886. Șandru de va primi aceste condițiuni, să-mi facă cunoscut prin cineva, în scris, în termen de 2 săptămâni ca să mă știu întocmai și eu, căci am să închei învoiala nouă cu pădurarul, dacă nu voi vinde pădurea, iar dacă se va vinde, să mă scutesc pe viitor de contribuțiune. Se poate și aceea ca să o public de vânzare în Turda și aicea.

Una din condițiunile puse celorlalți doi o uitasem: speșele intabulării are să le poarte cumpărătorul. Ei s-au învoit, știind bine că partea cea mai mare a prețului au să o scoată din tăiatul pădurei, așa că locul să le rămână aproape în dar.

Să trecem peste această afacere prozaică la altele de ale noastre.

Dumneata mă întrebi de sănătate. Îți mulțumesc din inimă. Eu sunt bine; călătoria prin Banat și Ungaria m-a recreat, cu atât mai mult, că nicăiri nu am aflat oameni descurajați, precum am fost presupus eu de acasă. Din contra, m-au surprins în mod cu totul neașteptat fețele hilare, de ex. în Caransebeș, Reșița, Bocșia, Temișioara etc., chiar și la Oradia i-am aflat mai veseli. Oamenii noștri râdeau dintr-odată de două nebunii, irredenta și culturegylet⁵, două bastarde ale creierilor aprinși, născute pentru vreă casă de sănătate.

Astăzi două săptămâni, plecasem la Blaș, unde steterăm până miercuri în afacerile Fundațiunei Șiułujiane⁶. *Am avut și acolo multe ore plăcute. Instituțiile nouă și bărbătească lor conducere făcea să ni se împlie pieptul, iar mai vârtos dispozițiunea sufletească a mitropolitului⁷ nostru m-a surprins în modul cel mai plăcut. Pare că ar fi fost un alt farmec: era numai voia bună; se poate că și Karlsbad i-a făcut bine. Râdea și excelența sa de cele nebunii omenești.*

⁴ Locuitori din Petreștii de Mijloc.

⁵ Societate culturală.

⁶ Bariș era unul dintre membrii senatului marii fundațiuni întemeiate de mitropolitul Șuluțiu pentru sprijinirea văduvelor și orfanilor preoților uniți și pentru acordarea de burse.

⁷ Ioan Vancea.

Îmi vine să compar pe români cu nukul, pe care cât este bătut mai tare toamna, cu atât îl vezi mai rodit la anul. Nici-o lovitură nu-i descurajează. Dară a propoz! Văzui și minune că *Ellenzék*⁸ dorește să reapece frânele Rațiu și Barițiu! Aha, de aceea dedeși d-ta titula de *méltosagos*, era bine se fi adaos *méltosagos opinkai*⁹ etc.

Zic și eu, aș dori, să ne vedem, sau la d-voastră, sau aici. Ar fi timpul ca să mai convenim odată și în Comitetul electoral; mi s-au lungit însă unele piedici grele în cale ca să nu poci convoca precum ne înțăleseserăm și cu fratele Georgie de la Băsești în Gherla. Între alte fatalități, pre cât timp am fost eu dus de aici opt septemani, d-nul Trombițaș¹⁰, membru și secretar, s-a bolnăvit atât de greu și periculos, încât chiar până astăzi suntem foarte îngrijați de viața lui. Dânsul nu mai scuipă, ci varsă sânge și orice vorbire îi este strict oprită de către medici. Apoi, după moartea repenina a lui Vis. Roman⁸, la care se aflau ratiotiniile Comitetului și alte acte, am pus să le aleagă pe acestea o comisiune și, deocamdată, până la ședință să le conserve secretariul¹¹, când iată că se bolnăvește și acesta de moarte. În zilele din urmă intraseră la Roman ceva bani pe actele conferinței, pe care el nu apucase a-i înregistra și așa, după catastrofa venită preste familia lui¹², acei bani — ceva preste 100 florini — sunt pierduți! Din multele speze făcute cu tipărituri mai sunt a se plăti preste 200 florini, cum și alte conturi mai mici; infestat de către tipografi în calitatea mea, vezi doamne, de președinte al clubului electoral, în săptămâna trecută declarai în scris că mă oblig eu a plăti tot în 1 decembrie a.c. Atâta ne-ar trebui, să ne prăjească cineva nasul pe la judecată pentru datorii de acestea. Să mă ferească Dumnezeu, dau tot ce am ca să scap.

Avem să alegem și un alt membru în locul lui Visarion. Eu însă aș crede să mai amânăm convocarea d-voastră, până le vor mai trece frigurile de irredentă și să vedem ce se alege de morbul bietului Ananie. Oh, cum aș veni eu la d-voastră, dar mai aflați și altă împregiurare, că eu și fratele Iacob¹³ fuserăm însărcinați de către Comitet cu misiunea de a pleca la cerșite pentru școala și internatul de fete¹⁴; spun drept că-mi este necaz că ne fac silă tocmai nouă celor mai bătrâni, tocma în cap de iarnă, ca să ne dăm pielea popii cine știe în ce cătun al Daciei vechi. De altmintea, precum cerșesc grafii și baronii pentru cultura cea foarte problematică, vom cerca și noi. Atâta

⁸ *Ellenzék*; cotidian politic, economic, social apărut la Cluj în 1880, sub redacția lui Bartha Miklós.

⁹ Preaonorată opinkă.

¹⁰ Anania Trombițaș.

¹¹ Partenie Cosma.

¹² Visarion Roman a lăsat după moarte datorii mari

¹³ Iacob Bologa.

¹⁴ Școala civilă de fete de la Sibiu cu caracter gimnazial deschisă la 15 IX 1886.

numai că acest talent ne lipsește cu totul și nu dăm preste niște franciscani, ca să-i luăm împrumut pe câteva săptămâni.

Pentru mine, special, mai este și altă predică familiară, care-mi adaugă la grijile mele în gradul suprem. Nevasta mea a dat în hidropică, de care a murit și frate-său înainte cu doi ani. Medicul zice că poate să mai trăiască așa 6–7 luni și 1 an¹⁵; grija însă este cu atât mai mare și datorința mea de a sta mai mult în Brașiov, decât în Sibiu. Deocamdată, rămân tot aici, afară numai dacă mi-ar veni un telegram urgent de la Brașiov, atunci însă am să vă fac cunoscut.

Măine scriu și la ceilalți trei membri externi: G. Popp, V. Babeș, Aur. Murășianu, ca să-i întreb când vor să fie convocați, precum și ca încai pentru esemplarele din actele conferinței să adune măcar câte 10 florini.

Avui noroc că astăzi este duminică, în care nu ieșii din casă, din cauza unui catar și așa îți plății cu patru pagini mănjite pentru rangul de mēltosagos.

Iacă numai una: scrisoarea lui Trefort¹⁶ ați citit-o? Ați fi mai crezut să ajungem și până acilea?

Sărutare de mână cocoanei d-tale și dorința de a-i aduce în persoană știri personale de la Galați. Când voi veni la d-tră, am să aduc și actele bravului nostru frate Vladuțiu, căci până atunci am să le folosesc cu bun rezultat.

Frate și amic iubitor,

Georgie

Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, *op. cit.*, , p. 51–54.

238

[Sibiu, 17 iun. 1886]

Preastimate domnule și amice!

În urma unei înțelegeri confidentiale avute în 3/15 ale lunii curente între cei patru membri ai Comitetului nostru electoral câți se mai află în viață, la Sibiu, am luat de la d-lor însărcinarea de a vă convoca și pe d-voastră membrii din afară¹ la o ședință pe sâmbătă în 14/26 iunie anul curent. Convenirea ne va fi în locuința mea, strada Ureziului, nr. 25, etajul 1.

¹⁵ Maria Bariț, născută Velisar, va deceda la 2 XII 1885.

¹⁶ Trefort Ágoston (1817–1888), ministrul maghiar al Cultelor și Instrucțiunii publice între 1872–1888.

¹ Membrii dinafara Sibiului ai Comitetului de conducere al P.N.R. erau: Vicențiu Babeș, Coriolan Brediceanu, Iuliu Coroianu, Aurel Mureșan, Gh. Pop de Băsești și Ioan

Obiectele consultațiunei vor fi punctele cuprinse în adresa mea pe care avusesem onoare a vi-o trimite la toți în nov. 1885, cum și altele ce veți afla dv. cu cale a da în discuțiune, anume între împrejurările actuale triste și critice, când și domnii colegi din Sibiu, reflectând la ținerea congresului tocma acum, doresc să fim cu discrețiune posibilă, ca nu cumva se li se caute nod în papură. Eu unul sunt îngrijat și de alegerea noilor membri în locul celor repausați; aş dori dară să aflăm doi membri cât s-ar putea independenți din toate punctele de vedere.

Te rog ca, dacă numai se poate, se vii pe ziua sus-numită. Eu prepar tot materialul, pentru ca până în următoarea zi, duminică, să fim gata cu toate. D-nul Babeş este mai de mult în Sibiu. Eu plec de aici preste 4 zile.

La revedere fericită.

Al d-tale frate devotat,

G. Baritiu²

Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, *op. cit.*, p. 55–56.

239

1887 mai 20, Sibiu

Domnule și preastimate amice!

Sunt decis să merg la Turda și de acolo, după ce voi pune în lucrare reparaturile la Petridu¹, am să trec, pe vreo 4–5 zile, la Cluj, cu scopul meu principale ca să studiez mai de aproape muzeul² în toate părțile lui și apoi să scriu despre el pentru *Academie*. Doresc să plec de aici înainte de Rusaliile noastre, care cad în 5 iunie, însă sub condițiune dacă d-ta vei fi în acelea zile acasă. În casu contrar eu aş putea pleca de aici și pe la 31 mai. Mă rog să binevoiești a mă încunoștinția prin o carte de corespondență, dacă între Rusalii, adică de la 31 mai până în 7 iunie, inclusiv, poți se fii acasă, sau că vei absenta în afaceri. Primind răspunsul d-tale, eu nu voi lipsi a numi ziua fixă în care voi ajunge la gara de la Gyeres³.

Nu știu bunul și bravul nostru frate P. Medanu⁴ este în Turda sau iarăși la Măieran, căci supărarea în familia sa este foarte mare, iar eu de la 15 martie

² Datarea scrisorii s-a făcut după ștampila poștei.

¹ Petreștii de Mijloc, sat. com. Petreștii de Jos, jud. Cluj.

² Erdély Muzeum, întemeiat în 1859.

³ Câmpia Turzii, oraș, jud. Cluj.

⁴ Paul Medan, arhivar la Turda, nepotul prin alianță a lui Barit.

nu mai am nici-o știre despre starea soției sale. Cu toate acestea-i adresez astăzi o scrisoare la Turda; doară va fi încredințat pe cineva ca să-i înainteze scrisorile care-i vin la locul unde va fi petrecând și nu le va lăsa ca să facă câte 9–10 zile în loc, precum se întâmplase cu a mea, cea de a întâia, adresată parochului Bene, iară alta, din 8 decembrie, a lui Medanu către mine pierise și pierită a rămas.

Omnia reliqua coram.

Cel mai devotaț.

G. Baritiu⁵

Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, *op. cit.*, București, 1994, p. 56.

240

Sibiu, 13/1 ianuarie 1889

Preaonoraților domni dr. Ioan Rațiu și Iuliu Coroianu, în Turda și Cluș

Cunoscut este la toți foștii 135 membri ai Conferinței electorale române, ținute în mai 1887, că aceea, după debateri serioase de trei zile, în ședințe plenare și în comisii de 30 membri, în 9 mai a votat, în unanimitate, rezoluția sa relativă la dreptul electoral și la multe năpăstuiți grele căzute asupra poporului românesc locuitor în două țări ale Coroanei sfântului Ștefan. În punctul 4 al acelei rezoluțiuni, Comitetul ales de către acea conferință fu însărcinat, ca să cuprindă într-un memorial bine motivat și explicat cu temeiuri luate din *starea actuală* a lucrurilor, toate cauzele pentru care acest popor nefericit nu poate ajunge la folosirea drepturilor competente lui, nu numai în puterea legilor rațiunei, ci nici chiar în sensul legilor pozitive existente.

Conform aceluiași punct din rezoluțiune, comitetul are să aducă memorialul „în numele Conferinței, prin mijlocirea unei deputațiuni, la preainalta cunoștință a Coroanei, în scopul de a fi apreciată după cum merită ea și nu după cum o denunță contrarii”.

În punctul 5 al rezoluțiunei, Comitetului i se impune grija „ca să facă între marginile trase de legi tot ce va afla de lipsă și folositor, atât cu privire la alegerile dietale, cât și față cu alegerile municipale, și peste tot întru apărarea cauzei române naționale și pentru luminarea opiniei publice în țară și în afară”.

⁵ Răspunsul pozitiv al lui Rațiu, din 25 V 1887, în: Keith Hitchins, Liviu Maior, *Corespondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu, 1861–1892*, Cluj, 1970, p. 242.

Preste acestea, Comitetul a luat asupra-și încă și publicarea în carte separată a actelor Conferinței; iar la timpul său, după înaintarea memorandumului, tipărirea acestuia.

În ședința sa din 30 august 1887, Comitetul denumise doi referenți ca redactori ai memorandumului¹. Acel operat, mare și greu, este, precum știți, gata de a fi înaintat.

Toate aceste lucrări însă cer speze, fără de care nu se poate face nici un pas înainte. Celor 11 membri ai Comitetului, aleși din diverse ținuturi ale țării, le este prea de ajuns cu spesele călătoriei și cu pierderea timpului prețios de la alte afaceri ale lor; rămâne ca să mai tragă și alții la greu.

Eu știu bine că oamenii nu dau bucurosi bani „pe politica“, dar apoi nici să nu aștepte în veci „rezultate politice“.

De altă parte, sunt și eu convins, ca și d-voastră, că se mai află mulți români cari cred în imortalitatea elementului român întocmai precum cred în imortalitatea sufletului lor, prin urmare că spesele care se fac pentru emanciparea noastră națională nu sunt pierdute; mai curând sau mai târziu ele vor fructifica, desigur.

Cumpănind bine toate acestea împregiurări, sunteți rugați și domniile voastre, cu toată onoarea, și auctorisați, în numele Comitetului, ca pre lângă largile cunoștințe de oameni care vă este proprie, să binevoiți a face apel la patriotismul cunoscuților și amicilor d-voastră spre scopurile sus anumite, iar rezultatul a-l face la timpul său cunoscut prezidiului d-voastră.

Georgie Baritiu

Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, *op. cit.*, p. 59–60.

241

Sibiu, 3 martie n. 1889

Scumpe amice,

Pe lângă că-mi cer scuzele mele pentru răspunsul meu întârziat la frățeasca și duioasa d-tale scrisoare din 18 febr. a.c., permit din capul locului că această scrisorică pripită a mea mi-am permis a o trimite la adresa bunei și simpaticei d-tale soții, iar aceasta o fac după ce am reflectat la pasagiul din urmă al

¹ Sarcina elaborării unor proiecte de memorand a fost încredințată în 30 VIII 1887, după retragerea lui I. Slavici din Comitetul central al P.N.R., lui Aurel Mureșan și Iuliu Coroianu.

scrisorii d-tale, din care combin că poate chiar în zilele acestea d-ta ești dus de acasă și pentru un caz ca acesta, doresc ca scrisoarea se te aștepte acasă.

Eu nu numai doriām ca să-ți răspund îndată după primirea scrisorii, dară de la cea din urmă ședință a Comitetului electoral din decembrie mă știam obligat a-ți face cunoscut rezultatul aceleia, precum a-ți și transpune actele. După ce însă tipograful se apucase cu tot adinsul de tipărirea opului meu¹, ca să-mi poată da câte 2 coli pe săptămâna și să fie gata în 30–35 de săptămâni, după ce colegul meu, secretariul Crișian, e bolnav de 1 lună și acum abia se mișcă de la un loc la altul, am ajuns ca să-mi rămâie numai orele de mâncat și de dormit. Mai sunt și alte afaceri, cari ar fi prea lung a le înșira aici. La foaia „Transilvania“ nu am de nicăiri nici un ajutor, căci puțin ce ar fi nu convine publicului serios. Sunt și la „Albina“ ședințele mai dese ca odinioară.

Da, simț și eu necesitatea de a mai merge odată în viață pe la Turda. Între altele, voi să văd cum a ieșit restaurarea caselor parohiale din Petridu², despre care nu mai am nici o informațiune, dacă pot fi locuite sau nu. Mi-ar părea foarte rău dacă s-ar fi ales din toate speșele o cârpitură ticăloasă. Simț și eu că, după această muncă grea și necurmată la un op de peste 60 de coli tipărite, voi avea mare trebuință de un repaus undeva. Deocamdată, în 16 martie, plec la Brașov și la Academie. Pe drum și 2 zile din Brașov poci să am recreațiune, iar pe loc, în capitală, va fi iarăși foarte mult de lucru. De acolo mă voi întoarce drept la Sibiu și după ce vom mai ținea ici o ședință la Comitet, se poate că mă voi repeziu la d-voastră, nu ca să fac cura de jintită, care de altmintea îmi place din mica pruncie, precum îmi plac toate lăptăriile ca la un păcurar, ci ca — precum ziseși d-ta — să continuăm într-o seară ceea ce am precumtat astă-toamnă. D-ta te miri de blestemățiile partidei muscălești din România. Nihil mirari. Dealtmintea votarea din urmă o a cerut și dorit însuși Brătianu³, pentru că omului cu conștiința curată nu-i este îndemână se stea în presupusuri; să urmeze investigațiuni stricte și cu ele adevărul. Observați bine, că unii bandiți o *șifșenesc* zicând că da, I. Brătianu este curat, dar alți miniștri de ai lui au fost hoți. Așa să fie: haid să-i convingă.

Dară apoi nu vedem ce suferă Crispi⁴, în Italia, care este un alt Brătianu, și ce trag în Franția tocma miniștrii cei mai onești, cari nu lasă pe demagogi să fure milioane pentru concubinele lor.

¹ *Părți alese...*, I, Sibiu. 1889.

² Petridu de Mijloc, azi Petrești de Mijloc, jud. Cluj, parohia tatălui lui Bariț, decedat în 1869.

³ Ioan C. Brătianu (1821–1891), om politic, conducător al Partidului liberal, prim ministru al României între 1876–1888.

⁴ Francesco Crispi, om politic italian, de două ori prim ministru (1887–1891, 1893–1896).

Când voi veni, voi aduce și actele, în cofer, că pe poștă nu mă prea încumet. Nu va fi prea târziu.

Salve, vale et me ut facis dilige⁵.

Frate devotat,

Georgie

Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, *op. cit.*, p. 61–62.

242

Sibiu, 17 iunie 1889

Domnule și iubite amice,

Eu nu m-am ținut de cuvânt, ca pe Rusalii să merg la Turda și la Petrid. Tipograful îmi încurcase toate combinațiunile. O lună de zile cât am stat eu la București, unde puteam să-mi fac prea bine corecturile de la Sibiu, tipograful nu mi-a lucrat nimic și așa m-a împins pe o lună înainte, încât coalele din urmă se gătiră abia pe săptămâna Rusaliilor, după care trebuia să-mi reglez și modul espedițiunei, ca să văz cum voi scoate cele 2000 florini băgați în vol. I¹, ca să poci tipări și vol. II, care va începe din 1 august și cred că voi fi gata și cu acela în 5 luni de zile. După aceea voi sta, ca să văd mai am cu ce tipări, sau, mai corect, ca să văd mai rămâne ceva din viață.

Sper că vei fi primit 1 exemplar din vol. I, pe care mi-am permis a-ți trimite ca un document al charității frățești.

Pe la St. Petru iulian, fi-vei dus de acasă? Alaltăieri am primit actele relative la moara de la Vidra², mă voi sili din răsputeri că se fim gata cu schița înainte de termin.

O, de aș scăpa de această domnie de președinte, și cred că voi scăpa, căci mi se spune că la Budapesta s-a ținut deunăzi o conferință patriotică numeroasă și zeloasă, în care s-a recunoscut, în unanimitate, că existența ulterioară a *Asociațiunei* depinde numai de la delaturarea definitivă a membrilor ei, sau, precum se zice, în istoria ecleziastică din sec. XVI: *reformatio in capite et membris*³, înlocuirea lor cu oameni activi, însă și populari, precum cei de

⁵ Sănătate, rămâi cu bine și orice ar fi iubește-mă.

¹ George Barițiu, *Părți alese...*, I, Sibiu, 1889.

² În calitate de președinte al Astrei, Bariț era girantul fundației școlare a fraților Avram și Ioan Iancu, fundație ale cărei active se găseau în Vidra de Sus.

³ Schimbare a conducerii și membrilor.

acum nu sunt nicidecum. Da, zic, să mai iasă și altu pe plan din altă generațiune. De prim secretar e destinat onoratul domn F. Bechnițiu, care a studiat zece ani la universitățile din Germania, prin urmare știe carte mai multă decât Sibiul și Blașiul în totalitatea lor. Eu pentru aceasta voi vota.

Ne chiamă la *Albina*. Revedere sănătoasă.

Devotat,

Georgie

Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, *op. cit.*, p. 69–70.

243

Sibiu, 10 mai 1890

Iubite amice!

Conform înțelegerii noastre personale de miercuri trecut, iată am scos știuta sumușioară de la „Albina”, adică:

Din 28 ian. 1888. v.a.-fl. 41.65

Din 24 mart. 1888 v.a.-fl. 22.35

Iar interesele de 5 % v.a.-fl. 6.16

..... Suma 70.16

Alătur aici % v.a.-fl. 70

Restul merge în porto 16

..... 70 fl. 16 fr.

Suma de 214 fl. adusă la ședința Comitetului, ținută aici în 25 decembrie n. 1888, de către onor. domnu Iuliu Coroianu, o primise tot d-sa spre coperirea speșelor sale, pre lângă chitanța dată și subscrisă din aceeași zi.

Ar mai fi la mine prețul de la 3 exemplare maghiare și 3 franceze, vândute, din Memorialul¹ de la 1883, vândut prin librariul W. Krafft cu rabat de 25 %; ou însă despre bagatele de acelea nu am ținut nici-o socoteală, ci acei vreo 3 fl., 30 îi consider ca dați, îndoit și întreit atâta, în diverse corespondențe avute cu membrii de ai Comitetului electoral de la 1887 încoace.

A propos de Memoriale și de actele Conferinței din 1887. Un lădoi mare, plin cu de acelea, se afla scutit în pod la „Albina”. Eu mai deschiseseam vorba despre acelea, însă fără rezultat. Rogu-vă, ca la ocașiune, când veți ținea ședința, să decideți asupra lor. Cu privire la exemplarele maghiare, eu sunt de

¹ Memorialul compus și publicat din însărcinarea Conferinței generale a reprezentanților alegătorilor români adunați la Sibiu în zilele de 12, 13 și 14 mai st. n. 1881, Sibiu, 1882; ediția din 1883 cuprinde și actele Conferinței din 1882.

păreră, ca acelea să se împartă gratis, anume în comitatele Ungariei locuite de români, tot la români ieșiți din școale maghiare, unde au fost îndopați cu mii de minciuni istorice, anume despre români.

Mai am o rugare. Cu poșta de astăzi am trimis parohului Alexandru Bene un pachet cu cărți, care însă pot sta la poșta din Turda câteva săptămâni, sau se și pot reînturna fără ca să afle dânsul despre acelea. La d-ta vin petrindeni. Mă rog ca la ocaziune să binevoiești a-i transmite biletu.

Pe 5 iunie n. este chemat directoriul la Blaș² în știutele afaceri fundamentale, apoi și în afacerea cu moșia cumpărată la Vidraseu³, care mă tem foarte că va deveni o adevărată calamitate, că, după mine, aceea s-a cumpărat foarte scump. E de dorit a se cumpăra moșii; este însă adevărată *arta* a ști să le cumperi. Cu cele mai multe ești în pericol de a fi înșelat și fript de moarte.

Aș putea număra multe exemple triste, mai ales de vreo 10–15 ani încoace. „Albina“ scapă cu mare greutate de una și o duce foarte greu cu alte două mari, din cauza miserabilei purtări a debitorilor și trebuie să le dea la doba⁴. A pățit-o și Mtr. Mețianu cu una pe Câmpie.

Venind acasă, am aflat de la vreo 7 cocoane române adrese de mulțamită pentru că le trimisesem scrierile doamnei Carmen Sylva, pe care unul, Slavici, căzut la toate esamenele de la facultate, o ține de o femeie leneșă. De la Temișoara, Arad, Abrud, Roșia etc. cele mai frumoase espectorății de surprindere plăcută. Așadară, simt mai multe ca soția, ca fiicele d-tale și ca ale mele și această aparițiune este spre onoarea lor și spre bucuria noastră a bătrânilor.

Salve et me ut facis dilige⁵.

Georgius

Marcel-Dumitru Ciucă, Elena-Teodora Ciucă, *op. cit.*, p. 76–77.

244

Sibiu, 26 III. 1892

Preaonorate domnule Prezident!

Absentând d-l. vice-președinte Eugen Brote, din cauza tristului caz al repositării soției sale, am primit subsemnații suma de 286 fl., pe care o ai trimis,

² Este vorba despre curatorii marii fundațiuni instituite de Alex. Sterca Șuluțiu.

³ Moșia din Vidrasău, azi Vidrașu, sat. com. Ungheni, jud. Mureș, fusese cumpărată în 1887 pentru fundația Alex. Sterca Șuluțiu.

⁴ Să le scoată la vânzare.

⁵ Salutare și orice ar fi iubește-mă.

ca transpusă preanonat d-tale din partea d-lui Berinde din comitatul Sătmăruului¹.

Regretând foarte mult că boala de care pătimești nu ți-a permis a veni de astă dată la Sibiu pentru a conduce consultările comitetului², îți dorim din toată inima deplină și cât mai grabnică însănătoșire.

Despre consultările de până acum îți aducem la cunoștință următoarele: sunt prezenți: Coroianu, Lucaciu, Ciato, Mihaly, dr. Popoviciu, Veliciu, Patița, Manu (Bistrița), Domide, Suciu, Cristea, Comșa, Albini, afară de subsemnații. Prezentându-și în scris membrii Filip (Abrud), Raiu (Făgăraș) și Nichita (Zalău) depunerea mandatului de membri în comitet³, comitetul pe a d-lui Rațu nu o a primit, ci l-a rugat a rămâne și pe viitor membru în comitet; în locul lui Nichita a ales pre d. Lica⁴ iar suplinirea locului al 3-lea, vacant, o a lăsat încă în suspans, mai având trebuință de oarecare lămuriri asupra celor propuși; prota. Dămian⁵, avocatul Crișianu (Abrud)⁶ și avocatul B. Preda (Câmpeni). S-a primit pentru scopurile partidului, prin d-l. G. Pop de Băsești, de la un binevoitor, suma de 1000 (o mie) florini și s-a avizat la casă, la cererea d-lui Ioan Macaveiu, eliberat din temniță, suma de 82 florini 20 forinți.

Cu privire la Memorandum, până acum putem să-ți comunicăm următoarele: prin domnii Coroianu, Lucaciu, dr. Popovici, cari s-au prezentat la Sibiu mai înainte, și cu membrii din loc, din proiectul tipărit și distribuit de mai-nainte membrilor, s-a extras un Memorandum mai scurt către Coroană. Acesta s-a supus încă în ședința de ieri d.a. dezbaterii generale și, primindu-se de bază, azi s-a pertractat și se pertractează în special. Astfel credem că vom putea termina până deseară cu stabilirea textului, rămânând ca o revizie a lui din punct de vedere stilistic să se facă prin o comisie, care se va *esmite*. Despre cele ce vor mai urma, nu vom întârzia a te înștiința.

Asigurându-te și cu această ocazie de deosebita noastră stimă, rămânem,
Al preanonat d-tale,

G. Baritiu
Dr. D.P. Barcianu, casier

Marcel Dumitru Ciucă, Elena Teodora Ciucă, *op. cit.*, p. 98

¹ Alexiu Berinde, preot și protopop greco-catolic la Seini, activ militant local pe tărâm școlar, cultural și economic, întemeietorul primei bănci românești din Sătmăru.

² Comitetul de conducere al P.N.R.

³ Iuliu Coroianu, Vasile Lucaciu, Teodor Mihaly, Dr. Aurel C. Popovici, Mihai Veliciu, Rubin Patița, Gavril Man, Gherasim Domide, Aurel Suciu, Nicolae Cristea, Dimitrie Comșa, Septimiu Albini, Alexandru Filip, Basil Rațu, Ioan Nichita, membrii Comitetului de conducere al P.N.R.

⁴ Dănilă Lica, avocat în Bistrița.

⁵ V. Damian, protopop la Brad.

⁶ Ioan Crișan, avocat în Abrud.

CĂTRE FRANCISC HOSSU-LONGIN

245

Sibiu, 1 noiembrie 1880

Onorate Domnule!

D-voastră ați fost între cei dintâi bărbați ai noștri cari, în urmașarea invitărilor făcute de către acest Comitet electoral, nu v-ați pregetat a-i subministra o listă de alegători din municipiul d-voastră tocmai la timpul dorit, când aici se simția o imperioasă trebuință de asemenea liste.

Pre când vă aducem prin aceasta, în numele sacrei noastre cause, recunoștința noastră cea mai sinceră, ne vedem necesitați din nou a recurge la bunăvoința și patriotismul d-voastră în alte cestiuni a căror deslegare cât mai promptă e impusă acestui Comitet.

S-a observat în timpul din urmă că unii alegători stau la îndoială și întreabă că spre ce scop se cer acelea estrase din listele electorale. Decumva s-ar afla și în cercul d-voastră cineva care să stea la îndoială în această privință, sunteți rugați frățește, ca să nu vă pregetați a-i încredința că din această colecțiune simplă de date statistice nu poate să urmeze nici un rău pentru alegători și cu atât mai puțin pentru națiunea noastră. Se simte însă necesitatea imperioasă de către toți băbații noștri de orice opiniune și culoare politică ca să ne câștigăm acele date statistice pentru ori ce cas, spre a vedea ceva mai limpede încăi în cel mai aproape viitor. Nimeni să nu prepună că doară s-ar încerca a se face nici cel mai mic pas, fără știrea și espresa învoire a colegielor electorale, după informațiuni pe cari au să le ia, fiecare la timpul său, de la conferința generală, compusă în toată regula din toate cercurile în cari se află alegători români.

Pe lângă adunarea datelor statistice despre numărul alegătorilor în sensul sus atins, se mai cere nesmintit ca în fiecare cerc (colegiu) electoral în care se află alegători români, mulți sau puțini, să se formeze de pe acum cluburi și prin aceste să se compună comitete de câte 3, 5 și cel mult 7 membri dintre

cei mai inteligenți, mai activi, mai discreți și cari țin în cuget curat la partida noastră națională în alegeri. Cerând de la membri discrețiune, nu facem nemic mai mult decât ce fac oriunde toate partidele politice, cari, deși nu-și ascund scopul final, meșloacele acțiunii însă rămân în secret până la un moment dat. Această atitudine este cu atât mai necesară la partida noastră națională cu cât știm cu toții la câte tentațiuni au fost și până acum supuși în toate perioadele electorale alegătorii eșiți din mijlocul poporului românesc.

Vă invităm deci și vă rogăm ca în comitatul (municipiul) în care vă aflați d-voastră să binevoiți a lua inițiativa spre a se compune atât un club în care să se discute din nou cestiunea alegerilor din toate punctele de vedere cât și un comitet care să se pună îndată în comunicațiune cu Comitetul central de aici.

Acel comitet filial, pe lângă alte probleme cu a căror rezolvire va fi însărcinat, după ținerea conferinței generale, va îngriji deocamdată pentru executarea oricăror instrucțiuni speciale ce ar merge de aici după împregiurări, apoi pentru convocarea clubului oricând se va afla de lipsă, în fine pentru alegerea unui delegat plenipotent spre a participa la conferința generală a partidei noastre naționale.

Odată comitetul d-voastră ales și instituit, acela ni va trimite lista membrilor săi, care aici se va ținea în evidență pentru întreaga campanie electorală. Corespondențele se vor înainta la adresa președinților respectivi de la Comitetul central de aici, trecându-se regulat într-un registru.

Sperând că ne veți face plăcerea în interesul cauzei, de a ne informa cel mult până în 15 decembrie a.c.st.n, suntem cu toată stima frățească:

Sibiu, 1 novembre 1880

Comitetul electoral central

N. Popea

G. Baritiu

Presied[inte]

Secret[etar]

Bibl. Cent. Univ. Cluj, F. Fr. Hossu-Longin, Ms.s. 251/8 16; publ. în: De la Pronunciament la Memorandum (1868–1892). Mișcarea memorandistă, expresie a luptei naționale a românilor, București, 1993, p. 212–213.

CĂTRE CLUBURILE ȘI COMITETELE ELECTORALE

246

Sibiu, 1 martie 1881

Către onoratele Cluburi și Comitete electorale române din Transilvania

În urmarea măsurilor preparative luate de către acest Comitet în decursul anului expirat, relative la noul termin electoral pentru dieta Ungariei, pe un alt period electoral, pe temeiul informațiunilor înaintate de aicea, cu data din 1 novembre 1880 și în sensul mai multor răspunsuri ajunse încoace de la un număr considerabil de colegii electorale, Comitetul d-voastră central electoral a decis a convoca, după exemplul dat în celelalte epoce electorale câte au trecut preste țară de la 1869 încoace, o *conferință generală*, întru care să fie reprezentate, pe cât numai permit împrejurările, toate colegiile în care se află alegători de naționalitate românească.

Conferința este convocată prin literele alăturate pe zioa de 12 Mai a.c. la Sibiu.

Spre a se ajunge acest scop cunoscut preste tot de o importanță estreaordinară s-a aflat de necesitate absolută ca să vă recomandăm observarea cât mai exactă a următoarelor dispozițiuni:

1. În fiecare cerc electoral, comitetul cercual electoral a convoca o adunare a alegătorilor români, pentru scopul alegerii de delegați la conferința generală.

Ziua și locul acestei adunări o fixează comitetul convocator.

2. La adunare participă numai alegătorii români verificați în listele electorale din anul 1880 (conform articolului de lege 33 din an 1874).

3. Adunarea se constituie prin alegerea unui presedinte, unui notar și a doi scriitori; ea procede apoi la alegerea a doi delegați pentru conferința generală din Sibiu.

4. Delegații pot fi aleși din cercul unde aparțin sau din alte cercuri electorale.

5. Despre ședința adunării se ia un proces-verbal care se subscrive de președinte, notar și scriitori și care se predă delegaților pentru verificarea alegerilor.

6. Alegerea delegaților se va efectua până cel mult în 31 Martiu a.c.st.n. iar comitetul cercual electoral va încunoștința pre comitetul electoral din până cel mult în 10 Aprilie a.c. despre delegații aleși.

7. În înțelesul unei proceduri solidare, nu trebuie a se da delegaților instrucțiuni obligatorii ci este de ajuns ca ei să cunoască opiniunea comitetelor lor în chestiunea pentru care este convocată conferința generală.

8. Este de dorit ca delegații să se afle la Sibiu încă în preșeara conferinței, să sosească adică aici în 11 Mai a.c.

Sibiu, în 1 Martie 1881

Comitetul central electoral

N. Popea

G. Baritiu

Pres.[edinte]

Secr[etar]

[Adresa] Onoratului Domn: Francisc Hossu Longin, avocat în Deva.

Bibl. Centr. Univ. Cluj, F. Fr. Hossu-Longin, Ms.s. 251/8-26.

CĂTRE PETRE MUREȘIANU-ȘIREGANU¹

247

Sibiu, 20 august 1882

Prea onorate domnule!

Eu vă sunt dator cu răspuns la două scrisori mai vechi, relative la afacerile personale. După ce însă am întârziat fără voia mea, rămâne ca peste câteva zile să vă dau informații în persoană. La altele v-am răspuns, indirect, prin publicațiunile intrate în *Observatoriul*. Astădată mă restrâng numai la informațiuni ce concern adunarea generală, începând de la biurul *Asociațiunei*.

D-n. președinte Cipariu, bolnav și neputincios, a răspuns prin alt d-n. canonic, că necum să poată merge la Deș, dară nici nu permite medicul să prindă peana în mână. D-n. vicepreședinte², deși reconvalescent după un morb de câteva luni purtat pe picioare, va merge. Noi, ambii secretari și cassariul, vom fi cu d-sa. Avem însă o rugare comună pentru toți patru membrii biuroului, ca la sosirea noastră să lipsească cu totul orice primire de paradă, ci să ajungem la cvartirurile destinate pentru noi ca oricare alți călători, mai mult incognito. Las că eu unul am fugit în toată viața mea de primiri pompoase, dară apoi, afară de dn. secretariu Bercianu³, toți trei suntem oameni înaintați în etate și orișicum, săturați de zgomote. De altă parte dorim ca sâmbătă după sosirea noastră să aflăm trăsuri spre a face vizitele obligate la autoritățile municipale și le vom plăti pe oră.

¹ Petre Mureșianu-Șireganul, funcționar român inferior în comitatul Solnocul Interior, născut în satul Șiriagu, azi Florești, jud. Bistrița-Năsăud; activ corespondent al ziarelor românești, cu deosebire al *Observatoriului* lui Bariț; stabilit la Dej a devenit secretar al despărțământului al XII-lea, Solnoc-Dăbâca al Astrei; a lăsat foarte interesante memorii depuse la Blaj; și-a testat întreaga avere pentru scopuri naționale.

² Iacob Bologa.

³ I. Berceanu, secretar II al Astrei.

La alte adunări a fost usul, ca mai întâi să mergem la biserică. Foarte bine; a fore principium⁴, dacă însă serviciul d-zăesc, adaus și cu predica, se începe târziu și se termină pe la 1 ore, ziua de întâi este aproape pierdută pentru lucrările *Asociațiunei*, spre dauna comună și pierderea mea și de a 3-a zi. Vă rugăm ca să binevoiți a vă înțelege în această privință cu d-ni preoți de ambele confesiuni. Dacă am putea deschide ședința precis încai la 10 ore, tot am putea lucra măcar trei ore în acea zi, că și apoi după prânz au să lucreze comisiunile. Până acuma s-au anunțat la presidiu și două disertațiuni; va fi bine să le ascultăm că fără de acelea adunările prea sunt de postul mare.

Una altă rugare specială. D-voastră știți cu toții, că de când cu adunarea de la Năsăud⁵, adecă de 11 ani, se caută pretexte că doară i s-ar putea ascunde soarele și la această instituțiune inocentă, precum s-au ascuns la Matitiile slave. Las că statutele noastre prevăd limpede interzicerea strânsă de orice discuțiuni politice și religioase, dară apoi cu despotismul actual nu există nici o tranzacțiune, el este intransigent. Dară noi nici că avem trebuința să încurcăm politica în chestiuni literare și de cultură. Bătrânii le știu acestea, dară nu le știu tinerii. Vă rugăm ca să-i reflectați la pericolul de care suntem mai mult amenințați. De aceea și ordinea toastelor va fi regulată de la presidiu, pentru cele oficiale vreo 4–5, după care se va ridica masa. De aci încolo închine care cât îi place și cum îi convine, numai să se știe feri bine de curse. S-a întâmplat adeca la vreo trei adunări că unii oaspeți neromâni invitați la masă, au adus ca cu forța chestiuni politice de mare gravitate în discuțiune. Ventileze-le oriunde, numai nu acilea. Scurt: ferbinteaa noastră dorință este că această adunare să fie una din cele mai impozante prin purtarea noastră în stil antic.

Salutare frățească d-lui G. Man⁶.

La revedere fericită, devotat,

G. Baritiu⁷

BAR. Cluj, Mss. Rom. 322, f. 54–56. Copie făcută de P. Mureșianu-Șireganu în catalogul său de corespondență

⁴ Sunt pentru principiu.

⁵ La adunarea generală a *Astrei* din 1871 de la Năsăud toate cele 44 de sate ale fostului regiment de graniță care formau împreună un district administrativ au devenit membre fondatoare ale *Asociațiunii* și au donat suma de 5 000 fl.

⁶ Gabriel Man, jude primar în comitatul Solnocul Interior, deputat în dieta din 1863–64, membru al parlamentului central de la Viena în 1864–65.

⁷ Actele adunării generale a *Astrei* de la Dej, ținute în 27–29 VIII 1882, în: *Transilvania*, XIII, 1882, nr. 17–18.

CĂTRE VASILE ALEXANDRESCU URECHIA (?)¹

248

[Sibiu] 4 noiembrie 1882

.....

În privința traducerii memorialului² celor 153 delegați ai poporului românesc din Transilvania, dorința ferbinte a lor este, ca năpăstuirile, dorerile și toate suferințele noastre din trecut și prezent să ajungă cât mai curând și mai esact la cunoștința publicului competent european. Calea cea mai dreaptă la scopul acesta, este folosirea de limba franceză.

Acest mișloc însă nu-l înțelegem așa ca și cum am afla necesar a se traduce întreg memorialul în limba franceză; acest mod ar fi eronat. Dacă operatul nostru este încărcat cu atâtea citate, aceasta își află rațiunea sa foarte gravă în raporturile noastre interne naționale și politice cu maghiarii și germanii, precum și în pericolul cotidian de a seduce pe tinerimea noastră care frecventă cu miile în școalele maghiare, prin falsificarea istoriei în toate părțile sale și a face să nu cunoscă trecutul și să nu creadă de loc în viitorul

¹ Nu cunoaștem cu certitudine pe destinatarul acestei scrisori căreia, păstrată într-o copie autografă a lui Bariț, îi lipsește partea introductivă și cea finală. Credem că este vorba despre Vasile Alexandrescu Urechia (1834–1901), istoric, publicist, om politic, profesor de istorie și literatură al Universității din București, membru fondator apoi președinte al *Academiei Române*, președinte al societăților *Liga culturală pentru unitatea tuturor românilor* și *Ateneul Român*, deputat și senator de Galați până la sfârșitul vieții; a scos între altele, ziarele: *Instrucțiunea publică* și *Opiniunea*; autorul a numeroase lucrări de istorie între care *Istoria Românilor*, 13 vol., 1891–1902. Opțiunea pentru V.A. Urechia pornește de la apropierea dintre el și Bariț în cadrul Academiei Române. În orice caz nu poate fi vorba aici despre Bonifaciu Florescu, traducătorul în franceză al *Memorialului*.

² Bariț George, *Memorial compus și publicat din însărcinarea Conferinței generale a reprezentanților alegătorilor români adunați la Sibiu în zilele din 12, 13 și 14 mai st. v. 1881 prin Comitetul său emis cu această ocaziune*. Sibiu 1882. Cartea cuprindea 144 p. și un appendice cu 16 documente. Ediția din 1883 cuprinde și actele Conferinței din 1881.

întregei națiuni, cu România cu tot. Din acelea cauze a trebuit să ne întindem departe în istoria țării și în a dreptului public al său. Pentru publicul european nu credem a fi necesar și doară nici de folos a intra prea mult în detalieri. Pentru publicul nemțesc am tradus și publicat cartea întreagă³, căci așa ne dictară interesele noastre strict naționale și provinciale.

Pentru publicul frances credem că va fi de ajuns a reproduce din întregul operat de 9 coale tipărite cu totul, ca preț de 5 coale, așa ca unele părți să se traducă întocma, altele să se dea în estrase chiar, dară legate părțile una de alta, ca cititorul să nu piardă firul deducțiunilor noastre. Cele mai multe citate din orice limbă să rămână cu totul afară, cu singura excepțiune de câte o citațiune scurtă, pregnantă de câte 4–5, până la 10 cuvinte, scoasă din acte publice, legi, rescripte, diplome. Despre documentele din apendice să se zică tocma la urmă, preste nenumăratele altele, acestea sunt numai 16 la număr, alăturate înadins numai cu scopu de a face pe lectori să combine și la cuprinsul celorlalte sute și mii care militează pentru dreapta cauză a românilor și a patriei lor.

Binevoitorul publicist, cunoscător de ambele limbi, care ar lua asupra-și această lucrare⁴ în sensul aci arătat va avea bunătate a ne face cunoscut și honorariul său pentru ca să ne îngrijim de timpuriu.

Încât pentru publicare⁵, am dori să știm nu cumva unul din ziarele franceze ar avea plăcere ca să publice traducțiunea sau mai bine estrasul ce se va face în coloanele sale și apoi tot după acelea să se tragă și în broșură. S-ar cere însă ca literele să nu fie tocite ci mai nouă și totul să easă ceva mai elegant. Una mie de exemplare ne-ar fi de ajuns spre a le împărți la locurile competente în România, Francia, Italia etc. și la jurnale franceze. Este apoi cu totul altceva a îngriji ca materialul coprins în memorial să fie comentat și dilucidat în vreunul sau două ziarie din Paris, în mai multe răstimpuri, după cum vor cere împrejurările și desfășurarea evenimentelor.

Am dori să se convingă românii din România că cestiunea românilor din Monarchia austro-ungurească influențează pozițiunea României, vom nu vom, cu totul fără voia și fără nici umbră de conlucrare a guvernului, a camerelor și a oricui. Ziarele magiare sbiară de zece zile încoace în sute de

³ Versiunea germană a *Memorialului*, în traducerea lui Zaharia Boiu, a apărut la Sibiu în 1882.

⁴ Traducătorul *Memorialului* în limba franceză va fi Bonifaciu Florescu (1848–1899), licențiat în litere la Sorbona, profesor de franceză și istorie la Colegiul Sfântu Sava din București, un timp profesor la Universitatea din București, fondatorul ziarelor: *Biblioteca omului de gust*, *Dacia viitoare*, *Portofoliul român*.

⁵ Pentru traducerea și publicarea ediției franceze a *Memorialului* care va vedea lumina tiparului în 1883 se va organiza o mare colecție la București; vezi L. Maior, *Le memorial de 1882 et son écho en Europe*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, VIII (1969), nr. 2, p. 283–295.

variațiuni și propagă minciuna impertinentă că guvernul român a știut de acest memorial. Nici n-a visat de așa ceva, că românii de aici în casuri de acestea se feresc, fug de miniștri, fie aceia din orice partidă. Niciodată românii din Transilvania în ajun de acțiuni politice n-au cercat sfat la București, nici de la Iași, ci au făcut totdeauna, ca și acum, bine, rău, de capul lor. Nici astăzi nu vă cer altceva decât să suferiți ca să se treacă marfa și la d-voastră, să se poată traduce și tipări câte ceva și în tipografiile de ale d-voastră și, dacă s-ar putea cât mai curând și mai exact.

.....
4 novembre st. n. 1882.

Bibl. Centr. Univ. Cluj, Mss. S. 316/2 f. 46. Copie autografă incompletă.

CĂTRE ALEXIU BERINDE¹

249

Brașov, 9 mai 1886

Admodum reverende domine!

Preastimata d-voastră scrisoare și statutele Societății dv. de credit și economi[i]² înaintate la dresa mea, din 19 mart(ie) la Sibiu, le-am primit și citit aici la Brașov numai după ce mi s-au transmis de la Sibiu aici, unde petrec la două fiice ale mele, măritate în loc³ și unde, după moartea soției mele, întâmplată în 3 dec. a.tr. mă aflu în afaceri familiare până la 20 mai, când mă voi întoarce la Sibiu.

M-am bucurat cu atât mai vârtos de întreprinderea d-voastră cu cât doream mai mult ca să ne vină o știre ca aceasta și din acele comitate locuite de români, după ce în Transilvania lucrează *Albina* de 14 ani cu prea bun succes și după ce în anii din urmă s-au mai înființat societăți românești de credit și economii în Făgăraș⁴, în Orăștie (Szaszvaros)⁵, în Deva⁶, Reghin⁷, Cluj⁸, Timișoara⁹, în

¹ Alexiu Berinde, preot și protopop greco-catolic al Seinilor, activ militant local pe tărâm școlar, cultural și bisericesc, întemeietorul primei bănci românești în Sătmar

² Este vorba despre asociația de credit și economii *Perseu* întemeiată în 1886 la Seini, în comitatul Sătmar, care în 1892 se va transforma într-o societate pe acțiuni purtând numele de *Sătmarăana* și având un capital de 100.000 fl.

³ Victoria, căsătorită cu Constantin Iuga și Octavia, căsătorită cu avocatul Mihail Stănescu.

⁴ Banca *Furnica* înființată în 1883 cu ajutorul *Albinei*.

⁵ Societatea pe acțiuni *Ardeleana*, constituită în 1885.

⁶ Asociația de credit *Hunedoara*, înființată în 1885.

⁷ Institutul de credit și economii *Mureșana* din Reghin s-a constituit efectiv în 1887.

⁸ Societatea pe acțiuni din Cluj *Economul*, constituită în 1886.

⁹ Societatea de credit și economii *Timișana*, înființată în 1881.

Banat, una mai veche la Năsăud¹⁰, iară de 3 ani o filie sănătoasă a *Albinei* în Brașov¹¹.

Toate acestea, iară mai vârtos *Albina*, salvară și până acuma sute de case și moșioare românești de înstrăinare și pe familii de ruină totală, iară la altele și mai multe le-au ajutat a cumpăra de veci mai multe mii de iugăre; s-au cumpărat și câteva moșii mai mari, în valoare de 30 până la 80 mii florini, pentru unele comune românești, ai căror locuitori le împart între sine, sau le folosesc în comun, și această programă se realizează mereu.

Era timpul suprem ca să se arunce și românii la terenul acesta de activitate, punând umăr la umăr.

Eram profesor tinerel la liceul din Blaj, pe când, aflându-mă cu doi colegi, Tim. Cipariu și G. Cristoreanu¹², în o societate mică de neromâni, descoperisem o maximă secretă care ni se formula așa: „Este pericol mare pentru noi ca să suferim pe valahi a-și face capitaluri de bani și a-și câștiga proprietatea de pământ și mici realități pe la orașe și cetăți”.

Curat în acest înțeles îmi vorbise în august 1845 consilierul de Curte, Semlyai în Viena.

De la 1861 și mai vârtos de la 1868 acea maximă tâlhărească o am auzit și o am cetit de nenumărate ori la nenumărate ocaziuni până când în dec. 1884 cetirăm în ziarele din Cluj unele ca aceasta: „Vai de noi și de noi! Am ajuns ca și inteligența valahă și popii valahi să aibă capitaluri de bani și iacă blăstămata de *Albina* și Blajul cel afurisit ne cumpără moșiile”.

Tocmai pe atunci Blajul (fondurile Șuluțiane) era să cumpere un domeniu vecin cu 380 mii, dară nu l-au lăsat, ci l-au vândut la un gr[of] Haller cu 360 mii.

Faciamus valachos primo miseris dein servos, dein magyaros aut vero patria exterres¹³. Aceasta și altu nimic.

Sau, sie-și ajute românii ei înșii, sau că vom pieri în toate înțelesurile. Și, să o știe preoții românești, că de nu vor ajuta pe popor cu consiliu și cu exemple, ca să câștige și să păstreze cu grijă, în 30 de ani acest popor va avea popi calvini și jidovi renegați, ca aceia care, de exemplu, în Moldova se botezau până acuma de 2–3 ori în religiunea ortodoxă pentru bani, spre bucuria unor călugări proști. Am cunoscut chiar și aici în Brașov un jidan

¹⁰ Banca *Aurora* din Năsăud, a doua bancă românească după *Albina*, s-a constituit în 1873.

¹¹ Filiala *Albinei* din Brașov, prima de acest gen, s-a înființat în 1882.

¹² Ioan Cristoreanu (1810–1844), profesor de matematică al gimnaziului din Blaj între anii 1833–1836, apoi capelan și paroh la Bistra.

¹³ Să facem pe români mai întâi vrednici de plâns, apoi slugi și apoi maghiari sau străini de țară.

botezat în religiunea romano-catholică și profesor privat, care însă făcea serviciu pe ascuns la Tablele lui Moise și în sinagoga jidovească. La mâinile păgânilor și atheiștilor moderni religiunea noastră cu ritul său, ba și cea romano-catholică, sunt considerate numai de servitoarele statului, riturile ca decorațiuni de teatru pentru comediați. Și fără averi considerabile nu vom scăpa de pericol.

Rog pe Dumnezeuul părinților noștri ca cel mai puțin de două mii de preoți de ambele confesiuni românești să urmeze exemplul rever[endissimei] voastre, fără zgomot, fără paradă, însă pe calea legii. Să nu-i jeneze obrăznicile fanaticilor, cum nu jenează pe un Vancea¹⁴, pe un Mețianu¹⁵, Pavel¹⁶, Popasu¹⁷ pe atâți protopopi și preoți, membri în direcțiunile susnumitelor institute de bani.

Ați binevoit a memora ceva despre articlii mei din *Observatoriu*, cu cari îndemnam pe români la diligență, labore, câștig și păstrare. Ei bine, acelea doctrine se continuă în *Transilvania*. Foaiă *Asociațiunii transilvane pentru literatura română*, anul al 18-lea tot sub redacțiunea mea, se abonează cu 3 fl. pe an la Comitetul *Asociațiunei* în Sibiu, în casele proprii, Strada Morii (Mühlgasse nr. 8).

Din partea mea, îmi permit a vă trimite sub un conspect despre operațiunile *Albinei* și 1 catalog de cărți de la W. Kraft.

Cu acestea am onoare a fi și a subscrie, al reverenței voastre serv devotat,

Georgie Baritiu

Vasile Căpâlnean, *Scrisori inedite în Revista Arhivelor*, LVII (1980), nr. 1, p. 75–76.

250

Sibiu, 19 ianuarie 1891

Reverendissime domine!

Pre lângă mulțumita mea frățiască pentru comanda ce ați binevoit a face pentru 1 exemplar vol II din studiul meu¹, cu 10 fl. v.c. pe seama bibliotecii tractului protop[opesce], mă folosesc de ocaziune ca să mai alătur la acelea

¹⁴ Ioan Vancea de Butesa (1820–1892), canonic al episcopiei Oradei, episcop al Gherlei, mitropolit al Blajului (1869–1892).

¹⁵ Ioan Mețianu, protopop al Branului, episcop al Aradului, mitropolit al Sibiului.

¹⁶ Mihail Pavel, vicar al Maramureșului, episcop al Gherlei din 1879 al Oradei.

¹⁷ Ioan Popasu (1808–1889), protopop la Brașov, din 1865 episcop al Caransebeșului.

¹ *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, II, Sibiu, 1890.

volum încă și alte produse literare române, din care mă rog ca, câte un esempl[ar] să se dea la aceeași bibliotecă, câte 1 din fiecare, veți binevoi a reținea d-voastră, iară al 3 lea îl veți da oriunde veți afla d-voastră cu cale, la o persoană morală sau la una fizică. Toate acestea gratis.

Cuvinte sufletești (foarte căutate).

Visul (umilirea trufiei).

Istoria Românilor, 1 es. la bibliotecă.

Preste vreo 3 luni va apărea, cu ajutorul lui Dumnezeu, și vol III² din opul meu în care vor intra ca Apendice multe corespondențe de ale fraților noștri repausați, între care și cei doi mitropoliți³.

Atâta numai, că până acum s-au aflat relative puțini cetitori români cari să fi priceput tendința mea; între acești din urmă este, spre consolațiunea mea, la locul întâi escel. sa mitropolitul nostru Ioan⁴. După ce a cetit opul, esemplarul său, l-a premiat cu 200 fl. Sed hac sub rosa⁵.

Din protopopiate, al d. voastre este al treilea care a comandat op pentru biblioteca sa.

Cu recunoștință și reverență,

G. Baritiu

Vasile Căpâlnean, *op. cit.*, în *Revista Arhivelor*, LVII (1980), nr. 1, p. 76.

² Volumul III al operei istorice capitale a lui Bariț vedea lumina tiparului la Sibiu în 1891.

³ Alex. Sterca Șuluțiu și Andrei Șaguna.

⁴ Ioan Vancea, mitropolitul Blajului între 1869–1892.

⁵ Dar aceasta în secret.

CĂTRĂ VINCENTIU BABEȘ

251

Brașov, 11 iunie 1886.

Prea stimate domnule coleg și amice!

Fiul meu¹ îmi scrisese în 7 ale l.c.² că d-voastră cu onor dn. Ios. St. Șuluțiu³ voiți ca eu să convoc Comitetul politic central⁴ pe timpul cât va fi adunat congresul bisericesc⁵.

Precum vă este cunoscut, eu am fost gata de a convoca Comitetul încă din novembre. Dară știind eu ce sacrificiu aduc dd-nii membri esteri prin călătorii de acestea, mă simțisem obligat a-i întreba mai întâi pe toți șase membri esteri⁶, arătându-le și cestiunile care credeam eu că ar trebui să se dea în deliberarea Comitetului.

Trei din șasă membri îmi răspunseră că vor să fie convocat Comitetul cât mai curând. Doi inși nu mi-au răspuns nici până astăzi, adică de la Cluj și de la Brașov⁷, iar d-voastră ați fost de părere că nu era timpul oportun, să mai amânăm. Într-aceea, pe mine mă atinsese cazul de moarte al soției mele⁸;

¹ Ieronim Bariț.

² Începând din decembrie 1885, de la moartea soției sale (3 XII 1885) și până în februarie 1886 Bariț s-a aflat la Brașov.

³ Iosif Sterca Șuluțiu, jurist, funcționar comitatens, executor testamentar, împreună cu Capitlul din Blaj, al mitropolitului Șuluțiu al cărui nepot era, om politic, deputat dietal în 1863–64 și 1865, membru al Comitetului de conducere al Partidului Național, publicist, autorul lucrărilor *Din memorialul lui Iosif Sterea Șuluțiu*, I-V, Brașov, 1877–1883, *Biografia lui A. Iancu*, Sibiu, 1897.

⁴ Comitetul de conducere al Partidului Național Român constituit la conferința națională din 1–3 VI 1884 din 12 persoane având ca președinte pe Bariț.

⁵ Congresul bisericii ortodoxe române va avea loc la Sibiu în 3–6 IX 1886.

⁶ Membrii din afara Sibiului ai Comitetului central al PNR erau: V. Babeș, C. Brediceanu, I. Coroianu, A. Mureșianu, G. Pop de Băsești și I. Rațiu.

⁷ Iuliu Coroianu și Aurel Mureșianu.

⁸ Maria Bariț, născută Velisar a murit în 3 decembrie 1885 la 67 de ani.

curând după aceea un morb care mă ținu la Brașov până în februarie. A urmat și participarea la lucrările Academiei⁹.

După Paști, în 7 mai, răspunzând eu la o epistolă, din 2 mai, d-lui Ios. St. Șuluțiu, mi-am permis a-mi descoperi părerile mele asupra convocării și nu mă îndoiesc că d.sa va fi comunicat cuprinsul acelei scrisori celorlalți domni membri din loc. Rugarea mea culmină în dorința de a se consulta dd-lor asupra alegerii de doi membri în comitet, în locul celor doi repausați¹⁰. Mi se pare că am și motivat necesitatea acelei consultări în interesul bunei înțelegeri. Repet și acum acea rugare a mea, nu numai din temeiurile împărtășite d-lui Șuluțiu, ci și din altele care se pot comunica cu graiul viu. Din partea mea, ori pe cari veți candida.

Domniile voastre, din oricare nuanță, sau dacă pot zice, partidă, de votul meu puteți fi cu totul siguri, deși, luând lucrul strict, eu actu, în calitate de preside, nici nu pot să am vot. Tot ce m-ar gena ar fi numai pierderea de timp a membrilor externi prin discursuri delicate asupra persoanelor.

O altă rugare a mea frățească este ca d-voastră, dd. membri câți vă aflați pe loc, să binevoiți a conveni cât se poate mai curând și cu luarea în considerațiune a duratei probabile a congresului, despre care dd-nii membrii săi sunt cei mai competenți a combina, să fixați zioa pe care eu să am a convoca Comitetul în Sibiu. Îndată ce mă veți onora cu un răspuns prețios în această privință și dacă voiți în privința celor doi candidați, eu, a doua zi după primire, voi și convoca nesmintit pe cei cinci membri externi, iară pe d-v., cară vă aflați acolo pe loc, nu vă voi mai incomoda ci vă voi considera ca convocați¹¹.

Vă rog domnule Babeșiu ca să mai faci și acest sacrificiu, să convoci pe dnii membri din loc, spre a le comunica rugarea mea și a delibera în cauză. Până atunci sper să îmi reglez și eu cam pe ș afacerile mele familiare de aici, care, după o conviețuire de 44 ș ani cu soția mea, a urmat, firește ca să fie destul de multe, pentru ca să mă desfac în dragoste de copiii mei și să mă retrag, lăsându-le binecuvântarea mea părintească.

Pe lângă strângerea de mână frățească și salutări la toți, cel mai devotat,

G. Baritiu

Al. Ciura, *Din corespondența...*, în *Anuarul Liceului de stat „Gheorghe Barițiu” din Cluj*, 1920–1921, p. 3–5.

⁹ Sesiunea din martie-aprilie 1885 a Academiei Române.

¹⁰ Visarion Roman și Anania Trombitaș.

¹¹ O primă ședință plenară a Comitetului central al P.N.R. va avea loc la 14/26 VI 1886 care, deoarece nu s-a putut ajunge la un acord asupra celor doi membri noi ai Comitetului, va fi urmată de o alta în 24–25 XII 1886. când s-a decis convocarea conferinței naționale pentru 7 V 1887.

Sibiu, 13/1 iunie, 1889

Prea stimate domnule și frate!

În fine, D-zeu îmi ajută ca o parte din datoria ce luasem asupra mea față cu mult cercata noastră națiune, să o plătesc și-l rog ca să-mi dea puteri încă numai pe vreo cinci luni ca să mai plătesc și o a doua rată, apoi poate și a treia, dacă voi avea mai multe zile¹.

Am dat ordin tipografului ca îndată ce vor fi gata câteva exemplare din partea compactorului, să înainteze la adresa d-tale patru exemplare legate: 1 pt. d-ta, unu pentru dn. coleg și confrate Alex. Roman, 1 pentru doamna Constanța Dunca Șchiau², 1 pt. dn. dr. profesor Torma³, la cari toți vă sunt dator cu mult; întorc însă ca împrumut numai filerul văduvei din evanghelie; în fine 1 exemplar pentru Societatea studenților de la Universitatea din loc⁴.

Te rog să mă ierți că tocmai d-tale îți cad năpaste cu împărțirea acestor exemplare. Nu sunt sigur de celelalte trei persoane că se vor fi aflând actu în capitală. La exemplare adaug și un manuscris decopiat din muzeul de la Cluj, înadins pentru d-ta, conform promisiunii ce îți făcusem. Ți-aș fi decopiat și pe Petru Bod⁵, carele este întreit mai mare, n-am apucat însă decât numai 1 esempl. întreg și al doilea numai pe 1/2 pentru că era grabă mare ca să trimit pe cel întreg la Academie; de acolo însă îl putem decopia oricând. De altminteria eu cred că acea *Istoria Valachorum* a lui P. Bod trebuie să se afle și în biblioteca Universității, ori în a Academiei din B-Pesta.

Cu cea mai mare plăcere voisem să trimit 1 esempl. de onoare și ilustrațiilor ddn. frați Mocioni⁶, când colo tocmai în ora aceasta îmi aduse poșta comanda de la Căpâlnaș⁷ pentru un esempl. plătit. Mă voi socoti cum să repar eroarea mea, urmată din negrija compactorului, care însă pe poimânine va fi gata cu 50 esempl.

¹ Referire la apariția primului volum din *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*.

² Scriitoare, născută la Botoșani în 1843, cu studii la Viena și Paris, autoarea unor lucrări beletristice apărute în țară și străinătate, apreciate în epocă.

³ Torma Károly, comite suprem al comitatului Solnocul Interior, deputat dietal, arheolog, membru al Academiei Maghiare de Științe.

⁴ Societatea „Petru Maior” a studenților români ai Universității din Budapesta.

⁵ Cronicar maghiar din Transilvania din sec. al XVIII-lea, autorul lucrării *Brevis Valachorum Transilvaniam incolentium Historia*, la care face referire Bariț.

⁶ Alexandru și Antoniu Mocioni.

⁷ Localitate în Banat în care se găsea una din moșiile familiei Mocioni.

Aici ne bucurăm cu toți din toată inima că prea înalta denumire la episcopia de Caransebeș a urmat fără dificultăți prea mari, de care se temeau mai mulți⁸.

Salve amice et me ut facis dilige⁹.

Devotat,

G. Baritiu

Al. Ciura, *Din corespondența ...*, în *Anuarul Liceului de stat „Gheorghe Barițiu”, din Cluj*, 1920–1921, p. 5–6.

⁸ Referire la numirea lui Nicolae Popea (1826–1908) ca episcop de Caransebeș.

⁹ Salutare prietene și iubește-mă.

CĂTRE AUREL MUREȘIANU

253

Sibiu, sâmbăta, 14/26 iunie, 1886

Prea stimate domnule coleg!

Precum avusem onoarea a vă face cunoscut de la Brașov, eu mă aflu aici de alaltăieri și stau la dispozițiunea domnilor colegi din Comitet¹. Eu anumisem pe astăzi, ora 5 d. am., ca să convenim la mine unde se află și micuțul archiv.

Nu aflu nicidecum consult a trimite și a face să circuleze vreo hârtie de convocare pe la dd. membri câți se află actu în Sibiu, știind însă că mai toți acei domni sunt și membri ai congresului², mă rog foarte ca d-ta să afli, cu felul ce-ți este propriu, un moment, în care să vă înțelegeți asupra convenirei. Aceia sunt dnii: N. Cristea³, I. Popescu⁴, Cor Brediceanu⁵. Pe d-n. Șuluțiu⁶ îl

¹ Comitetul de conducere al Partidului Național Român al cărei președinte a fost Bariț între 3 VI 1884 și 25 XII 1888.

² Congresul bisericii ortodoxe din Transilvania care va avea loc la 5–8 IX 1886.

³ Nicolae Cristea (1834–1902), profesor al Seminarului teologic din Sibiu, redactor al *Telegrafului român*, unul dintre întemeietorii *Tribunei*, membru al comitetului de conducere al P.N.R., condamnat în procesul Memorandului.

⁴ Ioan Popescu (1832–1892), profesor al Seminarului teologic din Sibiu, director al Școlii superioare de fete din localitate a Astrei, autor de manuale, membru corespondent al *Academiei Române*, membru al Comitetului central al P.N.R.

⁵ Coriolan Brediceanu (1850–1909), avocat renumit, proeminent militant al mișcării naționale de la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX, ales deputat dietal în 1884, membru al Comitetului de conducere al P.N.R. în perioada 1884–1887; corespondența sa cu V. Babeș în: *Corespondența lui Vincențiu Babeș*, I, ed. îngrijită de Mihail P. Dan și George Cipăianu, Cluj-Napoca, 1976, p. 45–59.

⁶ Iosif Sterca Șuluțiu.

invit eu. D-nii. G. Pop⁷ și Iul. Coroianu⁸ nu pot veni.

La revedere frățiască.

G. Baritiu

Al. Ciura, *Din corespondența ..., Anuarul Liceului de stat „Gheorghe Barițiu” din Cluj* 1920–1921, p. 5.

254

Sibiu, 4 martie n. 1888.

Prea stimate domnule doctor!

Înainte cu două săptămâni venind aici on. domn avocat Iuliu Coroianu¹ de la Cluj, îmi comunică între altele că d-sa este gata cu proiectul său de memorial destinat a se subșterne maiestății sale, monarhului nostru², prin urmare ar fi bine ca să se convoace Comitetul spre a-l asculta și a-și face la el observațiunile și modificările sale, căci și așa timpul a înaintat și termenul defipt în ultima ședință din august a. tr. a expirat în decembre.

După o conversațiune mai multilaterală, eu tot nu am fost în stare să prevăz un termen mai probabil al convocării, mai vârtos după ce știam bine că *în citata s-a decis ca să preparați ambii câte un proiect*, prin urmare că trebuia să așteptăm și pe al doilea. De altă parte, îmi era cunoscut că d-voastră ați fost foarte distrași în cele 6–7 luni din urmă prin evenimente familiare și din sfera publicistică³, din calea căroră nu vă puteți abate.

Considerând aceste împrejurări și încă altele cunoscute mai bine dv. decât mie, din partea mea nu poci face mai mult relative la memorial, decât ca să vă rog a vă pune ambii în coînțelegere și atunci când veți fi amândoi gata, să

⁷ George Pop de Băsești.

⁸ Iuliu Coroianu.

¹ Iuliu Coroianu (1847–1927), avocat la Cluj începând din 1874, cunoscut militant al mișcării naționale, autorul *Memorandului*, condamnat în procesul acestuia la 2 1/2 ani închisoare.

² În virtutea hotărâtării Conferinței naționale a P.N.R. din 7–9 V 1887 privind înaintarea unui mare memorandum împăratului, în ședința sa din 30 VIII 1887 Comitetul central al partidului încredințează elaborarea de câte unui proiect de memorandum lui Aurel Mureșian și lui Iuliu Coroianu care să fie prezentate Comitetului până în decembrie a aceluiași an.

³ Referire, spune Aurel A. Mureșian în nota sa, la moartea lui Iacob Mureșian în 17/29 IX 1887 și la sărbătorirea în ianuarie anului următor a jubileului de 50 de ani ai *Gazetei Transilvaniei*.

binevoii a-mi face cunoscut ca să pot convoca Comitetul⁴, ceea ce eu încă doresc ferbinte și cu atât mai vărtos că, nici etatea mea foarte înaintată, nici starea sănătății, nici afacerile familiare și nici studiile mele actuale intensive⁵ nu-mi permit deloc a mai purta și această grije a politicei militante, mai ales când aici am rămas aproape numai singur și așa încă îmboldit, înțepat, înfruntat din diverse părți. Neajutorat de numeni nu mă poci apuca nici de publicarea actelor conferinței din 1887. Așa, sunt prea decis a-mi depune mandatul, atât de la prezidiu, cât și ca membru al Comitetului electoral⁶.

Dumnezeul puterilor să vă ajute ca să treceți cu fața curată încă și peste zilele grele care vă așteaptă.

Stimător,

G. Baritiu

P.S. Nu am copia acestei scrisori. Vă rog a-i păstra originalul pentru împrejurări neprevăzute.

Aurel A. Mureșianu, ... *Transilvania*, LX (1929) nr. 1, p. 343.

255

Sibiu, 8 iuliu n. 1888

Prea stimate domnule doctor!

Combinând eu cuprinsul diverselor corespondențe venite mie în săptămânile din urmă de la unii colegi, am întârziat înadins cu răspunsul la stimata d-voastră [scrisoare] din 14 iunie. Acum însă vă poci informa în mod pozitiv, că vom conveni pe 3/15 august anul curent, nesmintit. Însă unde? În Sibiu sau în Cluj? Despre loc, voi fi în stare de a vă scrie ca lucru cert numai peste 14 zile. *Până în 15 august sper că veți fi gata și dv. cu operatul*¹. În orice caz, ceilalți domni îmi scriu că multele calamități îi silesc să convină neapărat

⁴ Comitetul central al P.N.R. se va întruni pentru examinarea celor două proiecte de Memorand abia în 22 XII 1888.

⁵ Pregătirea operei istorice capitale a lui Bariț. *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, I-III, Sibiu, 1889–1891.

⁶ Bariț își prezintă demisia din funcția de președinte și în același timp de membru al Comitetului central al P.N.R. în ședința acestuia din 22–25 XII 1888; procesul verbal al ședinței, după o copie autografă a lui Bariț, în: Șerban Polverejan, Nicolae Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente (1885–1897)*, Cluj, 1973, p. 111–113.

¹ Vezi supra, Sibiu 4 III 1888, n. 2.

și li se pare că am întârziat prea tare cu operatul, precum și cu tipărirea separată a actelor². Se va vedea la timpul său, dacă am întârziat sau nicidecum. Deocamdată, grija noastră cea mai urgentă pe care o avem aici în Sibiu este cum să se întregească personalul Comitetului *Asociațiunii transilvane*, pe care dorim să ni-o apărăm de curse, precum își apără cineva vederea ochilor. Atât mai avem instituțiune pur națională. Trebuie să se facă patru alegeri în adunarea de la Abrud: prezident³, vice-prezident⁴, cassar, bibliotecar. Prezidenții cad sub confirmare. Dacă s-ar alege persoane compromise politicește, alegerea s-ar casa nesmintit și blamagiul ar fi gata, după aceea, convocare nouă, cu spese și zoală. Mă reflectam și la secăturile de respecte confesionale. Vă rog să vă consultați și d-voastră acolo asupra acestei chestiuni foarte delicate. Sărmanul Bologna⁵, pentru el *Asociațiunea* era al doilea altar la care se închina! Nu e îndoială, loviturile nedemne date ei în decursul anului îi scurta și mai mult viața. Străinii, vrășmași jurați, mai mult rău nu puteau să-i facă.

În concursul școlii de fete⁶ ce ați binevoit a publica s-a strecurat o eroare de tipar, care poate încurca pe unii concurenți (Gazeta nr. 38). Nu directorul, ci numai *directoarea* poate locui în internat, din contra *nici un bărbat*, sub nici un titlu și niciodată; mă rog să se îndrepte această eroare în puține cuvinte.

Cu aceasta, salutându-vă frățeste, rămân al d-voastră stimător,

G. Baritiu

Aurel A. Mureșianu... *Transilvania LX*, (1929) nr. 1, p. 344–345.

² Actele Conferinței naționale a P.N.R. din 7–9 V 1887, când Bariț a fost reales președinte al Comitetului de conducere al acestuia.

³ În 15 VIII 1888 adunarea generală a Astrei va alege drept președinte pe Bariț în locul lui T. Cipariu, mort cu un an mai înainte.

⁴ În 1888 vicepreședinte al Astrei, în locul lui Iacob, mort în același an, devine.

⁵ Iacob Bologna.

⁶ Școala superioară de fete cu internat a Astrei de la Sibiu deschisă la 15 IX 1886.

CĂTRE IACOB BOLOGA¹

256

Viena, 7 octombrie n. 1886

Venerate amice

Deși această călătorie a mea științifică² este întreprinsă ca și celelalte două de anu și anțierți din inițiativa *Academiei*, ea însă corespunde și scopului *Asociațiunei* noastre³, încât și aceasta, sărmana, e destinată a înainta la noi știința și literatura. Considerând activitatea mea încă și din acest punct de vedere, eu cred că m-aș putea adresa cu această scrisoare a mea cătră tine ca cătră v[ice]președintele *Asociațiunei* noastre și chiar cătră Comitet. Am însă temeuri de ajuns pentru ca să-mi înfrân această părere care, între micile noastre împregiurări din Sibiu, mi s-ar putea esplica ușor de curată vanitate. Așa tot ce am să-ți scriu se reduce la o conversațiune între amici.

Am stat 16 zile în Pesta, unde am studiat 5 zile esposițiunea istorică⁴, după aceea ruinele minunate de la Aquincum⁵, unde m-a condus și informat

¹ Iacob Bologa (1817–1888), jurist, secretar al Adunării naționale de la 3/15 V 1848 de la Blaj, înalt funcționar de stat care a ocupat funcțiile de secretar al Cancelariei aulice a Transilvaniei de la Viena, de consilier al Guberniului Transilvaniei, de judecător al Tribunalului Suprem al Transilvaniei; activ militant național și cultural, deputat dietal în 1863–64, membru al parlamentului central de la Viena în perioada 1863–1865, președinte al Astrei între 1875–1877, apoi vicepreședinte al acesteia. Correspondența sa cu Bariț în *George Bariț și contemporanii săi*, IX, București, 1993, p. 121–177.

² În toamna anului 1886, din însărcinarea *Academiei Române*, Bariț a efectuat o călătorie de documentare științifică la Budapesta și Viena.

³ *Astra*.

⁴ Referire la marea expoziție națională de la Budapesta organizată în toamna lui 1886 cu ocazia sărbătoririi împlinirii a 200 de ani de la eliberarea capitalei maghiare de sub turci. Despre ea Bariț a scris *Esposițiunea istorică de la Budapesta* din anul 1886 în *Analele Academiei Române*, II, tom IX (1886–1887), p. 23–43.

⁵ Referitor la săpăturile arheologice de la Aquincum (Óbuda), Bariț a scris articolul: *Esplorările de la cetatea română Aquincum de la Buda*, *Ibidem*, p. 44–51.

însuși d-n. Torma⁶, însărcinat cu săpăturile; în fine, am lucrat în arhivele statului unde am descoperit acte, mai vârtos din sec[olul] 18, relative la suferințele noastre naționale și *per eminentiam* confesionale, pe care până acum le căutaseră în deșert, iară despre unele nici că visau. Pe urma lor m-au dus cele descoperite în 1884 și 1885 la Oradea.

După ce am înaintat un raport lung *Academiei*, în 29 sept[embrie], am plecat la Viena, unde în cinci zile nu am putut face nimic din cauză că esc[elența] sa dn. Arneth, directorul arhivelor imperiale, absentase și s-a întors numai în 4 oct. Într-aceea, m-am prezentat la dn. consilier de curte și v[ice]director Figler, care m-a primit cu multă bunăvoință și, ca mare cunoscător al arhivelor statului unde lucră pare-mi-se de vreo 30 de ani, îmi dete multe informațiuni prețioase; m-au asigurat însă că cele mai multe acte relative la români și serbi, ungurii le-au scos chiar și din arhivele statului austriac și le-au dus la B[uda] Pesta⁷. Eu i-am transpus o listă cu întrebări despre mai multe acte pe care le caut pe un period cam de ani 80 din sec[olul] 18 și până pe la 1824 din sec[olul] nostru. Eri, miercuri, am fost primit la esc[elența] sa dn. Arneth care iarăși în dete sfaturi bune și mă încredință conducerei d-lui Figler.

De aci încolo voi vedea ce voi mai face; dară trebuie să facem foarte mult pentru întregirea istoriei noastre politice și bisericești care și aceasta din urmă e nepus de săracă, încât, cum zicea dn. ministru Dim. Sturza⁸ în zioa plecării sale de la B[uda] Pesta, ne este rușine de atâta sărăcie istorică față de popoarele europene. Am să merg iarăși pe la vreo doi episcopi de ai noștri să-i rog ca să dispună cercetări serioase în arhivele vechi ale dieceselor, bunăoară cum e la Arad din periodul sârbesc și mai de înainte.

M-am bucurat din suflet că deschiderea școalei de fete⁹ a decurs așa neted, cel puțin pentru ochii lumii dinafară, și că intoleranța nu s-a rănit mai tare din vreo parte. Am scris îndată tipografului ca discursurile voastre să le pună în fruntea foaiei din octombrie. Astăzi remit de aici corectura, pentru ca foaia să poată apărea pe 15 oct[ombrie]. În această privință am o rugare cătră

⁶ Torma Károly (1829–1897), savant, om politic; comite suprem al comitatului Solocul Interior între 1867–1872, deputat dietal, profesor de arheologie al Universității din Budapesta între 1878–1887, membru al Academiei maghiare de științe.

⁷ După 1867 arhiva Cancelariei aulice a Transilvaniei și arhiva Guberniului Transilvaniei au fost duse de la Viena și, respectiv, de la Cluj, la Budapesta.

⁸ Dimitrie Sturza (1833–1914), deputat, ministru Lucrărilor publice, de Finanțe, de Externe în timpul guvernărilor liberale din perioadele 1866–1871, 1876–1888, președinte al Partidului Liberal după 1892, de patru ori prim ministru; istoric, autorul lucrării *Acte și documente relative la Istoria Renașterii României*, I-IX, București, 1888–1891.

⁹ Școala de fete a *Astrei* de la Sibiu deschisă în 15 IX 1886; despre ea: V. Bologa, *Școala civilă de fete cu internat a Asociațiunii*, în: *Transilvania*, L (1911), nr. 4.

tine ca v.președinte: să binevoiești a trimite pe serbitorul cancelariei ca să întrebe, ca din chiar senin din partea presidiului, când va fi gata și când se va împărți foaia *Transilvania* pe oct[ombrie]. Eu am lăsat la Binder m[anu]script și pe novembre dară o parte din acela îl poate folosi numai sub condițiune dacă nu sunt procese verbale și alte acte de la Comitet care nu trebuie să întârzie niciodată. Sper că acelea se vor trimite la timp de la cancelarie.

Pe lângă strângerea de mână frățească pentru tine cu toți membrii familiei tale, pentru fratele Elia Măcelariu și pentru toți câți mă iubesc sunt al tău frate devotat.

G. Baritiu

Bibl. Astra Sibiu, Mapa XIX/9/1. Original.

257

Orăștie, Vineri în 7 oct. n. 1887

Iubite frate Iacobe!

Am primit telegramul tău din 4 și scrisoarea ta dureroasă din aceeași zi¹, la timp, la Blaș; în altă zi demineața am cetit și atacul de răsbunare a lui Slavici², după ce marți seara apucase a-l ceti mitropolitul³ cu atâta luareaminte încât, venind la cină, îndată la mâncarea a doua, fu în stare a ne împărtăși un resumat dintr-însul și apoi mă întrebă că anume cu privire la educațiunea aristocratică care poate fi adevărul la acea școală de fete. De aci se începu o discuțiune ferbinte, la care luarăm parte toți trei sibieni⁴, eară

¹ Textul scrisorii lui Bologa din 3 X 1887, menționată greșit de Bariț ca fiind din 3 X, în: *George Bariț și contemporanii săi*, IX, București, 1993, p. 176.

² În *Tribuna*, IV, 1877, nr. 213, sub titlul *Criza școlii de fete din Sibiu*, Ioan Slavici supunea unei foarte aspre critici câteva familii românești din Sibiu care, potrivit opiniei sale, ar fi dat o orientare oarecum exclusivistă „aristocratică” Școlii civile de fete din Sibiu a *Astrei*, deschisă la 15 IX 1886, orientare care ar fi contravenit scopurilor generale ale unei instituții create prin eforturile întregii societăți românești și destinată să satisfacă nu numai exigentele unui grup restrâns de familii înstărite și influente ci și pe acelea ale unui public mult mai larg.

³ Ioan Vancea.

⁴ Este vorba despre G. Bariț, Iosif Sterca Șuluțiu și baronul David Urs de Marginea, toți trei membri ai curatoriei Fundațiunii Alex. Sterca Șuluțiu, prezenți la Blaj pentru a participa la ședințele acestuia, într-un moment în care Fundațiunea Șuluțiu a făcut o importantă investiție imobiliară prin achiziționarea, contra sumei de 135.000 fl., a moșiei de la Vidrașu.

ceilalți meseni și mai vărtos on. Dn. Iosif Hossu, de la B[uda]pesta,⁵ ascultară cu atenție încordată aproape una oară, până când d-n. baron întorcându-se către mine zise, între altele: minte Slavici, mint și alți ziariști, căci așa cere interesul lor sau a partidei la care servesc, a mințit și Baritiu destule cât a ținut *Observatoriul*⁶.

Tu mă cunoști; dacă nu aș fi fost la masa celui mitropolit, care merită să fie cruțat, cu atât mai vărtos, cu cât însuși ne spuse tot la masă ce informațiuni sinistre i se *trimit* de la Sibiu, m-aș fi depărtat la moment și cu trenul cel mai de aproape aș fi plecat din Blaș. Tu și alții îmi veți zice că eu prea sunt coleric, prea iute la mânia, chiar și acuma la bătrânețe. Aflați însă că până marți seara au preces alte două dispute ferbinți, adică duminică seara și luni după-masă, tot în prezența mitropolitului și a altora, între mine și dn. baron, tot în cauza școalei de fete, după ce mitropolitul premisese și atunci că informațiunile care-i vin de la Sibiu, anume despre maiorisări confesionale, îl supără mult și deci dorește cu atât mai vărtos ca să afle odată adevărul curat. Diatribele ni se întinseră pe timpul trecut înapoi, până la chiemarea lui dr. Silași⁷, despre care i s-a zis mitropolitului în prezența noastră, că omul ar fi venit, dacă l-ar fi voit toți membrii Comitetului, dară Cosma,⁸ Pușcariu⁹ și alți doi (nu au fost numiți), pe sub mână, nu l-au voit. Atunci eu am pretins ca să se producă toată corespondența avută cu Silași, la care mitropolitul însuși reflectă, zicând: considerând chiemarea lui Silași din punct de vedere politic, nu era bine dacă venea la acea școală.

Vezi, dară, că obiectele disputelor mele avute în Blaș cu această ocasiune din cauza școalei de fete au fost triple: confesionale, de dimisiunile date și asupra invectivelor lui Slavici. Tu, om domol și cumpătat, zici că ești scârbit din suflet. Te rog pune-te cu spiritul în pozițiunea mea, și-mi vei crede ușior că eu în Blaș la o cină și la un prânz, mai bine să fiu mâncat numai pâne

⁵ Ioan Hossu, funcționar român cu vederi unioniste, vicecomite al comitatului Cluj între 1861–1867, apoi funcționar ministerial la Budapesta, autorul broșurii: *Politica conducătorilor națiunii române din Transilvania în cei din urmă cinci ani, scrisă de un român*, Cluj, 1865.

⁶ *Observatoriul*, ziar apărut la Sibiu, sub redacția lui Barit între 1878–1885.

⁷ Grigore Silași (1836–1897), doctor în teologie, vicerector al Seminarului Sf. Barbara din Viena, unde a editat între 1865–1872, revista *Sionul românesc*, între 1872–1886 șef al catedrei de limba română de la universitatea maghiară din Cluj; membru onorific al Academiei Române; după pensionarea sa forțată în 1886, din motive politice, de la universitate, s-a discutat în cadrul comitetului *Astrei* numirea sa ca director al *Școlii civile de fete* din Sibiu, post care nu i s-a oferit în cele din urmă datorită împotrivirii membrilor ortodocși ai comitetului.

⁸ Partenie Cosma

⁹ Ilarion Pușcariu.

neagră și să fiu băut apă stătută, decât să fiu luat parte la o masă bogată a unui prelat, spre a-mi auzi atâtea muștrări, prepusuri pesimiste, visate, hipocendre, întru nimic justificate. Deci, miercuri demineata declarai celor doi sibieni, înainte de plecare, că eu nu voi să mai știu nimic despre școala de fete a *Asociațiunei tr[ansilva]ne*. Nouă ani de zile preparasem spiritele pentru scopul acela; în a.c., atât în adunarea generală, cât și în *Transilvania* am combătut din puteri obiecțiunile ridicate asupra ei și oareșcum chiar am anticipat invectivele lui Slavici, precum vă puteți încredința comparând operatul meu cu invectivele lui. La etatea mea de 76 de ani să-mi mai fie de ajuns cu atâta.

Tu însă [î]mi ceri ca să combat tot eu mai în grabă, în public, îngâmfările și metechnele aceluia om îngâmfat. Te rog foarte ca un amestec ulterior în această cauză să nu-l mai ceri de la mine. Observați bine că de trei săptămâni încoace cauza școlii de fete a luat un caracter eminamente *familiar*. Voi știți foarte bine că încă cu ocaziunea concursului domnișoarei Urechia, adversarii strigaseră asupra acelor mame care o voiseră pe aceea, cu doamna Cosma în frunte. Întrebați pe cei trei bărbați „ad audiendum verbum“ la persoanele dimisionate, ce-și auziră despre cutare mamă cu câteva fete. Preste aceasta, voi știți mai bine decât mine care fusese adevărata cauză că *Reuniunea f[emeilor] r[omâne]*¹⁰ a dimisionat pe d-na Slavici.¹¹ Cum poci, la bătrânețele mele, să-mi bag până într-un cuib de vespă cum este acesta. Acea ce-mi ceri tu de la mine sunt datori să o facă cu toată energia împreună cu prudență capii familiilor atacate, ca dd-lor Cosma, Popescu, dr. Moga ș.a. Adu-ți aminte că chiar despre inocentele tale nepoțele avuseră obrășnicia să scorească prin paresimi că acestea ar fi zis celor venite de aira: noi avem drepturi mai mari decât voi la școalele acestea, căci părinții noștri le-au făcut. Eu le-am spus blășienilor că se află și în Sibiu, ca și pe aira, oameni blăstămați prăsiți acolo, cari dacă nu-și pot ajunge scopul de a monopoliza totul, încep să lucre după maxima tăciunarilor: arză moara, numai să arză și șoarecii.

Dar apoi unde voiți voi a se combate calumniile acelea? Nu cumva credeți că *Tribuna* [î]și va deschide coloanele sale? Familiile atacate să-și aleagă organul. Deocamdată, cred eu că nu ar strica dacă disertațiunea mea din *Tr[ansilva]nia*¹² s-ar reproduce în *Lumina*, în *Gazeta*, în vreo foaie ca *Familia* sau ca cea din Gherla.

¹⁰ *Reuniunea femeilor din Sibiu* înființată în 1881.

¹¹ Eleonora Tănăsescu, absolventă a Azilului Elena Doamna din București, căsătorită apoi cu Ioan Slavici a fost prima directoare a Școlii de fete a *Reuniunii femeilor române* din Sibiu, deschisă la 1 XI 1883, școală de nivel elementar, care nu trebuie confundată cu *Scoala civilă de fete a Aștrei*, deschisă trei ani mai târziu, care era de nivel gimnazial.

¹² G. Baritiu, *Discurs despre școala superioară de fete din Sibiu*, în: *Transilvania*, XVIII (1887), nr. 17–18, p. 160–164; este discursul rostit de Bariț la adunarea generală a

Mersurile trenurilor mă sili ră ca miercuri d. am. și preste noapte, până la 3 oare, să stau în Alba Iulia, unde convenii cu un civil fruntaș și cu doi căpitani. Toți trei citiseră *Tribuna* și erau foarte scârbiți. Le-am dat toate informațiunile cerute. Aici încă fusei întrebat. Fiecare se simte scârbit, unii și descuragiați.

Tu [i]mi ceri ca să mă întorc cât mai curând. Preste puțință! Lăsați, rogu-vă, ca să șterg pre cât se poate, lacrimile acestor două familii, să le caut adăpost pe eamnă, până cătră vară, să le asigur victul, după ce le-au ars toate produsele; în fine, să închei contracte cu maisterii până la suma de v.a. fl. 3000 și mai bine¹³. Toate acestea nu se pot face în 3 zile. La Blaș a fost de lucru îndoit mai mult decât se prevăzuse¹⁴. La Turda și la Cluș încă sunt silit să merg. Scurt, până cătră 15 nov. îmi e preste puțință să mă întorc la Sibiu.

Încât pentru scrisoarea ta, fii odichnit!

Al tău frate iubitor și stimător

G. Baritiu

P.S. Nu am nimic în contra dacă vei comunica scrisoarea aceasta cu persoane de încrederea ta deplină, numai nu cu fanatici și atât mai puțin cu intriganți, dacă se află și de aceia, cu cari ne va fi bătut D-zeu pentru păcatele noastre.

Bibl. Astra Sibiu, M XIX 9/2. Original.

Astrei de la Sibiu din 28 VIII 1887; pentru alte date vezi: V. Bologa, *Școala civilă de fete cu internat a Astrei*, în: *Transilvania*, L (1911), nr. 4.

¹³ Este vorba despre incendiul care a devastat casele fiicei lui Bariț din Orăștie, Aurelia, văduva avocatului Alex. Vlad.

¹⁴ Bariț era membru al curatorului care administra marea fundație instituită de Alex. Sterca Șuluțiu, fundație care în 1887 a făcut importante tranzacții funciare.

REMINISCENȚE DIN VIAȚA MEA FAMILIALĂ ȘI MATERIALĂ ȘI MATERIAL PENTRU TESTAMENT DACĂ-MI VA RĂMÂNE LA MOARTEA MEA VREO AVERE.

258

În toamna anului 1835, când am fost numit profesor de fizică la liceul din Blaș, am plecat de la casa părintească cu testimonii strălucite, după studiu de 15 ani, și cu 25 fl. monedă conv.; altă avere nu am avut. Plata de profesor mi-a fost 200 fl. m. con.

Chemat de către comercianții rom. din Brașov ca să înființăm și acolo o școală, așa numită normală, adică elementară de 4 clase, din care, școlarii să poată fi primiți la un gimnasiu, m-am învoit, cu contract numai pe 3 ani, cu plata tot cea din Blaș și cu locuință. Acum însă părinții începură a se deștepta și mă îmbulziau cu băieții lor ca să le dau ore private din care am avut un venit de 500 fl. m.c. pe an.

În ianuarie 1838 am înființat *Foaia literară*¹ și în martie din același an *Gazeta de Transilvania*.

De aici încolo venitul mi-a crescut. Simțiam însă lipsă mare de o bibliotecă cu care să ajut la întreprinderile mele. Până în 1841 am dat 600 fl. m.c. pe cărți.

Contractul de profesor mi s-a înnoit de două ori. De la 1845 m-am retras, din cauză că lucrarea la cele două foi periodice îmi răpia foarte mult timp și acele deveniseră mult obositoare.

Pe când m-am căsătorit, în 1841, aveam venit la 1 200 fl.; mă ajungem însă bine cu 900 fl. pe an. Grâul cel mai frumos, găleata (culubus) de 120 funți, era în acei ani cu 2 fl. și cel mai scump 2 fl. 40 cr. m.c., eară carnea de bou cu 10 cr. m. fontul.

Până în 1848, îmi făcusem o avere în bani, mobilier, bibliotecă și scule prețioase până la 5 200 fl. m.c., pe care am și jurat, eu și nevasta mea, după ce mi-o răpiseră secuii în lupta din Predeal, în martie 1849. Am mijlocit în

¹ Numele sub care a apărut *Foaie pentru minte, inimă și literatură*.

1850 amortisarea unor obligațiuni și a unui cambiu din care la un an îmi întoarsă banii.

Cu acel rest de avere mă apucau de lucru, mai întâi cu *Gasetă* și *Foaia*. După ce mă trântise Guvernul militar la o parte², negustoria strâmtorată în multe moduri prin măsuri absolutistice, deschise o cancelarie de apărare a cărei conducere mi s-a încredințat mie, cu plată anuală de 500 fl. Nu trecură 2 ani pe când se formase un consorțiu de 24 inși membri, cu scop de a înființa o fabrică mecanică mare de hârtie³, care acum după revoluțiune se căuta în cantități ca niciodată și se plătea cu prețuri necunoscute până atunci.

Același consorțiu mă trimise în octombrie, 1852, la Belgii, la Paris și Helveția ca să caut și să arvunesc cu contract mașine corespunzătoare⁴. Mi s-a încredințat apoi conducerea lucrărilor până la deschiderea fabricii, cu plata anuală de 800 fl. m.c., dară în cele mai grele împrejurări, precum războiul cel mare oriental⁵, închiderea frontierelor, crize financiare cu daune de sute de milioane. După punerea fabricii în lucrare am [fost] numit director al ei, cu salariu de 1 500 fl. pe an, fără alte emolumente, pe când tehnicul fabricii avea 2 000 fl., locuință mobilată, încălzit, luminat, serviciu⁶.

În aceeași ani lucram la *Gasetă* și ca colaborator; aveam, după împrejurări, 600–800 fl. pe an. Lucram și la câte un dicționar⁷. Scurt, toată viața mi-o petreceam în muncă grea. Susținerea familiei, care se înmulțise, mă costa tot mai mult. Prin economie strictă am reușit, cu ajutorul lui D-zeu, ca să-mi pun la loc daunele din 1849 și să mai adaug la avere.

În octombrie 1862 am măritat pe fica cea mai mare⁸ cu dotă de peste 2 400 fl. Atâta sau și mai mult m-a costat măritatul fiecăreia dintre celelalte trei fice, precum arată foile de zestre.

Ținerea fiului meu Ieronim la studii în Sibiu și Viena, precum și plățirea repetită a datoriilor lui, s-au urcat la suma de peste 4 000 fl. v.a.

² Îndepărtarea forțată a lui Barițiu, în 1850, de la redacția ziarelor românești brașovene.

³ Referitor la fabrica de hârtie din Brașov: Bărbat A., *Fabrica de hârtie din Zărnești*, în *Studii și articole de istorie*, 1962, p. 197–221.

⁴ Referitor la notele de călătorie publicate de Barițiu în „*Gazeta Transilvaniei*”, XV (1852), nr. 85–88, 98–102 și „*Foaie...*”, XVI (1853), nr. 5, 7 vezi: George Em. Marica: *Notele de călătorie ale lui George Barițiu*, în: *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 1978, p. 304–311.

⁵ Războiul început în 1853 de către Rusia împotriva Turciei și încheiat cu pacea de la Paris din martie 1856.

⁶ Primul director al fabricii a fost francezul E. Frémant.

⁷ Deutsch-rumänisches Wörterbuch. Dicționar germano-român, Brașov 1853 (în colaborare cu Gavril Munteanu). Magyar-román szótár. Dicționar unguresc-românesc, Brașov, 1869.

⁸ Victoria, căsătorită cu C-tin Iuga, viitor casier al Academiei Române.

În 1 mai 1866, după morbul cel greu și îndelungat⁹, încheiind un inventar văzusem că aş fi păstrat din economii o avere de peste 10 000 fl. v.a.¹⁰ După câțiva ani însă, în urma nenumăratelor crize generale și parțiale, economice și politice, precum alte multe întreprinderi, așa și fabrica de Zărnești, a mers din rău în mai rău, iar tehnicii, unii mai blăstămați decât alții, au lucrat mereu la ruina averii consoțului.

Din a. 1877 am cunoscut că ni s-au pierdut toate capitalele băgate în acea întreprindere. Într-aceea, mă văzusem necesitat a plăti familiei Ioan Ciurcu valoarea jumătate din casele luate în schimb de la comuna Brașovului; cu acea escontare, ruinata familie a scăpat de sărăcia extremă, dar casele din dos, în curte, ruinate, nu mai puteau fi locuite. Le-am făcut din nou cu 2 000 fl. v.a. Acum însă nu-mi rămăsese altă avere în bani decât aceea ce păstrase nevasta mea, parte moștenită de la mama sa¹¹, parte mai mare dăruită de la mine, după împrejurări.

Nici la *Gasetă* nu mai puteam lucra, pentru că cu familia Mureșianu, după debilitarea capului familiei¹², a fost preste puțină a mă mai înțelege. Altă generațiune, alte idei și tendențe confuze. Într-aceea, ca membru al *Academiei române* de la 1867, participând necurmat la lucrările aceleia, eram remunerat în fiecare an, preste așteptarea mea, ceea ce îmi fu de ajutor în mijlocul calamităților cu fabrica de la Zărnești; îmi este și până astăzi, de 25 de ani încoace.

Câțiva bărbați din Sibiu, foarte neîndestulați cu mersul lucrurilor române, mă invitaseră din 1876 ca să fondăm un nou ziar politic. Eu însă nu mai aveam suma cerută pentru cauțiune. Am venit la Sibiu cu 35 fl. v.a. în pungă. După multe trăgănări am reușit a pune cauțiune în efecte, din care însă unul din binefăcători mi-a și cerut-o la doi ani. M-a scos apoi din strâmtoare mitropolitul Ioan¹³ cu toată bunăvoința, dăruindu-mi și 200 fl., mai târziu, în 1885, alte 500 fl.

În 1 ianuarie 1878 am fondat *Observatoriul*, la care în același an au intrat preste 8 000 fl. bani de premunerațiune din cari s-au tipărit [sic!] toate speșele tiparului ș.a.; îmi mai rămăseseră și atâția bani ca să pot mărita pe fica mea a patra¹⁴.

⁹ Din decembrie 1865 până în martie 1866 Barițiu a suferit de o gravă pneumonie.

¹⁰ Testamentul lui Barițiu, din 1869: BAR, București, Mss. rom. 975, f. 401–403.

¹¹ Sofia Velisar.

¹² Iacob Mureșan, redactorul, după 1850, al foilor brașovene.

¹³ Mitropolitul Ioan Mețianu.

¹⁴ Maria, căsătorită cu Mihai Bontescu din Hăteș.

Într-aceea, tot în 1878 mă ajunsese alt desastru, că, murind ginerele meu Ales. Vlad, rămase fica mea Aurelia văduvă cu trei prunci și, în loc de avere, cu multe datorii și fără urmă de pensiuine.

De atunci înainte aveam să împart venitul câștigat cu multă trudă în trei părți. Acele greutăți era curat preste puțință să le mai suport îndelungat, dacă, de o parte nu intram în consiliul Albinei¹⁵, de unde îmi venia câte 400–500 fl. pe an, pe lângă cele 400 fl. de la redacțiunea foaiei *Transilvania*, ear de alta mi se votară [în] 1884 din fondul tipăririi documentelor 5 000 lei noi pentru adunarea de documente¹⁶.

Acum începusem a răsufla și m-am decis ca să închid *Observatoriul*, atât din cauza proceselor de presă, cât și că bătrânii, contemporanii mei, trebuia să lase pe generațiunea nouă ca să-și cerce ea norocul, să-și dea în capete unii la alții, *figura docet*.

O greutate îmi mai rămăsese: cauțiunea ginerelui meu Constantin Iuga, lovit amar de soarte; averea lui de 5 300 fl. pierdută, ca și a mea de 8 400, îngropate în fabrică și pe la falimente. Episcopul Ioan Mețian îl înlesnește pe puțini ani cu cauțiune în 7 200 lei noi, dar mai târziu, având lipsa de ea, o ceru cu insistență. Atunci mă văzui necesitat a pune eu jumătate, adică 3 600 lei noi, din banii primiți de la *Academia Română*.

Academia însă îmi mai votase și în anul următor l.n. 2 500.

Între acestea, nevastă-mea moare în 2 dec. 1885.

Copiii mei, fiind toți majoreni, i-am pus ca să facă ei inventar, după care s-a aflat o avere foarte modestă adeca: v.a. fl. 2 144,71.

Asigurasem tot eu pe numele nevastei: 1 000.

Ar fi fost averea întreagă, în bani și obiecte, de împărțit: 3 144,74.

Casele au fost prețuite, judecătorește, la 2 500 fl.; eu însă le-am socotit la 5 000.

Ar fi fost substanța întreagă: 8 144,74.

Casele însă le răscumpărasem eu, însă din al meu, cel puțin îndoit. 32 ani am ținut pe soacră-mea ca să nu moară de frig, de foame și golătate, eară zestre luasem de la ea 120, și adică una sută douăzeci fl. m.c., cari n-au ajuns nici să o îmbrace de cununie, ci i-am dat eu.

Preste 40 de ani am îngrijit la soru-sa, Maria Panaiot, în nebunia ei.

Am plătit partea familiei, în total, cu 2 500 fl. v.a.

Am zidit, tot din al meu, casele din curte cu 2 200 fl. Am reparat radical pe cele vechi.

Așa casele nu putea să vie la împărțială, ci numai averea cealaltă.

¹⁵ Banca Albina din Sibiu.

¹⁶ Fond al Academiei Române.

Împărțirile se fac conform legilor municipale vechi din Transilvania. După acele un tată ia 2/3 părți, eară copiilor le rămâne să împartă între sine 1/3; se scot însă mai întâi din valoarea întreagă spesele înmormântării și toate taxele financiare de hereditate.

Spesele de înmormântare au fost 447 fl. 83 cr., adică pompoasă. Taxele diverse, la finanțe și moșten[itori] preste 150 fl = 597, 83 fl.

Scăzând din 2 144 fl. 74 cr. spesele cu 597 fl. 83 cr., ar fi rămas de împărțit 1 546 fl. 91 cr. între tată și copii; eu însă, după ce am primit și a treia oară — tocma la timp — o altă remunerațiune pentru călătoriile mele științifice, am făcut copiilor mei părți mult mai mari decât li se cuvenea după legile țării și după câtă umbră de avere se aflase în ființă; le-am dat adică și părțile mele întregi și tot ce mai promisem încă și pe a. 1886 din fondul documentelor, adică în sumă totală de 3 689 fl. 77 cr.; cu alte cuvinte le-am dat dintr-al meu pe deasupra 2 134 fl. v.a., aceasta însă în mari disproporțiuni. După drept, nu am nedreptățit pe nimeni, dar a stat în dreptul și potestarea mea de tată ca să întind ajutor unde calamitatea era mai mare.

Victoria, până când avuse, ajutase pe două sorori până în zilele de cununie; trimitea și fratelui său ajutoare la Viena; în fine, ea singură a grijit de mama lor până la moarte; așa, socotind și partea și jertfele ei, i-am dat cu totul: fl. 1 149.

Lui Ieronim, ca să-l mai scap o dată de datorii: 800.

Aureliei, plătind și datorii vechi, rămase de la bărbat: 745, 77.

Numai Octaviei i-am dat mai puțin, adeca: 497, 50.

Bărbatului său îi mai sunt dator zestre.

Mariei tot atâta 497,50.

Dară, în 17 martie 1886, am mai dat bărbatului său rest zestre 300.

Așa eu am rămas numai cu casele și alt nimic, decât penele mele de scris. Cu acestea, D-zeu îmi ajută ca, pe lângă munca necurmată și economie de sihastru, să ajung earăși la o avere mică în bani, în cărți tipărite și în alte obiecte de valoare, pentru ca, după moartea mea, să le aibă herezii mei, însă numai sub condițiune dacă eu, acum la 80 de ani, voi mai fi în stare să mai lucru și să câștig pâinea de toate zilele sau să trăesc, câte zile voi mai avea, numai din ce am câștigat până acum, dară să mă apere D-zeu ca să ajung la ușa vreunuia, după legea care ține că pe oamenii trecuți de 70 de ani sunt datori să-i țină tinerii.

Substanța de care dispun eu astăzi, ca proprietate dreaptă a mea, se cuprinde în următoarele pozițiuni:

1. Casele, cele vechi și cele nouă, din Brașov, situate în strada Catarina (Furcoae), pe cari un arhitect le prețuise la 5 000 fl. v.a., atunci când am plătit familiei I[uga] et Ciurcu partea ei. De atunci valorile au trecut prin multe

schimbări și prețul lor se poate defige numai pe calea licitației, dacă frăținii nu se vor învoi ca să le vândă din mână liberă.

2. Un libel de la *Albina*, nr. 5 962, din 3 iulie 1889, de 1 000 fl., depus cauțiune tot la *Albina* din partea mea în calitate de membru al Direcțiunii, împreună cu interesele¹⁷ anuale de 5 %.

3. Alt libel al meu tot de la *Albina*, nr. 323/1889, carele, până [în] aprilie 1891, cuprindea suma de 2 214 fl. 15 cr. v.a.

4. Revers de la ginerele meu Constantin Iuga, pentru lei noi 3 600, pe cari i-am dat din al meu la cauțiunea lui de cassar al *Academiei*.

5. Polița *Societății de asigurare de la Triest*, din 1867, nr. 50 709, de 1 000 fl., în monedă de argint, la care plătesc prelungirea regulat și cred că după ce voi fi împlinit 80 de ani ai vieții, în sensul statutelor *Asociațiunei*, pot să încasez această sumă până când mă aflu în viață.

6. Pădurea de la Petridul de Mijloc¹⁸, la Petricica și Dealul Petrii, care, după ce se tăiasse în 1885, de atunci s-a restaurat binișor și, după împlinirea de 12–15 ani, se poate da earăși spre tăiere sau se poate vinde însuși locul. Lemnele tăiate s-au vândut în 1885 cu 500 fl. v.a.

7. Obligațiunea văduvei Iudita Secula et fii, hipotecată pe moșioara ei, pentru suma de v.a. fl. 750; actul dto. Sibiu, 22 dec. 1887, nr. tribun. 12 045. Fiindcă debitorii nu plătesc nici interesele li s-a anunțat vinderea moșiei lor, care va și urma în cursul anului viitor.

8. Opul meu „Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani din urmă“, trei volume. Din acest op la care am lucrat 6 1/2 ani, aproape necurmat și cu încordare obositoare de puteri ar mai fi, până când scriu acestea, vreo 800 ex. nevândute. S-au tipărit din fiecare volum câte 1 300 ex. Din acelea s-au împărțit gratis aproape 100; anume la toți membri actuali ai *Academiei Române* cari îmi făcuseră mult bine cu voturile lor, apoi la biblioteci și la instituțiile științifice române și la unele persoane particulare cari au știut să-mi prețuiască laboarea mea. Din câte exemplare s-au vândut am scos cei 2 300 fl., presetul făcut mie la conferința electorală din 1887, precum și partea cea mai mare a celorlalte speze de tipar, legat ș.c.l. În 6 ș ani însă am căutat să fac și călătorii, să și trăiesc, să și adaug preste una mie la restaurarea caselor arse ale familiei Vlad¹⁹, respective ale ficei și ale nepoților mei, după ce acele arseră.

Opul meu, computat cu 10 cr. coala de tipar, precum se compută în țările acestea, nu ar fi scump, dacă nu ar lipsi publicul pentru studii, precum este al meu. În cas însă de a muri eu mai curând, herezii i-ar putea scădea prețul de

¹⁷ Dobânzile.

¹⁸ Sat, jud. Cluj, în care a preotit tatăl scriitorului; testamentul lui din 16 iulie 1866: Bibl. Astra Sibiu, MXV/1/2.

¹⁹ Alexandru Vlad din Orăștie, soțul Aureliei, cea de a doua fiică a lui Barițiu.

la 4 la 10 fl., pentru toate trei tomuri legate sau la 9 fl., pentru cele broșurate, apoi și 25 % rabat la librari și totuși s-ar mai realiza în 2–3 ani un venit de 4–5 mii fl. din acel op. Mai având eu viață va trebui să mă ajut și din acel venit la lipsele mele de toate zilele. Va rămâne însă pentru herezi aproape toată substanța cuprinsă în cele 7 p. anterioare.

9. Obligațiunea otomană, de 400 frs., de Barleta, 100 lire de la Crucea Roșie o am vândut cu câțiva cruceri câștig.

10. Din Dicționarul ung.-rom. mai sunt multe exemplare, acelea se vând foarte anevoie, pentru că, persecutată fiind limba noastră, este urgisit și acel Dicționar; trebuie să i se scadă prețul la 2,50 și adică, scăzând și rabatul, la 2 fl. v.a.

11. Peana de aur dată de către doamnele române din B[uda]Pesta este prețuită la 20 fl., cum arată covertul alăturat.

12. Din toată substanța mea mobilă, îmi rezervasem pentru persoana mea ceva argintărie, o tavă și un covor antic. Despre acestea voi dispune separat, adică le voi dăruia.

13. Biblioteca mea privată și

14. Colecțiunea de corespondențe și manuscrise sau documente.

15. Mobile și haine de pat²⁰.

Cum să se realizeze, după puțină și împrejurări, valoarea obiectelor memorate la cele trei puncte din urmă: 13, 14, 15, voi mai cugeta în cel mai de aproape viitor.

Pentru acum, dispun și comit herezilor mei ca să îmi îndeplinească voința mea în următoarele puncte:

1. Dacă Dumnezeu va voi ca să mor în Sibiu, să mi se ceară loc lângă biserică, undeva sau în cimitirul greco-catolicilor, cel contermin cu al orientalilor. Prețul locului mi se pare că este 50 fl. pentru cassa bisericești. Taxa de înmormântare legiuită în archidieceza de Alba Iulia să se dea la cei doi preoți, adică protopop și capelan, întreită. Preste tot speșele înmormântării mele să nu treacă preste 400 fl.; acestea corespund deplin pozițiunii sociale în care m-am aflat ca simplu cetățean al unei țări spoliata și ca fiu al unui popor supus de veacuri la goane și asupriri barbare. Acilea nu încap pompă, nici vanitate.

Herezii mei să nu lase ca să fiu înmormântat cu speșele de la vreo casă publică. La șeșe săptămâni să mi se facă parastas cu speșe din averea rămasă.

2. Sororii mele nefericite, preotesei văduve, rămasă după parochul Amfilochie Pop de la Molosig (Malomszeg), aproape de Huedin (Bánffy Hunyad) îi las v.a. fl. 200, două sute floreni v.a., iar în cas de a muri soru-mea, care însă este în etate de 70 de ani, înaintea mea, atunci acest legat să se

²⁰ Inventarul obiectelor din casele de la Brașov în: *George Bariț și contemporanii săi*, VIII, București, 1987, p. 294–297.

împartă în patru, la cei doi fii: Iuliu și Ieronim Pop și două fice ale ei, Cornelia, măritată Gavril Farkas în Călata Mare și preoteasa Victoria Lehen.

3. Las la fratele meu și mai nefericit, locuitor în Vaida Rece (comit. Făgărașului), anume Leon Barițiu, 100 fl., una sută floreni v.a. în bani, mantelul meu cel mare de postav, albiturile câte le-ar putea folosi pe trupul său, anume cămeșile, eară fiind și el om de 65, întâmplându-se ca să moară înaintea mea, acei 100 fl. să se numere ficei sale, Elena Barițiu, învățătoare la o școală.

4. Condeiul de aur (p. 11) să se ofere museului de la Liceul din Blaș, în semn de recunoștință că acolo la liceu am învățat să rămâi *român* și să scriu *românește*, patru ani ca școlar, patru ca seminarist în facultatea teologică și un an ca profesor.

5. Chiriile pentru locuința mea, ca și de la casele mele se plătesc înainte pe câte trei luni; tot așa este introdus termin de trei luni și pentru denunțare de quartir.

După coperirea cheltuielilor înmormântării și regularea legatelor, herezii pot păși la împărțirea substanței ce se va afla în numerar, anume în cele două libele. Cea dintâi sumă care va fi a se scoate, după plățirea cheltuielilor și a legatelor, vor fi 300 fl. v.a. cuvenită ginerelui meu *Mihail Stănescu*, cărui, în urma calamităților venite preste mine, îi rămăsesem dator din a. 1872.

Toată cealaltă substanță de orice categorie va fi să se împartă după putință în cinci părți egale, sau prefăcută în bani sau, în cas de a nu se putea vinde toată, a se lua în natură.

Încât pentru partea de cauțiune 3 600 lei, depusă la cassa Academiei Române în favoarea ginerelui meu Const. Iuga, în calitate de cassar, acea sumă să fie considerată și computată ca parte din hereditatea cuvenită nevastei sale, Victoria, în proporțiunea care va rezulta pentru fiecare herede. Cauțiunea e depusă în efecte de ale statului României; cuponii de la numita sumă îi încasez eu; după moartea mea are să-i încaseze Victoria, pe cât va fi partea ei de capital din suma întreagă. În privința diferenței de curs, ceilalți herezi nu vor fi prea severi, îndată ce vor considera că Victoria îngrijește de 6 ani de casele mele ca să nu sufere stricăciuni, mai ales de câte ori rămân cele din curte neînchiriate, pune să facă reparaturi, plătește din venitul caselor la termin contribuțiunile și diversele taxe blăstămate.

Cunosc marele și întristătorul adevăr cuprins în vechea sentință latină *Rara concordia fratrum*, care, mai ales în această epocă a generațiunilor nervoase sau mai bine enervate, se manifestă foarte des. Cu dorința de a evita după moartea mea scene de oameni nervoși, rog pe ginerele meu, Michail Bontescu²¹, ca să ia asupra sa gingașa sarcină de executor testamenti, relativ

²¹ Mihail Bontescu, din Hațeg, soțul Mariei Bariț, cea de a patra fiică a scriitorului.

la modestele acele legate coprinse acilea, cum și la care pot să mai urmeze, relative la biblioteca și la colecțiunea de manuscrise câte am și aleg spre conservare. Pe lângă acest serviciu creștinesc și românesc pe care-l cer de la acest ginere al meu, știindu-l om de un temperament fericit, om prudent, prevăzător, moderat pentru casuri de diferențe, jurisconsult practic, nu mă îndoiesc că conciliul meu va avea rezultatele dorite. Se poate ca dânsul va avea să facă și călătorii în interesul herezilor, împreunate cu speze; să i se plătească din averea rămasă.

Cu acestea, vă las în știrea și sub protecțiunea D-zeului părinților noștri.

Sibiu, 31 dec. 1891

Georgie Baritiu
cu mâna mea și deplin sănătos.

În 28 mai 1892, îmi ajută D-zeu ca din vânzarea celor trei volume ale *Istoriei*²² să mai depun în libelul al doilea de la Albina încă v.a. fl. 1 000.

26 iulie 189[2]

Văzând eu că interesele banilor elocați s-au scăzut la *Albina* ca și la alte institute, încât din 1 iulie înainte, în loc de 5 % se dau numai 4 1/2 %, am cumpărat cu tot micul capital cât mi se adunase în sumă de v.a. fl. 5 000, următoarele scrisuri focniare de câte 500 fl. v.a. din seria VI și anume: nr. 683/690, adică opt bucăți, în valoare nominală cumpărate al pari cu v.a. fl. 4 000, eară un alt scris fonciar în valoare de 1 000 = v.a. fl. 5 000.

Cele opt bucăți de câte 500 fl. se află așezate în lada mea cea neagră.

Cel de 1 000 este depus la *Albina*, cautiune, pe cât timp funcționez ca membru al Direcțiunei la *Albina*.

Polița mea de asigurare din 1867, nr. 20 359/50 709, de 1 000 fl. în argint se află tot în lada neagră și la aceasta nu mai am să plătesc nimic, după ce am împlinit 80 de ani. Vezi condițiunile în dosul poliței.

Pentru identitatea copiei

I.G. Baritiu m.p.²³

A. N., Dir. Cluj, F. Bibl. Centr. Blaj, nr. 183, f. 156–161; copie făcută de Nicolae Petra Petrescu; publicată în ziarul *Românul* (Arad), 1912.

²² *Părți alese* ... I-III, Sibiu, 1889–1891.

²³ La sfârșitul textului adnotarea: „Decopiată după apucate, adică după cum mi-au permis afacerile, fiind întrerupt de repetite ori, de N[icolae] P[etra] P[etrescu], 10/9, [1]898.

I.	Către Timotei Cipariu	1837–1879
II.	Către Eforia școlară Brașov	1839
III.	Către Ioan Lemeni	1841
IV.	Către Eudoxiu Hurmuzaki	1849–1850
V.	Către Ludwig Wohlgemuth	1849
VI.	Către Petru Pop	1853
VII.	Către Iacob Mureșan	1853–1877
VIII.	Către Ioan Maiorescu	1856
IX.	Către Gremiul comercial	1857–1861
X.	Către Andrei Șaguna	1860–1863
XI.	Către Iosif Hodoș	1860
XII.	Către Ioan Pamfilie	1861
XIII.	Către Elena Ghica	1860
XIV.	Către Nicolae Popea	1860
XV.	Către Alex. Sterca Țuluțiu	1860–1866
XVI.	Către Axente Sever	1860
XVII.	Către Dimitrie Moldovan	1861–1877
XVIII.	Către satele hunedorene și năsăudene	1861
XIX.	Către districtul Chioar	1861
XX.	Către Emanuil Gojdu	1861
XXI.	Către Ilie Măcelariu	1861
XXII.	Către Ștefan Moldovan	1861
XXIII.	Către Antoniu Veștemeanu	1862
XXIV.	Către membrii Astrei	1862
XXV.	Către Ioan Fekete-Negruțiu	1862
XXVI.	Către Franz Reichenstein	1863
XXVII.	Către Nádasdy Ferenc	1863
XXVIII.	Către femeile române din Pesta	1863
XXIX.	Către Comitetul <i>Astrei</i>	1864–1891

XXX.	Către Prezidiul dietei Transilvaniei	1864
XXXI.	Către Ioan Florian (?)	1865
XXXII.	Către Guberniul Transilvaniei	1865
XXXIII.	Către Magistratul Sebeșului	1865
XXXIV.	Către Ioan Emanuel Florescu	1865
XXXV.	Către redacția Telegrafului român	1865
XXXVI.	Către Paul Vasici	1866–1869
XXXVII.	Către Folliot de Crennville	1866
XXXVIII.	Către Ioan Antonelli	1866–1872
XXXIX.	Către studenții români din Viena și Graz	1867
XL.	Către intelectualii din Câmpia Transilvaniei	1867
XLI.	Către Societatea pentru literatura română din Bucovina ...	1867
XLII.	Către Ladislau Basiliu Popp	1867–1868
XLIII.	Către revistele <i>Amvonul</i> și <i>Familia</i>	1868
XLIV.	Către tinerimea din Blaj	1868
XLV.	Către Ioan Micu Moldovan	1869–1891
XLVI.	Către Consistoriul episcopal Gherla	1870
XLVII.	Către Ioan Vancea	1872–1892
XLVIII.	Către Ioan V. Rusu	1872–1874
XLIX.	Către redacția Gazetei Transilvaniei	1876–1877
L.	Către Olimpiu Barbulovici	1879–1886
LI.	Către Iacob Costache Negruzzi	1880
LII.	Către Ioan Rațiu	1880–1892
LIII.	Către Francisc Hossu-Longin	1880
LIV.	Către Cluburile și Comitetele electorale române	1881
LV.	Către Petre Mureșianu-Șireganu	1882
LVI.	Către Vasile Alexandrescu Urechia (?)	1882
LVII.	Către Alexiu Berinde	1886–1891
LVIII.	Către Vincențiu Babeș	1886–1889
LIX.	Către Aurel Mureșianu	1886–1888
LX.	Către Iacob Bologa	1886–1887
LXI.	Actul testamentar al lui Bariț	1891

